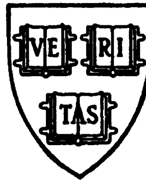

3 2044 057 044 422

VE
RI
TAS

P. 5.–

Hungary

PRINTED IN HUNGARY

A

MAGYAR ÖRÖKLÉSI JOG

MAI ÉRVÉNYÉBEN.

IRTA

KERN TIVADAR

JOGTUDOR, ÜGYVÉD.

ELSŐ KÖTET.

BUDAPEST, 1896.

SINGER ÉS WOLFNER BIZOMÁNYA.

Posner és fia könyvnyomdája.

For A7

K

TARTALOM.

Szakasz Lap

III. Fejezet. Az örökhagyó rendelkezésén alapuló öröklés.

Végrendeleti öröklés.

Részletes tárgymutató a II. kötet végén következik.

Röviditések.

Hk.	=	Verbőczy Hármaskönyve
T.-c.	=	Törvénycikk
I. T. Sz.	=	Ideiglenes Törvénykezési Szabályok
O. É.	=	Országbirói Értekezlet
dec.	=	decisio (a kir. Curiának a Planum Tabulare-ban foglalt végzései)
sent.	=	sententia (a kir. Curiának péterfalvai Molnár István gyüjteményében foglalt végzései)
Dt. rf.	=	Döntvénytár régi folyam
Dt. uf.	=	Döntvénytár uj folyam
t. it. ind. hh.	=	a kir. tábla itéletét indokaiból helybenhagyva
M. Igazs.	=	»Magyar Igazságügy« folyóirat
Jogt. K.	=	»Jogtudományi Közlöny« folyóirat
Ü. L.	=	»Ügyvédek Lapja« folyóirat
J.	=	A »Jog« folyóirat
P. T.	=	»Polgári Törvénykezés« folyóirat (a »Büntetőjog Tára« melléklapja)

ELSŐ FEJEZET.

ÁLTALÁNOS SZABÁLYOK.

Hagyaték. Öröklés.

1. §.

1. Az ember halálával vagyona egy vagy több más személyre száll át.

Ezt az átszállást *öröklésnek*, azt, a ki a vagyont hátrahagyja, *örökhagyónak*, és a hátrahagyott vagyont tekintettel az örökhagyóra *hagyatéknak*, tekintettel arra pedig, a kire marad, *örökségnek* nevezzük.

A *családi* viszonyon és a *közjogi* viszonyokon alapuló jogok és kötelezettségek nem tartoznak a hagyatékhoz, mert természetüknél fogva alanyukkal együtt elenyésznek.[1])

De a hagyaték nem foglalja magában az elhunytnak összes vagyoni jogait és kötelezettségeit sem. A hagyaték és a vagyon fogalmai nem fedik egymást. Vannak oly vagyonjogi viszonyok, a melyek természetük, rendeltetésük vagy tételes intézkedésnél fogva bizonyos személyhez lévén füzve, halálával megszünnek. Ilyenek a személyes szolgalmak, különösen a haszonélvezet, továbbá az életjáradéki, az eltartási igény;

[1]) Megjegyzendő, hogy a főrendiház szervezetének módositásáról szóló *1885: VII. t.-c. 2. §-a* a főrendiházban »örökös jogon« gyakorolt ülési és szavazati jogról szól ugyan; ez a jog azonban nem öröklésen, hanem az illető főuri család kötelékéhez való tartozóságon alapul és nem az azt gyakorló egyes tagé, hanem az egész családé. Hasonló módon nem öröklési jognál, hanem családi állásnál fogva illeti meg a törvényes gyámság az azt viselő rokon halála után, a törvény által kijelölt legközelebbi rokont *(1877: XX. t.-c. 39. §)*.

a szolgálati, különösen a cselédszerződés (*1876 : XIII. t.-c. 48. §*); a közkereseti társaság, ha az elhunyt tag örököseivel való folytatása ki nem köttetett, és hasonló körülmények közt a betéti tarsaság, ha annak egyik beltagja meghal (*keresk. törv. 98. és 144. §§*).

A halállal megszünő vagyonjogi viszonyokkal együtt azonban nem enyésznek el az abból már keletkezett igények.

Nem képez hagyatéki terhet az elhunytra kiszabott pénzbüntetés, ha a halál az itélet jogerőre emelkedése előtt állott be (*blkv. 53. §*).[2] Nem tartozik a hagyatékhoz a biztositott halála folytán esedékes életbiztositási összeg, ha kedvezményezettül a biztositott örököse — bár minden közelebbi megjelölés nélkül — van megnevezve (*1881 : LX. t.-c. 66. §*), mert a hagyaték csak oly jogok és kötelezettségekből áll, melyek az örökhagyót illették.[3]

A physikai személylyel megszünő vagyonjogi viszonyok kivételével, az elhunyt vagyonának összes cselekvő és szenvedő alkatrészei képezik a hagyatékot.

2. Az öröklési jog egyik alapvető szabálya az, mely a vagyon átszállásának módját határozza meg.

Római jog szerint a vagyon mint egész száll át az utódra. A halál elragadta azt, a ki a vagyon központja volt, a jogrend mást tesz helyébe, a ki vagyonjogi tekintetben az elhunyttal azonosnak, egy személynek vétetik, személyiségét folytatja.[4] Amannak jogviszonyai nem egyenként, nem mint

---

[2]) L. erről *Wlassics Gyula:* »A pénzbüntetés jogi természete« (Budapest 1882) és *Baltlay Imre:* »A pénzbüntetés mint a hagyaték terhe«, a M. Igazságügy XV. k. 221—238., 342—351. és 551—568. ll.

[3]) A bemutatóra szóló életbiztositási kötvényekről a *Curia* egy izben kimondta, hogy azok a biztositott hagyatékához tartoznak (56/890. sz. J. Sz. II. k. 768. l.), más alkalommal, hogy a hagyatékhoz nem tartoznak (5880/886. Dt. uf. XVIII. k. 112. l.); ismét más esetben kijelenti, hogy a biztositott hagyatékához rendszerint nem tartoznak, kivévén, ha a kötvény a biztositott haláláig annak birtokában volt (7548/885. sz. Ügyv. Lapja 1886. 14. sz.). L. erről bővebben az örökös jogállásáról szóló szakaszt.

[4]) L. erről *Windscheid:* Pandekten (6. kiadás) III. k. 5. l. 6. és 7. jegyzet és az ott idézett irókat, *Vécsey:* Római jog institutiói (2. kiadás 504. l.

egyes jogviszonyok, hanem mint a vagyonegységnek cselekvő és szenvedő alkatrészei szállnak át. Az örökös a vagyonba mint egészbe, az elhunytnak egyetemes jogutóda gyanánt lép be. »Az örökség nem egyéb, mond *Julianus*, mint utódlás a jogok egyetemébe (successio in universum ius), a melylyel az elhunyt birt« (L. 62. de R. J. 50, 17).

Az egyetemes utódlás, az elhunyt és az utód személyiségének azonossága azonban a vagyon átszállásának nem szükséges, logikai folyománya. A rómaiak azt csak azért fogadták el öröklési joguk alapvető tételévé, mert ily módon vélték legtökéletesebben biztositani az örökhagyó hitelezőinek jogait. Ha az elhunyt és az utódja egy személy, ha a vagyon mint egész száll át, akkor vagyonjogi tekintetben nem változott semmi, kivévén az adós physikai személyét; az uj adós azonban, mint egyetemes jogutód, az örökhagyó kötelezettségeit úgy tartozik teljesiteni, mintha saját kötelezettségei lennének.

A rómaiak ezen elv következményeit később enyhitették ugyan; az elvet magát azonban fentartották. Öröklési joguk szerint az elhunyt örököse az, a ki a vagyont mint egészet kapja[5]), a ki tehát elvileg az adósságokat is elvállalja.

Az örökös esetleg nem kapja az egész vagyont, ha az elhunyt egyes alkatrészeket másra hagyott, de a szenvedő alkatrészek áthárulása folytán szükségkép a vagyont mint egészet kapja, vagyis úgy, mintha az örökhagyó volna még a vagyon ura, a hitelezők adósa. A vagyonnak az örökhagyó által másra, mint az örökösre hagyott egyes alkatrészei ***hagyományt*** képeznek, az, a ki azokat kapja, ***hagyományosnak*** neveztetik.

Ha több az örökös, akkor mindegyik a vagyonnak, mint egésznek hányadát (felét, harmadát stb.) kapja, mindegyiké a vagyonnak mint egésznek egy eszményi része. A viszony olyan, mint a közös tulajdonnál, mégis azzal a különbséggel, hogy a közösség tárgya nem egyes dolog, hanem a hagyaték cselekvő és szenvedő alkatrészeinek egy egészet

---

[5]) Bővebben és egyes vonatkozásaiban kifejti ezt *Zsögöd:* »Az örökösödési törvénytervezetről« czimű értekezésében (M. Igazságügy XX. k. 292—296. l.).

képező összesége. E szerint az adósságok is több örökös közt hányadok szerint oszlanak meg.[6])

Hazai öröklési jogunk nem indul ki abból az elvből, hogy a vagyon mint egész száll át az örökösre. Egyfelől a törvényes örökösödés némely eseteiben a vagyon, eredetük szerint megoszló alkatrészekben jut az örökösöknek. Másrészről az örökös, az örökhagyó adósságaiért csak a hagyaték erejéig felelős, s ennélfogva elesik a fictio szüksége, mely miatta rómaiak a cselekvő és szenvedő vagyon egységét a halál után is fenmaradónak tekintették.[7]) De a (cselekvő) vagyon egységét ott, a hol arra szükség van, t. i. a hitelezőkkel szemben, hazai jogunk is ismeri: a hagyatéki vagyon ugyanis az örökösök részére történt beszavatolásáig, illetve a felosztásig egy egészet képez, felosztás után pedig a hitelező kielégitést bármely örököstől követelhet, a neki átadott vagy általa birtokba vett örökség erejéig.

Az egyetemes átszállás a mi öröklési jogunknak is egyik alapelve, de annak más értelme van nálunk, mint a rómaiaknál. Hazai jogunk szerint ugyanis az csak a vagyon cselekvő alkatrészeibe való utódlást képez, a mennyiben az örökös, mint egyetemes jogutód, a hagyatékhoz tartozó dolgokat és jogokat nem szerzi meg külön-külön, hanem egy tény: az örökösödés által. A vagyonba, mint egészbe való utódlás jelentőségével azonban nem bir, mert az átszálló adósságok az örököst csak a hagyaték erejéig terhelvén, nem képezik a vagyon nemleges alkatrészeit,[8]) hanem a hagyatékon fekvő terhet.[9]) Ez a teher, az átszálló adósság, az örökösre háruló vagyon minden egyes alkatrészén nyugszik, a miből azután azon (már fent érintett) szabály következik, hogy több örökös közt a örökhagyó tartozásai a hitelezőkkel szemben nem oszlanak meg aránylagosan, hanem mindenik örökös, az őt

[6]) V. ö. *Windscheid:* Pandekten III. k. 3., 4. és 19. l.

[7]) V. ö. *Zlinszky:* »Örök. jogunk és az európ. jogfejlődés« (Budapest 1876) 315. l.

[8]) Más nézeten van *Wenzel:* Magyar magánjog (II. kiadás) II. k. 255. l.

[9]) *Nánássy:* »Testamentom a magy. törvények szerint« (Pesthen 1798) »... azért tartozik az örökös a testáló terhének megfizetésére, mert a testálónak javai, a melyen a teher feküdött, ő reája szállottanak ...... nem az örökös, hanem a megholtnak jószága adós« (420. és 421. l.)

megillető örökségi vagyon erejéig, az adósságok egész terhét viseli.

Az örököst a hagyományostól megkülönböztető ismérv sem határozható meg nálunk úgy, mint a rómaiak öröklési jogában, a mennyiben hazai jogunkban a határvonal oly élesen meg nem állapitható. A vagyon örököse vagyis örökös az, a kire az örökhagyó (cselekvő) vagyonát mint egészet vagy annak hányadát avagy vagyonának tetemes részét hagyván, az elhunyt szándéka szerint annak vagyonjogi uralmát egészben vagy tetemes részben folytatja, s ennélfogva a hagyatékból annak terheit (az adósságokat és a hagyományokat) kielégiti; mig ellenben hagyományos az, a ki más módon részesülvén a hagyatékból, az örökhagyó szándéka szerint a hagyatéki terhekért nem szavatol és ennélfogva ezekért csak akkor felelős, ha az örökösök részesüléséből nem telnek ki.[10]) A megkülönböztetés tehát voltaképen a végakarat magyarázatának kérdése.

Iróink közül az örökös jogállását és a hagyományostól való megkülönböztetését a római jogtól eltérő értelemben csupán *Zlinszky*[11]) és *Zsögöd*[12]) tanitják, fejtegetéseik és végkövetkeztetéseik azonban a miéinktől részben eltérnek. Többi iróink az öröklés lényegére és az örökös fogalmára, valamint a közte és a hagyományos közti különbségre a római jog elveit alkalmazzák.

Az öröklés okai.

2. §.

1. Az örökösödés az örökhagyó rendelésén vagy pedig a rokonsági, illetve házastársi viszonyon alapszik. A rokon-

[10]) *Nánássy* i. m.: »... ha az adósság nints kifizetve, mit kell tsinálni? Elsőben az örököst kell nyakon kapni, úgy mint a testáló személlyessét, mikor e' még nem elég, akkor elé kell venni a hagyományosokat; de nem úgy, mint a testáló személlyesseit, hanem úgy, mint ollyan jószág birtokossait, a melly a mi törvényes kivánságainkkal (Praetensio) meg van terhelve.« (428. l.)

[11]) M. Magánjog (3. kiadás) 730. l.

[12]) id. értekez. 294. l.

sági és házastársi viszonyból folyólag a törvény ád öröklési jogot, és igy az örökhagyó rendelésén vagy törvényen alapuló örökösödésről szólunk; rendelkezni pedig az örökségről lehet egyoldalu intézkedés (végrendelet) vagy szerződés alakjában,[1]) vagyis az örökhagyónak egyoldalu és ennélfogva általa szabadon visszavonható, vagy szerződésszerű és ennélfogva visszavonhatlan intézkedése által. Szorosan véve azonban minden öröklés a törvényből ered: az örökhagyó rendelkezése is csak annyiban bir jogi jelentőséggel, a mennyiben a törvény elismeri; mert döntő nem az egyén akarata, hanem a törvény akarata, a mely amazt jogi hatálylyal felruházza.[2])

2. Az örökösödés különböző nemei egymás mellett is megállhatnak.

Öröklési jogunknak ez a szabálya mélyre menő különbséget állapit meg a római joggal szemben. Utóbbi szerint ugyanis, ha az örökhagyó vagyonáról intézkedett, akkor törvényes örökösödésnek helye nincs, habár a végrendelet csak a hagyatéknak egy részére vonatkozott, vagy csak egy részére nézve lépett hatályba. Tehát a végrendelet létezése, tekintet nélkül tartalmára, a törvényes örökösödést kizárja: »senki sem hunyhat el részben testálva, részben testálatlanul« tanitják az Institutiók (5. §. J. de hered. inst. 2. 14.: »nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest«), és a végrendeleti örökösök a hagyatéknak azt a részét is kapják, melyről az örökhagyó egyátalán nem, vagy hatály nélkül rendelkezett.

A nézetek arról, hogy honnan eredt és mi okozta ezt a szabályt, mely a végrendeleti örökösödésnek fölényét oly praegnansan megállapitja, elágazók. Nálunk alkalmazását kizárta az, hogy a végrendeletek csak későn és lassan váltak szokásossá[3]) és hogy az örökhagyó javainak tetemes részéről

[1]) Római jog szerint az örökösödési szerződések érvénytelenek, mert a rómaiak a jó erkölcsökkel ellenkezőnek tekintették, hogy valaki magát hagyatékára vonatkozólag lekösse. Nálunk azonban ily szerződések érvényesek. *Hk.* I. 65., 66., *Frank:* Közigazság törvénye, 431. l.

[2]) *Windscheid* i. m. 7. l. 1. jegyzet.

[3]) *Hajnik:* »Magyar alkotmány és jog az Árpádok alatt« (Budapest 1872) 325. l.

nem is intézkedhetett (*Hk. I. r. 58. cím; 101. cím 2. §; 1715: XXVI. t.-c.).* Jogunk tehát ellenkezőleg azt a szabályt fogadta el, hogy: quisquis pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest. A végrendelet vagy öröklési szerződés mellett törvényes örökösödésnek van helye: ha az örökhagyó rendelkezése a hagyatékot ki nem meriti, vagy kimeriti ugyan, egyik vagy másik örökös kijelölése azonban érvénytelen p. o. azért, mert lényeges tévedésen alapul, vagy hatályba nem lép, mert az örökös nem bir öröklési képességgel, az örökséget visszautasitja, vagy az örökhagyó előtt hunyt el stb.

3. Miután törvényes örökösödésnek akkor és annyiban van helye, a mikor és a mennyiben az öröklés nem indul az elhunyt rendelkezése alapján, és miután az öröklési szerződés végrendelet által meg nem változtatható, ennélfogva az öröklés okai gyakorlatilag következőképen sorakoznak: 1. az örökhagyó intézkedése, és pedig: *a)* egyoldalu, *b)* kétoldalu rendelkezése; 2. törvény (rokonsági, házassági viszony). A sorrend pedig avval a jelentőséggel bir, hogy hazai jogunk szerint, ha az örökösök közt az egyezség nem sikerül és egyik sincs birtokban, vagy több egyaránt birtokban levő, különböző jogcímre (öröklési okra) hivatkozik: a szerződési örökös ellen mind a végrendeleti, mind a törvényes örökösök, a végrendeleti ellen pedig a törvényes örökösök tartoznak felperesi minőségben fellépni (*1894: XVI. t.-c. 85. §*).[4])

Bizonyos személyeknek azonban az örökhagyóhoz való rokonsági viszonyoknál fogva a törvény oly módon ád öröklési jogot, hogy azt az örökhagyó rendelkezése sem zárhatja ki. Ezek a törvényes osztályrészre jogositottak. A törvénynek az ő javukra szóló intézkedései tehát az örökhagyó rendelkezése ellen is érvényesithetők, s ebből a szempontból azt mondhatjuk, hogy öröklésnek az örökhagyó akarata szerint, vagy akarata nélkül, vagy akarata ellen van helye.

[4]) Ezen, illetve a törvénykez. rendtartás 587. §-ában foglalt, ezzel lényegileg megegyező intézkedésnek helytelenségét kimutatja *Zsögöd:* «Öröklött és szerzett vagyon« cimű értekezésében (M. Igazs. XII. k. 544. és köv. l.).

Az öröklés megnyilása és az örökség átszállása.

3. §.

1. Az öröklési jog az örökhagyó halálával keletkezik, vagyis az öröklés az örökhagyó halálával nyilik meg (delatio hereditatis).

Az örökség arra, a kit az örökhagyó rendelkezése vagy a törvény kijelöl, az öröklés megnyilásával azonnal, a törvény erejénél fogva száll át.[1]) Ő tehát örökössé lesz és az örökséget megszerzi a nélkül, hogy annak elfogadása iránt nyilatkozni tartoznék, sőt megszerzi azt tudta és akarata nélkül; habár nem akarata ellen, mert jogositva van az örökséget visszautasitani. Arról, a ki az örökséget megszerzi, azt mondjuk, hogy az öröklésre hivatva van, az öröklés rányilik.

Római jog szerint az öröklésre kijelölt személynek, hogy örökössé legyen, az örökség elfogadása iránt nyilatkoznia kell (aditio hereditatis). Itt a kijelölésnek jelentősége: meghivás az öröklésre, az örökség megszerzésével való megkinálás, a megszerzés lehetősége. Ellenben hazai jogunk nem ismer elfogadási, megszerzési cselekményt. Az öröklés megnyilásával hatályba lépő kijelölés azonnal örökössé teszi a kijelölt személyt, a kit a törvény nem kinál meg az örökséggel, hanem azt a hatályba lépő kijelöléssel egyidejüleg reá átruházza. A kijelölés tehát az örökös öröklési jogának létesülésénél nem képezi annak önálló mozzanatát, hanem az öröklési úton való jogszerzésnek ténybeli alapját.

Az örökhagyó halálával az öröklés megnyilik akkor is, ha az, a ki öröklésre ki van jelölve, nem képes vagy nem

[1]) *Curia* 1171/894: »Hazai öröklési jogrendszerünk elve szerint az örökös a törvénynél fogva (ipso iure) örökösödik; ez az elmélet pedig kizárja azt, hogy az öröklési igény csakis előzetes hagyatéki eljárás után s ennek kifolyásaként lenne érvényesithető« (Ügyv. L. 1895. 18. sz.).

A mennyiben hagyatéki eljárás folyamatban volt, a biróság a hagyatékot »átadja« (beszavatolja); de ez nem jelenti a hagyatéki vagyontárgyak physikai átadását, hanem az örökségre szerzett, kimutatott vagy kideritett jogok hatósági elismerését, ellentétben az örökösödési bizonyitványnyal, mely az öröklés utján szerzett jogok valóságát ex primo decreto igazolja. V. ö. az örök. eljárásról szóló *1894: XVI. t.-c. 72. §* ministeri indokolását. Bővebben erről az örökség birtokbavételét tárgyazó §-ban szólunk.

akar örökössé lenni, avagy ha az örökhagyó, vagyonáról rendelkezvén, feltétel vagy időpont tüzése mellett jelölt ki örököst. Az első esetben a kijelölt örökösről, a ki nem lett örökössé, azt mondjuk hogy kiesett, és ő úgy tekintetik, mintha kijelölve sem lett volna, mintha az öröklés javára meg sem nyilt volna, hanem megnyilt volna annak javára, a kit az ő nem létezése esetén illet meg az örökség. A második esetben pedig az öröklés az örökhagyó halálával a törvényes vagy a végrendeleti (szerződési) örökösre nyilik, a szerint, a mint az örökhagyó rendelkezéséhez képest ez vagy amaz kapja első sorban az örökséget. Ha t. i. felbontó feltétel vagy végződési időpont tűzetett ki: az örökhagyó halálával a végrendeleti, ha pedig felfüggesztő feltétel vagy kezdési időpont forog fenn, a törvényes örökös javára nyilik meg az öröklés; majd a feltétel bekövetkezése vagy az időpont elérkezése után, viszont előbbi esetben a törvényes, utóbbi esetben a végrendeleti örökös javára. Az utóbb megnyiló öröklést *utóöröklésnek* s azt, a kinek javára az öröklés utóbb megnyilik, *utóörökösnek* nevezzük.

2. Miután az örökség az öröklés megnyilásával száll át az örökösre, ő ettől az időponttól fogva szerzett joggal (ius quaesitum) bir az örökségre, mely immár vagyonának alkatrészét képezi. Ennélfogva az öröklési jogot saját örököseire is átörökiti, vagyis az öröklési jog az örökös örököseire átszáll akkor is, ha az örökös meghal, mielőtt még az örökséget birtokba vette volna.

A római jog csak külön intézmény, a transmissio által eszközölheti az örökös öröklési jogának átörökitését.

3. Római jog szerint, mivel az örökösnek az örökség megszerzése végett külön joglépést kell tenni, megtörténhetik, hogy van örökség, de még nincs örökös (mert az utóbbi még nem fogadta el az örökséget, vagy mert az öröklés az örökhagyó halála utáni időpontban nyilik meg). Az örökséget addig, mig valaki örökössé lesz, nyugvó örökségnek (hereditas iacens) nevezzük, külön jogalanynak, némelyek épen jogi személynek tekintik.

Hazai jogunk nyugvó örökséget nem ismer, mert a mint az örökhagyó meghal, a kijelölt személy máris örökössé

lesz[2]) és nincs oly időköz, a melyben az öröklésre hivatott személy még nem lenne örökös. A hagyaték tehát nem képez külön jogalanyt és a hagyaték, mint ilyen, sem keresetileg fel nem léphet, sem perbe nem idézhető, hanem felperes vagy alpereskként csak az örökös, s ha ismeretlen, a részére kinevezett gondnok állhat perben, a kinek jogai és kötelezettségei ugyanazok, mintha az ismeretlen örökös őt ügyvédének vallotta volna (*törvk. rdtts 268. §*), a ki tehát az örököst, nem a hagyatékot képviseli.

Másrészről azonban akkor, ha az örökös, vagy az örökösök egyike ismeretlen, hasonló jogviszonyok merülhetnek fel, mint a nyugvó örökségnél. A hagyatéki tömeg, bár nem képez külön jogalanyt, mégis átmehet mindazon jogi és gazdasági változásokon, melyek valamely vagyonnál, urának cselekvő közbelépése nélkül előfordulhatnak. A hagyatéki tömeg gyarapodhatik (p. o. növedék, az örökhagyó által megkezdett elbirtoklás befejezése), apadhat (p. o. hagyatéki tárgyak megsemmisülése, elbirtoklása, elsajátitása) által, sőt a hagyatéki tömegnek mint ilyennek kiegészitése és biztositása is kérhető. Ez utóbbit kimondta a *Curia:* a kir. tábla a hagyatékhoz tartozó követelés érvényesitése iránt inditott keresettel felperest elutasitotta, mert beismerte, hogy az örökhagyó hitelezőnek rajta kivül még más örököse van; a Curia alperest kötelezte, hogy a kereseti követelést a hagyatéki tömeg javára helyezze letétbe, mert a törvény szerint öröklésre hivatott személyek bármelyike az osztály megejtése előtt is jogositva van a hagyatéki tömeg kiegészitése vagy biztositása végett szükségesnek mutatkozó joglépések megtételére[3]).

[2]) *Curia* 3845/891: »Hazai törvényeink nyugvó hagyatékot nem ismernek, s az örökös az örökségbe, ennek megnyiltakor, ipso iure lép be (*Márkus* gyüjteménye II. k. 189. l. 2186. sz.).

A szöveg nézetét osztja *Zlinszky* M. Mjog 61. l., *Emődy Dániel* M. Mjog I. k. 88. l. L. még *Schwarz Gusztáv* »Uj irányok a magánjogban« c. ért. 26—30. l. Jogi személynek tekinti a hagyatékot *Wenzel* M. Mjog I. k. 237. l. és annak látszik tekinteni *Frank* is, mondván h. »némely tekintetben (követelésekre és tartozásokra nézve) maga a vagyon személy helyét állja, p. o. az adósok v. összehivott hitelezők ellenében« (Közigazs. törvénye I. k. 436. l.).

[3]) *Curia* 5516/883. Dt. uf. VII. k. 128. l.

4. A hagyományos joga is az örökhagyó halálával nyilik meg. Kivételnek van helye feltételes hagyományozás esetén, a midőn a hagyományosnak öröklési joga csak a feltétel beálltával kezdődik. De a hagyományos is ipso iure, külön elfogadási nyilatkozat nélkül szerzi meg a hagyományt, mihelyt javára az öröklési jog megnyilt, és joga ezen időponttól fogva örököseire is átszáll. Ezeket bővebben a hagyományokról szóló fejezetben fogjuk tárgyalni.

Az öröklés feltételei.

a. Vagyonszerzésre képes személy halála.

4. §.

1. A ki öröklési jogot igényel, köteles az örökhagyó halálát bizonyitani. Élő ember után nincs helye öröklésnek. (Viventis nulla hereditas.)

A halált rendszerint anyakönyvi kivonattal bizonyitjuk, de bizonyitékul szolgálhatnak más közokiratok, valamint tanuvallomások is. A felhozott bizonyitékok ellen az ellenbizonyitás nincs kizárva.

Ha valamely eltünt egyén halála be nem bizonyitható, úgy a bizonyitást a holttányilvánitás pótolja. Az eljárást az *1868 : LIV. t.-c. 522—525., 527. §§* és az *1881 : LIX. t.-c. 89., 90.* és *91. §§* szabályozzák.

Törvényünk betűje szerint, öröklési esetben, eltünt egyén holttányilvánitását csak a törvényes örökös, vagy örökösök hiányában a szt. korona ügyésze kérelmezheti (522. § *b*) pont). A 16286/872. sz. semmitőszéki és a 4188/891. sz. curiai határozat azonban ezt a jogot a végrendeleti örökösnek, a 19853/874. sz. semmitőszéki határozat a hagyományosnak is megadja[1]) s a határozatok értelmében a holttányilvánitást kérheti bárki, a ki öröklés céljából érdekelve van. Ennélfogva kér-

[1]) Dt. rf. VIII. k. 58. l., rf. XI. k. 57 és 58. l., uf. XXXV. k. 130. l.

heti az öröklési szerződésben kijelölt örökös[2]) vagy hagyományos, és a hitbizományos is. Sőt nézetünk szerint a törvény szelleméből következik, hogy kérheti a biztositási kötvényben kedvezményezett is, ha a biztositott személy eltünt; valamint egyáltalán mindenki, a ki kimutatja a jogi érdeket. Ez annál kevesebb veszélylyel jár, mert a biróság hivatalból vizsgálja meg, hogy a kérelmezőnek a holttányilvánitás előfeltételeire és a fellépés jogosultságára vonatkozó állitásai megfelelnek-e a valóságnak.

Az eltünt egyén megholtnak vélelmezhető: *a)* ha születésétől számitott 80 év elmult és tartózkodási helye tiz év óta nem tudatik; *b)* születési idejére való tekintet nélkül, ha tartózkodási helye 30 év óta ismeretlen; *c)* ha háboruban nehéz sebet kapott, vagy ha valamely hajón volt, midőn ez törést szenvedett, vagy ha más módon halálveszélyben forgott s azóta 3 év már lefolyt (*1868 : LIV. t.-c. 523. §*).

A mi a halál időpontjának meghatározását illeti, három szempont jöhet figyelembe. A halál napjának tekinthető vagy az eltünés napja, vagy az a nap, melyen a holttányilvánitás feltételei teljesültek. Ezen esetekben az itélet a holttányilvánitást kijelenti (deklarálja, deklarativ hatás), és pedig az első esetben az eltünés napjára visszamenő hatással (ex tunc), a másodikban a holttányilvánitás feltételeivel beálló hatással (ex nunc). Végre a halál napjának tekinthető a holttányilvánitás jogerejű kimondásának napja, s akkor e napot az itélet meghozatalának ténye állapitja meg (constituálja, constitutiv hatás).

Ezt a kérdést, mely az öröklési jog tekintetéből nagy fontossággal bir, az *1868 : LIV. t.-c. 528. §-a* a harmadik szempontból oldotta meg, a mi által a jogosultak érdekét az eljárás esélyeitől, annak gyors vagy lassu folyamától, a kézbesitések eszközlésének napjától, sőt egyesek szándékos, néha roszhiszemű beavatkozásától tette függővé. A visszás állapotot az *1881 : LIX. t.-c. 90. §-a* orvosolta, kimondván, hogy az id. törv. 523. § *a)* és *b)* pontja esetében a 10 illetve 30 év elteltét követő nap (deklarativ hatás ex nunc), a

[2]) A *Curia* 4253/888. sz. alatt megtagadta ezt a jogot attól, a ki öröklési jogát szerződésre alapitja. Dt. uf. XXIV. 161. l.

c) pont esetében pedig a halálveszélyt követő nap (deklarativ hatás ex tunc) tekintendő az eltünt egyén elhunyta napjául. Ez a nap az itéletben naptárilag megjelölendő.[3])

A holttányilvánitás azt a vélelmet állapitja meg, hogy az eltünt egyén meghalt, de nem zárja ki annak bizonyitását, hogy még életben van, vagy hogy előbb avagy később halt meg (*id. törv. 90. §*).

2. Hogy az elhunyt után nem maradt vagyon, azaz, hogy a terhek a cselekvő állapottal fölérnek vagy azt meghaladják, az az öröklést nem zárja ki. Ellenben nincs helye öröklésnek oly személyek után, a kik vagyonszerzésre képtelenek. Ilyenek mai jogunk szerint csupán a szerzetesek.[4])

3. Jogi személyek után nincs helye öröklésnek. Ha ilyenek megszünnek, akkor nem lehet helye törvényes örökösödésnek, mert az a vérségi és családi összeköttetésen alapul, de végrendeleti örökösödésnek sem, mert jogi személy végrendeletet nem alkothat. A vagyon átszállása sem történik a magánjog elvei, hanem azon szabályok szerint, a melyeket külön törvények, az alapszabályok vagy más rendelkezések tartalmaznak.

b. Öröklésre kijelölt személy létezése.

5. §.

1. Örökös csak az lehet, a ki az örökhagyó halálakor még létezik és már létezik.

2. Hogy az, a ki az örökhagyót nem éli túl, örökösévé nem lehet, az öröklési jognak természetéből folyó követelmény.

Az a kérdés, hogy két vagy több személy közül, a kinek halála bizonyos (a kik p. o. közös életveszélyben haltak meg), melyik halt meg előbb, fontos akkor, ha egyik a másiknak

---

[3]) A német polg. tvkv. tervezete a holttányilvánitási itéletnek constitutiv hatást tulajdonit (21. §, indokolás I. köt. 47. l.); mi azonban az ott felhozott érvek által a szövegben foglalt gyakorlati érvet megczáfoltnak nem tartjuk.

[4]) *Konek-Antal:* Egyházjogtan II. k. 374. l.

törvényes örököse, és mindegyik után ismét különböző személyek örökölnek (p. o. ha apa és fiu halnak meg, miután az apa utáni öröklési rend más, mint a fiu utáni), vagy ha az egyik személy túlélésétől bizonyos végintézkedés hatálya van függővé téve (p. o. az egyik elhunyt személy a másikat örökösének jelölte ki, a minek csak az örökös túlélése esetén van hatálya); ellenben tárgytalan akkor, ha az elhunytak közül az egyik nem örököse a másiknak (p. o. meghal két fivér és mindegyik törvényes gyermeket hagy hátra), vagy örököse ugyan, de mindegyik ugyanazzal a törvényes örökössel bir (p. o. a Dunába fult két fivérnek legközelebbi rokona, a harmadik fivér).

A túlélés kérdése felmerülhet nem csak akkor, ha a halál napja, hanem akkor is, ha annak órája vagy akár pillanata kétséges, mert öröklésnek ez esetben is helye van és az öröklési jog a túlélőnek örököseire száll át. Ha tehát az örökösök azt állitják, hogy örökhagyójuk a másik elhunyt személyt túlélte s ennek alapján az utóbbinak örökségére igényt tartanak, úgy a túlélést bizonyitaniok kell.

A római jog erre az esetre bizonyos vélelmeket állapit meg; még tovább megy a francia polg. törv.-könyv. Hazai jogunk ily vélelmet nem tartalmaz. A vélelmek különben is önkéntesek és ingadozó alapon nyugszanak. Indokolatlan az a feltevés is, hogy több személy, ha nem bizonyitható, melyikük halt meg előbb, egyidejüleg, vagyis egy és ugyanazon pillanatban hunyt el; sőt minden feltevés közül ez bir a legcsekélyebb valószinüséggel. Valósággal azonban ez a feltevés nem egyéb, mint azon általános bizonyitási szabály kifolyása, hogy az, a ki valamely tényt állit, azt bizonyitani tartozik; ha tehát az egyik személy túlélése nem bizonyitható, akkor a végeredmény mégis az, hogy az ily személyek egy időben elhaltaknak tekintetnek, és egyiket a másik után öröklési jog nem illeti.

A későbbi vagy korábbi halál időpontjának bizonyitása a rendes eszközökkel történik. Alkalmazható, bár ritka esetben, az okirat általi bizonyitás (p. o. hajótörésnél a halál időpontjáról a tengerészeti szabályok értelmében vezetett lajstromok, vagy valamelyik elhunytnak, a ki a többieket

túlélte, följegyzései); tanuk vallomása, habár közös veszedelemnél ritka ember őrzi meg figyelő tehetségét, továbbá szakértők véleménye és a közvetett bizonyitás (*törvk. rendtartás 155. §*). A szakértők a sebek s általában a hullák állapotából, a halál okából meghatározhatják a halálesetek sorrendjét (p. o. az egyik holttest már rothadásnak indult, a másik teljesen hideg, a harmadik még meleg); a biró pedig bizonyitott tényekből vonhat okszerü következtetést (p. o. árviznél bizonyitottnak vehető, hogy az, a ki a pincében fult meg, előbb hunyt el annál, a ki az első emeleten találtatott). Sőt a bizonyitás ez utóbbi módja rendszerint a legnagyobb szerepet játsza, mert a biró többnyire ily következtetésekre van utalva.

A bizonyitás azonban, miként látjuk, felette nehéz és ritkán sikerül, s igy nagy fontossággal bir, kire hárul a túlélés bizonyitásának terhe. Ha p. o. az elhunytak egyike a másiknak hagyományt rendelt, akkor a hagyományos jogutódjának kell a végrendelkező korábbi halálát bizonyitani, mert különben ez utóbbinak örököse a hagyomány alól felszabadul. Ha Péter lemondott a Pál utáni törvényszerinti örökségről és mindkettő meghal, akkor János (a kinek javára a lemondás történt), Péter fiával Józseffel szemben csak akkor fogja Pál örökségét követelhetni, ha bebizonyitja, hogy Péter túlélte Pált, mert a lemondás joghatálya Józsefre csak akkor terjed ki, ha Péter az örökhagyót túléli; viszont ha Pál és János halnak meg, akkor János örökösének kell Péterrel szemben Jánosnak túlélését bebizonyitani, mert különben a lemondási szerződés hatályát veszti s a Pál utáni örökség Péternek jut. Ha Gyula végrendeletében Istvánt jelölte ki és Lajost helyettesitette, Gyula és István pedig meghalnak, akkor István örököseinek érdekében áll bizonyitani azt, hogy István túlélte Gyulát, mert akkor István öröklési joga reájuk átszállott; ha pedig a bizonyitás nem sikerül, akkor a helyettesités esete beáll és a Gyula utáni örökséget Lajos kapja.[1])

---

[1]) Bővebben tárgyalja ezen kérdéseket *Pacifici-Mazzoni:* Trattato del successioni (Firenze 1876), I. k. 52—62. l., továbbá *Borsari:* Commentario del cod. civ. italiano (Roma 1874), I. k. 895—899. l.

Ha a férj és nő a Dunába fultak, akkor az, vajjon a férj szerzeményi vagyonát az ő oldalrokonai vagy a nő örökösei kapják, attól függ, vajjon az utóbbiak képesek-e a nő túlélését bebizonyitani; mert az képezvén a nő öröklési igényének alapját, be nem bizonyitása esetén a szerzemény a férj törvényes örököseinek jut.[2])

3. Fontos a túlélés kérdése akkor is, ha a törvény vagy az örökhagyó rendelkezése által kijelölt örökös eltünt, s nem tudhatni, vajjon az örökhagyó halálakor még életben volt-e?

Hazai jogunk nem nyujt támpontot arra, hogy a holttányilvánitási itélet által létesitett vélelemnek azt a tartalmat tulajdonitsuk, hogy az eltünt egyén az itéletben kitett napig életben volt; ennélfogva a vélelem csak oda terjed, hogy ezen napnál tovább nem élt. Kimondja ezt a házassági jogról szóló *1894:XXXI. t.-c. 73. §* 3. bekezdése,[3]) és hasonló álláspontot foglal el a birói gyakorlat is.[4])

Másként áll azonban a dolog, ha az eltünt egyén öröklésre van hivatva. Itt az érintett álláspont merev fentartása arra vezetne, hogy az örökség az eltünt egyén javára meg sem nyilnék és ez utóbbi mellőztetnék. Ez pedig annál méltánytalanabb lenne, mivel az életbenlét valószinüsége nem lévén csekélyebb, mint a halálé, annak javára kell dönteni, a kit a törvény vagy az örökhagyó az öröklésre kijelölt. Öröklési esetekben tehát indokolt, hogy a holttányilvánitási itélet által megállapitott vélelemnek azt a tartalmat tulajdonitsuk, hogy az eltünt egyén az itéletben megjelölt napig életben volt.[5]) Ezt tételes jogunk nem zárja ki, sőt arra, hogy

[2]) V. ö. *Zlinszky* i. m. 44. l., *Knorr* M. Mjog 22. l.

[3]) »Holttányilvánitás esetében az a vélelem irányadó, hogy a holttányilvánitott nem élt tovább azon időpontnál, a mely az itéletben elhunyta napjául meg van állapitva.«

[4]) *Curia* 1222/889: »Tekintve hogy a holttányilvánitási itélet arra nem nyujt bizonyitékot, hogy a holtnak nyilvánitott valóban, s épen az itéletben megjelölt napon halt meg, az a döntő körülmény, hogy Gy. 1875. ápril 15-éig élt, és ezen napig nyugdíjt követelhetett, (a holttányilvánitás által) bebizonyitva nincs.« (Dt. uf. XXIV. k. 197. l.)

[5]) *Teleszky:* Észrevételek *Hoffmann Pál* magánjogi törv. tervezetére (Nagyvárad 1873) 35. l.; l. még Magy. magánj. törv. terv. általános részét, Jegyzőkönyvek 54. l. 35. §, és a német ptkv. terv. indokolását I. k. 31. l.

öröklési esetekben a holttányilvánitási itélet által kimondott halálvélelmet egyszersmind életbenlét vélelmének tekintsük, támpontot is nyujt.[6]) A gyakorlati élet szüksége pedig ezt egyenesen megkivánja. Az *1868: LIV. t.-c. 528. §* érvényessége alatt, mely szerint az eltünt egyén elhunyta napjául az itélet jogerejüségének napja volt tekintendő, nézetünk ellen azt az ellenvetést lehetett tenni, hogy, miután a holttányilvánitást az eltüntnek születésétől számitott 100 éven túl is lehet kérni, őt ugyanoly hosszu korig, tehát esetleg 100 éven túl is életben levőnek kellene tartani. Ezt az aggályt azonban megszüntette az id. § helyébe lépett *1881 : LIX. t.-c. 90. §-a,* mely szerint a halál napja az eltünés, illetve a halálveszélytől fogva számitandó. Célszerüségi szempontból tehát teljesen indokolható, hogy ha két testvér közül (kiknek szülői már nem élnek) a nőtlen Péter meghalt, és hagyatéka kizárólag apai öröklött vagyonból áll; Pál pedig eltünvén, holttányilvánittatik és halála napjául Péter halálánál későbbi időpont álla-

[6]) Igy az *1881:LIX. t.-c. 90. § 2.* bekezdése: »a holttányilvánitás nem zárja ki annak igazolását, hogy az eltünt előbb vagy később halt el vagy hogy még életben van.« Ezen intézkedés ugyanis szószerinti forditása az osztr. ptkv. 278. §-ának, mely törvénykönyv az életbenlét vélelmét fogadja el.

A szöveg álláspontját támogatja az örök. eljárásról szóló *1894: XVI. t.-c. 54. §-a* is, rendelvén, hogy a távollévő örökös, a részére kinevezendő gondnok által képviselendő mind a hagyatéki tárgyaláson, mind perre utasitás esetében, és hogy az átadó végzés szerint őt illető rész a hagyatéki biróság által a gyámhatóságnak átküldendő *(u. o. 75. § 2. bekezd.,* összefüggésben a *71. § utolsó bekezdésével).*

A birói gyakorlat ingadozó.

Néhai K. Hermann és neje közös végrendeletükben egymást általános örökösökül nevezték, de egyuttal rendelték, hogy a hagyatéki vagyon eltünt fiuk, K. Frigyesnek vagy örököseinek adassék ki, addig pedig, mig ez megtörténik, vagy a túlélő házastárs halálától számitandó 30 éven át, annak jövedelme részére tőkésittessék; ezen idő után azonban a soproni evang. lyceumnak adassék ki. A *Curia* K. Frigyes részére (elhunyt) atyja utáni törvényes osztályrészt megállapitotta, »mert alperes (az anya) s az örökhagyó, eltünt fiuk életbenlétét vélelmezni kivánták közös végrendeletükben«, tehát K. Frigyest életben lévőnek vélelmezte (M. Igazságügy Dt. I. k. 25 és 26. l.).

Ellenkező értelemben *Curia* 4908/887: »... úgy de felperes ügygondnok az örökség megszerzésének alapfeltételét — azt, hogy 1841-ben eltünt gondnokoltja id. V. Miklós az apai örökség megnyiltakor, 1872-ben életben lett volna — alperes tagadása ellenében nem bizonyitotta« (Dt. uf. XVII. k. 66. l.).

pittatik meg: a Péter utáni örökséget Pál hátrahagyott felesége, mint végrendeletileg kijelölt örököse kapja. Ha ugyanis nem vélelmezzük, hogy a holttányilvánitott Pál a Péter halálakor életben volt, akkor az örökséget nem kapná Pál felesége, mert nem tudja bizonyitani, hogy férje a Péter utáni öröklés megnyilásakor életben volt, de nem kapná Péternek (és Pálnak) ugyanazon anyától származott törvénytelen testvére József sem, a ki a Péter utáni apai öröklött vagyonban (mint szerzeményben) csak akkor örököl, ha Pál az örökléstől elesik, mert nem tudja bizonyitani, hogy Pál még Péter előtt hunyt el, s igy elnyerné a szt. korona ügyésze. Holott ha elfogadjuk azt a vélelmet, hogy Pál a holttányilvánitási itéletben kijelölt napig életben volt, akkor nem károsítjuk Józsefet, a ki hiszen Pál korábbi elhunytának bebizonyitása nélkül különben sem kapja az arra néző örökséget, hanem csak károsodástól óvjuk meg Pál feleségét, a kinek Péter valószinüleg inkább szánta vagyonát, mint a fiscusnak.

4. Ha az utóörökös nem éli túl az örökhagyót, akkor az utóörökösödés elesik és az örökség az első örökösre, illetve ennek örökösére száll át. Ha ellenben az utóörökös az örökhagyót túléli, de az utóöröklés esetének beálltakor már nincs életben, akkor azon kérdés, vajjon utóöröklési joga fenmarad és saját örököseire átszáll-e, az örökhagyó valószinü akaratának magyarázatától függ, mely ily esetben rendszerint az utóöröklési jog megszünését eredményezi. Ezt a kérdést bővebben az utóöröklésről szóló szakaszokban tárgyaljuk.

5. Örökös csak az lehet, a ki az örökhagyó halálakor már létezik. Nem szükséges, hogy ekkor már születve legyen, de kell, hogy legalább mint méhmagzat létezzék, mely esetben feltéve, hogy utóbb élve születik, úgy tekintetik, mintha az örökhagyó halálakor már születve lett volna. »Itt tudnunk kell, hogy a fiak közül némelyeket fogamzottaknak, másokat születetteknek, másokat utószülötteknek nevezünk. A fogamzottaknak a fogamzás idejétől a megszületett és élő fiakkal egyenlő joguk van.« (*Hk. II. r. 62. cím 2. §*).[7]

[7]) *Verbőczy* Hármas könyvének forditása *Kolosvári Sándortól* és *Óváry Kelementől* (Budapest 1894).

Ezen elv alkalmazása nélkül az örökhagyó azon rokonai, a kik az örökhagyó halálakor már fogantatva voltak, de még nem születtek, s igy esetleg az örökhagyónak saját utószülött gyermekei is az öröklési jogból kizárva lennének.

Habár ugyanis az ember jogképessége csak a születéssel kezdődik s a méhmagzat nem lehet jogok alanya, mégis általánosan el van ismerve, hogy a midőn öröklési jogokról van szó, a méhmagzat, oly feltevés mellett, hogy utóbb élve születik, már született embernek veendő (Verbőczy is csupán kapcsolatban az örökösök jogaival — *I. r. 17. cím* alatt: »Kiket értünk az örökösök és maradékok alatt«, és *II. r. 62. cím* alatt: »Miképen örökölnek a fiak az apai fekvő jószágokban« — szól a méhmagzatról). Javára tehát az öröklés az élve születéskor nyilik meg; de úgy tekintetik, mintha már az örökhagyó halálakor nyilt volna meg.

6. Azon kérdésre nézve, miként állapitandó meg, vajjon az örökhagyó halálakor a méhmagzat már létezett-e, vagyis az utóbb született gyermek anyja már viselős volt-e, a nézetek elágazók.

Törvényesek azon gyermekek, kik törvényes vagy jóhiszemüleg törvényesnek vélt házasság tartama alatt megkötésétől számitott 6 hónap elteltével vagy megszünése után legfeljebb 10 hónap alatt születnek. Kérdés már most, vajjon az időszámitás, mely a római jognak a *Hk. II. r. 6. címe* és *62. cím 3. §-a* alapján hazai jogunkba is átment ezen vélelménél alkalmaztatik, alkalmazható-e a fogamzás időpontjának megállapitásánál is, vagyis elfogadható-e azon vélelem, hogy az örökhagyó halálától számitott 6-ik hónap eltelte után, de a 10-ik hónap letelte előtt született gyermek az örökhagyó halálakor már fogantatva volt?

Némelyek abban a nézetben vannak, hogy a törvényes születés vélelme, mint ilyen, szorosan lévén magyarázandó, más esetekre ki nem terjeszthető; mert még az sincs kizárva, hogy a fogamzás már a szülés előtti tizenegyedik hónapban történt meg, vagy a születés előtti hatodik hónapban még nem ment végbe, s ennélfogva a különben is ingatag alapon nyugvó vélelem kiterjesztése által senkit sem szabad az utóbb szült gyermek javára öröklési jogától megfosz-

tani.[8]) Ezen nézet bár elméletileg nem alaptalan, a gyakorlatban a legnagyobb nehézségekkel találkozik, mert a fogantatás időpontjának perrendszerü bizonyitását teszi szükségessé. A fogantatás azonban oly természeti rejtély, melynek időpontját biztonsággal nem lehet megállapitani. Az egyes konkrét esetben szakértőknek kellene a viselőség körülményei s a csecsemő alkatából következtetést vonni a fogamzás idejére; ez pedig nem csak egymagában megbizhatlan támpontot nyujtana, hanem lehetetlenné válnék akkor, ha a vitás öröklési kérdés csak évek mulva merül fel.

Mások nézete szerint különbség teendő azon esetek közt, midőn az öröklés kérdése a gyermek törvényességének kérdésével kapcsolatban áll, s azok közt, a melyekben e kapcsolat nem forog fenn. Amaz esetekben a törvényesség vélelmét megállapitó időszak a fogantatás időpontjának meghatározására is irányadó legyen. Ha ugyanis a gyermek, anyja férjének halálától számitott 300-ik napon születik, akkor azon kérdés, vajjon örököl-e, válhatlan összefüggésben van azzal, vajjon anyja férjének gyermeke-e; s miután annak vélelmezendő, ennélfogva az örökhagyónak (vélelmezett apjának) halála előtt fogantottnak is vélelmezendő. Hasonló kérdés merül fel, ha a posthumusnak oldalrokona utáni örökléséről van szó. Itt a törvényesség kérdése ugyanoly szoros kapcsolatban áll az öröklés kérdésével, mint az előbb esetben; mert nem volna értelme annak, hogy az anyja férjének halála utáni 300-ik napon született gyermek, apja után örököljön azon vélelem alapján, hogy halálakor már fogantatva volt; apja fivére után ellenben ne örököljön azért, mert nincs megállapitva, hogy apja halálakor már fogantatva volt.

Ezen nézet pártolói szerint azonban másként kellene határozni, ha a törvényesség kérdése az öröklés kérdésével nem áll összefüggésben, ha t. i. a gyermek a házasság tartama alatt születik és törvényessége bizonyos. Péter örököséül kijelöli Pálnak

[8]) *Laurent:* Principes de droit civil VIII. k. 639. és 640. l.; *Burckhard:* System d. oesterr. Privatr. II. k. 8. l.; *Stubenrauch:* Commentar z. bürg. Ges. (5. kiadás) I. k. 74. l.

gyermekét, Péter meghal és hat vagy tiz hónap mulva Pálnak gyermeke születik. A második nézet vitatói ily eseteket az első nézet szerint döntik el, s a gyermeket, ha a végrendelkező halálakor történt fogantatását nem bizonyitja, az öröklésből kizárják.[9])

Felfogásunk szerint helyes a harmadik nézet, mely az utóbbi esetben is a törvényesség megállapitásánál elfogadott időszámitást alkalmazza.[10])

Eltekintve ugyanis a bizonyitásnak már emlitett nehézségétől, figyelembe veendő az esetek hasonszerüsége is. Mindkét esetben döntő a fogantatás időpontja. Azon szabály, hogy a házasság megkötésétől számitott 6 hónap után és megszünésétől számitott 10 hónap előtt született gyermek törvényesnek tekintendő, csak következményét képezi azon elvnek, hogy a fogantatás időpontja a születést megelőző 6—10 havi időközben történtnek veendő. Ezen elvből kiindulva döntötte el a törvényes gyakorlat a törvényesség kérdését. A vélelem tehát, mely a törvényességet megállapitja, nem egyéb, mint a gyakorlatnak a fogantatási időpont tárgyában való döntése. Midőn tehát a fogantatás időpontját ugyanezen módon kivánjuk megállapittatni, nem terjesztjük ki a törvényességre nézve felállitott vélelmet, hanem csak azt igényeljük, hogy a törvényesség megitélésénél alkalmazott elv más hasonszerü eseteknél is alkalmaztassék.[11])

Magától értetik, hogy az ellenbizonyitás nincs kizárva; sőt annak akkor, a midőn az utóbb szült gyermek törvényessége nem jő kérdésbe, tágabb tér is engedhető.

7. Ha a méhmagzat halva születik, úgy tekintendő, mintha

---

[9]) *Pacifici-Mazzoni* i. m. I. k. 67. és köv. l.

[10]) *Borsari:* Commentario del codice civile italiano III. k. 56—58. l.; *Buniva:* Successioni legittime e testamentarie (Torino 1867) 28. l.; *Vitali:* Success. test. e legitt. (Napoli 1891) 638—640. l.; *Winiwarter:* Oesterr. bürg. R. I. k. 121. l.

[11]) A szövegben tárgyalt kérdés sem hazai javaslatunkban, sem a külföldi törvényekben és javaslatokban nincs szabályozva. A német polg. törv.-kv. tervezete az abbanhagyást azzal indokolja, hogy az esetek különbözőségénél fogva törvényes szabályt, sőt még vélelmet sem lehet felállitani. (Indok. V. k. 12. l.)

fogantatva sem lett volna, mert öröklési jogban csak élve születés esetén részesül.

Az élve születés nem vélelmezendő. Ez az egyik félnek a másik fél rovására kedvezményt nyujtana. Hazai jogunk ily vélelmet nem is állit fel, hanem az élve születés az által, a ki ezen tényt állitja, bizonyitandó. Bizonyitékul szolgál első sorban az anyakönyvi kivonat (*1894: XXXIII. t.-c. 1.* és *35. §§*), ennek hiányában tanuk vallomása vagy a törvénykezési rendtartás által megengedett más bizonyitékok.[12]) Az élve vagy halva születést tanusitó anyakönyvvel szemben (a halva szülöttek bejelentéséről az id. törv. *39. §-a* intézkedik) az ellenbizonyitás nincs kizárva.

Hazai jogunk nem kivánja meg, hogy az élve született magzat életképes legyen, mert az életképesség nem feltétele a jogképességnek. Az életképesség megállapitása felesleges is, mivel azon állitást, hogy az életképesség hiányzott, megcáfolja azon tény, hogy a magzat életben volt; az pedig, hogy élete hosszabb vagy rövidebb ideig tartott, közömbös.

8. Vitás, vajjon az örökhagyó halála után fogantatott gyermek birhat-e öröklési joggal.

Több esetet kell megkülönböztetnünk.

a) A törvényes vagy a végrendeleti örökös az örökséget visszautasitja, a visszautasitás előtt pedig gyermek fogantatik, a ki azon esetben, ha az öröklés a visszautasitáskor nyilnék meg, törvényes örökösödési joggal birna.

Némelyek nézete szerint[13]) a gyermek örökösödési jogát el kell ismerni azért, mert a méltányossággal és a jogérzettel ellenkezik, hogy a gyermek a fogantatás idejének esélye miatt hátrányt szenvedjen; hogy az örökösödésből kizárassék, ha az örökhagyó halála utáni 300 napon túl születik, holott nem záratnék ki, ha 300 nap lefolyása előtt született volna; végre, hogy épen ezen esélynél fogva az örökhagyónak talán távolabbi rokona javára essék el az örökségtől.

[12]) *Legf. it.* 9921/873. Dt. rft. XI. k. 29. l.

[13]) *Unger:* Erbrecht (6. kiadás) 5. §; *Zlinszky* i. m. 697. l.; *Mommsen:* Erbrechtsentwurf 137. l.; *Bähr:* Gegenentwurf z. bürg. Gesetzbuch 346. l., továbbá magyar jav. 3. §, osztr. ptkv. 545. §.

Ezen érvnek nyomósságát nem lehet kétségbe vonni; ellensulyozza azonban azon gyakorlati szükség, hogy a törvényes örökösödés az örökhagyó halálának időpontja szerint állapitandó meg. E szempont kiválóan fontos hazai jogunkban, mely szerint az örökös a törvény erejénél fogva lesz örökössé. Ha az örökös az örökséget visszautasitja, úgy tekintendő, mintha egyáltalán nem örökölt volna,[14]) az pedig, a ki a visszautasitás folytán lesz örökössé, úgy, mintha az örökhagyó halálakor lett volna örökössé. A hagyaték szabályozását nagy mérvben megnehezitené oly személy figyelembe vétele, a ki az örökhagyó halála után bármikor, de az örökség visszautasitása előtt lett fogantatva, mely utóbbi időpont egészen az örökös kényétől függ. Hozzájárul, hogy a méltányosság, bár számos esetben az utóbb fogamzott gyermek öröklési joga mellett szól, néha annak mellőzését fogja megkivánni. Igy visszásnak tünik fel, hogy akkor, ha valaki (talán mivel adósságai vannak) visszautasitja apjának örökségét, hogy az örökséget gyermekeinek juttassa, a visszautasitás előtt pedig gyermeket nemz, az utóbbi azért, mert véletlenül nagyapja halála után lett fogantatva, annak örökségéből mit sem kapjon. Más esetben azonban épen az utóbb nemzett gyermek kedvezése vezethet igazságtalan eredményre: az örökhagyó után visszamarad édes anyja és (más anyától származó) mostoha testvére. Az utóbbi a (csupán szerzeményi vagyonból álló) hagyaték felét visszautasitja, időközben pedig gyermeket nemz. Itt a mostoha testvér utóbb fogamzott gyermeke vinné el az örökséget az örökhagyó édes anyja elől, a mi jogérzetünket nem sérti kevésbé, mint az előbbi eset.

Szembetünő, hogy a méltányosság indoka mindkét nézet mellett szól; az általunk vitatott nézetnek pedig túlsulyt biztosit a gyakorlati előny, mely avval jár, ha a törvényes örökösödés rendjét az örökhagyó halálának időpontja szerint határozzuk meg.

9. Más eredményre jutunk a végrendeleti örökösödésnél.

A dolog természetéből folyik, hogy végrendeleti örökös nem lehet oly személy, a ki az örökhagyó halálakor, mint

---

[14]) Hasonló szempontból indul ki *Curia* 988/886. Dt. uf. XV. 28. l.

méhmagzat sem létezik; de a később tárgyalandó korlátok közt lehet végrendeleti utóörökös. Ezt elismeri az *1877 : XX. törv.-cikk* (gyámsági törvény) *30. §-a,* midőn kimondja, hogy gondnokságnak van helye: *c)* »a születendő végrendeleti utóörökösök« képviseletére (megkülönböztetve a *b)* pontban emlitett méhmagzatnak képviseletétől), továbbá az *1894 : XVI. t.-c.* (örökös. eljárás) *79. § 3. bekezdése.* Ha tehát az örökhagyó örököséül kijelölte p. o. nőtlen testvérének gyermekét, akkor ez azon esetre, ha az örökhagyó halálakor (legalább mint méhmagzat) már létezik, az örökhagyó örököse lesz, ha pedig még fogantatva nincs, akkor örökösök lesznek a törvényes örökösök, utóörökös pedig az utóbb nemzendő gyermek.

Ha az örökhagyó oly személyt jelölt ki örököséül, a ki halálakor még fogantatva nincs, akkor úgy tekintendő, mintha ezen személyt utóörökösének akarta volna kinevezni. Ez nálunk törvényben vagy a birói gyakorlat által kimondva nincs, de elfogadható mint az örökhagyó akaratát magyarázó szabály.[15])

Némelyek nézete szerint ily döntés tarthatatlan[16]); és bizonyos, hogy a hagyaték egyszerübben szabályozható, ha az örökhagyó halálakor még nem fogantatott személyeknek örökösül kijelölése érvénytelennek vétetik; de ez a legtöbb esetben ellenkezni fog az örökhagyó szándékával.

Az örökhagyó, a ki még nem létező személyt jelöl ki örököséül, rendszerint nem fektet sulyt arra, vajjon halálakor születve avagy fogantatva lesz-e, vagy nem. Azt sem mondhatjuk, hogy az örökösül jelölésnél az örökhagyó azon feltevésből indult ki, hogy halálakor a gyermek már fogantatva s igy közvetlen utódja lesz, ha pedig utóörökösének akarta

[15]) Ily értelemben veendő az *1894 : XVI. t.-c. 2. §-a:* »Hivatalból inditandó meg a hagyat. elj.: 1. Ha az örökös, az utóörökös vagy a köteles részre jogositott kiskoru, vagy gondnokság alá van helyezve, avagy méhmagzat, vagy *még nem született személy*«.

A most idézett szakasz 2. pontja szerint még nem létező jogi személy nem csak utóörökös, hanem örökös is lehet; esetleg épen az örökhagyó végrendeleti intézkedése adván meg a lehetőséget arra, hogy az uj jogi személy (alapitvány vagy testület) létrejőjjön. V. ö. magyar jav. indokolását 91. l.

[16]) A római jogra nézve l. *Windscheid* i. m. 535. § 21. l.

volna, akkor annak ki is jelölte volna; mert hiszen igen kevés embertől lehet ily jogismeretet, s a kifejezések ily szorgos válogatását elvárni. Az örökösül kijelölt személy, ha utóbb megszületik, igy legalább mint utóörökös fogja elnyerni azt, a mit az örökhagyó neki szánt. Annak bizonyitása pedig, hogy az örökhagyó akaratából az ellenkező, vagyis az tünik ki, hogy az örökhagyó épen csak mint örököst, azaz oly esetre akarta a születendő személyt részesiteni, ha az örökhagyó halálakor már létezik, a magyarázati szabály által nincs kizárva.[17])

10. Ezen szakasz szabályai a hagyományokra is alkalmazandók.

c. **Öröklési képesség.**

6. §.

1. Öröklési képességgel mindenki bir, a kinek szerzési képessége van. Öröklési képességgel birnak különösen a jogi személyek és az alapitványok is *(1894: XVI. t.-c. 2. § 2. pont).* Egyházak és egyházi testületek azonban ingatlan jószágok szerzésére és igy az azokban való öröklésre is csak királyi jóváhagyás mellett birnak képességgel.

A holtkézről szóló törvények (leges amortisationis) sorát I. Lajos királynak *1351.* évi végzeménye nyitja meg; ezt követi az *1498: LV. t.-c.*, mely a püspököket és az egyház nagyjait eltiltja, hogy maguk vagy egyházuk részére világi fekvő jószágot örökáron vagy zálogul szerezhessenek, és az u. a. évi *LXV. t.-c.*, mely az ilynemü szerződéseket semmiseknek mondja ki. Ezen törvények végre nem hajtatván,[1]) az *1647: XVII. t.-c.* az azokban foglalt szabályokat megerősiti. Az *1715: XVI. t.-c.* az utóbb emlitett törvényt megujitja, de a zálog cimén való szerzést, királyi jóváhagyás esetén meg-

[17]) V. ö. magyar jav. indok. 123. l.; német terv. indok. V. 12. l. és az osztr. ptkv. 54. sz. függelékét képező 1845. évi junius 30-iki udvari rendeletet.

[1]) *Daempf Sándor:* A holtkézi törvény Magyarországon (Pécs 1891) 94—98. l.

engedi. Igy tartotta a birói gyakorlat is,[2]) később azonban a most érintett törvénynek azt az értelmet tulajdonitá, hogy az egyházak királyi engedelem mellett örök áron is szerezhetnek ingatlant.[3])

Az 1855-iki konkordátum az egyházaknak korlátlan szerzési képességet adott; de miután az nálunk közjogilag érvénynyel soha sem birt s emlitett intézkedése az Országbirói Értekezlet által fentartva nem lett, holtkézi törvényeink ismét hatályba léptek,[4]) mégis azon változtatásokkal, melyeket az átalakult viszonyok szükségessé tettek (*I. T. Sz. 1. §*). Azaz, minthogy a jogegyenlőség követelményeivel össze nem egyeztethető, hogy *egyházi személyek* a maguk részére ingatlanokat ne szerezhessenek, az *1498: LV. t.-c.* e részbeni intézkedése többé hatályban állónak nem tekinthető. *Egyházak* és *egyházi testületekre* vonatkozólag azonban az ősi holtkézi törvények épségben fenállanak, s igy azok öröklés utján reájuk hagyott ingatlanokat csak királyi jóváhagyás mellett szerezhetnek.[5])

[2]) Dec. 48. ad invalid. fass.: »Az olyan örökvallások vagy kontraktusok, a mellyek által világi jószágok valamely szerzetes rendnek *örökösen* elidegenittetnek, igen nagyon semmirevalók, már habár az olyan örökvallásra beiktatással megerősittetett királyi megegygyezés hozattasson is, mert a köztársaság java kivánja, hogy a világi javak holt kezekbe ne jussanak és a kir. fiskus örökösödése alól örökre ki ne vétetődjenek.« *Planum tabulare Czövek István* forditásában (Budán 1825). Hasonlóan a 49. dec. ad inval. fass.

[3]) *Daempf* i. m. 106. l.

[4]) A holtkézi törvénynek hazánkban való érvényét kétségbe vonta *Krajtsik János:* »Szerezhetnek-e az egyháziak ingatlanokat Magyarországon« c. cikkében a Themis 1872. évi 26., 32. és 33. számaiban. L. *Simon Flórent* válaszát u. o. 28. 29. sz.

A holtkézi törvények érvényét tanitják *Kövy:* Elementa Jurisprudentiae (S.-Patak 1814) 12. l.; *Szlemenics:* Köz. polg. törv. (1823) 102. l.; *Wenzel:* M. Mjog I. 256. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 711. l.; *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 162. l.

[5]) *Legf. it.* 2597/869. az *1647: XVII. t.-c.* és *1715: XVI. t.-c.* érvényét megerősitve (Jogtud. K. 1872. évi 28. sz.), hasonlóan *Curia* 2597/875. (*Márkus* gyüjt. II. 275. l. 2507. sz.)

Ellenben az előbbi jegyzetben emlitett vitára alkalmat szolgáltató esetben a *legf. itélőszék*, a Domokos-rend szentmártoni perjele által vásárolt ingatlanra a tulajdonjognak a szerzet javára leendő bekeblezését elrendelte. (l. Themis 1872. évi 26. sz.)

2. Nem birnak szerzési képességgel azok a szerzetesek, a kik ünnepélyes fogadalmat tettek, miután ez őket a szerzési képességtől megfosztja. Az egyszerü fogadalom által e képesség nem szünik meg, kivéve a jezsuitáknál, a kiknél az egyszerü fogadalom az ünnepélyes fogadalom hatályával bir.[6]) Az *1774. évi julius 14-én* kelt kir. rendelet szerint szerzetes részére 200 frtot meghaladó évi járadékot (census vitalitius) rendelni nem lehet, s ennek tőkéjét sem lehet a szerzet saját kezelése alá adni, hanem a közkincstárnak adandó át, hogy halála után rokonaira maradjon.[7]) A holtkézi törvények kiegészitéseül továbbá az *1715:LXXI. t.-c.* rendeli, hogy a birtokképes szerzetbe lépett osztályos atyafi az apai és anyai örökségből osztályrészének csak egy tizedrészét igényelhesse, ezt is csak pénzben s annak összege az ötezer forintot meg ne haladhassa.[8])

3. Idegenek 1848 előtt hazánkban fekvő jószágot nem szerezhettek; e kizárást azonban az *I. T. Sz. 20. §-a* által hatályában fentartott ősis. pátens 14. § megszüntette, minélfogva a külföldi állampolgárok úgy ingó, valamint ingatlan vagyonra nézve szerzési s ennélfogva öröklési képességgel birnak.

Magától értetik, hogy ez csak az illető külföldi állammal való viszonosság feltétele mellett áll. De a külföldi honosok öröklési képességének megitélésénél szintúgy, mint szerzési képességük elbirálásánál az ő honuk és hazánk közti viszonosság létezését csak akkor kell bizonyitani, ha e tekintetben kétely merül fel; mert szerzési s igy öröklési képességgel bir mindenki, a ki abból kizárva nincs.

Hazánkban ki vannak zárva az öröklési képességből

[6]) *Konek-Antal:* Egyház-jogtan. II. 432. l.

[7]) A rendelet tartalmát bővebben közli *Kelemen:* Institutiones iuris hung. priv. (Budae 1818) 3. k. 233. és 234. l.

[8]) V. ö. *Vrchovina Győző:* »Szerzetesek végr. képessége s hagyatékukban való örökl. joga«, a »Jog« 1895. évi 42. sz., továbbá *Konek* i. m. 166. § és *Suhayda* M. Mjog (Pest 1871) 390. § *f)* jegyzet.

A *Curia* ezt nem csak az ingatlan, hanem az ingó javakra vonatkozólag is kimondta Reviczky Antalnak testvérei elleni perében 1773. jan. 26-án hozott itéletével, l. *Kelemen*: Institutiones 234. 3. k. l.* jegyzet.

a török alattvalók, mert habár az 1867. jul. 18-án kelt s Budán 1871. márc. 29-én kihirdetett egyezmény szerint a magyar és az osztrák honosok a török birodalom területén ingatlanokat szerezhetnek, mégis a Korán és az ezen alapuló török-birodalmi törvények szerint az idegenek az ottomán alattvalók utáni örökösödésből teljesen ki vannak zárva, minek következtében a viszonossági elv szoros alkalmazása azt hozza magával, hogy hazánkban és Ausztriában a török alattvalók is a magyar és az ausztriai honosok utáni örökségek és hagyományokban való részesülésből kirekesztessenek.[9])

A török alattvalók kizárása azonban nem terjed ki a szerbekre és románokra, mert a török uralom alól való felszabadulás óta hazánk és Szerbia s Románia közt nemzetközi szerződések jöttek létre, melyek az alattvalók jogainak érvényesitését kölcsönösen szabályozzák s ennélfogva ezen államok honosai a magyar állam területén magyar honosok után birnak öröklési képességgel.[10])

Bosznia és Herczegovinában a biróságok, a megszállott tartományok kormányának 1885. ápril 14-én 2442. szám alatt kiadott rendelete értelmében a magyar alattvalók irá-

[9]) A *Curia* mint semmitőszék 8169/874 (Dt. rf. XII. 32. l.). L. még *Szántó Mihály:* Nemzetközi magánjog (Budapest 1893) 207. l.

A bécsi legfőbb itélőszék 906/871. és 10009/874. sz. határozataival a szövegben emlitett nemzetközi egyezmény és az osztr. ptkv. 33. §-a alapján a török alattvalók öröklési képességét elismerte (l. *Starr:* Rechtshilfe in Oesterreich, Bécs 1878, 221. l.). Úgy látszik azonban, hogy ez állandó birói gyakorlattá nem fejlődött, mert *Jettel Emil:* Handbuch der internat. Privat- und Strafrechts (Bécs 1893) cimü műve szerint ujabb időben legfelsőbb kegyelem utján lett török alattvalóknak több izben megengedve, hogy osztrák alattvalók után maradt, különben a fiskusra háruló hagyatékokat elfogadjanak, feltéve, hogy más személyek magánjogi igényei ily kivételes kedvezménynek utját nem állják (i. m. 89. l.).

[10]) *Curia* 2242/888. Ügyv. L. 1888. évi 51. sz.

Szerbiával a magyar és szerb alattvalók öröklési jogainak kölcsönös elismerése az 1881. május 6-án kötött szerződésbe foglaltatott, mely szerződés az *1882 : XXXIII. t.-c.*-be lett iktatva.

Román alattvalóknak *ingatlanokra* vonatkozó öröklési képessége azonban a viszonosság elvénél fogva el nem ismerhető, mert a román alkotmány VII. c. szerint idegenek, földbirtok szerzésétől elvileg ki vannak zárva (v. ö. *Jettel* i. m. 82. l.).

nyában a hagyatéki eljárást illetőleg ugyanazon szabályokat alkalmazván, mint az osztrák biróságok, a mi biróságaink a megszállott tartományokban illetőséggel birókkal szemben, a viszonosság alapján, ugyanazt az eljárást követik, mint az osztrák honosokkal szemben.[11])

4. Katonai szökevények a kat. büntető tvkv. 208. § *c*) pontja szerint nem birnak öröklési képességgel; ezen codex azonban nálunk törvény erejével nem birván, szabályai nem kötelezik biróságainkat a katonák magánjogi viszonyainak elbirálásánál. Katonai szökevények tehát hazai jogunk értelmében az öröklésből nincsenek kizárva.

Ugyanez áll a jogtalanul kivándorlókra is, miután a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szóló *1879: L. t.-c.* szerint a kivándorlás jogosultsága csak a védkötelezettség által van korlátozva.

5. Az öröklési képesség az öröklés megnyiltának időpontja szerint itéltetik meg. Az örökösnek tehát az örökhagyó halála, az utóörökösnek az utóörökösödés megnyilta, a hagyományosnak a hagyományra való jog megnyilta (vagyis feltételes hagyomány esetén a feltétel beálltának) időpontjában kell öröklési joggal birni. Az ezt megelőző képtelenség nem jő figyelembe; az utóbb beállott öröklési képesség azonban szintén nem, mert a képtelen örökös vagy hagyományos úgy tekintetvén, mintha az öröklés megnyiltakor már nem élt volna,[12]) az öröklés más személy javára nyilik meg, a ki legott örökössé, illetve hagyományossá válik. E szerint, ha a hagyományos a végrendelet alkotásakor szerzetes volt, az örökhagyó halálakor azonban már kilépett a szerzetből, a hagyományt megszerezheti; ellenben, ha az örökhagyó halálakor fogadalma által kötelezve van, a hagyományra nem érvényesithet igényt, habár szerzetesi minősége utóbb meg is szünik.

Római jog szerint az örökös csak azon jogot nyervén, hogy az örökséget elfogadás által megszerezze, öröklési ké-

[11]) *Szántó* i. m. 196. l.

[12]) *Curia* 988/886; továbbá 3378/881. s 9739/893. (*Márkus* gyüjteménye II. 212., 275. ll.)

pességgel akkor is kell birnia, midőn ezen jogot gyakorolja. (L. 49. § 1. D. de hered. instituendis 28. 5.) E képességnek pedig az öröklés megnyiltától annak elfogadásáig szakadatlanul kell fennállani, mert különben az öröklés abban a pillanatban, a mint a képesség megszünt, más örökös javára nyilik meg.[13]) A hagyomány azonban elfogadási nyilatkozat nélkül szereztetvén meg, a hagyományos öröklési képességére nézve, úgy mint hazai jogunkban, csak az öröklés megnyiltának időpontja szolgál irányadóul.

Öröklésre való érdemetlenség.

a. Bevezető megjegyzések.

7. §.

1. Az öröklési képtelenségtől megkülönböztetjük az öröklésre való érdemetlenséget.

Az öröklés feltételezi, hogy a részesitett személy az örökhagyó vonzalmán vagy a vér kötelékén alapuló közeli viszonyban álljon az örökhagyóhoz. E feltevés azonban megsemmisül, ha a részesitett az örökhagyó ellen oly cselekményt követ el, mely egymáshoz való viszonyukat erkölcsi alapjaitól megfosztja. A jogérzet felháborodik az ellen, hogy oly egyén, a ki az örökhagyó ellenében sulyosan vétkezett, vagy a ki végakaratát meghiusitani czélozta, vagyonát örökölje. A jogrend tehát kizárja őt az öröklésből. Az öröklés szabályai szerint részt kapna a hagyatékból; de az erkölcsi közérzület hatása alatt a jog mintegy önmaga ellen reagál és megvonja az örököstől vagy hagyományostól azt, a mit neki nyujtott. Ezen eszmén alapulnak az érdemetlenségi esetek.

Lényegében tehát az érdemetlenség az öröklési képtelenség egyik neme: a ki érdemetlenséggel sujtott cselekményt elkövet, az az illető örökhagyó után képtelen örökölni (vi-

---

[13]) V. ö. *Savigny:* System d. heut. Röm. Rechts VIII., 458. l. *m)* jegyzet.

szonylagos képtelenség). Gyakorlati alakulásában azonban a két intézmény teljesen különböző. Öröklési képességnek csak az öröklés megnyiltakor kell fenforogni, mig az érdemetlen az örökségtől annak megszerzése után is megfosztható. Az érdemetlenség továbbá hivatalból figyelembe nem vétetik, és az örökhagyó bocsánata által megszünik, mig az öröklési képtelenség független az örökhagyó és az érdekelt felek akaratától.

2. Az érdemetlenség nem öleli fel az öröklésből kizáró összes cselekményeket. Különbséget kell tenni az érdemetlenségi esetek és a kitagadási okok közt.

A kitagadás végrendeletet és törvényes osztályra jogositott személyt tételez fel (*I. T. Sz. 7. §; Hk. I. R. 52. 53. cím*): az érdemetlenség a végrendeleti, a törvényes, sőt oly örökös ellen is érvényesithető, a ki szerződésre alapitja igényét. A kitagadási okok az örökhagyót feljogositják arra, hogy örökösét az örökrészből kizárja, és ha e jogával nem él, akkor az örökös sem örökösödési jogát, sem törvényes osztályrészre való igényét el nem vesziti; érdemetlenség esetén ellenben nincs szükség az örökhagyó akaratnyilvánitására, hanem az érdemetlen e nélkül is, a cselekmény sulyánál fogva fosztatik meg öröklési jogától, feltéve, hogy az örökhagyó neki meg nem bocsátott. A kitagadásnál tehát az öröklési jog elvesztése, az érdemetlenségnél annak megtartása van az örökhagyó rendelkezésétől függővé téve. Az örökhagyó gyakran nincs is azon helyzetben, hogy a személye vagy végakarata ellen elkövetett érdemetlenitő cselekményt megtorolja (igy p. o. ha az örökös az örökhagyót meggyilkolta, vagy halála után végrendeletét elsikkasztotta). Ezen esetekben a kitagadási jog hatálytalan, s ennélfogva magának a cselekménynek kell tulajdonitani azon erőt, hogy az öröklési jogot elenyésztesse.

3. A római jog megkülönböztette az öröklési képtelenséget, melynél fogva az illető örökössé nem lehetett, az incapacitást, mely nem akadályozta abban, hogy örökössé lehessen, de mégis abban, hogy az örökséget megszerezhesse, és az érdemetlenséget, melynek alapján a megszerzett örökség tőle büntetés gyanánt elvétetett (eripere). Az ereptióra rend-

szerint a fiscus volt jogositva,[1]) de a publica utilitas követelményei alapján e jogot más személyek is gyakorolhatták.[2]) Azonban az ujabb jogfelfogással ellenkezik, hogy a fiscus ragadja magához az örökséget, mig öröklésre képes örökös létezik, s azért a fiscus jogosultsága az ujabb törvényekből, melyek majdnem kivétel nélkül ismerik az érdemetlenség intézményét, kiküszöböltetett.

Hazai tételes törvényeink csak a kitagadásról, de nem az érdemetlenségről szólnak. A kir. *Curia* egyik érdemetlenségi eset alkalmából hivatkozik ugyan a *Hk. I. rész 14.* és *16.* s *II. r. 43. cimére,* valamint az *1625: VI. törv.-cikkre,* melyek szerint hűtelenség (nota infidelitatis) miatt a bűnös és ártatlan rokonai közt az örökösödés fonala megszakad. Ámde ezen intézkedések oly szoros összefüggésben állnak az adományi rendszerrel és a hűtlenségnek vagyonelkobzásban mutatkozó magánjogi következményeivel, hogy teljesen változott viszonyaink közt még hasonszerü alkalmazást sem találhatnak.

Az érdemetlenség intézménye tehát nem vezethető vissza Verbőczyre, hanem meghonositását legfőbb biróságunknak köszönjük, mely ez által megfelelt törvényt pótló hivatásának.

4. Az érdemetlenitő cselekmények közös jellege az örökhagyó személyének vagy végakaratának oly sulyos megsértése, mely az öröklésből való kizárást indokolttá teszi,[3]) és a szándékos elkövetés. Többnyire bűntettet képeznek, de nem esnek szükségkép büntetőjogi beszámitás alá (igy p. o. az örökhagyó lényeges tévedésbeejtés által végintézkedés tételére vagy visszavonására birható a nélkül, hogy ez csalást képezne).

Az *érdemetlenség* fenforgását mindig a polgári biró dönti el. Midőn az büntetendő cselekmény eredménye, a *cselekmény* fenforgását a büntető biró állapitja meg, mert az *1893: XVIII.*

[1]) *Vécsey:* Institutiók 602. l.

[2]) *Köppen:* Lehrbuch des heutigen Röm. Rechts (Würzburg 1888) 146. 151. ll.; *Brinz:* Pandekten (2. kiadás) 52. 199. ll.

[3]) A német polg. tvkv. tervezete szerint az érdemetlenség oka csak az örökhagyó végakarati szabadságának megsértése (Motive V. 517. l.), mig a szöveg álláspontja a *Curia* gyakorlatának és a magyar javaslatnak felel meg. (Indokok 16. l.)

t.-c. 44. §-a értelmében a polgári biró a büntető biró megállapitásához van kötve. Ha azonban a bűnvádi eljárás bármely okból (*bünt. tvkv. 105. §*) ki van zárva, vagy magánindítvány abbanhagyása miatt meg nem indittatott, akkor az érdemetlenitő cselekmény fenforgását is a polgári biró dönti el (hasonló esetet látunk a perujitásnál, *1881:LIX. t.-c. 73. §*), mert a bűnvádi eljárás kizárása a cselekmény magánjogi következményeit el nem enyészteti. Ellenben, ha a beszámitást kizáró okok léteznek (*bünt. tvkv. 76—80. §§*), vagy ha a tettes, a bűnösség felismerésére szükséges belátással nem bir (*83., 84., 88. §§*), akkor a polgári biró sem fog a cselekményben érdemetlenséget láthatni, mert ez ellenkeznék az intézmény azon alapeszméjével, mely az öröklési jog megvonása által az örökhagyó elleni kegyeletlenséget akarja sujtani.

b. Az érdemetlenség esetei.

8. §.

1. A kir. *Curia* eddig három esetben mondta ki az érdemetlenséget. Ezek a következők:

a) az örökhagyó ellen elkövetett gyilkosság. »Hazai tételes törvényeink, mond a budapesti kir. táblának a *Curia* 988/886. sz. itéletével helybenhagyott határozata, arról hogy az, a ki az örökhagyó ellen gyilkossági bűntettet követ el, a meggyilkolt után az öröklési jogból, mint érdemetlen kizárva lenne, határozottan nem intézkednek ugyan, de az úgy régibb, mint ujabb törvényeink szelleméből világosan következtethető« ... »oly esetben, midőn az örökös oly sulyosabb beszámitású cselekményt követ el, melynek következtében az örökhagyó valódi végakaratát érvényre nem emelheti, s ekként az ideigl. tvkzési szab. 7. §-ában gyökerező (kitagadási) jogával nem élhet, az örököst örökségben részesiteni, a törvény célzatával össze nem egyeztethető. És ha áll ez a gyermek és a szülők között felmerülhető örökösödési kérdésre, állni kell a távolabbi rokonok közti örökösödési ügyekben is. De különben bűncselekmény annak elkö-

vetője előnyére jogforrás nem lehetvén: a meggyilkolt egyén vagyonában, miután az örökösödés megnyilta bűnös cselekménye által idéztetett elő, a tettes örökös nem lehet annál kevésbé, mivel ellenesetben a bűnös cselekmény lenne mintegy megjutalmazva, a mi pedig már csak a közerkölcsiség szempontjából sem engedhető meg.«[1])

A kérdéses esetben a tettes, családjának összes tagjait a kizárólagos öröklés céljából ölte meg; azonban kétségtelen s a közölt indokolásból is kitünik, hogy az érdemetlenség a gyilkossági cselekmény sulyánál fogva, tehát akkor is beáll, ha a célzat nem a végakarati szabadság megsértésére irányul.

Ezen érdemetlenségi eset alapeszméje, hogy az örökhagyó után ne örököljön az, a ki ellene a legsulyosabb sértést szándékosan elkövette. Figyelembe jön egyrészről a tett eredménye, másrészről a tettben nyilvánuló gonoszság és kegyeletlenség. Ennélfogva érdemetlenséget von maga után nem csak a gyilkosság, hanem a szándékos emberölés is, és nem csak a tett elkövetése, hanem az arra való felbujtás s a cselekmény elkövetésében való részesség is. De nem tesz érdemetlenné sem a kisérlet, mert annál nincs elérve a legsulyosabb eredmény, sem a bűnpártolás, mert az nem foglalja magában a legnagyobb kegyeletlenséget.[2]) Nem forog fenn ezen kizárási oknak két alkotó eleme az örökhagyó élete ellen elkövetett többi bűncselekményeknél, s ennélfogva nem látunk érdemetlenséget a gyermekölésnél (*bünt. tvkv. 284. §)*, ha t. i. az anya törvénytelen gyermekét közvetlen a szülés után

---

[1]) Dt. uf. XV. 32. 33. ll. Hasonlóan *Curia* (a debreceni tábla it. ind. hh.) 9739/892. P. T. XXVI. 96. l., továbbá 11595/894., szintén hangsulyozván azon szempontot, hogy a tettes (fiu) bűnös cselekménye lévén az oka, hogy az apa végakaratát nem érvényesithette, a bűntett a tettes előnyére jogforrás nem lehet. (P. T. XXX. 138 l.)

[2]) A szöveg álláspontját osztják a szász ptkv. 2277. §, német jav. 2045. §, Mommsen jav. 12. §. A kisérlet érdemetlenit a magyar jav. 12. §, a code civil 727. § és a hesseni jav. 8. § szerint, a gondatlanságból okozott emberölés is a porosz Landrecht I. 12. r. 599., 600. §§ szerint. Tulságos szigoru az osztr. ptkv. 540. §, mely egyébiránt csak a tettest és a kisérletet sujtja érdemetlenséggel.

öli meg; a halált okozó sulyos testi sértésnél (*306. §*), az anya halálát okozó magzatelhajtásnál (*286. §*), az örökhagyó komoly és határozott kivánsága folytán történt ölésnél (*282. §*). A párviadalban okozott halált többen[3]) érdemetlenségi esetnek nézik; felfogásunk szerint azonban helytelenül, mert a párbajra való kiállás gyakran erkölcsi kényszer alatt történik, és a közérzület a halálos kimenetelü párbajt is oly enyhén itéli meg, hogy annak vivását nagymérvű kegyeletlenségnek nem lehet tekinteni.

A bűnpártolás akkor sem érdemetlenit, ha az örökhagyó iránti kegyeletlenséget tanusitó más cselekménynyel párosul. A *Curia* azonban egy konkrét esetben kimondta, hogy

b) öröklésre érdemetlen azon nő, a ki férjének gyilkosával házasságtörést követett el és a gyilkosság elkövetése után őt pártolásban részesiti.

»Régi törvényeink a mai jogfelfogásnak megfelelő tüzetes intézkedés hiányában is elegendő elvi alapot nyujtanak arra, hogy a házasság erkölcsi alapját sértő cselekedetek durvább nemei a hitvestárs vagyonábani részesülés előnyétől megfosztó okok közé sorozhatók legyenek . . . és elegendő felhatalmazást képeznek arra nézve is, hogy a változott jogélet és a változott viszonyok közt a biróság a védelembe vett cél szempontjából és a törvény szelleméből önállólag állapithatja meg azokat az okokat, melyeknek a *konkrét* esethez képest az öröklésre érdemetlenitő hatályt tulajdonithat. Felperes a per adatai szerint mint férje gyilkosának pártolója a bűnfenyitő . . . itéletek értelmében a férje gyilkosával folytatott szerelmi viszonyból kifolyólag bűnpártolás vétségében mondatik ki bűnösnek . . . A döntő kérdés az, hogy felperes . . . cselekménye a per konkrét adataihoz és a törvény fentebb kiemelt célzatához képest az örökösödésre érdemetlenitő okok közé sorozható-e? A kérdésre *jelenleg* igenlőleg kellett válaszolni . . . «[4])

Mi ezen döntést helytelennek tartjuk. A gyilkos utólagos

---

[3]) *Dernburg:* Preuss. Privatr. 4. kiadás III. 283. l., *Borsari* i. m. III. 68. l., *Pacifici-Mazzoni* i. m. I. 175. és köv. ll.

[4]) 10020/890. sz. P. T. XXII. 24. sz.

pártolása nem képez az örökhagyó elleni merényletet, sem az egyszerü házasságtörés, mely nem büntethető (*bünt. tvkv. 246. §*), oly kegyeletlenséget, hogy az öröklésből való kizárást indokolhatná. Sőt az itéletnek messzemenő szigora oly eredményre vezetne, mely minden egyes esetben a biró belátásától tenné függővé azon kérdést, vajjon bir-e öröklési joggal az igénylő vagy nem?[5])

c) az örökhagyó végrendeletének szándékos megsemmisitése, eltitkolása vagy elsikkasztása.[6])

Ezen cselekmények az örökhagyó végakaratát elhomályositják vagy legalább elhomályositani célozzák.

Ezzel a *Curia* elismeri, hogy nem csak az örökhagyó élete, hanem a végakarata elleni merényletekben nyilvánuló kegyeletlenség is érdemetlenséget von maga után.

A felsorolt cselekmények által kétessé válik, hogy mi az örökhagyónak valódi végakarata. De a végakarat elhomályositása nem csak a végrendelet megsemmisitése, elsikkasztása vagy eltüntetése, hanem más cselekmények által is eszközölhető, s ennélfogva azok is érdemetlenitenek. Ez annyival inkább áll, mert az előbbi cselekmények a bünt. tvkv. 406. §-a értelmében okirathamisitást képeznek és nincs ok arra, hogy az okirathamisitás többi eseteit az érdemetlenség alól kivonjuk. Érdemetlenséget megállapit tehát valamely hamis végrendelet készitése vagy becsempészése, valódi végrendeletnek bizonyitó erejétől megfosztása vagy meghamisitása is. Ez a hivatkozott curiai határozatnak kétségtelen következménye.

[5]) A *Curia* álláspontja túlmegy az összes tételes törvények és a törvényjavaslatok intézkedésén. A bűnpártolásról az előbbi jegyzetben szóltunk. A házasságtörést egyik sem tekinti érdemetlenségi esetnek. Az osztr. ptkv. 540. §-a, mely alá a házasságtörés is vonható, az érdemetlenségtől megkivánja, hogy az bűnvádi úton megtorolható legyen. A 121. § intézkedése pedig (a házasság megszünése után 6 hónapon belül való férjhezmenetel) szigorubb ugyan legfőbb biróságunkénál, de egyrészről vitás, vajjon az érdemetlenségi eset-e, másrészről az intézkedés indoka nem a meghalt férj iránti kegyeletlenség, hanem a magzatra való tekintet. *Unger:* Erbrecht 23. l. 5. jegyz., *Stubenrauch:* Commentar 217. 696. ll.).

[6]) *Curia* 3378/888. (a bpesti kir. t. itél. ind. hh.): »... már pedig a magánjog elvei szerint az, ki valamely végrendeletet eltitkol v. elsikkaszt, az illető örökhagyó utáni örökjogból kizáratik.« (Dt. uf. XXIII. 37. l.)

Mindezen eset öröklési szerződésnél, némelyik szóbeli végrendeletnél is előfordulhat, igy p. o. hamis tanuk felfogadtatnak, hogy egy meg sem történt végrendelkezést bizonyitsanak, vagy a megtörtént végrendelkezés tanui arra csábittatnak, hogy a kijelentett végakarattól eltérő vallomást tegyenek.

Ellenben messzemenőnek tartjuk azt a nézetet,[7]) hogy érdemetlenné lesz azon örökös is, a ki a hagyatékon lopást vagy sikkasztást követ el és ez által az örökhagyó akaratával ellenkező osztályt akar kieszközölni, p. o. a hagyaték felére kinevezett örökös elsikkasztja a hagyaték felét képező állampapirokat és csak a maradékon osztozik megtévesztett örökös-társával.

Az érdemetlenitő cselekmények az örökhagyó életében, de halála, sőt az örökség vagy hagyomány birtokba vétele után is elkövethetők, igy p. o. ha a hagyaték birtokában levő törvényes örökös egy őt kizáró végrendeletet talál és eltüntet, vagy ha a feltételesen részesitett hagyományos a végrendeletet meghamisitja, hogy a korlátozástól szabaduljon.

A cselekményben való részesség is érdemetlenné tesz ; de a kisérlet nem, mert itt a tettnek nem sulya, hanem eredménye határoz.

A célzatnak mindig arra kell irányulni, hogy a végakarat érvényesülése meghiusittassék ; ha tehát az örökös p. o. eltüntet egy csomó iratot, de nem tudja, hogy köztük a végrendelet is van, akkor nem lesz érdemetlenné. Szükséges továbbá, hogy az eltüntetett, meghamisitott stb. végrendelet érvényes legyen ; mert ha az p. o. az örökhagyó végrendelkezési képességének hiánya folytán semmis, vagy ha érvénye az örökhagyó általi visszavonás folytán megszünt, akkor a végakarat nem lett meghiusitva, mert az illető végrendelet nem tartalmazta az örökhagyó végakaratát; a cselekmény tehát nem tesz érdemetlenné.[8])

2. A kir. *Curia* által a felsorolt esetekben kimondott elv

---

[7]) *Windscheid*: Pand. III. 436. l., *Pfaff* és *Hofmann*: Commentar z. bürg. Ges. II. 26. l.

[8]) V. ö. *Pacifici-Mazzoni* i. m. I. 201. l.

alkalmazandó más, a birói gyakorlat által eddig el nem döntött hasonszerű esetekben is. A gyilkosságra és a szándékos emberölésre, mint az örökhagyó elleni legsulyosabb cselekményre alapitott érdemetlenség más esetekre a dolog természete szerint ki nem terjeszthető, de a *c*) alatti eset elve kiterjeszthető a végakaratot megsértő egyéb esetekre is. Igy érdemetlenné válik:

d) a ki az örökhagyót halál esetére szóló rendelkezés tételére szándékosan képtelenné teszi.

Habár e cselekmények az örökhagyó sulyos megsértését képezik, az érdemetlenséget nem ez, hanem a végrendelkezés meghiusitása okozza.[9])

A sértés az örökhagyó személyes szabadsága vagy testi épsége ellen irányulhat, és egymagában csekély beszámitás alá eshetik (p. o. az örökhagyó jogtalan elzárása, *bünt. tvkv. 363. §*), vagy sulyos lehet (p. o. esze használatától megfosztása). Szükséges, hogy a célzat a végrendelkezési képességtől való megfosztásra irányuljon és hogy a célba vett eredmény eléressék (az örökhagyó végrendelkezésre képtelenné váljék); azonban közömbös, vajjon ezt az eredményt épen a közvetlenül arra irányuló, vagy pedig más szándékos cselekmény idézi elő (p. o. a merénylő az örökhagyót hallási és beszélő képességétől való megfosztás által akarta végrendelkezésre képtelenné tenni, s ez nem sikerül, de az örökhagyó ijedtében megtébolyodik).

Magától értetik, hogy ezen pont alá eső cselekményeknél is a részesség ugyanazon elbirálás alá esik, mint a tettesség, és hogy a kisérlet (a *c*) pontnál emlitett okból) nem tesz érdemetlenné;

e) a ki az örökhagyót fenyegetés vagy megtévesztés által halálesetre szóló rendelkezésre jogellenesen reábirta, vagy jogellenes cselekmény által ily rendelkezés tételében vagy megszüntetésében szándékosan megakadályozta.

---

[9]) A magyar jav. 6. §, Mommsen jav. 12. § és a német jav. 2045. § ezen cselekményeket az örökhagyó élete elleni merénylettel együtt emliti fel. Az utóbbi jav. szerint elég a végrendelkezési képtelenséget okozó cselekmény; nem szükséges, hogy a szándék a végrendelkezésre képtelenné tevő állapot előidézésére irányuljon (indok. V. 518. l.).

Ezen cselekmények is megsértik a végakarat szabadságát, s ennélfogva a kir. *Curia* által kimondott elv értelmében szintén érdemetlenséget vonnak maguk után,[10]) a jog területe itt is visszataszitván a merénylőt, a ki jogellenesen megtámadta.[11])

A jogellenes cselekmények nem csak az örökhagyó, hanem a tanuk ellen is irányulhatnak, mert a végakarat ez által is meghiusulhat, igy p. o. ha a tanukat fenyegetéssel reábirják, vagy megtévesztéssel elcsábitják, hogy a végrendelkezéstől elmaradjanak. De mindenesetre a végakarat korlátozására kell irányulniok; ennélfogva ha p. o. valaki arra kényszeriti az örökhagyót, hogy neki bizonyos összeget kölcsön adjon, s az örökhagyó a félelem hatása alatt a kölcsön megtéritését végrendeletileg elengedi, az ilyen cselekmény, feltéve, hogy a kényszer nem irányult az elengedésre, hanem csak a kölcsön adására, nem tesz érdemetlenné. A fenyegetésnek nem kell jogellenesnek lenni: érdemetlenné tesz az akkor is, ha oly hátrányt helyez kilátásba, melylyel az örökhagyó jogosan sujtatik; mert a végakarati szabadságot jogos fenyegetéssel sem szabad korlátolni. Ellenben a rábeszélés, hizelgés nem tekinthető jogellenes cselekménynek, még a tolakodás sem. Közömbös a cselekmény indoka: nyereségvágy, szerelem, bosszú, gyülölség stb., valamint az is, hogy az illető saját vagy harmadik személy érdekében cselekedett-e.[12]) Igy p. o. ha két fivér van örökösnek kijelölve, s Péter értesülvén, hogy Pál nagybátyja, József hátrányára akarja végrendeletét megváltoztatni, Pált ebben fenyegetései által megakadályozza, akkor Péter érdemetlenné válik, József ellenben örökössé lesz, mert ő nem sértette

---

[10]) Hasonló intézkedést tartalmaz a magyar jav. 6. §, a német jav. 2045 §, Mommsen jav. 12. §, a porosz Landrecht I. r. 12. cím 605. §, a szász polg. tvkv. 2277. §, a hesseni jav. 8. §. és a római jog (l. *Windscheid* III. 53., 55. és 436. l.).

[11]) V. ö. *Kohler József:* »Az örökjogi törvényhozás fejlődése, tekintettel a magyar örökj. javaslatra« c. értek. Jogt. Közl. 1887. évi 49. sz. 357. l.

[12]) V. ö. az itt tárgyalt esetekre nézve *Pfaff* és *Hofmann:* Excurse über oesterr. bürg. Recht I. 23. l. *Nippel:* Erläuterung des bürg. Gesetzbuches IV. 35. l.

meg nagybátyja végakarati szabadságát, ellenben Péter megsértette.

A részesség és a kisérlet, az esetek hasonszerüségénél fogva a *c*) pontnál előadott elbirálás alá esik; úgyszintén azon eset is, ha a kierőszakolt vagy csalárdul kicsikart végrendelet semmis, p. o. azért, mert az örökhagyó elmebeteg, vagy nem bir a végrendelkezésre szükséges korral: a cselekvés itt t. i. oly akarat ellen irányulván, mely jogilag nem is létezik, érdemetlenséget nem von maga után. Másként áll a dolog, ha a végintézkedés alaki okokból érvénytelen: itt jogilag létező végakaratról van szó, melynek szabadságába a tévesztés vagy fenyegetés jogellenesen behatol, s ennélfogva a merénylőt érdemetlenné teszi.

3. Az örökhagyó iránti kegyeletlenség őt vagy végakaratát sértő más cselekményekben is nyilvánulhat (igy p. o. a gyámolatlan vagy elmebeteg örökhagyó hűtlen elhagyásában, vagy ha gyilkosának üldözése elmulasztatik, az örökhagyó ellen bűnvádi feljelentés tétetik). De ezen esetek sem nem elég sulyosak arra, hogy az örökségből való kizárást indokolhassák, sem pedig nem vonhatók a végakarat megsértésének szempontja alá.

c. **Az érdemetlenség hatása.**

9. §.

1. Az öröklésre érdemetlen az öröklési rend megállapitásánál figyelembe nem jön, hanem úgy tekintendő, mintha az örökhagyó előtt halt volna meg.

Ez a szabály, mely által az u. n. képviseleti jog mellőztetik (és mely a római jogban is kimutatható),[1]) az érdemetlen (képtelen) örökös leszármazóinak érdekében van kimondva. Ezek t. i. csak akkor örökölnek, ha közbeeső szülőjük meghalt, s ennélfogva kizáratnának az öröklésből, ha nem állitjuk fel azon fictiót, hogy érdemetlen szülőjük az örökhagyó előtt

[1]) *Fitting:* Archiv f. civilist. Praxis LVII. 153. és köv. ll.; más nézeten van *Eck:* Indignität und Enterbung (Berlin 1894) 58. és 68. ll.

meghaltnak tekintendő, vagyis, hogy annak javára az öröklés meg sem nyilt. »Megoldás tárgyát képezi, mond a kir. *Curia* fentidézett 988/886. sz. itéletében, azon kérdés, hogy a gyilkos R. Jánosnak gyermekei jogositva vannak-e a képviseleti jogon való öröklés mellőzésével, mint örökhagyók legközelebbi oldalági rokonai saját személyes jogukon törvényes öröklési igényt formálni. Ezen kérdést alperes kiskorúak törvényes öröklési igénye tekintetében kedvezőleg kellett eldönteni azért, mert nincs oly tételes törvényünk, a mely azon esetben, ha az öröklésre közvetlen hivatott személy érdemetlenné vált, kimondaná, miszerint az érdemetlen örökösnek törvényes örökösei is az öröklésből kizárva lennének. De nem csak hogy hazai tételes törvényeink nem tartalmaznak ily tilalmat, hanem a magánjogot szabályozó törvények értelmében elfogadták azon jogi tételt, hogy ha a közvetlenül örökölni hivatott személy az örökséghez érdemetlenségi okból nem juthatott, olyannak tekintetik, mintha az örökhagyó előtt hunyt volna el, tehát törvényes örökösei, öröklési igényüket saját személyükben közvetlenül érvényesithetik.«

Hozzá teszi a kir. *Curia* és ezzel indokolja a jogszabályt: »Az általános jogérzetet sértené oly személyeknek törvényes öröklési joguktól megfosztása, a kik a bűnös cselekmény elkövetésében teljesen ártatlanok.«[2])

De azon szabály, hogy az öröklésre érdemetlen a hagyaték rendezésénél úgy veendő, mintha az örökhagyó előtt hunyt volna el, nem csak a leszármazók érdekében és nem csak a törvényes örökösödésnél, hanem az öröklés minden eseteiben alkalmazandó. Abból ugyanis, hogy az örökség a törvény erejénél fogva száll át az örökösre, önként következik, miszerint az öröklés az oly személy javára, a ki nem lesz örökössé, mert nem akar vagy nem képes azzá lenni, meg sem nyilik. A kinek javára pedig az öröklés meg nem nyilik, az az illető hagyaték szempontjából nem létezőnek tekin-

---

[2]) Hasonló értelemben nyilatkozik *Zlinszky:* M. Mjog 699. l. és *Kalona:* »A törv. örökl. a magy. jogban« a Jogt. Közl. 1872. évi 202. l. Bővebben kifejti *Kohler:* Zwei Studien über das Repräsentationsrecht (Gesammelte Abhandl. 1883) 382—391. ll.

tendő.[8]) Magától értetik, hogy a kizárás a törvényes osztályrészre is kiterjed.

2. Miután az érdemetlenség a cselekménynek magánjogi következménye, a biró azt hivatalból nem veheti figyelembe. Valamint más esetekben, midőn az örökség jogosulatlan kézbe jut, úgy itt is az érdekelt felek közbelépésétől függ jogaik érvényesitése. A biró tehát hivatalból sem azt nem vizsgálhatja, vajjon fenforog-e érdemetlenség, sem az előtte más, p. o. a bűnvádi eljárásból ismert tényeket az érdemetlenség megállapitása végett hivatalból nem észlelhet.

Az érdemetlen tehát örökössé lesz és az örökséget birtokba veheti. De a hagyaték sorsa mintegy lebegővé válik: az érdemetlen öröklési joga attól függ, vajjon az érdekelt fél érvényesiti-e ellene az érdemetlenséget. Ha érvényesiti, s birói itélet az érdemetlenséget jogerejüleg megállapitja, akkor az érdemetlenség visszafelé hat az öröklés megnyiltáig (az örökhagyó haláláig), s az érdemetlen úgy tekintetik, mintha örökössé nem is lett volna. Az örökséget kiadni tartozik, és itt a roszhiszemü birtokosra fenálló szabályok alkalmazandók. Mert az érdemetlen mindig roszhiszemü, csak örökösei lehetnek jóhiszemben.

3. Érdemetlenséget az vitathat, a ki örökölne, ha az érdemetlen az örökhagyó előtt halt volna meg. Tehát törvényes örökösödésnél a legközelebbi rokon, esetleg a házastárs; végrendeleti (szerződési) örökösödésnél a kijelölt helyettes, ilyennek nemlétében a törvényes örökös; hagyományos érdemetlensége esetén az, a ki a hagyománynyal terhelve van. Ha a jogositott meghal, mielőtt az érdemetlenséget érvényesitette volna, joga örököseire száll át, mert ez nincs személyéhez kötve.

4. Az érdemetlenség kereset vagy kifogás alakjában érvényesithető. A valódi örökös az érdemetlen ellen keresetet indithat örökösödési jogának elismerése vagy pedig, ha az érdemetlen az örökség birtokában van, annak egészben vagy részben kiadása végett, sőt az érdemetlentől az örökösödési

---

[8]) Igy intézkedik, bár más szempontból, a magy. jav. 8. §, német jav. 2048. §, Mommsen 13. §, hesseni jav. 341. §.

kereset mellőzésével a hagyatékhoz tartozó egyes vagyontárgyakat is igényelhet. Az érdemetlen keresete ellen, az érdemetlenség kifogásával élhet. Mind a kereset, mind a kifogás az örökhagyó halálától számitott rendes elévülési idő alatt évül el.

5. Az érdemetlenség számos esetben nem bir gyakorlati jelentőséggel. Néha azért, mert következményei más okból érdemetlenség nélkül is beállanak, igy p. o. az érdemetlen azt, a miben az általa becsempészett, hamisitott, kierőszakolt stb. végintézkedés szerint részesülne, már azért sem kapja, mert maga a rendelkezés semmis vagy megdönthető, az érdemetlenség tehát csak arra hat ki, a mit más érvényes nyilatkozat, vagy a törvény alapján örökölne. Néha pedig az érdemetlenség kimutatása arra nézve, a ki ily cselekmény nélkül örökölt volna, azért nem jár gyakorlati eredménynyel, mert nem állitja helyre az örökhagyónak valódi, de az érdemetlenitő cselekmény folytán ki nem nyilvánitott s igy meghiusitott akaratát. Ha p. o. a végrendelet által mellőzött törvényes örökös kimutatja, hogy az örökhagyó a végrendelet visszavonásában fenyegetések által megakadályozva lett, ez a fenyegetőt megfosztja ugyan a részesitéstől, de a végrendelet érvényét érintetlenül hagyván, a törvényes örökös meghiusitott öröklési jogára befolyással nem bir; ugyanez áll, ha az örökhagyó által végrendeleti örökösének szánt személy kideriti, hogy a végrendelet alkotása valamely érdemetlenitő cselekmény folytán maradt abban.[4])

Habár ezek szerint az érdemetlenség a hagyaték sorsára gyakran nem bir befolyással, mégis azon személyek, a kik a vétség nélkül mortis causa szereztek volna, a cselekmény elkövetőjétől kártéritést követelhetnek. Ez a kártérités elveinek folyománya.[5]) Azonban magától értetik, hogy a vétség és a részesités elvesztésén kivül bizonyitandó, hogy a kereső a hagyatékban részesült volna és mily mérvben. Ha p. o. a fentemlitett esetben kimutatható, hogy az örökhagyó vég-

[4]) Ezen kérdéseket bővebben tárgyalja *Bédarride:* »Traité du dol et de la fraude en matière civile et commerciale« (3. kiadás) I. 463. és köv. ll.

[5]) V. ö. *Radda:* A kártérités tana. M. Igazs. XXIII. 396. s köv. ll.

rendeletét vissza akarta vonni, de a végrendeleti örököstől különböző személy őt ebben fenyegetéssel megakadályozta, akkor a végrendelet érvényben marad ugyan, de a törvényes örökösök kártéritési igénynyel birnak, mindegyik azon érték erejéig, mely törvényes örökösödés esetén reá jutna. Gyakran azonban a kár nem lesz kimutatható, igy p. o. ha az örökhagyó a végrendelkezésben megakadályoztatott és be nem bizonyitható, hogy kiknek javára végrendelkezett volna. Vagy p. o. ha a végrendelet eltünik, meglehet, hogy tartalma perrendszerüleg bizonyitható, s akkor az érvényben maradván,[6]) nincs kár; meglehet azonban, hogy tartalma be nem bizonyitható, minélfogva törvényes örökösödés áll be;[7]) ily esetben van ugyan kár, de nem tudni, ki károsult és mennyiben.[8]) Az okozatos összefüggés bizonyitása is gyakran nehéz, igy p. o. rendszerint nem lehet szó jogellenes megakadályozásról, ha az örökhagyó azután még hosszabb ideig élt és azon helyzetben volt, hogy végintézetet alkosson.

6. Az érdemetlen, az elvesztett és kiskoru gyermekeire szállt örökségnek kezelésétől nincs kizárva, sőt ezen vagyonukat is számadás terhe nélkül kezeli és a jövedelem-felesleget megtarthatja, *1877:XX. t.-c. 16. 35. §§.*[9]) Kivételnek csak akkor van helye, ha cselekménye miatt egy évnél hoszszabb ideig tartó szabadságbüntetésre itéltetett, melynek kiállása után azonban előbbi jogaiba lép (u. o. *23. §*), vagy ha egy évnél rövidebb időre, de hivatalvesztésre is itéltetett, a hivatalvesztés tartamára (*bünt. tvkv. 54. 55. 58.* §§.)[10])

7. Az érdemetlent azért zárjuk ki az öröklésből, mert föltesszük, hogy kegyeletlenségét az örökhagyó is ily módon sujtotta volna. Ebből következik, hogy az érdemetlenség ha-

[6]) V. ö. *Curia* 3666/886: elveszett végrendelet alapján való öröklés. (Dt. uf. XVI. 202. l.)

[7]) V. ö. *Curia* 4672/890. J. Sz. IV. 491. l.

[8]) Számos más eshetőséget is felsorol *Pfaff* és *Hofmann:* Excurse II. 25. 26. l., továbbá *Nippel* i. m. IV. 40. l.

[9]) Másként intézkedik a code civil 730. §, Mommsen jav. 14. §., hesseni jav. 356. §.

[10]) *Sipőcz:* Gyámsági törvény (1. kiadás) 86. l.

tása megszünik, ha az örökhagyó azon helyzetben volt, hogy maga mérlegelje az érdemetlenitő cselekményt és úgy intézkedett, hogy az érdemetlennek megbocsát.[11]) Miután a kitagadási okok, melyek általában véve nem sulyosabbak az érdemetlenségi okoknál, nem érvényesülnek, ha az örökhagyó azokat mellőzi; a biró az érdemetlenségi okokat sem veheti figyelembe, ha az örökhagyó nem akarja figyelembe venni. Igaz, hogy az érdemetlennek kirekesztését a közérzület is megkivánja; ámde ennek alapja abban rejlik, hogy a kegyeletlenség ne jutalmaztassék öröklési előnynyel. A kegyeletlenség tehát megszünik, ha az örökhagyó az elkövetőnek megbocsátott. A bocsánatnak kétségtelenül bebizonyitottnak kell lenni, és az örökhagyó által a cselekmény ismeretében kell megadatni. Nem szükséges azonban, hogy külön nyilatkozatban adassék. Alakilag érvénytelen végrendeletbe foglalt nyilatkozat is elegendő, mert csak az kivántatik, hogy az örökhagyó érvényes akaratnyilvánitásra természetes képességgel birjon. A megadott bocsánat vissza nem vonható: az örökhagyó akarata elég erős arra, hogy az érdemetlenséget megszüntesse, de arra nem, hogy ujra felélessze. A bocsánat azonban lehet feltételes, p. o. függővé tehető az örökhagyó haláláig tanusitandó magaviselettől.[12])

[11]) Igy dönt az osztr. ptkv. 540. §, szász ptkv. 2279. §, magy. jav. 7. §. német jav. 2050. §, Mommsen jav. 15 §, hess. jav. 358. §.

[12]) Ezeket a kérdéseket bővebben tárgyalják *Pacifici-Mazzoni* i. m. I. 205. és köv. ll., *Borsari* i. m. III. 63. és köv. ll., továbbá *Unger:* Erbrecht 20. l.

II. FEJEZET.

TÖRVÉNYES ÖRÖKLÉS.

Bevezetés.

10. §.

1. A hagyatékot kimeritő, érvényes és hatályos végintézkedés hiányában, egészben vagy részben a törvényes (intézetlen) örökösödés áll elő.

Alapja a családi viszony: a vérségi és a házassági kötelék. Az öröklési jognak nincsen jellemzőbb, természetszerübb, lényegében mélyebben rejlő tétele, mint az, hogy a családi viszony öröklési jogot állapit meg. A családtagok örökösödése az öröklési joggal együtt keletkezett, s az utóbbinak első alakulásában valamelyik rokonnak halála csak azt vonta maga után, hogy a vagyon azontúl másképen oszlott el a család körében. Ezt a kört a végrendelkezés nem lépi túl még oly nemzeteknél sem, melyeknek mint p. o. a rómaiaknak öröklési jogában a végrendeletek a fejlődés első korába nyulnak vissza; a miből következik, hogy a végrendeleti öröklés is a családban leli gyökerét. Annál inkább áll ez ott, a hol, mint nálunk, a végrendeletek csak későn és lassan honosultak meg és csupán szórványosan fordultak elő. A törvényes öröklés fogalma és létezése nélkül rá sem jöttek volna a végrendeleti örökösödésre, s az utóbbi nem egyéb amannak utánzásánál. Előbb a törvény tett végintézkedést az emberek helyett és alkotott örököst, csak azután jött a végrendelkezési szabadság, s az örökhagyó, ha érzése nem egyezett meg azzal, a mit a törvény szabott, önmaga jelölt örököst. Mig tehát a végrendeleti örökösödés az örökhagyó akaratán épül föl, a törvényes örökösödés az érzéstől függ.

Az elméletben sokat vitatott kérdés, vajjon a törvényes örökösödés szabálya egy nagy dispositiv törvény, mintegy általános végrendelet-e, melybe az örökhagyó a végrendelkezés abbanhagyása által hallgatag belényugszik s mely eszerint az ő vélelmezett akaratát pótolja; avagy a vérközösség folyománya-e, természetes követelmény lévén, hogy vagyonunk azokra szálljon, a kikkel testi és lelki sajátságainkat megosztjuk, a kikkel közös vér lüktet ereinkben.

Bármint legyen; bár az örökhagyó akarata vagy a vér sugallata vezérelje a törvényt, mindkettőnek forrása egy: a szeretet és a kegyelet. A mikor azt vélelmezzük, a mit az örökhagyó akart volna, vagy azért állapitunk meg öröklési jogot, mert a vérközösség követeli, mindig az érzésre térünk, mint inditó és végpontra:[1]) a törvényes örökösödés a vagyon átszállásában juttatja kifejezésre azt az érzést, a mely szivünk mélyében ült az életben.

Azonban az emberek érzése mindenütt egyenlő. Nem csak a gyermekek iránti szeretet és a szülőket övedző kegyelet, hanem az atyafiak kölcsönös vonzalma sem minősül állami vagy nemzeti hozzátartozóság szerint. Az érzés pedig a szokásban nyilvánul, s az élő szokás a törvényben. Honnan való tehát a nagy eltérés, melyet az öröklés törvényei közt tapasztalunk?

Van, a mely elsőbbséget ád a fiuknak a leányág rovására; olyan, mely különbséget tesz ahhoz képest, vajjon az örökhagyó szerezte vagy örökölte-e vagyonát és kitől örökölte; ismét olyan, mely törzsök szerint csoportositja a rokonokat, mig némelyik az íz szerint legközelebbi rokonnak ád öröklési jogot stb. stb. Honnan való ez a tarkaság?

Oka az, hogy az érzés nem nyilvánul az öröklési törvényben a maga eredeti tisztaságában. Ez utóbbira befolyást gyakorol a törvényhozás a birtok és vagyoni viszonyok alakulásának irányitása által, és gyakorolnak ez utóbbiak, visszhatásukban az öröklési jogra. Ezek a tényezők, hol egyesülve, hol egyen-

---

[1]) »A család s örökjog, mond *Zsögod*, első sorban érzelmeken, t. i. a családos érzésen alapul.« (»Öröklött és szerzett vagyon« c. értek. M. Igazs. XI. 444. l.)

kint, kisebb-nagyobb mértékben minden nemzetnél érvényesülnek és vérré válván a nemzetben, befolyásolják annak, s ezzel minden egyes tagjának érzését. Ezek a külső tényezők és az általuk befolyásolt érzés egymást kölcsönösen áthatják és öregbitik, és létrehozzák az öröklési törvényt. Ez tehát nem a tiszta érzés eredménye, hanem más tényezőké is.

Nálunk ezen tényezők hatása a hagyatéki vagyon eredetének megkülönböztetésében nyilvánul.

2. 1848 előtti vagyon és öröklési jogunknak alaptétele az ősi és szerzeményi vagyon megkülönböztetése volt.

Ősi volt az, a mi nemző elődtől törvényes örökösödés utján, vagy végintézettel bár, de csak a törvényes örökösödést erősitve vagy rendezve, szállott az ivadékra; úgyszintén ősiek voltak a vérszerinti atyafiak közt osztályra került dolgok.

Ősi vagyonban tulajdonképeni örökösödésnek nem volt helye. »Az ősi jószág, mond *Frank*, nem azé egyedül, a ki birja, hanem az egész nemzetségé, értvén mind azokat, kik a szerzőlevélnél vagy más törvényes oknál fogva az örökségre számot tarthatnak, nem csak a most élőket, hanem egyetemben a jövendőbeli maradékot is. Az osztályok sem arra valók, hogy a jószág, mely többeké volt, azontúl egynek sajátja legyen; azt minden élők összesen és egyes akarattal sem tehetnék, mert a maradékot meg nem foszthatják; hanem valamint osztály előtt a jószág az egész nemzetség tulajdona volt, olyan maradt azután is; felosztva lett *az osztozók életkorára eső jövedelem, a haszonvétel és nem egyéb*... Innen folyik, hogy... ősiből a törvényes örököst, sem élőt, sem leendőt kizárni nem lehet, és minden arra célozó végintézkedés foganatlan.« (Közigazság törvénye 264. §.)

Ősiről, a gyermekek vagy rokonok sérelmére élők közt sem lehetett intézkedni, mi ha mégis megtörtént, minden erő nélkülinek tekintetett (*Hk. I. 58.*); a helyes ok nélkül kötött örökvallást az, a kit az ősi vagyon a törvényes öröklés rendje szerint illetett, felbontathatta (Dec. 1. 3. 6. 13. 19. ad invalid. fass. ex praeiud.), s a vagyonról az utolsó birtokos csak akkor intézkedhetett, ha őt kivéve az első szerzőnek már

semmi ivadéka nem maradt,[2]) *1715 : XXVI. t.-c. 3. §* (mennyiben volt adományi javaknál eltérésnek helye, alant adjuk elő).

Az ősi vagyonban való örökösödés, vagyis inkább az ősi jószág haszonélvezetébe való belépés tehát az első szerző összes ivadékának jogközösségén alapult (vér- és jogközösség). A kire az ősi vagyon szállott, az nem volt az utolsó birtokosnak, hanem az első szerzőnek jogutóda. A családi köztulajdont képező ősi jószágnak a család számára való fentartását pedig megóvta az elidegenithetlenség, melynél fogva az idegen kézre került birtokot a családnak illető tagja visszakövetelhette.

3. Szerzeményéről mind élők közt, mind halál esetére, kiki szabadon rendelkezhetett, csupán azon két irányban lévén korlátolva, hogy a keresetképtelen atyafiak megélhetéséről gondoskodni (*Hk. I. 55.*), és az ősinek netaláni hiányát a szerzeményből pótolni kellett.

A keresménynél különbség volt a kir. adományon alapuló és a nem-adományi jószágok közt. Ez azonban csak a nemesi birtokra állott; mert az ősi és a szerzeményi vagyon mind a nemesi, mind a polgári, szabadkerületi és urbéri vagyonban lett megkülönböztetve, mig kir. adomány tárgyát csupán nemesi jószág képezhette.

Az első szerző adományi jószágáról is szabadon rendelkezhetett, és pedig úgy mint egyéb keresményéről, nem csak közvetlen örököseit kötelezve, hanem az öröklés rendjét végtelenig s minden korlát nélkül megállapithatta. (*Hk. I. 5. 57.*)

Ezen jogában az adománylevél tartalma sem gátolhatta. Adományos jószágoknál ugyanis az adománylevél záradékai szabályozták az öröklést, és e záradékok különbözők voltak. Szólhattak az adományos fiutódaira s azok örököseire (heredibus et posteritatibus masculini sexus), vagy mindkét nemü örököseire és utódaira (heredibus et posteritatibus utriusque sexus), vagy előbb a fiágra s annak magvaszakadtával a leányágra (heredibus et posteritatibus mascul. sexus, ac post horum defectum etiam feminini sexus), vagy örököseinek és utódainak (heredibus et posteritatibus) stb. Az adományost

[2]) L. erről bővebben *Wenzel:* M. Mjog II. 428. 429. ll.

azonban a záradékok nem kötelezték, ő az örökösödést minden időre korlátlanul szabályozhatta, igy p. o. a csupán fiágra szóló javakat a leányokra is hagyhatta.[8])

Az adományozó Felséggel szemben törvényes örökös csak az volt, a kit a záradék kijelölt; a Felséggel szemben az első szerző intézkedései hatálylyal nem birtak, s ha az adománylevél szerint jogositott birtokos többé nem volt, a jószág a királyra visszaszállott (*Hk. I. 65. 3. §*). Amig azonban a záradék szerint jogositottak sora ki nem merült, az első szerzőnek intézkedése volt az öröklésre nézve mérvadó. Az örökösödés tehát adományi javaknál is az első szerző után való jogutódlás volt, mert a birtokos, a ki a záradék alapján kapta a jószágot, mint az első szerző jogutódja jutott hozzá; annál inkább állott ez akkor, ha az adományos eltérő intézkedése folytán nyerte.

4. Látjuk, hogy a vagyon eredete szerinti megkülönböztetés az első szerzőre való tekinteten és az ősinek elidegenithetlenségén indult meg. Az ősi azon létező vagy születendő családtagoké volt, a kiket az első szerző rendelkezésébe foglalt; ily intézkedés hiányában pedig, a kik tőle, mint közös törzstől származtak (nem nézve a kivételeket, mint p. o. ha adományi jószágban, mint rendesen, csak a fimaradék részesült).

Az ősi főleg ingatlanokban állott, a család ősi vagyona azokban testesült meg. Midőn ősiről szólunk, főleg ingatlant és pedig ugyanazon ingatlant kell értenünk, mely elődeiről szállott a birtokosra. Ezt az ugyanazonosságot biztositotta az elidegenithetlenség, melynek folytán a más kézre került vagyont a család, kivételektől eltekintve, visszaszerezhette.

Ebben az ugyanazonosságban rejlik az ősiség lényege és valódi értelme. A család neve, emlékei, tekintélye és fénye azon birtokhoz füződtek, melyet az első szerző hagyott maradékaira. Ezen jószág az, a melyen gazdálkodott a birtokos őse; őseinek képe állott a birtokos előtt, és gyermekkorától haláláig éberen tartá benne azon öntudatot, hogy ezt a talajt elődeinek köszöni. Megfoghatatlan lett volna tehát,

[8]) Az adománylevél záradékairól l. bővebben *Frank* i. m. 270—277. ll.

hogy az ősi föld más kezére kerüljön, mint családbeliére, és tökéletesen megfelelt az érzésnek, — minden öröklési törvény alapjának, — hogy az ősi, ha maradék nincs, a családra szálljon vissza.

E szerint az első szerzőre való tekintet és az elidegenithetlenség az ősiség fogalmában válhatlanul össze voltak forrva, elannyira, hogy bármelyik tényezőnek kiszakitása romba kell, hogy dönté az ősiséget.[4]) Vegyük el a vérközösséget, és marad a közös tulajdonnak (condominium) egy fajtája; tegyük félre az elidegenithetlenséget, és kiirtjuk a gyökeret, melyből ered és folyton életet szí az az érzés és az az öntudat, hogy a családi birtok a családé, arra kell maradnia és visszaszállania.

5. Azonban az elidegenités tilalmát, habár azt Verbőczy óta némely ujabb törvény (*1635:XC. t.-c.*, *1647:CXXV. t.-c.* stb.) és a főtörvényszékek gyakorlata enyhitette, az ujabb kor fölötte nyomasztónak érzé. Ellenkezett a jó erkölcsökkel és a hitel s a forgalom irányával, hogy az idegen kézre jutott ősi birtokot, ha értéke emelkedett, visszaperelni, ellenben ha értéke alászállott, a vevőre hagyni lehetett; aláásta a jogbiztonságot, hogy az ősi javak elidegenitéséből formált sérelmet, mely elévülés alá nem esett, századok mulva is lehetett érvényesiteni, a mig csak az első szerző ivadéka ki nem halt, s addig a vevő birtoka erőt nem nyerhetett. Alig volt vagyonos család az országban, mely ily címen felperes vagy alperesként érdekelve nem lett volna, s miután a birtokos adósságaiért az ősi javakra nem lehetett végrehajtást vezetni, a hitel fejlődése is lehetetlen volt.[5]) Az *1848:XV. t.-c.* végre

[4]) »Mert röviden igazabban alig lehet velejét venni az ősiségnek, mint azzal: hogy az ősiség a vérség dologbeli ótalma. És nincsen ősiség a vérek jogának dologbeli ótalma nélkül.« (*Zsögöd:* »Örökl. és szerz. vagyon« M. Igazs. IX. 258. l.)

[5]) L. *Deák Ferenc*nek 1834. junius 25-ki és 1839. nov. 2-ki beszédét a kerületi ülésen (*Kónyi:* »Deák Fer. beszédei« I. k. 72. 329. ll.) és 1840. jul. 27-iki követjelentését (u. o. 465. l). L. továbbá *Széchényi István* nyilatkozatait az ősiségről, az akadémia birtokában lévő naplói eredeti szövegéből idézi *Vécsey Tamás:* »Széchényi és a magy. magánjog« (Budapest, 1895) 13—19. ll.

lerázta az ősiség bilincseit, elvileg kimondván annak tökéletes eltörlését.*)

6. Az 1848-iki események után a kényuralom, 1853. május 1-től fogva az ausztriai polg. törvénykönyvet és igy annak az örökösödésre vonatkozó intézkedéseit léptetvén életbe, az 1852. nov. 28-iki ősiségi nyilt parancs az öröklött (ősi) és szerzeményi vagyon közti különbséget megszüntette. Az 1861-iki Országbirói Értekezlet azonban a vagyon eredete közti különbséget ismét megállapitá, bár lényegileg másként, mint 1848 előtt.

Az Országbirói Értekezletnek az öröklésre vonatkozó intézkedéseit alant bővebben tárgyaljuk; itt csupán arra utalunk, hogy az ősi helyébe az öröklött (ági) vagyon fogalmát léptette; a vagyonról szóló rendelkezési jogot a leszármazók és a szülők törvényes osztályrésze által korlátozta; az elidegenitési tilalom megszüntetését pedig fentartotta, kimondván, hogy »a javakra nézve élők közt tett szerződéseket az örökösök, a javak természetéből vont keresettel meg nem támadhatják« (*I. T. Sz. 4. §*).

Az utóbbi intézkedés jelzi az ősi és az öröklött vagyon

*) Ezen törvény értelméről a nézetek szétágazók. Némelyek szerint az csak az ősiségnek dologbeli hatását, az ősi javaknak élők közti elidegenithetlenségét kivánta megszüntetni, mig a halál esetére szóló hatását fentartani akarta; ennek bizonyitékául hivatkoznak arra, hogy a törvény a vérek közti örökösödésről intézkedő *1836 : XIV. t.-c.* eseteit az ősiségi viszonyokból eredő, többé meg nem inditható perek sorából kivette. Mások szerint ellenben »az ősiség eltörlése elvileg kimondatván,« a törvény az ősiséget egyátalán és igy a halál esetén nyilvánuló hatását is megszüntetni kivánta (l. az ezen kérdésről folytatott vitát az országbirói értekezleten, *Ráth György:* »Az Orsz. bir. Értekezlet« II. k. 212. 229—240. 260—276. ll.). Az utóbbi nézetet felfogásunk szerint támogatja azon körülmény, hogy az *1836 : XIV. t.-c.*, melyre a másik nézet hivatkozik, a vérek közti világos örökösödés esetében »végrehajtandó osztályról,« tehát — a *7. §.* esetét kivéve — csupán eljárási módozatokról szól; és megerősiti *Deák Ferenc*-nek 1848. márc. 19-iki beszéde, mely szerint a (meg nem inditandó és felfüggesztendő) »ősiségi perek alatt nem csak a juris pereket kell érteni, melyeknek száma aránylag csekély, hanem mindazon *successionalis* eredetű, fiskalis stb. pereket, melyek ide tartoznak.« (Beszédek II. k. 31. l.)

közti különbséget. Az ősinek fogalmából kihagyatván az elidegenithetlenség, a családi vagyon nem áll többé egyénileg meghatározott ősi jószágból, hanem azon vagyon értékéből, mely az első szerzőtől szállott az örökhagyóra.

Az O. É.-en alapuló mostani jogunk szerint öröklött vagyon azon érték, t. i. azon vagyon értéke, mely az örökhagyóra valamelyik szülőjétől vagy annak ágától: az örökhagyónak valamelyik öregszülőjétől (elődjétől) hárult. Leszármazók hiányában a vagyon oda száll vissza, a honnan eredt. Örökölnek tehát a szülők, mindenik azon érték erejéig, mely az örökhagyóra tőle vagy ágától hárult, s azon szülőt, a ki már életben nincs, képviselik a tőle leszármazó rokonok. Ez utóbbiak nem létében a vagyon folytatja visszaszállását, azon öregszülőhöz (illetve az őt képviselő, tőle leszármazó oldalrokonokhoz) kerülvén vissza, a kitől vagy a kinek ágától a vagyon értéke az örökhagyóra hárult.

Az öröklött vagyon tehát vagyongyürükből áll, mindenik külön-külön azon vagyon értékét tartalmazván, mely az örökhagyóra apjáról, továbbá anyjáról, apai anyai nagyszülőiről, nyolcz öregszülői, tizenhat szépszülőiről stb. hárult. Mindenik vagyongyürü az illető ágon vissza-, illetve felszáll mindaddig, mig odaér, a kitől az örökhagyóra hárult; útközben azonban megáll az örökhagyónak legközelebbi felmenőjénél, vagy az ettől leszármazó oldalrokonoknál.

Mit látunk ezen öröklési rendszerből? Látjuk az első szerzőre való tekintetet, melynél fogva a vagyon azoknak körében marad, a kiket a vér közössége egyesit az örökhagyóval. A mit az első szerző az ivadékra hagyott, az a család oltalmául szolgáljon, megalapitva vagy gyarapitva a család vagyonát. Ezt pedig eszközli a vagyon visszaszállása oda, a honnan származott, kikerülve az örökhagyónak bár közelebbi rokonát, oly távolabbi rokon javára, a kinek az örökhagyóval közös elődjétől származott az öröklött érték.

Ebben mostani öröklési rendszerünk megegyezik az ősiséggel. Ám lényegesen eltér tőle főleg abban, hogy az öröklött vagyon sem élők közt, de még halál esetére sincs biztositva a család számára.

A visszaszálló örökségben ugyanis a törvény csakis az örökhagyó szülőit (a tőlük leszármazó oldalrokonokat és a további felmenőket ellenben nem) védi meg, és ezeket is az öröklött értéknek csupán fele részében; kárpótlást nyujtván a szerzeményre is kiterjedő törvényes osztályrész által, mig az ősiség idejében a keresményről korlátlanul volt szabad intézkedni. A mi azonban az itt tárgyalt szempontból különösen figyelembe veendő: az öröklött vagyon elidegenithetlensége megszünvén, az ősi jószág helyébe az öröklött érték lépett, és most már nem száll vissza *az a vagyon, a mi*, hanem *annyi vagyon, a mennyi* az első szerzőtől az örökhagyóra hárult. Ez pedig egészen más, mint az ősi birtok visszaháromlása. Az utóbbi teljesen megegyezett az érzéssel; ettől az érzéstől azonban olyannyira különböző azon állitólagos családiasság, melyet az öröklött érték visszaszállásának szabálya kifejezésre juttasson, mint a mennyire az ősi jószág különbözik az azt helyettesitő pénzbeli értéktől. 1848 előtti törvényünk, mely a családot az ősi birtokban megoltalmazta, hiven fejezte ki azon családi érzést, melyet megsértett volna, ha a jószág idegen kézbe jut. Az öröklött érték ellenben egy elvont fogalom, melynek nincs gyökere az örökhagyónak tudatában, s mely nem forr össze érzésével, a mint hajdan a családi érzéssel összenőtt az ősi birtok.

A mi a szivünk érzése gyanánt halálunk után érvényesüljön, annak már az élő ember vérébe kell, hogy átmenjen. Már pedig vagyonunk, értékben számitva, mint egész áll előttünk; nem teszünk különbséget a szerzett és az öröklött, sem az utóbbiban azon vagyonkörök közt, melyek az elődöktől való eredet szerint alakultak. Ebből következik, hogy nem felel meg érzésünknek, miszerint halálunk után vagyonunk, eredetükhöz képest különváló értéktömegekre oszoljék; és még kevésbé felel meg érzésünknek, hogy közel rokonunkat, még édes szülőnket is, kizárjon az öröklésből egy távoli rokon azért, mert valamely közös elődünktől eredő vagyonnak pénzértéke, hagyatékunk értékének egy alkatrészét képezi. Az első szerzőre való tekintet, mely az ősiségben az elidegenithetlenség által istápolva, az érzésnek kútfeje volt; a dologiság hiján, a vagyonnak szerzett és öröklött értékre

való felosztása folytán az érzéssel ellenkező eredményekre vezet.[7])

Áttérünk törvényes örökösödési szabályaink részletes fejtegetésére.

Törvényes öröklési kapcsolat.

11. §.

1. A törvény öröklési jogot nyujt a véregység és a házasság alapján. Törvényes öröklési joggal birnak tehát a rokonok és a házastárs, s a kapcsolatot, melyben ezek a személyek állanak, törvényes öröklési kapcsolatnak nevezzük.

2. Rokonok a nemzők és nemzettjeik, nemkülönben azok, a kik egy közös nemzőtől származnak.

A nemzők és a nemzettek egy egyenes sort képeznek, mely fel- és lefelé terjed. A kik az örökhagyótól felfelé sorakoznak, azokat felmenőknek (elődök, nemzőknek), a kik pedig tőle lefelé sorakoznak, azokat leszármazóknak (lemenők, utódok, maradék, származék, ivadéknak) nevezzük.

Azok, a kik közös nemző által vannak rokonságban, két vagy több sort (ágat) képeznek, melyek a közös nemzőben egyesülvén, felfelé összehajlanak, lefelé pedig szétágaznak. Az összehajló, illetve szétágazó sorban álló rokonokat oldalrokonoknak (mellékes, elágazó rokonoknak) nevezzük.

A rokonsági fok meghatározásánál a római jog az ízeket számitja, vagyis a személyek abban az ízben rokonok, a

[7]) Az öröklött és szerzett vagyon megkülönböztetésének fentartása mellett nyilatkozott *Zsögöd* id. munkájában (M. Igazs. VIII., IX. és XI.), továbbá »Kiskoruak utáni törv. öröklés« (M. Igazs. XII.), végre »Törvénytervezet a törv. öröklésről« (M. Igazs. XXIV., XXV. és XXVI.); *Zlinszky:* A magy. örökl. jog és az európai jogfejlődés (Budapest 1877); *Tóth Lőrincz:* »A magy. örök. jog szelleme« (Akadémiai értesitő 1860—1863) és *Herczegh:* »Az ági öröklés fentartása« (M. Jogászegyleti értek. XI.). A megkülönböztetés fentartása ellen nyilatkozott *Teleszky:* Örök. jogunk törvényhozási szabályozásához (Budapest 1876), az öröklési jog tárgyában tartott igazságügyministeri *Értekezlet* (Jegyzőkönyvek 49. l.) és a Magyar javaslat (indokolás 19—22. ll.). L. még az 1871. évi Jogászgyülés tárgyalásait (Évkönyv III. folyama) és a M. Jogászegyletben 1882. nov.—decz. hóban lefolyt vitát (Értekezések VII.).

hány nemzés van köztük. A kánoni jog a fel- és lemenő ágban a rokonság közelségét ugyanigy határozza meg. Oldalágon azonban, az egy közös harmadik személytől leszármazó két személy rokonsági fokának meghatározásánál csupán azokat a nemzéseket számitja, melyek a közös törzstől a rokonok egyikéhez, s ha az ágak egyenlőtlenek, azokat, a melyek a hosszabb ágon levő rokonhoz vezetnek.[1]) Nálunk a kánonjogi számitás van elfogadva,[2]) s ennélfogva p. o. az unokatestvérek nálunk második foku, római jog szerint pedig negyedik ízben rokonok.

A rokonság törvényes vagy törvénytelen a szerint, a mint törvényes vagy törvénytelen nemzésből ered.

A törvényes rokonsággal egy tekintet alá esik:

a) az utólagos házasság általi törvényesités;

b) a vélt házasságból való születés. Továbbá törvényes öröklési kapcsolatot létesit:

c) a kir. leirat általi törvényesités kölcsönösen az apa és a törvényesitett gyermek s ennek leszármazói közt;

d) az örökbefogadás törvényes öröklési kapcsolatot hoz létre az örökbefogadott és leszármazói javára, szemben az örökbefogadóval (*Hk. I. 27., 57., 66. és II. 71.*), de nem viszont;

e) a törvénytelen születés kölcsönös törvényes öröklési kapcsolatot létesit a törvénytelen gyermek, valamint ennek leszármazói és az anya közt.

Az *a*), *b*), *c*) és *d*) alatti esetekről a 13. §-ban, az *e*) alatti esetről a 14. §-ban bővebben szólunk.

3. A felmenők és az oldalrokonok csak a szerzeményi és azon öröklött vagyon tekintetében állanak törvényes öröklési kapcsolatban, mely az illető felmenőtől vagy ágától hárult az örökhagyóra.

Ennélfogva fontossággal bir a testvéreknél, vajjon ugyanazon szülőktől, vagy egy apától más anyától, avagy egy anyától más apától származnak (féltestvérek). Az utóbbiak

---

[1]) A rokonsági izek számitásáról l. különösen: *Csiky Lajos:* »A rokonság és sógorság fokainak számitása« (Debrecen 1889) 27—48. ll.

[2]) V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 48. l. Van azonban eltérés is, igy p. o. a gyakorlat a törvk. rdttás 56. §-át a római jogi számitás szerint értelmezi.

a hagyatéknak csak azon részére tarthatnak törvényes öröklési jogot, a melyre az örökhagyóval közös szülőjük tarthatott volna. P. o. apám első házasságából való gyermekei nem állanak velem törvényes öröklési kapcsolatban az édes anyámról reám hárult vagyonra nézve. Ugyanez áll a távolabbi felmenők csoportjában, p. o. nagyapám első házasságbeli fia nem bir törvényes öröklési joggal nagyapám második feleségéről (nagyanyámról) reám hárult vagyonra.

4. Többszörös rokonság esetén többszörös törvényes öröklési kapcsolat áll be.

Többszörös rokonság mind leszármazók és felmenők, mind oldalrokonok közt keletkezhetik.

Leszármazók és felmenők (azon eseten kivül, midőn valaki vérrokont fogad örökbe) különösen akkor válnak többszörösen rokonokká, ha rokonszemélyek lépnek házasságra, p. o. két testvér gyermekei (unokatestvérek); ezeknek gyermeke a maga szépszülőjével kettős rokonságban van: apai és anyai nagyszülője révén.

Oldalrokonok között szintén a rokonok egybekelése folytán keletkezik többszörös rokonság; igy az előbbi példában az unokatestvérek gyermeke, szépszüleinek fiával (apja és anyja közös nagybátyjával) kettős rokon. Ugyanez áll, ha nem-rokonok kelnek egybe, de két-két oly személy, kik közül egy-egy rokonságban van a másik két házasfél egyikével, p. o. ha két fivér elvesz két nővért, akkor ezeknek gyermekei mind az apák, mind az anyák szülői révén, tehát négy ágon rokonok egymással.

Végre többszörös rokonság támadhat akkor is, ha oly két nem-rokon személy lép házasságra, a kiknek közös rokona egy harmadik személy p. o. házasságra lép, gyermeket nemz egy özvegy ember és egy özvegy nő, és mindegyiknek van egy első házasságbeli gyermeke, a kik házasságra lépnek. Ez utóbbiaknak gyermeke, szülőinek féltestvérével (nagyszülőinek második házasságbeli gyermekével) két ágon: apja és anyja révén rokon.

Törvényes öröklési kettős kapcsolat létesül rokonok közötti házasság esetén a házastársak közt is: a rokonság és a házasság alapján.

A többszörös rokonság a hagyatéki vagyon más-más (szerzeményi vagy öröklött) alkatrészére és ugyanazon vagyonnak több hányadára nézve szolgálhat törvényes öröklési igény alapjául; ugyanez áll akkor is, ha az örökhagyónak házastársa az örökhagyóval rokonságban áll.

5. A törvényes öröklési kapcsolatból kiesik:

a) a ki öröklésre képtelen;

b) a ki az öröklésre érdemetlenné vált;

c) a ki az örökséget visszautasitotta;

d) az és lemenői, a ki az öröklésről előre lemondott.

A kieső úgy tekintetik, mintha az örökségnek rányilta előtt elhunyt volna.[3])

6. Törvényes öröklésre hivatva csak az lehet, a ki az öröklés megnyilásakor, vagyis az örökhagyó halálakor vele törvényes öröklési kapcsolatban áll. Az örökhagyónak p. o. egy testvére maradt, Pál, a ki az örökséget visszautasitja; van pedig egy gyermeke, József, a kit utólagos házassága által törvényesitett: József abban az esetben, ha Pál az örökhagyó halála előtt kötötte volt a törvényesitő házasságot, az öröklés megnyiltakor törvényes öröklési kapcsolatban volt az örökhagyóval, és apja kiesése folytán annak helyébe lépvén, örököl; ellenkező esetben azonban az örökhagyónak halála időpontjában még nem volt rokona, tehát nem örököl.

Törvényes öröklési rend.

12. §.

1. A törvényes öröklési kapcsolatban álló személyek öröklésre való jogosultsága nem egyenlő. A törvény bizonyos sorrendet állapit meg, melynél fogva a jogosultak egymásután következnek, a sorrendben közelébb álló kizárván a távolabb állókat. Ezt a sorrendet törvényes öröklési rendnek nevezzük, és ez alatt a rokonok és a házastárs törvényes öröklési rendjét értjük.

Az öröklési rendet az egyes törvények nagyon eltérően állapitják meg. Csupán abban egyeznek meg, hogy a leszármazók a felmenő- és oldalrokonokat megelőzik; ellenben

[3]) V. ö. *Zsögöd* id. Törvénytervezet 57. §.

az utóbbiak sorrendje a szabályoknak legtarkább képét nyujtja, és gyakran puszta véletlenből, bizonytalan tapogatózásból s abból az egyéni vélelemből ered, melylyel az illető törvények alkotói a különböző rokonok egymás iránti vonzalmának nagyobb vagy csekélyebb fokáról viseltettek.

Elvi alapon azok a törvények állanak, a melyek az öröklési rendet a rokonsági ízek szerint határozzák meg, az íz szerint közelebb álló kizárván az íz szerint távolabb állókat, és az ugyanabban a közelségben álló rokonok egyenlő jogosultsággal birván. A közelség megállapitásánál azonban két kiindulási pont lehet: figyelemmel lehetünk arra, hogy a törvényes öröklési kapcsolatban álló személyek közül ki áll legközelebb az örökhagyóhoz, vagy ki áll legközelebb ahhoz a felmenőhöz, a kitől mint közös törzstől az örökhagyó és rokonai származnak. Az elsőből kiindul az ízközelségi (graduális), a másodikból a törzsrendszer (parentális rend).

2. Az ízközelség elve alapján áll Justinián 118. novellája, melynek függelékét képezi a 127. novella. A rokonokat 4 osztályba különiti, melyek közül az előző osztály kizárja a távolabbiakat: 1. leszármazók; 2. felmenők, édes testvérek, édes testvérek fiai és leányai; 3. féltestvérek és féltestvérek gyermekei: 4. az összes többi oldalrokonok. Az 1. osztályban a másod, harmad stb. foku leszármazók csak akkor örökölnek, ha szülőjük, a ki t. i. az örökhagyóval való rokonságukat közvetiti, már nem él; azonban távolabbi leszármazók közelebbiekkel együtt is örökölhetnek, hacsak ugyanahhoz a törzshöz nem tartoznak. Unokák öröklése esetén az osztály törzsenként megy végbe. A 2. osztályban az íz szerint közelebb álló felmenő megelőzi a távolabbi felmenőket. Felmenők és édes testvérek fejenként osztozkodnak. Az utóbbiak gyermekei csak akkor örökölnek, ha szülőjük nem örököl; ugyanez áll a 3. osztályban a féltestvérek gyermekeire nézve. A 4. osztályban a közelebb íz a távolabbit kizárja. Egyenlő ízbeni rokonok fejenként örökölnek.

3. Ugyancsak az ízközelség elvét fogadta el 1848 előtti jogunk öröklési rendje. Első sorban mind ősi, mind szerzeményi javakban a leszármazók örököltek, és pedig adomá-

nyiakban, a mennyiben az első szerző máskép nem intézkedett, az adománylevél záradékai szerint; nem adományiakban, az első szerző eltérő intézkedése hiányában, a fi- és leányutódok egyaránt; az első ízbeliek fejenként, a távolabbiak törzsenként. Leszármazók hiányában különbséget kellett tenni az ősi és a szerzemény közt.

a) Ősiben mindenekelőtt a felmenők örököltek.[1]) Az ősi sorban visszajárt oda, a honnan származott: az apai javak az apai, az anyaiak az anyai felmenőkre. Ugyanazon ágon belül az íz szerint közelebbi felmenő megelőzte a távolabbit.

Ha az illető ágon felmenő (szülő, nagyszülő, még távolabbi felmenő), a kitől vagy a kinek ágától a vagyon származott, már nem élt, az azon ágbeli oldalrokonok örököltek »a vérségi származás és az atyafiui kölcsönös osztály folytán.« (*Hk. I. 47.*)[2]) A mi az öröklés rendjét illeti, az oldalrokonok csoportjában az íz-közelség határozott egyetemben az osztálylyal: az íz szerint közelébb álló és az örökhagyóval vagy annak felmenőjével utóbb osztozkodó atyafi vagy lemenője kizárta a távolabbi és korábban osztozkodó atyafiakat és lemenőit, az elhunyt atyafi helyébe az ő leszármazói lépvén. Örököltek tehát első sorban az örökhagyónak testvérei, a kik szintén az ősi vagyont szerző elődtől származtak, adományiakban az adománylevél záradékainak korlátai közt; ha pedig valamelyik testvér az örökhagyó előtt hunyt el, helyébe az ő leszármazói léptek. Testvérek és leszármazóik nem lévén, az ősi vagyon az örökhagyónak a szerzőtől származó nagybátyáit, s ha mindkét nemre szólott, nagynénjeit is illette, a korábban elhunyt helyébe a leszármazói lépvén. Ha ily oldalrokonok sem voltak, az ősi vagyon, feltéve, hogy az örökhagyónak valamelyik szépszülőjétől vagy annál még távolabbi felmenőtől eredt, az illető szépszülőtől, illetve a távolabbi felmenőtől származó nagybátyákra (a szülő, nagyszülő, szép-, déd- stb.

[1]) *Frank* i. m. 496. l., *Huszty:* Jurisprud., pract. 52, 3., *Kövy:* Elementa iurispr. hung. (s.-pataki kiad. 1830) 220. l.; *Herczegh* i. m. 268. l. Ujabban *Magyary Géza:* »A rokonok törv. örökl. rendje 1848 előtt« c. értek. azt vitatja, h. ősiben a felmenők csak kivételesen örököltek. (M. Igazs. XXXIII. 258—261. ll.)

[2]) *Frank* i. h., *Kövy* i. h., *Kelemen* i. m. III. 373., 376. ll., és hozzájuk csatlakoznak *Zlinszky:* i. m. 221. l., *Wenzel* i. m. II. 424. l.

szülő nagybátyjára), esetleg nagynénékre szállott, az örökhagyó előtt elhunyt helyett pedig annak leszármazóira. Az ősi vagyon igy végtelenig visszafelé szállott mindaddig, mig annak szerzőjétől származó rokonok voltak.[3]) Ha az egyik ágon sem felmenő, sem tőle leszármazó osztályos atyafi nem maradt, az illető vagyon nem a másik ágbeli rokonokra, hanem a kir. kincsre szállott.[4]) Vajjon oly esetben, ha az ősi vagyon utolsó birtokosa hitvestársat hagyott hátra, az ősiség alól felszabadult vagyon az utóbbira szállott-e, vitás volt.[5]) Jobbágyoknál a hitves öröklése ősiekre soha ki nem terjedt (*1840: VIII. t.-c. 9., 13. §§*).

b) Szerzeményiekben, ha az örökhagyó után leszármazók nem maradtak, a házastárs örökölt. A *Hk. I. 98.* szerint az özvegy minden ingó és az akármikor szerzett zálogos jószágot örökölte, holott a férj, feleségének halála után csak a jegyajándékot tarthatta meg; az *1687: XI. t.-c.* azonban ezt az öröklést kölcsönössé tette.[6])

Leszármazók és hitves hiányában a szerzeményben a felmenők örökölték, viszonosság tekintetéből: »Mert a termé-

[3]) *Nánásy* »Magyar polgárnak törvény szerént való rendes örökösse« (Pesten 1799): »Valamelly jószágban én a magtalannal, vagy a magtalan Elei az én Eleimmel atyafiságosan megosztoztam, vagy megosztoztak, minden efféle Atyafiságos osztályból jutott, és az én atyámfiának magtalansága alkalmatosságával valóságosan birt... Javai és Jószágai az ő Halála után én reám, mint atyafira szállnak.« (151. l.)

[4]) *Frank* i. m. 497. l. ily esetben elsőbbséget ád a másik ágon életben levő, íz szerint legközelebbi rokonnak a kir. kincs előtt; ha p. o. az anyai vér teljesen kifogyott, az anyai ősi vagyont keresménynek tekintvén, az apának itéli oda. A birói gyakorlat azonban jogunk azon merev szabályához ragaszkodott, hogy azon felmenő és oldalági rokont, a ki nem az első szerzőtől származott, örökl. jog akkor sem illeti meg, ha az első szerzőtől származó rokon nincs, és igy a fiskus a jogközösségben nem lévő felmenőt és a tőle leszármazókat az öröklésből kizárta. V. ö. *Teleszky:* Örökös. jogunk törvényhozási szabályozásához (Budapest 1876) 15. l.

[5]) Igenlő értelemben dönti el a kérdést *Kövy* i. m. 223 l., mig *Frank* i. m. 523. l. a másik ágbeli rokonoknak szószólója. *Huszty:* Jurisprud. practica II. 52. 54., valamint *Kelemen* i. m. III. 375. l. az ősi ingókat és zálogos jószágokat, *Nánásy* i. m. 186. l. még ezeket sem adja meg a hitvesnek. L. ezen kérdésről *Zsögöd* id. Törvénytervezet M. Igazs. XXV. 285—289. ll.

[6]) Az a kérdés, vajjon a túlélő hitves az örökáron szerzett ingatlanokban

szeti jog szerint, az apa a fiu és megforditva a fiu az apa részére köteles szerezni mind azt a vagyont és fekvő jószágot, a mit szerezhet.« (*Hk. I. 53. 10. §*). Az öröklés rendje íz szerint ment, a közelebbi előd kizárván a távolabbit.[7]) Örököltek tehát az örökhagyó szülői, s ha az egyik már elhunyt, az egész szerzeményt a másik szülő kapta; a távolabbi ízekben a keresmény ágak szerint oszlott, felében az apai, felében az anyai ágra szállván, ugyanazon ágon belül pedig a felmenők fejenként osztoztak.[8]) Kivétetett az adomány-jószág, ha a nemző neve az adománylevélbe beirva nem volt, mert a szokott záradék »heredibus et posteritatibus« csak a leszármazókra illett (*Hk. I. 17*), de a beruházott pénzt és javitványok becsárát a felmenők követelhették.[9])

Nemzők hiányában a keresmény némelykor az oldalágra szállott. Különbség volt ugyanis osztály előtt és osztály után tett szerzemény közt. Az utóbbiban az atyafiak nem örököltek, hanem az ilyen szerzemény a fiscusra szállott, a mit a szokás, a felsőbirósági gyakorlat és a jobbágyokra nézve az *1840: VIII. t.-c. 10. §.* állapitott meg. Osztály előtt keresett vagyonban az oldalág örökölt: *a*) az osztatlan örökség hasznaiban és jövedelmében, a mi azonban nem annyira öröklés volt, mint inkább a közös vagyon fogalmának következménye;

---

is megelőzte-e a rokonokat, vitás. *Frank* tagadólag válaszolt; hivatkozik egy decisióra (Dec. 40. Divis. succes.) és arra, hogy a miben a szerző rokonait a hitves megelőzte, az elszakadván, hozzájok soha vissza nem tér, valamint arra is, hogy a törvény világos szavai értelmében (*1687 : XI. t.-c.* pr.: »immo his etiam exiliores«) csekélységeken »res exiles« túlmenni nem akart (i. m. 523. 524. ll.). Hasonló nézeten van *Kelemen* i. m. 383. l. (hacsak a hitves neve mint közszerzőé a szerzőlevélbe nem volt iktatva) és *Huszty :* Jurisprud. practica 52. l. 5.

Ellenben *Kövy* szerint leszármazók hiányában az ingatlanok is a túlélő hitvesre szállnak, mert nem lehet feltenni, hogy a hitves valakit jobban szeressen, mint hitvesét és mert ha neve nem tétetett a szerző levélbe, ez csak a gyermekek iránti gondoskodásból történt (i. m. 228. l.). Hasonló nézeten van *Kallós* i. m. 153. l., magától értetvén, hogy ha a keresmény adományi, a nő (feltéve, hogy az első szerző máskép nem intézkedett) csak akkor örököl, ha neve az adománylevélbe beiratott.

[7]) Ebben iróink a római törvényt követték, *Frank* i. m. 496 l.

[8]) *Kelemen* i. m. 347. l., *Kövy* i. m. 219. l.

[9]) *Frank* i. h., *Kövy* i. h., *Kallós* i. h.

b) osztály előtt szerzett más vagyonban pedig a viszonosság elvénél fogva, *1723: XLVII. t.-c. 3. §*, jobbágyakra nézve *1840: VIII. t.-c. 12. §.*[10])

Mindez azonban csak nem-adományi szerzeményekre illett; adományiakat a felmenők öröklésénél előadott oknál fogva az oldalág is csak akkor nyert el, ha neve az adománylevélbe be volt irva (*Hk. I. 43.*).

4. A törzsrendszer értelmében az örökhagyó rokonsága több kisebb körre válik szét, melyeknek mindenike az elődből (törzsapa, törzsanya) és a tőle leszármazó összes személyekből áll. A hagyaték annyi törzs közt oszlik meg, a hány törzsben az egyes rokonok helyt foglalnak; innen ezt az öröklési rendet törzsrendszernek szokás nevezni. A rokonok csoportjai (parentélák) egymás fölött sorakozó rétegek gyanánt, a fiatalabb törzstől és leszármazóitól az öregebbhez szállnak felfelé, és azoknak csoportja, a kik az örökhagyóval a legközelebbi közös törzsapa (anya) alatt egyesülnek, kizárják mind a többi rokont, a kik távolabbi elődtől származnak. Az első csoport azokból áll, a kiknek elődje maga az örökhagyó, vagyis az örökhagyó leszármazóiból (gyermekei, unokái, másod-, harmad- stb. unokái). A második csoportot képezik az örökhagyó szülői, az örökhagyó testvéreivel és a testvérek leszármazóival; a harmadik csoportot az örökhagyó nagyszülői, a szülők testvéreivel és az utóbbiaknak leszármazóival; a negyedik csoportot az örökhagyó szépszülői, a nagyszülők testvéreivel és az utóbbiaknak leszármazóival, és igy tovább. A későbbi csoport csak akkor örököl, ha a korábbi csoportban helyt foglaló rokon nincs. Mindegyik csoportban az elhunyt közelebbi rokon helyébe az ettől leszármazó távolabbi rokon lép, úgy, hogy az íz közelsége nem ád elsőbbséget.

A törzsrendszer némelyek szerint a régi német jognak öröklési rendje;[11]) mások ezt tagadják[12]), mig ujabban kimutatva lett, hogy ez a rendszer épen a germánjogi alapokon álló francia jogkönyvekben van többé-kevésbé rendszeresen kiké-

[10]) v. ö. *Frank* i. m. 489. 500. ll.

[11]) *Unger:* Erbrecht 134 l. 1. jegyzet.

[12]) Különösen *Siegl:* Deutsches Erbrecht (Heidelberg 1853) 44. l., és *Wasserschleben:* Princip der Successionsordnung (Gotha 1868) 1. l.

pezve[13]) és hogy az öröklési rend, melyet a szintén germán eredetü angol jogban Blackstone (I., II. ch. 14. nr. 6) fejt ki, nem egyéb, mint a parentalis rendszer.[14])

Kétségtelen előnye, hogy könnyen érthető, hogy az érzésnek megfelel és hogy következetes annyiban, a mennyiben a rokonok az egymásután következő közös elődökből kiinduló családi körökbe foglaltatnak: a szülői házból kiinduló legszükebb családi kör után a nagyszülői házból eredő rokonság következik stb. És habár a magasabb csoportokban az összetartozás érzése tetemesen meglazul, még sem mosódik el inkább, mint az íz szerint közelebb rokonok figyelmébevételénél. Az ízrendszernek a magasabb parentélákban való alkalmazása mellett azonban mégis az szól, hogy a vagyon számos előd és az elhunyt elődök leszármazói közt való felosztása által túlságosan szétaprittatik, a mi már a harmadik (nagyszülői) parentélán túl is nyilvánul.

A törzsrendszeren alapul a nálunk 1853. május 1-től 1861. julius 23-áig érvényben volt ausztriai polg. törvénykönyv öröklési rendje. Ez a rokonok törvényes öröklési kapcsolatát hat parentélára (leszármazók, szülők és leszármazóik, nagyszülők és leszármazóik, szépszülők és leszármazóik, dédek, ükök és leszármazóik, dédősök, ükősök és leszármazóik) szoritja.

5. Az *I. T. Sz.*-ban foglalt mostani öröklési rendünk, leszármazók hiányában más a szerzeményi és más az öröklött vagyonban.

a) A szerzeményi vagyon a törzsrendszer szerint hárul felfelé és oldalt, azzal az eltéréssel, hogy leszármazók nem lévén, a túlélő hitves a rokonokat megelőzi. Örökölnek tehát első sorban a leszármazók, ilyenek nem létében a túlélő hitves, azután a szülői csoport és pedig felében az apa és felében az anya, az örökhagyó előtt elhunyt szülő helyébe a

[13]) *Brunner:* Anglonormannisches Erbfolgesystem (Lipcse 1869) 47—51. ll. szerint a Grand Coutumier de Normandie-ben, *Kohler:* Zur Lehre von der Parentelordnung (Gesammelte Abhandl. 350. és köv. ll.) szerint a délfrancia coutumes-ekben.

[14]) Kifejti ezt *Kohler* i. h. 367. l. Nézete szerint a parentális rendszert a hinduk joga is ismeri; azonban ennek nyomát sem *Mayr Aurél* »D. indische Erbrecht« (Bécs 1873) c. művének az örökl. rendet feltüntető szakaszában (72—151. ll.), sem *Gans* »D. Erbrecht in weltgeschichtl. Entwicklung« (Berlin 1824) a hinduk örökl. jogát tárgyazó 3. fejezetében nem találjuk.

leszármazói lépvén; azután a nagyszülői csoport, vagyis a két apai és a két anyai nagyszülő, esetleg a korábban elhunyt nagyszülő leszármazói; azután a szépszülői csoport, és igy tovább a végtelenig. A későbbi csoport csak akkor örököl, ha a korábbi csoporthoz tartozó rokon nincs (nem képes vagy nem akar örökölni).

b) Az öröklött (ági) vagyon, leszármazók hiányában eredete szerint az apai és az anyai ágról hárult vagyonra oszlik, s mind a két ágon belül arra a felmenői ágra száll vissza, a melytől eredt, felfelé addig, a mig kimutatható, hogy a vagyon az illető felmenőtől származott. A rokonok törvényes öröklési kapcsolatának határát tehát az öröklött vagyonban a vagyon eredetének kimutatása szabja meg.

A melyik ágon ily kapcsolatban álló rokon nincs, az öröklött vagyon a túlélő hitvesre, ilyennek nem létében a a szerzeményi örökösre száll; rokon és hitves nem létében mind a szerzeményi, mind az öröklött vagyon a szt. koronára hárul.

6. Láttuk, hogy mai öröklési jogunk egyik főszabálya, a képviseleti jog, mind az öröklött, mind a szerzeményi vagyonnál érvényesül, és ezen szabálynál fogva az örökhagyóval törvényes öröklési kapcsolatban álló, de előtte elhunyt minden személy helyébe ennek törvényes leszármazói lépnek (de felmenői sohasem).[15] Ez a képviselet beáll mind a leszálló, mind a felszálló örökségnél, minélfogva az öröklési kapcsolatban levő rokonság voltaképen csak *két* osztályt képez: *a nemzők*, és *a nemzettek* osztályát; az oldalrokonok csak annyiban örökölvén, a mennyiben felmenőik révén, a kik az örökhagyónak is felmenői, közvetve jutnak az örökléshez. (L. bővebben a 19. §-ban.)

Ennél a visszaszállásnál szintén a törzsrendszer jut érvényre, az ági öröklés abban különbözvén a szerzeményben való örökléstől, hogy ági öröklés cimén csak azon elődök csoportjai vannak hivatva, a mely elődöktől a kérdéses vagyon származott.

[15]) »mert a természettel ellenkezni látszik, mond *Huszty* (Jurispr. pract. II. 52. 7.), hogy a szülő képviselje a fiát, midőn ez amattól származik, de amaz nem ettől származik.«

I. A leszármazók öröklése. (Leszálló örökség.)

13. §.

1. Törvény szerint az örökség első sorban az örökhagyó leszármazóit (lemenőit) illeti, *I. T. Sz. 10. §.* Leszármazók alatt értjük az örökhagyó törvényes gyermekeit, ezeknek törvényes gyermekeit (unokáit), ezeknek törvényes gyermekeit (másod-, szépunokáit) és igy lejebb.[1])

»Meg kell jegyeznünk, hogy... maradék neve alatt mindazokat értjük, kiknek apjuk vagy anyjuk után törvény szerint örökölniök kell; ... gyermekeknek pedig mind a fiukat, mind a leányokat, mind pedig a fiu- és leányunokákat mondjuk.« *Hk. I. 17., 1.* §.[2])

A törvényes gyermekekkel egy tekintet alá jön:

a) a vélt házasságból született gyermek.[3]) A semmis házasságban született gyermek ugyanis szüleinek törvényes gyermeke, ha a házasság érvényessége esetében törvényesnek volna tekintendő és ha a házasság semmiségéről a házasfeleknek,

---

[1]) V. ö. *Zsögöd:* Törvénytervezet a törv. ör. a M. Ig. XXIV. 246. l.

[2]) Hk. I. 17.: *posteritas* (maradék, utódok; utószülötteket beleértve); *proles* (ivadék, utószülöttek kivételével); *liberi* (fiuk, leányok, fiu-leányunokák); *heredes* (törvényes fiuk: »mindazonáltal országunknak régi és meggyökeresedett szokása szerint örökösök alatt egyedül a törvényes fiukat értjük, kik az atyai jogokban örökölni szoktak«).

I. T. Sz. 10. §., 1894: XVI. t.-c. 92. §, 1894: XXXI. 18. §.: *leszármazók.* 1840: VIII. t.-c. 2. 10. §§: *maradék.* 1862. okt. 9. kir. leirat (a családi hitbizom. iránt) 4. §: *ivadék* (az utolsó birtokos fiai, unokái és további ivadékai), 9. §: *leánymaradék.* Dec. 30. divis. success.: *proles* (gyermekek). Legf. itélőszék 4130/877: *származékok* (a törzs és ennek származékai); *ivadék* (az első hitbizom. birtokosról származó férfi-ivadék, Dt. rf. XX. 148. 149. ll.).

[3]) Az *1894: XXXI. t.-c.* (házassági törvény) a vélt házasság jogi következményeit nem szabályozza. 133. §. indokolása: »Miután érvényben levő magánjogi szabályaink a putativ házasság jogi következményeit szabályozzák *s ezen szabályok a javaslat törvényerőre emelkedése után is érvényben maradnak*, a rendelkezés szüksége ezuttal fen nem forog.« (Különös indokolás 153. l.) L. erről *Schwarz Gusztáv:* »A házass. jogról szóló javasl. birálata« (Jogt. Közl. 1894. 9. sz. 71. l.), és *Tóth Gáspár:* »A házass. érvénytelenségének következm. és a vélt házasság« (a »Jog« 1895. 51. sz.)

vagy legalább azok egyikének a házasság megkötésekor tudomása nem volt. Az érvényességhez szükséges forma hiányát azonban a jóhiszemüség sem pótolja. »Innen következik, hogy a vérrokonság nem tudása mindkét szülő ingatlan jószágainak öröklésére nézve a magzatok törvényességét, annak tudása pedig az emlitett örökösökre nézve a magzatok törvénytelenségét okozza és eredményezi.« *Hk. I. 108. bevezetés.*

A házasság megkötése után bekövetkező tudomás, sem az ezen tudomás előtt, sem az azután nemzett gyermekek jogállását nem érinti, hanem a kedvezmény kiterjed a házasság semmisnek nyilvánitásáig nemzett minden gyermekre. »Továbbá, ha férj és feleség közt vérrokonságuk vagy sógorságuk miatt, melyről tudomásuk nem volt, elválás történt;... *a házassági frigy fenállásának ideje alatt* nemzett gyermekek ... öröklési jogon mindkét szülőjük fekvő jószágaiban és birtok jogaiban ben fognak maradni.« *Hk. I. 106. bevezetés.*

Az ellenkező nézet,[4]) hogy t. i. a szülők tudomása, illetve az akadály felfedezése után nemzett gyermekek törvénytelenek, következetes ugyan, a gyakorlatban azonban számos nehézségre vezetne; e mellett figyelembe veendő, hogy a szülők önfeljelentésének elmulasztását nem lehet a házasság megkötésekor fenforgó roszhiszemmel azonositani.

b) az utólagos házasság által törvényesitett gyermek.

Vitás, vajjon az utólagos házasság törvényesit-e akkor is, ha a gyermek nemzésekor a szülők közt házassági bontó akadály forgott fen? Iróink közül *Kövy* i. m. 70. l. a kánonjog álláspontját osztja, mely szerint az utólagos házasság általi egybekelésnek egyik előfeltétele, hogy a szülők a gyermek nemzésekor oly állapotban voltak, hogy házasságra léphettek volna.[5]) *Frank* szerint elég, hacsak oly bontó akadály nem forgott fenn, a mely alól felmentésnek helye nincs (i. m. 160. l.); s ezt a nézetet mi is osztjuk. Ezt követeli mind a szülők iránti tekintet, a kik hajdani ballépésüket jóváteendő, házasságra lépnek és annak törvényesitő hatálya

[4]) melyet *Wenzel* i. m. 337. l. és *Herczegh* i. m. 51. l. vallanak.

[5]) Ugyanezt a nézetet vallja *Wenzel* i. m. 377. l., *Zlinszky* M. Mjog 704. l., és *Herczegh* i. m. 65. l.

iránt gyakran menthető tévedésben vannak, mind a teljesen ártatlan gyermekek érdeke, a kiknek társadalmi állását kivánják épen a szülők biztositani; de követeli fontos társadalmi érdek is, mert a törvényesitő hatály megtagadása által megszünik az a hatalmas rugó, mely a szülőket vadházasságuk megszüntetésére és frigyük törvényesitésére inditja. Ugyanezek az okok harcolnak a mellett is, hogy a gyermeknek utólagos házasság általi törvényesitése folytán közte és szülői, valamint a rokonok közt törvényes öröklési kapcsolat létesüljön. Ennek megtagadása válaszfalat állitana a szülők házassága előtt és után nemzett gyermekei közt, a mi természetellenes volna. Iróink közül *Frank* (i. m. 160. l.) és *Kelemen* (i. m. II. 365. l.) szerint az utólagos házasság által törvényesitett gyermek a törvényesekkel egyenlő öröklési joggal bir; más nézeten van *Kövy* i. h. Birói gyakorlatunk mind a törvényesités, mind az öröklési jog kérdésében ingadozó. *Legf. itélőszék* 5320/871. (Dt. rf. IV. 129. l.): »a fogantatás idejekor a szülők oly állapotban nem voltak, hogy összeházasulhassanak (az egyik szülő ugyanis akkor mással élt törvényes házasságban), a későbbi házasság általi *törvényesités* tehát felperesnőnek, mint az időközben fenállott előbbeni házasságban törvényes gyermeknek, *öröklési igényét nem gyengitheti, miután ily esetben a törvényesités csak harmadik személyek jogai sérelme nélkül eszközölhető*«, és (11037/880. sz. Dt. rf. XXV. 38. l.): »a törvényes házasságból származott gyermekek örökösödési jogát a fenállott házasság tartama alatt házasságon kivül, házasságtörésből nemzett gyermekeknek még utólagos házasságkötés általi *törvényesitése* sem gyengitheti.« Eszerint a *legfőbb itélőszék* a törvényesités tényét, a nemzéskor fenállott bontó akadály dacára elismeri; a törvényesitett gyermekeknek a szülők törvényes leszármazóival szemben való törvényes öröklési jogát azonban nem ismeri el. Ellenben a *Curia* 5639/887. sz. itéletével kimondta, hogy »az utóházasság általi törvényesités jogi hatályát s azt, hogy a gyermek *törvényes születésűnek és azzal járó jogokkal felruházottnak tekintessék*, a gyermek szülőinek házasságot bontó akadály ismeretén kivül kötött *utólagos házasságra lépése állapitja meg* ...«; felperest azon-

ban öröklési igényével mégis elutasitotta, mert az anyjával utólagos házasságra lépett M. J.-tól (állitólagos apjától) való származását nem bizonyitotta, és mert »azt sem bizonyitotta, hogy a nemzés ideje M. J. első feleségének halála utáni időbe esnék, s hogy igy *bontó akadály a nemzés idejében* fen nem forgott« (Dt. uf. XIX. 348. l.). A *Curia* tehát a törvényesitésnek öröklési jogi hatályt tulajdonit, de a nemzés idején fenállott bontó akadály esetén a törvényesités tényét nem ismeri el.[6])

Habár az utólagos házasság által törvényesitett gyermek olybá veendő, mintha törvényes házasságban született volna, a törvényesités még sem bir visszaható erővel, és ennélfogva az időközben fenállott házasságból származó törvényes gyermekeknek ajándék, öröklés stb. utján már megszerzett jogait nem érinti, valamint az elsőszülöttség jogát sem, mely a törvényes öröklésre vagy a törvényes osztályrészre nincs ugyan befolyással, ellenben családi hitbizományoknál, alapitványoknál és egyéb családi intézkedéseknél döntő súlylyal birhat.

A törvényesités beáll akkor is, ha az utólagos házasság valamely bontó akadály miatt, a szülők vagy legalább azok egyikének tudtán kivül semmis.

A törvényesitett gyermekkel az ő leszármazói is a törvényesitő szülők, illetve nagyszülők családjába lépnek, még pedig akkor is, ha a törvénytelen gyermek, szülőinek utólagos házassága előtt meghalt.

c) a kir. kegyelem által törvényesitett gyermek törvénytelen anyján kivül törvényesittető apjával is kölcsönös törvényes öröklési kapcsolatba lép, és az apja hagyatékában való öröklés szempontjából teljesen egyenjogu a törvényes leszármazókkal. *A legf. itélőszék* fentidézett 11037/880. sz. itéletével, hivatkozva a *Hk. I. 108.* alapján kifejlett joggyakorlatra, kimondta, hogy a kir. kegyelem által törvényesitett gyermek apja után nem bir törvényes öröklési joggal, ha ez utóbbinak törvényes leszármazója van. Ezt az álláspontot azonban helyesnek el nem fogadhatjuk. Igaz, hogy a törvényes gyermekek a törvényesités által öröklési jogukban csorbulást szen-

[6]) L. még *Biermann Mihály:* »A törvényesités és az örökbefogadás« c. értek. M. Igazs. XXX. 73—82. ll.

vednek, de ez sérelmesnek nem mondható, mert ők a törvényesitéskor nem birtak szerzett joggal a hagyatékra. A mi pedig a *Hk. I. 108. 1.* §-t illeti, e szerint törvényesitésnek csak a kérelmet ellenző leszármazók öröklési igényeinek sérelme nélkül van ugyan helye; de ez a szabály csak az ősi javakra vonatkozik, a mit *Frank* i. m. 161. l. és *Kelemen* i. m. II. 367. 368. l. is kiemelnek, és igy az az ősiség megszünése folytán már nem alkalmazható. Ugyanazért nem ismerhetjük el helyesnek *legfelső biróságunk* 4505/887. sz. a. hozott (Dt. rf. XXIII. 104. l.) itéletét sem, mely szerint a kir. kegyelem által törvényesitett gyermek »nem bir öröklési joggal apjának öröklött, azaz ági vagyonában.«

A törvényesitett gyermeken kivül az ő leszármazói is öröklési kapcsolatba lépnek a törvényesittető apával, mert a törvényesités a tényleges vérségi kapcsolatnak elismerése és törvényessé változtatása. Az apa és az anya többi leszármazóival és rokonaival azonban a törvényesitett gyermek nem lép törvényes öröklési kapcsolatba, mert a törvényesitésnek ez a neme kiváltság jellegével bir, a mely harmadik irányában magánjogi viszonyt nem állapit meg. Törvényes öröklési kapcsolat a törvényesitésbe egyező rokonokkal sem jön létre, hanem a beleegyezés öröklési jogi hatálya az öröklési szerződések szempontjából birálandó meg. A kir. kegyelem, mint kiváltság által törvényesitett, a család javára alapitott vagyonban (családi hitbizományokban, alapitványokban stb.) sem részesül. Habár a törvényesitett gyermek és leszármazói közt egyrészről és a szülők rokonai közt másrészről törvényes öröklési kapcsolat nem létesül, a törvényesités az utóbbiaknak örökrészére és törvényes osztályrészére közvetve mégis kihat.

A törvényesités a királyi elhatározás időpontjában áll be. Ha tehát a törvényesitést kérő apa időközben meghal, a törvényesitésnek öröklési jogi tekintetben nincs hatálya, mert az apa öröksége az ő halálával más, vele törvényes öröklési kapcsolatban álló személyre nyilván, ez utóbbi az örökséget már megszerezte. Ugyanabból az okból nincs öröklési jogi hatálya az apa halála után, annak végrendeleti vagy egyéb kijelentése alapján a törvénytelen gyermek vagy annak törvényes képviselője által kieszközölt törvényesitésnek sem.

d) az örökbefogadott gyermek és leszármazói az örökbefogadó után azonképen örökölnek, mint a törvényes gyermekek. *Curia* 2065/889: »az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó szülők hagyatéka felosztásánál a leszármazó egyenes örökösökkel egyenlő szempont alá esik« (Ü. L. 1889. 45. sz.).

De az örökbefogadó az örökbefogadott után törvényes öröklési joggal nem bir, »mert egyedül a vérségi származás vonja maga után a jószágoknak viszonos és kölcsönös egymásra szállását és háramlását« (*Hk. I. 47, 4. §-a*). *Curia* 2074/892: »az örökbefogadott gyermek oldalrokonság alapján törvényes örökösödésre igénynyel nem bir, mert az oldalági örökösödésnek alapját a vérségi összeköttetés képezi« (Dt. uf. XXXVIII. 117. l.). *Curia* 2242/888. hasonló rendelkezését azzal indokolja, hogy »az örökbefogadás, az örökbefogadott és ennek rokonai közti törvényes öröklési kapcsolaton mitsem változtathat« (Ügyv. L. 1888. 51. sz.), a szülők természeti joga nem szünvén meg az örökbefogadás által, mely egyébiránt nem az örökbefogadó, hanem az örökbefogadott javára szolgáljon (*Fogarasy:* Közpolg. törv. tudomány *Kövy* után, 169. l. 377. §). Örökbefogadásnak akkor is helye van, ha az örökbefogadó törvényes leszármazókkal bir; azonban az örökbefogadás annyiban, a mennyiben a törvényes osztályrészt sérti, hatálytalan.

Az örökbefogadott gyermek eredeti vérségétől el nem szakad, minélfogva vérszerinti szülői, valamint rokonai utáni törvényes öröklési joga változást nem szenved; ugyanaz áll netalán korábban létesült örökbefogadáson alapuló törvényes öröklési jogáról, p. o. ha azt, a kit az asszony már örökbefogadott, most a férj is örökbefogadja, vagy pedig azt, a kinek vérszerint való apja (anyja) szintén örökbefogadott gyermek, most valaki örökbefogadja.[7])

2. A leszármazók öröklésénél a vagyon természete nem okoz különbséget. 1848 előtt a vagyonnak ősi vagy szerzeményi minősége itt szintén közömbös volt; de nagy jelentőséggel birt a jószágnak adományi vagy nem-adományi, fi- vagy leányági minősége. Az adományi minőségnek befolyásáról

[7]) *Zsögöd* id. törv.-tervezet M. Igazs. XXVI. 50. l.

az öröklési rendre már szóltunk. A fi- és leányági javak közti különbséget, melynél fogva némely javakban kizárólag a fiuk, másokban a fiuk és a leányok egyenlően örököltek (jogegyenlőség és jogegyenlőtlenség elve), szabályozták: az adománylevél záradékai, az első szerző rendelkezése, továbbá a szerzés gyökere, azaz címe, és eszköze: a szerző t. i. nem rendelkezvén, a pénzzel szerzett javak mindkét nemet illették. *(Hk. I. 19.; dec. 25.* divis. success.) Mind az adományi és nem-adományi, mind a fi- és leányági javak közti különbséget az *1848: XV. t.-c.* szellemében megszüntette az *I. T. Sz. 3. §-a.*

3. A leszálló örökség első sorban az örökhagyó gyermekéé. Több gyermek közt az osztály egyenlő. Az osztályos vagyon annyi részre osztatik, a mennyi életben levő vagy maradékot hagyott gyermekek számláltatnak. Olyan gyermeknek helyébe, a ki az örökhagyó előtt halt meg vagy a ki kiesett (l. fent 11. § 5. pont), az ő gyermekei, mint törzse lépnek; ezé a törzsé az, a mi a gyermekre (törzselődre) jutott volna, és a gyermek gyermekei (unokák) közt az osztály egyenlő. Az unokák tehát törzsenként örökölnek (törzsszerinti osztály), és pedig akár gyermekekkel, akár csupán egymás közt versenyeznek. Az előadott szabályok állanak az örökség további leszállására és megoszlására nézve is: ha a gyermek törzsében, vagyis az örökhagyó unokái közül, valamelyik a gyermek előtt halt meg, annak helyébe az ő gyermekei lépnek, s a másodunokáké (az unoka törzseé) az, a mi törzselődjükre szállott volna. És igy lejebb.

4. Látjuk, hogy a távolabbi leszármazó csak akkor örököl, ha szülője, a ki által az örökhagyóval rokon, nem örököl, akár azért, mert az örökhagyó előtt halt meg, akár azért, mert kiesett. Ily szülő helyébe az ő leszármazói lépnek, a mit igy is szokás kifejezni: a korábban elhalt szülőt az ő leszármazói képviselik.[8])

[8]) *Geörch Illés:* »a gyermekek attyjok személlyét viselik« Honnyi törv. (Pozsony 1806) II. 368. l.; *Nánásy:* »mindenik íz a maga törzsökének személlyese« Törvény szerint való örökös 120. l.; *Erdélyi szászok landrechtje* II. könyv II. címe 1. §: »stärben der Kinder eines oder etliche, und liessen auch Kinder hinter sich: dieselben treten ein statt und stell ihrer verstorbenen Eltern. und erben in den Stammen, das ist, sie empfahden aus

Öröklési jogunkban a képviselet (repraesentatio) elve nem csak a leszármazók, hanem az összes vérség öröklésén végig vonul: itt is a leszármazóknak az jutván, a mit szülőjük kapott volna, ha örökölt volna. Valójában azonban a »képviselet« nem jelent egyebet mint azt, hogy a leszármazók szülőjük helyébe lépnek, azok helyét foglalják el. Egy régibb, még ma sem egészen elenyészett tan, *Ulpian* tanitását: »aequum est enim, nepotes in patris sui *locum succedere«* (fr. XXVI. 2.), mely a képviselet elvének alapjául szolgál, félremagyarázván, »in locum succedere« alatt jogutódlást ért, miből folyólag a leszármazók csak az általuk képviselt szülők jogán, nem önálló jognál fogva örökölnének. Ebből következnék, hogy a távolabbi leszármazók az örökhagyó után csak akkor örökölnek, ha szülőjük után örököltek, és hogy a törzselőd tartozásai a törzs örökségét terhelik. További tévedése e tannak a jogi példabeszéddé vált tétel: vivi nulla repraesentatio, minélfogva a még élő, de öröklésre képtelen vagy érdemetlen, vagy az örökséget visszautasitó szülőnek leszármazói sem részesülnek az örökségben.

Ez a tan, mely Franciaországban (Code civil 740—742. §§) és némelyek szerint Ausztriában (ptkv. 732. §) élő jogot képez, igazságtalanul, sőt az érdemetlenségi és kitagadási esetekben gyakran emberietlenül sujtja a gyermekeket a szülők hibáiért; azonkivül pedig szem elől téveszti, hogy az unoka szintúgy leszármazója az örökhagyónak, mint a gyermek, csak a távolság különböző, s ha a gyermek meghal vagy kiesik, akkor az unoka csak közelébb jön nagyszülőjéhez. A vagyon a családi törzsegységek szerint oszlik meg, és a távolabbi leszármazók öröklése nem egyéb, mint ennek a szabálynak az alkalmazása. A család minden egyes tagja ugyanis a maga leszármazóival egy egységet képez, a mely ismét további egységekre oszlik; megfelelőleg a törzselődről leszálló vagyon is törzsenként és minden törzsön belül altörzsenként szétszakad, s lefelé halad addig, mig célt ér, vagyis mig örököst

---

ihrer Grosseltern verlassener Habschaft so viel, wie viel ihr Vater und Mutter daraus geerbet hätten. so sie bey Leben wären.« Közli *Vajkay Károly:* Kolosvári tractatus (Budapest 1875) 30. l.

talál. Mihelyt ez megtörtént, a további leszállás megszünik.[9]) Ez oka egyszersmind annak is, hogy a távolabbi leszármazók a közbeeső által, a ki őket az örökhagyóval összeköti, kizáratnak. A képviselet tehát annyi, mint a korábban elhunyt (kiesett) szülő helyébe lépés, helyének elfoglalása; belépés nem annak öröklési jogosultságába, hanem öröklési hányadába, és pedig a belépő leszármazó saját, önálló jogánál fogva. Igy értelmezendő az *I. T. Sz. 11.* §-ának intézkedése, hogy az apát az apai, az anyát az anyai ágon leszármazott oldalrokonok »képviselik.«

5. Ha az örökhagyó után csak gyermekek maradtak és egyikük kiesik, akkor, föltéve, hogy a kiesőnek leszármazói nincsenek, a neki jutandott részt a többi gyermek kapja. Ha gyermekek és távolabbi leszármazók örökölnek, egyik gyermek kiesése nem csak a többi gyermeknek, hanem az örökhagyó előtt elhunyt gyermek leszármazóinak is javára szolgál, p. o. maradt két gyermek és egy harmadik gyermek törzse, az egyik gyermek pedig kiesik, akkor az örökség felében a másik gyermeké, felében a harmadik gyermek törzseé. Ha valamelyik unoka esik ki, helyébe az ő leszármazói lépnek, s ha ilyenek nincsenek, a kiesőnek jutandott részt az ugyanazon törzshöz tartozó többi unokák kapják; ha pedig ilyenek sincsenek (akár azért, mert az unokai törzs csak a kiesőből állott, vagy azért, mert a többi unoka is kiesett), a kiesőnek része az ő nagybátyáinak és nagynénéinek, vagyis az örökhagyó gyermekeinek jut. Ugyanaz a szabály alkalmazandó a szép-, déd- stb. unokai törzseknél, a mint egyátalán a törzsegységi rendszernél a megoszlás szabályai folyton ismétlődnek.

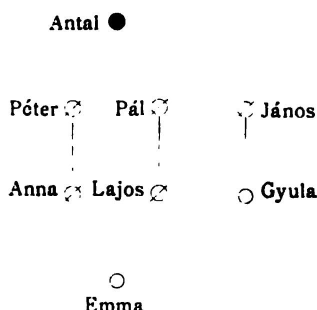
6. A ki az örökhagyóval többes rokonságban áll, mindegyik törzsben kapja az őt, mint azon törzsbeli rokont megillető hányadot.

Midőn a többes rokonság abból ered, hogy rokonszemélyek léptek házasságra, többes örökrész akkor jár, ha az örökhagyóval többszörös rokon több öröklő törzsben foglal helyet.

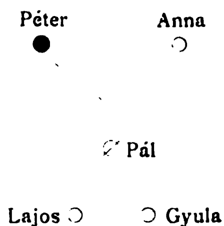
[9]) *Kohler József:* »Zwei Studien über d. sogen Repräs.-Recht.« (Gesammelte Abhandl. 370. l.)

Példa: Antal örökségében Emma mind anyja, mind apja révén részesül, mert mind apai, mind anyai nagyapai törzsében foglal helyet, mig Gyula csak egy törzsre eső hányadot kap; Emmára tehát az örökség $^2/_3$-ad része, Gyulára pedig $^1/_3$-ad része jut.

Midőn a többes rokonság abból ered, hogy rokonszemély fogadtatik örökbe; többes öröklésnek akkor van helye, ha az örökbefogadott más-más minőségben örököl az örökbefogadás és a rokonság folytán.

Példa: Péter házasságon kivül nemzette Annával Pált, a ki megnősülvén, nemzi Lajost és Gyulát. Péter örökbefogadja Lajost és később nőül veszi Annát, minek folytán Pál és annak fiai törvényesittetnek. Ha már most Pál Péter előtt hal meg, akkor Péter halála után Lajos két minőségben örököl: mint Péternek örökbefogadott gyermeke, és mint ugyanannak unokája. Az örökség tehát két részre oszolván, egyik felét kapja Lajos, a másik felét pedig Lajos és Gyula, vagyis amaz $^3/_4$, emez $^1/_4$-részt kap.

De ha az örökbefogadott az örökbefogadás által ugyanabba a rokonsági fokba jut, a melyben mint rokon is állana, vagyis ha ugyanabban a minőségben örököl mint rokon és mint örökbefogadott, akkor többszörös öröklésnek nincs helye. Tegyük p. o. hogy a fenti mintában Pál kihagyatván, Lajos és Gyula Péternek gyermekei, a kik közül Lajos a házasság előtt született és örökbefogadtatott, és Péter elveszi Annát; akkor Lajos csak egy minőségben: mint gyermek örököl, és az örökségnek csak felét kapja.[10])

[10]) Az idevágó, valamint a 11. §-ban emlitett eseteket számos példával illusztrálja *Hüttner:* Gesetzliche Erbfolge (Bécs 1819) 34. és 82. §§.

A többszörös öröklés a törzsegységi rendszer folyománya, és voltaképen nem a többszörös rokonságnak, hanem annak következménye, hogy az illető több törzsben foglal helyet. Ha a fenti első példában nem Antal, hanem az ő apjának, tehát Emma dédapjának örökségéről lenne szó, akkor Emma szintén azon módon örökölne, mint Antal után, bár nyilvánvaló, hogy ő dédapjának csakis szépapja (Antal) révén, tehát nem többszörös rokona. Hogy pedig mégis kétszeres örökrészt kap, ez onnan van, mert két unoka (Anna és Lajos) törzsében foglal helyet.[11])

A törvénytelen gyermekek törvényes öröklési joga.

14. §.

1. A törvénytelen gyermekek csupán anyjuk után birnak törvényes öröklési joggal.[1]) Ez az öröklési jog kölcsönös.[2])

1848 előtti jogunk mindkét szülő utáni öröklésből kizárta, a mely tekintetben *Hk. I. 106. 108.* nem egészen világos ugyan, de a gyakorlatot tanusitják *Frank* (i. m. 481., 483. l.), *Kelemen* (i. m. III. 372. l.) és *Szlemenics* (i. m. II. 136. l.), mig *Kövy* szerint az anya után birnak törvényes öröklési joggal (i. m. 217. l.). Az *I. T. Sz.* e részben intézkedést nem tartalmazván, előbbi jogunk volna alkalmazandó; de ujabb birói gyakorlatunk a törvénytelen gyermekeknek anyjuk utáni öröklési jogát kétségtelenül megállapitá.

Ingadozó a gyakorlat abban a tekintetben, vajjon megilleti-e őket az anya utáni öröklés akkor, ha az utóbbinak törvényes leszármazója is maradt. Igenlőleg dönt a *legf. it.*

---

[11]) Az uralkodó tannal szemben ezt alaposan kimutatta *Zsögöd:* id. Törv.-terv. M. Ig. XXIV. 257—259. ll.

[1]) *Curia* 1926/882: »a törvénytelen gyermeknek csak anyja után van a fenálló gyakorlat szerint törv. örökl. joga.« M. Igazs. Dt. I. 53. l.; hasonlóan *Legf. it.* 3566/873. Dt. rf. X. 123. l.

[2]) »... s ebből következik a kölcsönös viszonosságnál fogva, hogy az apa sem követelhet törvénytelen gyermeke után örökséget, hanem hogy arra egészben az anya van hivatva.« (*Curia* 1926/882.)

2494/874., és a fenálló gyakorlatra hivatkozva a *bp. kir. tábla* 49012/883. (Dt. rf. XII. 122. l. és uf. IV. 321. l.), valamint a *Curia* 1926/883. sz. (P. T. XI. 79. l.); tagadólag a *Curia* 3941/883., 1181/885., 3716/886. és 8964/893. sz. (P. T. XI. 76., 78. l., XIII. 95. l. és XXIX. 35. l.) és iróink közül *Kövy* i. m. 217. l. Mi az igenlő megoldást tartjuk helyesnek. A *Curia* ugyanis törvényes leszármazók hátramaradása esetén a törvényteleneket azért zárja ki, mert az *I. T. Sz. 9.* §-*a* szerint a szülők után »a törvényes leszármazók« örökölnek, mig *10—12.* §§-*ai* szerint a felmenők és az oldalrokonok »leszármazók« hiányában örökölvén, ezek alatt a törvénytelenek is értendők. A *Curia* tehát abból indul ki, hogy az *I. T. Sz.* célzatosan szólnak az egyik szakaszban »törvényes leszármazókról« s a másikban átalában »leszármazókról.« Ámde, ha ezt a szószerinti magyarázatot elfogadnók, akkor a törvénytelen gyermek, apja hagyatékából is kizárná ennek felmenőit és oldalágát, a mi pedig nem áll; továbbá a *7. §* szerint, a mely szintén csak »leszármazó« örökösöket emlit, a törvénytelen gyermek és apja is törvényes osztályrészre való kölcsönös jogosultsággal birnának, a mi szintén nem áll. Kitünik ezekből, hogy a *10—12. §§* is törvényes leszármazókat értenek. Támogatja ezt az O. B. É. tanácskozásainak lefolyása, a mely alatt a törvénytelen gyermekek jogállapotáról emlités sem történvén, nem lehet föltenni, hogy az értekezlet azoknak öröklési jogát mellékesen, hallgatag, a »törvényes« szónak egyik szakaszba felvétele, a másikból kihagyása által kivánta szabályozni; hanem azt kell föltenni, hogy a tanácskozmány az 1848 előtti jogállapoton ebben a részben nem akart változtatni. A törvénytelen gyermekek tehát öröklési jogukat nem az *I. T. Sz.*, hanem az azóta kifejlett birói gyakorlatnak köszönik, és ennek alapjául nem szolgálnak tételes intézkedések, hanem a mostani kor emberies jogérzete. Ezzel pedig ellenkezik, hogy a törvénytelen gyermek a törvényestől közös anyjukkal szemben is megkülönböztessék, a ki hiszen egyenlő szeretettel és gondoskodással öleli mindkettőt. A tagadó nézet ellenkezik a viszonosság elvével is: a mikor az anya túléli törvénytelen gyermekét, öröklése nem függ attól, hogy nincs-e neki törvényes gyermeke is; minélfogva a törvény-

telen gyermek túlélése esetén sem lehet az ő öröklését törvényes testvérek létezésétől függővé tenni.[3])

A házasságtörésben vagy vérfertőztetésben nemzett és a többi törvénytelen gyermekek öröklési joga közt nincs különbség; az előbbieknek kizárása a gyermek bűnhődését jelentené anyja vétkeért. A *Curia* azonban egy ízben más nézetben volt (»felp.... azon törvtelen gyermekek sorába, kik házasságtörés folytán az — anyjuk utáni — öröklésből kizárvák, nem sorozható« l. a már id. 2494/874. sz. itéletet).

2. Apja és az apa rokonai után a törvénytelen gyermeknek nincs törvényes öröklési joga (*Curia* 1926/883. M. Ig. Dt. I. 53. l.). Gyakorlatunk ez a tétele méltányos, ha meggondoljuk, hogy biróságaink az apasági keresetnek bő mértékben, és többnyire a megszoritó szabályok alkalmazása nélkül szoktak helyt adni.[4]) Mindaddig, mig az apaság keresése törvényhozásilag szabályozva és a törvénytelen gyermeknek apja általi elismerésének intézménye behozva nem lesz, birói gyakorlatunk sem fog a törvénytelen gyermek javára apja után öröklési jogot biztosithatni.[5])

3. A törvénytelen gyermek anyai rokonai után sem bir törvényes öröklési joggal. Ezt tanusitja *Curia* 6000/891: »A törvénykezés állandó gyakorlata szerint a törvénytelen gyermek öröklési joga ki nem terjed anyja családtagjának olyan vagyonára, mely az anyára annak életében nem szállott« (*Márkus* gyüjteménye II. 2361. sz., hasonlóan *Curia* 556/891. P. T. XXIII. 34. l.). A törvénytelen gyermek tehát anyai rokonai hagyatékában anyját nem képviseli (nem lép anyja helyébe); miután azonban a törvényes leszármazók,

---

[3]) V. ö. *Basch Gyula:* »A törvénytelen gyerm. örökjoga« P. T. XI. 10. mellékl.; *Doleschall:* »A házasságon kivül szül. gyerm. jogi állása« M. Jogászegyleti értek. 66. füzet 48. l., és *Borsitzky:* »A törv.-telen gyerm. örökösödése« a »Jog« 1891. évi 31. sz. 235. l. A szöveg nézetét osztja *Zlinszky* is M. Mjog 704. l.

[4]) *Rádai:* Apasági kereset (Sz.-Fehérvár 1885) 102. l.

[5]) L. ezen kérdésről az 1871. évi jogászgyülés tárgyalásait (Évkönyv II.); az Örökj. Értekezleten lefolyt vitát Jkvek 71—78. ll.; a magyar örökl. javaslat indokolását 37—39. ll.; és *Sipos Árpád:* »A törv.-telen gyermek és az ör. jog« Jogt. Közl. 1895. évi 40., 41. és 42. sz.

szülőjüket s igy törvénytelen származásu szülőjüket is képviselik, a viszony következőleg alakul:

a) Annának törvénytelen fia Péter, törvényes gyermeket nemz, Pált; Péter elhunyván, Pál nagyanyja Anna után örököl; *b)* Annának törvényes gyermeke Piroska, törvénytelen gyermeket nemz, Pált; Piroska elhunyván, Pál nem örököl Anna után; *c*) Annának törvénytelen gyermeke Piroska, törvénytelen gyermeket nemz, Pált; Pál nem örököl Anna után.[6])

Hazai jogunknak a rómaiak emberiesb jogával ellentétes szabályát, hogy a törvénytelen gyermek törvényes testvérei és anyjának többi rokonai után nem örököl, következetesnek ismerjük el, ha az anya hagyatékában a törvényes gyermeknek előnyt adunk a törvénytelen gyermek előtt. De ha ez az utóbbi tétel, a mint kimutatni véltük, nem áll, akkor birói gyakorlatunk a törvénytelen gyermek és anyai rokonai kölcsönös öröklési jogának megállapitásától sem fog elzárkózhatni.[7]) Mert ha a törvénytelen gyermeknek, anyjával való vérségi összeköttetése kölcsönös öröklésük tekintetében ugyanazzal a hatálylyal bir, mint a törvényes gyermeké, akkor az azonosnak elismert vérköteléket a törvénytelen gyermek és az anya törvényes gyermekei s többi rokonai közti kölcsönös öröklés alapjául is el kell fogadnunk. Szembeötlik ez különösen, ha megfontoljuk, hogy a törvényes és a törvénytelen gyermekek anyjuk hagyatékában osztozkodván, egyik osztozkodó testvérnek végintézkedés és mag nélküli elhunyta esetén nem méltányos az anyai öröklött vagyonból a többi osztozkodó testvéreket kizárni. Hozzájárul az is, hogy birói gyakor-

[6]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 727. l.

[7]) Egy esetről, melyben a *Curia* (3716/885. sz. a.) a törvénytelen gyermek után öröklési jogot adott az anya elhunyta folytán azoknak, a kik az anyát mint leszármazói képviselik, emlitést tesz *Schuster Rudolf:* »Házasságon kiv. gyerm. utáni törv. ör.« a »Jog« 1893. évi 12. számában (az itélet szövegét l. P. T. XIII. 95. l.). A *Curia* 6271/892. sz. a. is kimondta, hogy »a törvénytelen gyermeknek anyjától származott vagyona abban az esetben, ha a törvénytelen gyerm. leszármazók és végr. nélkül halt el, törv. öröklés alapján az anyára és ennek életbe nem léte esetén a tőle eszármazókra száll« (P. T. XXVII. 51. l.). De az itt felhozott mindkét esetben az anya *egyik törvénytelen* gyermeke után *a másik törvénytelen* gyermek igényelt öröklést.

latunk szerint az anya korábbi elhunyta esetén annak törvénytelen gyermekei egymás közt kölcsönös törvényes öröklési joggal birnak (*Curia* a 7. jegyzet alatt emlitett esetekben); már pedig, ha a törvénytelen gyermek törvénytelen testvérei hagyatékában lép korábban elhunyt anyjuk helyébe, akkor nincs ok, miért ne képviselje azt annak törvényes gyermekei és következetesen többi rokonai hagyatékában is.

4. Birói gyakorlatunk ezen szabályai szerint az anyja után, végintézkedés nélkül elhunyt törvénytelen gyermek hagyatéka, ha leszármazója, hitvestársa, vagy törvénytelen testvére nincs, a szt. koronára száll.[8])

A törvényes öröklési részbe való betudás.

a. A betudás jogalapja és a betudásra kötelezettek.

15. §.

1. Abból a szabályból, hogy több gyermek közt az örökség egyenlően osztatik fel, következik, hogy az, a mit valamelyik gyermek szülőjétől ennek életében előre kikapott, örökrészébe betudandó. A betudás (beszámitás, osztályrabocsátás, collatio) alapeszméje tehát az a vélelem, miszerint fel nem tehető, hogy az örökhagyó egyik leszármazóját élők közti adományozás által előnyben akarta részesiteni, és célja az ily ajándékozás által előállható egyenlőtlenségnek helyrehozatala.[1])

A betudást elvben elismeri a jobbágyok örökléséről szóló *1840: VIII. t.-c. 2. §:* »mind az, mit a mindkét nemű magzatok kiházasitásukkor vagy azután is szüleiktől kaptak, osz-

[8]) Hasonlóan *P. A.* cikke: »Törvénytelen születésü örökhagyó után, ha hitvestárs, leszármazók és végr. nélkül hal el, és anyja életben már nincs, kit illet az ör. jog?« a Jogtud. Közlöny 1888. évi 52. sz. 430. l.

[1]) *Fein:* Recht d. Collation (Heidelberg 1842) 284. és köv. ll.; *Unger:* Erbrecht 201. l.; Magyar jav. indokol. 40. l. A betudás jogalapjáról eltérő nézetben van *Jancsó György:* »A betudás« c. cikksorozata Jogt. K. 1884. 41. és köv. sz., és a M. Jogászgyüléshez beterj. véleményes inditványa (Évkönyv 1885. évfolyam 91. l.); l. továbbá *Gaar Vilmos:* »A betudásról« (Budapest 1887) 11. l.

tálybeli részükbe betudassék,« mely szabály a rendi különbség megszünésénél fogva általános érvénynyel bir, és elismeri joggyakorlatunk (*dec. 7.* és *27.* divis. success., továbbá *legfőbb it.* 5707/878. sz. a. Dt. rf. XXI. 92. l., 12319/877. sz. a. Dt. rf. XIX. 81. l., *Curia* 3795/883. sz. a. Dt. uf. VIII. 59. l. és több más itélet, valamint a *Curia* 43. sz. teljes ülési döntvény indokolása). Igy értendő Verbőczy tanitása is: »A fiuk megosztozásuk (azaz kiházasitásuk) után és a leányok férjhezadásuk után apjuk ingó keresményéből részt nem kapnak« *I. 99. 4. §;* hasonlóan *Hk. III. 29. 1. §.*[2])

Betudásnak törvényes öröklés esetében van helye, végrendeleti (szerződési) öröklésnél csak akkor, ha és a mennyiben az örökhagyó elrendelte. Ily intézkedés hiányában a végrendeleti örökös betudásra akkor sem kötelezhető, ha a végrendelkező csak a törvényes öröklésnek megfelelő öröklést állapitott meg; mert azt kell feltennünk, hogy ő a történt adományozás tudatában rendezte hagyatékát, minélfogva nincs ok arra, hogy akarata a törvény intézkedései által kiegészittessék.[3]) Ugyanez áll akkor, ha részben törvényes, részben végrendeleti öröklés forog fen; a betudás kölcsönös joga és kötelezettsége csak a törvényes öröklés körében érvényesül. Sőt a végrendeleti örökös a végrendelet alkotása után történt adományt sem köteles osztályra bocsátani, mert az örökhagyónak módjában állván a betudást utólagos végintézkedés által elrendelni, ennek abbanhagyása folytán felteendő, hogy a végrendeleti részesitést csonkitatlanul kivánta fentartani.

2. Betudásra kötelezettek csak a leszármazók,[4]) mert a

[2]) *Frank* i. m. 485. l.; l. még *Kelemen:* Institutiones III. 416. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 743. l.; *Herczeg:* Csal. és örökl. jog 300. l.

[3]) *Justinian* 536. évi 18. novellája szerint betudásnak végrendeleti öröklésnél is helye van, a mennyiben az örökhagyó azt kifejezetten vagy hallgatag *ki nem zárta;* mert feltehető, hogy az örökhagyó csak feledékenységből v. halálfélelmében mulasztotta el a betudás elrendelését (6. fejezet). De ezen intézkedés helyesnek el nem fogadható. Azon esetek, melyeket *Justinian* indokul felhoz, a ritkábbak közé tartoznak; »a jognak pedig, mond *Paulus* lib. XVII. ad Plantium, ahhoz kell alkalmazkodnia, a mi gyakran és könnyen megesik, nem ahhoz, a mi igen ritkán áll be« (l. 5. D. de legibus 1. 3.). V. ö. *Fein* i. m. 373. l.

[4]) L. a 2. jegyzetben id. irókat.

betudás célja, az osztály egyenlősitése, csak a leszálló örökségnél forog fen. Az örökhagyó által felmenője vagy oldalrokona javára történt adományozás rendszerint különös vonzalom jeléül szolgál, mig a betudás jogalapját épen a leszármazók iránti egyenlő szeretet feltevése képezi. Hozzájárul, hogy a felszálló örökségnél az egyenlő osztály elve, a vagyon eredetének megkülönböztetése folytán érvényre sem juthat.

A betudási kötelezettség és jogosultság kölcsönös: több leszármazó örökös közül mindenik örökös mindenik örökössel szemben van betudásra kötelezve. Ez a teher az öröklő összes leszármazókra, tehát az örökhagyó távolabbi leszármazóira is hárul. A távolabbi leszármazót kettős betudási kötelezettség terheli: osztályra bocsátani tartozik azt, a mit az örökhagyónak oly leszármazója kapott, a kinek helyébe ő lép, továbbá azt, a mit ő maga kapott az örökhagyótól. A távolabbi leszármazónak betudatik tehát: *a*) az, a mit szülője kapott életében az örökhagyótól. Ez a törzsegységi rendszernek, vagyis annak következménye, hogy azt a hányadot, a mely a távolabbi leszármazó elődjének jutott volna, ennek halála vagy kiesése folytán kapja törzse, minélfogva az unoka (szép-, déd- stb. unoka) köteles betudni azt, a mit elődje lett volna köteles betudni, akár örökölt a távolabbi leszármazó az előd után, akár nem.[5]) Az a feltevés, hogy az örökhagyó mindenik gyermekét egyenlően kivánja részesiteni, meghiusulna, ha a gyermek törzse a gyermeknek adott ajándékot nem lenne köteles osztályra bocsátani; de az egyenlő osztályt meghiusithatná maga a gyermek is az által, hogy az örökséget visszautasitja vagy arra érdemetlenné teszi magát.

[5]) Ez a kérdés vitás. Némelyek szerint a távolabbi leszármazó csak annyiban van az elődje által kapott érték betudására kötelezve, »in quantum ad eum pervenit« (*Windscheid:* Pandekten III. 257. l.); mások szerint szükséges, hogy szülője után örökölt légyen, s itt némelyek megkivánják, hogy az elődnek adott értéket megkapta (*Vangerow:* Pandekten II. 459. l.), mások szerint ez nem szükséges. *Fein* i. m. 350. l. szerint az unoka, más unokák és szülőjének testvéreivel szemben egyátalán nincs betudásra kötelezve. Az ujabb törvények és javaslatok (a magyar jav. 50. §-a is) a szövegben előadott álláspontot fogadják el.

A betudási kötelezettség a távolabbi leszármazót azon osztályra bocsátandó adományok tekintetében is terheli, melyeket az örökhagyó oly leszármazójának adott, a ki a távolabbi leszármazónak nem elődje, de a kinek helyébe a távolabbi leszármazó a törvényes öröklési kapcsolat folytán lép. Tegyük p. o. hogy az örökhagyó után egy gyermek és egy másik gyermektől származó két unoka maradván, az egyik unoka, a kit az örökhagyó élők közt megajándékozott, az örökhagyó előtt hal meg, vagy kiesik. Ily esetben a neki jutott adomány a helyébe lépő testvérének, vagyis a másik unokának lesz betudandó, mert ez megfelel az örökhagyó valószinü szándékának, és mert ellenkező esetben a túlélő unokával együtt öröklő gyermeknek betudási igénye, megajándékozott unokaöcscsének (az elhalt unokának) az örökhagyó előtti vagy utáni halálától, az unoka kiesése esetén pedig annak vagy önkényétől vagy visszaélésétől (visszautasitás, lemondás, érdemetlenség) lenne függővé téve.[6])

A távolabbi leszármazónak betudandó *b*) az, a mit ő kapott az örökhagyótól. Vitás, vajjon ez kiterjed azokra az adományokra is, a melyeket ő az öröklésből őt kizáró közelebbi leszármazó halála vagy kiesése előtt kapott? Az igenlő felelet arra hivatkozik, hogy ily adományok az egyenlő osztályra jogositott többi leszármazó örökösöknek nem csekélyebb sérelmére válnak, mint az elődelhunyta vagy kiesése utáni adományok.[7]) Az általunk is vallott ellenkező nézet szerint azonban a távolabbi leszármazónak az elődje életében vagy kiesése előtt adott adományok nem tudhatók be; mert csak akkor lehet feltenni, hogy az örökhagyó a beszámitás szándékával tette az adományt, ha ő az ebben részesülőt jövendőbeli törvényes örökösének hitte. Ámde nem valószinü, hogy az örökhagyó nem az adományozáskor fenforgó viszonyokra, hanem később beállható lehetőségre gondolt volna s igy abból kell kiindulni, hogy

---

[6]) V. ö. a német ptkv. terv. indokolását V. 704. l.

[7]) V. ö. *Fein* i. m. 362—364. ll.; *Unger* i. m. 201. és 204. l. 9. jegyzet; *Vangerow:* Pandekten (6. kiadás) II. 460., 461. l.; *Gaar* i. m. 21. l.

a beszámitás szándéka nélkül tette az adományt.[8]) Magától értetik, hogy ily adomány is osztályra bocsátandó, ha az örökhagyó azt elrendelte.

Betudásra kötelezett a törvényesitett és az örökbefogadott gyermek is; de a mit a törvényesités vagy örökbefogadás előtt kapott, azt az imént előadott okokból nem köteles osztályra bocsátani. Ugyszintén betudásra kötelezett a törvénytelen gyermek az anyja utáni törvényes öröklésnél. Ez áll természetesen arra az esetre is, ha anyja törvényes leszármazóival együtt örököl; mert az anyjuk utáni örökségre nézve a törvényes és a törvénytelen leszármazók egy tekintet alá esnek.

Az adomány, melyet a házastársak közös leszármazója kapott, mindenik szülő utáni örökségébe felerészben betudandó, mert azt kell feltennünk, hogy a szülők közös vagyonából eredt, habár tényleg az egyik szülő adta a leszármazó kezéhez. »Miután a hozomány mindkét szülő által adatott, az apai hagyatéknál a fenti összeg fele képezi betudás tárgyát.« (290/890. Dt. uf. XXV. 168. l., hasonlóan 6814/893. P. T. XXX. 4. l.)[9]) Az ellenkező nézet mellett az adomány, tekintve hogy azt rendszerint a férj szokta kézhez adni, csak annak hagyatékánál jönne számba, a mi önmagában is, de különösen akkor vezetne igazságtalanságra, ha a férjnek más házasságból való maradéka is lenne. Másként áll azonban akkor, ha bebizonyitható, hogy az adomány az egyik házastárs külön vagyonából nyujtatott; ez csak az illető házastárs utáni örökrészbe tudandó be. A külön vagyon alkatelemei: a mit a házastárs a házasság megkötése előtt birt; a melyekhez a házasság tartama alatt ingyenes módon jutott; a mi rendeltetésénél fogva csak az egyik házasfél használatára szolgál; a mi kikötés folytán lesz külön vagyonná stb.[10]) Különböző házasságokból származó, vagy csak az egyik

[8]) V. ö. magyar jav. indok. 42. l.; német ptkv. terv. indok. V. 706. l. Hasonlóan *Dernburg* a magy. jav.-ról irt véleményében *Jogt. Közl.* 1888. évi 6. sz. 50. l., *Pfaff* és *Hofmann* ugyanazon jav.-ról irt vélem. *Jogt. Közl.* 1888. évi 29. sz. 238. l.

[9]) L. ez utóbbi esethez *saját* dolgozatunkat u. o. 1. l.

[10]) *Jancsó:* Házassági vagyonjog (2. kiadás) 76—81. ll.

házastárs által törvényesitett avagy örökbefogadott gyermekeknek csupán a saját szülőjétől nyert adományok tudandók be.

b. A betudás tárgya.

16. §.

1. Sem az *1840: VIII. t.-c.*, sem birói gyakorlatunk nem jelöli meg tüzetesen, hogy mely adományok esnek betudás alá. Az osztály egyenlősitése azt hozná magával, hogy minden adomány betudassék. De ez esetleg ellenkeznék a szülő szándékával, a ki gyermekeinek nem ád egyenlő jutalmakat és ezt nem is kivánja tenni. A viszonyok, a melyek közt az ajándékok adatni szoktak, annyira eltérők, hogy a betudási kötelezettséget mereven általánositani nem lehet. A betudás tárgyát oly adományok képezik, a melyeknek beszámitása az örökhagyó szándékával megegyezik. Ha az örökhagyó e részbeni akaratát ki nem jelentette, akkor azt csak a körülményekből: az adomány tárgyából, céljából, az adományozó vagyonához mért mennyiségéből stb. lehet következtetni. A betudási kötelezettség tehát voltaképen az örökhagyó akaratának magyarázatán alapul, melynél fogva bizonyos adományokról azt kell vélelmezni, hogy örökség fejében történtek. Az érintett körülmények alapján a betudás tárgyai:

a) a leánynak adott hozomány és egyátalán az, a mit a szülő fiának vagy leányának a kiházasitáskor adott. *1840: VIII. t.-c. 2. §.; legf. it.* 13480/878. sz. Dt. rf. XXIV. 8. l.; *Curia* 3795/883. sz. Dt. uf. VIII. 53. l.

Régebben a kiházasitott fiu vagy férjhez adott leány az ingókból egyátalán nem igényelhetett többé osztályrészt, *I. 99. 4. §, III. 29. 1. §* (l. fent 15. § 1. pont); ez azonban később oda változott, a mit az 1840. törvény rendel, hogy t. i. a kiházasitás betudandó. Közömbös, vajjon a hozomány vagy a kiházasitás egyszerre adatott-e vagy különböző időben, a házasság megkötésekor vagy később;

b) a mi önálló háztartás berendezésére adatott. Itt ugyanaz a megjegyzés áll, mint a kiházasitásra, p. o. az apa a háztartást berendezi, később pedig ő vagy az anya

pótolja és nagyobbitja. Ide vonható az az eset is, ha a szülők gyermeküknek akár a házasság után is házat vagy birtokot vesznek;

c) a mi hivatás vagy üzlet kezdésére vagy folytatására adatott (»minthogy az üzlet megnyitására kapott 4000 frt T. A. örökrészébe okvetlenül betudandó.« 13680/878. sz. Dt. rf. XXV. 134. l.). Vitás, vajjon betudás alá esnek-e az iskoláztatási és kiképzési költségek? Némelyek szerint igen, mivel azok a szülőket szükségszerüen terhelő nevelési költségeket meghaladják és rendszerint jövedelmező és önálló életpálya szerzésére szolgálnak.[1]) Felfogásunk szerint azonban nem, mert azok egyrészről a gyermek hivatása, másrészről a szülők vagyoni viszonyaihoz képest igen különbözők, a gyermek pedig rendszerint a szülők beleegyezésével szokta hivatását választani; ezeknél fogva bajosan határozható meg, hogy mennyire terhelik a költségek a szülőket kötelességszerüen és mennyire kötelességükön túl;[2])

d) a mit az örökhagyó teljeskoru gyermeke adósságainak kifizetésére forditott. A kiskoru adósságainak kifizetésére forditott összeg be nem tudandó, mert az ily adósság kötelező nem lévén, törlesztésében nem rejlik a gyermek javára szolgáló előny. Vitás a teljeskoru által csinált adósság betudása is, mert az atya, gyermeke adósságait kifizetni nem tartozván, a fizetés puszta ajándékozás jellegével bir; ennek folytán biróságaink gyakorlata szerint [3]) a kifizetett adósságok csak akkor tudatnak be, ha azt a szülő a kifizetéskor vagy azelőtt kikötötte. Mi azonban beszámitandóknak tartjuk azért, mert ily fizetés, habár nem állapitja meg, de fentartja a gyermek önállóságát, és mert a mit a szülő kényszerhelyzetben, talán a család becsületének megmentése végett tett, abból nem húzhat egyedül a hibás gyermek vagyoni hasznot.[4])

[1]) V. ö. *Jancsó* id. ért. Jogt. K. 1885. évi 42. sz.

[2]) A szöveg nézetén vannak *Kelemen:* Institutiones III. 416. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 753. l.; *Katona Mór:* »Törv. örökösödés« c. értek. Jogt. K. 1872. 30. sz. 204. l.; *Teleszky* a Jogászgyülési vitában. 1885. Évkönyv II. 38. l. *Zsögöd:* A »collátióról« M. Igazs. XXVIII. 8. l.

[3]) Kiemelte ezt *Czorda Bódog* az Örökj. *Értekezleten* Jkvek 85. l.

[4]) L. az ezen kérdésről az *Értekezleten* folyt vitát. Jkvek 83—85. ll.

Persze figyelembe kell venni az adósság természetét, mennyiségét stb. Ha p. o. a kölcsönpénz a gyermek fentartására szolgált, és a szülők, a gyermeknek arra való képtelensége miatt, tartásra lettek volna kötelezve, akkor az adósság be nem tudható;

e) egyátalán minden adomány, mely a leszármazó önállóságának vagy függetlenségének megalapitása, előmozditása vagy biztositása végett történt. (*Curia* 6433/893. Dt. uf. XXXIX. 194. l.) Igy betudandók az életbiztositási díjak, a melyeket a szülő gyermeke mint kedvezményezett részére fizetett a szülő halála esetére vagy arra az esetre, ha a gyermek bizonyos kort elér.

Az eddig felsoroltak nem meritik ki az osztályra bocsátás tárgyait. Ez hiábavaló törekvés is volna nem csak azért, mert törvény nincs, hanem azért is, mert itt az örökhagyó szándéka határoz, melynek feltárását kategoriák vagy általános szabály felállitása nem hogy előmozditaná, hanem inkább megnehezitené. Csak magyarázati szabályokat lehet alkalmazni, s igy az *a*)—*e*) alatt emlitetteken kivül betudandó minden oly adomány, melyre nézve a fent már érintett, s ismérvekül szolgáló körülmények folytán alaposan feltehető, hogy az örökhagyó szándéka a betudásra irányult.

A mondott okból viszont azokat az adományokat sem lehet taxative felsorolni, melyek betudás tárgyát nem képezik, hanem szabályul csak az szolgál, hogy betudásnak nincs helye akkor, ha ez az örökhagyó szándékának meg nem felel. Példa gyanánt álljanak itt: *a*) a szokásos és alkalmi ajándékok;

b) oly nagyobb ajándékok, melyekre nézve világos, hogy az örökhagyó azokat osztályra bocsáttatni nem akarta, különösen olyanok, melyeket a gyermek megszolgált.

Joggyakorlatunk az osztályba adandó és nem adandó ajándékokat világosan megkülönbözteti. *Dec. 34.* divis. success.: »... a leány azon szin alatt, hogy a férjhezadás a jószág állapotjához arányolva nem vóltt, és különben is a neki kifizetett summa-pénz ajándék helyett vagyon, azt a summa-pénzt a közös maszszától el nem vonhatja, és bétudás nélkül a maga számára meg nem tartthatja.« *Curia* 290/890. sz.: »miután az emlitett alkalommal a szülők által leánygyermekeiknek adott

ingók hozománynak tekintendők, és alperesek azon állitásukat, hogy az ingókat ajándékba kapták, nem bizonyitották, azok betudás tárgyát képezik.« (Dt. uf. XXV. 168. l.) Kétség esetében a vélelem az, hogy a jutalom osztályba adatott, a mi az osztály egyenlősitésének elvéből folyik. Ennélfogva a bizonyitás azt terheli, a ki azt vitatja, hogy az ajándék az osztályból kihagyandó. Álláspontunkat támogatja az *1840. t.-c. id. §-a*: . . »mindaz a mit kaptak,« és joggyakorlatunk: *legf. it.* 12319/877. sz.: »törvényes vélelem szerint a szülő által gyermekének életben adott érték vagy ingóságokat örökrészébe való betudás mellett adottaknak kell venni.« (Dtár rf. XIX. 81. l.) Ugyanezt tanitja *Frank:* »a mit valamelyik . . . előre kikapott, azt osztályrészébe be kell tudni, kivéve az apró ajándékokat vagy nagyobb jutalmakat is, melyek iránt az adakozó szándéka a beszámitással világosan ellenkezik (i. m. 483. l.).

Nem tudandók be továbbá *c*) a nevelési és ellátási, s a fentiek szerint az iskoláztatási és kiképeztetési költségek, mindezeket a szülők kötelességszerüen tartozván viselni. Ugyszintén osztályon kivül maradnak a leszármazóra forditott oly költségek, melyek nem célozzák valamely előnyben leendő részesülését. *Curia* 5778/884. sz.: »az örökhagyó által felperesért a katonai szolgálat alóli felmentéseért fizetett 1200 frtot nem lehet örökségébe betudni akkor, midőn alperes nem mutatott oly körülményeket és viszonyokat, melyek közt felperes a katonai szolgálat alóli felmentés által valamely anyagi, szellemi vagy erkölcsi előnyben részesültnek tekinthető volna« (Dt. uf. XI. 61. lap); ebből folyólag a leszármazó nem köteles osztályra bocsátani az érte fizetett hadmentességi dijat sem.

2. A betudási kötelezettség az örökhagyó akaratán alapulván, elesik, ha az örökhagyó a betudást elengedte. Ugyanezen okból az elengedő nyilatkozat nincs alakszerűséghez kötve, és pedig akkor sem, ha magára az adományozási ügyletre nézve a törvény valamely alakszerűséget szab. E szerint, habár azon ügylet, melylyel p. o. vak ember a leszármazójára valamely vagyont hozomány gyanánt ruház át, az *1886: VII. t. c. 21. §*-a értelmében közjegyzői okiratba foglalandó; azon nyilatkozata, melylyel ezt a vagyont a betudás alól kiveszi, alakszerűséghez

még sincs kötve, mivel a nyilatkozat csupán eszközül szolgál az örökhagyó akaratának magyarázatára. Magától értetik, hogy az ajándéknak a betudás alóli kizárása által a törvényes osztályrész nem csonkitható.

Minden jutalom betudandó, melynek betudását az örökhagyó elrendelte, habár az ily elrendelés nélkül osztályon kivül maradna.

c. A betudás módja.

17. §.

1. Az előre kapott tárgy nem természetben adandó osztályba (realis collatio), hanem értékben (idealis collatio). Birói gyakorlatunk az értéket az örökhagyó halálának időpontja szerint határozza meg (*Curia* 6433/893. Dt. uf. XXXIX. 194. l. *Zlinszky* i. m. 753. l.), azonban helyesebbnek tartjuk azt, hogy az adomány kézhezvételének időpontja vétessék irányadóul. A jutalom ugyanis nem adódott csupán használatra, oly kötelezettséggel, hogy az öröklés megnyilásakor visszaadassék, hanem tulajdon gyanánt, és a betudásra kötelezettet illeti a tárgy értékének emelése vagy csökkenése, esetleg elenyészése is.

2. A betudás akképen történik, hogy az előre kapott értéket a hagyatéki tömeghez hozzászámitjuk s az igy nyerendő összeget felosztván, az előre kapott értéket az illető leszármazó örökrészéből levonjuk (*Curia* 6433/893; *legf. it.* 6581/879. Dt. rf. XXV. 25. l.). Ha tehát a hagyaték p. o. 1100 frt, és az örökhagyó három gyermeke közül az egyik 400 frtot előre kapott, akkor az utóbbi összeg a hagyatéki 1100 frthoz hozzászámittatván, a felosztandó 1500 frtból egy-egy gyermekre 500 frt jutna; a már megjutalmazott gyermek részéből azonban 400 frt levonatván, marad ennek 100 frt, a másik kettőnek egyenként 500 frt. Betudás tárgyát csak az előre kapott érték tőkeösszege képezi. Kamat a betudandó érték után az örökhagyó halála napjától fogva sem számitható; mert az örökség a törvény erejénél fogva szállván az örökösökre, mindeniket az örökhagyó halála napjától fogva illeti meg a reá eső örökségnek és igy a betudásra kötelezettet a betudandó értéknek haszna. A *Curia* 2904/884. az előre kapott érték után ka-

matot nem itélt, »mert az érték beszámitás tárgyát képezvén, csak a perben érvényesittetett, s nem tekinthető az örökösöktől elvont oly vagyonnak, melynek jövedelme az örökösöket illetné.« (Dt. uf. XI. 72. l.)

3. Ha valamelyik többet kapott előre, mint a mennyit örökrésze tenne, a többletet a dolog természete és biróságaink gyakorlata szerint is megtériteni nem köteles (*Zlinszky* i. m. 754. l. szöveg és 1. jegyzet). A többletet tehát nem lehet a hagyatéki tömeghez hozzászámitani (ha a többlet p. o. 1000 frtot tesz, egy-egy gyermekre $\frac{1100+1000}{3} = 700$ jutna, de a hagyaték csak 1100 frt); a 6433/893. és 6581/879. sz. itéletekben kimondott általános szabály módosulást szenved, és az osztály egyenlősitését, illetve arányositását más úton kell elérni.

Törvény hiányában a legigazságosabb eredményre az vezet, ha a túladományozottat, legyen az gyermek vagy (ha unokák, vagy unokák is osztozkodnak) unoka, az osztályból kihagyjuk. (*Zsögöd* i. h. 15. l.) Indokolja ezt az a körülmény, hogy a többlet osztály tárgyát nem képezvén, viszont a túladományozott sem igényelhet a hagyatékból semmit.

Az a szabály is, hogy az unokák osztályra bocsátani kötelesek azt, a mit törzselődjük előre kapott, módosulást szenved, ha valamelyik unoka kiesik vagy az örökhagyó előtt meghal. Ily esetben t. i. a kiesőnek helyébe lépő unokák (törzstársak) öröklési hányada számszerüleg emelkedik ugyan (ha p. o. négyen voltak, a törzsre eső hagyatéki vagyonból $^1/_4$ helyett $^1/_3$ részt kapnak), tényleges osztályrészük azonban csökken, mert most már a törzselőd által előre kapott értékből a kieső unokát terhelő rész is, illetve ha a kieső unoka kapott valamely betudandó értéket, az utóbbi által előre felvett egész érték őket terheli. De ez alig felel meg az igazságnak, mely inkább azt követeli, hogy a törzselőd vagy a kieső unoka által előre felvett értékből a kieső unokára eső rész számitáson kivül maradván, csak többi része képezze betudás tárgyát.[1])

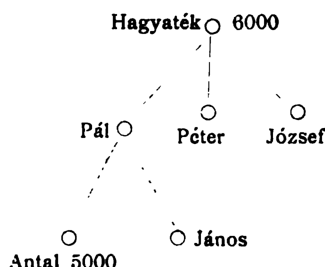
4. Ezek értelmében az osztály következőleg alakulna:

a) Az osztály csupán gyermekek közt történik, és vala-

[1]) Hasonló intézkedést, részben eltérő indokolással tartalmaz a német ptkv. terv. 1973. §-a (indokolás V. 377. l.).

melyik túladományban részesült. Ez utóbbi kihagyatván, egyedül a többiek osztozkodnak. Ha tehát az előbbi példában az egyik gyermek 1000 frtot kapott előre, az 1100 frtnyi hagyaték a másik két gyermeknek jut. Ha pedig az utóbbiak közül valamelyik p. o. 100 frtot kapott előre, akkor ez $\frac{1100 + 100}{2} - 100 = 500$ frtot, a másik $\frac{1100 + 100}{2} = 600$ frtot kap.[2])

b) Ha unokák (vagy unokák is) osztozkodnak és egyik unoka lett túladományozva, akkor ő szintén kihagyandó az osztályból, törzstársai pedig a törzshányadból reájuk eső hányaddal vesznek részt az osztályban. Példa:

Antal kimarad, János osztályrésze a fentirt módon Péter és József osztályrészéhez arányositandó, vagyis ezeknek egyenkint $^2/_5$ (2400), Jánosnak $^1/_5$ (1200) jut. Ha p. o. Péter 1000 frtot kapott előre, akkor ő $(6000 + 1000) \times {}^2/_5 - 1000 =$ 1800 frtot, József $(6000 + 1000) \times {}^2/_5 = 2800$ frtot, János $(6000 + 1000) \times {}^1/_5 = 1400$ frtot kap.[3])

---

[2]) Hasonlóan a magyar jav. 54. § és indokolás 46., 47. ll., továbbá *Zsögöd*: »A collátióról« i. h. 16—20. ll. és »A törv. örök. részbe való betudás számitási módja« (Jogt. K. 1888. 45. sz.).

A ***képlet*** ez lenne: A hagyaték értéke x_0, az örökösök (törzsek) száma n. Pál előre kapott értéke x_1, Péteré x_2, Józsefé x_3 stb. Ha $x_1 >$ (több mint) $\frac{x^0 + x_1 + x_2 + x_3 + \dots}{n}$, akkor Pál és x_1 kihagyásával a többiek osztályrésze:

Péteré: $\frac{x_0 + x_2 + x_3 + \dots}{n} - x_2$

Józsefé: $\frac{x_0 + x_2 + x_3 + \dots}{n} - x_3$

[3]) Hasonlóan *Zsögöd* i. h. Jogt. K. 46. sz.

Képlet: α) Pál gyermekeinek száma q; Antal többet kapott előre mint $\frac{x_0}{nq}$. Antal kimaradván, a többiek osztályrésze:

Péteré: $\frac{q \times x_0}{nq - 1}$, Józsefé: $\frac{q \times x_0}{nq - 1}$, Jánosé: $\frac{x_0}{nq - 1}$.

β) Antalon kivül a többi unokák is kaptak előre értéket (de nem túladományt), ezek: Antalé k_1, Jánosé k_2, Kláráé (Pálnak másik leszármazójáé) k_3 stb. Pál nem kapott előre semmit, de $k_1 > \frac{x_0 + x_2 + x_3 + \dots k_1 + k_2 + k_3 + \dots}{nq}$

Hasonló módon ejtendő meg az osztály, ha Antal adománya több, mint az ő osztályrésze, de nem több, mint a törzs osztályrésze (a fenti esetben tehát 2000 frt); úgyszintén akkor is, ha Antal, a ki túladományt (vagy a törzs osztályrészével felérő adományt) nyert előre, kiesik vagy az örökhagyó előtt meghal.

Ha nem a túladományozott unoka, hanem azon törzsbeli másik unoka esik ki, akkor, ha az utóbbin kivül van még törzsbeli unoka, a *b*) alatti; ha nincs, az *a*) alatti szabály alkalmazandó.

c) Valamelyik unoka előre kapott értéket (mely túladományt nem képez) és kiesik (vagy az örökhagyó előtt meghal). Törzstársai az előadottak értelmében az általa felvett értékből csak a reájuk eső aránylagos részt kötelesek osztályra bocsátani. Ha Antal 240 frtot kapott előre és kiesik, akkor Jánosnak ebből csak 120 frt lesz betudandó és ő 1920 frtot kap, mig nagybátyái egyenként 2040 frtot kapnak.[4])

Osztály: Antal, illetve k_1 tekintetbe nem jön, és igy a többiek osztályrésze:

Péteré: $\frac{q(x_0 + x_2 + x_3 + \dots k_2 + k_3 + \dots)}{nq - 1} - x_2$

Józsefé: $\frac{q(x_0 + x_2 + x_3 + \dots k_2 + k_3 + \dots)}{nq - 1} - x_3$

Jánosé: $\frac{x_0 + x_2 + x_3 + \dots k_2 + k_3 + \dots}{nq - 1} - k_2$

Kláráé: $\frac{x_0 + x_2 + x_3 + \dots k_2 + k_3 + \dots}{nq - 1} - k_3$.

[4]) *Képlet:*

Antal kevesebbet kapott előre mint $\frac{x_0 + x_2 + \dots k_1 + k_2 + k_3 + \dots}{nq}$ és kiesik. Osztály:

Péter része: $\frac{x_0 + \frac{k_1(q-1)}{q} + x_2 + x_3 + \dots k_2 + k_3 + \dots}{n} - x_2$

Józsefé: $\frac{x_0 + \frac{k_1(q-1)}{q} + x_2 + x_3 + \dots k_2 + k_3 + \dots}{n} - x_3$

Jánosé: $\frac{x_0 + \frac{k_1(q-1)}{q} + x_2 + x_3 + \dots k_2 + k_3 + \dots}{n(q-1)} - \frac{k_1}{q}$

esetleg $(\frac{k_1}{q} + k_2)$.

Ha nem a megadományozott, hanem egy másik unoka esik ki, az osztály az általános szabály szerint megy végbe, az adomány értéke a hagyaték értékéhez hozzá-, a megadományozott unoka osztályrészéből pedig leszámittatván (ha tehát János esik ki és Antal 240 frtot kapott előre, akkor ez utóbbi 1840 frtot, mindenik nagybátyja 2080 frtot kap).

d) A *c*) alatti szabály alkalmazandó akkor is, ha nem csak a kieső unoka, hanem a törzselőd is előre kapott értéket, mely túladományt nem képez: a törzsbeli unokák mindkét értékből csak a reájuk eső aránylagos részt kötelesek osztályra bocsátani. Ha tehát a *c*) alatti esetben Pál is kapott előre értéket és pedig 360 frtot, akkor János 1800 frtot, mindenik nagybátyja 2100 frtot kap.[5])

e) Egyik unoka túladományt, törzselődje pedig (túladományt nem képező) adományt kapott előre. Az előadottak szerint a túladományozott unoka számitáson kivül marad, törzstársainak pedig a törzselőd által előre felvett érték aránylagos része tudandó be.

Példa: a *b*) alatti esetben nem Péter kapott előre 1000 frtot, hanem Pál 1200 frtot. Osztály: Antal kimarad, János 600 frtot köteles betudni, s igy nagybátyái 6600 frtnak egyenként $^2/_5$ részét kapják, vagyis 2640 frtot ($\times$ 2 = 5280 frt), ő pedig $^1/_5$ = 1320 — 600 = 720 frtot kap.[6])

[5]) *Képlet:*

Péter része: $$\frac{x_0 + \frac{k_1(q-1) + x_1(q-1)}{q} + x_2 + x_3 + \ldots k_2 + \ldots k_3 + \ldots}{n} - x_2$$

Józsefé: $$\frac{x_0 + \frac{k_1(q-1) + x_1(q-1)}{q} + x_2 + x_3 + \ldots k_2 + k_3 + \ldots}{n} - x_3$$

Jánosé: $$\frac{x_0 + \frac{k_1(q-1) + x_1(q-1)}{q} + x_2 + x_3 + \ldots k_2 + k_3 \ldots}{n\,(q-1)} - \frac{k_1 + x_1}{q}$$

esetleg: $$-\left(\frac{k_1 + x_1}{q} + k_2\right)$$

[6]) *Képlet:*

Antal és k_1 számitáson kivül maradván, az osztályrészek:

Péteré: $$\frac{q\left(x_0 + \frac{x_1(q-1)}{q} + x_2 + x_3 + \ldots k_2 + k_3 + \ldots\right)}{nq-1} - x_2$$

f) Ha a törzselőd kevesebbet kapott előre, mint a mennyit osztályrésze tenne, és halála után leszármazói sem kaptak előre többet, mint a mennyi reájuk esik, akkor az osztály úgy történik, mintha a törzselőd még élne és a leszármazói által előre felvett értékeket is megkapta volna. Törzsén belül azután az osztály az eddig előadottak szerint eszközlendő.[7])

II. Felmenők öröklése. (Felszálló örökség).

a. Öröklött (ági) és szerzett vagyon.

18. §.

1. Az *I. T. Sz. 10. §*-a szerint »leszármazók hiányában az apa és az anya hivatvák öröklésre, mindenik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águktól akár végrendelet folytán, akár a nélkül az örökhagyóra hárult; az apai ágról származott vagyon az apára, az anyai ágról eredt vagyon az anyára szállván vissza ... Ha a hagyaték túlhaladná azon értéket, mely az örökhagyóra az apai és anyai ágtól került, ezen szerzemény a hitvestársra száll, ennek nem létében pedig az apa és anya közt egyenlő részre oszlik.«

Józsefé: $$\frac{q\left(x_0+\frac{x_1(q-1)}{q}+x_2+x_3+\ldots k_2+k_3+\ldots\right)}{nq-1}-x_3$$

Jánosé: $$\frac{x_0+\frac{x_1(q-1)}{q}+x_2+x_3+\ldots k_2+k_3+\ldots}{nq-1}-\frac{x_1}{q}$$

[7]) *Képlet:*

Pál törzsének része:

$$\frac{x_0+(x_1+k_1+k_2+\ldots)+x_2+x_3+\ldots}{n}-(x_1+k_1+k_2+\ldots),$$

Péteré: $$\frac{x_0+(x_1+k_1+k_2+\ldots)+x_2+x_3+\ldots}{n}-x_2,$$

Józsefé: $$\frac{x_0+(x_1+k_1+k_2+\ldots)+x_2+x_3+\ldots}{n}-x_3.$$

Ha a Pál törzsére eső rész M, akkor: Antal része $\frac{M}{q}-k_1$, Jánosé $\frac{M}{q}-k_2$, Kláráé $\frac{M}{q}-k_3$ stb.

Öröklött vagyon tehát az lévén, mely végrendelet folytán vagy a nélkül szállott reánk apánktól vagy anyánktól vagy ezek valamelyikének ágától, kétségtelen, hogy a hárulást közvetiti az öröklés minden neme: törvényes, végrendeleti (szerződési) öröklés, hagyomány, halálesetre szóló ajándékozás. Kétségtelen továbbá, hogy a bár öröklés utján, de nem ágtól, azaz az örökhagyó valamely elődétől származott, hanem más személytől jött vagyon szerzeményt képez; ilyen p. o. az, a mi az egyik házastársról a másikra marad; a mit idegentől örökölünk, vagy rokontól ugyan, de a mi ezen rokonra nem egy vele közös elődünktől hárult. Azonban vitás, vajjon öröklött vagyon-e az is, a mi nem öröklés, hanem élők közti ingyenes jogügylet utján szállott az örökhagyóra egyik elődjétől? Felfogásunk szerint oly adomány, mely örökrészünkbe betudandó, öröklött vagyont képez,[1]) mert az előre kapott érték egy tekintet alá jön a haláleseti háromlással;[2]) mig ellenben a puszta ajándék ági vagyon minőségét nem ölti. Élők közt ugyanis szabadon rendelkezhetvén vagyona fölött, a szülő az által, hogy gyermekét osztályon kivül megajándékozza, az adományozott értéket az osztály- és ezzel a ogközösség alól is kivonja. Mert ez utóbbinak alapja nem az ingyenességben, hanem az osztályban rejlik: a mi tehát osztályon kivül maradt, arra a család igényt nem tarthat, és

[1]) E szerint élő személytől is juthat reánk »öröklött« vagyon; ennélfogva, de azért is, mert a vagyon — a mint alant látni fogjuk — csak arra az »ágra« száll vissza, a melytől eredt, helyesebb az »ági« vagyon kifejezés, mely irodalmunkban és biróságaink nyelvszokásában is meghonosult.

[2]) *Curia* 116/885. ági örökséget megitélt, »mert az örökhagyó apja L. Károly az ő apjától L. Sándortól jövendő apai és anyai öröksége fejében kapott összesen 433 frtot. Hogy annál többet kapott volna az örökhagyó apja . . . nincs bizonyitva, . . . mert L. András tanu vallomása arra nézve, hogy a 356 frt adósságot neki L. Sándor fizette ki Károly fia helyett, elfogadható bizonyitékul annál kevésbé szolgálhat, minthogy a vallomás szerint ketten: az apa és a fiu fizették le az adósságot és igy az, hogy voltakép ki teljesitette a fizetést, meg sem határozható.« (Dt. uf. XII. 341. l.) A *Curia* tehát ági vagyonnak minősiti az élők közötti adományt, a mit az örökhagyó előre kapott, és bizonyára ilyennek minősitette volna kellő bizonyitás esetén az örökhagyó apjáért fizetett adósságot is, mint betudandó értéket.

csak az osztály állapit meg jogközösséget a hagyatékban osztozkodók közt.[8]) Miután pedig a betudási kötelezettség csak testvérek (és ezek leszármazói) közt forog fen, az aján-

[8]) *Wenzel* M. Magánj. 298. l. öröklött vagyonnak csak azt tekinti, a mit öröklés utján szereztünk. *Herczegh* M. Magánj. I. 212. l. szerint ellenben szélesebb értelemben az is öröklött vagyonnak tekintetik, a mit az örökhagyó szüleitől vagy ezek ágától még életükben (tehát nem halál esetére) viszteher nélkül kapott. Nézetéhez csatlakozik *Zlinszky*: A m. örökl. jog és az európai jog fejl. 269. l.: »mert ellenesetben a törvény az a czélja, hogy a vagyon a családra visszaszálljon, ki lenne játszható.« Ez a nézet ellenkezik egyrészről az *I. T. Sz. 4. §*-ával, mely szerint az élők közt tett szerződések a javak természetéből vont keresettel meg nem támadhatók, másrészről a *8. §*-sal, mely csak a mértéken túli ajándékozást tekinti a törvény kijátszásának. *Herczegh* nézetét *Vajkay* is hajlandó elfogadni. (A német közönséges magánjog köréből Budapest. 1875. 123. l.)

Ujabban *Zsögöd* (id. Törvénytervezet M. Ig. XXV. 74. l.) tanitja, hogy az ellátásra forditott kiadáson kivül minden ajándék ági vagyont képez. Erős érvelésének lényege, hogy »a kútfeje a jogközösségnek: maga a leszállás a közös elődről, és — ma a szabad rendelkezés mellett hozzátehetni — bizonyos hallgatagos substitutionalis szándék minden szülő részéről« . . . »Van-e a világon, ugymond (Kiskoruak utáni törv. öröklés« cimü értekesézében M. Ig. XII. 249. l.), kétségtelenebb és olvashatóbb betükkel irt substitutio, mintsem az, melyet maga a természet szava hirdet minden szülő szivéből, a ki vagyonát gyermekeire hagyja? Nincsen bizonyosabb az ly szülő abbeli akaratánál, hogy ha egyik-másik gyermeke idő előtt követné, szálljon a része a többire.«

Ámde ezen nézet szerint sem ölthet az ajándék ági minőséget, ha ez a helyettesitési szándék más gyermekek hiányában tárgytalan. Nem szólhatunk ugyanis erről a szándékról, midőn a szülő egyetlen gyermekének adott életbeli ajándékot; sem akkor, ha több gyermeke volt ugyan, de azok utóbb elhaltak. Mert itt a jutalmazott gyermek után, leszármazók hiányában az oldalrokonok lévén ági örökösökül hivatva, nem lehet feltételezni, hogy az adományozó substitutionalis szándéka ezekre is kiterjedt, hogy a szülő szem előtt tartotta, miszerint ő ági vagyonból meriti a jutalmat, és hogy ennélfogva az oldalrokonokat kivánta volna praeferálni gyermekének hitvese vagy másik szülője (saját hitvese) rovására. De nem látunk helyettesitési szándékot fenforogni a jutalmazott gyermek testvéreivel szemben sem akkor, ha az ajándék osztályon kivül adatott. Itt méltányosabban feltehető a szülő hallgatag beleegyezése abba, hogy ily ajándék a gyermek korai elhunyta esetén azokra szálljon, a kiket a gyermek tett volna örököseivé, mint azoknak helyettesitése, a kik a szülőhöz állottak közelébb. Felfogásunk szerint tehát a kérdés nem a substitutionalis szándék figyelembe vételével, hanem a jogközösség és osztály szempontjából döntendő el; ez pedig a szövegben kifejtett álláspontra vezet.

dékozott érték az abban részesült gyermek egyéb rokonával szemben nem vehető ági vagyonnak, hanem szerzeménynek. Ilyent képez az ajándékozott érték az adományozó szüleivel szemben is, ha gyermekét túléli, mert nincs alap annak feltevésére, hogy a szülő a jutalmat oly fentartással adta volna, hogy az gyermekének magtalan elhunyta esetén reá visszaszálljon.

Testvérek közti öröklésnél azonban, tekintve, hogy a vélelem a jutalom osztályra bocsátása mellett harcol (l. fent 88. l.); annak, a ki ági vagyont vitat, csak az ajándékozás tényét kell bizonyitania, az osztályon kivül maradás bizonyitása azt terhelvén, a ki az adományozott vagyon szerzeményi minőségét állitja.

2. A leszállás kölcsönözvén a vagyonnak az ági minőséget, apai vagy anyai ágtól eredt javak alatt azok értendők, a melyek az apai vagy anyai elődöktől[4]) jöttek, és ennélfogva ági vagyont képez:

a) a mi az örökhagyóra valamelyik szülőjéről vagy valamelyik távolabbi elődéről közvetlenül szállott,[5]) p. o. a nagyszülő az örökhagyót jelölte ki örököséül (az örökhagyó szülőjének mellőzésével vagy azzal együtt); a nagyszülő halálakor az örökhagyó szülője már nem élt vagy kiesett, s a vagyon az örökhagyóra szállott, stb.;

---

[4]) Ezt a kitételt tartalmazá az *I. T. Sz. 10. §*-ának eredeti szerkezete is, és az *Országb. Értek.* tanácskozásaiból kitünik, hogy a kifejezés módositása nem érdemi okokból, hanem csak a végleges szövegezés közben történt. Hogy miért vétetett fel a végleges szövegbe az »elődeitől hárult« kifejezés helyett az »ágaktól hárult« kitétel, annak a tanácskozmány jegyzőkönyveiben (kiadta *Ráth György*, l. különösen I. 87. l. és II. 443. l.) nyoma nem található.

Ág alatt értendők tehát az apai és az anyai elődök ivadékostól, nem pedig átalában azon oldal, a mely felől a vagyon jött (*Zsögöd* i. h. XXV. 61. l.), és igy nem ági »a fiuról apára, vagy testvérről testvérre öröklő keresmény« (*Frank* i. m. 197. l.), mert a mi nem jött az elődöktől, az reájuk vissza sem szállhat és nem hárulhat az oldalrokonokra sem, a kik csak a képviseleti elvnél fogva örökölnek (*I. T. Sz. 11., 12. §§).*

[5]) *Curia* 2640/886: »Felperesre (az örökhagyó P. Mária apjának, P. Istvánnak egyik testvérére) nézve ági vagyont csak az képezhetne, a mi ezen örökhagyóra *közvetlenül* vagy apja után egy olyan törzséről származott, a ki felperesnek is törzse volt.« (Dt. uf. XVI. 229. l.)

b) a mi az örökhagyóra valamelyik távolabbi elődéről közvetve oly módon szállott, hogy előbb közelebbi elődére, p. o. a szépapáról a nagyapára vagy a szülőre, és azután az örökhagyóra hárult;[6])

c) a mi az örökhagyóra valamelyik elődéről közvetve oly módon szállott, hogy előbb ági örökség gyanánt az örökhagyóval közös elődről az örökhagyó valamelyik oldalrokonára, s erről szintén ági örökségkép az örökhagyóra hárult; p. o. az apa vagyona 3 fiára, Péterre, Pálra és Józsefre marad egyenlő részben és Péter elhalván, apai öröksége testvérei közt oszlik meg úgy, hogy Pál és József az egész apai örökségnek egy-egy felét ($^1/_3 + ^1/_6 = ^3/_6$) birják. Most Pál is leszármazók és végrendelet hátrahagyása nélkül elhunyván, nem csak az apjáról reámaradt $^1/_3$, hanem az áthárult $^1/_6$ is ági vagyonkép Józsefre száll. Ez következménye egyrészről az *I. T. Sz. 10. §-ában* rejlő elvnek, miszerint a közös elődtől jött vagyonban jogközösség létezik az elődnek összes ivadéka közt, és másrészről a képviseleti elvnek. Tegyük ugyanis, hogy a fenti példában Péter az ő $^1/_3$ részét élők közötti adományul előre kapta apjától és hogy ez utóbbi Pétert túléli; akkor ez az $^1/_3$ rész az apára visszaszáll, halála után pedig $^1/_6$ Pálra és $^1/_6$ Józsefre, és Pál halála után ennek $^1/_6$ része, mint ági vagyon Józsefre hárul. Az utóbbi tehát mint a Pállal és Péterrel közös elődének képviselője tart igényt a Péterről Pálra maradt apai örökségre; tarthat tehát akkor is, ha a vagyon Péterről nem szállott vissza apjára, hanem oldalt Pálra, mert Pál is mint apjának képviselője örökölt és osztozkodott Józseffel Péternek apai egész örökrészében.[7])

---

[6]) *Curia* 9540/890: »hogy felperesek, mint néhai P. János gyermekei, az örökhagyó K. Amália után maradt ezen ingatlanra, mint ági vagyonra oldalági örök. jogcímen örökl. igényt érvényesithessenek, nem csak azt kellett kimutatniok, hogy az érintett ingatlan örökhagyó K. Amáliára ennek édes anyjáról K. Györgyné szül. P. Annáról, erre pedig apja P. Istvánról, felperes édes apja, P. János testvéréről szállott, hanem azt is tartoztak bizonyitani, hogy ezen ingatlan a velük közös törzsről, vagyis felperes nagyapja és az örökhagyó K. Amália anyai nagyapjáról, id. P. Jánosról szállott örökségkép az örökhagyóra« stb. J. Sz. IV. 682. l.

[7]) Hogy az oldalrokonról hárult ági vagyon ezt a minőségét megőrzi, tartotta régi jogunk. *Hk. 47. I. bevez.*: »tudni kell továbbá, hogy az atyafiak

Ági minőségét megőrzi a vagyon akkor is, ha nem törvényes, hanem végrendeleti öröklés utján hárul egyik oldalrokonról a másikra; mert az *I. T. Sz. 10. §-a* általánosságban a közös elődről való hárulásra fekteti a súlyt,[8]) és végrendelet utján vagy a nélkül történt leszállás közt különbséget nem tesz. Ha tehát példánkban Péter az ő apai örökségét Pálra és Józsefre, és Pál a maga örökségét Józsefre bár végrendeletileg hagyja, a vagyon ági minőségét mégis megtartja.[9])

3. A vagyon nem bir ági minőséggel az örökhagyónak apai, illetve anyai összes rokonaira, hanem csak arra az elődre és annak ivadékára nézve, a kitől a vagyon jött. Ez természetes következménye a visszaszállási elvnek. A visszaszállás köre ugyanaz, a mi a leszállás köre volt: valamint lefelé lezárta az örökhagyó, a ki leszármazókkal nem birván, a le-

között megosztott minden ilyetén jószágok és birtoki jogok, valamelyikök örökös nélkül levén, száz, kétszáz és még több év mulva is a fenmaradott és örökösökkel megáldott többi atyafiakra háramlanak azonnal, ha ugyan az életben levő atyafiak levéllel bebizonyithatják, hogy a meghalálozott és örökös nélküli atyafi nemzetiségi egyenes ágazaton valóságos vérségekből való volt, s hogy elődével, az utána maradott jószágokban és birtoki jogokban elődeik megosztoztak.« Hasonlóan *I. 67. cím 1. §. Frank* i. m. 197. l.: »az ősi, melyben testvérek osztozkodtak, olyan marad akkor is, ha az egyik elhal és osztályrésze a másikra megy.«

Curia 13057/884: R. Fülöp 3 első és 4 harmadik házasságbeli gyermek hátrahagyásával elhunyván, egyedüli örököséül kijelölte harmadik feleségét, ennek utóörököseivé pedig harmadik házasságbeli gyermekét: Pétert, a ki azonban apja előtt hunyt el, Erzsébetet, Annát és Gertrudot, mig első házasságbeli gyermekeit mellőzé (de ezek a végrendeletet meg nem támadták). Meghalván az asszony, az ő gyermekei lettek R. Fülöp végrendeleti utóörököseivé. Ezek közül meghalt Erzsébet, és miután a végrendeleti utóöröklés tovább nem terjedt, apai öröksége 2 édes és 4 féltestvérére hárult. Most meghalt Anna, és a *Curia* nem csak az anyjáról egyenesen származott, hanem az Erzsébetről reá átszállott vagyont is, mint apai ági vagyont, édes testvéreinek és 4 féltestvérének itélte meg; Gertrud halála után pedig szintén nem csak az apjáról egyenesen, hanem az Erzsébetről és Annáról reá oldalt hárult vagyon is, ági örökség gyanánt négy féltestvérére maradt (M. Ig. Dt. I. 164—171. ll.). Ezt az esetet, valamint a szövegünkben *c)* alatt emlitett kérdést kimeritően tárgyalja *Zsögöd* i. h. XXV. 203—210. ll.

[8]) *Zsögöd* i. m. 205. l.

[9]) Régi jogunk szerint ez nem állana, mert az ősiről nem lehetett hatályos végrendeletet tenni.

szállás további folyamát megakasztotta, úgy felfelé befejezi az az előd, a kitől a vagyon indult. Ezen túl a vagyon nem száll felfelé, mert ez már nem képezne visszaszállást, nincs is jogközösség az örökhagyó és oly elődei közt, a kiktől vagyona nem származott.

Curia 8496/878: »A kereseti javak tehát, melyek osztály tárgyául az örökhagyó anyja s alperesek, illetőleg ezek felmenői közt soha sem szolgáltak, s a melyekre nézve alperesek s az örökhagyó, illetőleg ezek felmenői közt soha jogközösség nem létezett, nem képeznek oly ági vagyont, a melyből egyedül követelhetnének alperesek szülei, vagy ezek halála után maguk alperesek örökséget az *I. T. Sz. 10—12. §§-hoz* képest. Nem követelhetik alperesek, hogy ama javak hozzájuk térjenek vissza, mert azok nem onnan származtak.« (Dt. rf. XX. 127. l.)[10])

Ha tehát bizonyitva van ugyan, hogy az örökhagyó a vagyont valamelyik elődétől örökölte, de sem maga ez az előd, sem tőle leszármazó rokon már nem él vagy igénylőként fel nem lép, a vagyon az ágiság alól felszabadul és szerzeménynek tekintetik,[11]) mely a túlélő hitvesre (25. §), ennek nem létében pedig a szerzeményi örökösre száll (19. §).

[10]) Ez is megfelel régi jogunknak. *Hk. I. 47. 4. §:* »mert csakis a vérségi származás *és az atyafiui kölcsönös osztály* vonja maga után a fekvő javaknak viszonos és kölcsönös háromlását.«

[11]) Igy tartja a *Curia* állandó gyakorlata, l. a szövegben és a 7. alatti jegyzetben közölt curiai határozatokat; azonosak: 5864/871. Dt. rf. VIII. 91. l.; 8283/878. Dt. rf. XXII. 9. l.; 4505/879. Dt. rf. XXIII. 106. l.; 10261/880. Dt. rf. XXIV. 163. l.; 9212/882. Dt. uf. V. 274. l.; 6045/883. Dt. uf. VIII. 274. l.; 4690/883. Dt. uf. V. 126. l.; 2640/886. Dt. uf. XVI. 229. l.; 4/889. Dt. uf. XXV. 223. l. Az ezen itéletekben, valamint a szövegben kifejtett nézet mellett nyilatkoztak *Wenzel* i. m. II. 477. l., *Zlinszky* i. m. 706. l., *Zsögöd* id. Törv.-terv. M. Ig. XXV. 61., 68. ll., *Herczegh* i. m. 273. l.

A *Curia* gyakorlata korábban némi ingadozást mutatott. *A legfőbb itélőszék* ugyanis az *I. T. Sz. 10. §*-ának szószerinti értelmezéséből indulván, az apai ágról eredt vagyonban az apai ágon, az anyai ágról származott vagyonban pedig az anyai ágon való összes felmenőknek és oldalrokonoknak adott öröklési jogot, tekintet nélkül arra, hogy ők attól származnak-e, a kitől a vagyon eredt. *Legf. it.* 10517/873: »az *I. T. Sz. 10. §* szerint ági vagyont képez mindaz, a mi az örökhagyóra valamely szülője vagy ágá-

4. A hagyaték az elődöktől hárult »érték erejéig« képezvén ági vagyont, az ági örökös igénye az ági vagyon tiszta értékének, vagyis — a mennyire a hagyatékból telik — annyinak szolgáltatására irányul, a mennyit a javaknak a háruláskori tiszta értéke tett. Ennek megállapitása végett leszámitandók a javakkal átszállott terhek és adósságok. A mi ezekből törlesztve lett, szerzeményt képez.[12]) Ugyszintén az is, a mi az ősi javak átvállalása esetén a többi osztályosok részeinek megszerzésére fordittatott.[13])

5. Az ági örökös a szerzeményi örökös előtt nyer kielégitést, igénye oly módon terhelvén az egész hagyatékot, hogy szerzeményt csak az képez, a mi az ági örökség levonása után fenmarad, s az ági vagyon hiánya a szerzeményből pótlandó. Az *I. T. Sz. 10. §-ában* foglalt ezen szabály régi elve

ról ... hárult ... A fenforgó esetben ki lévén mutatva, hogy a kérdéses javak A. Urosra (az örökhagyóra) atyai nagybátyja A. Józsefről hárultak, azokban az öröklés felp.-eket (a kiknek A. József atyai ősnagybátyjuk volt), mint atyai ágon legközelebbi oldalrokonokat az *I. T. Sz. 11., 12. §§-ai* értelm. illeti.« (Dt. rf. XI. 87., 89. ll.) Azonos 3423/873., a mely szerint leszármazók nélkül elhalt örökhagyó által hagyott, reá egyik szülejétől háromlott javakra nézve, tekintet nélkül arra, ha vajjon azok az elhalt szüle ágától eredtek vagy általa szereztettek, az életben maradt másik szüle kizárásával az elhalt szüle oldalrokonait illeti az örökl. jog még abban az esetben is, ha a vagyon a szülék közszerzeményét képezte. (Jogt. K. 1874. évi 3. sz. 23., 24. ll. és 344/876. Dt. rf. XV. 91. l.) De ezen álláspont közel husz év óta meg van haladva, és a fentiekben előadott felfogásunkat a *Curiának* állandó gyakorlata támogatja. A *legf. it.* eltérő álláspontja mellett nyilatkozott *Teleszky*: »Örökl. jogunk törvényhozási szabályozásához« cimü akadémiai pályamunkája 43—46. ll., l. ellenében *Zlinszky*: »A törvényes magyarázat és az *I. T. Sz. 10., 11. §§.«* Jogt. Közl. 1878. évi 23. számában.

[12]) *Curia* 713 885: »azon teher, mely az örökölt vagyonnal az örökösre száll, a vagyon értékéből leszámitandó, illetőleg a mennyiben a teher kiegyenlittetik, az mint az örökölt vagyonba tett beruházás, szerzeménynek tekintendő.« P. T. X. 92. l. Azonos: 6696/888. P. T. XVIII. 12. l.

[13]) *Curia* 6765/888: »tekintettel tehát arra, hogy elhunyt V. Istvánra az atyai hagyatékból $^1/_5$ rész hárult örökség utján, mig az atyai hagyatékhoz tartozó ingatlanok többi $^4/_5$ része általa osztályos testvéreitől készpénzben váltatott meg; ennélfogva utóbbi $^4/_5$ rész V. Istvánra nézve szerzeményi vagyonnak, és csak azon $^1/_5$ rész tekintendő örökség utján reá, háromlott ági vagyonnak, a mely reá az atyai hagyatékból visszteher nélkül jutott.« P. T. XVI. 68. l. Azonos: *Legf. it.* 12525/876. Dt. rf. XVII. 97. l.

jogunknak; kimondta az *1723: XLIX. t.-c.*, és ujabban megerősité a *Curia* 41. sz. teljes ülési döntvényének indokolása: »A dolog természetéből folyik, de az *1723: XLIX. t.-c.* világos rendeletéből is kitűnik, hogy csak azt lehet szerzeménynek tekinteni, a mi az adósságok kifizetése és az ősi javak kiegészitése után fenmarad.« Hasonlókép a *3.* és *23. dec.* divis. succ.[14]) Ebből kifolyólag az a körülmény, hogy az örökhagyó az elődeitől kapott örökséget elköltötte, a hagyatéki vagyon jogi természetén nem változtat, szerzeményt csak az képezvén, a mi az elköltött ősinek helyrehozása után fenmarad.[15]) Ez az elv alkalmazandó akkor is, ha a hagyatékban szerzői jog foglaltatik, a mely szerzeménynek tekintetvén, az a kire a szerzői jog öröklés utján száll (ide nem értve természetesen azt az esetet, midőn a szerző jogát élők közt ruházta át, mert akkor öröklés tárgya a kiadói jog), tartozik a szerzőnek hiányzó ági örökségét pótolni. Az irói, művészi stb. mű tehát, melyet az örökhagyó alkotott, esetleg ági örökség jellegét ölti.

6. Az ági érték eszméje abban áll, hogy az ági javak helyébe azoknak értéke lép.[16]) Az ági örökség megállapitásánál irányadó nem az, hogy *mi*, hanem az, hogy *mily értékű* vagyon jött az örökhagyóra; nem jönnek figyelembe a hagyatékot alkotó egyes dolgok, hanem az egész hagyatéki vagyon összértéke. Ebből annyi értékű dolgok, a mennyi értékű dolgok az örökhagyóra hárultak, az ági örökös jussát képezik.

---

[14]) »Csak azt lehet merő szerzeménynek mondani, a mi az adósságok lerótta után megmarad.« *Geörch Illés:* Honnyi törvény 235. §.

Hasonlóan *Kelemen*: Instit. III. 229. l., *Szlemenics* i. m. III. 338. l.

[15]) *Curia* 3567/887: »azon körülmény, hogy örökhagyó a kapott vagyont nőtlen korában elköltötte és hogy a hátrahagyott összes vagyon a házasság tartama alatt szereztetett, a hagyatéki vagyon jogi természetének megállapitására befolyással nem bir, mivel a hagyatéki vagyon természetének jogi alapja csakis a vagyonnak az örökhagyóhozi viszonyában keresendő, e viszonyban pedig az örökhagyóra nézve csak azon vagyon képez szerzeményt, a mely a szülőitől kapott vagyon értékét meghaladja. P. T. XV. 73. l.

[16]) Az öröklött érték gondolata, úgymond *Zsögöd* (*»Örökl. és szerz. vagyon«* M. Igazs. IX. 537. l.), az ősiség elveit, melyek régileg magukban az ősi javakban, mint dolgokban megrögzöttek, átviszi a javak értékére; az ősiség adta dologbeli jogokból, a dolgok értékére kiterjedő személyes jogot alkot.«

Az egyes vagyontárgyak sem ági, sem szerzeményi minőséggel nem birnak, hanem ági minőséggel bir az örökségből annyi, a mennyit az ági érték tett; *a fölös érték szerzeményt képez.* Támogatja felfogásunkat az *I. T. Sz. 10. § 2. bekezdése:* »Ha a hagyatékból azon vagyon, mely az örökhagyóra az apai és az anyai ágról szállott, ki nem kerülne, az apa és az anya a hagyatékon *azon érték arányában* osztozkodnak, a mely tőlük vagy águktól az örökhagyóra származott.« E szerint, habár az egyik ágról hárult vagyontárgy természetben meg van, de a másik ágról szállott vagyon nincs meg és ennek rövidsége a szerzeményből nem pótolható; a meglévő ági vagyontárgy nem száll vissza az illető ágra egészben, hanem értéke a másik ágról hárult értékhez arányosittatván, visszaszállás tárgyát a megfelelő érték képezi.

Az *I. T. Sz. 10—12. §§*-ain alapuló érték-elmélet ellen döntött a *Curia* 9540/891., kimondván, hogy az oldalrokonokra közös törzstől eredő, ebből a szempontból tehát ági vagyonnak tekintendő ingatlan az által, hogy az örökhagyó anyja azt még életében férjének (a kiről az örökhagyóra szállott) ajándékozta volt, ági minőségét elvesztette (P. T. XXII. 42., 43. ll.); úgyszintén 8432/888., kijelentvén, hogy az örökhagyó első férje az által, hogy a kereseti ingatlanokat a helyszinelésekor örökhagyó nevére telekkönyveztette, tehát örökhagyó tulajdonába bocsátotta, ezen javakat ági természetüktől megfosztotta (Dt. uf. XXI. 99. l.). Felfogásunk szerint azonban az ági minőség nem tapad az egyes hagyatéki tárgyakhoz, minélfogva a minőség elvesztéséről sem szólhatunk. Az ágról hárult javakat az örökhagyó elajándékozhatja, és ezen jogügylet az *I. T. Sz. 4. §*-a folytán meg nem támadható. De az ajándékozás ugyanazon szempont alá esik, mint az elköltés; az ági örökösnek az öröklött érték erejéig fenálló jogát az ajándékozás nem érinti, hanem az ági örökös az elajándékozott tárgy értékének a szerzeményből való pótlását igényelheti.[17])

[17]) Az érték-elmélet *mellett* döntött a *Curia* 7772/893. Az ági vagyon az örökhagyóra, a ki 1877-ben halt meg, 1844-ben hárult, és oly tárgyakból állott, melyek az örökhagyó halálakor a dolog természete szerint már nem

A javak mint értékmennyiségek szerepelvén, ági érték fejében akár az örökhagyó által örökölt, akár általa szerzett tárgyakat lehetne adni. Biróságaink gyakorlata szerint azonban az ági javak, ha természetben még meg vannak, első sorban szolgálnak kielégitésül.[18]) De miután az ősi javak az ősi értéket helyettesitik, zsinórmértékül a háruláskori érték veendő, sem az értékszaporodás vagy csökkenés, sem az öröklött vagyontárgyakban történt változás nem érintvén az ági örökös jogát.

E szerint az ági vagyontárgyak veszélye nincs befolyással az ági örökös jogára. Ha p. o. az ági vagyontárgy elégett,[19]) megrongáltatott, az ági ingatlan értéke a forgalmi

---

lehettek meg. »Alperesek beismervén, jelenti ki a *Curia*, hogy az örökhagyó, családjától egy hámos lovat és egy csikót is kapott nősülésekor, mely neki ági vagyonát képezte; a ló és csikó értéke tehát oldalági öröklés czimén felperest megilleti.« (P. T. XXIX. 116. l.)

Ha nem indulnánk ki abból, hogy az ági vagyon gyarapodása vagy elpusztulása, értékének emelkedése vagy csökkenése az ági örökösre nem tartozik, akkor a rég megsemmisült ló és csikó nem képezne ági örökséget, s értéke nem terhelné a szerzeményi örököst. (Az értéknek bizonyitásába a *Curia*, a peres tárgy értékével arányban nem álló költségek kimélése végett nem bocsátkozott.) L. ezen esethez *saját* dolgozatunkat P. T. u. o.

Azt a kérdést, vajjon a közszerzemény megállapitásánál figyelembe jönnek-e a házastársak vagyonát alkotó egyes dolgok, vagy pedig a vagyon összértéke, tárgyalják *Jancsó:* »A közszerzeményi jog« (Jogászegyleti értek. VII. füzet) 16—71. ll. és »Házassági vagyonjog« (2. kiadás) 170—177. ll., továbbá *Zlinszky:* M. Mjog 578. l. és »A közszerz. jogról« Jogtud. K. 1876. évi 19. sz. 165—169. ll.; *Imling:* »A közszerzem. jog kérdéséhez« Jogtud. K. 1876. évi 28. sz. 275., 276. ll., *Herczegh:* »Csal. örökl. jog« (2. kiadás) 33—35. ll. L. még az ezen irók által idézett curiai itéleteket.

[18]) *Legf. it.* 3040/872, 1580/873, 1114/875, 885/876, 5097/877. (Dt. rf. VII. 118—120. ll., IX. 162. l., XIII. 144. l., XII. 91., 92. ll.); továbbá *Curia* 116/885, 2640/886. (Dt. uf. XII. 341. l., XVI. 230. l.); v. ö. *Zsögöd:* id. ért. 542. l.

[19]) Ellenkező értelemben a *Curia*, a *bp. tábla* itéletét indokaiból hh. 2407/886. kimondta, h. ha a férjnek apai örökségét képező háza a házasság tartama alatt leégett és ujból felépült, »az elemi csapás által okozott kár egyedül az ági vagyont terheli, a ház felépitése által helyreállitott érték pedig egészben közszerzeményt képez. P. T. XIII. l.

Ez a kijelentés ellentétben áll a 15. jegyzetben közölt *curiai* itélettel

viszonyok változása által csökkent, a birtok egy része a viz ereje által elsodortatott; az ági örökös ezen dolgoknak háruláskori teljes értékét, vagy ha azokat természetben vállalja át, az értékkülönbözet megtérítését követelheti. Viszont az érték-gyarapodás sincs javára. Ha p. o. az ági telek növedék (iszapolás, parti vetődék, a mederben támadt sziget, a telken emelt épület), vagy a forgalmi viszonyok változása folytán, vagy beruházások által (*Curia* 713/885. l. fent 12. jegyzet) értékben emelkedett, az értéktöbblet szerzeményt képez, a melyet az ági örökös, a természetbeni átvétel esetén megtériteni tartozik.

Álláspontunkat támogatja *Bpesti tábla* 6562/885: »Ha a férj ági vagyona a házasság tartama alatt magasabb áron adatik el, mint a mely értékben a férj azt szüleitől kapta, ezen vételár-többlet mint értéknövekedés a házastársak szerzeményét képezi.« Dt. uf. XIII. 316. l. Ellenkező értelemben *Curia (bp. tábla* it. indok. hh.) 1682/890. kimondta, hogy a vételár-többlet, mely az örökhagyóra az apai ágról leltár szerinti becsértékben háromlott ingatlanért eléretett, nem szerzeményt, hanem öröklött vagyont képez, lényegtelennek tekintvén azt a körülményt, hogy az öröklés megnyilta és az eladás alkalmával a házak árában általában volt-e különbség; mivel az áremelkedés nem az örökhagyó tevékenységének eredménye, s mivel az örökhagyóra nem a házrész becsértéke, hanem annak tulajdona szállott, a túlérték tehát nem változtat a vagyon eredeti minőségén, hanem a vételár egyszerüen a házrészt helyettesiti. P. T. XXI. 19. l.[20])

Eltekintve attól, hogy nehéz meghatározni és bizonyitani, vajjon az örökhagyó személyes tevékenysége hozzájárult-e

---

és a 41. sz. teljes ül. döntv.-ben kimondott elvvel; mert igy nem csak az elemi csapás, hanem bármi oknál fogva elvesztett s utóbb visszaszerzett örökség is közszerzeményt, illetve szerzeményt képezne, holott örökl. jogunk sarkelve szerint szerzemény nem létezik, a mennyiben az örökhagyó halálakor a vagyonban, viszonyitva a házasság megkötése, illetve az örökség hárulásakor kimutatható állapothoz, hiány mutatkozik.

[20]) Hasonló nézetet vitat a házastárs külön vagyonában bekövetkező értéknövekvésnek külön vagyonbeli minősége mellett *Jancsó:* »Házassági vagyonjog 81. lap 3. jegyzet.

és mennyiben valamely hagyatéki dolog értékének változásához és hogy ez a tevékenység miben állott (meglehet p. o. hogy az örökhagyó a hagyatéki ingatlanon épen az értékemelkedés reményében, speculátióból nem adott túl); nem ismerhetjük el helyesnek azt az elvet, hogy az örökhagyó halála után eszközölt eladás vagy becslés eredménye az ági vagyon tárgyát helyettesiti. Mert következetesen azt kellene mondanunk, hogy maga az örökhagyó által eszközölt eladás esetén is a vételár a hárult vagyon helyébe lép; ez által pedig az ági örökség sorsát a vagyonnak gyakran bonyolult, s a mai forgalmi viszonyok közt lépten-nyomon ritkán megfigyelhető átváltozásaitól és esélyeitől tennők függővé, úgy hogy az örökhagyónak az ági vagyontárgyakkal űzött speculátiói a jogközösség érvényesülését meghiusithatnák. Ez pedig ismét ellenkeznék az alapelvvel, hogy t. i. az ősi hiánya a szerzeményből pótlandó. Mert ha az ági örökös nem köteles az értéktöbbletet megtériteni, akkor a szerzemény örököse sem felelős az ági vagyontárgy értékcsökkenéseért.

Szerzemény az is, a mi a háruláskor behajthatlan követelésre utóbb befolyt, valamint a nyeremény, a mely az ágról hárult sorsjegyre esett,[21]) és a kincs (illetve annak osztályrésze), mely az ági telken találtatott. Ellenben az ági örökös javára a szerzeményből pótlandó a háruláskor behajtható követelés, bár az örökhagyó hibáján kivül értéktelenné vált, valamint a megsemmisült sorsjegy értéke.

---

[21]) Más nézeten van *Jancsó* i. m. 80. l., ki a házasság előtt vett sorsjegyre a házasság tartama alatt eső nyereményt azért tekinti a sorsjegyet vevő fél külön vagyonának, nem pedig közszerzeménynek, »mert az ily sorsjegy-nyeremény tisztán a házasság előtti vételnek, mely a nyereményreményre is kiterjedt, eredményeként jelentkezik.«

A nyeremény tehát, mint külön vagyonbeli értéknövekvés, az ági örökösre nézne. Ámde a nyereményremény már kifejezést talált a sorsjegynek háruláskori értékében, illetve árfolyamában és a sorsjegy ebben az értékben képezi a külön vagyon, illetve az ági vagyon alkatrészét. Valamint a sorsjegy árfolyamának emelkedése esetén az értéktöbblet, úgy a nyeremény sem gyarapitja a külön vagyont, hanem a közszerzeményt, illetve a szerzeményt. *Jancsó* nézetét támogatja *bp. tábla* 51422/885: »A hozományt képező sorsjegyre a házasság tartama alatt esett nyeremény szintén hozományt és nem közszerzeményt képez.« Közli *Jancsó* i. h.

7. A hagyatéknak ági minőségét az ági örökös tartozik bizonyitani. Ennélfogva szerzemény nem csak azon érték, a melylyel a hagyaték az öröklött vagyont meghaladja, hanem ilyennek tekintendő oly öröklött vagyon is, a melynek ági minőségét az ági örökös be nem bizonyitja. A hagyatéki vagyon ugyanis szerzeményi minőségűnek tartandó, ha és a mennyiben a fellépésre jogosult ági örökös az ági minőséget nem bizonyitja. Mert az ő részéről nem elég, hogy az örökhagyó a vagyont örökölte, hanem kell, hogy oly elődétől örökölte legyen, a ki az ágiságra hivatkozónak is elődе volt. Ezek a ténybeli állitások képezvén igényének jogalapját, tartozik azokat állitani és ennélfogva bizonyitani, miből következik, hogy a mennyiben nem bizonyitja, a vagyon szerzeményinek tekintendő. És igy tartja birói gyakorlatunk.[22]) Szerzemény tehát mindaz, a mi nem ági, s igy meglehet, hogy az ági örökös az egész hagyatékot elviszi és szerzeményi öröklés be sem áll; de az is, hogy a hagyaték, bár tisztán öröklött értékből áll, egészen a szerzeményi örökösé lesz, mert az ágiságot nem érvényesitették, vagy kimutatni nem sikerült.

b. **Öröklés a szerzeményben.**

19. §.

1. Felszálló öröklésnek a szerzeményben akkor van helye, ha az örökhagyó után sem leszármazó, sem hitvestárs nem maradt, vagy maradt ugyan, de kiesett.[1]) További feltétel,

[22]) *Curia* 4/889: »a hagyatéki vagyon szerzeményi minősége mellett fenforgó vélelem ellenében felperes tartozott bizonyitani azt, hogy örökhagyó hagyatékában oly vagyon foglaltatik, a mely felperes és örökhagyó közös törzsétől származván, ezen tény és a vérségi kapcsolatnál fogva oldalági öröklés tárgyát képezi.« Márkus II. 122. l. Azonos *Curia* 6765 887. u. o. és 3157/893. Dt. uf. XXXV. 249. l. V. ö. *Zsögöd:* Örökl. s szerz. vagyon. M. Ig. IX. 545. l. és id. Törv.-terv. XXIV. 329. l.; *Dell' Adami:* Magánj. codif. és régi jogunk (M. jogászegyl. értek. 33. füzet) III. 184. l.

[1]) Az örökhagyó előtti elhalás alatt mindig a kiesést is értjük, a mit azonban ismétlés kikerülése végett az alantiakban nem fogunk kiemelni.

hogy az örökhagyó is örököse lett volna az öröklést igénylőnek, mert a keresményben való öröklés a viszonosság tekintetén alapszik;[2]) a mi a törvénytelen, törvényesitett és örökbefogadott gyermekek utáni öröklésnél bir fontossággal.

Az örökség sorban száll felfelé, tehát: *a*) első vonalban a szülői csoportra, a mely áll az örökhagyó apja és ennek ivadékából, és anyja s ennek ivadékából; *b*) ha a szülői csoport az örökhagyó előtt kihalt, örököl a nagyszülői csoport, a melyet négy ág alkot: az apai nagyapa, és az apai nagyanya, az anyai nagyapa és az anyai nagyanya, és mindezen elődöknek ivadéka; *c*) ha a nagyszülői csoport is az örökhagyó előtt kihalt, örököl a szépszülői csoport, melyet 8 ág alkot, vagyis az apának 4 nagyszülője és az anyának 4 nagyszülője, és mindezen elődöknek ivadéka; *d*) ezen csoport kihalása esetén következik a dédszülői csoport, a melyet az örökhagyó 4 nagyszülőjének 4—4 nagyszülője és mindezeknek ivadéka, összesen tehát 16 ág alkot; *e*) azután az ősszülők csoportja, a mely 32 ágból áll; *f*) és igy tovább, a meddig az örökhagyónak elődе vagy ettől leszármazó rokona létezik.

3. A szülői csoportban a szerzemény az apa és az anya közt egyenlő részben oszlik meg.

Ha a szülők egyike az örökhagyó előtt halt meg, és ivadékot hagyott hátra, akkor a szerzemény fele a túlélő szülőre, másik fele az elhunyt szülő helyébe lépő leszármazóira (az örökhagyónak édes testvéreire és ettől a szülőtől származó féltestvéreire) hárul, a kik abban a leszálló öröklés szabályai szerint osztozkodnak.[3])

Ha a szülők egyike ivadék hátrahagyása nélkül hunyt el az örökhagyó előtt, az egész szerzeményt a másik szülő,[4])

[2]) »Mivelhogy természeti jog szerint az apa a fiunak és viszontag a fiu az apának szerzi mind azt, a mi vagyont és jószágot szerezni képes.« *Hk. I. 53., 10. §.* V. ö. *Frank* i. m. 496. l.; *Dósa:* Erdélyh. jogtudomány II. 387. l.; *Geörch* i m. 376. §; *Szlemenics* i. m. II. 202. l.

[3]) *Curia* 5505/894. Jogt. Közl. 1896. évi 2. sz.

[4]) *Legf. it.* 634/877: »A leszármazók nélkül elhalt gyermek szerzeményében ott, hol az előbb meghalt, egyik szülő után leszármazó nincsen, törvény szerint az életben levő másik szülő örökösödik, a nagyszülők és ezek leszármazóinak kizárásával.« Dt. rf. XIX. 18. l.

ha pedig az sem lenne már életben, annak ivadéka kapja. (*I. T. Sz. 10., 11. §§*).

Ha csupán az egyik szülő van életben, a másik után pedig maradék nincs, az egész szerzemény a túlélő szülőé. Ez t. i. az örökhagyónak legközelebbi rokona, minélfogva a másik szülőnek szüleit (az örökhagyó amaz ágbeli nagyszüleit) kizárja. Mert a felmenők öröklésénél a képviseleti elv alkalmazásának helye nincs, és a legközelebbi törzstől származó rokon a távolabbi törzstől származót megelőzi.[5]) A testvérek csak akkor örökölnek, ha az örökhagyóval való rokonságukat közvetitő szülőjük már elhalt; tehát csak az utóbbinak révén. Örökölnek mind az édes, mind a féltestvérek; mégis azzal a különbséggel, hogy az utóbbiak csak az egyik, az örökhagyóval közös szülőjük révén jutnak az örökséghez. Ennélfogva, ha az örökhagyó halálakor az ő szülőjük még életben van, akkor nem kapnak semmit; ha már nincs életben, akkor egyenlő részt kapnak az édes testvérekkel; de ha elhunyt már mind a két szülő, akkor fél annyit kapnak, mint az édes testvérek, mert ezek mind a két, ők azonban csak az egyik szülő helyébe lépnek. De meglehet az is, hogy ők az egész szerzeményt kapják, ha t. i. a másik szülő leszármazók nélkül halt el az örökhagyó előtt.

Az örökhagyó előtt elhalt testvér helyébe ennek leszármazói lépnek, törzselődük osztályrészét nyervén. Ha az örökhagyó egyik szülője sincs életben, akkor az unokatestvérek nagybátyáikkal (nagynénéikkel) együtt örökölnek, sőt osztályrészük esetleg kétszer annyi is lehet, mint az utóbbiaké, ha t. i. ezek az örökhagyó féltestvérei, ők pedig az édes testvérének leszármazói. De együtt örökölhetnek nagyszülőjükkel is, ha t. i. az örökhagyó egyik szülője életben van, az unokatestvérek másik nagyszülője és szülője azonban az örökhagyó előtt halt meg.

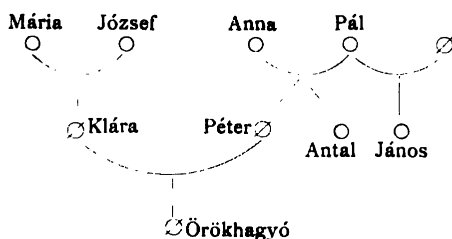
4. Sem szülők, sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem lévén, a szerzemény a nagyszülőkre száll (*I. T. Sz. 12. §*),

[5]) *Huszty:* Jurisprud. practica 196. l.; *Kelemen III. 364. l.; Zlinszky:* M. Mjog 708. l.

és az apának szülői s az anyának szülői közt két egyenlő részben, mindenik felerész pedig a két ágbeli nagyszülők közt szintén két egyenlő részben oszlik meg. Ha tehát mind a négy nagyszülő életben van, mindenik egy-egy negyedrészt kap, ha pedig valamelyik az örökhagyó előtt halt meg, helyébe az ő leszármazói lépnek, a kik a hányadrészben a leszálló öröklés szabályai szerint osztozkodnak.

Ha valamely nagyszülő az örökhagyó előtt halt meg és leszármazót nem hagyott hátra, hányadrésze az ugyanazon ágbeli másik nagyszülőre, s ha ez is már elhunyt, ennek leszármazóira száll. Ha pedig ezen nagyszülő után sincs maradék, az egész szerzemény a másik ágbeli nagyszülőké, illetve ivadékuké. Végre ha ezen nagyszülők egyike az örökhagyó előtt és maradék nélkül hunyt el, az egész szerzemény az egyetlen túlélő nagyszülőé, illetve ivadékáé.

Az édes- és a féltestvérség ebben a csoportban is különbséget okoz, az örökhagyó szülőinek édes testvérei az illető ágbeli mindkét nagyszülőt, féltestvérei pedig csak a maga szülőjét képviselvén.

Ha tehát az itt ábrázolt példában, az örökhagyó apjának apja Pál már meghalt, hátrahagyván az örökhagyó apjának édes testvérét Antalt és féltestvérét Jánost, akkor ez utóbbi a Pálra esendett hányadrészből egyenlő részt kap ugyan Antallal, de ha Anna is már meghalt, ennek hányadából semmit sem kap, hanem Máriáé $^1/_4$, Józsefé $^1/_4$, Antalé $^3/_8$, Jánosé $^1/_8$ rész lesz. Ha József és Mária is leszármazók nélkül haltak meg, akkor János a szerzemény ezen felében is ugyanazon arányban részesül, mint a másikban, vagyis ő az egész szerzemény $^2/_8$ részét, Antal pedig $^6/_8$ részét kapja. De ha az utóbbi is az örökhagyó előtt halt meg, akkor Jánosé lesz az egész szerzemény.

A képviseleti jog alkalmazásánál fogva ebben a csoport-

ban szokott megkezdődni a hagyatéknak mértéktelen szétforgácsolása. Ha a fentebb vázolt példában Pál után nem, miként az egyszerüsités kedvéért előadtuk, egy, hanem több, p. o. 5 gyermek maradt volna, akkor ezen nagyszülői ágnak $^1/_4$ részéből egy-egy nagybátyára $^1/_{20}$ rész esnék, s ha ezeknek egyike szintén p. o. 5 gyermeknek hátrahagyásával hunyt el, akkor ezekre, vagyis az örökhagyónak unokatestvéreire egyenként csak $^1/_{100}$ rész jutna a szerzeményből.

5. Ha a nagyszülők csoportjából senki sem éli túl az örökhagyót, következik a szépszülők csoportja. A szerzemény itt is az apai és az anyai felerészre oszlik, és mindenik felerész a nagyszülői csoportnál előadott szabályok szerint osztandó fel a négy-négy ág közt, mindenik szépszülőnek a szerzeménynek $^1/_8$-része jutván. Az azonban alig esik meg, hogy mind a 8 szépszülő túlélje a szülői és nagyszülői csoportba tartozó összes rokonokat. Az elhunyt szépszülő helyébe tehát ivadéka lép, ha pedig ilyen nem maradt, a kihalt ág hányada arra az ágra száll, a mely vele a legközelebbi összeköttetésben van, vagyis: első sorban azon szépszülő ágára, a kivel ugyanazon nagyszülő által volt az örökhagyóval összekötve; ha ezen ág is kihalt, azon szépszülő ágára, a kivel ugyanazon szülő által volt az örökhagyóval összekötve; végre ha ez is kihalt, a másik (anyai, illetve apai) ágon lévő szépszülők ágára.

Ugyanezen szabályok ismétlődnek a dédszülők és a tőlük leszármazó oldalrokonok, valamint a még korábbi elődök csoportjainak öröklésénél.

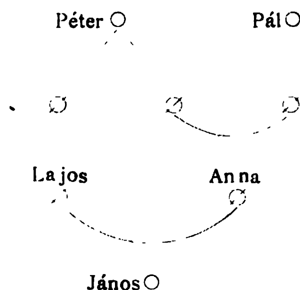
Hazai jogunk a rokonok öröklési kapcsolatát nem nyesi el, hanem a végtelenig kiterjesztvén, a vagyon felszállásának nem szab határt. De határt szab a gyakorlati élet. Egyrészről ugyanis felette ritkán történik, hogy a dédszüléknél távolabbi csoporthoz tartozó rokon túlélje az örökhagyót, közelebbi csoportba való pedig ne maradjon hátra. Másrészről ha ily ritka eset előadná magát, a vérközösség tudata igen távoli rokonok közt annyira elenyészik, hogy igénylő alig jelentkezik; s ha jelentkezik is, a rokonsági összeköttetésnek és az igénylőnél közelebbi rokonok elhalálozásának kimutatása természetesen rendkivül nagy nehézségekbe ütközik. Ezek

az elődök számával, tehát nem számtani, hanem mértani arányban gyarapodnak,[6]) úgy, hogy a dédszülőkénél korábbi csoportok öröklése tényleg csak kivételesen foglal helyet.[7])

Folytatás. Többes rokonság.

20. §.

Az örökhagyóval való többes rokonság a felszálló öröklés körében is többszörös örökrészt állapit meg, ha az örökös az öröklésre hivatott több ágon foglal helyet. Ily esetben ugyanis mindenik ágon kapja az őt megillető örökrészt.

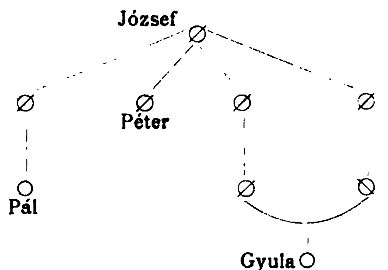
Példa: *a*) Elődök öröklésénél: János meghalván, szerzeménye az *I. T. Sz. 11., 12. §§* értelmében két részre oszlik. Az apai részt apjának nagyapja, Péter kapja, az anyai rész pedig anyjának nagyapái közt egyenlően osztatik fel. Péterre tehát a szerzemény $^3/_4$ része, Pálra a szerzemény $^1/_4$ része jut.

[6]) A hatodik csoportban az elődök száma 64, a nyolczadikban 256, a tizedikben 1024; mely számok, rokonok közti házasságok esetén apadnak ugyan, de az öröklési kapcsolatba tartozó (élő és elhunyt) mindkét oldalbeli rokonok összes száma már az ötödik nemzedékben is, tehát átlag 150 évi időközben több százra szokott rugni.

[7]) A törvény ily módon előmozditja az örökségek utáni vadászatot, mely többnyire sikertelen, rendszerint erkölcstelen és gyakran aránytalanul költséges.

Korunkban az öröklési kapcsolatnak bizonyos rokonsági fokon túl, az állam vagy község javára való megszoritása social-politikai szempontból is megfontolás tárgyát képezi. Az eszmét először *Bentham* Works II. (Edinburg 1843) vitatta 1795-ben; s mig a st. simonisták az öröklési jogot a köz javára egészen eltörülni óhajtják (*Bazard, Enfantin*), addig mérsékelt fők is az államnak vagy a községnek bizonyos rokonsági fokon túl való öröklését, avagy társöröklését, mások az öröklési adó tetemes fölemelését követelik. L. ezekről bővebben *Bluntschli* (Ges. klein. Schriften I.); *Munzinger* (Erbr. Studien 1874); *Stuart Mill* (Political Economy); *Wagner* Adolf (Finanzwissenschaft II. rész); *Leroy-Beaulieu* (Traité des finances) és mások, legujabban *Kruger* (Die Erbschaftssteuer 1889). Nálunk az öröklési adó (hagyatéki illeték) szülők és leszármazóik közt 1%, más rokonok közt, az unokatestvéreket bezárólag 5%, minden egyéb öröklési esetben 10% az értékhez képest.

b) Oldalrokonok öröklésénél: Péter meghalván, Gyula — a ki két ágon foglal helyet — a szerzemény $^{2}/_{3}$ részét, Pál annak $^{1}/_{3}$ részét nyeri el. Péter szerzeménye ugyanis apjára, Józsefre szállna; de miután ez már Péter előtt halt meg, helyébe iépnek az ő leszármazói; már pedig ezeknek törzsei közül Pált csak az egyikben, Gyulát ellenben kettőben találjuk (13. § 4. pont).

c. Öröklés az ági vagyonban.

21. §.

1. Az öröklött vagyonban való öröklésre, a mint a *19. §*-ban láttuk, nem az egész rokonság, hanem csak az az előd és ivadéka van hivatva, a mely elődtől a vagyon származott. Hivatva van tehát: *a*) az örökhagyóra valamelyik szülőjétől hárult javakra nézve, ez a szülő és annak ivadéka, t. i. az örökhagyónak édes testvérei és ettől a szülőtől származó féltestvérei, valamint azoknak leszármazói;[1] *b*) azon javakra nézve, melyek az örökhagyó valamelyik nagyszülőjétől hárultak, az a szülő és ivadéka, a ki által az örökhagyó ettől a nagyszülőtől származik, továbbá ez a nagyszülő és ivadéka (az örökhagyó nagybátyái, nagynénéi, vagyis az örökhagyó szülőjének testvérei és ettől a nagyszülőtől származó féltestvérei, valamint mindezeknek leszármazói); *c*) azon javakra nézve, melyek az örökhagyó valamelyik szépszülőjétől jöttek, az a szülő és ivadéka, valamint az a nagyszülő és ivadéka, a ki által az örökhagyó ettől a szépszülőtől származik, továbbá

---

[1]) Vagyis ezen szülőnek *ága*. V. ö. *Zsögöd*: Törv.-tervezet M. Igazs. XXIV. 372. l. és u. o. 32. §.

Szülői, nagyszülői stb. *csoport* csak egy-egy van; szülői ág van kettő, nagyszülői négy stb. Mig a szerzeményi öröklésre az illető csoporthoz tartozó összes ágak vannak hivatva, addig az ági öröklés az illető ági vagyon tekintetében csak egy ágra néz.

ez a szépszülő és ivadéka (az örökhagyó öregbátyái, öreg nénéi, vagyis nagyszülőjének testvérei és ettől a szépszülőtől származó féltestvérei, valamint mindezeknek leszármazói); *d*) igy folytatódik a vagyon visszaszállása a hivatott ágakban a szülőtől fölfelé azon elődig és ivadékáig (ágig), mely elődtől a vagyon származott. A vagyon tehát a végtelenig száll visszafelé,[2]) véget csak ott érvén, a hol a leszállás megkezdődött, és a mig a vagyon eredete kimutatható, a bár távoli ági örökös kizárván a vérszerinti közelebbi rokont.

De valamint a szerzeménynél láttuk, hogy a távoli törzsek öröklésének tényleg ritkán van helye, úgy még inkább tapasztaljuk ezt az ági öröklésnél. Habár ugyanis itt az, hogy távoli elődtől származó rokon túlélje a közeli elődöktől eredő összes rokonokat, könnyebben megesik, mint a szerzeményi öröklésnél, mivel a távolabbi ági örökösnek épen csak egy ághoz tartozó rokonokat kell túlélnie; másrészről mégis sokkal nagyobb nehézségek forognak fen. Mert a vagyon leszállásának rég mult időkbe nyuló emlékezete annyira elmosódik, és hazai jogunk azon szabályánál fogva, miszerint az örökös az örökséget birói közbenjövetel nélkül veheti birtokba, a vagyon leszállásának, különösen az ingó értékek hárulásának bizonyitékai, már néhány évtized mulva is rendszerint annyira fogyatkoznak: hogy a vagyonnak távoli elődöktől való eredetét alig lehet kimutatni. Sőt a távoli rokonság körében elenyészik a vér- és jogközösség tudata is; s a birói gyakorlat alig mutat fel (döntvénytárainkban legalább nem találtunk) esetet, melyben a nagyszülőnél távolabbi elődtől származó rokon ági vagyont keresett volna.[3])

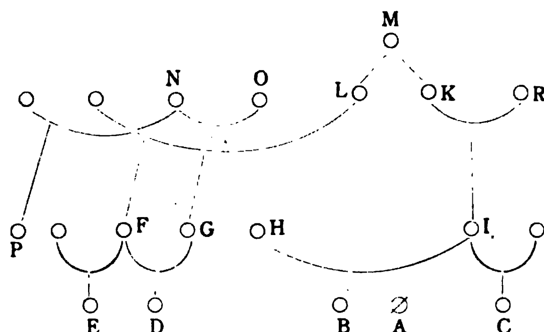
---

[2]) Ez régi elve jogunknak. »Nem elég az örökösödésnek keresttére, hogy valaki a meghóltthoz valóságos vérséges atyafi légyen; hanem az is megkivántatik, hogy a kérdésben levő jószágnak birtoka ugyanazon vérségből vegye eredetét, és a költsönös örökösödésre számot tartó atyafiak ugyanazon egy gyöktől származzanak, ki szerzője volt a jószágnak.« *Geörch Illés:* Honnyi törv. II. 381. l.

[3]) A vagyon tehát nem csak az által szabadulhat fel az ágiság alul, hogy ági örökös nincs, vagy fel nem lép, hanem annálfogva is, mert az ági örökösnek az ágiságot bizonyitania nem sikerül. Megeshetik azonban, hogy a vagyont ugyanazon rokon nyeri el mint szerzeményi örökös, a ki ági vagyont sikertelenül igényelt volna.

2. A hivatott ág vagy ágak körén belül az öröklésnek ugyanazon szabályok szerint van helye, mint a szerzeményi vagyon öröklésének. Örököl tehát első sorban a szülő, a kitől vagy a kinek ágától a vagyon származott, s ha már nem él vagy kiesik, helyébe lépnek az ő leszármazói (az örökhagyó testvérei és féltestvérei); az elhunyt leszármazók helyébe pedig mindeniknek törzse.[4]) Ugyanigy örököl a nagyszülői, szépszülői stb. ág. A közelebbi ág megelőzi a távolabbiakat, vagyis a nagyszülő ága csak akkor örököl, ha sem az illető szülő, sem ivadéka nem örököl; a szépszülőre csak akkor kerül a sor, ha az illető nagyszülő ága nem örököl; és igy tovább.

Példák:

a) Az örökhagyó (A) élők közötti betudandó adományt nyert apjától (I). Ági örökös I, s ha már nem élne, B és C egyenlő részekben.

b) Az ági örökség M-től ered. Ági örökös I ága, s ha ez nem örököl, K ága, vagyis maga K; ha ez sem örököl, M ága, és pedig első sorban F ága vagyis F, s ha már nem élne, E és D; ha ez nem örököl, L ága, s ha ez sem örököl, M maga (a mi azonban az életben ritkán fordul elő).

c) A vagyon K-tól származik. Ha mind I ága, mind K-é kihalt, a vagyon szerzeményi minőséget ölt.

[4]) *Curia* 9212/882. a vagyonnak ági minőségét és felperesek ági öröklési jogát elismervén, kimondja, hogy a hagyaték »I., II. és III. r. felpereseket mint örökhagyó apjának testvéreit fejenként, a többi felpereseket pedig, mint az egyik elhalt apai nagybátya gyermekeit, törzsönként illeti.« (Dt. uf. V. 275. l.)

3. Ági örökségre több ág is támaszthat igényt, mindenik azon vagyon iránt, a mely reá nézve ági. Mindenik ági örökség külön-külön az 1. és 2. pontban előadott szabályok szerint hárul.[5]) Példák: *a*) Két ág öröklése: az örökhagyó (A, l. az előbbi pont mintáját), apjától házat, anyjától (H) készpénzt örökölt. Ági örökösök a házra C és B, a kik egyenlően osztozkodnak, a készpénzre B.[6]) *b*) Három ág öröklése: a hagyatékban van egy ház, a mely az örökhagyó apai nagyapjától (K); egy birtok, a mely az anyai nagyapától (O), és készpénz, a mely az anyai nagyanyától (N) ered. A nagyszülők és a szülők már nem élnek. Ági örökösök a házra B és C; a birtokra B és G, s ha ez utóbbi már nem élne, D; a készpénzre G (esetleg D) és P. *c*) Négy ágra példa lenne, ha a hagyatékban az örökhagyó apai nagyanyjától (R) származó vagyon is van, a melynek ági örököse C.

A legtöbb ember vagyonában vannak oly tárgyak vagy bármi parányi értékek, a melyek néha századokig is visszamenőleg távol elődöktől erednek, és hazai jogunk akár hány ág igényének nyit tért. Csakhogy a tapasztalat szerint három ágnak öröklése is már ritkaság; sőt döntvénytárainkban kettőnél több ágnak öröklésével eddig nem találkoztunk. (V. ö. fent 1. pont.)

A többes rokonság több ági örökségben való öröklésre ád igényt, ha az illető rokon több hivatott ágon foglal helyet, és ezen ágakon belül az öröklés rendje szerint ő van hivatva. Látjuk, hogy P csak N ágán foglal helyet; ellenben G mind

[5]) *I. T. Sz. 10. §:* »Leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, ***mindenik*** azon érték erejéig stb.« V. ö. *Zzögöd:* id. Törv.-terv. M. Ig. XXVI. 60. l. 38. §.

[6]) *Legf. it.* 2004/875: K. György hagyatékában találtatott a kabai 1364. sz. tjkvben foglalt ingatlan, és 133 frt 18 kr. készpénz. Sem hitves, sem szülői ágbeli rokon nincs, de vannak az örökhagyó apai nagyapjának, valamint anyai nagyanyjának leszármazói. *Legf. it.* az apai nagyapáról K. Józsefről az örökhagyó apjára K. Gergelyre és erről az örökhagyóra hárult ingatlant az apai nagyapáról származott oldalrokonoknak, az anyai nagyanyáról az örökhagyó anyjára K. Máriára és erről az örökhagyóra hárult 44 frt 30 krt az ezen nagyanyától eredt oldalrokonoknak itélte meg; a fenmaradó 88 frt 88 krt pedig, mint szerzeményt, az apai (nagyapai) és anyai (nagyanyai) oldalrokonok közt megfeleztc (Dt. rf. XIII. 144. l.).

N, mind O-tól, úgyszintén D mind N, mind O, mind M-től eredő vagyonban örökölhet A után.

4. Ha több ág támaszt igényt, és a hagyatéknak (a terhek levonása után fenmaradó) tiszta értéke kevesebb, mint a mennyi az örökhagyóra szállott, az ági örökségek aránylagosan leszállitandók.[7])

Példák: *a*) A szülői ágban: az örökhagyóra apjáról egy 20,000 frt értékű birtok, anyjáról 5,000 frt készpénz maradt, az utóbbit azonban elköltötte. Szerzemény nincs. Életben van az örökhagyónak édes testvére és anyai féltestvére. Miután a hagyaték az örökhagyóra szállott értéknek $^4/_5$ része, mindkét ági örökségből egy-egy ötödrész levonandó, s igy az édes testvér a leszállitott anyai örökséget, 4,000 frtot egészben, a leszállitott apai örökségnek, 16,000 frtnak pedig felét kapja, mig a másik fele a féltestvéré. *b*) A nagyszülői ágban: az örökhagyónak apja örökölt apjától egy 50,000 frt értékű birtokot, és anyjától egy 30,000 frt értékű házat; az örökhagyó anyja pedig 40,000 frtnyi hozományban részesült. Az örökhagyó apja a birtokot elvervén, az örökhagyóra a ház és anyjának hozománya maradt, a mely utóbbiból 10,000 frtot elköltött. Szerzeménye nincs. Életben van apai és anyai unokatestvére. Osztály: a 60,000 frtnyi hagyaték az öröklött összes értékek (50,000 + 30,000 + 40,000) felét tévén, az apai unokatestvér kap a közös nagyapa ági öröksége fejében 25,000 frtot, a közös nagyanyáé fejében 15,000 frtot (vagyis szert tehet a házra és kap még 10,000 frtot); az anyai unokatestvér pedig a közös (anyai) nagyanya ági öröksége fejében kap 20,000 frtot.[8])

---

[7]) *I. T. Sz. 10. §, 2. bekezdés:* »Ha a hagyatékból azon vagyon, mely az örökhagyóra az apai és anyai ágról szállott, ki nem kerülne, az apa és az anya a hagyatékon azon érték arányában osztoznak, a mely tőlük vagy águktól az örökhagyóra származott.« *12. §:* »a távolabbi felmenőket s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat az öröklés ugyanazon elvek szerint illeti, melyek a 9., 10. és 11. §§-ban megállapitvák.«

[8]) Tehát minden egyes arányositott örökség (*x*) az illető ág egész örökségének (*a*) oly hányadrészét teszi, a mily hányadrészét teszi a hagyaték (*b*), az elődöktől leszállott összes értékeknek (c) vagyis:

c (120,000): b (60,000) = a (50,000, illetve 30,000, illetve 40,000) : x.

III. Házastársak öröklése.

22. §.

1. Hazai jogunk a házastársak öröklésének három intézményét ismeri: *a.* az özvegyi jogot; *b.* az özvegyi öröklést; *c.* a hitvestársi öröklést.

2. Rendszerbeli elhelyezés tekintetében vitás, vajjon az özvegyi jog az öröklési jogban tárgyalandó-e? Némelyek (igy *Zlinszky* i. m. 592. l.) a családjogba utalják, a mely nézetet támogatni látszik az, hogy az özvegynek ez a jutalma csak muló, és nem áll gazdagodásban, mely az özvegy vagyonának átörökithető alkatrészét képezné. Ámde mivoltánál fogva mégis az öröklési jogba tartozik. Mert hasonlóan, mint a köteles rész, családjogi alappal biró oly igény, mely a hagyatékban való részesedésre, tehát öröklésre irányul; megkivánja az öröklési képességet, és a hagyatéki adósságok által érintetik. Nem tesz különbséget, hogy tárgya haszonélvezet, mert ezt a formát ölti az öröklés haszonélvezetnek hagyományozásánál vagy a végrendeleti örökös javára való kiszabásánál is (különösen akkor, ha a végrendeleti örökös a haszonélvezetre szorittatik, nemkülönben az utóöröklésnél, midőn az első örökös gyakran csak a haszonélvező jogaival és kötelezettségeivel bir). Gazdagodást pedig azért képez, mert habár csak arra irányul, hogy az özvegy a férje élete alatt szokott módban tovább élhessen, mégis a hitvestársi öröklés mellett pótolja az öröklési hányadot, a melyet más jogrendszerek biztositanak a túlélő hitvesnek.[1])

a. Özvegyi jog.

23. §.

1. Az özvegyi jog keletkezése első királyunkra vezethető vissza; *II. végzeményének 24. címe* már körvonalozza az

[1]) Iróink közül *Zsögöd* i. törv.-terv. 9—15. §§. *Wenzel* i. m. 485. l. és *Herczegh* 278. l. az özvegyi jogot az öröklési jog keretében tárgyalják.

ntézmény alapjait, mely lényegileg ugyanaz maradt napjainkig.[1]) Ezen kiinduló intézkedésen kivül az özvegyi jognak tételes forrásai: a *Hk. I. 67. cím 2. §, 98. 99. címei* a nemesekre, az *1840: VIII. t.-c. 16—18. §§* a jobbágyokra nézve, továbbá az *I. T. Sz. 16. §.* Ezek alapján birói gyakorlatunk, a rendi

[1]) *Steph. Decr. II. 24.:*« Azt is akarjuk, hogy az árvák és özvegyek törvényeinkben részesüljenek, olyképen, hogy a mely özvegy fiakkal és leányokkal hátramarad és őket, mig él, táplálni és velök lakni igérte, senki által ne kényszerittessék uj házasságra. 3. §. »Ha pedig az özvegy gyermek nélkül marad hátra és azt igéri, hogy özvegységben, férj nélkül marad, minden jószágának birtokában maradjon és azzal szabadon bánhasson.«

Hajnik az özvegyi jogot onnan származtatja, hogy »mig a magyar feleségét ennek családjától vette, az érte adott ár szolgált mintegy az özvegykép családjához ismét visszatértnek eltartására.« (»Magy. alkotm. és jog az Árpádok alatt« Pest 1872. 297. l.) *Vavrik Béla* az özvegyi jog tárgyában a III. m. jogászgyülés elé terjesztett véleményes inditványában az özv. jogot az ősiség intézményével kapcsolatosnak mondja, de azt adja elő, hogy Németországból lett hozzánk átültetve. Ő is arra utal, hogy szt. István végzeményében lett először szabályozva. (Évkönyv III. f. I. 70. l.) *Endlicher* az özv. jogot, valamint általában a házastársak vagyoni és öröklési jogát első királyunkat megelőző ősrégi szokásokra vezeti vissza. (»Gesetze des heil. Stephan« Bécs 1849. 127. l.) Felfogásunk szerint ezzel legalább az özvegyi jogra vonatkozólag ellenkezik a fentidézett törvény szövege: »volumus, ut viduae et orphani« ... »volumus, ut potestatem habeat,« a miből azt lehet következtetni, hogy állami jogrendünk alkotója nem kivánt egy régi szokást megerősiteni (a melylyel összefüggőleg az özvegy többi jogait is felsorolta volna), hanem királyi védelmébe fogadta az özvegyeket és az árvákat, tehát a gyámoltalanokat. Intézkedése ennélfogva inkább a keresztény hitelvek terjedését tükrözteti vissza, a mely nézetet támogatja az, hogy a nyugati államokban az özvegyi jogunkhoz sok tekintetben hasonló »douaire (Wittthum)« szintén az egyház befolyása alatt alakult a dos és a Morgengabe-ból. »Dans l'ésprit de l'Église qui a préside à sa formation, le douaire fut pour les veuves un secours nécessaire contre les désastreuses conséquences de la perte de leur mari« (*Boissonade:* »Droits de l'époux survivant« Paris 1873. 168. l.), mert (úgymond az ezen iró által idézett XIII. századbeli iró, Beaumanoir, a »Coutumes de Beauvoisis« XIII. fejez. Des Douaires) »elles en demeurent toutes esbahies et desconfortées.«

Ugyancsak a gyámoltalanságra és a védelem szükségességére vezeti vissza az özvegyi jogot *Geörch:* »... az özvegyet férjének halála után ugyis már magában szerencsétlen és azért szánakodásra méltó léttére végső inségre juttatni és sanyarú sorsát még inkább sanyargatni valóban

különbség megszünése után az özvegyi jogot egyöntetüen szabályozta és fejleszti.[2])

A jász-kunokra vonatkozó eltérő szabályokat a jászkunoknak az *I. T. Sz. 17. §-a* által fentartott *V. statutuma* tartalmazza.[3])

2. Az özvegyi jog abban áll, hogy az özvegy özvegysége idejére, elhunyt férje vagyonában benmaradhat és azt haszonélvezheti; de ha férje után leszármazó örökösök maradtak, ezeknek kérelmére az özvegy joga akként megszoritandó, hogy őt férje vagyonából csupán lakás és tartás illesse.[4])

1848 előtt az özvegyi jog megszoritását a felmenők és az oldalág is kérhetvén, tárgya leszármazók hiányában is

égbe-kiálltó vétek volna. Megkönyörült tehát az özvegyeken a törvény stb. »(Honnyi törv. II. 191. l.) és *Kelemen:* » . . . per idque imbecilliori hiuc sexui . . . « (III. 201. 206. ll.)

A tartásra az özvegy annál inkább rászorult, mert férjének ősi vagyonából, tehát annak javarészéből, rokonok létében tulajdonjogilag mit sem kapott.

[2]) *Jancsó:* »A magyar özvegyi jog« (Budapest 1895) 40. l.

[3]) Ezen *statutum 1. §-a* igy intézkedik: »Az özvegy asszony férjének halála után, ha a kereső férj másként nem rendelkezett, annak jószágában csak úgy fog maradni, hogy abból éljen, nem pedig mint tulajdonos; úgy, hogy ha ő meghalna vagy pedig máshoz menne férjhez, a fekvő javak azonnal a fiakra szálljanak. A mi illeti mindazonáltal a földben fekvő summát és az ingó jószágot, abból az együtt kereső özvegy maga jussához képest, t. i. fiaival és leányaival egyenlő egy porczióból szabadon rendelkezhetik; sőt ha a férj minden mag nélkül meghalna, s a maga jószágáról másként nem rendelkezett volna, az olyan esetben, a hol t. i. semmi más maradék nincs, melyet a jószág illetne, mind az ingó, mind az ingatlan javak az életben maradt özvegyre tulajdonos jussal szálljanak, úgy, hogy ő azokról szabadon rendelkezhessék.«

[4]) V. ö. *Zlinszky* i. m. 592. l. Többi iróink az özvegyi jogot akként határozzák meg, hogy annálfogva az özvegyet férje javaiból lakás, tartás s ha ujból férjhez megy, kiházasitás illeti, igy *Wenzel* i. m. II. 473. l.; *Herczegh* Csal. és ör. jog 278. l.; *Knorr* M. Magánjog 371. l.; *Madarassy:* A házasságból eredő vagy. jogviszonyok (Kecskemét 1873) 39. l.; *Emődy:* M. Magánjog (Sárospatak 1892) II. 506. l. Ámde ez csak 1848 előtti jogunk szerint áll, melynek értelmében az özvegyi jogot minden osztályos rokon megszorithatta, a kit az illető javakban törvényes öröklés illetett; mig mai jogunk szerint, tekintve, hogy az *I. T. Sz. 16. §-a* a korlátozási jogot csak a férj leszármazóinak adja meg, a szövegben adott fogalommeghatározást tartjuk inkább megfelelőnek. L. még *Jancsó* i. m. 37. 38. l.

csupán lakás és tartásban (s nemes ember özvegyénél kiházasitásban) állott; az *I. T. Sz. 16. §-a* értelmében azonban a megszoritást csupán a leszármazók kérhetik, minélfogva ilyenek hiányában az özvegyi jog kiterjed az elhunyt férjnek egész vagyonára (v. ö. *Zlinszky* i. m. 592. l.; *Jancsó* i. m. 51. l.).

A jász-kunoknál az özvegy, ha férje máskép....... nem rendelkezett, annak jószágában csak úgy maradhatván, hogy abból éljen (in bonis maritalibus titulo duntaxat intertentionis manebit); tartását már a statutum is oly mérvre szoritja, melyet kevesbiteni nem lehet; özvegyi jogának tartalma és terjedelme tehát akkor is, ha a férj után leszármazók nem maradtak, ugyanaz, mint a megszoritott magyar özvegyi jogé.[5])

3. Leszármazók hiányában az özvegyet elhunyt férje egész hagyatékának haszonélvezete megilletvén, a haszonélvezet reá ipso iure átszáll, s a birtokbavételt a benmaradás pótolja.[6]) Ez az átszállás az egyetemes jogutódlás egy nemét képezi, miután az özvegy egy tény: férje halála folytán a hagyaték minden egyes alkatrészének haszonélvezetébe lép, s a haszonélvezet tekintetében elhunyt férjével egy személynek tekintendő: »mert az özvegy asszony, mig másodszor férjhez nem megy, a férjének képét viseli;« *decis. 21.* ad acquis. mobil.

[5]) V. ö. *Debreczeny Miklós:* »A jász-kunok öröklése mai érvényében« Jogtud. Közl. 1893. évi 18. sz.

Más nézeten van *Menyhárth Gáspár:* »Az özv. jog korlátozása« Jogt. Közl. 1894. évi 34. sz.; szerinte a statutum a megszoritásról nem intézkedvén s az általános törvény a kivétellel szemben hatálytalan lévén, a jog korlátozását a leszármazók sem kérhetik. Nézetéhez csatlakozik *Jancsó* i. m., tanitván, hogy a jász-kun özv. jog terjedelme és tartalma olyan, mint a meg *nem* szoritott magyar özv. jogé (240. l.).

[6]) A férj javaiban való benmaradás jogát már Szt.-István idézett végzeménye rendelte, és hangsúlyozza ezt *Hk. I. 30. cim 7. §* és *98. cim 2. §.* Legrégibb gyakorlati példáját tanusitja a nagyváradi káptalannak egy 1250. évi okmánya, melynek szövegét idézi *Endlicher* i. m. 126., 127. ll. Mig tehát az özvegynek azon joga, hogy hozományának és hitbérének kielégitéséig a javakban benmaradhat, a missio in possessionem rei servandae causa egy neme, addig az özvegyi jognál fogva való benmaradás, haszonélvezetének érvényesülési módja.

A meg nem szoritott özvegyi jog az örökhagyó egész vagyonára kiterjedvén, a most idézett decisióval ellenkezik a *Curia* által kimondott azon elv, hogy az özvegy nem tarthat igényt »oly javakra, melyekre az elhunyt férje csak tulajdoni címet szerzett, tulajdonjogát azonban nem érvényesitette« (2074/870. Dt. rf. VII. 147. l.); kiterjed úgy az ingatlanokra (ezekre az özvegyi jog az örökösök, esetleg a hagyományosok tulajdonjogának bekeblezésével egyidejüleg telekkönyvileg bejegyzendő, *1894 : XVI. t.-c. 81. §*), valamint az elhasználható és el nem használható ingókra. Az ingókra nézve az imént idézett *81. §* azt irja ugyan elő, hogy azok tekintetében »az özvegyi jog a körülményeknek megfelelően biztositandó,« de ezen intézkedés oly esetben, midőn az özvegy az összes javakban benmarad, tárgytalan. Ellenben az örökösök követelhetik, hogy az özvegy nekik a birlalatában maradó öröklött érték erejéig biztositást nyujtson.[7])

Az örökség az örökösöknek átadandó (beszavatolandó) ugyan (az »átadás« jelentőségéről l. fent 3. § 1. jegyzet), de az átadás az özvegynek özvegyi jogát nem érinti *(1894 : XVI. t.-c. 81. §)*.[8]) A viszony közte és a férj örökösei közt ugyanaz, mint a haszonélvező és a tulajdonos közti viszony,[9]) mégis azzal a különbséggel, hogy az özvegyi jog gyakorlata, ezen jog természeténél fogva, az özvegy által át nem ruházható és bérbe nem adható (de a hagyatéki dolgo-

---

[7]) *Curia* 1169/884 (*bpesti tábla itél. ind. hk.*): »mert alperes mint az örökhagyó özvegye, férje egész hagyatékának haszonélvezetére jogositott, és alperes ezen haszonélvezeti jogánál fogva annak tartamáig felperes mint örökös az ági értéknek csak biztositását követelheti.« (P. T. XI. 175. l.)

[8]) Ugyanazért nem akadályozza az örökösödési bizonyitvány kiadását az a körülmény, hogy az örökhagyónak özvegyi joggal biró özvegye hozzá nem járult; de ha az özvegygyel létrejött eltérő egyezség be nem mutattatik, az örökös. bizonyitványban hivatalból el kell rendelni, hogy az özv. jog telekkönyvileg bekebleztessék. *1894 : XVI. t.-c. 102. §.*

[9]) A meg nem szoritott özv. jogot haszonélvezetnek minősiti *Zsögöd* : id. Törv.-tervezet 9. § és indokolás M. Igazs. XXIV. 324. l. 15. pont; és *Jancsó* i. m. 158. l. Az özvegyet »özv. jogon megillető haszonélvezeti jogról« szól az *1891 : XVI. t.-c. 15. § a) pontja* is. Hogy a birói gyakorlat is haszonélvezetnek minősiti az özv. jogot, kitünik az alant közölt itéletekből.

kat: birtokot, házat bérbeadhatja). E szerint az özvegyé a hagyaték egyes alkatrészeinek természetes és jogi gyümölcsei, különösen az özvegyi jog tartama alatt esedékes bérleti és haszonbérleti összegek, az értékpapirok szelvényei stb.

Az elhasználható ingók az özvegy tulajdonába menvén át (quasi-ususfructus, *Curia* 6873/890. Dt. uf. XXIX. 19., 21. ll.), jogának megszünésekor tartozik ugyanannyit, ugyanabban a minőségben, vagy pedig a megfelelő értéket visszatériteni. Özvegyi jogának biztositása végett a hagyatéki követeléseket behajthatja (*Curia* 2374/888. P. T. XVII. 35. l.), a beszedett tőkéket azonban birói kézhez köteles letenni. Az el nem használható ingók és az ingatlanok használatánál a jó gazda gondosságával tartozik eljárni, és a javakat csak oly módon használhatja, a mint elhunyt férje szokta volt. *Curia* 4339/883: »minthogy felperesnő első férje az atyjától öröklött vagyont testvéreivel közösen osztatlan állapotban élvezte, ennélfogva özvegyi joga alapján felperesnő is csak a közös háztartásban s gazdálkodásban gyakorolhatta volna a közös haszonélvezetet; . . . annál kevésbé van jogositva, a jövedelemnek reá eső részét követelni oly összegben, mely az esetleg elérhetett bérösszegnek megfelel.« Dt. uf. VIII. l.[10])

A jó gazda gondosságának alkalmazása esetén az értékcsökkenésért nem felelős, úgyszintén a véletlen balesetért sem. Ha pusztulásokat okozott, a kárt megtériteni köteles (*Frank* i. m. 528. l.), de az özvegyi jog megszoritását az öröklésre hivatkozott rokonok sem ebből az okból, sem akkor, ha az özvegy a haszonélvezett tárgyakat rongálná, nem követelhetik:

[10]) Figyelemreméltó, hogy hasonló kérdést hasonlóan dönt el *Ulpian* (libro XVIII. ad Sabin.): »a haszonélvező, a kinek egy ház haszonélvezete lett hagyományozva, nem cselekednék jogosan és méltányosan, ha a ház benső részében levő fürdőt, melyet az elhunyt tulajdonos maga szokott volt használni, bérbe adná.« (L. 13. 7. §. D. 7. 1. de usufructu.)

Ellenkező értelemben *Curia* 7695/894. az alsóbir. itél. ind. hh.: (az özv. jogot) »a férj még végrendeletében sem szabályozhatja akként, hogy az özvegy a lakást és eltartást az örökhagyó örökösétől természetben és közös háztartásban vegye igénybe, mert . . . ily intézkedése az ö. j. szellemével és a jog szabad gyakorolhatásának alapfeltételével ellenkeznék.« (Jogt. K. 1895. évi 46. sz.)

ily esetekben a kártéritésen kivül keresetük tárgyát csak az ily kezeléstől való eltiltás, illetve a jókarban tartásra való kötelezés képezheti (*Legf. it.* 3087/875. Dt. rf. XIV. 48. l.); azonfölül zárlat alkalmazását is kérhetik, a birtokban levő özvegygyel szemben azonban, ha az örökhagyónak leszármazója nem maradt, a biztositási intézkedések csak a hagyatéki vagyon állagának biztositására korlátozva rendelhetők el.[11] [12])

Igy tartotta az *1894: XVI. t.-c.* előtti gyakorlatunk is. *Bpesti tábla* 37008/883: »mert nem állittatott, hogy a hagyatéknak özvegyi jogon birtokában levő özvegy a hagyatéki vagyont eltékozolja vagy pusztulni hagyja, a hagyatéki zárlat még azon esetben sem lett volna az özvegyi jog sérelmével elrendelhető, ha az özvegy az általa felajánlott biztositékot nyujtani hajlandó nem lett volna;« továbbá *bpesti tábla* 5819/892: »A hagyatéki zárlat elrendelésének nem szolgálhat akadályul az örökhagyó özvegye törvényes özvegyi haszonélvezeti joga.«

Az özvegy, a mennyiben az általa húzott hasznokból telik és illendő tartásának és lakásának költségei nem érintetnek, tartozik a hagyatéki tárgyakat a férje halálakor fenvolt kar-

[11]) *1894:XVI. t.-c. 90. §-a*: »A hagy. biróság az örök. eljárás folyama alatt s a perre utasitás esetének beállta előtt is gondoskodni tartozik, hogy a hagyatéki vagyon foglalás, elrejtés, eltékozlás vagy rongálás ellen biztositva legyen, s e végből ha a köteles részre jogositottak közül, vagy azok közül, a kiknek örök. joga valószinü, valaki kéri, hagyatéki zárlatot rendel el. A zárlat elrendelése előtt a többi érdekeltek is meghallgatandók.« *92. § 5. bekezdés*: »Ha az örökhagyó özvegye van a birtokban: a biztositási intézkedések csak a hagyatéki vagyon állagának biztositására korlátozva rendelhetők el, kivéve, ha az örökhagyónak örökösödésre vagy köteles részre jogositott leszármazója maradt, mely esetben, a mennyiben a hagyatéki vagyon jövedelme elegendő, a leszármazó tartására szükséges összeget ideiglenesen a hagyatéki biróság állapitja meg s annak biztositásáról is gondoskodik.«

[12]) *Jancsó* i. m. a hagyatéki javaknak az özvegy általi rongálása, eltékozlása stb. esetén nem hagyatéki, hanem az *1881 : LX. t.-c. 237. §*-án alapuló peres zárlatot lát alkalmazandónak. *Menyhárth Gáspár:* id. cikke Jogt. K. 1894. 34. sz. és *Polgár József:* »Az özv. jog és zárlat« a »Jog« 1892. 43. sz. szerint zárlat elrendelésének a javak pusztitása, tékozlása stb. esetén sincs helye, mert ez csupán a leszármazók által megszoritható özv. jog kijátszását vonhatná maga után.

ban tartani, s a szükséges javitásokról és helyreállitásokról gondoskodni, sőt az egész vagyon haszonélvezete folytán a beruházások megtéritését sem kivánhatja (*Frank* i. m. 530. 531. ll.). Viseli a költségeket, a melyek nélkül a hasznok elő nem állithatók, és az általa húzott hasznok erejéig azokat a terheket, a melyek a haszonélvezettel járnak, különösen a közterheket. Az örökhagyó adósságai tekintetében jogállása más az örökösökkel és más férje hitelezőivel szemben: a betáblázott tőkék és egyéb adósságok kamatait ő viseli, de az örökösök nem követelhetik, hogy a tőketörlesztési részleteket és a többi adósságokat fizesse. Ellenben a hagyatéki hitelezők, tekintet nélkül az özvegy haszonélvezetére, kielégithetik magukat akár a vagyon állágaból, akár annak hasznaiból.

A férj javaiban való benmaradástól, tékozlás, rongálás vagy pusztitás esetét kivéve (a miről fent szóltunk), zárlat utján sem lehet az özvegyet megfosztani;[13]) ha pedig az örökösök a férj javait önhatalmulag birtokba vennék, az özvegy sommás visszahelyezési keresettel élhet (*dec. 18.* ad acquis mob., *Frank* i. m. 528. l., *Herczegh* i. m. 281. l.).[14]) [15])

Az örökösök csupán a tulajdonost a haszonélvezővel szemben megillető jogokat gyakorolhatják, p. o. eladhatnak ugyan hagyatéki tárgyakat, de a vevőnek át nem adhatják; telekkönyvezett ingatlanok eladása esetén pedig az özvegyi

---

[13]) *Curia* 13326/890: »Zárlat alkalmazása által az özv. jogban rejlő megtartási jogosultságot hatálytalanná tenni nem lehet.« (Ügyv. L. 1890. 20. sz.)

[14]) *Curia* 1636/887: (alp.-ek a további birtokháboritástól eltiltatnak), »mert felp.-nő özv. jogánál fogva jogositva volt a férje után maradt vagyon birtokában maradni és alp.-ek az alapon, hogy az ingatlanok tulajdonjoga atyjuk nevére van bekebelezve, nem voltak jogositva magukat annak birtokába önhatalmulag helyezni.« (Dt. uf. XVII. 190. l.)

Ellenkező értelemben *Curia* 6537/887: »felp. birtoklása igazolva nem lévén, birtokháboritás esete fen nem forog; azon kérdés pedig, megilleti-e felp.-t alp.-sel szemben özv. jogon a kereseti ingatlanok birtoka, a sommás visszahelyezési per keretébe nem tartozik.« (Dt. uf. XVIII. 246. l.)

[15]) Ez azonban csak az esetre áll, ha az özvegy férjével együtt élt, s igy a javakban benmaradt; mert ha különválva éltek, az özvegy a férj javaiban nem marad ben, özvegyi jogát benmaradás által nem gyakorolja, minélfogva abban nem is háborittathatik és visszahelyezést sem kérhet. *Curia* 1970/893. (Ü. L. 1893. 18. szám.)

jogot a hagyatéki ingatlanokra eszközlendő bekebelezés védi, a miről alant szólunk.

4. Ha a férj után leszármazók maradtak, akkor az özvegy csak lakást és tartást igényelhet. Az erre való korlátozást az örökhagyónak örökbefogadott gyermekei is követelhetik (*Curia* 2851/885. P. T. XI. 177. l.). A mig az özvegy tartása és lakása megállapitva és biztositva nincs, az összes hagyatéki javakban benmaradhat és azokat haszonélvezheti (*legf. it.* 3662/874. Dt. rf. XII. 41. l.); mégis oly megszoritással, hogy a leszármazók kérelmére a biróság, a mennyiben a hagyaték jövedelme elegendő, a leszármazók tartására szükséges összeget ideiglenesen megállapitja és annak biztositásáról gondoskodik, mely biztositás kiterjed mind a hagyatéki vagyon állagára, mind annak hasznára (*1894:XVI. t.-c. 92. § 5. bekezdés*).

A leszármazók, a mennyiben az özvegygyel kiegyezni nem tudnak, perrel tartoznak ellene fellépni. A per, melyben az özvegyi jog mértékének megállapitásához szükséges adatokat felperesek kötelesek szolgáltatni (*Curia* 3087/875. Dt. rf. XVI. 48. l.), azonban a nélkül, hogy a biróság a tartás kiszabásánál ezen adatokhoz, vagy egyátalán a felek ajánlatához volna kötve (mert a korlátozás iránti keresetet akkor is elbirálhatja, ha a felek az özvegyi jog mikénti szabályozása tárgyában pontos ajánlatokat nem tettek, *Curia* 4881/894. P. T. XXX. 22. l.), arra irányul, hogy az özvegy lakásra és illendő tartásra szorittassék és a hagyatéki javakat a leszármazóknak kiadja (*Zlinszky:* M. Mjog 593. l.; *legf. it.* 5320/871., 6586/878. Dt. rf. IV. 134. l., XXII. 15. l.)[16]) Az általa húzott hasznok kiadására azonban az özvegy nem kötelezhető, mert haszonélvezetének egyezségi vagy birói úton való megszoritásáig az egész jövedelem, az *1894:XVI. t.-c.* által megállapitott s fentérintett korlátozással, az övé (*dec.*

[16]) Az özvegyi jog megszoritását kérheti a leszármazó örökös hitelezője is, mert ezt az örökség rendelése körül ugyanazon jogok megilletik, mint az örököst (*Curia* 189/892. Dt. uf. XXXII. 16. l.).

Jancsó azon nézetét, hogy a lemenő örökösök a megszoritást csak személyesen kérhetik (i. m. 70. l.), sem az *I. T. Sz. 16. §-án*, sem a megszoritási jog természetén alapulónak nem tartjuk.

14. divis. succ., *dec. 18.* ad acquis. mobil.; *legf. it.* 2935/870. Dt. rf. VII. 154. l., *Curia* 5949/887. Dt. uf. XIX. 152. l., *Frank* i. m. 528. l., másként *Curia* 2656/885. Dt. uf. XIII. 26. l., mely szerint a haszonvételek az özvegyet csak a per folyamatba tételéig illetik meg).

A korlátozás iránti pernek nincs helye akkor, ha a férj egész vagyonának haszonélvezetét hagyta nejére, mert végrendelet esetén annak intézkedései szolgálván irányadóul, a leszármazók azok ellen csak annyiban vannak jogositva fellépni, a mennyiben törvényes osztályrészük sérelmet szenved.[17]) Nincs helye a korlátozási pernek akkor sem, ha az özvegy, mint természetes és törvényes gyám, kiskoru gyermekeinek vagyonát kezeli, a mihez ujabb férjhezmeneteléig joga van; a kezelésről ugyanis számot adni nem tartozik, s a folyó terhek, valamint a kiskoruak tartási és nevelési költségeinek levonása után maradó jövedelem őt illeti, *1877:XX. t.-c. 16., 35. §§.* Ez nem az özvegyi jognak, hanem természetes és törvényes gyámi minőségének folyománya,[18]) a mi kitünik abból, hogy haszonélvezete kiterjed nem csak az elhunyt férje után maradt, hanem a kiskoruaknak máshonnan származó vagyonára és hogy megilleti az apai hatalmat gyakorló apát is. De következményeiben e jog arra visz, hogy a kiskoruak a gyámságot viselő édes anyjuk ellen korlátozási keresetet nem indithatnak; magától értetvén, hogy a nagykoru leszármazók korlátozási joga ez által érintetlen marad.

Nincs helye a korlátozásnak (a nagykoru leszármazók részéről sem), ha a férj hagyatéka oly csekély, hogy tiszta jövedelme nem haladja meg az özvegyi haszonélvezet törvényes mértékét. A szabály a *Hk. I. 98. 3. §*-án alapul, melynek értelmében ki van zárva a korlátozás, ha a hagyatéki javak a nő hitbérét meghaladják. Ezt már *Kövy* (161. l.) és a szokásra hivatkozva *Kelemen* (III. 206. l.) oda magyarázták, hogy a korlátozás megengedhetősége a hagyatéki javak mennyiségétől függ; az ujabb gyakorlat pedig a fent előadott

[17]) V. ö. *Zlinszky*: M. Mjog 594. l.; *Gallia Béla*: »Özv. jog. és köteles rész« M. Igazs. XXXVIII. 133. l.

[18]) *Sipőcz:* Gyáms. törvény 131. l. Ellenkező nézeten van *Jancsó* i. m. 78. l.

módon értelmezi,[19]) mely gyakorlatot megerősiti az *1894 : XVI. t.-c. 92. §*, kimondván hogy a leszármazók tartása az özvegy birtokában lévő hagyatéki javakra annyiban biztositható, »a mennyiben a hagyatéki javak jövedelme elegendő.«

Az özvegyi jog keretén kivül esik, és ennélfogva a leszármazók által szintén nem korlátozható a gyógyszerész özvegyének azon joga, melynél fogva férjének elhunytával a személyes gyógyszerészeti jogositvány reá száll, *1876 : XIV. t.-c. 132. §*, a miből folyólag a gyógyszertár haszonbérbe adása esetén a haszonbér az özvegyé (*Curia* 4765/883., *Márkus* gyüjt. II. 131. l.);[20]) és az iparos özvegyének azon joga, hogy férjének üzletét ujabb bejelentés nélkül folytathatja, *1884 : XVII. t.-c. 40. §.*[21])

5. A lakás és tartás mértékének megállapitásánál az *1840 : VIII. t.-c. 16. §* első sorban az érdekeltek egyezségére

---

[19]) *Bpesti tábla* 2631/885. Dt. uf. XIII. 329. l.; *Curia* 6873/890. Dt. uf. XXIX. 21. l.: (az özvegyi jogot nem korlátozza), »mert a hagyatéki vagyon nem oly tetemes, hogy annak jövedelmei az özvegy sorsához mért tartására szükséges költséget meghaladnák.« L. még *Wenzel:* M. Mjog II. 485. l.

[20]) A haszonélvezet átszállásának jelentősége abban áll, hogy az özvegy, özvegysége megszünése esetén pedig a kiskoruak, nem tartoznak ujabb jogositványért folyamodni. De a jogositvány nem képezi az elhunyt férj, illetve apa hagyatékának alkatrészét, mert személyi minőségénél fogva a jogositott halálával megszünik, hitelezői tehát a gyógyszertár haszonbérbe adása esetén, az özvegynek, illetve a kiskoru leszármazóknak járó haszonbéri összeget le nem foglalhatják (l. a szövegben idézett curiai határozat indokait).

[21]) Ez az intézkedés is csupán annyit mond, hogy az özvegy nem köteles teljesiteni ama feltételeket, a melyeket a törvény uj iparüzlet meginditásához fűz (v. ö. *Ballagi Béla:* »Az ipartörvény magyarázata« 103. l.), és nincs kihatással az üzleti vagyon átszállásának, valamint az eddigi cég használatának kérdésére.

Zsögöd id. Törvényterv. M. Igazs. XXIV. 319. l. és *Jancsó* i. m. 54., 63. ll. a szövegben emlitett, valamint azt a jogositványt, hogy az özvegy a férj szolgálata után nyugdijra tarthat igényt (*1885 : XI. t.-c. III. fej.*), hogy a katonai házassági biztositék kamatait élvezi (*1881 : LX. t.-c. 57., 58. §§*), hogy az italmérésre vagy kis mértékben való eladásra szóló engedélyt folytathatja (*1888 : XXXV. t.-c. 10. §*) az özvegyi jog szellemével többé-kevésbé azonos szempontokon nyugvóknak mondják, mert megforditva a férj, elhunyt neje után ezen jogositványokat igénybe nem veheti.

fektet súlyt; és méltán, mert a viszonyok beható ismeretétől és számos személyi tekintettől függő hasonló kérdésekben a felek belátása és békülékenysége legjobban találja el a megférés módozatait. Ha egyezség nem jön létre, a tartás mennyiségét a biróság határozza meg, irányadóul szolgálván, hogy az özvegy, tekintettel a férje halála folytán változott viszonyokra, lehetőleg abban a módban és kényelemben élhessen, a melyben élt férje oldalán. A körülmények, a melyek a tartás mérvét ezen kereten belül meghatározzák, a gyakorlati élet eseteinek eltérésénél fogva kimeritően elő nem sorolhatók; s igy csupán azokra szoritkozunk, a melyek a tartás megállapitásánál rendszerint súlylyal birnak. E szerint figyelembe veendők:

a) az özvegy sorsa (*1840: VIII. t.-c. 16. §*), vagyis elhunyt férjének társadalmi állásához mért igényei;

b) a hagyatéki vagyon mennyisége (u. a. szakasz), jövedelmezősége, a hasznositás esélyei (*Curia* 2851/885: »az özvegyi tartásdíj megállapitásánál számba veendők voltak azon esélyek, melyeknek a hagyatéki gőzmalmok üzlete alávetve van.« P. T. XI. 173. l.);

c) a gyermekek száma, szükségletei és körülményei: a nevelési költségek aránylag csekélyek vagy tetemesek, a gyermekek felnevelvék, keresetképesek, talán az özvegygyel együtt folytatják az apai gazdaságot vagy üzletet; a leányok férjnél vannak;

d) az özvegy körülményei: saját vagyonnal, jövedelmet hajtó üzlettel bir, köztisztviselői, magánhivatalnoki állást tölt be, férjének ipari stb. jogositványa (l. a 4. pontot) reá szállott, nyug- vagy kegydíjat húz, közszerzeményben, hitvestársi öröklésben[22]) részesült (id. törv. *16. §*);

[22]) A mit az özvegy hitvestársi öröklés cimén kap, csak akkor jöhet számitásba, ha leszármazók nincsenek és az örökhagyó az özvegyi jog mérvét végrendeletileg szabályozta, vagy ha özvegyének joga az örökhagyó elhunyt leszármazója özvegyének jogával találkozik. *Curia* 1472/882. (az elhunyt fiu özvegyének tartásra igénye van); »minthogy azonban az anyósa) özvegyi tartása mérvének . . . . . a felp. (anyós) által *hitvestársi öröklés cimén átvett vagyon jövedelmének is figyelembevételével* eszközölhető meghatározásához szükséges adatok be nem szolgáltattak stb. (Dt. uf.

e) a helyi megszokás: hasonsorsu és társadalmi állásu özvegyek tartása mily mérvben szokott az illető helyen kiszabatni.[23])

A *Hk. I. 67. 2. §* szerint a nemes ember özvegye, ha ismét férjhez megy, a kiházasitás költségét is követelheti. Az *1840: VIII. t.-c.* erről nem tesz emlitést, s annak igénybevétele sem a szab. kir. városokban nem volt,[24]) sem a jászkunok közt nincs szokásban,[25]) úgy, hogy az voltaképen csak a nemes özvegy jogát képezi. A kiházasitásra irányuló követelést egyébiránt oly ritkán szokták érvényesiteni, hogy az élő jognak ma már alig mondható.[26])

Lakás az örökhagyó azon tulajdon házában adandó az özvegynek, a melyben együtt laktak, *Hk. I. 98. 4.* §: »a férj szokott lakhelye, háza s udvartelkéből az asszonyt kizárni nem lehet,« vagyis: a benmaradás elvéből kifolyólag az özvegy tovább lakhatást igényelhet, ha a háza férjeé volt s ők abban együtt laktak. Kivételt képez, ha az a vagyon célirányos

---

V. 155.) Ha leszármazók maradtak, hitvestársi öröklésnek nem lévén helye, az ezen címen való beszámitás, ha pedig az özvegyi jog megszoritva nincs, a tartás megállapitásának kérdése egyátalán tárgytalan.

[23]) *Zsögöd:* id. Törv.-terv. (M. Ig. XXIV. 322., 323. ll.)

Madarasy (i. m. 41. l.) szerint leszármazók hátramaradása esetén a gyakorlat az özvegy részére a hagyatéki javakból egy gyermekrészt szokott meghagyni; tudtunk szerint azonban a gyakorlat ezt az *1840: VIII. t.-c. 18. §*-a alapján csak akkor tartja, ha az özvegy a gyermekeknek mostoha anyja.

[24]) *Steeger:* »Darstellung der Rechte und Gewohnheiten der kön. freien Städte in Ungarn« (Bécs 1834) az özvegy jogainak terjedelmét, a gyakorlatra hivatkozva (I. 231., 232. ll.) előadván, a kiházasitást nem emliti; nem tesz róla emlitést a *Budai jogkönyv* (kiadták *Micknay* és *Lichner*, Pozsony 1845) 169. l. 313. tétel, valamint *Király János:* »Pozsony város joga a középkorban« (Budapest 1894) 161. l. sem.

[25]) *Legf. it.* 155/879. (Dt. rf. XXV. 111. l.) *Debreczeny Miklós:* »A jász-kunok öröklése mai érvényében« a Jogtud K. 1893. évi 18. sz. a jász-kun özvegy jogait elemezvén, a kiházasitást szintén nem emliti.

[26]) A szöveg nézetén van *Zlinszky:* M. Mjog 592. l., *Zsögöd:* Törv.-terv. XXIV. 319. l.; ellenben a kiházasitást rendi különbség nélkül igénybevehetőnek vitatják *Jancsó* i. m. 87., 101. l., *Menyhárth G.* id. ért. Jogt. K. 1894. évi 34. sz., *Kasenszky:* »A női és özvegyi jogok a m. törv. szerint« Jogt. K. 1874. évi 48. sz.

kezelésével vagy értékesitésével ellenkezik, úgyszintén a lakásjog nem terjed ki az egész házra, sőt esetleg még a férjjel együtt birt egész lakásra sem, hanem a fent előadott körülményekhez képest megszoritható. Ahhoz azonban mindenesetre ragaszkodhatik az özvegy, hogy a férjével közösen használt házi eszközök szükséges részét tovább használhassa.[27]) »Az özvegyi jog alapján az özvegyet nem csak a közönséges és szoros értelemben vett lakás, hanem a lakási igények kielégitésére szolgáló tárgyaknak — hova a butor és egyéb házi felszerelés is tartozik — használata is megilletik.« *Curia* 2071/885. Dt. uf. 105. l.[28])

Minthogy az özvegyi jog a hagyatéki vagyon természetbeni haszonélvezetére irányul, az örökösöket e haszonélvezet készpénzbeli kiszolgáltatására kötelezni nem lehet (*Curia* 3501/886. P. T. XIII. 66. l.). Kivételnek van helye, s a lakás és tartás készpénzbeli vagy terményekbeli, esetleg vegyesen kiszolgáltatandó életjáradékban állapitandó meg, ha azt akár a tartás mérvére vonatkozólag előadott, akár más körülmények, különösen a felek közt létező surlódások és viszálykodások javasolják (»...a lakás és tartásnak természetben elfogadására felperesnő, a közte és alperesnő között fenálló... viszálykodás miatt nem kötelezhető.« *Legf. it.* 10238/881. Dt. uf. I. 105. l.[29])

---

[27]) *Zsögöd*: Törv.-tervezet *12. §* és indok. M. Igazs. XXIV. 324. l.; *Zlinszky*: M. Mjog 593. l.

»Házi eszközök, ház- vagy lakfelszerelés alatt, a butorzatot is beleszámitva, mindazon dolgok értendők, melyek a háztartás teljes berendezéséhez tartoznak, nevezetesen a fehérnemű is.« Magyar jav. 301. §.

[28]) Ezen tárgyak azonban csak azok lehetnek, a melyek az özvegynek férje életében, akár magának, akár férjével együtt, közös használatára szolgáltak, s igy ha a butorok és egyéb házi felszerelések az örökhagyónak saját használatára más részéről voltak átengedve, az özvegy nem követelheti, hogy a férje tulajdonát nem képezett butorok és egyéb házi felszerelések neki használatba átadassanak, vagy hogy azok helyett részére más hasonnemü tárgyak szereztessenek be (l. a szövegben id. curiai itélet indokolását).

[29]) Ha (az ellátás és élelmezés hagyományának) természetben való kiszolgáltatása folytán surlódások merülnek fel, vagy más fontos ok igényli: a biróság a hagyománynak készpénzbeli egyenértékben való kiszolgáltatását rendelheti el.« Magyar jav. 332. §.

Ha a gyermekek az örökhagyó előbbi házasságából származnak, akkor az özvegy férjének ősi javaiból és azon szerzeményeiből, melyek nem az utolsó házasság tartama alatt szereztetvén, közszerzeménynek nem tekinthetők, özvegyi tartás fejében csak egy gyermekrészt követelhet haszonélvezetül, *1840: VIII. t.-c. 18.* §. A törvény tehát kifejezetten a nem-közszerzeményi javakról rendelkezik, azonban nem intézi el azt a kérdés, vajjon a gyermekek mostoha anyjukat korlátolhatják-e az örökhagyó házassága alatti szerzeményeinek haszonélvezetében, vagy pedig a mostoha gyermekkel szemben az özvegyi jog korlátlanul kiterjed-e mindazon közszerzeményi javakra, melyek a mostoha gyermekekre örökség gyanánt szállanak? Miután a korlátozási jogot az örökösöknek az örökhagyóhoz való viszonya határozván meg, az *1. T. Sz. 16.* §-a az özvegynek édes és mostoha gyermekei közt nem tesz különbséget, ennélfogva ezen általános szabály az *1840: VIII. t.-c.* specialis rendelkezése mellett nyer alkalmazást, s igy a mostoha gyermekek is kérhetik, hogy az özvegy, apjuk házasság alatti szerzeményében illendő tartásra szorittassék.[80])

A gyakorlatban fontos az a kérdés, hogy miként történjék a szabályozás, ha két özvegyi jog, az apának és a fiunak özvegyéé összeütközik. Ez előállhat azon számos esetben, midőn a fiu, özvegy anyjával folytatja a gazdaságot vagy az üzletet és elhunyván, özvegyet hagy hátra. Kétségtelen, hogy az apai hagyatékhoz tartozó tárgyak egészben vagy részben a fiura szállván, özvegye igénynyel bir azoknak haszonélve-

[80]) P. T. XIV. 73. l. Az alsóbiróságok az *1840: VIII. t.-c. 18.* §-á oda magyarázták, hogy annak megszoritó intézkedése a közszerzeményre nem terjedvén ki, az özvegyi jog arra megszoritás nélkül állapitandó meg. *Curia* 5336/886. a közszerzeményi javakban is egy gyermekrészre szoritja az özvegyi haszonélvezetet, »minthogy sem a törvény szellemével, sem a méltányossággal nem volna összeegyeztethető, miként az özvegy özvegyi haszonélvezetül nagyobb részt nyerjen férjének közszerzeményt képező javaiból, mint ugyanannak öröklött, vagy előbbi házasságában szerzett javaiból« (u. o.).

Jancsó i. m. 103. l. a 18. §-t úgy értelmezi, hogy a közszerzeményre az özvegyi haszonélvezet egyátalán nem terjed ki.

zetére; azonban miként érvényesüljön a meny özvegyi joga szemben az anyósnak ugyanezekre a tárgyakra már fenálló, korábban keletkezett özvegyi jogával. Felfogásunk szerint a meny özvegyi joga az anyósé mellett érvényesül, és az utóbbi a meny javára megszoritandó, feltéve, hogy a vagyon jövedelméből mindkét özvegy haszonélvezete telik, mert különben a meny a korábbi jogára hivatkozó anyósnak engedni tartozik. Az anya és a fiu együttes gazdálkodása ugyanis társasági viszonyt állapit meg, mely az előbbire azt a kifejezetten vagy hallgatag elvállalt kötelezettséget rója, hogy fiát és családját eltartsa, köteles tehát fiának özvegyéről akkor is gondoskodni, ha özvegyi joga a fiu halálakor már szabályozva volna. A két özvegy joga a tartás megállapitásánál, és illetőleg az anyós özvegyi jogának ujabb szabályozásánál, mint egymást kölcsönösen befolyásoló körülmény jön figyelembe.[31])

7. A nő özvegyi jogától csak akkor esik el, ha öröklésre érdemetlenné válik, vagy ha házassága felbontatott, és pedig akár hibás a nő, akár nem; mert a felbontás által a házassági viszony és ezzel az öröklési kapcsolat megszünik.[32])

[31]) *Curia* 1472/883: »tekintve, hogy S. L. szüleinek beleegyezésével házasodott, azokkal és édes atyjának halála után özvegy édes anyjával 10 éven át közös háztartásban élt, özvegyének (felperesnek) özvegyi tartásra jogos igénye van.« Az *alsóbiróságok* az özvegy haszonélvezetre irányuló keresetét elutasitották, mert: »néhai ifj. S. L. atyja utáni öröklési jogát csakis I. r. alperes (felperes anyósa) haszonélvezeti jogának épségben tartása mellett érvényesithette volna; ennélfogva felperes, mint ifj. S. L. jogán álló, ugyancsak I. r. alperes haszonélvezeti jogát elfogadni, illetve épségben tartani köteles« (Dtár uf. V. 145—155. l.).

Zlinszky szintén a szövegben előadott eredményre jut, azzal az érveléssel, hogy a fiu öröklési joga apjának halálával megnyilván és az anya özv. joga folytán csak érvényesitése lévén elhalasztva, ebből folyólag a fiatalabb özvegy oly mérvben érvényesitheti özv. jogát, mint férje anyja ellenében érvényesithette volna (i. m. 595. l.). Ámde ezen érveléssel szemben, miután a fiu öröklési jogának érvényesitése, anyjának özvegyi joga folytán ez utóbbinak haláláig van elhalasztva, megállana az *alsóbiróságok* most idézett indokolása, hogy a meny özvegyi joga nem terjedhet tovább, mint terjedt volna férjének öröklési joga.

[32]) A házasság érvénytelensége esetén az özvegy joga ugyanazon megitélés alá esik, mint a hitvestársi öröklés; ezen esetről a 25. § *a)* pontja alatt szólunk.

A házassági jogról szóló *1894:XXXI. t.-c. 90. §-a* szerint a nem vétkes nőt a házasságot felbontó itéletben vétkesnek nyilvánitott férj eltartani köteles, és ezen kötelezettség a férj örököseire is átszáll (*92. §*); de a nőnek ezen, élők közt is fenálló tartási igénye, melynek alapján volt férjének, illetve hagyatékának hitelezőjévé lesz, holott az özvegy, haszonélvezete erejéig a hagyaték adósságaiért (s igy esetleg az elvált korábbi feleség tartási igényeért is) felelős, nem az özvegyi jog folyománya.[33])

Megszünik az özvegyi jog akkor is, ha a házasfelek ágy és asztaltól elválasztattak, mert ez a vagyoni viszonyok tekintetében a felbontás joghatályával bir (házass. törv. *105. §*). De ha a felek nem a törvény előtt váltak el, hanem csak tényleg különválva éltek, vagy a házasság felbontása (ágy- és asztaltól való elválasztás) iránti eljárás a férj halálakor még folyamatban volt, az özvegyi jog megitélendő akkor is, ha a férj örökösei bebizonyitják, hogy a nő a házasság felbontására okot szolgáltatott. Igy tartja birói gyakorlatunk, mely a *Hk. I. 105.* bevezető szakaszát: »ha az asszony a férje iránt tartozó hűséget megszegvén, házasságtörést követett el és azért, mert a házasságtörésen rajtakapták, utóbb elválás következik be, hitbérét elveszti,« kiterjeszti az az özvegyi jogra is: *Curia* 3674/888: »az a körülmény, hogy felperes a férjét hűtlenül elhagyta és T. I.-vel házasságon kivüli viszonyban élt, felperes az illetékes biróság által válóperben vétkesnek ki nem mondatván, még bebizonyitás esetén sem szolgálhatna alapul arra, hogy özvegyi jogától megfosztassék« (P. T. XIX. 90. l.).[34]) Van eltérő gyakorlat is, mely a

---

[33]) Ezen tartási igény alapjairól, mely nálunk eddig is élő jogot képezett l. *Curia* 4055/886. Dt. uf. XVI. 297. l.; 6409/883. és *bpesti tábla* 21355/885. *Márkus* gyüjt. II. 111. l. L. még a házassági jogról szóló *(1894:XXXI.) t.-c.* különös indokolását 203., 204. ll.

Kövy (sárospataki kiadás 1831) ezt az igényt az özv. jogból folyónak minősiti: »ius viduale ante mortem mariti non habet locum, nisi culpa mariti divertium factum sit, quia tunc iura vidualia vivente marito excindi debeut.« (161. l.) Hasonlóan *Kelemen:* Instit. III. 205. l. 1. pont.

[34]) Hasonlóan *Dec.* 3. ad acquis. mobil.; *legf. it.* 1497/834. (Dt. rf. XI. 71. l.); *Curia* 6725/888. (P. T. XIX. 92. l.), 2240/894. (Dt. III. folyam 153. l.); *Frank* i. m. 529 l.; *Geörch* II. 196. l.; *Fogarassy* 283. §; *Zlinszky*: M.Mjog 593. l.

nő házasságtörése esetén az özvegyi jogot, habár elválás be nem következett, csak akkor itéli meg, ha a férj a házasságtörést nyiltan vagy hallgatag, a házaséletet folytatván, megbocsátotta.[35]) De ezen álláspont a *Hk. I. 105. 1. §* téves magyarázatán alapul. Ennek szavai: »ha férje a házasságtörés után vele együtt lakván és hálván, erkölcsi magaviseletét tudva elnézi, akkor hitbérét is vissza fogja nyerni,« nem azt jelentik, hogy a hitbér (özvegyi jog) iránti követelés fenmaradása a paráznaság megbocsátásának folyománya, hanem összefüggésben a bevezető szakaszszal, azzal az értelemmel birnak, hogy a férj a megbocsátás folytán válópert nem indithatván, s igy a válás be nem következvén, a nő a tartásra igénynyel bir. Az özvegyi jog iránti követelés fenmaradása tehát nem a megbocsátás, hanem a válás be nem következésének folyománya.[36])

Miután oly esetben, midőn a közös háztartás már a férj életében megszünvén, az özvegyi jog nem érvényesülhet a férj javaiban való benmaradás által, ennélfogva vitássá válhatik, hogy a haszonvételek pénzbeli ellenértéke mely dőtől fogva jár az özvegynek. Minthogy itt az özvegy tartozik a birtokban lévő örökösök ellen fellépni, azok a kereset meginditásáig jóhiszemben levőknek tekintendők, minélfogva a haszonélvezeteket csak ezen naptól fogva kötelesek megtériteni (*Curia* 3674/889. és 6725/889. P. T. XIX. 91. l.).[37])

8. A férj, nejét özvegyi jogától meg nem foszthatja (és pedig utóöröklési intézkedés által sem, *legf. it.* 1753/886. Dt.

---

[35]) *Bpesti tábla* 30144/884. és *Curia* 3674/884. (*Márkus* gyüjt. II. 2468. sz.); *Curia*, a szegedi tábla it. ind. hk. 6889/992. (Dt. uf. XXXVII. 81. l.; az elsőbiróság *Hk. I. 105.-re* hivatkozva, a szöveg értelmében itélt); továbbá *Kövy* (161. l.); *Wenzel* M. Mjog II. 485. l.; *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 283. l.

[36]) V. ö. *Jellinek Arthur:* »Az özv. jog elvesztésének esetei« a »Jog« 1889. évi 21. sz. 431. l., továbbá *Moder Tibor:* »A hitbér érvényesitése« a Jogt. Közl. 1886. évi 51. sz. 409. l.

[37]) A második esetben a férj holttá nyilvánittatott; a *bpesti kir. tábla* mindkét esetben a halál napjától, illetve a halál időpontjának kimondott naptól itélte meg a haszonélvezetek megtéritését.

rf. XV. 154. l.); »mert az özvegyi jog az örökösöket mint magából a törvényből folyó tartozás terheli« (*legf. it.* 5076/874. Dt. rf. XII. 58. l. és *Curia* 7695/894. Jogt. Közl. 1895. 46. sz.).[38])

Ha a férj nejétől az özvegyi jogot végintézkedés utján törvényellenesen megvonja, az özvegy jogát a végintézkedés ellen is érvényesitheti. Ily esetekben azonban csak lakást és illendő tartást követelhet; az egész vagyon haszonélvezetére kiterjedő igénye akkor sincs, ha férje után leszármazók nem maradtak.[39]) Viszont a férj jogositva van az özvegyi jognak, feltéve, hogy annak törvényes mértékét meg nem csorbitja, végrendelet utján való szabályozására, habár leszármazók nincsenek.[40]) Az *I. T. Sz. 16. §-a* által ujból hatályba léptetett korábbi törvényeink szerint ugyanis az özvegy csak lakást és tartást követelhetvén, a férjnek kétségtelenül joga volt az özvegyi jog mértékét a törvény keretén belül meghatározni. Ebből következik, hogy a férj ezt ma is teheti, annál inkább, mert neki nem lehet kevesebb joga, mint a korlátozást igényelhető leszármazóinak, és mert az *I. T. Sz. 16. §*-a a nő jogát férjével szemben nem bővitette. Hozzájárul, hogy az *1840: VIII. t.-c. 16. §*-a a férjnek kifejezetten megadja a szabályozás jogát, és a rendi különbség megszünése folytán ezen intézkedés általánosan alkalmazandó.[41]) A férj, nejét

---

[38]) Más nézeten van a jász-kun özvegyekre nézve *Debreczeny* (id. értek. Jogt. K. 1893. 9. sz.), a ki a statutum szavait: »ha a férj másként nem rendelkezett,« nem csupán az özvegyi tartás rendes mértékének a férj általi felemelésére érti, hanem (a nádori biróság több itéletére és a *Curia* 8288/890., 6348/891. és 6025/891. sz. itéletére hivatkozva) azoknak azt az értelmet is tulajdonitja, hogy a férj nejét az özv. jogtól végrendelet utján megfoszthatja.

[39]) *Curia* 2851/885. P. T. XI. 176. l. Másként *legf. it.* a 26. jegyzet alatt közölt itéletben, mely az özv. jogot a férjnek, a ki nejének tartásáról végrendeletileg nem intézkedett, minden ősi javaira kiterjeszti.

[40]) *Curia* 5949/886: »mert az özv. jog ma is úgy áll fen, mint állott hajdan, azzal az egy különbséggel, hogy megszoritását csak a leszármazók követelhetik. Már pedig 1848 előtt sem korlátozhatta az özv. jog a férj végrendeleti szabadságát azon határon túl, a meddig maga az özv. jog kiterjedt (Dt. uf. XIX. 168. l.). Hasonlóan *legf. it.* 6251/873. Dt. rf. X. 173. l.; 5076/874. Dt. rf. XII. 58. l.; *Curia* 2851/884. P. T. 177. l.; 3501/885. P. T. XIII. 66. l ; 5297/894. Ügyv. L. 1895. 48. sz.

[41]) V. ö. az előbbi jegyzetben közölt 5949/886. sz. itélet indokolását.

özvegyi joga tekintetében nem csak tartás kiszabása, hanem hagyomány rendelése által is kielégitheti; mely esetben az özvegy a hagyomány visszautasitásával özvegyi tartásának megállapitását követelheti ugyan, de ha a hagyományt elfogadta, tartási igényt többé nem érvényesithet. Mert egyrészről úgy tekintendő, mint a ki a hagyomány alakjában nyujtott fedezettel megelégszik, és mert másrészről a végrendeletnek reá nézve kedvező intézkedésének elfogadása mellett, törvényen alapuló külön igényét nem érvényesitheti.[42])

9. Az özvegy jogának biztositását igényelheti, mely biztositás különböző módon történhetik azon alakulat szerint, a melyet az egyes esetben az özvegyi jog magára ölt. Leghathatósb módja a biztositásnak az egész hagyatékban való benmaradás, addig t. i., mig az özvegyi jog szabályozva nincs. A szabályozás után az özvegyi jog jelentkezik: mint az egész vagyonra vagy annak egy részére kiterjedő haszonélvezet szolgalma (ususfructus), vagy mint bizonyos hagyatéki tárgyak használatának szolgalma (usus), vagy mint lakásszolgalom (habitatio), vagy mint természetbeni avagy pénzbeli életjáradék. E szerint az özvegy követelheti, hogy joga az örökösök, illetve hagyományosok tulajdonjogának bekebelezésével egyidejüleg telekkönyvileg bejegyeztessék, és pedig a most előadottak értelmében mint szolgalom, mely esetben igénye az ingatlan mindenkori tulajdonosa ellen irányul (dologi teher), vagy mint jelzálog, a midőn az életjáradékot igérő közvetlenül és személyesen, az ingatlan tulajdonosa pedig mint dologi adós felelős. De nem elég, hogy általában az »özvegyi jog« jegyeztessék be, mert annak tartalma és terjedelme, valamint tartama különböző lehet, hanem szükséges annak közelebbi megjelölése, hogy az özvegyi jog miből áll[43]) és

[42]) *Curia* 4651/891. (*Márkus* gyüjt II. 256. l. 2456. sz.)

[43]) *Curia* 6942/890: »Az özv. jog annak közelebbi meghatározása nélkül, hogy az miből áll, be sem keblezhető, az tehát, hogy I. r. alperes részére a haszonélvezeti jog kebleztetett be. a tkkvi rdttásnak megfelelően történt, a bejegyzés csak annyiban nem volt szabályos, hogy a bejegyzett jog tartama világosan kifejezve nem lett, tkkvi rdtts 131. §.« (Dt. uf. XXIX. 204. l.) L. még *Kemény Andor*: »Az özvegyi jog« a »Jog« 1892. évi 16. számában.

meddig tart;[44]) tehát, ha az özvegyi jog megszoritva nincs, a hagyatéki összes ingatlanokra »az özvegyi haszonélvezeti jog«, ha meg van szoritva, a lakás céljából kijelölt ingatlanra a lakásjog szolgalma, valamint a hagyatéki összes, vagy a körülményekhez képest egyes, teljes biztositékot nyujtó ingatlanokra a mennyiség, minőség és lejárat szerint megállapitott (*tkkvi rendtts 62., 63., 66.* §§) járadék (tartás), minden esetben pedig a jognak (életfogytiglani, férjhezmenetelig való) tartama is bejegyzendő. A bejegyzés alakja a bekeblezés *(1894:XVI. t.-c. 102.* §).

Az özvegyi jog hivatalból is biztositandó (hacsak a jogosult fél le nem mond); mely célból a hagyatéki biróság, akkor is, ha az özvegyi jog vitás (a mi a hagyaték átadását, a mint láttuk, nem érinti), az átadó végzésben hivatalból intézkedik, hogy az özvegyi jog az örökösök (hagyományosok) tulajdonjogának bekeblezésével egyidejüleg bejegyeztessék (*1894:XVI. t.-c. 72., 81.* §§); hasonló módon hivatalból rendeli el az özvegyi jog telekkönyvi bekeblezését az örökösödési (hagyományi) bizonyitványban, ha az örökösök (hagyományosok) ilyennek kiadatását kérvén, az özvegygyel létrejött eltérő megállapodást be nem mutatnak (id. törv. *102.* §).

Ingókra az özvegyi jog, az *1894:XVI. t.-c. 81.* §-a szerint »a körülményeknek megfelelően biztositandó.« A menynyiben tehát az özvegy birtokban nincs, kérelmére a birtokban levő örökösök ellen, ha kimutatja, hegy a hagyatéki vagyonnak elrejtés, tékozlás, rongálás, foglalás elleni biztositása végett szükséges, és az örökösök az ő igényét nem biztositják, a hagyatéki zárlat (id. törv. *90.* §), más személyek ellen, kik hagyatéki tárgyak birtokában vannak, a meny-

[44]) A tartam kitüntetése, eltekintve a *tkkvi rdtás 131.* §-ának rendelkezésétől, azért is szükséges, mert igaz ugyan, hogy az özvegyi jog, a törvényes előfeltételek elenyésztével (halál, férjhezmenetel) megszünik, habár telekkönyvileg nincs is törülve (*Curia* 536/894. P. T. XXXI. 18. l.), de meglehet, hogy az érdekeltek közt eltérő megállapodás jött létre, igy p. o. hogy özvegyi jogát életfogytiglan megtartsa, mely esetben az a férjhezmenetellel meg nem szünik (*Curia* 8183/889. P. T. XXXI. 17. l.). *Jancsó* (i. m. 173. l.) szerint a tartam kitétele nem szükséges, de lehetséges sem, mert előre nem tudhatni, hogy az özvegy meddig fog élni. Azonban l. az előbbi jegyzetben közölt itéletet.

nyiben igényének veszélyeztetését kimutatja, a peres zárlat *(1881 : LX. t.-c. 237.* §) elrendelendő. Jogának biztositása más módon, a hagyatékban találtatott, vagy a hagyatéki értékek fejében vásárlandó értékpapiroknak közös megállapodással kijelölt pénzintézetnél vagy bizalmi személynél való elhelyezése által eszközölhető, oly rendeltetéssel, hogy a kamatok (szelvények) az özvegyet illetik, a tőke (értékpapir) pedig az örökösök javára őriztessék. Ha az értékpapirok az özvegy birtokában maradnak, azok az érdekeltek beleegyezésével kötményezhetők. Az özvegyet az ingókra megillető jogai, az átadó végzésbe (id. törv. *72.* §), és ennélfogva, mert az eltérés nem lenne indokolható, az örökösödési bizonyitványba is foglalandók (bár az (id. törv. *104.* §-a erről nem intézkedik).

10. Az özvegyi jog megszünik: *a)* ha az özvegy ujra férjhez megy; hacsak a felek az özvegyi jog szabályozásánál másként (p. o. életfogytiglani tartásban) meg nem állapodtak; *b)* ha az özvegy jogáról az örökösökkel szemben lemond, mely jogügylet alakszerűséghez kötve nincs (ha az örökhagyóval szemben mondott le, özvegyi joga hatályba sem lép); *c)* ha öröklésre érdemetlenné válik (özvegyi jogának hatályba lépése után, p. o. férje végrendeletének elsikkasztása által; mert ha férje halála előtt válik érdemetlenné, p. o. gyilkossági merénylet által, akkor özvegyi joga szintén nem lép hatályba); *d)* ha az özvegy meghal.[45])

b. Özvegyi öröklés.

24. §.

Az özvegyi öröklés (successio vidualis), melynek tekintetében az *I. T. Sz. 15.* §-a az 1848 előtti törvényeket válto-

[45]) Az özvegy feslett életmódja az özvegyi jog megszünését nem vonja maga után. *Curia* 8410/890: »az a körülmény, hogy I. r. alperes özvegysége tartama alatt törvénytelen ágyból gyermeket szült, a törvényen alapuló özvegyi jog megszüntetését még nem vonja maga után (P. T. XXII. 119. l.).

Mennyiben érinti az özvegyi jog a törvényes osztályrészt, továbbá mennyiben felelős az özvegy özvegyi jogával a hagyatéki terhekért, az illető szakaszokban fogjuk tárgyalni.

zatlanul érvényben tartotta, abban áll, hogy a nemes ember özvegye, ha gyermekek is maradtak, a következőket örökli:

a) férjének jobb öltözékcit, jegygyűrűjét, s azt a kocsiját és hámos lovait, melyeken a nővel kijárni szokott;

b) az 50 darabon alól lévő ménes felét; ha ez ötvennél több, hazai jogunk szerint ingatlannak tekintendő és kizárólág a gyermekeké;

c) a férj minden szerzeményes ingóiból, — akár a házasság előtt, akár annak tartama alatt szereztettek, — valamint a férj zálogos birtokából egy gyermekrészt. *Hk. I. 99., 101. 102. cim.*

Az özvegyi öröklés azért van a nemesek özvegyeire szorítva, mert ezek közszerzőknek nem tekintetvén, a törvény nekik kárpótlást akart nyujtani (*Zlinszky* i. m. 709. l.). Az *a*) alatti ingókat az özvegy osztály előtt veszi el (*Frank* i. m. 519. l.), azok tehát a törvényes előhagyomány egy némét képezik. Az özvegyi öröklés intézményét azonban csakis ezekre a tárgyakra nézve lehet fenállónak elismerni. Egyéb részében ellenben elavult. A *b*) alatt emlitett ménes felére való jog az 50 darabon aluli és felüli különbségen épülvén, ez a különbség azzal a jogszabálylyal, mely az 50 darabon felüli ménest ingatlannak tekinti, megszünt. A *c*) alatt felsorolt szerzeményes ingók fogalmát pedig nem lehet helyesen meghatározni, mert mai öröklési jogunk nem a szerzeménynek ingó vagy ingatlan minőségén, hanem az öröklött és a szerzett vagyon értékének megkülönböztetésén alapul; végre a régi törvényeink értelmében vett zálogos birtok ma már alig van, és a fenlevő is rövid idő mulva megszünik (*Frank* i. m. 519. l.; *Zsögöd:* Törv.-terv. M. Igazs. XXIV. 330. l.; magyar jav. indok. 34. l.), minélfogva ezek a fogalmak a gyakorlatban nem alkalmazhatók.[1])

[1]) *Legf. it.* 5320/871. az özvegynek, özv. öröklés cimén férjének összes ingóiból és jelzálogi követeléséből itél meg egy gyermekrészt (Dt. rf. IV. 134. l.). *Hk. I. 99. § 1.* csak a szerzeményi ingókra értendő (*Kövy:* »avita tam mobilia, quam immobilia solis prolibus manent« i. m. 224. l.); a zálogbirtok (iura impignoratitia) alatt pedig csak a férj által zálogban birt birtok érthető, a mi jelzálogos követelésekre azért, mert a *Hk.* rátiója (hogy t. i. visszaválthatók lévén, csakhamar pénzzé válnak) ezekre is illik, még ki nem terjeszthető. Az id. határozaton kivül egyébiránt a Dtárban nem találunk az özv. öröklésre vonatkozó itéletet.

c. Hitvestársi öröklés.

25. §.

1. *I. T. Sz. 14. §:* »Hitvestársi öröklésnek a magyar törvények szerint helye van:

a) a szerzeményi javakban, ha leszármazó egyenes örökösök nincsenek;

b) az öröklött javakra nézve, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalágos örökösök nem léteznek.«

A hitvestársi öröklés kölcsönös a házastársak közt, és helye van, ha az elhunyt házastárs után leszármazó nem maradt. Leszármazók alatt az örökhagyó anya törvénytelen gyermekeit is értjük, minélfogva a túlélő férjet ezek is kizárják.[1]

A hitvestársi öröklés tárgya a szerzeményi vagyon, vagyis mind az, a mit az elhunyt hitves szerzett, mind az, a mi öröklött vagyonát képezi ugyan, de az ágiság alól felszabadulván, szerzeménynek tekintendő (mert az illető ági örökségre hivatott rokon nincs, vagy fel nem lép, vagy ági igényét be nem bizonyitotta).

A túlélő hitvesnek az ágiság alól felszabadult vagyonra vonatkozó öröklési joga az *I. T. Sz. 14. §* második bekezdésének, illetve az abban emlitett »öröklött« javak fogalmának helyes magyarázatán alapul.

Ezen bekezdés »örökösök« és nem »rokonokról« szól; »örökösök« pedig azok, a kik az *I. T. Sz. 10—12.* §§-ai szerint az illető ági örökségre igényt tarthatnak. Ha tehát ilyenek nincsenek, akkor a hitves az ágon kivüli összes rokonságot megelőzi. De a szószerinti magyarázattól eltekintve, a túlélő hitvesnek igénye az ágiság alól felszabadult és igy szerze-

[1] D. Gáspár, néh. D. Veron K. Istvánné törvénytelen ágyból született gyermeke, K. István ellen pert inditott a házastársak közszerzeményét képező vagyon felének kiadatása iránt. A *pesti kir. tábla* a keresetet elutasitja, mert az *I. T. Sz. 9. §*-a szerint a törvényes öröklés lemenő ágban az örökhagyónak csak törvényes gyermekeit illeti. *Legf. it.* 3568/873. a keresetet megállapitja, mert *I. T. Sz. 14. §*-a szerint szerzeményi javakban hitvestársi öröklésnek csak akkor van helye, ha egyenes leszármazó örökösök nincsenek, jelenleg azonban ezen eset nem forog fen.« (Dt. rf. V. 124. l.)

ménynek veendő vagyonra következik az *I. T. Sz.* értelméből is, mert azok nem nyujtanak támpontot arra, hogy a szerzett és a szerzeménynek tekintett vagyon közt különbséget tegyünk és eltérő öröklési szabályokat alkalmazzunk; sőt a megkülönböztetés és az a nézet, hogy ily vagyonban a rokonság a túlélő hitvest megelőzi, a legviszásabb eredményre vezetne. Mert:

Az *I. T. Sz. 10.* §-a szerint »ha a hagyaték túlhaladná azon értéket, a mely az örökhagyóra az apai és anyai ágról került, »ezen« szerzemény a hitvesre száll, ennek nem létében pedig az apa és anya közt két egyenlő részre oszlik, stb. Ha már most »ezen« szerzemény alatt csupán azt értjük, a mit az elhunyt hitves szerzett, és a felszabadult ági vagyonra a *10.* § öröklési rendjét nem alkalmazzuk, akkor oda jutunk, hogy az utóbbi vagyon-kategóriában való öröklés egyátalán nincs szabályozva. Sőt ha abból indulunk ki, hogy az ágiságát elvesztett vagyonban a hitves csak a rokonok után örököl, akkor a *14.* § »öröklött« vagyona alatt mást értenénk, mint a *10.* §-é alatt, mert az utóbbi oly vagyonban ád a rokonoknak öröklési jogot, a mely tőlük vagy águkról ered, a *14.* § pedig oly vagyonban is részesitené a rokonokat, a mely a másik ágtól (oldalról) származott. Ha még hozzávesszük, hogy ezen harmadik kategóriájú vagyon, a mely az ági vagyon kivételével magában foglalja mindazt, a mit az elhunyt hitves bármely elődétől örökölt, egyrészről a túlélő hitves szerzeményi igényét korlátolná, másrészről pedig a hagyatéki vagyon elégtelensége esetén az ági örökséggel arányositandó volna; — a legnagyobb zűrzavarra nyilik meg a perspectiva.[1][2])

---

[1]) V. ö. *Zsögöd:* id. Törv.-terv. M. Ig. XXV. 283—285. ll. Az ágon kivüli rokonok előtt a hitvesnek elsőbbséget ád még *Zlinszky:* M. Mjog 708. l. és Pályamunka 276. l., továbbá *Teleszky:* Pályamunka 32. l.; a ki azonban, a 18. § 11. jegyzetében emlitett nézete szerint, az öröklött vagyon felszállását nem szoritja azon előd ágára, a kitől a vagyon eredt, hanem kiterjeszti az illető szülő egész oldalára, úgy, hogy szerinte a rokon csak akkor örökölne a felszabadult ági vagyonban, ha az illető egész oldalon nincs rokon.

A szöveggel ellenkező nézetet vall *Herczegh,* a kinek tanitása szerint

2. Miután a vélelem a hagyatéknak szerzeményi minősége mellett harczol, az ági örökség azonban — a mennyiben az ági örökös igényét bebizonyitja — a hagyatékból előbb kijár, és netáni hiánya a szerzeményből (és illetőleg a közszerzeményből) pótlandó; ennélfogva azt mondhatjuk, hogy leszármazók hiányában a túlélő hitvesé az egész hagyaték,

az öröklött vagyonban az összes vérrokonok a hitvest megelőzik (i. m. 277. l.) és *Suhayda* M. Mjog 471. l. A jász-kunokra nézve *Debreczeny* (id. értek. Jogt. K. 1894. 18., 20., 21. sz.) a jelen dolgozat *25. §* 3. jegyzetében közölt V. statutum 1. §-a alapján azt tanitja, hogy hitvestársi öröklésre csak az özvegy-asszony tarthat igényt, és pedig, miután a »maradék« (»haeres«) szó alatt a jász-kunok specialis jogviszonyainál fogva nem az értendő, a mit a Hk. I. r. 17. císme ért, t. i. fimaradék (és néha fi- és leánymaradék, posteritas), hanem törvényes örökös (successor): az özvegy csak akkor örököl, ha férje után vérbeli örökös nem maradt. Ellenben *Zlinszky:* M. Mjog 684. l. 4. jegyzet és 685. l. 2. jegyzet szerint a statutumban emlitet »maradék« alatt csak a leszármazók érthetők, és a hitvestársi öröklés a jász-kunoknál is kölcsönös.

Hogy a rokonok a hitvest csak a reájuk nézve ági vagyonban előzik meg, megállapitja a *Curia* állandó gyakorlata.

Curia 4/889: ».... a hagyatéki vagyon szerzeményi minősége mellett fenforgó vélelem ellenében felperes (oldalrokon, az alperes-hitvestárssal szemben) tartozott bizonyitani azt, hogy örökhagyó hagyatékában oly vagyon foglaltatik, a mely felperes és örökhagyó közös törzsétől származván, ezen tény és vérségi kapcsolatnál fogva oldalági öröklés tárgyát képezi.« (Dt. uf. XXV. 226. l.) Azonos: 6765/888. Dt. uf. XX. 281. l., és 3417/885. Dt. uf. XIX. 324. l.

Curia 9212/883: »Azon érték erejéig, melyet az örökhagyó apjától, B. Sándortól örökölt, felperesek csak úgy igényelhetnének örökséget, ha kimutathatnák, hogy azon érték B. Sándorra is az ő felmenőitől, felperesek közös törzsétől, szállott volt. Mert az oldalági rokont csak képviseleti jogon illeti az ör. jog, s felperesek ezen joga nem terjedhetvén tovább, mint saját általuk képviselt felmenőik joga, az alperes-hitvestárssal szemben nem követelhetnének ők örökséget oly vagyonból, mely felmenőikre, ha életben volnának, törvény szerint nem szállna vissza, hanem irányukban is jogilag szerzeménynek volna tekintendő, s mint ilyen hitvestársi öröklésnek képezné tárgyát.« (Dt. uf. V. 274. l.) Azonos továbbá: *Legf. it.* 10261 880. Dt. rf. XXIV. 163. l. és 4505/879. Dt. rf. XXIII. 106. l.

Szemben öröklési jogunk azon alapelvével, mely a vagyont eredete szerint különbözteti meg, ethikailag is indokolható, hogy a házastárs megelőzze azokat a rokonokat, a kik az örökhagyóval az illető vagyonra nézve jogközösségben nem állottak; mert »ámbár a férj az asszonynak« — ugymond *Verbőczy I. 48, 1. §* — »és az asszony a férjnek nem testvére, ...

korlátolva az ági örökösök igénye által. A túlélő hitvesnek csak azt kell bizonyitania, hogy leszármazók nem maradtak; ellenben azt, hogy rokonok nincsenek, nem kell bizonyitania, hanem a fellépés és ági igényük bizonyitása az utóbbiakat terheli.

mégis közösülés és egybekelésnél fogva testvérnél többnek tekintetik.« Másrészről azonban — de lege ferenda szólva — tagadhatlan, hogy a túlélő házastársnak és a szülőknek ellentétes érdekei, a vagyon eredete szerint alakuló esélyek folytán, létfentartási kérdésekké is válhatnak. Ezen legislativpolitikai indokokról l. bővebben a magyar jav. indok. 33., 34. ll., és *Katona Mór:* »Törv. örökl. a m. jogban« Jogtud. Közl. 1872. évi 31. sz.

Verbőczy korában a hitvestársi öröklés még nem volt kölcsönös, hanem csak a túlélő özvegyet illeté, a kire gyermek és végrendelet hiányában minden ingó és az ingónak tekintett zálogos ingatlanok maradtak, *I. 98. tev.*, *I. 102, 4. §.* A túlélő férj csak jegyajándékát tarthatta vissza *I. 100. c. 2. 4. §§.* Viszonossá csak az *1687: XI. t.-c.* tette a hitvestársi öröklést. Az a kérdés, vajjon a felszabadult ősiben elsőbbséggel birt-e a túlélő hitves az ágon kivüli (nem osztályos) elődök előtt, régi jogunkban is vitás volt. 1848 előtti iróink ebbeli nézeteit és a felsőbiróságok kijelentéseit tüzetesen tárgyalja *Zsögöd:* id. Törv.-terv. a M. J. XXV. 285—291. ll.

Jobbágyoknál az *1840: VIII. t.-c.* a hitvesek kölcsönös öröklését a szerzeményre szoritotta, az ősiekre az soha ki nem terjedt *(10. §);* midőn oldaslagi vérek nem voltak, a kiket az ősiekre nézve az örökösödés illeté, az ősiek az illető földesúrra szállottak *(13. §).*

[8]) Felsőbiróságaink gyakorlata szerint a nő által szüleitől kiházasitásul kapott tárgyak leszármazók hiányában nem szállanak vissza az oldalrokonokra, hanem a túlélő férjet illetik. *Legf. it.* 2821/871. Dt. rf. IV. 188. l. azonos *Curia* 4101/883. Dt. uf. VII. 6. l., továbbá 3842/887. és a joggyakorlatra hivatkozva 7139/893. Dt. uf. XXXIX. 211. l.

Ezen gyakorlatnak jogalapját kideriti a *bp. kir. tábla* 2398/885. sz. határozata: »a nő által szüleitől kiházasitásul kapott tárgyak a nőre nézve nem örökölt, hanem szerzeményi vagyon természetével birnak.« Ámde ezen álláspont tarthatatlanságát mutatja az, hogy a *Curia*, egybehangzásban az *1840: VIII. t.-c. 2. §*-ával kijelenté, miszerint a kiházasitásul kapott tárgyak az örökrészbe betudandok *(legf. it.* 13480/878., *Curia* 3795/883., l. fent 16. § *a)* pont), az örökség fejében kapott értékeket pedig ági vagyonnak minősiti (lásd a 18. § 2. jegyzetében idézett 116/885. sz. határozatot); a miből következik, hogy a kiházasitási tárgyak ági vagyont képezvén, a nőnek leszármazók és végrendelet nélküli elhunyta esetén nem a férjre, hanem a szülőre, illetve az oldalágra kellene hogy visszaszálljanak. V. ö. *Jancsó:* »A kiházas. tárgyak jogi természete« (Jogt. Közl. 1885. 17. sz).

A *Curia* álláspontja megfelel régi jogunknak, l. *Fekete-Csaplovits:* »Problemata iuridica seu Quaestiones« (Pozsony 1814) 254. l., és a városi polgárokra nézve *Steeger* i. m. 233. l., valamint a tárnoki jog szabványait, l. *Kovachich M. G.* »Codex iuris tavernicalis (Budae 1803) 225., 226. ll.

3. A hitvestársi öröklés föltevése az érvényes házassági frigyen alapuló életközösség lévén, az öröklés ezen nemének nincs helye:

a) ha a házasság érvénytelen volt.

Nem szükséges, hogy a házasság annak megszünése (egyik hitves halála) előtt biróilag érvénytelennek nyilvánittatott; elég, ha semmis vagy megtámadható volt, és ha az, a kinek öröklési joga a házasság érvénytelenségétől függ, az érvénytelenséget bizonyitja (*1894: XXXI. t.-c. 71. § 1. bekezdés*). Mig azonban a házasság semmiségére a házasság megszünése után hivatkozni lehet, akár megindittatott a semmiségi per a házasság megszünése előtt, akár nem (id. törvény *46. § 2. bekezdés*); a házasságnak megtámadhatóság miatti érvénytelenségét csak akkor lehet felhozni, ha a megtámadási per a házasság megszünése előtt már megindult (*67. § 2. bekezdés*).

Az érvényesség kérdését nem kell önálló perben tárgyalni, hanem az mellékesen is eldönthető abban a perben, mely az öröklési igény iránt indittatott, s az öröklést igénylő az érvénytelenségre akár keresetének alapja gyanánt, akár kifogás alakjában hivatkozhatik (v. ö. id. törvény különös indokolását 149. l.). A ki ezen perben semmiségi okot érvényesit, csak a semmiséget tartozik bizonyitani; ellenben, a ki a házasság megtámadhatóságára alapitja igényét, az érvénytelenségen kivül azt is köteles kimutatni, hogy a megtámadási kereset a házasság megszünése előtt, az arra jogositott személy által (id. törv. *56., 69. §§*), és kellő időben (id. törv. *57—60. §§*) beadatott; ellenben azt, hogy a megtámadhatóság megszünt (id. törv. *62.* §), a házasság érvényességét vitató fél köteles bizonyitani.

Az itélet, mely a házasság érvényessége tárgyában a házasság megszünése után inditott perben keletkezik, csak a perben állókkal szemben hatályos (id. törv. *71. § 2. bekezdés*); e szerint az örökös (hagyományos) igényét egy másik örökös által kieszközölt ilynemű itéletre, mely a házasságnak (semmiség vagy megtámadhatóság miatti) érvénytelenségét bizonyitottnak mondja ki, nem alapithatja. A házasság megszünése előtt jogerős itélettel kimondott érvénytelenség mindenkivel szemben hatályos (id. törv. *50., 70.* §§).

Vélt házasság esetén (l. fent 113. § 1. *a*) pontját) a túlélő jóhiszemű fél sem vehetné igénybe a hitvestársi öröklést, mert a frigy érvénytelen lévén, csorbulást szenvednének a rokonok jogosult érdekei. Másrészről azonban megfontolandók az érvénytelenség következményei: a nő, a ki házassági akadályról nem tudva, élte javakorát mint hűséges, odaadó hitvestárs leélte, férjének halálával arra ébredhetne, hogy földönfutó koldus. Ez ellenkezik az igazsággal, s azért a nőtől, de — a kölcsönösség elvénél fogva — a túlélő jóhiszemű férjtől sem lehet a hitvestársi öröklést megtagadni. Ha azonban az elhunyt hitves után érvényesen egybekötött házastárs maradt, ez utóbbi, erősebb jogánál fogva, a vélt házasságra hivatkozó féllel szemben persze előnynyel bir.[4])

b) ha a házasság felbontatott. A kötelék megszünvén, a felek már nem házastársak, és mint ilyenek nem örökölnek. Nem tesz különbséget akár mindkét fél, akár csak az elhunyt fél lett a házasságot kimondó itéletben vétkesnek nyilvánitva.[5]) Mert a nem vétkes fél sem hivatkozhatik házastársi minőségére, és mert ellentétbe jönne önmagával, ha az általa megszüntetett viszonyból előnyt akarna meriteni.

A hitvestársi öröklésre való igény azonban csak akkor enyészik el, ha a házasság jogerejüleg felbontatott. Nem elég ugyanis, hogy a kapocs bensőleg széttört, s a feleknek vagy azok egyikének szándéka és oka volt a frigyet külsőleg is megszüntetni. Ez arra vezetne, hogy az örökösök behatolhatnának oly viszonyokba, melyek gyakran igen kényesek és titkosak. Ugyanezen okból nem elég az sem, hogy az elhunyt a köteléki pert már meginditotta volt, annál kevésbé, mert a tapasztalat tanúsága szerint a felek gyakran ezután is kibékülnek.

---

[4]) V. ö. magyar javasl. indok. 37. l.

A szövegben *a)* pont alatt előadottak megfelelően alkalmazhatók az özvegyi jogra is, l. a 23. §-t.

[5]) *Curia* 4391/887: »A házassági kötelék felbontását, mely a hitvestársi örökl. igény elvesztését vonja maga után, maga felp. kérelmezte. Ezen válóperben mindkét alsó bir. felp. keresetének helyt adott, mig a h. biróság . . . a férjnek (örökhagyónak) időközben bekövetkezett halála folytán az ügyet felül nem vizsgálta. Ily körülmények közt felp. részére a hitvestársi ör. jog meg sem nyilhatott.« Dt. uf. XVII. 44. l.

c) ha a házastársak ágy- és asztaltól lettek elválasztva; mert ez a vagyonjogi viszonyok tekintetében a felbontás joghatályával bir (*1894 : XXXI. t.-c. 105.* §). Habár a házasság jogilag fenáll, mégis megszünt a hitvestársi öröklés alapja: az életközösség, a propinquitas amoris, a mely a rokonok kizárását indokolná.[6]) Ennélfogva közömbös, vajjon az elválasztás mindkét, vagy csak az egyik fél vétkessége folytán kéretett-e?[7]) Az utóbbi esetben hozzájárulnak még a *b)* pontban felsorolt indokok.

Ha a házastársak tényleg különválva éltek, de a törvény előtt nem váltak el, a hitvestársi öröklés fenmarad. Igaz, hogy itt is megszünt az életközösség, és a felek rendesen csak a botrány kikerülése végett nem inditanak válópert; egymástól idegenek, sőt keserűség és gyűlölet tölti el szivüket. Ily körülmények között méltánytalan lehet, hogy az a fél, a ki a házi szövetséget kettészakitotta, kizárja a rokonokat annak hagyatékából, a ki csak névleg volt hitvese.

Azonban túlnyomó mégis az a megfontolás, hogy habár az élet- és érdekszövetség felbomlott, az öröklési kapcsolat alapja, a házasság, mégis fenáll; és figyelembe veendő, hogy a vétkesség és a különélési szándék állandóságának bizonyitása nem csak fölötte nehéz, hanem eredmény esetén sem vezethet

---

[6]) »... a feleség, ugymond *Deák Ferencz* az *Országb. Ért.* 12. ülésén, a propinquitas amorisnál fogva közelebb áll az elhunythoz, mint az oldalágu rokonok.« (*Ráth Gy.*: az *Országb. Értek.* II. kötet 281. l.)

[7]) *Győri tábla* 48/891: »Az ágy- és asztaltól való elválasztással az örökhagyó és neje között fenállott életközösség és ebből folyó jogviszony megszünt, tehát megszünt a hitvesi öröklés jogalapja is.« (*Márkus* III. 265. l.)

Curia 125/886: »Felperest hitv. igényével elutasitani kellett, mert ő férjétől az *A)* a. szentszéki itélettel férje vétke miatt még 1860-ban ágyra s asztalra nézve bizonytalan időre elválasztatott, s azóta férjétől elváltan élt. Az oly elválasztás után pedig a házastársak egyike sem veheti igénybe a hitvestársi örökséget ... mert a hitv. ör. lényege a kölcsönösség, úgy, hogy az egyik házastárs ör. igényének megszüntével, a másik házastárs ör. igénye is megszünik« (u. o. II. 126. l.). Felfogásunk szerint a kölcsönösség indoka meg nem áll, mert hazai jogunk szerint az özv. jog és öröklés eseteit kivéve, a törv. öröklés minden neménck alapja a kölcsönösség, másrészről pedig, ha az egyik hitves a másikat az öröklésből végrendeletileg kizárta, ez által még nem veszti el öröklési jogát, pedig a kölcsönösség immár nem forog fen.

más döntésre, mint az özvegyi jognál. Sem az állandó különélés, sem a nő vétkessége nem szünteti meg a nő özvegyi jogát, ha a házasság biróilag felbontva, vagy az ágy- és asztaltóli elválasztás kimondva nem lett; a joghasonlatosságnál fogva tehát nem szünik meg a különvált házasfelek hitvestársi öröklésre való joguk sem. A közszerzemény körül követett birói gyakorlat, melynek értelmében az együtt nem élt házastársak szerzeménye közszerzeményt nem képez, a joghasonlatosság hivatkozására támpontot nem nyujt; itt sem a vétkesség, sem a különélési szándék állandósága nem játszik szerepet, mert a házasfelek a vagyont tényleg nem együtt szerezték.[8])

Lemondás az öröklésről.

26. §.

1. Az öröklésről való lemondás alatt az örökhagyóval törvényes öröklési kapcsolatban álló személynek a *törvényes* öröklésről, az örökhagyó halála *előtti* lemondását értjük.

Az öröklésről az örökhagyó halála *után* való lemondást célszerübben az örökség visszautasitásának nevezzük.[1])

---

[8]) *Curia* 212/894 (a *szegedi tábla* it. indok. hh.): »a számos éven át tartó különélés ideje alatt a házastársak által külön szerzett vagyon nem közszerzeménynek, hanem a házastárs saját szerzeményének tekintetik; de bármily hosszú időn át éljenek is külön a házasfelek, azért a hitvestárs az *I. T. Sz. 14. § a)* pontján alapuló azt a jogát, hogy házastársának szerzeményét örökli, el nem veszti.« (P. T. XXX. 66. l.)

Ezen itéletre vonatkozólag megjegyezzük, hogy nem látunk okot arra, miszerint a különvált házasfelek, kik a *14. § a)* pontján birnak öröklési joggal, a *b)* pontra alapitott öröklési joggal ne birjanak.

Curia 8286/893 (a *temesvári tábla* it. ind. hh.): »a házastársak egymástól való távollakása egymagában véve a törvényes hitvestársi örökösödést ki nem zárja.« (Ü. L. 1894. 47. sz.).

[1]) A *Curia* a lemondás kifejezéssel hol az örökhagyó halála előtti, hol a halála utáni lemondást jelöli meg, l. 6466/881. (Dt. uf. I. 281. l.). A *csődt. 28. § 1. pontja* az örökhagyó halála utáni lemondást ért alatta (l. *Králik:* Csődtörvény magyarázata 92. l.). *Zsögöd:* Törvényterv. a törv. örök. a M. Igazs. XXVI. 116. l. a szöveg értelmében nyilatkozik, úgyszintén *Wenzel:* M. Mjog II. 467. l. és *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 241. l.; ellenben *Zlinszky* lemondásról szól, »akár nyilt meg az örökség, akár nem« (M. Mjog 742. l.).

Továbbá az örökhagyó halála *előtt* lemondhat a *végrendeleti* örökös is, mely jogügylet érvénynyel bir ugyan,[2]) de ez voltaképen nem képez lemondást, mert az öröklésre való kilátás itt pusztán az örökhagyó önkényén alapul, a ki az örökösnevezést egyoldalúan is visszavonhatja. Végre a szerződéses örökös lemondása lényegileg nem egyéb, mint az öröklési szerződés megszüntetése. Ezeknél fogva lemondás alatt, a szó tulajdonképeni értelmében, a törvényes örökségről való lemondást értjük.

A lemondás nem áll a lemondó oly igéretében, hogy öröklési jogát nem fogja érvényesiteni, vagy hogy az örökséget visszautasitandja. Ez nem gátolná az örökségnek reányilását, és csak kötelmi igényt hozna létre az örökség visszautasitása iránt, holott a lemondásnál a szándék oda irányul, hogy a lemondó örökössé ne is legyen. Abban sem áll a lemondás, hogy az illető öröklési jogáról mond le; ily joggal ő még nem is bir, hanem az örökhagyó életében csak kilátása van az öröklésre (még a törvényes osztályrészre jogositottnak sincs szerzett joga, mert ez sem bir joggal arra, hogy valami hátramaradjon). A lemondás hatása abban sem nyilvánul, hogy a törvényes örökös ebbeli minőségét elveszti: ezzel a minőséggel a vérségi vagy a házassági viszony ruházza fel, s a mig ez utóbbi fenáll, megmarad amaz is (ha a lemondás hatályát veszti, örökösi minősége alapján jogait érvényesitheti, a mi annak megsemmisülése esetén nem volna lehetséges).

A miről az illető lemond, az a helyt-foglalás az örökhagyóval fenálló törvényes öröklési kapcsolatban, s a lemondás abban áll, hogy a lemondó ezen kapcsolatból kilép.[3]) A lemondás

---

[2]) A magyar jav. indokolása 50. l. szerint a lemondás tárgyát csak a törvényes öröklés és a köteles részre való igény képezi. De ennek kellő okát nem látjuk. Igaz, hogy az örökhagyó a végrendeletet egyoldalulag is megváltoztathatja, de miért ne birjon érvénynyel, ha a megváltoztatás más alakját (a lemondási szerződést) választja? Az örökhagyó leányát a kiházasitáskor kielégiti, s ez a végrendeletben számára biztositott jogokról lemond. Miért ne legyen ez érvényes?

[3]) V. ö. *Zsögöd* i. m. 117. l., *Herczegh* i. m. 241. l., továbbá *Hofmann:* Wesen und Wirkung des Erbverzichts, a bécsi Zeitschrift f. Privat u. öff. R., III. 653. és köv. ll.

hatása ugyanaz, mint az u. n. nemleges végrendeleté, melyben t. i. az örökhagyó nem azt jelenti ki, hogy valaki örököse legyen, hanem azt, hogy valaki, a ki végrendelet hiányában törvényes örököse lenne, ne legyen örököse: az illető az öröklésből kizáratik, az öröklés az ő javára meg sem nyilik.

Miután az örökhagyó bármelyik örökösét kizárhatja az öröklésből, csak a törvényes osztályrészre jogositottat nem (feltéve, hogy kitagadási ok nem forog fen), lemondásra tulajdonképen csak az utóbbi részéről van szükség, többi örökösét lemondás nélkül is kiteheti az öröklési kapcsolatból. De az utóbbiak lemondása is nálunk régóta szokásban van; sőt tulajdonképeni jelentősége azon korba esik, midőn a végrendelkezési jog szűk térre lévén szoritva, és különben is ritkán vétetvén alkalmazásba, a lemondás (vagyis inkább a lemondatás) arra szolgált, hogy az örökhagyó az összszerű eset kényszere alatt rést üssön a törvényes öröklés merev szabályain.

2. A lemondás érvényességéhez nem elég a lemondó egyoldalú kijelentése. Élők közti kijelentésnek, mely valakinek előnyére szolgáljon, érdekelt személylyel szemben kell történnie; senkihez sem, vagy nem-érdekelthez intézett kijelentés, bár kötelezettséget létesitő szándékkal tesszük, nem kötelez. Miután pedig a dolog természetében fekszik, hogy az érdekelt fél a lemondó kijelentése folytán, vagy azt megelőzve (előidézve), a lemondást elfogadva vagy visszautasitva, kifejezetten vagy hallgatag (p. o. az öröklési igény kielégitése vagy más ellenérték adása alakjában)[4]) nyilatkozik, a lemondás kétoldalú jogügylet, vagyis szerződés alakjában jön létre.[5])

[4]) *Bpesti tábla* 15888/882: »... a *G)* a. nyugta szerint ifj. R. J.... apjától a reá esendő örökrészt felvévén, világosan lemondott arról, hogy valaha örökl. igényt támasszon.« (Dt. uf. VI. 332. l.) Hasonlóan *Curia* 3132/881: »... nevezett adós, anyja által 1000 frttal kielégittetvén s ennek folytán ugyanő testvérei javára az apai és anyai örökségről lemondván stb.« (Dt. uf. I. 92. l.)

[5]) *Curia* 212/894: »... hogy a 3. sz. okirat kiállitásában alperes részt nem vett, illetve azt alá nem irta, *az okirat hatályára nincs befolyással*, a mennyiben annak megállapitásához, hogy örökhagyó férje, Csőke

A még hallgatag sem elfogadott egyoldalú lemondási nyilatkozat, mint hatálytalan, bármikor visszavonható (és pedig az örökhagyó halála után is,[6]) mert ezen körülmény az addig visszavonható nyilatkozatot nem teszi visszavonhatlanná). Ebből folyólag hatálytalan a minden jövendő örökségről általában és határozatlanul tett lemondás is.

Lemondás csak akkor forog fen, ha a szerződés a lemondó és az örökhagyó közt jön létre. A lemondónak más várományossal, vagyis az esetleges (végrendeleti vagy törvényes) örökösöknek egymás között létrejött megállapodása (pactum de repudianda hereditate), nemkülönben oly szerződés, melyre a lemondó idegen személylyel lép, nem a lemondás, hanem a harmadik személy utáni örökségről való szerződés fogalma alá esik,[7]) mely mellett, ha az örökhagyó a szerződéshez hozzájárul, közte és a lemondó közt (az illető — idegen vagy rokon — harmadik személy javára szóló) öröklési szerződés is létesül; s ezen megállapodás érvényessége az ily szerződésekre fenálló szabályok szerint itélendő meg.

Istvánnak a 3. sz. okiratban kifejezett *lemondási nyilatkozatát* és az alperes javára szóló végrendelet érvényének elismerését alperes *elfogadta*, az elfogadásnak külön, az okiraton való kifejezése nem kivántatik, és Cs. J. nyilatkozatának alperes részéről *való elfogadása* azzal a ténynyel, hogy a 3. sz. okiratot Cs. J.-tól átvette, *befejezettnek veendő.*« (P. T. XXX. 67. l.)

A *Curia* tehát annak megállapitásába bocsátkozván, hogy a lemondási nyilatkozat elfogadtatott, ezzel a lemondás elfogadását, vagyis szerződés létrejöttét a lemondás érvényességi kellékének ismeri el.

Lemondási szerződést tart szem előtt *Wenzel:* M. Mjog II. 467. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 724. l.; *Zsögöd* i. h.; *Barna Ignácz:* »Az örökjogról való lemondás« (Ü. L. 1888. 3. sz.). L. még *Oberschall* nyilatkozatát az *Értekezleten* Jkvek 365. l. Azon kérdésről, hogy valamely nyilatkozat kötelező voltához annak elfogadása szükséges, hacsak a jogügylet természete folytán az egyoldalú kijelentés nem elég, l. különösen *Savigny:* System d. röm. Rechts IV. 345—347. ll.; *Windscheid:* Pand. I. 191—193. ll. Ellenben *Stubenrauch:* Commentar I. 708. l. és több osztrák iró szerint az egyoldalúan kijelentett (el nem fogadott) lemondás is kötelező.

[6]) Ellenkező nézeten van *Zsögöd* i. h., mig *Unger:* Erbrecht 128. l. a szöveg értelmében nyilatkozik.

[7]) Ezen szerződések érvényességének kérdése a kötelmi jog keretébe tartozik.

A *Curia* az [5]) alatt idézett 212/894. sz. itélettel a szerződést

Az örökhagyó lemondási szerződést nem csak házastársával vagy legközelebbi rokonával, hanem szemügyre véve a távolabbi rokonok öröklésének eshetőségét, ezekkel is köthet.

A lemondási szerződés, tételes szabály hiányában, bármely alakban köthető;[8]) csak ha házastársak közt jön létre, szükséges a közjegyzői okirat alakja (*1886: VII. t.-c. 22. § a) pont*). A szerződő felek közül az örökhagyónak, tekintve, hogy a lemondás jogügylete lényegileg nem egyéb, mint a lemondónak az öröklésből való kizárása, melyhez ez utóbbi hozzájárul, teljes cselekvési (szerződési) képességgel nem, hanem csak végrendelkezési képességgel kell birnia, és részéről a személyes megkötés szükséges. Ellenben a lemondó tekintetében az ügylet tisztán a szerződés szempontjából itélendő meg; ha tehát nem önjogú, törvényes képviselőjének beleegyezése szükséges; sőt ingyenes lemondása gyámhatósági jóváhagyás mellett sem érvényes (*gyáms. törv. 20., 113. §§*). Ha kiskorú személy apjával szemben mond le, a szerződést a gyámhatóság által e végből (a *gyáms. törv. 30. § a) pontja* értelmében) kirendelt gondnok köti meg. A lemondó részéről a személyes megkötés nem szükséges (különben a törvényes képviselő általi megkötés is kizárva lenne). Lemondani lehet a várandó örökség egy részéről is.

A kit lemondása a törvényes öröklésből kizár (a ki az egészről lemondott), nem tarthat igényt a köteles részre (az egésznek felerészére) sem; ez megszünik az előfeltétellel, a törvényes öröklési kapcsolattal. Viszont a törvényes felerészről való lemondás kiterjed a törvényes örökségre is. Elméletileg igaz ugyan, hogy az, a ki az örökhagyónak szabad kezet engedett a korlátlan végrendelkezésre, ezzel

---

érvényesnek ismerte el: »... az örökl. jogról harmadik személy javára való lemondás tiltó jogszabályba nem ütközik.« (P. T. u. o.) De itt az örökhagyó a lemondáshoz hozzájárult, és az indokolásból nem tünik ki, vajjon a *Curia* nem-e ezen hozzájárulás folytán mondta ki érvényesnek a lemondást.

[8]) *Curia* 212/894: »Az elhunyt Kóri Ágnes utáni örökl. jogról Cs. J. a 3. sz. a. mellékelt, valódiságára meg nem támadott, alakjára a ppts 168. § rendelkezésének megfelelő okiratban alperes javára lemondott, ... s igy joga most már alperest illeti.«

csak azon jogosultságáról mondott le, hogy a végrendeletet köteles rész címén megtámadhassa, de nem tekinthető lemondottnak arra az esetre, ha végrendelet hiányában a törvényes öröklés áll be. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy népünk felfogása ellenkező: a felek nem válogatván a kifejezést, azt, a ki lemondott arról, a mit az örökhagyó tőle meg nem vonhat, lemondottnak tekintik arról is, a mit az örökhagyó tetszése szerint megvonhat. Miután pedig itt a szerződők akaratának magyarázatáról van szó, a rendszerinti felfogást kell irányadóul elfogadnunk. A törvényes örökség fentartása végett tehát kifejezett megállapodás szükséges.[9]) Ha a köteles részére nézve kielégitett gyermek ily külön fentartás folytán utóbb mégis részt vesz a törvényes öröklésben, tartozik a lemondása fejében kapott ellenértéket megtériteni. Ugyanez áll akkor, ha a lemondó az örökhagyó előtt halván meg, a lemondásnak gyakorlati eredménye nincs.[10])

Vajjon az általánosságban kijelentett lemondás (»apám utáni öröklésről«) csak a törvényes öröklésre, vagy a lemondáskor fenálló más öröklési címekre (a lemondó javára tett végrendeletre vagy öröklési szerződésre) is értendő-e, a szerződés magyarázatára tartozik. Szintúgy, ha a lemondónak törvényes öröklésre közeli és távolabbi kilátása van, vajjon a lemondás mindkettőt magában foglalja-e (p. o. János, a kinek testvérei Péter és Klára, lemond az előbbi javára; később pedig Klára meghal az örökhagyó előtt).

3. Lemondani lehet feltételesen is, p. o. »ha megnősülök«, »ha gyermekem születik«, vagy megforditva, »ha meg nem nősülök« stb. Ily lemondás hatását legegyszerűbben úgy

---

[9]) V. ö. az *Értekezleten* lefolyt vitát, Jkvek 100. l. Ellenkező nézeten van *Unger:* Erbrecht 129. l., *Pfaff* és *Hofmann:* Excurse über öst. R. I. 46. l., *Stubenrauch:* Commentar I. 709. l., *Barna* id ért. 4. l.

[10]) *Causa non secula,* v. ö. *Unger* i. h. Ellenkező nézeten vannak *Pfaff* és *Hofmann* ; szerintük, ha pactum de repudianda hereditate forog fen, a *causa futura* (a repudiare) ily esetben meghiusul, s igy a condictió-nak helye van; másként áll a lemondásnál. mely *azonnal* beálló eredményre — a várományosi minőség, status-szerű tulajdonság megszünésére — irányul. De ők is elismerik, hogy a visszatéritésnek helye van, ha a lemondó különben sem örökölt volna, p. o. mert öröklésre érdemetlenné lett (Excurse II. 43., 49. ll.)

itéljük meg, ha szemügyre vesszük, mily hatása lenne a végrendelet általi feltételes kizárásnak (mindkettőnek hatása ugyanaz): ha a feltétel az öröklés megnyilásakor már beállott, ezen tény a lemondót az öröklési kapcsolatból kizárja; ha nem állott be, örökössé lesz; de miután a kapcsolatot a feltételnek netaláni későbbi bekövetkezése is megszünteti, csak azon esetre és addig, ha és a mig a feltétel utóbb nem áll be. Megszünvén örökös lenni, tartozik az örökséget annak kiadni, a kire az a feltételnek az örökhagyó halála előtt való teljesülése (illetve nem teljesülése) esetén rányilt volna.[11])

A lemondás lehet általános, minden fentartás nélküli, vagy bizonyos személy javára szólhat. Az utóbbi záradék jelentősége nem az, hogy az illető a lemondó helyébe lépjen, mert a lemondó nem határozhatja meg az öröklés rendjét és elsőbbségét;[12]) hanem vagy azt jelenti, miszerint azért mond le, *hogy* bizonyos személy örökössé legyen (inditó ok), vagy azt, miszerint azon feltétel alatt mond le, *ha* az a személy örökössé lesz.[13]) Az előbbi esetben a lemondó az öröklési kapcsolatból akkor is kilép, ha az, a kinek javára lemondott, nem lesz örökössé; azonban kétség esetén a magyarázat a szerződő felek valószinű akarata gyanánt méltán felteheti, hogy a lemondás csak arra az esetre szól, ha az illető személy örökössé lesz. Ezen magyarázatból folyólag a lemondás hatályát veszti, ha a kedvezményezni szándékolt személy kiesik (az örökhagyó előtt meghal, nem akar, vagy nem képes örökölni); de ha több személy javára szól a lemondás, csak akkor, ha valamennyien kiesnek; a lemondó kilátása tehát már egyiknek öröklése által is meghiusul.

Ha leszármazó mond le szülőjével szemben, a felek valószinű akarata gyanánt feltehető, hogy a lemondás csak arra az esetre szól, ha a szülői örökség a többi leszármazóra szállna, de nem arra is, ha a felmenő- vagy oldalágra szállna.

[11]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Excurse II. 44. l.

[12]) Más szempont alá esik, ha a lemondó kiköti, h. az ő reá jutandott örökség bizonyos meghatározott személyre szálljon. Itt a lemondó és az örökhagyó közt, az illető személy javára kötött öröklési szerződés forog fen, és érvényessége az ezen szerződésekre fenálló szabályok szerint itélendő meg.

[13]) V. ö. *Unger:* Erbr. 129. l. 9. jegyzet.

Miután továbbá a felek a lemondásnál azt az öröklési kilátást tartják szem előtt, melylyel a lemondó a lemondás időpontjában bir, valószinű akaratuk alapján abból kell kiindulnunk, hogy a lemondás nem vonatkozik arra a többletre, melylyel a lemondó hányada a lemondás utáni kiesések folytán szaporodik.[14])

4. Vitás, vajjon a szülő lemondása kihat-e a leszármazóira is?

A törzsegységi rendszer értelmében a szülő lemondása leszármazóinak jogát nem érinti. Ezen rendszernél fogva az örökhagyó távolabbi leszármazói nem szülőjük, hanem saját önálló jogukon örökölvén (13. § 4. pont), szülőjük lemondása, a ki csak saját jogáról mondhat le, őket meg nem köti. Nem tesz különbséget, akár túléli a lemondó az örökhagyót, akár nem; mert mindkét esetben kieesettnek veendő: ha nem éli túl, halála, ha túléli, annak folytán, mivel úgy tekintendő, mintha az örökséget visszautasitotta (a visszautasitó pedig úgy veendő, mintha az örökhagyó előtt elhunyt) volna. Hozzájárul az a megfontolás, hogy a szülő ily módon leszármazóinak öröklési kilátását spekuláció tárgyává tehetné.

Azonban túlnyomók mégis azok az érvek, melyek a lemondás hatásának a leszármazókra való kiterjesztése mellett szólnak. A kiterjesztés ellen felhozott szempontok elméletileg helyesek, de a gyakorlati élet követelményeibe ütköznek. A lemondás hiába történnék, és az intézmény épen azokban az esetekben, a melyekre való tekintettel a gyakorlati élet szükségletei azt létrehozták, céltalannak bizonyulna, ha a szülő lemondása a leszármazókat nem kötelezné, holott a felek az ellenkezőt, t. i. azt tartották szem előtt, hogy a lemondóval az ő törzse is kilép az öröklési kapcsolatból. A lemondó leszármazóinak nem lévén részük a lemondási szerződés megkötésében, az ő jogaikat szorosan véve nem érintené. Azonban láttuk a betudásnál, hogy a törzselőd által felvett érték a törzs által osztályra bocsátandó, vagyis, hogy a szülő cselekménye kihat az ő leszármazóira, betudási kötelezettsége kiterjed ezekre is; és nem lenne indokolható,

---

[14]) V. ö. *Zsögöd* id. ért. 121—123. ll., és az *Értekezleten Czordának* a szöveggel megegyező, *Oberschallnak* ellenkező nézetét, Jkvek 100. l.

hogy a lemondás esetére — mely többnyire szintén ellenérték mellett történik — különbséget tegyünk.[15])

De az, hogy a lemondó az ő leszármazói nevében is lemond, nem vélelmezhető. Szükséges, hogy a lemondó azt kijelentette legyen, mely kijelentés lehet nyilt vagy hallgatag. Ez utóbbira különösen akkor kell következtetést vonnunk, ha a lemondó a lemondás fejében ellenértéket kapott; ilyennek adása, illetve elfogadása alig birván értelemmel, ha a szerződők szándéka nem volna az, hogy a lemondóval az ő törzse is kizárassék az öröklésből.

A szent korona öröklése.

27. §.

1. Oly esetben, midőn az örökhagyó után örökös nem maradt, a hagyaték a szent koronára száll.[1]) Ha részben

[15]) *Curia* 4904/885: ». . . mert alaptalan felperesek azon érvelése, hogy anyjuk J. M. előbb halván el, mint örökhagyó; ők — t. i. az unokák — közvetlenül hivatvák az öröklésre, annál inkább, mivel anyjuk életében oly jogról, mely meg sem nyilott, le sem mondhatott. Mert felperesek id. J. Gy. hagyatékában csupán anyjuk jogán örökölhetnek; ha tehát anyjuk ellenében bebizonyittatik, hogy az örökrész tekintetében magát kielégitettnek nyilvánitotta, azon esetben kétségtelen, hogy felperesek többé öröklési joggal nem birhatnak, *mivel ellenkező esetben két gyermekrészt kapnának.*« (*Márkus* gyüjteménye II. r. 356. l. 2730. sz.)

A szöveg nézetén van *Zlinszky:* M. Mjog 742. l., mig *Katona:* »A törv. örökl. a magy. jogban« a Jogt. Közl. 1872. évi 28. sz. 203. l. és *Herczegh* i. m. 242. l. szerint a szülő lemondása a leszármazókat nem kötelezi.

A törvényhozási munkálatok közül a magyar jav. 12. § és az osztr. ptkv. 551. § szerint a lemondás a lemondó leszármazóit feltétlenül megköti; a német ptkv. terv. 2023., 1972. §§ szerint nem köti meg; *Zsögöd* id. Törv.-tervezete 65. §, a zürichi tvkv. 2131. §, és a szász tkv. 2561. § szerint a lemondás a leszármazókra is kihat, ha azt a lemondó a szerződésben felvállalta. A porosz Landr. II. r. 2. c. 357., 358. §§ a lemondó leszármazóit kizárja, ha ők a lemondó után örökölték, vagy ha a lemondó az örökhagyót túléli; Mommsen jav. 212. § szerint azonban ezen feltételek egyikén kivül szükséges, hogy a lemondás a leszármazók nevében kifejezetten kijelentetett, vagy hogy a lemondás fejében ellenérték adatott legyen (hallgatag kijelentés).

[1]) *I. T. Sz. 18. §:* »A szent korona öröklése.« »A szent korona öröklése ott, hol sem törvényes, sem végrendeleti örökösök nem léteznek, minden vagyonra különbség nélkül kiterjed.«

törvényes öröklésnek lenne helye, azonban az örökhagyó után törvényes örökös nem maradt, a *18.* § szóhangzása (»ha végrendeleti örökös nincs«), de a törvény szelleme és az örökhagyó valószinű akarata szerint is, a törvényes örökség nem a szent koronára, hanem a végrendeleti örökösre hárul.

A korona ügyésze (kir. kincstári jogügyek igazgatója, causarum regalium director) a hagyatékot (szállományt) csak akkor foglalhatja el, ha az a körülmény, hogy örökös nincs, biróilag megállapitva van.

E végből a hagyatéki biróság az örökségre netán igényt tartókat egy évre szóló hirdetmény útján megidézi *(1894 : XVI. t.-c. 115. §).* A hirdetményi eljárás akkor is meginditandó, ha az összes ismert örökösök az örökséget visszautasitják ; mert ez az eljárás a háromlási jog érvényesitésének előfeltételét, a fiscus örökösi legitimatióját megállapitó eljárásnak egyik lényeges alkatrészét képezvén, a netalán ismeretlen örökösök megidézése okvetlenül szükséges.

Ha a kitüzött határidő alatt a hagyatékra igénylő jelentkezik, a hagyaték tárgyalása a rendes szabályok szerint (*1894 : XVI. t.-c. 50—71.* §§) megy végbe, és erre a jogügyek igazgatója meghivandó; ha pedig örökös nem jelentkezik, a biróság a hagyatékot a kincstárnak átadja (id. törv. *116.* §), úgyszintén akkor is, ha a jelentkező igénye a törvény rendes útján elutasittatott.

Az átadásig a hagyaték gondozása és az ismeretlen örökösök érdekének megóvása végett gondnok rendelendő (id. törv. *114.* § *3. bekezdés*), a ki a netaláni örökösök ki- és holléte iránt alkalmas módon kutatásokat tenni tartozik.[2])

1894 : XVI. t.-c. 114. § : »Ha valamely örökhagyó, örökös hátrahagyása nélkül halt el, vagy örökösnek létezéséről senkinek sincs tudomása, erről a kir. kincstári jogügyek igazgatóságát a haláleset-felvétel beérkeztével haladéktalanul értesiteni kell.«

Ily eset, mint láttuk, különösen törvénytelen születésü örökhagyónál fordulhat könnyen elő.

A szerzői jog, mely a hagyatékhoz tartozik, nem száll át a kincstárra *(1884:XVI. t.-c. 3. §)*, hanem, ha a jogositott után örökös nem maradt, elenyészik.

[2]) A gondnok jogköréről l. bővebben *Trux Hugó:* Örökös. eljárás a biróságok előtt (Budapest 1889) 123—126. ll.

Azonban az örökösök igényeiket a kincstár, mint jóhiszemű birtokos[3]) ellen, az átadás után is, az öröklés megnyiltától számitandó rendes elévülési idő alatt érvényesithetik (id. törv. *116.* § *3. bekezdés*). Ez nem oly különös kedvezmény, melyet a törvény a hirdetményi határidő alatt nem jelentkező örökösnek nyujt, hanem folyománya azon elvnek, miszerint az örökösödési eljárás során létesitett perenkivüli rendezés nem szolgálhat akadályul arra, hogy az átadó végzés alapjait érintő uj körülmények felmerülése esetén a jogositott igényét a törvény rendes útján az átadás után is érvényesitheti.[4])

2. Vitás, vajjon a kincstár a szállományt örökösi minőségben vagy pedig mint uratlan vagyont annálfogva nyeri-e el, miszerint az állam előnyös joggal bir a területén lévő minden uratlan vagyon elfoglalására (occupatio).[5])

Az utóbbi nézet szem elől téveszti, hogy örökösök nemlétében, nem annyira uratlan, mint inkább oly vagyonról van szó, a melynek ura nem jelentkezik, s nem veszi figyelembe, hogy ha a hagyaték res nullius volna, akkor jogositott személy hiányában a hagyatéki követelések megszünnének. Hozzájárul, hogy a fiscus igy csak a saját állama területén létező hagyatéki vagyonra tarthatna igényt, holott államszerződés esetén igénye kiterjed az örökösök és végrendelet nélkül külföldön elhalt állampolgárok hagyatékára is.[6])

---

[3]) *Budapesti tábla* 5897/887: »Az örökséget jóhiszemben birtokba vevő államkincstár az időközbeni haszonvétel és kamatok megtéritésére semmi esetben sem kötelezhető.« (Dt. uf. XX. 327. l.)

De a kincstár jóhiszeműségét félbeszakitja az átadás után fellépő örökös keresete; minélfogva, ha a keresetnek hely adatik, a kincstár a kereset beadásától a szállomány visszaadásáig elvont haszonvételeket felperesnek megtériteni tartozik. *Curia* 6930/890. *Márkus* gyüjtem. II. 139. l.

[4]) Az általános szabályt az id. törv. *89.* §-a mondja ki, v. ö. *Imling:* Örök. eljárásról szóló törvény magyarázata 64. l.

[5]) Ez a magyar javaslat álláspontja, mely a kincstárnak szállományi jogát nem magánjogi természetűnek, hanem az állami főhatalom folyományának tekinti (Indok. 215. l.). A szerzői jogról szóló *1884 : XVI. t.-c. 3.* §-a is a hagyatékot örökösök hiányában »uratlannak« mondja. Hasonlóan *Frank* i. m. 541. l. (»melynek t. i. sem végintézet, sem törvény szerint igaz ura és örököse nincs»), továbbá a német jogi irók közül *Stobbe:* Deutsches Privatrecht (Berlin 1865) V. 165. l., és *Siegel:* Deutsches Erbrecht (Heidelberg 1853) 240. l.

[6]) Az illető államszerződéstől függ, vajjon csak az ingó, vagy az ingatlan

Felfogásunk szerint helyes az az álláspont, hogy a kincstár a szállomány birtokba vételével az örökhagyó helyébe lépvén, hasonló helyzetben van, mint az örökös.[7])

A kincstár az örökséget vissza nem utasithatja ugyan, mert a szállományi jognak alapja annak szüksége, hogy az örökhagyó cselekvő és szenvedő kötelmei fentartassanak; továbbá a hagyatéki biróság hirdetménye nem csak az örökösi, hanem a tulajdonosi és hitelezői minőségben érdekelteket is megidézi, minélfogva jelentkezés esetén az utóbbiak igényei is tárgyaltatnak, és a kincstár csak az ebbeli követelések levonása után fenmaradó tiszta hagyatékot veszi át a biróságtól. De ezen eltérésektől eltekintve, a kincstár az örökössel egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel bir.

A kincstár tartozik tehát a hagyatéki terheket az örökség értéke erejéig kiegyenliteni; ha a hagyaték erre nem elegendő, a követelések a hitelezők beleegyezésével aránylagos levonás alá esnek, ha pedig egyezség létre nem jön, a kir. ügyigazgató jogositva van a hagyaték elleni csőd megnyitását kérelmezni.

A kincstár ugyanazon kereseteket indithatja, mint az örökös, és ellene ugyanazon keresetek indithatók, mint az örökös ellen. Felléphet oly személyek ellen, a kik örökösi minőséget szinlelnek, mert igényét csak valódi örökös zárja

hagyatékra is, l. erről a kérdésről bővebben *Alexy Albert:* »Der Fiscus im internat. Privatrecht«, a Zeitschr. f. internat. Priv. u. Strafr. III. 492—497. ll.

7) Ez a *Curia* álláspontja: ». . . az R. K. hagyatékához tartozott . . . szállásföld a szt. korona örökösödési jogán a kir. kincstárnak beszavatoltatván és átadatván, ez utóbbi ugyanazon tekintet alá esik, mint más örökös« (l. a [8]) jegyzetben idézett 6930/890. sz. határozatot). Ezek a szavak szabatosan megjelölik a kincstár jogállását: a kincstár nem heres, azonban heredis loco. (»Hi, qui in universum ius succedunt, mond *Paulus*, heredis loco habentur« l. 128. D. de R. J.). És ez az uralkodó nézet (l. *Windscheid* i. m. 290. l., *Unger* i. m. 386., 387. l., *Brinz* Pand. (2. kiadás) 450. l., *Dernburg* Pand. III. 278. l.), mely átment számos törvénykönyvbe és javaslatba, l. a porosz Landrecht II. 16. § 25., szász törv. 2620. §, zürichi törv. 1965. §, német jav. 1974. § és ennek indokolását V. 379. l.

A glossátorok ideje óta folyó ezen vitában kifejlődött egy harmadik nézet is, mely szerint a fiscus joga egyszerüen abban áll, hogy a terhek levonása után fenmaradó hagyatékra igényt tarthat. Ez a code civil 813. § és Mommsen 526. § álláspontja.

ki. Ennélfogva megtámadhatja a rokoni minőségére hivatkozó örököst, a ki azzal nem bir; a végrendeleti (szerződési) örököst, a ki jogát hamis, hamisitott vagy érvénytelen végrendeletre (szerződésre) alapitja; igényt emelhet oly örökössel szemben, a ki öröklésre képtelen, érdemetlen, vagy az örökségről lemondott. Mindezen perekben, a melyeket a kincstár megindithat akkor is, ha az állitólagos örökös a hagyatékot már birtokba vette, a kir. ügyigazgató jogállása ugyanaz, mint minden más örökösé; ő az örökösi minőségre hivatkozóval szemben úgy áll, mint más örökösök egymással szemben. Sőt, miután a kincstár szállományi joga a törvényen alapul, ellenben az örökös, igényének alapját (vérbeli összeköttetés, örökbefogadás, házasság, örökhagyó akarata) bizonyitani tartozik; ennélfogva a kir. ügyigazgató tagadásával szemben az örökösi minőség igazolása azt terheli, a ki arra hivatkozik.[8]) Viszont azonban a kir. ügyigazgatót terheli azon állitásának bizonyitása, hogy az örökös joga, érdemetlenség folytán, vagy más okból megszünt.[9])

[8]) *Curia* 2378/886 (a *bp. tábla* itéletét indokaiból hh.): »... alperes azt, hogy a nevezett örökhagyó után őt örökösödési jog illetné, nem igazolván; ellene a kereseti ingatlanok tulajdona, szállomány cimén felperes kincstárnak ... odaitélendő volt.« (Dt. uf. XVI. 65. l.)

[9]) 1848 előtti jogunkban a fiscus öröklése nagy szerepet játszott. »Örökösödésének módja oly sok, mond *Nánásy*, és külömbféle, hogy ezeket mind külön-külön előhordani felette hosszas volna, egy olly bizonyos és tsalhatatlan regulára húzni, melyből majd minden esetek megfejtettethetnének, tsaknem lehetetlen, minthogy a magtalanoknak Jószágaiban ezer meg ezer környülállások adják magokat.« (Törvény szerént való örökös 205. l.)

Az adományos jószág, mihelyt levél szerint való örökös nem volt, visszajárt a kir. kincshez, és pedig akkor is, ha a jószágot — akár zálogképen, akár örökvallás mellett — más birta; ily esetben azonban a hagyatékon fekvő terheket a fiscus megtérité.

A nem adományos javak, örökös hiányában szintén a kincstárra szálltak; azzal a kivétellel, hogy jobbágyok javait a földesúr, és sz. kir. városokban polgári ingatlanokat és polgárok ingóit is a város nyerte el. Sőt az *1840: VIII. t.-c. 19. §*-a szerint oly nem-jobbágy hagyatéka is, a ki a földesúri törvényhatóság alatt lévő helyen lakott, a földesúrra maradt; ingatlan jobbágyi javak akkor is, ha az örökhagyó nemes ember volt. V. ö. *Frank* i. m. 541—544. ll.

III. FEJEZET.

AZ ÖRÖKHAGYÓ RENDELKEZÉSÉN ALAPULÓ ÖRÖKLÉS.

Végrendeleti öröklés.

Bevezetés.

28. §.

Hazai jogunk a végrendeleti öröklésre nézve kevés, és igen hézagos intézkedéseket tartalmaz. Ennek oka részint a családi kötelék erejében s a vérség iránti kegyeletben rejlett,[1]) mely a törvénytől eltérő intézkedésektől tartózkodott; részint abban a körülményben, hogy 1848 előtti jogunk szerint csak a szerzeményi javakról lehetett végrendelkezni, ellenben ősiekre nézve ezen jogosultság csak a jogközösségben levő utolsó birtokosnak volt megadva.[2]) Miután pedig a vagyon főalkatrésze ősi javakban állott, sem a törvényhozás nem forditott különös gondot, sem a birói gyakorlatnak nem volt bővebb alkalma a végrendeleti öröklés szabályainak fejlesztésére.

Az *I. T. Sz.* az ősi és szerzeményi vagyon közti különbséget eltörülvén, a végrendelkezési jogot mindennemű javakra kiterjesztették. Tüzetesen azonban a végrendeleti öröklési jog ekkor sem lett szabályozva, és az *1876:XVI. t.-c.* is csak a végrendeletek alaki kellékeiről intézkedik.

---

[1]) *Tóth Lőrincz:* A magyar örök. jog szelleme. (M. Akadémiai Értesitő 1862. folyam III. 315. l.)

[2]) *Hk. I. 58.*; *1723:XLIX. t.-c.; Dec.* 2. div. succ.: »Az ilyen jószágot, mintegy hitrebizottnak erejével birót, a mennyire lehet, a terhektől megőrizni, és szabados vagy nem adós állapotban kell azokra által botsátani, a kiket az örökösödés törvény szerint illet.« Az utolsó birtokos intézkedése azonban senkit sem sértvén, annak magában az ősiségben akadálya nem volt; *1715:XXVI. t.-c. 3. §.* V. ö. *Frank* i. m. 438., 439. ll.

A végrendelet fogalma.

29. §.

1. A végrendelet (testamentum) valamely physikai személy egyoldalú intézkedése arról, hogy halála után vagyonával mi történjék.

A végrendelet feltétlenül visszavonható. Ez következik abból a megfontolásból, hogy a végrendelet úgy tekintendő, mintha a rendelkezőnek halála pillanatában kijelentett akaratát tartalmazná.[1] A visszavonás jogában különbözik a végrendelet az öröklési szerződéstől. Ezt a jogot a végrendelkező nem veszti el annak kijelentése által, hogy arról lemond (u. n. clausula derogatoria), kivéve, ha a végrendeletben részesitett a lemondást elfogadta. Ily esetben öröklési szerződés létesülhet, mely az ezekre nézve fenálló szabályok szerint birálandó el.

A végrendelet vagyoni viszonyok szabályozására szolgál, azonban más intézkedéseket is tartalmazhat, p. o. gyám vagy gondnok kirendelését (*1877: XX. t.-c. 34.* §), törvénytelen gyermek elismerését, tartozás beismerését. Ily intézkedések érvénye akkor, ha a végrendelet semmis vagy érvénytelen, az akarat-nyilatkozatokra vonatkozó szabályok szerint itélendő meg.

Örökös kijelölése hazai jogunk szerint nem képezi a végrendelet kellékét. A végrendeletek nálunk régenten a római és kánoni jog szerint itéltetvén meg,[2]) érvényességükhöz megkivántatott, hogy az örökhagyó egész vagyonára örököst

[1]) »Mert a rendelkező akarata, mond *Ulpian*, utolsó lehelletéig megváltozhatik« (L. 4. D. de adimendis vel transfer. 34., 4.); »és a végrendeletet, teszi hozzá *Kelemen* (Institutiones 318. l.), csak a halál erősiti meg; ez a rendelkezés mindig a halál esetét tartván szem előtt, és előbb semmi hatással nem bir« (u. o. 319. l.).

[2]) *Frank* i. m. 431. l. Római jog szerint az örökös kijelölése a végrendeletnek oly módon érvényességi kelléke, hogy örökös-jelölés nélkül nincs végrendelet, és az örökös-jelölés érvénytelensége esetén a végrendeletnek összes intézkedései hatálytalanokká válnak, § 34. I. de leg. 2. 20.; l. 1. § 3. D. de vulg. 28., 6.; l. 20. D. de iure cod. 29. 7. Lásd még *Windscheid:* Pand. III. 30. l.; *Dernburg:* Pand. III. 121. l.; *Vécsey:* Institutiók (2. kiadás) 510. l.

jelöljön; ezt a kelléket azonban az *1715:XXVII. t.-c. 4.* §-a megszüntette. A végrendelet tehát érvényes akkor is, ha örökös-kijelölést nem tartalmaz, vagy ha az örökhagyó abban vagyonának csak egy részéről intézkedik.

2. Örököst kijelölni, és egyátalán mindazokat az intézkedéseket, melyeket végrendeletben, lehet fiókvégrendeletben (codicillus) is megtenni.[3]) Az *1715:XXVII. t.-c.* a végintézkedés eme két alakjára nézve eltérő alaki kellékeket szabott; az *1876:XVI. t.-c.* azonban ezt a különbséget is megszüntette. Mai jogunk tehát a végrendelet és a fiókvégrendelet közti különbséget elejti, s ha az *1876:XVI. t.-c.* külön emliti az utóbbiakat is, ennek oka abban rejlik, hogy a törvény hatálya kiterjed oly területre is, hol az osztrák polg. törvénykönyv van érvényben.[4])

[3]) Előbbi jogunk szempontjából más nézeten van *Huszty:* »Fiókvégrendeletet a végrendelet előtt nem lehet tenni;« »fiókvégrendeletben örököst nevezni vagy helyettesiteni nem lehet.« (Juris prudentia practica II. 42. 2.) *Frank* szerint a codicillus más, korábbi végrendelet nélkül is megáll, de abban csak »némely« javakról lehet intézkedni (i. m. 435. l.). Hasonló véleményen van *Wenzel:* M. Mjog (2. kiadás) II. 450. l. *Herczegh* szerint a flókvégrendeletek önálló jogi jelentőséggel nem birnak, hanem mind fenállásuk, mind hatályukra nézve érvényes végrendeletet tételeznek fel (i. m. 154. l.).

[4]) Ezen codex 535. §-a szerint ugyanis örökös-jelölésnek csak végrendeletben van helye; oly végintézkedés pedig, mely csakis egyéb rendelkezéseket tartalmaz, fiókvégrendeletnek neveztetik.

Ugyanez áll a római jogra nézve. »A végrendeletek csak az örökösi nevezése által nyernek erőt, ez tehát feje és alapja az egész végrendeletnek.« (§ 34. I. de leg. 2., 20.) L. még l. 20. D. de iure cod. 29., 7.; l. 14. C. de test. 6., 23.

Miután azonban az osztr. polg. törvénykönyv a fiókvégrendeletekre ugyanazokat az alakiságokat irja elő, mint a fővégrendeletekre (578. §). és igy a végintézkedés két alakjának egyenlő jelentőséget tulajdonit, más részről pedig a végrendelet érvényét fentartja akkor is, ha az örökös-jelölés hatálytalan: a megkülönböztetésnek, mely a római jogban oly mérvadó jelentőséggel bir, az osztrák jogban alapja nincs, és indokoltabb hazajogunk álláspontja, mely a laikus jogérzetnek is inkább megfelel.

Végrendelkezési képesség.

30. §.

1. Végrendelkezési képességgel rendszerint mindenki bir. Végrendelkezni képtelenek:

a) azok, a kik életük 12. évét még be nem töltötték. A *Hk. I. r. 111. cím 3.* §-án és *III. r. 30. cím 4. és 5.* §§-ain alapuló ezt a szabályt az *1876:XVI. t.-c. 21.* §-a azzal egészíti ki, hogy 18 éven aluli kiskorúak, a mennyiben végrendelkezési képességgel birnak, csak közvégrendeletet tehetnek, a mi által az eljáró kir. közjegyzőnek alkalma van, a végrendelkezőt intézkedéseinek értelméről és következményeiről felvilágositani (*1874:XXXV. t.-c. 61.* §).[1])

A végrendelkezési képesség a 12. évet betöltött kiskorúakat nemre való tekintet nélkül illeti meg; 18 éven aluli nő azonban, ha férjhez ment, magánvégrendeletet is alkothat, mert a törvény világosan a »kiskorúakat« szoritja a közvégrendeleti alakra, a nő pedig férjhezmenetel által nagykorúvá válik.

A végrendelkezési képességet kizárja továbbá:

b) a szellemi épség, illetve az öntudat hiánya.

Az észbeli épség hiánya lehet állandó vagy muló. Amaz az elmebetegség különböző alakjaiban nyilvánul, mint p. o. tébolyodottság, dühösség, tompaság, aggsági butaság, veleszületett butaság, bárgyuság; muló okok a lázheveny (delirium), búskomorság, hallucinatorikus zavarodottság, nehézkóros, hysteriás, hűdéses elmezavar, a teljes részegség, alvajárás, hypnotikus álom stb. Mindazon állapotokat, melyek az öntudatot, s ezzel a végrendelkezési képességet kizárják, kimeritően felsorolni lehetetlen; a biró dolga az öszszerű esetben a ténykérdést szakértők meghallgatása mellett tisztába hozni.[2])

[1]) Megkivántatik a 12., illetve 18. életév betöltése, a mihez nem elég, hogy a betöltés napja megkezdődött, hanem szükséges, hogy elmult legyen. Hasonlóan *Pacifici-Mazzoni:* Istituzioni I. 31. l.

Római jog szerint a végr. képesség beáll, mihelyt a nap, a melyen az illető személy a serdült kort eléri, megkezdődik (dies inceptus pro completo habetur, l. 5. D. qui test. 28. 1.). Hasonlóan *Gruchot:* Preuss. Erbrecht I. 328. l.

[2]) Az elmekór alakjait tüzetesen tárgyalja és a gyakorlatból vett példákkal illusztrálja *Schwarzer Ottó:* »Az elmebetegek jogvédelme« (Budapest 1895) II. 4—37. ll.

A bizonyitás azt terheli, a ki állitja, hogy az örökhagyó a végrendelkezés időpontjában elmebeteg, vagy öntudatlan állapotban volt. Bizonyitékul szolgálnak oly tanúk vallomásai, kik az örökhagyót megfigyelték, különösen a végrendeleti tanúké; az örökhagyónak szóbeli vagy irásbeli nyilatkozatai (levelek, feljegyzések), szakértők véleménye, első sorban pedig magának a végrendeletnek tartalma. Ha ez józan észre vall, a végrendelet érvényesnek veendő.[8])

Persze nincs kizárva, hogy a végrendelet valójában más személyek műve, a kik az örökhagyó elmebetegségét felhasználva, saját akaratukat tették az övé helyébe, vagy az elmebetegségre valló részleteket a végrendeletből kiküszöbölték. Ez azonban annak részéről, a ki a végrendelet érvényességét megtámadja, bizonyitandó, a feltevés a mellett szólván, hogy a végrendelet az örökhagyónak saját műve, és akaratának kifolyása. A végrendeletnek egymagában logikai tartalma az örökhagyónak elmebeli állapotával ellentétben állhat különösen a részbeni elmebetegség, fix idea, vagy mánia esetében. Itt a végrendelet alapos körültekintéssel készültnek tünhetik fel, holott megzavart elmében leli kútforrását; igy p. o. ha az örökhagyó, a ki rokonaival jó egyetértésben él, azonban őrülési rohamaiban magát általuk üldözöttnek véli, idegenekre hagyja vagyonát. De viszont lehetséges, hogy a fix idea vagy mánia a végintézkedéssel nem függ össze, p. o. ha az örök-

---

[8]) *Curia* 12375/892: ». . . A végrendelet olyan értelmesen van szerkesztve és szabatosan leirva, hogy az határozottan az örökhagyó épelméjűségét tanusitja, s felperes arra nézve, hogy az örökhagyó ezt a végrendeletet valakinek befolyása alatt szerkesztette vagy leirta volna, bizonyitékot nem szolgáltatott. . . . A tanúk vallomását és a szakértők véleményét tehát nem lehet oly döntő bizonyitéknak elfogadni, melynek alapján . . . az épelméjűség minden attributumát magán viselő végrendeletet, végrendelkezési képesség hiánya miatt érvénytelennek kimondani lehetne.« (Dt. uf. XXXV. 92. l.)

Hasonlóan *Legf. it.* 4943/870. (az első és másodbir. itéletét e részben indok. hh.): ». . . a *D)* a. beügyelt végrendelet tartalma szerint is, T. A. 1868 febr. 21-én tett végrendelkezése alkalmával épelméjűnek találtatott, s igy az épelméjűsége mellett harcoló jogvélelem ellenében a gyengeelméjűségének megállapithatására nézve felperesek részéről jogszerű bizonyiték szolgáltatása hiányában T. Andrást biróilag gyengeelméjűnek itélni s a végrendeletet érvénytelennek kimondani nem lehet.« (Dt. rf. IV. 175. l.)

hagyó idegenek által üldözöttnek véli magát és rokonait jelöli ki örököseiül. Ha tehát a végrendeletet nem fix eszme vagy mánia folytán alkotta, és igy annak az intézkedésben nincs része, akkor az egyéb irányban épelméjű örökhagyónak végrendelete a mánia dacára érvényes.[4])

Az elmebeteg is végrendelkezési képességgel bir világos időközökben (lucida intervalla). A bizonyitás itt is azt terheli, a ki az épelméjűséget, s ezzel a végrendelkezési képességet kétségbe vonja.[5]) Nem kell t. i. azt bizonyitani, hogy az örökhagyó világos időközben rendelkezett, hanem ellenkezőleg a végakarat érvényességét megtámadó fél részéről bizonyitandó, hogy az örökhagyó annak nyilvánitásakor eszének használatától megfosztva volt. Nem bir ugyanis alappal az a vélelem, hogy az örökhagyó elmebeteggé válván, ilyen volt azután és különösen a végrendelet alkotásakor is (semel demens semper talis praesumitur); mert vélelmezendő a végrendelkezési képesség, a miből következik, hogy nem a végakarati nyilatkozat érvényességét kell igazolni, hanem bizonyitandók azok a körülmények, melyek a nyilatkozat rendszerinti hatályát kizárják. Bizonyitékul szolgálhat az elmebetegség természete, mely világos időközöket kizár (bárgyúság, hülyeség); más természetű elmebetegségeknél a végrendelet tartalma, és a végintézkedésnél jelen volt személyek vallomása. Ha ily módon sem szerezhető teljes bizonyosság, a végrendelet érvényét megtámadó félnek azt kell bizonyitania, hogy az örökhagyó elmebetegsége állandó volt, vagyis hogy világos időközök nem voltak rajta észlelhetők. De ez a bizonyitás

---

[4]) »Nem lehet a végrendeletet érvénytelennek kimondani, folytatja a *Curia* fentidézett 12375/892. sz. itéletében, mert S. János, K. Amália stb. vallomásaiból csak annyi látszik bizonyosnak, hogy az örökhagyó a végrendelet tétele idejében nagyfokú idegességben és üldözési rögeszmében szenvedett, de nem látszik bizonyosnak az is, hogy örökhagyó az eszének használatában nem volt.«

Bővebben tárgyalja a mánia kérdését *Pacifici-Mazzoni:* Trattato delle successioni I. 108. és köv. ll.; l. még *Dernburg:* Preuss. Privatr. III. 294. l. 12. jegyzet.

[5]) Kivéve, ha az elmebetegségben szenvedő e miatt gondnokság alatt állott; mely esetben, mint alant látni fogjuk, az, hogy a végrendelkezés világos időközben történt, az ezt vitató fél által bizonyitandó.

viszont sikertelen lesz, ha az bizonyul be, hogy volt világos időköze; mert akkor lehet, hogy a végrendelet alkotásakor is világos időközzel birt.[6])

Vitás, vajjon végrendelkezési képességgel bir-e világos perceiben oly elmebeteg, ki e miatt gondnokság alatt áll. A tagadó nézet, melyből következnék, hogy a gondnokság alatt lévő személy érvényesen akkor sem végrendelkezhetik, ha elmebeli egészsége teljesen visszatért, arra hivatkozik, hogy a világos időközök bizonyitása felette nehéz és bizonytalan lévén, az elmebetegség miatt gondnokság alatt állóra nézve kevesebb sérelemmel jár, ha végrendelkezési képessége megvonatik, mintha tér nyilik arra, hogy esetleg nem az ő valódi akarata érvényesüljön. Ámde a gondnokság alá helyezés célja csak az, hogy a gondnokolt vagyona biztosittassék, és hogy ő joghátrányt ne szenvedjen; ezzel a céllal pedig nem ellenkezik, hogy vagyonáról halála esetére intézkedhessék. Sőt a végrendelkezési képesség feltétlen megvonása egyértelmű volna a jogképesség részbeni megvonásával, mert a gondnok az elmebeteg helyett nem alkothat végrendeletet.[7]) Miután

[6]) V. ö. *Laurent:* Principes du droit civil XI. 152., 153. ll. A bizonyitási teher eloszlatására nézve hasonló véleményen van *Förster-Eccius:* Preuss. Privatrecht IV. 296. l.; *Dernburg* i. m. 294. l. és a német polg. törvénykönyv javasl. indok. I. 131. l.

Ellenben az osztr. polg. tvkv. 567. §-a szerint, ha a végrendelkezési képtelenség be van bizonyitva, akkor a végrendelet érvényességét vitató fél részéről bizonyitandó, hogy az örökhagyónak a végrendelkezéskor lucidum intervalluma volt. Ezt az álláspontot helyesli *Gruchot* i. m. I. 338. l.; *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar z. bürg. Gesetzbuch II. 104. l.; *Unger:* System d. oest. Privatr. II. 457. l., abból indulván ki, hogy ha valaki cselekvési képességgel nem bir; az, a ki a rendszerint cselekvésre képtelen személy jogügyletének érvényét vitatja, köteles a cselekvési képesség kivételes fenforgását bizonyitani. Helyeselte ezt az álláspontot az örökl. jog tervezete fölötti tanácskozásra egybehivott *Értekezlet* is, l. Jegyzőkönyvek 166. l.: »Ha az állittatik, hogy az örökhagyó, ki eszének használatát elvesztette, a végrendelkezéskor teljes eszmélettel birt, ezen állitás szakértők által, kik az örökhagyónak elmeállapotát pontosan megvizsgálták, vagy más biztos bizonyitékok által kétségen kivül teendő.«

[7]) *Legf. it.* 72/871: »tek., h. a XV. a. orvosi jelentésben vázolt azon állapot, mely szerint a nyavalyatörte Sz. E. betegesen működött, életműveit az ész és akarat okszerűleg kormányozni képes nem volt, és ezen szellemi

azonban oly személynél, ki elmebetegség miatt áll gondnokság alatt, a vélelem a mellett szól, hogy a gondnokság tartama alatt elmebeteg volt, ennek bizonyitása a végrendelet érvényességét megtámadó felet nem terheli, hanem az a körülmény, hogy a végrendelet világos időközben jött létre, az erre hivatkozó fél által bizonyitandó.[8])

Az örökhagyó elmebetegségére alapitott kifogást közvégrendelet ellen is lehet érvényesiteni. Mert habár az eljáró kir. közjegyző hivatalból köteles az ügyfél rendelkezési képességéről meggyőződni, ez nem zárja ki az ellenkezőnek bizonyitását, még pedig akkor sem, ha a közjegyző az okiratban bizonyitja, hogy az örökhagyó a végrendeletet egész terjedelmében személyesen bemondta, és tartalma józan észre vall.

Végrendelkezési képességgel nem birnak:

c) testi fogyatkozásnál fogva azok a siketnémák és azok a némák, kik magukat jelekkel érthetővé tenni nem tudják. A némák és siketnémák ugyanis az *1876:XVI. t.-c. 21. §*-a értelmében, még ha irni és olvasni tudnak is, csak közvégrendeletet tehetnek; az *1874:XXXV. t.-c. 76., 77.* §§-ai szerint pedig az eljáró közjegyző az okiratot egy a néma, illetve siketnéma bizalmát biró személy közbejöttével veszi fel, kinek jelbeszédét az örökhagyó érti. Ha tehát az utóbbi magát jelekkel érthetővé nem teheti (ha irni tud, az irás

meggátoltsága miatt ő szakadatlan lélek-éberséget igénylő ügyeit önállólag, kára nélkül nem intézhette, elegendő alapot nyujtott is a gyámság fentartására; annak lehetőségét, hogy nevezett örökhagyó örökösének és hagyományosainak kinevezésével halála esetére szabad és komoly akarattal intézkedjék, ama — bár beteges — testi és lelki állapot ki nem zárta.« (Dt. rf. VI. 97. l.)

[8]) Gondnokság alá helyezett elmebetegeknek világos perceikben való végrendelkezési képességét elismeri a római jog (1. § I. quibus non est permissum 2. 12.; l. 16. 1. §. D. qui test. facere 28. 1.; l. 9. C. cod. 6. 22.); az osztr. p. tvkv. 273., 267. §§; a zürichi tvkv. 2054. §; továbbá *Schwarzer* i. m. 353. l.; *Sipőcz:* Gyáms. törvény 117. l. Ellenben megvonja a magyar jav. 118. §, a porosz Landrecht I. r. 12. cím 21. §, a code civil 901., 502. §§, az olasz codice civile 643. §, a szász 1882. febr. 20-iki törvény (mely a szász tvkv. 2069. §-át eltörli), a német polg. tvkv. jav. 64. § 2. bekezdés; Mommsen: Erbrechts-Entwurf 51. §, a hesseni jav. 72. §; *Zlinszky:* M. Magánjog 123. l., és *Herczegh* i. m. 157. l.

pótolja a jelbeszédet), a közjegyző a végrendeletet fel nem veheti, s az örökhagyó végrendelkezési képességétől tényleg meg van fosztva.[9][10])

Az egyházi személyek végrendelkezési képességéről a függelékben szólunk.

2. Pazarlás miatt gondnokság alatt állóknak végrendelkezési képessége nincs megszoritva.[11]) A gondnokság alá helyezés az *1877: XX. t.-c. 33. §*-a szerint ugyanis azt vonja maga után, hogy a gondnokság alá helyezett, gondnokának

---

[9]) Hasonló szemponton alapszik az *1877: XX. t.-c. 28. § a)* pontja, mely szerint a siketnéma, ha magát jelekkel megértetni nem tudja, gondnokság alá helyezendő; az *1885: VI. t.-c. 1. §*, melynek értelmében a gondnokság alá helyezés iránti eljárás ily személy ellen már kiskorúsága idejében is megindítható; és az *1894: XXXI. t.-c. 127. §*-a, melynek alkalmazásában ily személy cselekvő-képtelennek tekintendő.

A jelbeszédre való képesség akkor forog fen, ha a jelek a rendes eszmecsere közvetitésére alkalmasak; ezen képességen kivül figyelembe jön a siketnéma értelmiségének foka is. *Curia* 7851/892: »G. Sz. nem tekinthető oly siketnémának, a ki magát jelekkel megértetni tudná, mert attól, hogy megszokott környezetével azt tudja megértetni, hogy éhezik vagy fázik, a rendes eszmecserének jelekkel való közvetitése még távol áll. Hozzájárul, hogy az idézett adatok szerint a kérdéses siketnéma teljesen elhanyagolt értelmiségű egyén, ki nyilván fogalmával sem bir a pénz és vagyon jelentőségének, s igy az *1877: XX. t.-c. 28. §*-ának az értelmiség bizonyos fokát feltételező *b)* pontja alá nem sorozható, hanem annak *a)* pontja alá esik.« (Dt. uf. XXXVI. 249. l.)

[10]) Egyéb testi fogyatkozás a végrendelkezési képességtől meg nem foszt.

Az olvasni nem tudó siket, ha magát jelekkel megértetni nem képes, az *1874: XXXV. t.-c. 76. §*-a értelmében közvégrendeletet nem tehet ugyan, de az *1876: XVI. t.-c. 21. §* nem akadályozza meg abban, hogy szóbeli magánvégrendeletet tehessen. A vakok a törvénynél fogva bármily alakban végrendelkezhetnek (*Curia* 9858/894. P. T. XXXI. 41—43. ll.). Miután azonban a vak ember az okirat azonosságát, a siket pedig azt, vajjon szavai az ő akaratát helyesen fejezik-e ki, ellenőrizni nem képes, s igy visszaélés könnyen megeshetik; a biró csak minden tekintetben teljesen megnyugtató körülmények közt fogja valódinak venni a vak ember irásbeli s a siketnek szóbeli végrendeletét.

[11]) *Frank* i. m. 231. §, *Zlinszky* i. m. 710. l., *Herczegh* i. m. 180. l. *Huszty* i. m. I. 40. 4. és *Knorr* M. Mjog 495. l. ellenkező nézete törvényeinkben támponttal nem bir, és sem a birói gyakorlatban, sem az irodalomban elfogadva nincs.

jóváhagyása nélkül magát le nem kötheti, jogokról le nem mondhat, de viszteherrel nem járó jogügylet által jogokat szerezhet és kötelezettségektől mentesülhet. Ez azonban nem érinti a végrendelkezési képességet, valamint hogy a 12. évet meghaladt kiskorúnak végrendelkezési képessége sincs az önképviseleti jog hiánya miatt megszoritva.

3. Az örökhagyó végrendelkezési képessége azon időpont szerint itélendő meg, midőn végrendeletét tette. A végrendelet tehát nem válik érvényessé, ha az érvényességet gátló akadály utóbb megszünik. Az örökhagyó ugyanis épen akkor nem birt szabad akarattal, midőn annak a végrendelet alakjában nyilvánulnia kellett volna; utóbb pedig, midőn akarata szabad lett, azt ki nem nyilvánitotta. Viszont fenmarad a végrendelet érvénye, melyet az örökhagyó végrendelkezésre képes állapotban tett, habár végrendelkezési képességét utóbb elveszté. Mert midőn végakaratát kijelenté, ezt jogérvényesen tehette; azon körülmény pedig, hogy később már nem tehette, korábbi nyilatkozatát nem érinti, mert ama későbbi időpontban mást nem akart, sőt nem is akarhatott.[12])

A végakarati nyilatkozat kellékei.

A. Az akarat kellékei.

a. Az akaratelhatározás.

31. §.

1. A végrendelet érvényességéhez szükséges, hogy az az örökhagyónak saját, komoly és határozott akarata legyen.

Végrendeletet az örökhagyó csak saját személyében tehet. Megbizott által nem lehet végrendelkezni; megbizásnak sem a végintézkedés megtételére, sem annak kijelentésére nézve nincs helye.

Az akarat elhatározásától megkülönböztetjük annak elő-

---

[12]) V. ö. *Lassalle:* System der erworbenen Rechte (Lipcse 1861) I. k. 492—494. ll.

készitését. Harmadik személy javaslatot tehet az örökhagyónak, utbaigazithatja őt, s e működést magánál a végrendelkezési jogügyletnél is kifejtheti, a végrendelet tervezetét kidolgozhatja: mindezek a cselekmények befolyásolhatják az akarat elhatározását, a létrejött intézkedés azonban az örökhagyó saját akaratát képezi.

2. Az akarat komoly legyen, azaz végrendelet tételére irányuljon (animus testandi). Szükséges az örökhagyónak az a szándéka, hogy végrendeletet alkosson (habár a végső akaratáról felvett okiratot nem címezte végrendeletének)[1] és az a tudata, hogy nyilatkozata a szándékozott végintézkedést képezi. Nem elég tehát az örökhagyónak, bár a törvényes alakszerűségek megtartásával tett oly nyilatkozata, hogy bizonyos végakarati intézkedést megtett vagy meg fog tenni; nem elég, hogy az örökhagyó a végrendelet tartalmát elmondja. Az első esetben az örökhagyónak nincs tudata arról, hogy nyilatkozata végrendelet gyanánt szolgál; a második esetben hiányzik az a szándéka, hogy az elmondott vagy felolvasott nyilatkozat végrendeletének tekintessék.

A komolyság kellékénél fogva érvénytelen a tréfából tett végintézkedés; de nem érvénytelen a megfontolatlanul alkotott végrendelet. Az örökhagyó meggondolás nélkül, pillanatnyi benyomás alatt, elhamarkodva tett végrendeletet: mindez nem érinti annak érvényét, ha az animus testandi meg volt (az ellenkező nézet tág tért nyitna a biró önkényének, mert ő döntené el, vajjon helyes és célszerű-e az intézkedés).

3. A végakarat határozott legyen. Az örökhagyónak tisztában kell lenni azzal, mely személyek javára kiván intézkedni, és mit akar reájuk hagyni; ennélfogva a részesitendő személynek, vagy a részesités tárgyának kijelölését nem bizhatja harmadik személyre, és ily intézkedés semmis. Ez egyébiránt folyománya annak az elvnek, hogy mindenki csak önszemélyében tehet végrendeletet: »A végrendeletnek

[1]) *Curia* 11799/893. (a *szegedi* t. it. ind. hh.): »... tek. továbbá, h. a bizonyitványnak címzett végrendelet annak igazolását tartalmazza, h. azt az örökhagyó a tanúk együttes jelenlétében végakaratának elismerte s előttük aláirta... az okiratot érvényes végrendeletnek elismerni kellett« stb. (P. T. XXVIII. 62. l.)

mond *Verbőczy* (I. r. 51. cím 9. §), a rendelkező szabad tetszéséből kell erednie.«

Az örökös kijelölését már azért sem szabad harmadik személy akaratára bizni, mert akkor a részesités voltaképen ettől eredne, és nem az örökhagyótól, a mi a végrendelkezés természetével ellenkezik, és továbbá, mert a legritkább esetben lehetne megállapitani, vajjon a megbizott az örökhagyó szándékához képest intézkedett-e; sőt az sem volna megakadályozható, hogy a megbizott önmagát jelöli ki.[2])[3]).

Hasonló szempontok mérvadók, midőn az örökhagyó a részesedés tárgyának meghatározását bízza harmadik személyre. Itt is az utóbbinak, nem az örökhagyónak jóakarata juttatná a részesitettnek azt, a mit kap.

Másként áll a dolog, ha az örökhagyó több személyt vagy a személyek bizonyos körét kijelölvén, valakit azzal biz meg, hogy ezek közül a részesitendőt kiválaszsza. Ez különösen akkor fordul elő, ha az örökhagyó örökösök vagy hagyományosok gyanánt bizonyos osztálybeli személyeket (rokonait, cselédeit, jótékony intézeteket) jelölvén ki, a részesitendőnek meghatározását másra (a terheltre, a végrendeleti végrehajtóra) bizza. Ily intézkedés nem ruházza át a végrendelkezést harmadik személyre, mert bizonyos, hogy az örök-

---

[2]) A római jog ilynemű intézkedést ki is zárt (L. 32. pr., l. 68. D. de hered. inst. 28, 5.). A középkor birói gyakorlata azonban megengedte oly alakban, hogy az örökhagyó bizalmi személyre (manufidelis) bizta a hagyatékról való intézkedést (*Dernburg:* Pand. III. 143. l.). Megengedte a kánonjog is (c. 13. X. de test. 3, 26., mely intézkedésre nézve egyébiránt vitás, vajjon csak papokra vagy egyéb örökhagyókra is vonatkozik-e? v. ö. *Arndts:* Pand. 913. l.) és nincs kizárva, hogy ezen jogrendszer befolyása alatt hazánkban is előfordultak ilynemű végintézkedések. Jelenleg azonban a szász ptkv. 2086. §-át kivéve, nincs törvény, mely a részesitendő személynek vagy a részesités tárgyának harmadik személy általi kijelölését megengedné, sőt a magyar javaslat 126. §, az osztr. ptkv. 564. §, a porosz L. R. I. r. 12. cím 49. §, német jav. 1770. §, Mommsen jav. 92. §, a hesseni jav. 51. §. kifejezetten kizárja.

[3]) Más megitélés alá esnék, ha az örökhagyó p. o. igy intézkedett: »bizom benne, hogy örökösöm úgy fog bánni vagyonommal, a mint neki mondtam; örökségem legyen Péter barátomé, a ki ismeri végső akaratomat.« Itt érvényes örökös-kijelölés forog fen, és Péter a vagyont önmagának is megtarthatja, v. ö. *Pacifici-Mazzoni* i. m. III. 209. l.

hagyó a kijelöltek valamelyikét részesiteni kivánta; nem felelne meg tehát akaratának, de méltánytalan is volna, ha a kijelöltek egyike sem nyerné el a részesitést. Azonban az örökhagyó akaratával ellenkeznék oly döntés is, hogy a kijelöltek mindenike (egyenlő arányban) részesüljön; mert kijelentésének értelme az, hogy nem bánja, akármelyik honoráltatik, és nem az, hogy mindenik honoráltassék. E szerint a megbizott harmadik személy a részesitendők közt érvényesen választhat; és csak ha ezt abbanhagyja, részesül mindenik egyenlő arányban. Támogatja ezen álláspontot a *Curia* 4760/890. sz. itélete: az örökhagyó nő, férjét nevezte örökösül oly hozzáadással, hogy ez szabad rendelkezési joggal birja, és halála esetére akkép oszsza meg a vagyont a nő rokonai közt, a mint azok azt megérdemlik. A *Curia* a nő intézkedését hitbizományi helyettesitésnek tekinti a nő rokonai javára, a kik közt a férj érvényesen választhatott volna; de miután választást nem tett, a nő rokonai a törvényes öröklés rendje szerint örökölnek (P. T. XX. 81—84. ll.).[4])

[4]) A *Curia* döntése megegyezik a római jog álláspontjával. »Valaki több örököst nevezett, mond *Gaius* (lib. I. fideicommiss.), és az egyiknek hűségére bizta, hogy a reá esett örökrészt halála esetére valamelyik társörökösének választása szerint kiadja. Ily fideicommissum kétségtelenül érvényes, mert nem függ a megbizott tetszésétől, vajjon egyátalán kiadja-e az örökrészt, hanem csak az, hogy kinek szolgáltatja át.« (L. 7. §. 1. D. de rebus dubiis 34, 5.) Hasonlóan l. 17. § 1 D. de leg. II. (e szerint, ha a harmadik személy nem választ, a kijelöltek egyenlő arányban részesülnek); l. 24., 25., l. 67. § 7., l. 77. § 4. ugyanott. A források a mondott tételeket csak a hagyományokra vonatkozólag tartalmazzák; de azok aggály nélkül az örökös-nevezésre is alkalmazhatók, *Windscheid:* Pand. III. 547. § 3. jegyzet, 625. § 12. j., 633. § 15. és 19. j. Ellenkező nézeten van *Unger:* Erbrecht 15. § 4. j. és *Arndts:* Pand. 491. § 5. j. A magyar javasl. a szöveg álláspontját a hagyományokra nézve némi eltéréssel elfogadja (284. §), de az örökös-nevezés tekintetében elveti (132. §), rendelvén, h. ha több személy közti választás harmadik személyre van bízva, azok mindenike egyenlően részesitettnek veendő (magát a részesitést tehát érvényesnek ismeri el, de a választásra vonatkozó rendelkezést semmisnek mondja ki). Az utóbbi álláspontot a hagyományokra nézve is elfogadja a német ptkv. terv. 1770. § (és indokolás V. 35. l.), továbbá Mommsen tervezete 92. § (és indokolás 205. l.). Az osztrák ptkv. 651. § a hagyományok tekintetében megegyezik a magyar jav. 284. §-val; oly örökös-nevezés azonban, mely a több személy közti választást harmadik személyre bízza,

A mondottakból (és a közölt curiai határozatból) folyik, hogy az örökhagyó a kinevezett örökösök osztályrészének meghatározását is harmadik személyre bízhatja.

Nem határozatlan a végakarat, ha az örökhagyó a részesitendő személyt valamely jövőben bekövetkező ténykörülmény által jelölteti ki, feltéve, hogy oly ismertető jeleket hoz fel, melyek alapján a részesitendő személy a ténykörülmény bekövetkezése esetén meghatározható. Példa gyanánt szolgálhat azon gyakran előforduló eset, midőn örökösök gyanánt bizonyos személynek születendő leszármazói neveztetnek ki (ha a ténykörülmény: a születés, az örökhagyó halálakor még be nem állott, a születendő leszármazók utóörökösökül jelölteknek veendők, és más intézkedés hiányában időközben törvényes öröklésnek van helye). Hogy ily intézkedés érvényes, kitünik az *1894. XVI: t.-c. 79. §*-ból, melynek 3. pontja azon esetről szól: »ha valamely névszerint megnevezett személynek születendő leszármazói vannak utóörökösöknek nevezve.«

Ide tartozik azon eset is, midőn a részesitendő személy megjelölésénél valamely jövendőbeli oly tény mérvadó, melynek bekövetkezése az örökhagyó akaratától függ (p. o. ha jövendő házastársát, vagy halálakor szolgálatában álló személyt részesit), vagy a részesitendő személy akaratától (a *Curia* 2946/890. határozottnak és szabályszerűnek tekintette az örökös-nevezést ezen szavakkal: »mostoha leányaim közül az, a ki holtomig ápolni fog« l. a »Jog« 1891. 2. sz.).

b. Az akarat valódisága.

32. §.

1. A végrendeletnek az örökhagyó valódi akaratát kell tartalmaznia. Ezen kellék hiányzik:

ezen törvénykönyv 564. §-a szerint egészben semmisnek tekintendő (l. erről *Stubenrauch:* Commentar II. 720. l.). A szász ptkv. 2086. §-a szerint az örökhagyó mind az örökös, mind a hagyományos kijelölését harmadik személyre bízhatja, l. erről *Schmidt:* Vorlesungen über d. in Sachsen gelt. Pr.-Recht II. 186. l.

a) ha az örökhagyót testi erőszakkal (vi absoluta) kényszeritették a nyilatkozat megtételére, p. o. erőszakkal vezették kezét, hogy nevét a végrendelet alá irja. Itt nem létezik jogcselekmény; az örökhagyó csak eszköz volt a kényszeritő személy kezében, és a végrendeletnek címzett ügylet semmis.

Testi erőszak a dolog természete szerint csak irásbeli végrendeletnél fordulhat elő; de nem csak magán-, hanem közvégrendeletnél is.[1])

b) érvénytelen a végrendelet, ha az örökhagyó mást akart, mint a mit valósággal kijelentett.

Itt két eset lehetséges; az örökhagyó az akarata és a nyilatkozata közti eltérésről bir, avagy nem bir tudomással.

Az első esetben színlelés (ámitás, simulatió) forog fen. Élők közt tett színlelt (kétoldalú) jogügylet érvénytelen, ha az összes érdekeltek a színlelésről tudomással birnak; a jóhiszemű szerződő féllel vagy harmadik személylyel szemben azonban nem lehet az ámitásra hivatkozni (az u. n. reservatio mentalis nem jön figyelembe).[2]) Végrendeleteknél ily megkülönböztetésnek helye nincs, s a színlelt végrendelet akkor is érvénytelen, ha az örökhagyó valakinek megtévesztését célozta. Az ellenkező álláspont visszás eredményre vezetne. Ha az örökhagyó p. o. azt akarván elhitetni, hogy főörököse az egyik leánya, többi gyermekeit a törvényes felerészre szoritotta, akkor a végrendeletnek érvényben tartása által nem az ámitó (az örökhagyó) bűnhődnék, hanem azok sujtatnának, a kiket valódi akarata szerint részesiteni kivánt (a fenti esetben többi gyermekei); ezek pedig nem hivatkoznak az ámitásra, hanem ellenkezőleg azt leleplezni, ellene védekezni akarnak. Ha a biró a védekezést megtagadja, akkor az ámitás érvényre, s a vagyon azok kezébe jutna, a kiknek az örökhagyó nem szánta (a fenti esetben az örökhagyó a főörökösül jelölt gyermeknek nem szánt nagyobb osztályrészt mint a többieknek), sőt a kikkel talán roszhiszeműleg, ravasz

[1]) *Zlinszky:* M. Mjog 722. l.

[2]) »Többet ér, a mit cselekszenek — mond *Justinian* codexének cime — mint a mit színlelve tervbe vesznek« (Cod. l. IV. 22). »Szerződéseknél inkább a dolog valóságára kell nézni, sem mint arra, a mi leiratott« (u. o. l. 1.).

fondorlattal szövetkezett (a fenti esetben p. o. azért, hogy leánya gazdag kérőkre tegyen szert). Mig tehát élők közti jogügyleteknél az ámitás sikertelen, akár érvényben marad a színlelt szerződés, akár nem, addig a színlelt végrendelet érvényben tartása esetén a simulatió célt érne, s igy épen annak ellenkezője állana meg, a mit biztositani kell: meggátoltatnék az örökhagyó valódi akaratának érvényesülése. (Más kérdés, hogy sikerül-e az ámitásnak rendszerint nehezen eszközölhető bizonyitása.)

Ha az örökhagyó, akaratának és nyilatkozatának eltéréséről nem bir tudomással, vagyis ha tévesen azt hitte, hogy azok egymásnak megfelelnek, egymást fedezik: akkor nem létezik sem érvényes akarat, mert azt a mit akart, nem jelentette ki, sem érvényes nyilatkozat, mert azt a mit kijelentett, nem akarta.[3]) Az örökhagyó abban a téves hitben volt, hogy akaratának adott kifejezést, holott nyilatkozatában csak látszólag rejlik az ő akarata, valójában nem tartalmazza azt, hanem üres. A nyilatkozat tehát semmis. Ha a nyilatkozat és az akarat eltérése az egész végrendeletre terjed ki (az örökhagyó p. o. az idők folyamán több tervezetet készitvén, egy szándékba vett, de utóbb mellőzött tervezetet jelent ki végrendeletének, tévesen azt hivén, hogy az imént készitett végrendeleti szöveget ir alá), akkor az egész jogügylet semmis; de lehet, hogy csak egyes intézkedései semmisek.

A semmiség azonban nem a tévedésnek, hanem annak következménye, hogy az örökhagyó mást mondott, mint a mit akart, és ennélfogva közömbös, vajjon az örökhagyó a tévedést kikerülhette volna-e vagy nem (menthető, nem menthető tévedés), és ténybeli vagy jogi tévedésben volt-e. A tévedés csak azt okozta, hogy az örökhagyó valósággal nem-akartat valósággal akartnak jelentett ki:[4]) azt hitte, hogy

[3]) »A ki mást mond, mint a mit akar. — respondeál *Paulus* — sem azt nem mondja, a mit szava kifejez, mert ezt nem akarta; sem azt a mit akart, mert ezt nem jelentette ki.« (L. 3. de reb. dub. 34., 5.)

[4]) V. ö. *Savigny:* System d. heut. röm. Rechts III. kötet VIII. melléklet 441. és köv. ll. *Savigny* az ide tartozó eseteket a »nem-sajátképeni« tévedés elnevezése alá foglalja. De habár ezen elnevezés — miként azóta kimutatva lett — helytelen; ezen eseteknek az u. n. »sajátképeni« tévedés eseteitől

azt jelenti ki, a mit ki akar jelenteni, holott mást mondott, mást irt alá. Itt tehát nem forog fen tévedés, hanem inkább téves-tevés[5]) (aberratio, el-vétés, el-szólás, el-irás), mely persze gyakran alig észlelhető, annál nehezebben bizonyitható (ha az örökhagyó p. o. közvetlenül a végrendelkezés előtt azt mondta, hogy régi barátját, Pált fogja örököséül kijelölni, a végrendelkezésnél azonban egy Pál mellett álló, egészen idegen, az örökhagyóval semmi vonatkozásban nem álló személyre mutat, mint örökösére, akkor az aberratio bizonyitása nem nehéz; de ha a Pál mellett álló személy, a kire az örökhagyó mutatott, ez utóbbinak közeli rokona, akkor a bizonyitás alig fog sikerülni).

Az akarat hiánya csak akkor vonja maga után a nyilatkozat érvénytelenségét, ha annak lényeges alkatrészét érinti, s a tévedés lényeges vagy nem-lényeges a szerint, a mint a végrendelkezési jogügyletnek fontos vagy nem-fontos alkatrészeiben idézi elő az akarat és a kijelentés széthangzását.[6])

Mi a fontos alkatrész, s ennélfogva mikor lényeges a tévedés, azt elvontan nem, hanem csak a konkrét eset körülményei szerint lehet meghatározni.

Rendszerint lényeges a tévedés:

α) ha a részesitett személy azonosságára vonatkozik. Az örökhagyó p. o. Péter öcscsét akarja örököséül kijelölni, de a végrendeletbe tévesen azt irja, hogy Pál öcscse legyen örököse,[7]) vagy szóbeli végrendelkezésnél az örökös (hagyo-

---

való megkülönböztetése, több oldalról történt megtámadás dacára még jelenleg is alapját képezi a tévedés tanának. *Windscheid* i. m. I. 223. l. 1. jegyzet. L. még *Unger:* System II. 220. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 127. l.; *Zitelmann:* Irrthum und Rechtsgeschäft 6. l.

[5]) V. ö. *Zitelmann* i. m. 368. l.

[6]) A nem-lényeges tévedés azon neméről, melyet indokban való tévedésnek szokás nevezni, alant szólunk.

[7]) »Valahányszor az örökhagyó, mond *Ulpian*, a személyben tévedvén, mást nevezett örökösnek, mint a kit akart; . . . sem a kinevezett ne legyen örökös, mert azt az örökhagyó nem akarta; sem az, a kit akart (ne legyen), mert azt nem nevezte ki.« (L. 9. pr. D. de hered. instit. 28., 5.) L. még *Vécsey:* Institutiók 529. l.

Magyar javaslat 124. §: ». . . ha a végrendelkező a részesitett személynek vagy a részesités tárgyának azonosságára nézve volt tévedésben, a végrendeleti intézkedés semmis.«

mányos) iránt megkérdeztetvén, bátyjára akar mutatni, de szemének gyöngesége vagy a betegszoba homálya folytán a személyeket összetévesztvén, öcscsére mutat;[8]) vagy öcscsére mutat és arra akar is mutatni, de azért, mert a hasonlatosságnál fogva bátyjával téveszti össze, a kinek az örökséget szánta;[9]) vagy nagyot hallván, arra a kérdésre: ki legyen örököse? öcscsét jelöli ki, arra pedig, hogy kié legyen a háza? bátyját nevezi meg, holott megforditva akarta.

Hasonló szempont alá esik, ha:

β) az örökhagyó a részesités tárgya iránt tévedett, p. o. valakire a házát akarja hagyni, pedig a birtokát hagyja,[10]) vagy

γ) ha tévedése magára a jogügyletre vonatkozik, p. o. szerződési tervezetet akart aláirni, holott végrendeleti okmányt írt alá.

De az azonossági tévedés nem mindig lényeges. Lehet, hogy az örökhagyó akarata más személyre (tárgyra, jogügy-

[8]) V. ö. *Savigny* id. m. III. 270. l.

[9]) Ez az eset vitás. *Zitelmann* i. m. 443. l. szerint akkor, ha a nyilatkozat ugyanarra a személyre (vagy tárgyra) irányul, mint az akarat, nincs tévedés az azonosságban, hanem a tulajdonságban (mely tévedésnek esetleg más következményei vannak, erről l. alant); mert ha az illető személyről már vannak közvetlen vagy (mások tudósitásai alapján) közvetett észleleteink, akkor a más személylyel való összetévesztésnek oka az, hogy az amazon észlelt tulajdonságokat tévesen emennek tulajdonitjuk.

Windscheid i. m. I. 228. l. szerint ellenben itt is azonossági tévedés forog fen, mert az örökhagyó, korábbi észlelése alapján a kijelölt személyt más személynek tartotta. Szerinte tulajdonságban való tévedésről akkor szólhatnánk, ha az örökhagyó akarata a kijelölt személyre irányul ugyan, de oly egyedi jellegnél (Individualisirungs-Merkmal) fogva, melylyel nem bir, de bir más személy (a kit az örökhagyó a kijelölt személylyel összetéveszt); igy p. o. ha az örökhagyó, barátja fiának, Ferencznek, a kit soha sem látott, akar valamit hagyományozni, de a hagyományban az ott álló Frigyest részesiti, a kit Ferencznek tart (i. h. 229. l. 76. a. § 5. jegyzet).

Azonban *Pfaff* és *Hofmann* i. m. II. 112. l. az utóbbi esetben is azonossági tévedést látnak. Szerintük a részesitett személy tulajdonságában való tévedésről csak akkor lehetne szó, ha az örökhagyó p. o. azért szán valakinek hagyományt, mert barátja fiának tartja, holott csak fogadott fia.

A tulajdonságban való tévedésről, az indokban való tévedésnél szólunk.

[10]) »Valamint, ha a tárgyban tévedett valaki, folytatja *Ulpian*, p. o. lándzsát akart hagyományozni, de ruhát hagyott, egyiket sem kell szolgáltatni.« (L. 9., 1. § D. de hered. instit. 28., 5.)

letre) irányult, mint nyilatkozata, és a végintézkedés mégis megáll, ha t. i. az örökhagyó intentiója arra, a mit akaratától eltérőleg jelentett ki, nem fektet súlyt. Igy p. o. ha rokonai elleni boszúból bármely idegen személyt akarván örökösévé tenni, János nevű inasát akarja kijelölni, azonban tévesen Lajos nevű szakácsát jelöli ki. Itt az örökhagyó előtt közömbös, ki lesz a kettő közül örököse, szándéka csak arra irányul, hogy rokonai ne kapjanak semmit. Tévedése tehát nem lényeges, mert ha lényegesnek vennők, akkor a végintézkedés megsemmisitése épen az örökhagyó akaratával ellenkező eredményre vezetne. Vagy p. o. egy házaspár öröklési szerződést akar kötni, de tévedésből közös végrendeletet írnak alá. Tévedésük, bár a jogügylet azonosságára vonatkozik, csak akkor fog érvénytelenségre vinni, ha nem intézkedéseik tartalmára, hanem visszavonhatlanságára fektettek súlyt.

Viszont lehetséges, hogy a tévedés nem a felsorolt alkatrészekre vonatkozik és mégis lényeges, igy p. o. az örökhagyó valakinek bizonyos összeget azon feltétel alatt akar hagyományozni, ha nővérét nőül veszi, tévedésből azonban azt a feltételt szabja, hogy unokahúgát vegye el.

Látjuk ezekből, hogy a rendszerint lényeges tévedés nem-lényegesnek, és a rendszerint nem-lényeges tévedés lényegesnek bizonyulhat; ez a fenforgó konkrét eset kérdése. Irányadóul csak az szolgálhat, hogy az akarat és a kijelentés eltérése akkor vonja maga után a végintézkedés érvénytelenségét, ha a tévedés döntő befolyással volt az intézkedés megtételére, úgy, hogy ezen tévedés nélkül ez a végintézkedés létre nem jött volna.[11])

Ha az örökhagyó kijelentése mennyiség tekintetében tér el akaratától (p. o. valakinek az örökség felét akarja hagyni, de $^1/_4$ vagy $^3/_4$ részre jelöli ki; vagy 100-at akar hagyományozni, de tizet vagy ezret ír a végrendeletbe), akkor a rendelkezés a kisebb mennyiségre érvényes, mert ennyiben összetalálkozik az akarat és a nyilatkozat; az (akart vagy

[11]) V. ö. *Burckhard:* System d. österr. Privatrechts (Bécs 1889) II. 291. l.; *Zlinszky* i. m. 723. l.

kijelentett) nagyobb mennyiségre nézve azonban érvénytelen, mert az akart, de ki nem jelentett többletnél a nyilatkozat, a kijelentett, de nem akart többletnél pedig az akarat kelléke hiányzik.[12])

3. A tévedéstől megkülönböztetjük a személy vagy tárgy téves megjelölését (falsa demonstratio) vagy téves körülirását. Ezek, hacsak az azonosság nem kétséges,[13]) nem érintik az intézkedés érvényességét, mert a kijelentés nem tér el az akarattól; az utóbbi csak tökéletlen, de érthető módon jut kifejezésre. Példák: *a*) az örökhagyó a részesitett személy vezeték- vagy keresztnevét írta hibásan, vagy a helyesirásban tévedt; mindez nem árt a rendelkezésnek, ha az örökhagyó akarata kétségtelen.[14])

Egyébiránt nem szükséges, hogy az örökhagyó a személyt határozottan megnevezze; elég, ha azt oly módon irja körül, hogy azonossága más jelekből kétségtelenül megállapitható.[15]) A körülirás helytelensége sem árt, feltéve, hogy az azonosság annak dacára kétségtelen, igy p. o. ha az örökhagyó örököséül kijelöli »öcscsének fiát, Jánost«, ez utóbbi azonban öcs-

---

[12]) *Unger:* System II. 128. l. 32., 33. jegyzet. Római jog szerint az akartnál nagyobb mennyiséget rendelő végakarati nyilatkozat érvényes. L. 9. 2. § D. de hered. inst. 28., 5.), mely sajátságos döntést csak a favor testamenti indokolja, *Zitelmann* i. m. 605. l.

[13]) *Frank* i. m. 446. l.; *Zlinszky* i. m. 724. l.

»Téves megjelölés, tanitja *Marcian*, sem a hagyományosnak, sem a fidei-commissariusnak, sem a kinevezett örökösnek nem árt.« (L. 33. pr. D. de cond. 35. 1.)

[14]) *Curia* 2265/884: A végrendelet igy szólt: »E. Istvánné U. Mária még férjhez nem ment vagy meg nem nősült gyermekeinek együttesen 800 frtot hagyományozok. »E. Istvánné U. Mária« nevű személy azonban nem létezett, ellenben létezett »E. Istvánné szül. U. Teréz« alperesnek és »U. Mária férj. J. Pálné« felperesnek édes anyja; mindkettő az örökhagyóval ugyanabban a rokonsági összeköttetésben állott. Kérdés volt, vajjon az örökhagyó »E. Istvánné U. Mária« alatt egy vagy két személyt értett-e? A *bpesti kir. tábla* és a *Curia*, ellentétben az e. birósággal, az utóbbi álláspontot fogadták el, abból indulván ki, hogy az örökhagyó az egyik személyt férjének vezetéknevével, a másikat pedig saját családi nevével jelezte, — a két név közt azonban az »és« kapocsszócskát kihagyta.« (Dt. uf. X. 87—90. ll.)

[15]) *Zlinszky:* M. Mjog 723. l.

csének nem édes gyermeke, hanem felesége első házasságából származó fia;[16]) vagy hagyományt rendel »régi pajtásának, Pistának, a kivel együtt Bem alatt harcolt a Bánságban«, Pista pedig nem vett részt a harcban.

Ha kétes, vajjon az örökhagyó a névben vagy a körülirásban tévedt-e, akkor vizsgálandó, hogy azt akarta-e részesiteni, a kire a körülirás illik, s ha ezt nem akarta, vajjon azt-e, a kire a név illik?[17]) p. o. János szakácsának 500 frtot, Béla inasának 100 frtot hagyományoz, holott az inast Jánosnak, a szakácsot Bélának hívják.

De ha az azonosság nem nyilvánvaló, akkor a rendelkezés érvénytelen. Igy akkor, ha a megnevezés több személyre illik, p. o. az örökhagyó örököséül kijelöli »Tamás barátját, a kinek családja annyit köszön«, de van két Tamás nevű barátja: az egyik családjának régi orvosa, a kinek számos családtag az életét köszöni, a másik a család régi ügyvédje, a ki nagyfontosságú családi pereket nyert meg. Igy akkor is, ha a megnevezés egyik személyre sem illik, p. o. a végrendelkező hagyományt rendel Tamás barátjának, és van több régi jó barátja, de egyik sem Tamás nevű.[18])

Érvénytelen az intézkedés akkor is, ha a körülirás végett tévesen felhozott megjelölés vagy tulajdonság annak inditó oka volt, p. o. ha a fenti esetben az örökhagyó örököséül azért rendelte Jánost, mert öcscse édes gyermekének tartotta. De itt a hatálytalanság nem a helytelen körülirás, hanem a téves indoknak következménye.

b) Hasonló szabályok alkalmazandók a részesités tárgyára nézve, melynek hibás megjelölése vagy körülirása szintén nem érinti az intézkedés hatályát.[19])

---

[16]) *Unger* i. m. II. 128. l.

[17]) V. ö. *Javolenus* nézetét L. 28. D. de reb. dubiis 34., 5.; l. még *Pacifici-Mazzoni* i. m. II. 137. l.

[18]) A kifejezés gyakorlatlansága, a nyelvszokás eltérése, a fogalmaknak néha elmosódó határai méltányosságra intenek ugyan; de még sem szabad felednünk, hogy a személyek és a tárgyak nevei mintegy köztulajdont képeznek, és hogy az, a ki másokat intézkedései által kötelez, a kifejezéseket nem önkénye szerint alkothatja. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 11. l.

[19]) *Curia* 5904/875: »ha a végrendeletben az elhagyományozott birtokok helyrajzi számai tévesen emlittetnek is, az azonban, hogy a vég-

Több eset lehetséges: az örökhagyó a tárgy tulajdonságában tévedett, p. o. aranyozott gyűrűjét aranyból valónak mondta; a rendelkezés hatályos, mert csak a körülirás hibás. A gyűrű arany volt, és az örökhagyó aranyozottnak mondta: ha aranyozottnak hitte és azért írta körül igy, akkor lényeges tévedéssel állunk szemben; ha pedig az illetőnek csak aranyozott tárgyat akart ajándékozni, akkor téves indok forog fen, és az intézkedés mindkét esetben érvénytelen. Meglehet az is, hogy az örökhagyó szándékosan írta le helytelenül a tulajdonságot, p. o. hogy irigységet ne gerjeszszen a többi hagyományosokban (a mi persze a részesitett által bizonyitandó), s akkor a hibás körülirás nem ártana.[20]) Végre meglehet, hogy egyátalán nem akart gyűrűt hagyományozni, s ekkor az akarat és a kijelentés eltérése (azonossági tévedés) folytán a rendelkezés érvénytelen.

Látjuk, hogy a hibás megjelölés vagy körülirás és a tévedés határai gyakran összefolynak; minélfogva az eset körülményeitől függ annak kideritése, hogy az örökhagyó azt akarta-e, avagy a valódi tényállás ismerete mellett mást akart volna-e, mint a mit kijelentett.

c. Az akaratelhatározás indokai.

a. Téves indok (téves fellevés.)

33. §.

1. A nyilatkozat hatályossága szempontjából rendszerint közömbös, mely indokok hozták létre az elhatározást (falsa causa non nocet); mert az bár a valóság hamis képzeletéből, téves indokból keletkezett, mégis valósággal létező akarat. Ámde a cselekvőnek nem sajátképeni, valódi akarata, vagyis:

rendelkező mely ingatlanságról kivánt rendelkezni, a végrendelet tartalmából kiderül; a h.-r. számokban történt tévedés a rendelkezést nem teszi hatálytalanná.« (Dt. rf. XIV. 135. l.)

[20]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann* i. h. 117. l., a kik azonban arra az esetre, ha az örökhagyó a tárgy magasabb értékét nem tudta, a részesitést nem érvénytelennek, hanem a csekélyebb érték erejéig hatályosnak tartják. A hatálytalanságot vitatja *Savigny* i. m. III. 299., 300. l.

a körülmények ismerete mellett a cselekvő erre az akaratelhatározásra nem jutott volna. Élők közti jogügyleteknél ily tévedés, hacsak a másik fél által felismerhető nem volt, a cselekvőt terhelvén, a nyilatkozat hatályát nem érinti.[1]) Halál esetére szóló rendelkezéseknél azonban az örökhagyó tévedésének következményei nem őt, hanem másokat sujtanák. Ezeknek tehát módjukban áll, az intézkedést megtámadni (az t. i. nem semmis, mint az u. n. lényeges tévedés eseteiben, midőn az örökhagyó azt, a mit akart, ki sem nyilatkoztatta), ha bebizonyitják, hogy az téves indokon alapszik, vagyis hogy az örökhagyó az intézkedést meg nem tette volna, ha tudta volna, hogy az a körülmény, mely őt arra inditotta, fen nem forog.[2]) [3]) Ellenben, ha ez az okozatos összefüggés ki nem mutatható, az intézkedést téves indok alapján akkor sem lehet megtámadni, ha az indok a végrendeletben kifejezetten felemlitve lett, és tévesnek bizonyul.

A tévedés, melynek a végrendelkezéskor kell fenforogni, létező vagy elmult ténykörülményre, vagy pedig jogszabályra vonatkozhatik; állhat nem-tudásban vagy hamis tudásban, avagy oly téves hiszemben, hogy az örökhagyó valamit tehet vagy nem tehet, valamit tennie kell vagy nem szabad tennie. Igy megdönthető a végintézkedés, ha a rendelkező gyerme-

[1]) V. ö. *Windscheid* i. m. I. 234., 235. ll. »A mit oly körülmény folytán adtam, tanít *Paulus*, ... mely meg nem történt, még sem követelhetem vissza, mert ajándékozni akartam, bár tudomásom hamis volt.« (L. 65. § 2. D. de cond. iud. 12., 6).

[2]) »Áll az — mond *Papinian*, — hogy a hagyomány téves indoka azt le nem rontja, mert a végrendelkezőt inditó körülmény nem függ össze a hagyománynyal; de ha bebizonyul, hogy a nélkül nem tette volna a hagyományt, a dolus kifogása érvényesithető.« (L. 72. § 6. D. de cond. 35., 1.).

[3]) Kitűnik ezekből, hogy a végintézkedés érvénytelensége téves indok folytán végső elemzésben ugyanazon alapon nyugszik, mint az u. n. lényeges tévedés esetében. Itt is, ott is azért hatálytalan az intézkedés, mert nem juttatná érvényre az örökhagyó valódi akaratát, hanem kivánságától és szándékától lényegesen eltérő hatást hozna létre. Az általános szabály tehát az, hogy a végintézkedés hatálytalan, ha az örökhagyó mást jelentett ki, mint a mit a tévedés közbejötte nélkül kijelentett volna; s a téves indok, valamint a lényeges tévedés miatti hatálytalanság ennek a szabálynak csak specialis esetei. V. ö. *Pfersche:* Irrthumslehre d. öst. Rechts (Graz 1891) 87. l.

két azért mellőzte, mert létezéséről tudomással nem birt[4]), vagy tévesen azt hitte, hogy meghalt; úgyszintén ha idegen személyt azért jelölt ki örökösnek, mert abban a téves hiszemben volt, hogy összes rokonai elhaltak; vagy ha törvénytelen fiát azért részesitette, mert azt hitte, hogy erre törvény szerint kötelezve van. Téves indok alapján megtámadható a házastárs javára tett intézkedés is, ha a házasság semmis, és az örökhagyó erről tudomással nem birt.

Ide tartozik a részesitett személy tulajdonságában való tévedés is, p. o. ha a végrendelkező valakit azért részesitett, mert tévesen törvénytelen gyermekének tartotta, különösen pedig a rokonsági viszonyra vagy fokra vonatkozó tévedés, p. o. ha a részesités indoka az, hogy tévesen legközelebbi rokonának hitte.

2. A ki az intézkedést megtámadja, köteles mind az indok tévességét, mind az intézkedéssel való okozatos összefüggést, vagyis azt, hogy a tévesen feltételezett körülmény birta reá az örökhagyót az intézkedésre, bizonyitani. Ez a két mozzanat azonban egymást kölcsönösen támogatja, a mi által a bizonyitás gyakran egyszerűsittetik; mert ha az intézkedésnek fontos indoka tévesnek bizonyul, ebből rendszerint következik, hogy a tévedés közbejötte nélkül nem történik meg a rendelkezés; és viszont, ha ez utóbbi semmi elfogadható indokon nem alapul, akkor többnyire feltehető, hogy az örökhagyó téves körülményből indult ki.[5]) Az örökhagyó p. o.

[4]) *Curia* 7487/890. (a *bpesti tábla* 38322/889. sz. itéletét indokaiból hh.) ». . . . A végrendelet keletkezése idején az utószülött kk. felp. (örökhagyó gyermeke) még csak 4 hónapos méhmagzat volt, a kinek létezéséről, h. tudomással birt volna a végrendelkező, alp. részéről állittatott ugyan, de felp. tagadásával szemben nem bizonyittatott. Minthogy pedig az e részbeni bizonyitási kötelezettség alp.-t terhelte s ennek elmulasztása következtében az a jogszerű vélelem áll fen, h. végrendelkező a méhmagzat létezése felől tévedésben volt, s minthogy csakis e tévedés következményeként tekinthető az, h. végrendelkező a felp.-ként fellépett kiskorút egész vagyonából kizárta és alp.-t nevezte ki örökösévé, ugyanezért már e körülménynél fogva is a végrendeletet érvénytelennek kellett kimondani« stb. (P. T. XX. 129. l.) Hasonlóan *Nánásy* Testamentom 429. l.

[5]) L. az előbbi jegyzetben közölt itéletet : »minthogy csakis e tévedés következményeként tekinthető« stb.; továbbá *Pfersche* i. m. 82. l.

igy intézkedik: »Vagyonom fele legyen az ekklézsiáé, másik fele pedig egyedüli rokonomé, az Orsován lakó Nagy Sándor féltestvéreméé« (a kit az örökhagyó személyesen nem ismer), és kitűnik, hogy Nagy Sándor sem féltestvére, sem egyátalán nem rokona az örökhagyónak. Itt a tévedés bizonyitásával bizonyitva van az okozatos összefüggés is, melyet tehát nem kell külön bizonyitani; mert nyilvánvaló, hogy a részesités csak a tévesen feltételezett rokoni minőség alapján történt. Sőt, ha az örökhagyó igy intézkedett: »Orsován van egy féltestvérem, a ki tudtommal egyedüli rokonom, övé legyen vagyonom fele,« akkor a bizonyitás nem azt terheli, a ki az intézkedést megtámadja, hanem az, a ki az örökség felét igényli, tartozik rokoni minőségét igazolni. Ellenben, ha a rendelkezés igy szól: »Orsován lakó Nagy Sándorra hagyom vagyonom felét,« akkor az intézkedést megtámadó köteles bizonyitani nemcsak azt, hogy az örökhagyó Nagy Sándort azért jelölte ki, mert rokonának hitte, hanem azt is, hogy N. Sándor nem rokona, és hogy N. Sándor és az örökhagyó közt semmiféle vonatkozás nem létezett.

A bizonyitás terjedelme tehát az eset körülményeitől függ. Nehezebb és szövevényesebb lesz a bizonyitás, ha felteszszük, hogy az örökhagyó a részesitettet személyesen ismerte, és más eldöntés alá fognak esni a fent elősorolt intézkedések, ha azt teszszük fel, hogy az örökhagyó nem volt tévedésben a részesitett személy rokoni minőségére (az csakugyan féltestvére), hanem arra nézve, hogy az az ő egyedüli rokona (van p. o. még egy féltestvére, vagy édes testvére); mely esetben megfontolás tárgyát képezi, vajjon csupán azért részesitette-e az illetőt, mert egyedüli rokonának tartotta, vagyis akkor is részesitette volna-e, ha tudja, hogy van más rokona is, továbbá vajjon és mennyiben részesitette volna az utóbbit is.[6])

3. Megtámadható a végintézkedés akkor is, ha arra az örökhagyót az a feltevés inditotta, hogy jövőre bizonyos esemény vagy jogállapot beáll vagy be nem áll, és feltevése meghiusul.

[6]) V. ö. *Pfersche* i. m. 82—84. ll., továbbá *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 119. l.

Az örökhagyó az eseményt vagy jogállapotot feltétel gyanánt is tűzhetné oly módon, hogy rendelkezésének hatálya a feltétel teljesülésétől függjön. A feltevés azonban épen abban különbözik a feltételtől, hogy amannál az örökhagyó az intézkedés hatályát nemcsak nem köti a feltételezett körülményhez, hanem feltevésének meghiusulását lehetőnek sem hiszi, sőt erre egyátalán nem is gondol.[7])

A feltevésnek is oly okozatos összefüggésben kell lenni az intézkedéssel, hogy az örökhagyó az utóbbit meg nem tette volna, ha tudta volna, hogy az illető esemény vagy jogállapot beáll vagy be nem áll.

Meghiusult feltevés alapján megtámadható a jegyes javára tett végrendelkezés, ha az eljegyzés az örökhagyó halála előtt felbontatott; a házastárs részesitése, ha a házastársak egyikének halála előtt a kötelék felbontatott vagy az ágy- és asztaltóli elválasztás kimondatott; mert mind a jegyes, mind a házastárs részesitése abban a feltevésben történt, hogy a házasság létrejön, illetve az örökhagyó haláláig fen fog állni.[8]) Téves feltevés alapján megtámadható továbbá a végintézkedés, ha alkotása után kötelesrészre jogositott személy születik, a kit a végrendelet nem emlit; mert itt az örökhagyó nyilvánvalóan abból indult ki, hogy kötelesrészre jogositott örököse nem fog születni.[9])

4. Vitás, vajjon figyelembe vehető oly téves indok is, mely magában a végrendeletben sem kifejezetten, sem hallgatag emlitve nincs? Felfogásunk szerint az intézkedés meg-

---

[7]) V. ö. Ném. jav. indokol. V. 48., 49. ll. és *Windscheid:* Pand. I. 312., 313. ll.

[8]) Felfogásunkat támogatja azon álláspont, melyet a *legfőbb itélőszék* a kifejezetten a halál esetére igért irott hitbérre nézve elfoglal. 3893/878: »A férj elhalálozása és a nő özvegységére kikötött hitbér nem követelhető, ha a házassági kötelék válóper útján bontatik fel.« (Dt. rf. XX. 96. l.) A legf. itélőszék tehát abból indul ki, hogy miután a feltevés, t. i. a házasságnak csupán a halál által leendő megszünése meghiusult, a halál esetére szóló ajándékozás sem követelhető.

A szövegtől eltérő nézeten van *Zlinszky:* M. Mjog 737. l. 4. jegyzet. Szerinte a házastárs javára tett egyoldalú végrendelkezés a házassági kötelék felbontása által visszavontnak nem tekinthető.

[9]) Ezt támogatja a 4. jegyzetben közölt *curiai* itélet álláspontja.

támadásához nem szükséges, hogy a tévesnek bizonyult indok vagy feltevés a végrendeletben foglaltassék, mert ez többnyire a véletlen dolga, és az örökhagyó a végrendelet szerkesztését gyakran másokra bízza, a kik cselekvésének rugóit nem mindig ismerik. Igy p. o. ha az örökhagyó egy titokban tartott családi lopás tettesének Antal fiát tartja, a kit a kötelesrészre szorit, utóbb azonban kiderül, hogy a lopást idegen személy követte el; vagy ha az örökhagyó hosszabb idő óta férjnél lévő gyermektelen leányát, Annát magtalannak tartván, őt a kötelesrészre szoritja, másik felét pedig jótékony célokra hagyja, utóbb azonban Anna gyermeket szül. Ha Antal bebizonyitja, hogy a kötelesrészre szoritás indoka csak a vélt bűntett volt, melynek megtorlásául apja őt testvéreivel szemben megröviditette; vagy ha Anna kimutatja, hogy apja őt csak vélt magtalansága miatt fosztotta meg az örökség felétől, abból indulván ki, hogy gyermektelen létére a vagyon felével is beéri; akkor a végrendeletet megdönthetik. Az ellenkező nézet szerint ezt csak akkor tehetnék, ha a végrendeletben a lopás vagy a magtalanság felemlitve volna; holott az apa talán épen gyermeke érdekében hagyta el a kényes indokolást. Hozzájárul, hogy a körülmények néha egyenesen kizárják az indok felemlitését, igy p. o. akkor, ha az örökhagyót félelem inditá, mely utóbb tévesnek bizonyult; itt maga az indok akadályozza meg a felemlitést. Ha pedig a rendelkezés téves feltevésen alapul, az utóbbinak felemlitése rendszerint annál valószinűtlenebb, mennél biztosabbnak és önként értetődőnek tartotta az örökhagyó a tévesen feltételezett körülményt.

Az ellenkező nézet arra hivatkozik, hogy ha a végrendeletből ki nem vehető indok vagy feltevés is figyelembe jöhetne, akkor sikerre való némi kilátással számos végintézkedés volna megtámadásnak kitéve; mert gyakran kétes, vagy legalább vita tárgyát képezheti, nem állott-e az örökhagyó oly téves benyomások hatása alatt, melyek befolyással voltak elhatározására? Ámde a helyesnek elismert álláspontot azért, mivel visszaélésekre vihet és alaptalan perekre adhat alkalmat, mellőzni nem lehet; és a felhozott okok csak annyiban esnek latba, hogy a birót a téves indok és

a rendelkezés közti okozatos összefüggés szoros vizsgálatára intik.[10] [11])

β. Megtévesztés. Megfélemlités.

34. §.

1. A megtévesztés által kieszközölt végintézkedés érvénytelensége az *1715: XXVII. t.-c. 3. §-án* alapul: »Minden csalárdság, és a végrendelkezők ellenében gyakran alkalmazott ravasz cselszövény, érvénytelenség büntetése alatt gondosan távol tartassék.«

Itt két szempont versenyez: a téves indok és az örökhagyó akaratára gyakorolt jogellenes befolyás (dolus), mely a tévedést előidézte. Az intézkedés tehát mindkét okból megtámadható, ha bebizonyul, hogy az a csalárdul előidézett tévedésen alapul. Nem tesz különbséget, vajjon a megtévesztés attól, a ki az intézkedésből jogot származtat, vagy annak tudtával vagy annak tudtán kivül mástól eredt-e.

Megtévesztés esetén az indoknak már azért sem kell a végrendeletből kiderülni, mert különben a végrendelkezés érvényes maradna, ha a csalónak sikerülne azt is kivinni, hogy az örökhagyó az indokot elhallgassa.

2. Megdönthető a végintézkedés, mely megfélemlités (kényszer, fenyegetés, ijesztés, vis compulsiva) által lett kicsikarva. (*1715: XXVII. t.-c.* fentidézett 3. §-a.)[1])

[10]) A szövegben vitatott álláspontot elfogadja az osztr. ptkv. 572. § (v. ö. *Unger:* Erbrecht 57. l. 3. jegyzet, *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 119.), továbbá Mommsen: Erbrechtsentwurf 67. § és indokolás 199. l.; *Bähr:* Gegenentwurf z. d. bürg. Gesetzbuch V. füzet, 1608. § indokolása. Az ellenkező állásponton áll a magyar javaslat 125. §, német javaslat 1781. §, hesseni javaslat 48. §, továbbá *Zachariae*: Franz. Civilrecht IV. 222. l.

[11]) Végintézkedésnek téves indok vagy feltevés alapján való megtámadhatásának minden törvényhozás szerint helye van (a szász ptkv. 2079. § szerint a téves indokon alapuló végintézkedés semmis); azonban a feltevést az indok kategoriájába sorolják. A feltevést, melynek fogalmát először *Windscheid* (Die Voraussetzung 1850., és ujabban az Archiv f. d. civil. Praxis 74. k. 301. l.) állapitotta meg, törvényhozásilag eddig csak a német javaslat 1781., 1783. §§ értékesitik. V. ö. *saját* cikkünket: »A német polg. tvkv. tervezetének örökj. része« a Jogt. Közl. 1888. évi 14., 16., 20., 24. és 29. sz.

[1]) A »circumventiones« kifejezés alatt ugyanis a kényszerités, ijesztés

Irányadó ugyanaz a megfontolás, mint a téves indoknál: habár az elhatározás indoka az örökhagyó ellen gyakorolt kényszer volt, mégis valósággal létező akarattal állunk szemben; miután azonban az még sem az örökhagyó valódi akarata, az intézkedés nem semmis ugyan, de megtámadható.[2]) De itt versenyez még egy másik szempont is: az, hogy az akarat jogellenesen idéztetett elő. Félelem t. i. fenyegetés nélkül is gerjedhetett az örökhagyóban, és lelkiállapota ugyanaz, akár ijesztés, akár saját gondolatai idézték elő félelmét. De mig az utóbbi esetben talán téves indok (alaptalan félelem) forgott fen, addig fenyegetés esetén a megtámadás a jogellenesség megszüntetésére, a jog terére történt berontás visszautasitására irányul.

A fenyegetésnek a végintézkedéssel okozatos összefüggésben kell állni, vagyis szükséges, hogy a fenyegetés az örökhagyót félelembe ejtette, a félelem pedig az intézkedés megtételére inditotta légyen. Mind a félelem alapossága, mind az, vajjon a kényszer a félelem előidézésére alkalmas volt-e, csak az elért siker szerint lévén megitélhető, mindkét kérdés ténykérdés; mert egyedül az eset körülményeiből, s nem elvontan lehet megállapitani, mikor alapos a félelem, és milyen fenyegetés alkalmas annak előidézésére.

A félelem alaposságának megbirálásánál következtetést lehet vonni egyrészről az örökhagyó kora-, neme-, személyes

---

is értendő, v. ö. *Frank* i. m. 433. l., és *Geörch Illés:* Honnyi törvény II. 315. l.

[2]) A fenyegetés által kicsikart végintézkedés megdönthető *Zlinszky:* M. Mjog 129., 722. ll., *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 157. l., továbbá Mommsen javasl. 86. §, a hesseni jav. 47. § és a német javasl. 1780. § szerint.

Némelyek szerint azonban a jogellenes befolyástól ment akarat a rendelkezés hatályosságának oly szükséges kelléke, hogy a nélkül valóságos akarat nem létezik, minélfogva az ily intézkedés semmis. V. ö. magyar javasl. indok. 88. l. (javasl. 124. §), *Wenzel:* M. Mjog I. 437. l., szász ptkv. 2078. § és a porosz Landr. I. r. 12. cim 24. §.

A római jog szempontjából a kérdés fölötte vitás; erről l. *Arndts:* Pand. 910. l. 2. jegyz.; *Vangerow:* Pand. 431. § 2. jegyz.; *Brinz:* Pand. III. 98. l. 5. jegyzet és az ott idézett irókat. *Vécsey* (Institutiók 529. l.) szerint a megfélemlitéssel kicsikart végrendelet semmis.

viszonyai-, egyéb körülményeiből és az adott helyzetből; másrészről pedig abból, vajjon a fenyegetés alkalmas volt-e benne azt a hitet előidézni, hogy saját vagy hozzátartozóinak élete, testi épsége, jó hírneve, vagy vagyona a fenyegetett cselekmény közvetlen elkövetése által súlyos veszélynek van kitéve.[3])

A bizonyitásnak arra, hogy a fenyegetés jogellenes volt, nem kell kiterjedni: a fenyegetés által kicsikart végintézkedés mindenesetre érvénytelen, mert végrendelkezésre, vagy bizonyos tartalmú végrendelkezés tételére való kötelezettség nem létezik, ily rendelkezésre való szoritás tehát mindig jogellenes.

Nem tesz különbséget, vajjon a fenyegetés attól, a kinek javára szól az intézkedés, vagy annak tudtával avagy tudtán kivül mástól származott-e?[4]) Ha a fenyegetés (vagy a megtévesztés) közvetlenül vagy közvetve a részesitettől ered, akkor ő mint méltatlan is ki van zárva az öröklésből.

A fenyegetéstől meg kell különböztetni a rábeszélést (maritalis sermo, az orvos, ügyvéd, közjegyző rábeszélése); ez a végintézkedést akkor sem teszi érvénytelenné, ha heves és tolakodó módon nyilvánult.

Fenyegetés miatt megtámadható a közvégrendelet is, mert a közjegyző jelenléte csak arra nézve nyujt biztositékot, hogy a fenyegetés nem a végrendelkezés alkalmával történt, a mi azonban nem zárja ki, hogy az örökhagyó megelőző fenyegetés behatása alatt alkotá a rendelkezést.

[3]) *1894:XXXI. t.-c.* (házass. törv.) 53. § indokolása: ». . . az, hogy a félelem döntő volt a megfélemlitett akaratelhatározására, annak nemére, korára, személyes viszonyaira és egyéb körülményeire való tekintettel, csak minden egyes esetben önállóan álapitható meg.« (Különös indokolás 112. l.)

Örökl. jog javaslata (magy. jav.) 123. §: »Alapos a félelem, ha tekintettel a fenyegetett személy korára, nemére, személyes viszonyaira s egyéb körülményekre, a fenyegetés alkalmas volt benne azon hitet előidézni, hogy saját vagy hozzátartozói személyére, jó hírnevére vagy vagyonára közeli és nagy veszély hárul.«

Magyar ptkv. jav. általános rész 116. § hasonlóan intézkedik, »közeli és nagy veszély« helyett azonban »közeli veszély«-ről szól.

[4]) V. ö. a házassági törvény indokolását 112. l.

B. A nyilatkozat kellékei.

35. §.

1. A végakarati nyilatkozat érvényességéhez szükséges a teljesség oly értelemben, hogy befejezett egészet képezzen, mely nem csupán megkezdése a nyilatkozatnak, hanem úgy, miként kijelentetett, egymagában is megáll és foganattal bir.[1])

Teljes és befejezett-e a nyilatkozat (a befejezetlenség az akarat határozatlanságából is eredhet), az a konkrét eset kérdése és a végrendelet magyarázata alapján döntendő el. Ha az örökhagyó p. o. több örököst jelölt ki, de részesedésük arányának meghatározását a jövőre tartotta fen, intézkedése érvényes, bár utóbb nem határozta meg az arányt; mert azt kell feltenni, hogy szándékától később eltért, az örökösök kijelölése pedig egymagában befejezett nyilatkozatot képez. Hasonló szempont alá esik, ha az örökhagyó örökös megnevezése mellett kijelenti, hogy később még más örökösöket fog kijelölni, de ezt abbanhagyja. Az első esetben az örökösök arány meghatározása nélkül kijelölteknek tekintendők,[2]) a második esetben a kijelölt örökös egyedüli örökösnek veendő. Másként állana a dolog, ha az örökhagyó arra hivatkoznék, hogy a részesedés arányát már korábban állapitotta meg, és ezt a megállapitást nem lehet feltalálni; ily esetben a rendelkezés határozatlan és érthetetlen, s ennélfogva a kijelölés érvénytelen volna.[3]) Érvénytelen, mert befejezetlen az intézkedés akkor is, ha az örökhagyó (szóbeli végrendelkezésnél) egy örököst kijelölt és nyomban másikat is akart kijelölni, de abban már akadályozva lett,[4]) p. o. mert meghalt, vagy

---

[1]) *Unger* i. m. 58. l. 7. jegyzet; *Kirchstetter:* Commentar z. bürg. Gesetzbuch (3. kiadás) 327. l.; *Pfaff* és *Hofmann* i. m. 98. l.

[2]) *Vangerow:* Pand. II. 199. l. Ezt az álláspontot *Celsus* nézete alapján *Marcellus* ellenében (a ki feltételesnek veszi a kijelölést) elfogadta *Justinian,* l. 2. pr. de hered. instit. 28, 5.

[3]) L. 2. 1. § D. de hered. inst. 28. 5., idézve *Marcellus* példáját: abban az arányban legyenek örököseim, a melyben anyám végrendeletében vannak kijelölve. Ha az anya végrendelet nélkül hal meg, az illetők úgy tekintetnek, mintha örökösök gyanánt ki sem jelöltettek volna. V. ö. a szöveggel az örökös-kijelölésről szóló 44. §-t.

[4]) *Dernburg:* Pand. III. 146. l.

beszélő képességét elvesztette. Ha a részesitett neve vagy a hagyományozandó összeg számára az okmányban helyet hagyott és a hézagot utóbb ki nem töltötte, az intézkedés szintén érvénytelen, bár ebbeli akaratát egyéb módon nyilvánitotta; mert itt nincs szó nem-pontos, vagy nem-szabatos rendelkezésről, mely magyarázat útján kiegészithető, hanem befejezetlen nyilatkozatról, mely mint ilyen hatálytalan.

Ha az örökhagyó feltétlen rendelkezést tett oly kijelentéssel, hogy azt egy később megállapitandó feltételtől fogja függővé tenni, de a feltételt utóbb meg nem állapitja, akkor a rendelkezés érvényes (a feltétel elengedettnek vélelmeztetik) [5]); ellenben, ha bebizonyitható, hogy feltételesen akart rendelkezni, de mégis feltétlen intézkedést tett (a feltétel kimondásában p. o. a végrendelkezés félbeszakitása által megakadályoztatott), akkor az intézkedés érvénytelen, mivel a feltétlen rendelkezést nem akarta, a feltételest pedig ki nem jelentette. [6])

2. *a*) A nyilatkozat határozott legyen, mely kellék hiányzik, ha az örökhagyó irásbeli magánvégrendelet alkotásánál azt, hogy az okirat az ő végakaratát tartalmazza, nem élőszóval, hanem csak fejbólintással jelenti ki; [7]) valamint, ha szóbeli magánvégrendelet tételénél nyilatkozatát nem egész terjedelemben, hanem csupán kérdések igenlése vagy tagadása által adja elő. [8]) Ezek a szabályok akkor is alkalmazandók, ha az örökhagyó irásbeli magánvégrendeletét közjegyzőnél teszi le, midőn azt, hogy az okirat az ő végrendelete, szintén élőszóval kell megerősitenie; továbbá akkor, ha közvégrendeletet tesz; itt sem lévén elég, hogy végakaratát kér-

[5]) »Ha valamely végrendelet, döntenek *Papinianra* hivatkozva Valerian és Gallianus császárok, igy szól: ez legyen örökösöm az alant írt feltételek alatt; de a végrendetet hozzátételt vagy bármi feltételt nem tartalmaz; a feltételek kilátásba helyezése nem létezőnek, és az örökös-nevezés feltétlennek tekintendő«. L. 8. C. de instit. et substit 6. 25. V. ö. *Vangerow* i. m. II. 119. l.

[6]) L. 9. 5. § D. de hered. instit. 28, 5. V. ö. *Dernburg* i. m. III. 146. l.; *Vangerow* i. h.

[7]) *Curia* 3242/892. Ügyv. L. 1893. 5. sz. (erről alant bővebben szólunk).

[8]) *1876 : XVI. t.-c. 15. §.*

dések igenlése vagy tagadása által jelentse ki,[9]) mert a közjegyző jelenléte nem zárja ki a visszaéléseket, melyek ellen ezek a szabályok irányulnak, az örökséghajhászást s a végakarat meghamisitását (hiszen harmadik személy is intézhetett suggestiv kérdéseket!).

Ellenben nem érinti a végrendelet hatályosságát, ha szóbeli végrendelkezésnél a tanúk az örökhagyót kérdések által világosabb, érthetőbb nyilatkozatra birják;[10]) vagy az örökhagyó oly kérdésre, vajjon a felolvasott okirat tartalmát megértette-e, csupán fejbólintással válaszol; vagy ha az örökös nevét megkérdezés folytán mondja meg; vagy ha azt, hogy az okirat az ő végrendelete, élőszóval, bár nem egyenesen az idézett szavakkal, de egyébként világos nyilatkozattal kifejezi (»úgy marad, a mint van; ime urak, aláirom!«).

b) A nyilatkozat határozottságához szükséges továbbá, hogy az a részesitett személynek és a részesités tárgyának megjelölését tartalmazza. Azonban nem kivántatik meg az egyenes megjelölés; elegendő oly körülirás, melyből az örökhagyó akarata kétségtelenül kiderül, igy p. o. ha az örökhagyó könyvelőjét, vagy a város polgármesterét részesiti. A körülirás abban is állhat, hogy az örökhagyó a részesitett kijelölése végett külföldi törvényre hivatkozik, p. o. Budapesten lakó francia ember budapesti házát arra hagyja, a ki a francia törvény szerint örököse. Oly esetben, midőn a részesitett rangja, állása, vagy hivatala szerint van megjelölve, és kétes, hogy az legyen-e az örökös, a ki a megjelölt állást a végrendelkezéskor, vagy az, a ki azt az örökhagyó halálakor viselte, rendszerint feltehető, hogy az örökhagyó az előbbit akarta részesiteni, mert a részesitést nem a méltóságnak, hanem a személynek szánta.[11])

[9]) L. erről *Grubiczy László:* »Egy szélütött asszony végrendelete« M. Igazs. XIII. 291—294. ll. Az itt, valamint a 7. és 8. jegyzetekben érintett kérdésekről bővebben a végrend. alaki kellékeinek fejtegetésénél szólunk.

[10]) *Pfaff* és *Hofmann* id. m. II. 98. l.

[11]) *Zlinszky:* M. Mjog 724. l., *Dernburg* i. m. III. 336. l.

3. Az örökhagyó a részesitendő személyt külön iratban is megnevezheti (testamentum mysticum, institutio mystica).[12]) Ily irat azonban csak akkor nyujt biztositékot a végakarat meghamisitása ellen, ha az irásbeli végrendeletre szabott kellékekkel bir. Azért rendeli az *1876: XVI. t.-c. 12. §:* »Ha valamely irásbeli magánvégrendelet az előnyben részesitendő személyt illetőleg a végrendelkező által kiállitott külön iratra, mint a végrendelet kiegészitő részére hivatkozik, ezen irat csak akkor jöhet figyelembe, ha az irásbeli végrendeletre szabott kellékekkel bir; különben a végrendeletnek azon intézkedése, mely ily hivatkozást tartalmaz, csak annyiban bir hatálylyal, a mennyiben a hivatkozott irat figyelembe vétele nélkül, magából a végrendeletből, a végrendelkező szándéka kétségtelenül kitűnik. A végrendelettel összefüggésben levő más okiratok bizonyitó ereje az okiratokra nézve fenálló törvények szerint itélendő meg.« *16. §:* »A ... 12. § intézkedése a szóbeli magánvégrendeletekre is alkalmazandó.«

Megjegyzendő: *a*) A végrendelet kiegészitő részéül szolgáló iratnak csak akkor kell az irásbeli végrendeletre szabott kellékekkel birnia, ha arra a részesitendő személyt illetőleg történik hivatkozás. Ellenben, ha az örökhagyó a részesités tárgyára (arányára) vagy más körülményre vonatkozólag hivatkozik külön iratra, ez utóbbi bizonyitó erővel bir, ha az *1868: LIX. t.-c. 167. §* értelmében kiállitva, vagy az írni-olvasni tudó örökhagyó által sajátkezűleg aláírva

[12]) Az örökös-kijelölés ezen alakját nálunk a legujabb időig nem ismerték. 1876 előtti iróink nem tesznek róla emlitést, nyilván azért, mert szokásban nem volt és a birói gyakorlatban nem fordult elő.

Római jog szerint a testamentum mysticumban hivatkozott irat nem volt a végrendeleti alakszerűségekhez kötve (*Windscheid* i. m. III. 49. l., *Arndts* i. m. 917. l., *Dernburg:* Pand. III. 147. l.; az a nézet, mely szerint a relatumnál a codicillaris alak szükséges, túl van haladva, l. a most idézett irókat); az örökhagyó tehát, a törvényt kijátszva, végakaratát formátlan módon jelenthette ki. Miután az *1876: XVI. t.-c.*, mely a rendelkezés ezen alakját nálunk meghonositotta, a külön okiratnál az irásbeli végrendelet kellékeit kivánja meg, az utóbbi voltaképen nem egyéb, mint egy második végrendelet, s ennélfogva ily alakú rendelkezés megengedése csekély gyakorlati jelentőséggel bir, már azért is, mert annak célja, a rendelkezés tartalmának titokban tartása, a rendes végrendeleti alakok mellett is elérhető.

(*Curia* 28. sz. teljes-ülésű döntvénye) vagy az örökhagyó aláirása hitelesitve van.[13])

b) A törvény a végrendelkező által »kiállitott« külön iratról szól, azonban kétségtelen, hogy az örökhagyó jövőben kiállitandó iratra is érvényesen hivatkozhatik.

c) Ha a külön irat az irásbeli végrendelet kellékeivel nem bir, a végrendeletnek arra hivatkozó intézkedése, a törvény szövege szerint, csak annyiban hatályos, a mennyiben az örökhagyó szándéka, a külön irat figyelembe vétele nélkül, magából a végrendeletből kétségtelenül kitűnik. A törvény szövege azonban nem egészen szabatos. A külön irat ugyanis, mely az alakszerűségek hiánya folytán nem tekinthető a végrendelet kiegészitő részének, esetleg mégis figyelembe jöhet mint magyarázati eszköz, mely nélkül az intézkedés mint egymagában érthetetlen vagy homályos, hatálytalan volna, melylyel együtt azonban, akár történt hivatkozás a külön iratra, akár nem, érthetővé és világossá válhatik. Ha az örökhagyó p. o. örököséül kijelöli azt a nemes jóltevőjét, a ki titokban segitett rajta, és a kit külön iratban megnevezett, akkor az intézkedés, mely hatálytalan lenne, mert a titkos jóltevő neve a végrendeletből nem derül ki, épen a külön iratban foglalt felvilágositás által válik hatályossá, habár az irat (p. o. a jóltevőhöz intézett levél) nem bir a szükséges alaki kellékekkel. Az intézkedés tehát hatálylyal bir annyiban, a mennyiben a végrendeletekre nézve előirt általános szabályok szerint megáll. Az ellenkező nézet arra vezetne, hogy az intézkedés hatálylyal birhat, ha nem hivatkozik a külön iratra, és hogy ez a hivatkozás fosztja meg hatályától.

d) Szóbeli nyilatkozatra, p. o. arra, hogy örököse nevét valamelyik barátjának megmondta, a törvény világos szavai szerint nem hivatkozhatik az örökhagyó. Szóbeli végrende-

[13]) Azok a törvényhozások, melyek a testamentum mysticumot elfogadják, azt nemcsak a részesitendő személyre, hanem a részesités tárgyára, némelyek minden egyéb rendelkezésre is kiterjesztik. Törvényünk javaslata is ily módon intézkedett; de az országgyülési irományokból nem lehet kideriteni, miért tér el a végleges szöveg az eredeti tervezettől.

letre sem; de ez utóbbi, mint külön végrendelet, megállhat a hivatkozó végrendelet mellett. Ilyenkor két végrendelettel állunk szemben, mig a hivatkozó végrendelet (referens) és a hivatkozott irat (relatum) a törvény szándéka szerint együtt egy végrendeletet képeznek.

e) A relatumnak nem kell ugyanazon végrendeleti alakkal birnia, mint a hivatkozó végrendeletnek: magánvégrendeletben lehet közvégrendelet alakjába, viszont közvégrendeletben magánvégrendelet alakjába, és szóbeli végrendeletben irásbeli végrendelet bármely alakjába foglalt külön iratra hivatkozni. Ez utóbbinak alkotásánál azonban az örökhagyó azokhoz az alakszerűségekhez van kötve, melyek mellett végrendeletet tehet, mert különben a törvényt kijátszhatná; siketnéma, néma, vagy 18 éven aluli kiskorú tehát a külön iratot érvényesen csak közvégrendelet alakjába foglalhatja.

4. A nyilatkozatnak valónak kell lenni, azaz valóban az örökhagyótól kell származnia. Hogy az, a ki a végrendeleti okiratot írja, ezt a szerepet az örökhagyó akaratát hamisitó, attól eltérő intézkedések becsempészésére fel ne használhassa, az *1876:XVI. t.-c. 10. §* következőket rendel:[14]) »Az, a ki az örökhagyó végrendeletét írta, s azok, kik vele a 9. §-ban emlitett rokonsági és sógorsági összeköttetésben vannak, a

[14]) Az intézmény eredete a senatus consultum Libonianumra vezetendő vissza, mely a végrendelet iróját, hacsak a végrendelkező egyetlen törvényes örököse nem volt, a hamisitás büntetésével sujtotta, ha saját maga vagy a hatalma alatt álló személy javára valamely részesitést írt a végrendeletbe (Tit. Dig. de lege Cornelia de falsis et de sen. consulto Liboniano, 48. 10., Cod. de his qui sibi adscribunt in test. 9, 23.), ily részesités pedig érvénytelennek, nem írtnak tekintetett (l. 1. pr. D. de his, quae pro non scriptis 34, 8.). Az örökhagyó önkezűleg írt helybenhagyása esetén az iró büntetlen és az intézkedés érvényes volt. V. ö. *Vécsey:* Institutiók 524., 567. ll.; *Dernburg:* Pand. III. 153., 154. ll.; *Windscheid* i. m. III. 48., 325. ll.; *Arndts* i. m. 910. l.

Hazai jogunk ezeket a szabályokat 1876 előtt nem ismerte, és törvényes tilalom hiányában a végrendelet irója által saját javára beírt részesités csak vétség (fraus, circumventio) esetében volt érvénytelen (*Nánásy:* Testamentom 242. l.). Az *1876:XVI. t.-c.* azonban a sen. cons. Libonianumnak a részesités hatálytalanságát megállapitó elvét (mellőzve a különben is már elavult büntetést) elfogadta.

végrendelkezésben nekik szánt előnyben csak a következő esetben részesülhetnek:

a) ha az örökhagyó a végrendelet ide vonatkozó részét önkezűleg írta;

b) ha a végrendeletnek azon intézkedését tartalmazó részét külön, önkezűleg írta alá;

c) ha a végrendelet szövegébe avagy záradékába önkezűleg írt, avagy a végrendelkezéskor élő szóval tett nyilatkozattal a végrendelet ezen részét külön megerősitette.«

Megjegyzendő: *α*) Az *a*), *b*) és *c*) alatt felsorolt kellékek az intézkedés hatályosságának nem együttes, hanem vagylagos feltételét képezik. A *b*) pont ugyanis feltételezi, hogy az örökhagyó az ide vonatkozó részt nem önkezűleg írta alá (*a*) pont); a *c*) pontban pedig a törvény azt az esetet tartja szem előtt, midőn az örökhagyó az illető részt önkezűleg sem nem írta, sem alá nem írta; mert ha ezt *a*) és *b*) szerint már megtette, a törvény nem kivánhatta tőle feleslegül, hogy ezt a végrendelet szövegében vagy záradékában még egyszer megtegye.[15])

A végrendelet irója a neki szánt előnyben akkor is részesül, ha az örökhagyó írni és olvasni nem tud, de a végrendelet irója javára tett intézkedését a tanúk előtt élőszóval külön megerősitette.[16])

β) A *c)* pontban emlitett megerősitéshez, a törvény világos szavai szerint, elég, ha az örökhagyó azt a végrendelet szövegébe vagy záradékába önkezűleg írja, a megerősitést azonban nem kell aláírnia.

Az élőszóvali megerősitésnek magából a végrendeletből kell kitűnni, mely célból az a tanúk által az általános, vagy pedig külön záradékban magán a végrendeleti okiraton bizonyitandó. A tanúk utólagos kihallgatása ezt nem pótolhatja.

Felfogásunkat nem támogatja ugyan a törvény szövege, de az a megfontolás, hogy az iróra vonatkozó intézkedés a végrendeletnek oly különálló intézkedését képezi, mely egy-

---

[15]) Ezeket az elveket kimondta a *Curia* 1076/889. Dt. uf. XX. 66. l.

[16]) Kimondta a *Curia* az előbbi jegyzetben idézett itéletében.

magában érvénytelen és nem-írtnak tekintendő, és melyet csak a külön megerősités tesz érvényessé s egyátalán az örökhagyó intézkedésévé. Miután pedig az *1876 : XVI. t.-c. 5., 6. §§* szerint a végrendelet alkotására szabott kellékek megtartása, s különösen az örökhagyó kijelentése, hogy az okirat az ő végrendeletét tartalmazza, a tanúk által magán az okiraton bizonyitandó, utólagos kihallgatásuk által tehát nem helyettesithető;[17]) ennélfogva a külön végintézkedést képező megerősités ugyanazon módon bizonyitandó, mint az egész végrendelkezés: az okiratra írt záradékban.

Ebből az elvből, mely a végakaratot meghamisitó utólagos becsempészés ellen irányul, következik az is, hogy a tanúk által a záradékban az is bizonyitandó, mely részesitést erősitette meg az örökhagyó.

γ) A 10. § intézkedése csak a végrendelet leirójára, lemásolójára terjed ki, de nem vonatkozik annak fogalmazójára, készitőjére, értelmi szerzőjére is.[18])

---

[17]) *Curia* 7723/881: ». . . . magánvégrendeleteknél az *1876 : XVI. t.-c. 1—16. §§* szabályai megtartásának magából a végrendeletből kell kitűnni, . . . a tanúknak utólag történt kihallgatása által a törvényben megszabott szabályok netaláni megtartásának bizonyitása a külkellékek tekintetében önmagában érvénytelen végrendeletet többé érvényre nem emelheti.« (Dt. uf. IV. 265., 266. ll.)

[18]) Ellenkező értelemben *Curia* 3812/877: »tek. h. az *1876:XVI. t.-c. 10. §* intézkedése nem egyedül a végrendelet leirójára, lemásolójára, hanem annak fogalmazójára, készitőjére s értelmi szerzőjére is vonatkozik; tek., h. a . . . végrendeletet K. Lőrinc I. r. alp. s egyik végrendeleti általános örökös fogalmazta, V. József pedig a végrendeletet nem örökhagyó jelenlétében vagy annak lakásán, hanem azon kivül, K. Lőrinctől átvett fogalmazvány után csak lemásolta, s azt a lemásolás után tőle nem örökhagyó, hanem K. Lőrinc, ki magát a végr.-be általános örökösül írta be, vette át; s igy kétséges marad, h. örökhagyó a végr. tartalmáról magának meggyőződést szerzett; tek., h. a fentebbiek szerint jelen esetben a végr. irójául K. Lőrinc tekintendő, s mint ilyen a végr.-ben neki szánt előnyben csak azon esetben részesülhetne, ha az id. törv. 10. §-ban szabott kellékeknek elég tétetett volna stb., ugyanazért mindkét a. b. itéletnek megváltoztatásával (a végrendeletet) érvénytelennek kimondani kellett.« Dt. uf. XX. 11., 12. ll.

Ezt a törvénymagyarázatot nem ismerhetjük el helyesnek.

A törvény arról szól, a ki a »végrendeletet« írta; de az, a ki a fogalmazványt készitette, az nem írta a végrendeletet, vagyis azt az okmányt, a melyről az örökhagyó kijelenti, h. végakaratát tartalmazza. Nézetünket

d) A 10. § közvégrendeletekre, valamint a közjegyzőnek az *1874: XXXV. t.-c.* szerint készen átnyujtott, általa közjegyzői okirat minőségével felruházott végrendeletek leirójára és hozzátartozóira is alkalmazandó, mert a szakasz átalában »végrendeletekről« szól, és mert a ratio legis ily végrendeletekre is kiterjed.

támogatják az *1876: XVI. t.-c.* indokai: (a 10. szakasz) »megfelelő intézkedést tartalmaz arra nézve, h. azok, a kik a végrendeleti *okiratokat* irják, e minőségüket . . . a valódi végakarattól eltérő intézkedés becsempészésére fel nem használhatják.« (L. 1875—78. országgyülési irományok II. 82. l.)

A törvény arról intézkedik, a ki a végrendeletet »irta«. Ennek közönséges értelme nem a fogalmazás, készités, szerzés, hanem a papirratétel, leirás; és h. a törvény 10. §-a ily értelemben használja a szót, kitűnik annak *a*) pontjából, mely a más által való irást megkülönbözteti attól az esettől, midőn az örökhagyó a végrendelet ide vonatkozó részét »önkezűleg írta«; de kitűnik a *Curia* által használt terminologiából is, melynek értelmében a 10. §-ban használt »irás« szó alatt »leirás« értendő. A 15. jegyzetben idézett 1076/889. sz. itélet indokai szerint ugyanis: »a 10. § *a*) pontja önálló kellékül szabja meg azt, h. a végrendelkező a kérdéses részt önkezűleg *irja le*;« . . . »a *c)* pontnál a törvény feltételezte azt az esetet, midőn az örökhagyó a kérdéses részt *nem irta le*, sem nem írta alá« stb.

A S. C. Libonianum és törvényünknek ezen sarkalló 10. §-a nem a végakarat befolyásolása, hanem a végrendeleti okirat hamisitása, vagyis az ellen irányul, hogy a leiró mást ír, mint a mit az örökhagyó iratni akart. Az ellenkező nézet és a *Curia* magyarázata számos pert idézne elő, mert akármelyik allograph-végrendeletet meg lehetne támadni oly alapon, miszerint azt a kedvezményezett maga, vagy rokona, avagy sógora fogalmazta, előkészitette, létrejövetelére döntő befolyást gyakorolt.

Ellenkezik a magyarázat avval az elvvel is, hogy kétség esetén a végr. intézkedés fentartása, valamint az örökl. képesség mellett kell dönteni, és hogy a kivétel — az örökl. képesség megvonása — szorosan magyarázandó.

A *Curia* itélete egyébiránt eltér attól az állásponttól, melyet a 10. § forrása, a római jog fogadott el: »*Dictantibus* testamenta . . . legatum vel fideicommissum, vel quodcunque aliud quolibet legitimo titulo testatorem posse relinquere, minimo dubitandum est« (l. 22. C. de test. 6. 23.), s eltér az uralkodó nézettől is. Tudtunk szerint csupán *Ellinger* (Handbuch d. österr. Civilrechts 233. l), *Puchta* (Pandekten 697. l.) és *Siebenhaar* (Commentar z. sächsischen bürg. Gesetzbuch III. 256. l.) szerint értendő a végr. irója alatt annak fogalmazója is, továbbá *Bunira* (Delle successioni legittimi e testamentarie 142., 143. ll.) szerint, a ki a piemonti senatusnak 1840. nov. 20-iki határozatára hivatkozik, de elismeri, h. ugyanezen biróság 1845. ápr. 15-iki itéletében nézetét megváltoztatta. Ellenben a szöveg nézetét

Ha maga a közjegyző nyert ily végrendeletben részesitést, az egész végrendelet elveszti közokirati minőségét. Magánvégrendelet érvényességével csak annyiban bir, a mennyiben az erre nézve szabott kellékek fenforognak.[19])

ε) »Előny« alatt a végrendeleti végrehajtói tiszt teljesitése fejében kitűzött jutalom is értendő. A végrendeleti végrehajtó, a ki egyszersmind a végrendelet irója, épen úgy, sőt még könnyebben visszaélhet az örökhagyó bizalmával, mint más személy. Ennélfogva, ha ő írta le a végrendeletet, a jutalmat csak a 10. §-ban foglalt kellékek megtartása esetén kapja meg.[20])

A végrendeletek magyarázata.

36. §.

1. Ha a végintézkedés értelme nem világos, az örökhagyó akarata az intézkedés magyarázata útján állapitandó meg. Ez néha nem csekély nehézséggel jár; mert az örökhagyó többnyire a rendelkezés idején fenforgó tényekből in-

támogatja a magyar javasl. 134. § (»a ki az örökh. végrendeletét »»leirta««), az örökj. *Értekezlet* Jegyzők. 173. l., *Unger:* Erbrecht 52. l., *Stubenrauch:* Commentar I. 757. l., *Mommsen:* Erbrechts-Entwurf 181. l., *Borsari:* Commentario del codice civil. italiano III. 286. l., *Pacifici-Mazzoni:* Trattato d. success. II. 254. l., *Dernburg:* Pandekten III. 154. l., *Windscheid:* Pandekten III. 47. l., *Vangerow:* Pandekten II. 122. l. A code civil, a porosz Landrecht, a zürichi tvkv., a hesseni és a német jav. az intézkedést nem recipiálta, az utóbbinak indokolása V. 275. l. azonban a szövegünkben vitatott állásponthoz csatlakozik.

[19]) *1874:XXXV. t.-c. 49. §:* »A közjegyző, mint ilyen nem járhat el oly ügyekben: *a)* a melyekben személyesen van érdekelve; *b)* a melyekben felesége vagy jegyese, fel- v. lemenő ágbeli rokonai, továbbá oly személyek vannak érdekelve, a kik vele legalább is másodízigleni oldalrokonságban, első ízigleni sógorságban, fogadott szülei, vagy fogadott gyermeki viszonyban állanak; *c)* azon személyek ügyében, a kik gyámsága vagy gondnoksága alatt állanak. *68. §:* . . . oly közjegyzői okirat, mely a jelen törvény . . . 49. . . . §§-ban előírt kellékeknek meg nem felel, közokirat erejével nem bir.

»Mennyiben tekinthető a hiányos közjegyzői okirat érvényes magánokiratnak, a biró az általános törvénykezési szabályok szerint itéli meg.«

A szövegben foglalt elvek a közjegyzőnek a 49. §-ban felsorolt hozzátartozóira is alkalmazandók.

[20]) *Értekezl.* jegyzőkönyvek 173., 174. ll.

dul ki, melyek haláláig talán lényegesen megváltoztak, és különösen hosszú időköz után bajosan bizonyithatók; ha pedig később bekövetkezendő viszonyok lebegtek szeme előtt, meglehet, hogy azok várakozásától eltérően alakultak, sőt hogy épen ez okozza az intézkedés homályosságát.

Magyarázati eszközül figyelembe jöhetnek az örökhagyónak nemcsak a végrendeletben foglalt összes többi kijelentései, hanem más alkalomkor tett irásbeli vagy szóbeli formátlan nyilatkozatai is (levelek, végrendeleti tervezetek, jegyzetek stb.),[1]) továbbá az örökhagyó nyelvszokása (p. o. »testvéremé legyen bútorzatom, apámé legyen nyaralóm«, és bebizonyul, hogy az örökhagyó, testvérének egyik fiatal barátját, apjának egyik öreg barátját szokta szólitani,[2]) és hogy bútorzat alatt összes házi készletét, nyaralója alatt pedig vidéki birtokát szokta érteni), születési vagy lakhelyének tájszólása, a végrendelkezés előtt vagy után megejtett tárgyalások és értekezések, az intézkedés nyilvánvaló célja, az örökhagyónak a körülményekből kétségtelenül következtethető szándéka. Mindezekre a magyarázati eszközökra nézve azonban hangsúlyozandó, hogy azok soha sem használhatók olyasvalaminek érvényesitésére, a mit a végrendelet nem tartalmaz: arra valók azok, hogy az örökhagyó akaratát kideritsék, nem arra, hogy olyasmit olvassunk belé a végrendeletbe, a mi nincs benne.

2. Mely szabályok szerint kell a végrendeleteket értelmezni, azt általánosságban meghatározni nem lehet. Azok a szabályok, melyeket általános magyarázati szabályoknak szoktak nevezni, részint a bizonyitási tanból vannak meritve (ilyen p. o. az, hogy kétség esetén az enyhébb magyarázatot kell elfogadni), részint voltaképen gondolkozási szabályok, melyek nincsenek a jog terére szoritva, hanem az élet más

[1]) *Curia* 2265/884. (a *budapesti k. tábla* indokait elfogadva) : »a *B)* és *C)* a. felhozott . . . levelekből világosan az tűnik ki, h. nevezett örökhagyó minden rokonai iránt jóindulattal volt és hagyatékából mindannyit részeltetni kivánta.« Dt. uf. X. 89. l.

[2]) »A ki nem testvér, mond *Paulus*, ha (az örökhagyó) testvéri ragaszkodással szereti, neve alatt és testvér megjelöléssel helyesen nevezi örökösnek.« L. 58. § 1. D. de hered. instit. 28. 5.

viszonyaiban is alkalmazhatók. Irányadóul csak az szolgálhat, hogy az értelmező, s igy per esetén a biró, puhatolja híven és elfogulatlanul az örökhagyó valódi akaratát, a végrendelet egyes kifejezéseinek szószerinti értelméhez való szoros ragaszkodás nélkül, de önkény nélkül is, nehogy az örökhagyó akaratát megmásitva, azt saját akaratával pótolja. A homály eloszlatása és az örökhagyó akaratának rekonstruálása annál biztosabban fog sikerülni, minél inkább képes az értelmező, saját egyéniségéből mintegy kivetkőzve, beleélni magát az örökhagyó egyéniségébe, gondolkozásába és a figyelembe veendő körülményekbe. De miként tegye ezt a biró, miként deritse fel a kételyt és alkalmazza tanulmányait és tapasztalatát, elmeélét és tehetségét; azt szabályokba foglalni ép oly kevéssé lehet, mint az itélkezés művészetét.

3. A mily visszás és helytelen volna ezek szerint a magyarázat feszélyezése általános szabályok felállitása által, annál szükségesebb az útmutatás, melyet végrendeletek magyarázatánál különös (specialis) szabályok, vagyis inkább vélelmek nyujtanak. Ezek ugyanis oly esetekből vannak meritve, melyek igen gyakran fordulnak elő és rendszerint ugyanazt az értelmezést eredményezik, tehát a hasonló esetek túlnyomó többségéből levont eredményeket tartalmazzák; de épen azért nem zárják ki annak bizonyitását, hogy az öszszerű esetben az örökhagyó mást akart.

Kimeritően nem lehet ezeket a szabályokat előadni, s igy azokra szoritkozunk, melyek kiváló gyakorlati jelentőséggel birnak:

a) Ha több magyarázat lehetséges, azt kell elfogadni, mely mellett a rendelkezés foganattal birhat[3]) és mely a részesitettre nézve kedvezőbb,[4]) mert az örökhagyó akarata

---

[3]) Magy. jav. 189. §; por. Landrecht I. r. 12. cim 519. §; szász ptkv. 2155. §; code civil 1156., 1157. §§; német jav. 1778. § (l. hozzá indokolást V. 43. l.); Mommsen jav. 125. §; hesseni jav. 54. §. *Zlinszky:* M. Mjog 729. l. L. még a favor testamenti elvéről *Schwarz Gusztáv:* »Az akarat a szerződésben« M. Igazs. XXXVII. 128—130. l.

[4]) *Curia* 9221/889: ».... mert kétség esetében általános jogszabály, hogy a végrendelkezés a részesitett javára értelmezendő.« (*Márkus* gyüjtem. II. 301. l.).

részesitésre irányult. Ebből azonban nem folyik, hogy a részesitett oly előnyt nyerjen, a melyet a végrendelet neki nem szánt,[5]) és ha örökös és hagyományos állanak egymással szemben, kétség esetén nem következik sem az, hogy a hagyományosra nézve kedvezőbb magyarázat legyen mérvadó (mert egyoldalú kötelezettségről lévén szó, kétség esetén a csekélyebb megterheltetés vélelmezendő), sem pedig az, hogy az örökösre nézve előnyösebb magyarázatot kell elfogadni (mert különben a hagyomány nagy részben illusoriussá válnék),[6]) hanem az örökhagyónak akaratát kell kutatni.

b) Ha az örökhagyó »törvényes örökösei« vagy »örökösei« javára intézkedett, nyilvánvaló, hogy a mennyiben a végrendelet eltérően nem rendelkezik, a törvényes öröklés szabályait kivánta alkalmaztatni, és pedig nemcsak a részesitendő személyek, hanem a részesités módja és mérve tekintetében is; minélfogva a vagyon eredetéhez képest száll át az ági és a szerzeményi örökösre (házastársra).[7])

Ha az örökhagyó »családja« vagy »rokonai« javára intéz-

[5]) *Curia* 3341/890: »A végrendeletek azon esetben, ha általános örökös nevezve nincs, akként magyarázandók, hogy az illető örökös vagy hagyományos csakis azt kaphatja a végrendelet alapján, a mi a végr.-ben részére minden kétséget kizárólag kijelölve van, a hagyatékban található egyéb vagyon pedig a törvényes örökösöket illeti.« (Dt. uf. XXX. 124. l.) Azonos: *Curia* 8410/893.

[6]) A római jog némely intézkedése az örökös javára látszik dönteni (p. o. l. 17. D. de R. J., l. 14. 1. §, l. 32. 1. § D. de leg. 1.); de viszont találhatók oly döntések is, a melyek a hagyományosnak kedveznek. Vannak persze esetek, midőn a hagyományos javára a minust kell megállapitani, mert nem lehet kimutatni, hogy az örökhagyó a plust akarta; de ennek oka nem az örökös elvi kedvezményezése. V. ö. *Holzschuher:* Theorie und Casuistik des Röm. Rechts (3. kiadás 1864) II. 819. l.

Curia 9494/882. (a *bp. tábla* itéletét indokaiból hh.): ». . . . felp. elutasitása azért kéretett, mert nem igazolta, hogy a végrendelet 13. pontja a hagyomány címén kiadatni kért ingóságokra is vonatkozik, mert ezen ingóságok nem az örökhagyó által lakott szobákban találtattak, mert a végrendelet keltekor az örökhagyó birtokában még nem voltak . . . Tekintve azonban, hogy az örökhagyó a végrendelet 13. pontjában az összes ágynemű és bútorzatot minden kivétel nélkül felperesnek hagyományozta; tekintve, hogy a végrendelet halál esetére szóló intézkedést képez, . . . alpereseket a hagyománynak kiadására kötelezni kellett.« Dt. uf. I. 224. l.

[7]) V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog. 729. l.

kedett, ezek alatt szintén törvényes örökösei értendők [8]) (tehát a törvényesités és örökbefogadás által rokonságba lépett személyek is, feltéve hogy törvényes öröklési joggal birnak). Nem érthetők az összes rokonok, vagy a család minden tagja, mert nem tehető fel, hogy az örökhagyó mindeniket ismeri, vagy hogy mindeniknek létezéséről még csak tudomással is bir, és hogy hagyatékát szétapritani akarta volna; nem érthetők továbbá azok sem, a kik a rokonsági fok szerint állanak legközelebb hozzá, mert egyénileg meg nem nevezett rokonoknál bizonyára inkább a család tekintete, mint személyes vonzalom vezérlé. Ennélfogva nyilvánvaló, hogy az idézett összmegjelölések a törvényes öröklésre való hallgatag kijelölést foglalnak magukban (institutio breviloqua). Ugyanez áll akkor is, ha »legközelebbi rokonai« javára rendelkezett. Ebből az értelmezésből következik, hogy szülők nem lévén, az emlitett megjelölések nemcsak az örökhagyó testvérei, illetve féltestvéreire, hanem korábban elhunyt testvéreinek, illetve féltestvéreinek leszármazóira is kiterjednek, mert ezek is az örökhagyó törvényes örökösei. Ha ellenben »testvérei« javára intézkedett, ezek alatt a féltestvérek is értendők ugyan, mert az örökhagyó nem tévén különbséget, a magyarázat sem tehet; de korábban elhunyt testvérek leszármazói már nem érthetők, mert a nyilatkozat a részesitendők körét világosan a megjelölt fokú oldalrokonokra szoritja.

Vajjon a »rokonok« stb. megjelölések a törvényes örökösök egész körét, tehát a túlélő hitvest is magukban foglalják-e, az eset körülményei szerint itélendő meg.

A vagyon minősége azonban ezekben az esetekben nem jöhet figyelembe; mert az ági és szerzeményi vagyonnak többnyire beható jogismeretet igénylő megkülönböztetése ritkán él az örökhagyó tudatában, és ha él benne, valószinű, hogy ennek kifejezést is ád.[9])

[8]) Magy. jav. 191. §; osztr. ptkv. 682. §; német jav. 1771. §; szász ptkv. 2161. §; Mommsen jav. 128. §; hesseni jav. 55. §; *Zlinszky* i. h.; *Dernburg:* Pand. III. 149. l.; *Stubenrauch:* Commentar I. 839. l.

[9]) *Curia* 7831/884: »tek. h. az örökhagyó (a ki atyai és anyai ágon reá szállott összes ingó és ingatlan vagyonára alpereseket nevezte ki örököseivé) . . . anyai vagyonnak gondolhatta és mondhatta azt is, mi reá anyai

Mely személyek tekintendők törvényes örökösöknek, az örökhagyó halálának időpontja szerint állapitandó meg (mert minden végrendelet úgy veendő, mintha az örökhagyó halála pillanatában alkotta volna, l. a 6. jegyzetben közölt curiai itéletet). De ha a részesités felfüggesztő feltételtől függ, mely a végrendelkező életében még nem következett be (p. o. »örökösöm legyen Péter, de ha feleségétől elválik, minden vagyonom rokonaimra szálljon«), kétség esetén felteendő, hogy azok a személyek vannak részesitve, a kik törvényes örökösök lennének, ha az örökhagyó csak a feltétel beálltakor halt volna meg. Ugyanez áll akkor, ha a részesitéshez kezdési határidő van fűzve (p. o. »örökösöm legyen feleségem, halála után vagyonom fele rokonaimra szálljon« ; vagy : »örökösöm legyen feleségem, a ki halálom után három év alatt X-i birtokomat rokonaimnak köteles átengedni«).[10]) Az utóbbi esetben az öröklés a törvényes örökösök javára, eltérőleg a felfüggesztő feltétel esetétől, az örökhagyó halálával nyilnék meg, minélfogva az örökösi minőség ezen időpont szerint volna megitélendő. Ámde ily módon a részesités akkor, ha az illető törvényes örökösök a kezdési idő előtt halnak meg, az ő örököseiknek jutna, különbség nélkül, akár rokonai az örökhagyónak, akár nem; már pedig alig lehet feltenni, hogy az örökhagyó mást akart részesiteni, mint családbelit. Azért ebben az esetben helyesebb az örökösi minőség megitélésére irányadó időpont gyanánt a kezdési idő bekövetkezését elfogadni. Fontos ez különösen, midőn a végrendelet úgy intézkedik, hogy a részesités bizonyos személy halála után szálljon az örökhagyó rokonaira (ily intézkedést többnyire a közös végrendeletekben találunk a túlélő hitvestárs halála esetére).[11])

nagyanyjáról közvetlenül hárult, és azt is, mi ugyancsak anyai nagyanyjáról nővérére, majd meg ennek halála után ő reá szállott, mert ezen két rendbeli vagyon sem saját szerzeményét, sem apai örökségét nem képezte« stb. (Dtár uf. XII. 221. l.)

[10]) Magy. jav. 191. § második bekezdés; német jav. 1771. § más. bek.; Mommsen 128. § más. bek. és ezen jav.-ok indokolását.

Zlinszky i. h. általában az öröklés megnyiltának időpontját tartja irányadónak.

[11]) V. ö. német jav. indok. V. 37. l., Mommsen jav. indok. 227. l.

Az előadott magyarázati szabályok alkalmazandók akkor is, ha az örökhagyó nem saját, hanem más személy (p. o. felesége) rokonai javára intézkedik.[12]) Ellenben annak eldöntésénél, vajjon alkalmazandók-e a törvénytelen rokonokra is, meg kell különböztetni a viszonyt, melyben törvényes születésű örökhagyó áll törvénytelen rokonaihoz, attól, melyben törvénytelen születésű örökhagyó áll rokonaihoz.

Az első esetben, ha a törvényes születésű örökhagyó közelebbi megjelölés nélkül »rokonait« részesiti, csak a törvényes rokonok érthetők. Ha azonban rokonainak bizonyos csoportjáról gondoskodik, p. o. testvéreinek leszármazóiról, akkor oly esetben, midőn a rokonságot törvénytelen anya (p. o. az örökhagyó nővére) közvetiti, a megjelölés alatt az örökhagyónak illető törvénytelen rokonai is értendők; ellenben akkor, ha a rokonságot törvénytelen apa (p. o. az örökhagyó fivére) közvetiti, a törvénytelen rokonok a megjelölés alá nem foglalhatók, mert a ki apja után nem örököl és hozzá idegen, azt apja révén az örökhagyó sem akarta részesiteni.

A második esetben, midőn t. i. törvénytelen születésű örökhagyó intézkedik »rokonai« javára; tekintve, hogy (anyja halála esetén) törvényes örökösei és rokonai nincsenek, nyilvánvalóan azokat akarta részesiteni, a kik törvényes születése esetén rokonai, azaz törvényes örökösei lennének.[13])

Példa: Anna, a kinek három törvénytelen gyermeke van: Pál, Péter és Klára, később férjhez megy (máshoz mint gyermekei apjához) és törvényes gyermeket szül, Antalt; Klára törvénytelen gyermeket szül, Jánost, és Pál törvénytelen gyermeket nemz, Józsefet. Ha Péter leszármazó, hitvestárs és szülők hátrahagyása nélkül elhalván, vagyonát »rokonaira« hagyja, öröksége következőkép oszlik meg: örökölnek

[12]) Más nézeten van *Gruchot:* Preuss. Erbrecht (Berlin 1860) II. 183. l., a ki a döntést mindig quaestio factinak tartja, az örökhagyó akarata a körülményekből, különösen az illetőknek az örökhagyóhoz való viszonyából lévén kipuhatolandó.

[13]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann* i. m. II. 82., 83. ll.; *Stubenrauch* i. m. I. 717. l.; *Gruchot* i. m. II. 183. l.

Pál, Klára és Antal egyenlő arányban, és ha Klára Péter előtt elhalt, $^1/_3$ részét János kapja; de ha Pál is előbb elhalt, József nem örököl, s igy az örökség a másik két törvénytelen testvér törzse közt oszlik meg.

c) Ha az örökhagyó közelebbi megjelölés nélkül »gyermekei« javára intézkedett, kétség esetén felteendő, hogy ezek alatt a végrendelkezéskor már elhunyt gyermekének törvényes öröklésre jogositott leszármazóit is értette, és hogy ezeknek együttvéve annyit szánt, a mennyit életben-léte esetén elhunyt gyermeke kapott volna a részesitésből. Ha pedig az örökhagyónak a fenti megjelölés által részesitett gyermeke vagy más leszármazója a végrendelkezés után hal meg, vagy más módon kiesik (érdemetlenség, az örökség visszautasitása stb. folytán), akkor kétség esetén felteendő, hogy kiesett leszármazójának törvényes öröklésre jogositott leszármazóit kivánta helyettesiteni azon részesités erejéig, melyet kiesett leszármazója kapott volna. Vélelmezendő a helyettesités akkor is, ha a kiesett leszármazónak leszármazója az örökhagyó halála után születik vagy fogantatik. (A leszármazó p. o. érdemetlen lévén, ennek megállapitása végett perrel támadtatik meg, melynek folyama alatt gyermeke fogantatik. Az örökhagyó »gyermekei« alatt ez is értendő, és igy, habár az érdemetlenség kimondatik, az érdemetlennek része utóbb fogantatott gyermekének jut.) Ezek az értelmezések azon megfontoláson alapulnak, hogy az örökhagyó a gondoskodást, melyet leszármazója iránt tanúsitott, annak törzsére is kiterjeszteni akarta, és hogy ok nélkül nem kivánta távolabbi leszármazóit a törvényes felerészre szoritani, vagy velük egyátalán mostohábban bánni, mint közelebbi leszármazóival.[14]) Az utóbb emlitett oknál fogva, ha az örökhagyó, »gyermekeit«

[14]) Támogatja ezt *Curia* 9367/892. (a szegedi tábla itéletét ind. hh.): ». . . . a gyermektelen örökhagyó által alkotott s az oldalrokonok javára tett végrendelet mindig azon hallgatólagos feltétel alatt alkotottnak tekintendő, hogy azzal a végrendelkezőnek netán később születendő törvényes leszármazója jogaiban sértve nem lehet« (Ügyv. L. 1892. évi 36. sz. melléklete); mely kijelentésből azt következtetjük, hogy a valamely leszármazó javára tett intézkedés sem válhatik egy később születendő leszármazó sérelmére.

utóörökösök (utóhagyományosok) gyanánt jelölte ki, valamely gyermeknek vagy más leszármazónak az utóöröklés beállta előtti halála esetén az örökhagyó »gyermekei« alatt értendők oly távolabbi leszármazói is, a kik az örökhagyó halála után fogantattak.

Példa: A végrendelkező, a kinek felesége van, továbbá első házasságbeli fia (Péter) és első házasságbeli, elhunyt leányától származó unokája (János), úgy intézkedik, hogy vagyonának fele nejére, másik fele »gyermekeire« maradjon; feleségének halála után pedig az erre maradt vagyon is (az örökhagyó) »gyermekeire« szálljon. Az örökhagyó halála után három év mulva mind Péternek, mind Jánosnak gyermeke születvén és ők maguk is elhunyván, a feleség halála után a reá maradt vagyon az előadott magyarázati szabálynál fogva az örökhagyónak unokájára, illetve másod-unokájára fog szállni, egyenlő arányban.

A magyarázati szabályok, melyek alkalmazandók, ha az örökhagyó saját gyermekeiről gondoskodik, állanak akkor is, ha más személy »gyermekei« javára intézkedik. A két megjelölés eltérő magyarázata ugyanis semmivel sem indokolható, és nem vélelmezhető, hogy az örökhagyó, a ki másnak »gyermekeit« egyénenkénti megnevezés nélkül jelölte ki, épen csak az elsőfokú leszármazókra, és nem inkább arra gondolt volna, hogy az illető személynek egész törzsét részesitse. E szerint másnak »gyermekei« alatt is annak azon távolabbi leszármazói értendők, a kik a végrendelkezéskor már elhunyt, vagy a végrendelkezés, illetve az örökhagyó halála után elhunyt vagy más módon kiesett leszármazó helyébe léptek; valamint utóöröklés (hagyományozás) esetén azok is, a kik az örökhagyó halála után születnek, és az illető személy elhunyt leszármazójának helyébe lépnek. Tegyük fel p. o. hogy a fent közölt esetben az örökhagyónak nem lévén gyermeke, úgy intézkedik, hogy vagyona feleségére, ennek halála után pedig (az örökhagyó) fivérének »gyermekeire« szálljon; az örökhagyó halála után 3 év mulva pedig unokaöcséi (unokahúgai) gyermekeket nemzenek és meghalnak. Ha már most az örökhagyó felesége is meghal, bizonyára megfelel az örökhagyó akaratának, hogy vagyonát az ő fivérének unokái kap-

ják, és ne nyerjék el feleségének törvényes vagy végrendeleti örökösei.[15])

d) Ha az örökhagyó bizonyos osztályhoz tartozó, vagy oly személyek javára intézkedik, a kik vele szolgálati vagy más üzleti viszonyban állottak, és közelebbi megjelölés nélkül csupán az osztályt vagy a viszonyt jelöli meg; kétség esetén azok tekintendők kedvezményezetteknek, a kik az örökhagyó halála időpontjában tartoztak az illető osztályhoz, vagy állottak vele a mondott viszonyban.[16])

A halál időpontja itt is azért irányadó, mert minden végintézkedés ebben az időpontban alkotottnak vétetik; de azért

[15]) Abban, hogy az örökhagyó saját »gyermekei« alatt kétség esetén a távolabbi leszármazók is értendők, a törvényhozások megegyeznek, bár a szövegünkben érintett összes eseteket nem emelik ki. De azokban az esetekben, midőn az örökhagyó más személy »gyermekei« javára intézkdeett, a megjelölést eltérően magyarázzák. Az osztr. ptkv. 681. §, szász ptkv 2162. § és a hesseni jav. 55. § szerint »gyermekek« alatt ily esetekben csak az elsőfokú leszármazók érthetők, mig a magyar jav. 192., § és Mommsen jav. 129. § szerint a távolabbi leszármazók is értendők, de ezek a javaslatok arról az esetről, ha a leszármazók az örökhagyó halála után születnek, nem intézkednek. A porosz Landr. I. r. 1. cím 526., 529. §§ a most emlitett javaslatok álláspontját osztja, de egyúttal kijelenti, hogy ha az örökhagyó egy harmadik személy »gyermekeire« oly kedvezményt hagyott, mely csak jövőben lesz esedékessé, a kedvezményben az örökhagyó halála után született gyermekek is résztvesznek. Az osztr. ptkvet kiegészitő 1845. máj. 29-iki udvari rendelet szerint, nemcsak jövőben esedékes, hanem bárminő kedvezményben résztvesznek az örökhagyó halála után fogantatott leszármazók is, de csak akkor, ha az örökhagyónak leszármazói; ily intézkedést t. i. hitbizományi helyettesitésnek, utóöröklés, utóhagyomány-rendelésnek tekint (v. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 241., 482. ll.). Ugyanezen alapon áll a német ptkv. terv. 1774. §, mely harmadik személy »gyermekei« javára tett intézkedésből kizárja az örökhagyó halála után fogantatott leszármazókat, mert — úgymond az indokolás — épen nem vélelmezhető, h. az örökhagyó a halála után fogantatandó személyekről akart gondoskodni, a mi által a halálakor létező személyekre terhes megszoritásokat róna. (V. 39. l.) A code civil specialis magyarázati szabályokat egyátalán nem tartalmaz; sőt *Laurent:* Principes de droit civil XIII. 540—542. ll. azt vitatja, hogy a kérdéses megjelölés a birói gyakorlat által is esetről-esetre magyarázandó, mert annak értelmezésére általános szabály fel nem állitható.

[16]) Magy. jav. 193. §; osztr. ptkv. 683. §; német jav. 1775. §; Mommsen jav. 131. §; szász ptkv. 2163. §; hesseni jav. 58. §; *Zlinszky:* M. Mjog 730. l., *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 210 l., *Suhayda:* M. Mjog 440. l.

is, mert az illető személyek az örökhagyó halálakor fáradoznak körülötte és halála által vesztik el állásukat, minélfogva alaposan vélelmezhető, hogy intézkedésénél ezt az időpontot tartotta szem előtt.

Ha az örökhagyó az összmegjelölés alá foglalt személyek javára együttesen intézkedik (institutio collectiva, legatum collectivum), akkor az illető személyek egyenlő részeket kapnak, p. o. »üzleti személyzetemre ezer forintot hagyok« s a személyzet tízből áll; itt mindegyik, állásra való tekintet nélkül, 100 frtot kap.

A magyarázati szabály akkor is alkalmazandó, ha az örökhagyó oly személyek javára rendelkezik, a kik a kérdéses viszonyok valamelyikében nem vele, hanem más személylyel (p. o. ismerős család, vagy valamely intézet szolgálatában) állottak, valamint akkor is, ha az örökhagyó nem az illető összes személyek, hanem azoknak egy része (»ispánaim«, »fivérem ispánai«) javára intézkedett, vagy ha egyes személyt részesitett (p. o. »komornyikom«). De magától értetődőleg nem alkalmazható, ha az örökhagyó az egyenkénti, vagy az együttes megjelölés mellett egyénenkénti megjelöléssel is élt (»János komornyikom«; »cselédeim, a kik hagymázom alatt ápoltak«).

Egyébiránt, valamint minden magyarázati szabályra, úgy erre nézve is hangsúlyozandó, hogy az csupán oly vélelmet képez, mely nemcsak más, erősebb vélelemmel szemben megdől, hanem mellőzendő már akkor, ha az örökhagyónak eltérő akarata még csak valószinűvé is tétetik. Ha az örökhagyó p. o. »komornyikjának« (a ki hosszú éveken át szolgálta) tetemes összeget hagyományoz, s ez utóbbi betegség, vagy aggkor miatt röviddel az örökhagyó halála előtt nyugalomba vonul: a hagyományt mégis ő nyeri el, és nem az a komornyik, a ki az örökhagyó halálakor van szolgálatában; úgyszintén, ha az örökhagyó »cselédei« javára intézkedik, ezek alatt nem érthetők oly cselédek, a kik bár halálakor, de csak ideiglenesen és kisegitőkül használtatnak.[17])

[17]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 484., 485. ll.; *Nippel:* Erläuterungen IV. 344., 345. ll.

e) Ha az örökhagyó közelebbi megjelölés nélkül »a szegények« javára intézkedett, azon helynek szegényei értendők, a hol az örökhagyónak utolsó lakhelye volt. De ha az örökhagyó utolsó lakhelyén csak rövid ideig tartózkodott, előbbi lakhelyén pedig életének nagy részét töltötte, akkor a vélelem az utóbbi mellett szól, különösen akkor, ha az a végrendelkezés helye volt, és az örökhagyó azt hitte, hogy életét itt fogja befejezni.

Miután ily intézkedés nem magyarázható úgy, hogy az örökhagyó az összes szegényeket egyenként akarta részesiteni, de az, hogy mely személy tekintendő »szegénynek«, bajosan is volna megállapitható; a rendelkezés tárgya az illető község hatóságának a szegények közt leendő kiosztás végett adandó át.[18])

Korlátos rendelkezések.

37. §.

Az örökhagyó rendelkezését feltétel, időmeghatározás, vagy meghagyással korlátozhatja.[1])

Korlátozva van-e a végakarat vagy nem, azt csak magyarázat útján lehet kideriteni. Ugyancsak értelmezés által állapitandó meg, hogy a korlátozások melyik nemével van dolgunk? [2]) Mert az örökhagyó időpontot tűzhetett, de úgy, hogy annak túlélése képezze a részesités elnyerésének feltételét; rendelkezése látszólag meghagyással lehet egybekötve, holott valójában feltétel forog fen, viszont a szóhangzás

[18]) Magyar jav. 194. §, hasonlóan német jav. 1776. § (l. hozzá indok. V. 39., 40. ll.), Mommsen jav. 132. §, szász ptkv. 2164. §, hesseni jav. 57. §. *Zrodlowszky:* »Entwurf eines bürg. Gesetzbuches« (Prága 1889) cimű munkája 724. § azon hely szegényei javára dönt, a hol az örökhagyó a végrendelet alkotásakor lakott.

[1]) Az örökhagyó akaratát itt mintegy önmaga korlátozza, mig a köteles-rész megsértésének tilalma által a törvény korlátozza a végakarat szabadságát. A »korlátos rendelések« megjelölést először *Frank* használta, Közigazs. törvénye 446. l.

[2]) V. ö. *Biermann Mihály:* »Feltétel vagy időhatározás? A feltétel értelmezése« M. Igazs. V. 350—352. ll.

feltételesnek tüntetheti fel az intézkedést, mig az örökhagyó szándéka meghagyásra irányult; a rendelkezés alakja feltételes lehet, bár a végakarat feltétlen volt és megforditva. Mindezeknek és hasonló kételyeknek eloszlatása, a végakarat értelmezésére tartozik.

Magyarázat útján deritendő ki az is, melyik akaratnyilatkozat legyen érvényes, ha az örökhagyó ugyanazt a rendelkezést egyszer feltételesen, más helyen pedig feltétlenül tette. Valószinű ugyan, hogy a legutóbb tett nyilatkozat döntő; de ez csak akkor szolgálhat támpontul, ha kétség forog fen, melyet az örökhagyónak eltérő akaratára valló körülmények megfontolása el nem oszlat.[3])

A kötelesrész sem feltétel, sem időmeghatározás vagy meghagyás által nem terhelhető.[4])

A korlátos rendelkezéseket most egyenként tárgyaljuk.

a. Feltétel.

α. Általános szabályok.

38. §.

1. A feltételekre vonatkozó általános szabályok a végrendeletekre is alkalmazandók, mégis számos fontos eltéréssel. Ezek részint abban állanak, hogy végintézkedésnél némely feltétel kikötésének más hatása van, mint élők közti jogügy-

[3]) V. ö. *Förster-Eccius:* Preuss. Priv.-R. IV. 390. l., mig *Unger* nem kétség esetén, hanem »rendesen« a legutóbb tett intézkedést fogadja el döntőül. Ez a római jog szerint is áll a hagyományokra nézve (l. 12. § 3. D. de leg. I.; l. 87., 89. D. de cond. et demonstrat, 35, 1.), mig örökös-nevezésnél az a szabály áll, hogy a feltétlen, quia plenior est, a feltételes felett elõnynyel bir (l. 27. § 1., l. 67. D. 28, 5.); ha pedig a végrendelet különböző helyeken különböző feltételeket tartalmaz, ezek vagylagosaknak (alternative tűzötteknek) veendők (l. 17. D. 28, 7.). V. ö. *Vangerow:* Pand. II. 138. l.

[4]) »Az *I. T. Sz. 7.* §-ának világos szavai szerint az örökhagyó a törvényes osztályrészt, tekintet nélkül a hagyatéki vagyon öröklött vagy szerzeményi természetére, semmiféle megszoritáshoz nem kötheti.« A *Curia* 47. sz. teljes ülési döntvényének indokolása.

leteknél, és hogy különösen bizonyos feltételek ki nem kötöttnek veendők, mások magát a végintézkedést teszik semmissé; részint pedig abban, hogy a végrendeleti feltételek teljesitése körül több irányban eltérő szabályok szolgálnak irányadóul.

2. Feltétel megállapitása által az örökhagyó a részesitést jövendő bizonytalan eseménytől teszi függővé. De nem az marad függőben, vajjon az örökhagyó vagyonában részesül-e valaki, mert hiszen halálával a vagyon szükségképen másra száll át; hanem a feltétel folytán az válik kérdéssé, hogy kié legyen a részesités a feltétel bekövetkezéséig, és kié a feltétel bekövetkezésétől fogva. A feltétel ugyanis mint bontó feltétel hat avval szemben, a kié a vagyon az esemény beálltáig, és mint felfüggesztő avval szemben, a kié az esemény beálltától fogva.[1]) Ha pedig a végrendelet ezen személyek közül valamelyiket nem határozza meg, akkor a törvényes örökös értendő. Az örökhagyó p. o. igy intézkedett: »Vagyonomat Péterre hagyom; de ha Klárát nőül veszi, akkor egész hagyatékomat Pálnak tartozik kiadni.« Itt a feltétel Péterre nézve bontó, Pálra nézve halasztó; mig ha a rendelkezés (Klárának nőül vevése esetére) p. o. igy szólana: »családomat meggyalázó ily cselekmény esetén vagyonomból semmi se legyen többé az övé«; a feltétel az örökhagyónak törvényes örököseire nézve képez halasztó feltételt (ez utóbbira nézve l. bővebben az utóöröklésről szóló 49. § 1. pontját).

Felfüggesztő vagy bontó-e a feltétel, nem csupán a rendelkezés nyelvtani szerkezetétől függ, hanem döntő annak

---

[1]) »Az u. n. bontó feltétel, ugymond *Windscheid*, . . . a fő-akaratnyilatkozat hatásának megszüntetésére irányuló felfüggesztően feltételes mellék-akaratnyilatkozat.« Pand. I. 268. l. L. még *Arndts:* Pand. 135. l., *Czyhlarz:* Zur Lehre von der Resolutivbedingung (Prága 1871) 23. l., és *Bánffay Simon:* »Kritikai szemelvények az örökl. jogról szóló törv.-javaslatból« a »Jog« 1888. 10. sz. 83. l. *Unger* (System des österr. Privatrechts) szerint a halasztó feltétel a jogügylet létezését teszi bizonyos körülmény valóságától függővé; mig a bontó feltétel ugyanattól a létrejött jogügylet felbontását, vagyis nem-létezését teszi függővé (II. 65. l.). Ámde a jogügylet létezése soha sem volt függőben, mert a feltételes jogügylet is jogügylet; bizonytalan csak az, hogy miben álland a jogügylet hatása? V. ö. *Burckhard:* System des österr. Priv.-Rechts II. 353. l.

lényege: az örökhagyó akarata; s ha a szóhangzás határozatlan, kétes, vagy elhibázott, a végrendelet magyarázata útján kell vizsgálni, vajjon a szándék mire irányult: arra-e, hogy a feltételesen részesitett a feltételül tűzött esemény bekövetkezésével a részesitést kapja, vagy elveszitse; az első esetben felfüggesztő, a második esetben bontó feltétellel lévén dolgunk.[2])

3. Az érthetetlen feltétel hatása ugyanaz, mint az élők közti jogügyleteknél, t. i. maga a rendelkezés válik semmissé; mert ha nem tudjuk, hogy az örökhagyó feltételes akarata miben állott, akkor azt követni sem lehet.

Az ellenkező nézet szerint csupán az érthetetlen feltétel hagyandó figyelmen kivül, maga a rendelkezés érvényben marad, és pedig úgy, mintha feltétlenül tétetett volna, mert az örökhagyónak abbeli akarata, hogy az illető örököljön, érthető és világos.[3])

---

[2]) A római jog nem ismer bontó feltételt az örökös-kijelölésnél (a régi jog a hagyomány-rendelésnél sem) és azt egyszerűen nem-írottnak veszi. A kinevezett örökös existente conditione nem szűnhetik meg örökösnek lenni, és pedig nemcsak a »semel heres, semper heres« szabálynál fogva, hanem azért sem, mert ha az örökös-nevezés hatályba lépett, a megholt megszüntetési akarata már hatálylyal nem bir. Az örökhagyó az örökösnevezést a végrendelet visszavonása által megsemmisitheti; de ha ezt nem tette, akaratának már nincs hatalma fölötte. A bontó feltétel által szándékba vett célt az örökhagyó közvetve elérhette ugyan egyetemes hagyomány rendelése útján (fidei-commissum universale); azonban a tiszta bontó feltételt sohasem tekintették hallgatag hitbizományi helyettesitésnek, hanem egyszerűen törülték (az utóbbi tekintetben más nézeten van *Windscheid* i. m. III. 80. l.). L. *Czyhlarz* i. m. 81., 82. l. — Ámde eltekintve attól, hogy jogunk, mint alant kifejtjük, az utóörökös-nevezést s ezzel a bontó feltétel alkalmazását elvileg elismerte; ez utóbbinak helye van már azért is, mert az eredmény ugyanaz, mint más nyilván megengedett rendelkezésnél, igy p. o. akkor, ha az örökhagyó úgy intézkedik, hogy a örökös a hagyatékot bizonyos idő mulva egy másik személylyel megosztani tartozik, és különösen akkor, ha az örökös valamely hagyományt bizonyos idő mulva köteles kiszolgáltatni. Az örökös itt is bizonyos ideig birja a hagyatéknak azt a részét, melytől a végakarat később megfosztja; a hagyományos jogi uralmával itt is megszűnik az örökösé. L. bővebben *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 551., 623. ll.

[3]) Ez a római jog álláspontja: L. 2. D. de his quae pro non script. 34. 8.; l. 37. § 3. D. de R. J.; melyet elfogad az osztr. ptkv. 697. §, szász ptkv. 2128. §, a magyar jav. 166. §, Mommsen jav. 101. §; és pártol *Zlinszky:* M. Mjog 724. l.; *Unger:* Erbrecht 74. l. 13. jegyzet.

De ez a felfogás helytelen. Elméletileg vitás ugyan, vajjon a feltételes akaratnyilatkozat két részből áll-e: egy feltétlen fő-akaratnyilatkozatból és egy ennek hatását a feltétel által korlátozó mellék-akaratnyilatkozatból; vagy pedig az egységes, és a feltételt elválaszthatlanul magába ölelő nyilatkozatot képez-e, mely a jogalkotó akaratának a feltétlen akarattól eltérő alakulata. Azonban bármelyik álláspontot fogadjuk el, a kettős akaratnyilatkozatot vitató szempont is kénytelen elismerni, hogy a fő- és a mellék-akaratnyilatkozat mint egymástól elválaszthatlan alkatrészek nem eshetnek különböző elbánás alá. A feltétel érthetetlensége tehát kihat az egész rendelkezésre; mert ha nem tudjuk, hogy a feltétel miben áll, akkor azt sem tudjuk, hogy az örökhagyó az illetőt mily esetben akarta örököséül. Csupán annyit tudunk, hogy feltétlenül nem akarta, de azt nem tudjuk, vajjon a dolgok ilyetén állásában egyátalán akarta-e örököséül.

Nem osztjuk azt a nézetet sem, hogy az érthetetlen felfüggesztő feltétel megsemmisiti ugyan a rendelkezést, az érthetetlen bontó feltétel azonban nem; mely nézet arra támaszkodik, hogy az illető személy itt azonnal elnyervén a részesitést, bizonyos, hogy a részesitést megkapja, és csak annak elvesztése bizonytalan; ha tehát nem tudjuk, mily esetben veszitse el a részesitést, akkor egyátalán ne veszitse el.[4]) Ámde itt sem tudjuk, meddig és mennyiben kivánta az örökhagyó, akaratának jogi hatását fentartani, és nincs támpont arra, hogy a hatásnak korlátlan fentartása szándékának megfelelne. Az érthetetlen bontó feltételre tehát ugyanaz áll, a mi a halasztó feltételre.[5])

Ugyanily elbánás alá esnek az ellentétes (u. n. perplex) feltételek, melyek önmagukkal vagy az általuk feltételessé tett rendelkezés tartalmával ellenkezvén, a megoldhatlan ellentétet magában foglaló rendelkezés semmisnek tekintendő.[6])

[4]) Ez *Frank* (Közigazság törv. I. 454. l.) nézete.

[5]) A szöveg álláspontjával megegyezik a német ptkv. tervezete 139. § (l. különösen indokolás I. 350., 251., 267. ll.); porosz Landrecht I. r. 12. cim 64. §; hesseni jav. 60. §.

[6]) P. o.: »Ha Titus örökös lesz, akkor Seius örökös legyen; ha S. örökös lesz, akkor T. örökös legyen. Ily örökös-nevezés hasztalan lenne,

Az érthetetlen feltételektől megkülönböztetendők az értelmetlen feltételek. Itt tudjuk ugyan, hogy az örökhagyó mit akart, valamint azt is, hogy a feltétel miben áll; de ez utóbbi, habár teljesitése lehetséges, és sem a törvényekkel, sem a jó erkölcsökkel nem ellenkezik, mégis oktalan, komoly emberhez, különösen a halál gondolatával szemben nem méltó, nevetséges, boszantó, vagy ízetlen. Ilyen volna p. o. az a feltétel, hogy az örökös a tetemes hagyaték nagyobb részét az örökhagyó temetésére költse; hogy az alsó katonai rangot viselt, utóbb meggazdagodott örökhagyót hősies állásban, márványszoborban megörökitse; hogy az örökös bizonyos babonás szokást kövessen stb.

Ily rendelkezésnél mindenekelőtt azt kell vizsgálni, hogy az örökhagyó épelméjű volt-e. Ha az volt, akkor a rendelkezést nem lehet érvénytelennek venni, mert az örökhagyó komolyan akarhatta a teljesitést, arról pedig, hogy mi nevetséges, oktalan, értelmetlen, különböző a felfogás, hely, idő és körülmények szerint. Az örökhagyó akaratát tehát lehetőleg teljesiteni kell, és azért a biró helyesen cselekszik, ha ily feltételt, a mely semmire se jó, meghagyásnak tekinti, azt a körülményekhez képest módositja, kellő mértékre szoritja, esetleg nem-létezőnek tekintvén, egészen elengedi.[7])

mond *Julianus*, mert a feltétel nem teljesithető,« l. 16. D. de cond. instit. 28, 7.

»Ha a végrendelet egymással ellenkező intézkedéseket tartalmaz, azok egyike sem érvényes.« l. 188. D. de reg. iur. Hasonlóan *Curia* 9221/889: »A végr.-ben előforduló ellenmondó nyilatkozatokra nézve szabályul szolgál, h. azok nem-létezőknek tekintendők.« (*Márkus* gyüjt. II. 300. l. 2597. sz.)

[7]) »Valaki oly feltétel alatt nevezett örököst, hogy földi maradványait a tengerbe dobja. Felmerült a kérdés, vajjon az örökös, ha a feltételt nem teljesiti, elveszti-e az örökséget. *Modestinus* azt válaszolá, hogy az örökös inkább dicséretet, mintsem szemrehányást érdemel, mivelhogy az örökhagyó rendelkezését mellőzve, földi maradványait nem dobta a tengerbe, hanem a viszonyokhoz képest illendően eltemettette. Eleve azonban vizsgálandó, vajjon valaki, a ki ily feltételt köt ki, nem őrült-e? Ha ez a gyanú kellő bizonyitékok folytán eloszlatható, a törvényes örökös ne indithasson pert az örökség miatt a végrendeleti örökös ellen.« L. 7. pr. D. de cond. instit. 28. 7. V. ö. *Gruchot:* Preuss. Erbrecht I. 443. l., *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 561. l., *Bähr:* Gegenentwurf 351. l.; továbbá porosz Landrecht I. r. 12. cim 63. §, összefüggésben a 4. cim 134., 135. §§-al.

β. Lehetetlen és tilos feltételek.

39. §.

1. A lehetetlen felfüggesztő feltétel a rendelkezést megsemmisiti. Az ellenkező nézet a feltételt nem-létezőnek tekinti s a rendelkezést mint feltétlent tartja hatályban, abból indulván ki, hogy az örökhagyó a lehetetlenségről nem birt tudomással, tévedése tehát (a favor testamenti elvénél fogva) a rendelkezés érvényét ne érintse. Ámde épen az örökhagyó akarata iránti tisztelet igényli, hogy az illető személy csak akkor gazdagodjék, ha a feltétel teljesül; mert az örökhagyó a feltételt lehetségesnek tartván, a részesitést annak teljesüléséhez kötötte. A helyes magyarázat tehát nem veheti akaratát feltétlennek, midőn ő az intézkedést a feltétel meghiusulása esetén nem kivánta végrehajtatni. Ha pedig az örökhagyó a feltétel lehetetlenségéről tudomással birt, akkor akarata nem vehető komolynak, hanem azt kell feltennünk, hogy hibából, tévedésből vagy elmezavarból eredt, vagy pedig úgy kell tekintenünk, hogy az örökhagyó abban a színben akart feltűnni, mintha az illető személyről legalább bizonyos esetben gondoskodni kiván. Intézkedése azonban ezen okok bármelyikének fenforgása esetén is érvénytelen.[1])

---

[1]) A rómaiak élők közti jogügyleteknél a lehetetlen feltételeknek az ügyletet megsemmisitő hatást tulajdonitottak; végintézkedések tekintetében azonban a proculejanusok és a sabinianusok nézete eltért. Az előbbiek a szöveg nézetét, az utóbbiak a végakaratnak, mint feltétlennek érvényben maradását vitatták, és ezeknek nézetét *Justinian* elfogadta (l. 3. D. de cond. et dem. 35, 1.; § 10. I. de her. inst. 2, 14.; l. 1. D. de cond. instit. 28, 7. V. ö. *Savigny*: System des röm. Rechts III. 162. l., *Dernburg*: Pand. III. 157. l.).

Ámde, a ki nem lát komoly akaratot ott, midőn valaki magát 100-nak fizetésére kötelezi, ha a másik fél a napba repül, az a komolyság kellékét nélkülözendi oly végintézkedésben is, mely a részesitést a napba repüléstől teszi függővé; és a sabinianismus híve *Gaius* bevallotta, hogy az eltérés okát nem látja be, III. 98. §. Mindazonáltal kétségtelen, hogy a sabinianusok tana igen régi és hogy azt a gyakorlat is elfogadta (*Savigny* i. h. 163. l.); sőt némelyek szerint még a proculejanusok is csak hagyományokra nézve vitatták a rendelkezés érvénytelenségét, örökös-nevezésnél ezek is a feltételt vették nemlétezőnek (*Hofmann*: Kritische Studien im röm. Recht. Bécs 1885, 150. l.); mely körülmények egybevetése arra a feltevésre vezet, hogy a végakarati

A lehetetlen bontó feltétel nem-létezőnek veendő. Ez magától értetik: ha az örökös az örökséget oly esetben tartozik kiadni, mely be nem következhetik, akkor a végrendelet mind szavainak, mind értelmének megfelel, hogy azt egyátalán nem tartozik kiadni.[2])

Lehetetlen feltétel nemcsak az, mely a természet törvényeibe ütközik, tehát semmi körülmények közt nem teljesülhet (absolut lehetetlenség),[3]) hanem az is, mely csupán véletlen folytán nem teljesülhet, holott más körülmények mellett teljesülhetne (viszonylagos lehetetlenség), p. o. az a feltétel, hogy az örökös bizonyos tartozást törleszszen, és kitűnik, hogy a tartozás soha fen nem állott (ily feltételek ál-feltételeknek mondhatók, mert téves ténybeli feltevéseken alapulnak). Lehetetlennek veendő valamely esemény akkor is, ha egymagában lehetséges ugyan, bekövetkezése azonban a rendes körülmények közt elháríthatlan akadályokba ütközik, p. o. oly feltétel, hogy az örökös egy tudományos munkát két hét alatt megirjon.[4])

---

lehetetlen feltételek eltérő megbirálása abban a majdnem babonás aggodalomban keresendő, melylyel a rómaiak a végrendeletek lehető fentartásáról gondoskodtak, miután azok sikertelenségét gyalázatnak tekintették.

A sabinianusok nézetét követi a szász ptkv. 2125. §, a code civil 900. §; a proculejanusokét a magyar jav. 166. §, osztr. ptkv. 698. §, hesseni jav. 60. l., porosz Landr. I. r. 12. cím 63. §. A német polg. terv. a lehetetlen feltételekről nem intézkedik. de indokolása a szöveg álláspontját fogadja el. I. 265. l.

Frank (i. m. 453. l.) a szöveg nézetét pártolja, »mert a ki lehetetlent kiván, hihetőbb, hogy adakozni sem akart, vagy hogy tévedésben volt«; úgyszintén *Herczegh:* Családi és örökl. jog 205. l., mig *Zlinszky:* M. Mjog az ellenkező nézetet vallja. 724. l.

[2]) Ebben a tekintetben nincs nézeteltérés. ». . . . az ilyen feltétel magában erőtlen; mert . . . . bizonyosan tudjuk, hogy a szüntető ok soha be nem következik.« (*Frank.* i. h. 454. l.)

[3]) Ily feltételek persze alig fordulnak elő, s inkább csak a szabály élesebb megvilágitása végett emlittetnek.

[4]) V. ö. *Savigny:* System des röm. Rechts III. 164., 165. ll., *Windscheid:* Pand. I. 300. l.

A lehetetlen feltételeket bővebben tárgyalja *Tomassik Károly:* »Valóságos és szinleges jogügyleti feltételek« cimű értekezésében. (Magyar Igazságügy XVIII. 293—307. és 402—407. ll.)

Ily feltételeknél gyakrabban fordulnak elő azok, melyek azért nem teljesülhetnek, mert kitűzésük idején már meghiusultak (p. o. az a feltétel, hogy az örökös bizonyos személyt nőül vegyen, ez utóbbi azonban már meghalt). Ezek fogalmilag nem egyenlők ugyan a lehetetlen feltételekkel, mert hiszen korábban történt kikötés esetén teljesülhettek volna; de miután a kikötés idején a teljesülés ki volt zárva, a lehetetlen feltételekkel mégis egy tekintet alá esnek.[5])

2. A lehetetlenség megbirálásánál a végrendelkezéskor fenforgott helyzet szolgál irányadóul (a mi különösen a meghiusult feltételeknél fontos), mert az örökhagyó csak az akkori körülményeket tarthatta szem előtt. De közömbös, vajjon ismerte-e a lehetetlenséget vagy nem; mert habár nem ismerte, a lehetőség megitélésénél közbejött tévedése (eltekintve az absolut lehetetlen feltételektől, melyekkel egyébiránt alig találkozunk) az elhatározás inditó oka lévén, az intézkedés érvényét lerontja. Ha p. o. az örökhagyó Jánost oly feltétel alatt nevezi örököséül, ha Klárát nőül veszi, és ez utóbbi a végrendelkezéskor már meghalt, akkor a feltétel meghiusulásával meghiusul János részesitésének indoka és ezzel maga a részesités is.

3. A tilos feltétel hatása ugyanaz, mint a lehetetlené: ha felfüggesztő, a rendelkezés; ha bontó, a feltétel veendő nem-létezőnek.

a) Felfüggesztő feltétel. Mig a lehetetlen feltétel nem teljesülhet; a tilos teljesülhetne ugyan, de az állam nem akarja, hogy teljesüljön, elnyomni óhajtván a meg nem engedett cselekményre ingerlő csábot. Ezt a célt két úton érheti el. Az egyik az, hogy a biró nem ismeri el érvényesnek a tilos cselekmény jutalmául tett igéretet, s igy a részesités érvénytelen lévén, a részesitett hiába követné el a tilos cselekményt. A másik az, hogy a feltételt nem ismeri el érvényesnek, a rendelkezést mint feltétlent tartja érvényben, s igy a cselekmény elkövetése feleslegessé válik.

Ámde a feltétel törlése esetén a közcél mellett figyelmen kivül maradna az örökhagyó akarata, a ki törvényellenest

[5]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 567. l.

célzott ugyan, de mégis csak szándékának elérése esetén kivánta az illetőt részesiteni. A részesitést és a feltételt pedig nem lehet egymástól elválasztani; ez utóbbi a véigntézkedésnek oly lényeges alkatrésze, hogy avval együtt kell megállnia vagy megdőlnie. Ha tehát az, a mit az örökhagyó óhajtott, habár a törvény tilalma folytán nem létesülhet, nem léphet hatályba a rendelkezés sem.

Igaz, hogy az örökhagyó törvény- vagy erkölcs-ellenes célzata miatt az a személy lakol, a kinek javára szól a rendelkezés; de ennek fentartása végett nem szabad túltennünk magunkat az örökhagyó akaratán, és figyelmen kivül hagyni azoknak érdekeit, a kik a feltétel meghiusulása esetén részesülnek előnyben (t. i. a törvényes örökös, hagyománynál az azzal terhelt végrendeleti örökös).[6])

b) Ha a bontó feltételt nem-létezőnek veszszük, a részesités a feltétel bekövetkezése esetén is a kedvezményezetté marad. Az örökhagyó akarata azonban nem tartós, hanem a tilos feltétel bekövetkeztével megszünő előny nyujtására irányult. Ha ennélfogva az örökhagyó szándékát oda magyarázzuk, hogy a kedvezményezett a részesitést inkább egyátalán ne kapja, semhogy mindenkorra megtarthassa, a rendelkezést semmisnek kell tekintenünk.

---

[6]) A *sabinianusoknak* a római jogban recipiált ellenkező tana némelyek szerint azon alapszik, hogy az örökhagyó a részesités által jóakaratának óhajtván kifejezést adni, bizonyára nagyobb súlyt fektetett arra, hogy az adomány akár mint feltétlen is fenmaradjon, mint arra, hogy a tilos feltétel valósuljon, a mit inkább mellékesnek tekintett (*Savigny:* System des röm. Rechts III. 198., 199. ll.; Mommsen javaslatának indokolása 208. l.). Ámde eltekintve attól, hogy a végakarat nem osztható szét két (az adományozás mint fő- és a feltétel mint mellék-) alkatrészre, melyek más-más jogi sorban részesülnek; a végrendelkezésnek ajándékozásra irányuló természetéből még nem következik, hogy az örökhagyó esetleg feltétlenül is tett volna adományt; sőt ugyanoly jogosult az a feltevés, hogy a feltétel teljesitése nélkül az illető örökösnek vagy hagyományosnak nem akart előnyt biztositani. A feltétel törlése és a végintézkedésnek mint feltétlennek fenhagyása tehát túlmenne a feltételhez kötött akarat jogosult magyarázatának határain.

Mások a sabinianusok kiinduló pontját abban keresik, hogy az erkölcstelenség csábját hatásosabban nyomjuk el az adomány feltétlen odaitélése által; mert ellenkező elbánás, vagyis a rendelkezés megsemmisitése esetén

Ez a feltevés azonban alig felel meg az örökhagyó akaratának. Az ingernél fogva, melyet a feltétel a tilos cselekmény elkövetésére magában rejt, vagy a rendelkezést lehetne semmisnek, vagy a feltételt lehetne nem-létezőnek venni; de ugyanaz a szempont, a mely a felfüggesztő feltételnél mérvadó, t. i. az örökhagyó valószinű akarata, s a mely ott a rendelkezés megsemmisitésére vezet, itt arra visz, hogy a feltételt tekintsük nem-létezőnek.

Hozzájárul, hogy a bontó feltétel melletti intézkedés voltaképen két intézkedést foglal magában: az egyik a részesitettnek az előnyt megadja, a másik a tilos feltétel bekövetkezése esetére elvonja és egyúttal egy másik személynek megadja. Ez utóbbival szemben a feltétel tilos felfüggesztő feltételt képez. Ily feltétel azonban a rendelkezést megsemmisiti, a miből következik, hogy a tilos bontó feltétel nemlétezőnek veendő. Az örökhagyó p. o. Jánost örököséül nevezi, de kiköti, hogy ha feleségétől el nem válik (vagy ha Péter feleségétől elválik), a vagyont Péternek adja ki. Ez utóbbi tehát tilos felfüggesztő feltétel alatt van utóörökösnek nevezve; ily feltétel melletti utóörökös-nevezés azonban

még mindig fenmarad a veszély, hogy a részesitett mégis elköveti a tilos cselekményt, s akkor a hagyománynyal terhelt örökös magát a hagyomány kifizetésére erkölcsileg kötelezve érzi; holott, ha a feltételt töröljük, a részesitettnek nincs oka a cselekményt elkövetni (ezt vitatja *Kohler*: »A törvényhozás és az öröklési jog alakulása« cimű értekezletében a Jogtudom. Közlöny 1888. évi 1. sz. 2. lapján). Ámde ugyanoly jogosult az a feltevés, hogy a részesitett, ha az adományt megkapja, az örökhagyó iránti kegyeletből véghez viszi a tilos cselekményt és teljesiti az örökhagyó akaratát.

A szöveg álláspontját osztja *Frank* i. m. (»illyenek a rendelkezést egészen megsemmisitik, . . . mert a ki gonoszat kiván, szándéka tellyesedést nem érdemel«); *Suhayda:* M. Mjog 445. l., *Unger:* Erbrecht 73. l. 8. jegyzet, s bőven, bár nagy részben más indokolással kifejti *Laurent:* Principes du droit civil français XI. 564—572. l. A sabinianusok tanát követi *Zlinszky:* M. Mjog 727. l., *Herczegh:* Csal. és öröklési jog 206. l.

A római jogot követi a code civil 900. §, a szász ptkv. 2125. §, porosz Landrecht I. r. 12. cím 63. §, Mommsen jav. 100. §, a proculejanusok tanait a magyar jav. 167. §, az osztrák ptkv. 698. §, hesseni jav. 60. §, német ptkv. terv. 105., 106. §§; (l. hozzá indokolás V. 19., 20. ll.).

érvénytelen lévén, János az örökséget feltétlenül megtartja.[7])

4. Miután a jog és az erkölcsi felfogás változik, kérdés, mely időpont irányadó a feltétel megengedhetőségének elbirálásánál. Felfogásunk szerint, ha a végrendelet alkotásakor megengedett cselekmény később tilossá vált, a tilos feltételekre vonatkozó szabályok alkalmazandók, mert a biró a kikötött cselekményt megengedettnek többé el nem ismerheti. Ha ellenben a végrendelet alkotásakor tilos cselekmény később megengedetté vált, a feltétel érvényesnek tekintendő, mert az örökhagyó ime jogosan számitott a változásra.[8])

5. Tilos feltétel az, mely tilosra irányul, megvalósulása tehát a jog vagy az erkölcs parancsába ütköznék.[9])

[7]) V. ö. *Frank* i. m. 454. l. *Windscheid:* Pand. I. 304. l.; *Unger:* System des österr. Rechts II. 84. l.; *Savigny.* System des röm. Rechts III. 192., 193. l.

A szöveg álláspontját elfogadják mindazok a törvényhozások, melyek szerint a tilos felfügg. feltétel esetén a rendelkezés semmisnek veendő. Eltér csupán a német polg. törvkv. tervezete (l. indokolás V. 20. l.), mely a tilos felfügg. feltételre vonatkozó szabályt a bontó feltételre is kiterjeszti. és a magyar jav. 170. §, mely a német tervezetet látszik követni; a magyar kormány jav. 167. §-a a szöveg álláspontját fogadja el (az igazságügyi bizottság által megállapitott eltérés a bizottság jelentésében indokolva nincs.)

[8]) *Savigny* szerint csak a tényleges állapotból eredő változás vehető figyelembe, s nem az is, mely a törvényes szabályok megváltozását tételezi fel; mert, úgymond, a tényleges állapot változására való számitás a feltételek természetében rejlik, de nem a jogszabályok változására való számitás (System des röm. Rechts III. 169. l.). Ámde ez a megkülönböztetés teljesen önkéntes (*Wächter:* Würtemberg, Privatrecht, Stuttgart 1842, II. 723. l.). Miért nem köthette volna ki az örökhagyó p. o. a polgári házasság törvénybe iktatása előtt azt. hogy örököse, keresztény létére a végrendeletben kijelölt zsidó vallású leányt vegye nőül? Hiszen, ha abbeli számitása, hogy a polg. házasságot megengedni fogják, meghiúsul, a feltétel különben is mint tilos birálandó el; meg nem engedett cselekmény kikötése pedig még nem vonja maga után a tilos feltételre szabott következményeket, mert az utóbbiak nem képeznek az örökhagyó ellen szabott büntetést. *Ravit:* Ueber unsittliche Bedingungen cimű értekezésében (Archiv für civilist. Praxis LVII. 19. l.), azt vitatja, hogy mérvadó az örökhagyó halálának időpontja, mert rendszerint akkor dől el, érvényes-e a feltétel, vagy nem.

[9]) *Zlinszky:* M. Mjog 132. l. *Frank:* Közigazs. törv. 591. l.

Tilos feltételeknek gyakran azokat is mondják, melyek jogilag vagy

A tilos cselekmények részint olyanok, melyek a köz- vagy az erkölcsi rend háboritása által a gonoszt előmozditják; részint olyanok, melyek önmagukban nem tilosak ugyan, de becstelen jelleget öltenek az által, hogy a rendelkezés feltételévé tétetnek.

a) Miben állanak az első sorban emlitett feltételek, azt részletesen nem lehet meghatározni, hanem a biró az öszszerű esetben állapitja meg, nem ellenkezik-e a feltételül szabott cselekmény a jog vagy az erkölcsösség követelményeivel.

erkölcsileg lehetetlenek (igy egyebek közt *Wenzel:* M. Magánjog rendszere I. 435. l.; *Herczegh:* Családi és örökl. jog 206. l.; *Knorr:* M. Mjog 81. l.). Ez a felfogás azonban helytelen és zavarokra adhat alkalmat. Lehetetlen az, a mi be nem következhetik; a mi tilos, az bekövetkezhetik, de a törvény nem akarja, hogy bekövetkezzék (ha lehetetlen volna, nem lenne szükség a tilalomra). Jogilag lehetetlen oly feltétel, mely jogi téren mozog, bekövetkezése azonban teljesen ki van zárva, p. o. az, hogy az örökös 18 éves létére egy másik 18 éves embert örökbe fogadjon, vagy az igen csekély jövedelmet hajtó örökségből családi hitbizományt alapitson, vagy hogy a hagyatéki vagyon ősi természetűnek tekintessék és a család kihalásáig annak tagjai csak a jövedelmeket húzzák (*Curia* 6264/886. P. T. XIII. 13. l.). A jogilag lehetetlen feltétel tehát nem a tilos, hanem a lehetetlen feltételek kategoriájába tartozik és mint ilyen birálandó meg. Az erkölcsellenes feltétel is csak akkor lehetetlen, ha jogilag lehetetlen cselekményt követel. A mi pedig erkölcsellenes, az csak átvitt értelemben lehetetlen, a mennyiben t. i. erkölcsös emberről nem lehet feltenni, hogy jog- vagy erkölcsellenes cselekményt kövessen el; de physikailag nem lehetetlen, mert tényleg elkövethető. Erkölcsellenes cselekményt a törvény megtilthat, de lehetetlenné nem tehet, mert »az erkölcsi codex nem lehet egyéb, mint az emberek lelkületére való hatás, az emberek rábeszélése azon irányban, hogy bizonyos módon cselekedjenek vagy ne cselekedjenek« (l. *Reichard Zsigmond:* »Az erkölcsi érzés« cimű értekezését, Budapest 1894, 25. l.). Az erkölcsi lehetetlenséget a tényleges lehetetlenséggel azonositó felfogás *Papinian* azon szép mondásának félreértésén alapul, melyet ő élete lefolyásával, és meggyőződéseért szenvedett halálával megerősitett: »oly cselekményekről, úgymond lib. XVI. Quaestionum, melyek a kegyeletet, a jó hírnevet, finomabb érzésünket, s általában, a melyek a jó erkölcsöket megsértik, azt kell hinnünk, hogy azokat elkövetni lehetetlen (l. 15. D. de cond. instit. 28, 7.). L. még *Papinian* ezen tanitásáról: *Vécsey Tamás:* »Papinianus pályája és művei« cimű értekezését (Bpest 1884), s jegyzetünk fejtegetéseinek támogatásául *Windscheid:* Pand. I. 301., 302. l. és 9. jegyzet; *Wächter:* Würtembergisches Privatrecht II. 722. l.

Ennélfogva általánosságban mondhatjuk: tilos oly feltétel, mely a kilátásba helyezett előny elnyerését vagy hátrány eltávolitását valamely kötelesség-ellenes cselekmény elkövetésétől vagy kötelességszerű cselekmény abbanhagyásától teszi függővé.[10]) Az örökhagyó a részesités elnyerését p. o. attól teszi függővé, hogy az örökös (hagyományos) bizonyos személyt, az örökhagyó régi ellenségét, párbajra kihivjon és megöljön (igenleges felfüggesztő), vagy inségben sinlődő szüleivel szakitva, további segélyezésüket beszüntesse (nemleges felfüggesztő); vagy a részesités elvesztését köti ki p. o. arra az esetre, ha az örökös (hagyományos) a kedvesével folytatott viszonynyal felhagyván, feleségéhez visszatér (igenleges bontó), vagy ha bizonyos személynek sírkövét bizonyos idő alatt be nem mocskolja (nemleges bontó). Hasonló szempontból érvénytelen a hagyomány, melylyel az örökös arra az esetre van terhelve, ha valamely tilos cselekményt el nem követ, vagy kötelességszerű cselekményt elkövet.[11])

Ellenben érvényesen lehet kikötni azt, hogy a részesitett valamely tilos cselekményt el ne kövessen vagy kötelességszerű cselekményt elkövessen. Igaz, hogy az örökhagyó itt mintegy megfizeti azt, hogy a részesitett erkölcsi magaviseletet tanusit. De azért még sem mondható, hogy az utóbbi, erkölcsösségét mintegy árúba bocsátván, megvetendő gondolkodásmódot tanusit. Mert ő a végrendelkezésnél közre nem működvén, nem vásároltatja meg magát, jutalmat nem kötött ki, feltételt nem szabott. A részesités elfogadása által aláveti magát ugyan a feltételnek, de ez utóbbi csupán oly jognak korlátozását képezi, mely egy már befejezett jogügyleten alapul. Sem a feltételben, sem annak elfogadásában nem rejlik tehát erkölcstelenség. Ugyanebből az okból érvényesen lehet az örököst hagyománynyal terhelni arra az esetre, ha valamely

[10]) V. ö. *Unger* i. m. II. 84. l.; *Stubenrauch:* Commentar I. 863. l.; hesseni javaslat indok. 48. l.; l. még l. 14. D. de cond. instit. 28, 7.; l. 13. 1. § D. de poll. 50, 2.

[11]) Legatum poenae nomine. L. 36. J. de legatis (2, 20. a szakasz végén); l. unica C. de his, quae poenae nomine 6, 41.; v. ö. magyar jav. 188. §, osztr. ptkv. 712. §.

tilos cselekményt elkövet, vagy kötelességszerű cselekményt abbanhagy.[12])

Megengedett feltétel az is, mely a részesitést harmadik személy tilos cselekményétől teszi függővé, hacsak a feltétel a cselekmény elkövetésére inditó okul nem szolgál vagy azt közvetve nem mozditja elő. A örökhagyó tehát érvényesen rendelhet hagyományt p. o. arra az esetre, ha a hagyományos fia a kötelességszerű tartást megvonná tőle.

A mondottak folytán érvényesen lehet feltételül szabni azt is, hogy harmadik személy soha házasságra ne lépjen; minélfogva p. o. következő rendelkezés mellett: »házamat János és Klára kapják oly feltétel alatt, hogy Klára soha férjhez ne menjen«, a feltétel Klárára nézve érvénytelen, Jánosra nézve pedig érvényes, s ha Klára férjhez megy, ő a háznak a felét (a bontó feltétel nem-létezőnek vétetvén) megtartja, János azonban a maga felét (a feltétel beállván) elveszti.[13])

Végül az örökhagyó érvényesen teheti függővé a részesitést valamely a végrendelet alkotásakor már megtörtént, habár tilos cselekménytől;[14]) ugyanez áll a most mondott időpont után, de az örökhagyó halála előtt bekövetkezett cselekményekről. Mindkét esetben ugyanis az, vajjon üres vagy foganatos-e az igéret, már az örökhagyó halálakor bizonyos lévén, nincs szó a részesitettet terhelő meghagyásról, a részesités elnyerése végett eszközlendő vagy abbanhagyandó tilos cselekményről, hanem oly körülményről, mely a végren-

---

[12]) V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 132. l.; *Savigny* i. h. 175. l.; *Gruchot:* Preuss. Erbrecht I. 422. l.; magyar jav. 157. §; szász ptkv. 2131. §. Másként állana a dolog, ha a részesitett az örökhagyót az utóbbinak halála után elkövetendő tilos cselekmény fenyegetésével birta reá a rendelkezésre; ily esetben a rendelkezés érvénye a jogtalan fenyegetés szempontjából birálandó el.

[13]) V. ö. *Papinian* hasonló döntését l. 74. D. de cond. et dem. 35, 1.

[14]) Conditio in praesens vel in praeteritum relata. Arról, vajjon itt valóságos feltétellel van-e dolgunk, vagy annak fogalma jövendő eseményekre szoritandó-e, l. *Jhering:* Geist des röm. Rechts (2. kiadás) III. 164. l.; *Windscheid:* Pand. I. 270. l.; *Arndts:* Pand. 98. l.; *Frank:* Közig. törvénye 591. l.; *Unger:* System II. 60. l. és Erbrecht 72. l. A szövegben mondottakra nézve l. *Gruchot:* Preuss. Erbrecht I. 420. l., és szász ptkv. 2119. §.

delet hatályba léptekor vagy fenforog vagy nem forog fen; ilyenkor tehát a rendelkezés feltétlennek lévén tekintendő, a feltételekre vonatkozó szabványok nem alkalmazhatók.

γ. Egyes tilos feltételek.

40. §.

Az eddig emlitett feltételek megengedhetősége attól függ, hogy megengedett-e a kikötött cselekmény. A most emlitendő feltételek tárgya ellenben oly cselekmények, melyek nem tilosak, ha feltételül nem szabatnak; de ha feltétel gyanánt kikötjük, a feltételt tilossá teszik.

Az ide tartozó eseteket (szintén ellentétben az *a*) alatti feltételekkel) kimeritően nem lehet felsorolni, hanem egyes eseteket csak példa gyanánt lehet felhozni; mert itt a feltétel tilos volta az öszszerű eset alakulásától függ. Ennélfogva csak a leggyakrabban előforduló esetekre szoritkozhatunk.

1. A házasságra vonatkozó feltételek:

a) Az a feltétel, hogy a részesitett házasságra egyátalán ne lépjen, rendszerint tilos; mert az állam annál a nagy jelentőségnél fogva, melylyel a család reá nézve bir, meg nem engedheti, hogy a végrendelkezési szabadság a családalapitás megakadályozására használtassék fel.[1])

Másként áll a dolog, ha az örökhagyót bölcs előrelátás és a részesitett érdeke vezérlé; itt az örökhagyó akarata nem helyezi magát túl a közérdeken. Ha az örökhagyó a házasságra nem-lépést p. o. azért szabta feltételül, mert egy családi baj átörökitését, a részesitettnek befonatását, gyenge-elméjűnek kizsákmányolását akarta megakadályozni, a kikötés

[1]) A család-alapitás nemcsak a lakosság számának gyarapitása, hanem az erkölcsiség megvédése szempontjából is fontos. »A természetből vont szabály, mond *Montesquieu*, hogy minél kevesebb azon házasságok száma, melyek létesülhetnének, annál romlottabbak azok, melyek létesültek; mennél kevesebb a házas ember, annál csekélyebb a házassági hűség, mert ott, a hol több a tolvaj, több a tolvajlás.« (Esprit des lois 23. könyv, 21. fejezet utolsó bekezdése.)

erkölcstelennek és a rendelkezés érvénytelennek nem mondható.[2])

Ugyanebből a szempontból érvényes az a feltétel, hogy a részesitett bizonyos nem túlságos hosszú korig (p. o. férfiú 35., hajadon 24. évéig) házasságra ne lépjen; az örökhagyó szándéka itt sem a család-alapitás lehetetlenitésére, hanem csak arra irányulván, hogy a részesitett viszonyaihoz vagy egyéniségéhez képest korai házasságnak elejét vegye.

Szintén a részesitettről való gondoskodást s nem a házasságkötés meggátlására irányuló szándékot kell vélelmezni annál az intézkedésnél, hogy hajadon nő vagy özvegy asszony férjhezmeneteléig bizonyos járadékot vagy kamatot húzzon vagy a hagyatékot élvezze. Nem rejlik ebben az örökhagyónak az az akarata, hogy a részesitett ne lépjen házasságra, hanem az, hogy házasságra lépéséig ellátásban részesüljön; a súlypontot nem fekteti arra, hogy a részesitett a házasságkötés folytán valamit veszitsen, vagyis hátrányt szenvedjen (ez bontó feltétel volna, mely azonban itt fen nem forog), hanem arra, hogy a házasságkötésig valamit kapjon (volta-

[2]) Egy örökhagyó a szolgálójának, ki 30 évig volt nála, 10,000 francs évjáradékot, továbbá bútorneműeket és nagyobb tőkét hagyott oly feltétel alatt, hogy férjhez ne menjen. A 73 éves hajadon egy 40 éves férfiúhoz akarván menni, a feltételnek birói érvénytelenitésére keresetet inditott. A párisi főtörvényszék azonban, tek., h. az örökhagyó az eset körülményei szerint a részesitettet gyalázatos kizsákmányolástól akarta megóvni, a feltételt érvényesnek mondta ki, l. *Laurent:* Principes du droit civil XI. 645. l., ki egyébiránt helyteleniti az itéletet, mert a házasságra-lépés természetes jogát megsérti, és mert mindenki önmaga birálja meg, mi szolgál javára. Ily feltétel tehát szerinte mindig nem-létezőnek veendő. Ellenkező nézetben van *Zachariä:* Französ. Civilrecht IV. 352. I. 6. jegyzet.

Legfőbb itélőszék 13637/879: »a nőtlenségi igéret nem bir kötelező erővel, s ebből sem jog, sem kötelesség nem származik.« (Dtár rf. XXII. 115. l.)

A házasságra nem-lépés feltétele érvénytelen a magyar. jav. 168. §; osztr. ptkv. 700. §; szász ptkv. 2135. §; porosz L.-R. I. 4. cím 10. § szerint; ezek azonban ezt a feltételt nem-létezőnek tekintik, mig a hesseni javaslat 61. §-a a rendelkezést veszi semmisnek.

A római jogban a házasságra nem-lépés feltételének tilos volta a lex Julia et Papia Poppaea által lett kimondva, l. *Windscheid:* Pand. I. 303. l. 44. jegyzet.

képen tehát végzési időmeghatározással van dolgunk). A rendelkezés csak akkor esnék a tilos feltételekkel egy tekintet alá, ha kimutattatnék, hogy az örökhagyó szándéka kijátszásra; t. i. az ideiglenes ellátás színe alatt a részesitett gazdagitására és ennek igérete mellett a házasságkötés meggátlására irányult. Ennek megállapitása az eset körülményeitől függ. Lehet, hogy az örökhagyó pusztán ideiglenes ellátást célzott, habár úgy intézkedett, hogy a részesitett férjhezmeneteléig az egész hagyatékot birja (ez t. i. csak annyit jelent, hogy az örökség élvezetét kapja);[3]) viszont az is lehet, hogy időszakonként fizetendő járadékot hagyományozott, mely azonban nem annyira a részesitett segélyezésére, mint inkább arra szolgáljon, hogy a férjhezmeneteltől visszatartsa: az örökhagyó valódi akaratának kideritése a biró dolga.

A puszta ellátásra irányuló szándékot azonban csak akkor lehet feltennünk, ha a részesitett nőszemély (leány vagy özvegy). Ha ellenben az ellátás férfiúnak megnősüléséig van hagyományozva, a valószinűség nem szól a puszta segélyezésnek, hanem inkább a nősülés megakadályozásának szándéka mellett; mert mig a nő segélyezésének a férjhezmenéskor való megszünése teljesen indokolt, addig ugyanaz az intézkedés férfiúval szemben, ki a nősülés által gondot vállal magára, arra a feltevésre vezet, hogy az örökhagyó a házasságralépést megneheziteni kivánta.[4])

[3]) Valaki vagyonának felét 4 leányára és 2 fiára hagyta egyenlő arányban, másik felének tulajdonát 2 fiára, haszonélvezetét pedig ujra férjhezmeneteléig, illetve életfogytiglan az özvegyre; ha a hajadon leány (három már férjnél volt) nem menne férjhez, a hagyaték másik fele, fivéreivel együtt az övé is legyen. A velenczei főtörvényszék és a bécsi legfőbb itélőszék az utóbbi feltételt érvényesnek ismerte el, mert nem forgott fen az a *szándék*, hanem inkább az az *aggodalom*, hogy a leány nem fog férjhez menni, mely esetre a nagyobb örökrész neki mintegy vigaszul volt szánva. (Az itéletet közli *Stubenrauch* i. m. I. 868. l.)

[4]) Magyar jav. 172. §, szász ptkv. 2135. §, és a hesseni jav. 61. § nem tesznek különbséget a nőnek és férfiúnak hagyott ellátás közt. A szöveg álláspontját elfogadja Mommsen jav. 105. § (l. hozzá indok. 213. l.) és az osztrák 1844. máj. 23. udvari rendelet, erről és a szövegben előadottakról l. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 585., 586. ll. L. még *Zlinszky:* M. Mjog 725. l.; *Siebenhaar:* Commentar III. 253. l. és *Laurent:* Principes XI. 646. l.

Nem tekinthető tilosnak az a kikötés, hogy a részesitett személy bizonyos helyen (hol egybekelése p. o. botrányt okozhatna) vagy időben (p. o. az örökhagyó halála napján vagy egyházilag tiltott napon) ne lépjen házasságra; valamint az sem, hogy harmadik személy egyátalán ne lépjen házasságra (l. az előbbi szakasz 13. jegyzetét). De a kivétel csak akkor vehető ilyennek, ha a szabály kijátszására (in fraudem legis) nem szolgál, mint p. o. ha az előbbi esetben az volna kikötve, hogy a részesitettnek 50 éves kora előtt, vagy szülőföldjén (holott másutt nincs kilátása élettársra) nem szabad egybekelni; vagy ha az utóbbi esetben a részesitett és a harmadik személy közt oly viszony létezik, melyből folyólag a házasság megtiltása közvetve a részesitettnek házasságát is megakadályozza.[5])

b) Az a feltétel, hogy a részesitett ne kössön uj házasságot, különböző megitélés alá eshetik, azon kiindulási pont szerint, melyből azt szemügyre veszszük.

Némelyek szerint a feltétel tilos, mert a házasságkötés meggátlására szolgál (s ennélfogva úgy birálandó el, mint az *a)* alatt tárgyalt feltétel); mások szerint csak akkor tilos, ha a korábbi házasságból gyermekek maradtak, mert ezek az uj frigy által hátrányt szenvedhetnének, az ő érdekük pedig legelől jár; egy harmadik nézet a feltételt érvényesnek ismeri el, ha házastárstól ered, kinek jogos kivánságát, hogy túlélő hitvese ne kössön uj házasságot, tisztelnünk kell; mig mások a rendelkezést akkor is fentartandónak vélik, ha nem házastárstól, hanem harmadik személytől ered, feltéve, hogy a tilalom a részesitett javára történt.[6])

[5]) L. 62. § 2., l. 64. § 1. D. de cond. 35. 1. V. ö. *Unger:* Erbrecht 74. l.

[6]) Az uj házasságralépés megtiltásának feltétele a római jogban változó sorsban részesült. Mig a régibb törvények nem-létezőnek mondták ki, *Justinian* érvényesnek ismerte el (l. 2—3. C. de indicta viduitate 6, 40.), sőt a későbbi császárok a második házasság abbanhagyását érdemnek tekintették (Nov. 43., 44.), mit *Montesquieu* az egyház befolyására vezet vissza, mely a szűziességben a tökéletesbedés egyik eszközét látta. (Esprit des lois 23. könyv 11. fejezet.)

Az osztr. ptkv. 700. §-a a feltételt érvényesnek mondja ki, ha az illető özvegy-személynek (férfiúnak vagy nőnek) egy vagy több gyermeke van.

Felfogásunk szerint ezen feltétel megengedhetősége is az öszszerű eset körülményeitől, s igy ugyanazoktól a megfontolásoktól függ, melyeket az első házasságkötès tilalmára nézve előadtunk: a kikötés erkölcstelen, ha az ujabb család alapitását szeszélyből vagy aljas indokból törekszik meggátolni; ellenben megengedett, ha az örökhagyó a részesitett érdekét tartá szem előtt. Ennélfogva közömbös, vajjon a tilalom házastárstól vagy harmadik személytől ered-e, a korábbi házasságból maradt-e gyermek vagy nem. A házastárs talán azért tiltotta meg a második házasságra-lépést, hogy ledér hitvese ne élvezze a reá hagyott vagyont valamelyik bűntársával; de meglehet azért, hogy túlélő élettársát a síron túl is magához láncolva, boldogságát mindenkorra tönkre tegye; az első házasságbeli gyermekek talán csorbát szenvednek, ha szülőjük szeretetében mostoha szülővel s ettől származó gyermekkel kell osztozkodniok; de meglehet, hogy bár mostoha anya gondozására, vagy mostoha apa támaszára szorulnak. Elvont szabály nem meritheti ki az élet tarka alakulásának eseteit, s igy a biró az egyes eset körülményei szerint kénytelen dönteni.

c) Az a feltétel, hogy a részesitett csak bizonyos harmadik személy beleegyezése mellett vagy az által választott

A birói gyakorlat szerint a feltétel hatályát veszti, ha az örökhagyó halálakor életben volt gyermekek később elhalnak (Judicatenbuch 52. sz. határozat). A feltétel akár házastárs, akár harmadik személy által szabható. Vitás, vajjon gyermekek alatt csak édes vagy örökbefogadott gyermekek is, továbbá csak törvényes vagy törvénytelen gyermekek is értendők? (L. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 585. l.; *Stubenrauch:* Commentar I. 867. l.)

Tilos a feltétel a magyar jav. 168. §; porosz Landr. I. 4. cím 10., 11. §§-ai és a hesseni jav. 61. §; ellenben megengedett Mommsen jav. 105. §-a szerint.

A szász ptkv. 2136. § és az olasz codice civile 850. § megengedettnek mondja ki akkor, ha házastárs a túlélő hitvesnek szabja, mig a magyar jav. ezt a kivételt határozottan rosszalja (indok. 104. l.).

A francia birói gyakorlat túlnyomóan érvényesnek ismeri el, bár némely itélet csak akkor, ha házastárs hagyja meg a túlélő hitvesnek (*Sirey-Gilbert:* Codes annoteés I. 387. l. 27. tétel). *Laurent* szerint a feltétel nem-létezőnek tekintendő (i. m. II. 498. l.), mig *Zachariä* érvényesnek mondja (i. h.).

személylyel léphessen házasságra, tilos; mert ellenkezik a házasságnak szabad önelhatározáson alapuló természetével, és alkalmas a házasság megakadályozására, de az erkölcstelenség előmozditására is, a mennyiben a harmadik becstelen személyt szemelhet ki.

Kivételnek van helye, ha a házasság a részesitett szülőjének (felmenőjének) beleegyezésétől tétetik függővé, mert ily feltétel erkölcstelennek nem mondható; [7]) vagy ha az örökhagyó csak azt köti ki, hogy a részesitett a harmadik személy tanácsával, véleményével éljen, mert ez az önelhatározás szabadságát nem érinti. [8])

d) Az a feltétel, hogy a részesitett bizonyos meghatározott személylyel házasságra lépjen, meg van engedve, feltéve, hogy a kijelölt személy tisztességes; mert különben a vagyoni előny tisztességtelen cselekmény elkövetése fejében volna kilátásba helyezve [9]) (ha a házasságot oly bontó akadály zárja ki, mely alól felmentésnek nincs helye, lehetetlen feltétel forog fen).

Megengedett az a feltétel is, hogy a részesitett bizonyos meghatározott személylyel ne lépjen házasságra, mert ez nem zárja ki, hogy más házasságra lépjen. Kivételnek van helye, ha az utóbbi feltevés meg nem áll, t. i. mással nincs kilátása házasságra léphetni, [10]) p. o. ha a részesitett nőnek törvénytelen gyermeke van, s a rendelkezés megtiltja, hogy annak

[7]) V. ö. *Dernburg:* »Vélemény a magyar öröklési jog javaslatáról« a Jogtud. Közl. 1888. évi 13. szám 110. l., és *Laurent* i. m. 648. l.

[8]) A feltétel tilos a római jog (*Paulus:* l. 28. pr. D. de cond. et dem. 35, 1.; *Papinian:* l. 72. § 4. ugyanott), a magyar jav. 168. §, hesseni jav. 61. §, Mommsen jav. 105. §, a szász ptkv. 2135. §, és a francia birói gyakorlat (l. *Sirey:* Codes annoteés I. 387. l. 11. tétel) szerint. L. még *Laurent:* Principes XI. 648. l., *Gruchot:* Preuss. Erbrecht I. 429., 430. l.

[9]) »Az eset ugyanaz, mond *Gaius* (lib. III. ad leg. Jul. et Pap.), mintha az mondatnék, h. egyátalán ne lépjen házasságra, sőt ennél is keményebb, mert nemcsak az van megtiltva, h. máshoz menjen, hanem az van meghagyva, h. Titiushoz menjen nőül, ezzel pedig tisztességes módon nem köthet házasságot« (l. 63. § 1. D. de cond. 35, 1.).

[10]) mert ez közvetve azt eredményezné, hogy egyátalán ne köthessen házasságot, l. 64. pr. 1. § D. de cond. 35, 1.; v. ö. *Savigny:* System III. 180. l. *a)* jegyzet és 182. l. *h)* jegyzet.

apjához nőül menjen (természetesen mindig az intézkedés értelmezésétől függ, halasztó vagy bontó-e a feltétel, s ennélfogva az utóbbi érvénytelen-e vagy a rendelkezés?).

Vitás, vajjon az örökhagyó érvényesen kikötheti-e, hogy a részesitett a személyeknek bizonyos (polgári állás, rang, nemzetiség, felekezet stb. szerint megkülönböztetett) osztályából válaszszon vagy ne válaszszon házastársat. Felfogásunk szerint ily feltétel érvényes; mert nem szolgál a házasságkötés nagyobb akadályául, mint a most tárgyalt, és általánosan érvényesnek elismert feltételek, hogy t. i. több meghatározott személylyel ne lépjen házasságra, vagy hogy bizonyos meghatározott személylyel házasságra lépjen (sőt ez utóbbi még szűkebbre korlátolja az önelhatározás szabadságát).[11])

e) Oly feltétel, mely a házasság felbontását vagy az ágy- és asztaltóli elválást célozza, csak a válási kérelem előterjesztésére gyakorolhat befolyást; a válást, mely nem függ a házasfelek akaratától, közvetlenül nem mozditja elő. A törvény azonban a válást nem roszalja feltétlenül, sőt a válás eseteinek kijelölésével elismeri, hogy azt bizonyos körülmények közt, midőn t. i. az együttélés a házasság benső alkatelemeinek teljes megromlása folytán lehetetlenné vált, megengedettnek tartja. Ezen szempontból birálandók el a válást célzó feltételek. A feltétel nem tekinthető tilosnak, ha a rendelkezés helyeslendő indokból, a részesitettnek érdekében történt (p. o. az örökhagyó a frigyet reá nézve szerencsétlennek vegy veszélyesnek tartja). De ha ily indok nem forog fen, a feltétel tilosnak veendő (p. o. valamely lappangó válási ok a részesitett bocsánata által megszüntethető volna, de az örökhagyó a házasfelek kibékülését vagyoni előny igérete által megakadályozni törekszik, hogy az általa gyűlölt másik fél vagyonának élvezetében ne vegyen részt).[12])

[11]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 583. l. Ellenkező véleményen van *Laurent:* Principes II. 648. l.; *Stubenrauch:* Commentar II. 868. l.

[12]) Római jog szerint a válást célzó feltételek minden körülmény közt tilosak, l. 8. § 1. D. de usu et hab. 7, 8.; l. továbbá *Valerian* császár szép leiratát Maximához, l. 5. C. de instit. et substit. 6, 25.

2. A vallásra vonatkozó feltételek:

a) Az a feltétel, hogy a részesitett vallásában maradjon, vagy bizonyos vallásra áttérjen, vagy bizonyos vallásra (vallásokra) át ne térjen, szétágazó nézetekre adott alkalmat.

Némelyek szerint minden ily feltétel tilos, mert belényúl a vallás és lelkiismeret szabadságába. Az örökhagyót a legtisztább érzelem töltheti el; az örököst azonban a vagyoni érdek kilátása oda viheti, hogy meggyőződésével ellenkező vallásban maradjon vagy vallásra térjen, és lelkiismeretét elaltatván, azzal ámitsa önmagát, miszerint a kikötést nem az örökhagyó kivánsága folytán, hanem szabad akaratból és szivesen teljesiti.

Ezzel szemben felhozzák, hogy az örökhagyó szándéka, miszerint vagyona csak vele egyérzelműnek jusson, kifogás alá nem vehető; hogy az ellenkező nézet a részesitett vallási meggyőződésének illetéktelen, a világi biróhoz nem tartozó vizsgálására vezet, és végre, hogy bizonyos felekezetnek, mint minőségi kelléknek kikötése valamely jog szerzésénél (p. o. bizonyos felekezethez tartozók javára tett ösztöndíjnál) kétségtelenül megengedve lévén, az ily módon elismert elv alkalmazása nem lehet tilos a vallásban-maradás vagy az áttérés feltételével szemben sem.

Mások az áttérés kikötését erkölcstelennek tartják, de a vallásban-maradás feltételét nem, mert az utóbbi megfelel a vallás-erkölcsi érzés conservativ irányának (a mi persze nem zárja ki, hogy az öszszerű esetben a részesitett vallási meggyőződésével homlokegyenest ellenkezik).

Felfogásunk szerint a feltétel megengedhetősége az öszszerű eset körülményeitől függ. A kikötés erkölcstelen, ha az örökhagyó az előnyt a vallási meggyőződéstől (át- vagy át-nem-térési szándéktól) való eltántorodás fejében igérte; ellenkező esetben azonban, ha t. i. az akaratelhatározásra nem kiván nyomást gyakarolni, nem tilos; igy p. o. ha az áttérés vagy a vallásban-maradás folytán bekövetkező jövedelem-csorbulást vagy egyéb hátrányt pótolni kivánja (ily rendelkezés inkább erkölcsösnek mondható, mert lehetővé teszi,

hogy a részesitett meggyőződésének éljen, holott ellenkező esetben azt feláldozni volna kénytelen).[18])

b) Az a feltétel, hogy a részesitett, gyermekeit neveltesse bizonyos vallásban, tilosnak veendő, mert oly személyek sorsát érinti, kiknek beleegyezése nélkül teljesülne, vagy mellőztetnék a kikötés. Ha pedig a végakarati intézkedés a gyermekeket a szülők megegyezésétől vagy a törvény rendeletétől (*1868 : LIII. t.-c. 13.*, *14.*, *15. §§.*, *1894 : XXXII.*

[18]) Hasonlóan *Kohler:* »A törvényhozás és örökl. jog alakulása« a Jogtud. Közlöny 1888. évi 2. sz. 2. l. A szöveg álláspontját pártolja továbbá *Unger:* System des österr. Privatrechts II. 87. l., *Puchta:* Pandektenvorlesungen I. 127. l.

Az ellenkező nézetek elsejét vitatja *Savigny:* System III. 184. l.; *Gruchot* i. h.; *Laurent* i. m. 585. l.; elfogadja a magyar jav. igazs. biz. szövege 169. §, hesseni jav. 62. §, szász ptkv. 2137. § (de kivételt tesz a családi hitbizományokra nézve, melyeknél a bizonyos valláshoz való tartozás feltételét érvényesnek ismeri el), és a francia birói gyakorlat, l. *Sirey:* Codes annotées, édit. *Gilbert* I. 387. l. 15. és 24. tétel.

A második nézetet vallja *Vangerow:* Pand. I. 158., 159. ll., *Wächter:* Würtemb. Privatr. II. 725., 726. ll.

A harmadik nézetet az *Unger* által idézett több német irón (*Eichhorn, Waller, Höpfner*), továbbá *Bähr* ellenjavaslatán (1598. §) kivül elfogadja a *Curia* 8545/891: »Örökhagyónak ezen rendelkezésében csak az a szándék, illetve kivánság nyilvánul, h. I. r. felperesnek azon gyermekei, kik születésüknél fogva az általa és ősei által is követett ev. ref. vallás követésére utalvák, ebben a vallásban megmaradjanak. Midőn örökhagyó ezt a rendelkezést tette, kétségtelenül előtte lebegett az a gondolat, hogy a vallás-változtatás nem mindig benső meggyőződésből, hanem sokszor külső és világi indokok behatása alatt történik; ily vallás-változtatást megneheziteni kivánt az örökhagyó akkor, a mikor az áttéréshez anyagi hátrányt kötött. Nem foglaltatik ebben a kikötésben erkölcstelenség, sem az áttérést akadályozó tilalom. Erkölcstelen volna a vallás elhagyására kényszerités, de abban valakit megtartani akarni erkölcsös szándék. . . . Nem áll ellentétben a végrendelet 6. pontja az *1868 : LIII. t.-c. 1. §*-ával sem. Ez a szakasz csak a vallás és lelkiismeret szabadságát biztositja, de korlátozó magánjogi feltétel érvénytelenségéről nem szól. Nem létezik positiv magyar törvény, mely ily korlátozó feltétel kikötését tiltaná.« (Dt. uf. XXIX. 296. l.) Hasonló álláspontot foglalt el a magyar kormány jav. indokolása (104. lap), mely a vallásban-maradás feltételének érvényessége tekintetében népünk vallás-erkölcsi érzésének conservativ irányára hivatkozik (de akkor persze helytelen volt ily feltétel esetén a rendelkezést semmisnek nyilvánitani, kormány-jav. 172. §, Értek. jegyzőkönyvek 192., 193. ll.). A vallásban-maradás feltételével családi hitbizományok alapitó-leveleiben gyakran találkozunk.

t.-c. 1—7. §§) eltérő vallásban kivánja neveltetni, akkor nem csak erkölcs-, hanem törvényellenes is.

3. Tilos minden feltétel, mely a részesitettnek keresőképességét oly módon megszoritja, hogy azáltal a közérdeken alapuló ipari szabadságot korlátozza.

Hol kezdődik a keresőképességnek a közérdekbe, s ezzel a tisztességbe és a jó erkölcsökbe ütköző korlátozása, az eset körülményeitől függ. Figyelembe veendő a tilalmazott vagy kikötött tevékenység módja és minősége, s a tilalom terjedelme, hely és idő tekintetében.[14])

4. Azt a feltételt, hogy a részesitett bizonyos életpályát vagy hivatást válaszszon vagy ne válaszszon, megengedettnek tartjuk. Habár a rendelkezés talán ellentétben áll a részesitettnek hajlamaival és tehetségeivel, még sem korlátolja egyéni szabadságát oly mérvben, hogy erkölcstelennek volna mondható. Hasonló szempontból megengedettnek tartjuk azt a feltételt is, hogy a részesitett a papi hivatást válaszsza vagy ne válaszsza (ha katholikusról van szó, a feltétel a nőtlenség kikötését foglalja ugyan magában, de ez nem a rendelkezés célja, hanem a hivatás következménye).[15])

---

[14]) *Curia:* 1430/892: ». . . . . a felp. és alp. közt megkötött szolgálati szerződésnek az a kikötése, melylyel az alp. eltiltatott attól, hogy a szolgálati viszony megszünte után is még egy évi időtartamon belül a felp. üzletével hasonló üzlettel ne foglalkozzék, az iparszerű foglalkozást kizárólag egy meghatározott iparágra nézve és e tekintetben is csak bizonyos aránylag rövidebb időtartamra korlátolván, az nem képezi az iparszabadságnak olyan megszoritását, mely magát a közérdeket is sérthetné stb.« P. T. XXIX. 89. l., l. továbbá *Weiszberger Miklós:* »Verseny-tilalom« cimű értekezését a P. T. ugyanazon (12.) számában, és *Kohler:* »Vertragsmässige Beschränkung des Gewerbebetriebs« cimű értekezését a Gesammelte Abhandl. 62—74. ll. A feltétel nemcsak élők közti jogügyleteknél, hanem halál esetére szóló rendelkezéseknél is tilos, l. *Förster-Eccius:* Preuss. Privatrecht IV. 387. l.

[15]) V. ö. *Stubenrauch:* Commentar I. 869. l.; *Borsari:* Commentario del codice civ. ital. III. 1. r. 575—579. ll., *Losana:* Successioni testamentarie (Torino 1884) 337. l. és a papi hivatás tekintetében különösen *Laurent:* Principes XI. 652—657. ll., ki azt a feltételt, hogy a részesitett pappá vagy szerzetessé ne legyen, érvényesnek, azt azonban, hogy azzá legyen, érvénytelennek tartja; mert a papi hivatás, s még inkább a szerzetesség, kereszt-

δ. A feltétel hatása.

41. §.

1. A feltétel folytán előálló jogviszonyok lefolyásánál két mozzanatot különböztetünk meg: a függési állapotot (conditio pendet) abban az időszakban, midőn a feltételt képező esemény bekövetkezése még bizonytalan; és a feltétel teljesülését, a midőn a kikötés megvalósul (conditio implet, existit), vagy meghiusulását, midőn bizonyossá válik, hogy a kikötés meg nem valósul (conditio deficit).

A bizonytalanság időszakában két érdekelt áll egymással szemben: az egyik az örökséget mindjárt az örökhagyó halálakor, a másik pedig abban az esetben és akkor kapja, midőn a feltétel teljesül (illetve meghiusulása bizonyossá válik); s így azt előbb az első örökös, azután az utóörökös nyeri el, a feltételes rendelkezés pedig mindig (kifejezett, vagy hallgatag) utóörökös-nevezést foglal magában (49. §; kié a hagyomány tárgya a bizonytalanság ideje alatt és után, az alábbiakból fog kitűnni). Ugyanis:

2. Felfüggesztő feltétel esetén az örökhagyó halálával az örökség, hacsak az örökhagyó másként nem rendelkezett, a törvényes örökös (örökösök) javára nyilik meg, a ki azt addig birja, mig a feltétel be nem áll. A feltételesen nevezett végrendeleti örökös (várományos) a hagyaték átadását akkor sem kérheti, ha a törvényes örökös személye vagy tartózkodási helye ismeretlen; hanem ily esetben a törvényes örökös részére gondnok rendelendő és ennek kérelmére a hagyaték biztositandó (*1894: XVI. t.-c. 54., 90. §§*).[1]

---

tény felfogás szerint a tökéletesbedés oly magas foka, hogy attól minden világi jellegű rugót távol kell tartani. A francia birói gyakorlat ingadozó, l. *Sirey:* Codes annoteés edit. *Gilbert:* I. 387., 388. II., 13., 14. és 29. tétel.

[1] Hasonló intézkedéseket tartalmaz Ausztriára nézve az 1854. aug. 9. pátens 158. § (l. hozzá *Schuster:* Commentar zum Gesetz ü. das Verfahren ausser Streitsachen, Bécs 1894, 273. l.). Római jog szerint a feltételes örökös a bizonytalanság időszaka alatt bonorum possessiót nyert, és öröklési jogát a bonorum possessort megillető módon ideiglenesen érvényesithette. A hagyaték jövendő kiadatását azonban, t. i. arra az esetre, ha öröklési joga a feltétel meghiusulása folytán meghiusulna, biztositani tartozott. L. *Vécsey:* Institutiók 533. l.; *Bozóky:* Institutiók 409. l.; *Arndts:* Pand. 987. l.

A törvényes örökös a feltétel beálltáig az örökős jogaival bir, de ezek korlátolva vannak a várományos jogai által: A két érdekelt között ugyanaz a viszony forog fen, mint az első és az utóörökös közt.

Az örökség hasznai és gyümölcsei a bizonytalanság időszaka alatt a törvényes örököst illetik meg, a feltétel beálltával azonban tartozik a hagyatékot a feltételes örökösnek kiadni. Ha ellenben a feltétel meghiusul, a törvényes örökös ideiglenes joga véglegessé, korlátolt joga korlátlanná válik, és pedig két okból: mert az a körülmény, melynek bekövetkeztével az örökséget kiadni tartozik, immár be nem következhetik; és továbbá, mert a hitbizományi helyettesités (utóöröklés) a közönséges helyettesitést magában foglalván, a törvényes örökös a feltételes örökösnek a feltétel meghiusulása esetére helyettesitettnek tekintendő. Másként áll, ha az örökhagyó a feltételes örökös részére helyettest rendelt; ebben az esetben a törvényes örökös a feltétel meghiusulásával a hagyatékot a helyettesnek köteles kiadni. (48. §.)[2])

Ha a várományos a bizonytalanság időszakában, vagyis a feltétel beállta előtt meghal, a feltétel meghiusultnak tekintendő. A várományos ugyanis még nem bir öröklési jogosultsággal, hanem csak kilátással arra, hogy örökössé legyen.

---

[2]) Miután az örökség a bizonytalanság időszakában a törvényes örököst csak annyiban illeti, a mennyiben az örökhagyó másként nem intézkedett, felmerül a kérdés, vajjon ily eltérő intézkedésnek tekintendő-e az, ha valaki felfüggesztő feltétel alatt van nevezve, más valaki pedig az ellenkező feltétel alatt van részére helyettesitve, p. o. »János legyen örökösöm, ha egy év alatt Klárát nőül veszi; ha ezt nem teszi, vagyonom Pálé legyen.« *Gruchot:* Preuss. Erbrecht II. 116. l. abban a nézetben van, hogy az örökség ideiglenes birtoka ily esetben nem a törvényes örököst, hanem a helyettest (Pált) illeti, mert a feltétel meghiusulása esetén az örökség reá hárul, a törvényes örökös pedig csak akkor tarthat igényt az ideiglenes birtokra, ha a feltétel meghiusulása az ő javára szolgálna. Ámde a törvényes örökös a helyettessel ugyanabban a viszonyban áll, mint a feltételes örökössel. A helyettes két feltétel alatt van nevezve: hogy a feltétel meghiusul, s hogy ő a feltétel meghiusulásakor életben van és öröklésre képes. Ennélfogva vele szemben is bizonytalan, vajjon megnyilik-e javára az örökség; mert ha ő a válságos időben meghal, vagy öröklésre képtelenné válik, a hagyaték a törv. örökösre hárulna. Ez utóbbi tehát a helyettes várományosnak várományosa lenne, holott a helyes nézet szerint a helyettes a törv. örökös várományosa.

A javára még meg sem nyilt öröklési jog tehát (és ebben rejlik a fenti szabálynak, s egyúttal a feltételnek az időmeghatározástól való különbségnek gyakorlati jelentősége) nem száll át az ő saját örököseire, kiknek nem használ, hogy a feltétel utóbb teljesül. Mert a végrendeleti részesités súlypontja nem abban fekszik, hogy az örökhagyó adakozni akar (hiszen tudja, hogy vagyonát valakire kell hagynia), hanem abban, hogy kit részesit; adakozási szándéka tehát bizonyos egyénileg kijelölt személyre irányulván, a részesités alanyának kiesésével elesik maga a részesités is. Másként áll természetesen a dolog, ha az örökhagyó szándékából kitűnik, hogy az öröklés eshetősége a várományos örököseire is kiterjedjen.[8])

Ha a bizonytalanság idejére végrendeleti örököst feltétlenül nevezett, a hagyaték az örökhagyó halálával a törvényes örökös kizárása mellett erre hárul, s ő azt a jogállást foglalja el, melyet az imént a törvényes örökösre vonatkozólag adtunk elő.

Ha az örökhagyó a feltételesen jelölt örökösön kivül egy végrendeleti társörököst feltétlenül nevezett, a törvényes örökös a bizonytalanság ideje alatt csak akkor tarthat igényt a feltételesen nevezett örökös részének birtokára és élvezetére, ha a (feltétlenül nevezett) társörököst növedékjog meg nem illeti; mert ily esetben az örökhagyó ez utóbbit a hagyaték bizonyos hányadára vagy meghatározott vagyon-

---

[8]) Mig szerződéseknél közömbös, akár a szerződő fél, akár annak örökösei részére történik a teljesités; öröklésnél a részesités igérete személyes jelleggel bir, a részesitett iránti jóakarat kifolyása, sőt annak örököseire rendszerint nem is gondolt az örökhagyó. V. ö. *Windscheid:* Pand. I. 278. l.; *Unger:* Erbrecht 77. lap 18. jegyzet; *Suhayda:* M. Mjog 445. l.; *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 207. l.; l. továbbá L. 60. § 6. D. de her. inst. 28, 5; L. un. § 7. C. de cod. toll. 6. 51; L. 59. pr. D. de cond. et dem. 35, 1; magyar jav. 173. §; német terv. 1761. §; osztr. ptkv. 703. §; szász ptkv. 2144. §; hesseni jav. 191. §; code civil 1040. §; Mommsen jav. 109. §.

Ellenkező véleményben van *Zlinszky:* M. Mjog 726. l., ki azt vitatja, hogy az öröklési jogosultság átszáll a várományos örököseire, a mondott tekintetben tehát nincs különbség szerződések és végintézkedések közt. Nézetét támogatja a porosz Landrecht I. r. 12. cím 485. § és különösen *Strohal:* Transmissio pendente condicione (Graz 1879) 18., 178. ll.

tárgyra nevezvén, azt kell feltennünk, hogy őt a határozottan kijelölt előnyre akarta szoritani, s ennélfogva a hagyatékot ideiglenesen a törvényes örökösnek szánta. Ha ellenben a társörököst a növedékjog megilleti (vagyis ha hányad megjelölése nélkül, vagy az egyenlő osztály általános kifejezésével van nevezve), akkor az örökség a kérdéses időközben az övé, mert itt viszont abból kell kiindulnunk, hogy az örökhagyó a törvényes örököst akarta kizárni, és mert minden társörökös voltaképen az egész hagyatékra van hivatva és csak a többi társörökös versenye által van korlátolva (45. §), a feltételesen nevezett társörökös versenye azonban még be nem állott.[4])

A most előadott szabály alkalmazandó akkor is, midőn még nem született személy, vagy még nem létező jogi személy van örökösül nevezve. A részesités itt arra az esetre szólván, ha az illető személy megszületik vagy az illető jogi személy létrejön, nincs ugyan dolgunk tulajdonképeni feltétellel, mert ennek lényege a részesités módjában rejlik s nem abban, hogy ki részesittetik, a jogalany létezése pedig a részesitésnek nem feltétele, hanem előfeltétele és kelléke. De a bizonytalanság ugyanaz, mint feltétel kikötésénél, s igy a jogviszony a feltétel folytán előálló jogviszonynyal egy tekintet alá esik.[5]) Ha az örökhagyó kizárólag még csak születendő személyeket (p. o. addig magtalan fivére gyermekeit) nevez ki örököseinek, akkor a hagyaték ideiglenesen a törvényes örökösre, a még születendő személyek legelsejének születésekor pedig erre száll. Ha ellenben az örökhagyó egy vagy több már született személyt s azonkivül még születendő személyeket (p. o. fivérének már élő és még születendő gyermekeit) nevez örökösül, akkor a hagyaték a már létező örökösökre száll, s ezek kötelesek azt a később születendővel, emezek a még később születendővel s igy tovább megosztani. Nem lehet ugyanis tudni, hogy a születendő

[4]) V. ö. *Unger:* Erbrecht 68. l.; *Stubenrauch:* Commentar I. 865. l.; *Gruchot:* Preuss. Erbrecht II. 115. l. és magyar jav. 163. §-a.

[5]) V. ö. német ptkv. terv. 1808. §. l. hozzá indokolás V. 88. l. A *Curia* ellenkező álláspontját l. a 7. jegyzetben.

személyek elseje, illetve (a második esetben) a már élő örökös nem marad-e egyedüli örökös, minélfogva a további születések bekövetkezése előtt nem lehet tőlük a hagyaték bármely részét sem elvonni.

Ezek a szabályok megfelelően alkalmazhatók, ha az örökhagyó még nem létező jogi személyeket (alapitványokat, p. o. a jogakadémiák mellett létesitendő mensa akademicá-kat, illetve a budapesti egyetem mellett már létező és a jogakadémiák mellett ezentúl létesitendő mensa akademicá-kat) nevez örökösei gyanánt.[6])

Felfüggesztő feltétel mellett rendelt hagyomány a bizonytalanság időszaka alatt a terheltnél, t. i. annál marad, ki a feltétel meghiusulása esetén a hagyomány szolgáltatása alól felszabadul. Az örökös ugyanis kizárólagos joggal bir az egész örökségre mindaddig, mig más ki nem mutatja, hogy valamely örökségi hányad vagy hagyatéki tárgy neki adandó ki; felfüggesztő feltétel esetén pedig a hagyományos joga csak a kikötött esemény bekövetkezésével nyilik meg, ezen időpont előtt tehát igényt nem támaszthat. Ugyanez áll, ha (feltétlenül kijelölt) hagyományos van felfüggesztő feltétel mellett rendelt hagyománynyal terhelve.[7])

[6]) *Pfaff* és *Hofmann:* Excurse II. 156., 157. ll., és Commentar II. 241. l. 19. jegyzet és 609. l.

[7]) *Curia* 1616/883: »A hagyományos joga oly hagyományra, mely felfüggesztő feltételtől függővé téve nincs, rendszerint az örökhagyó halálával nyilik meg.« (M. Ig. Dtár I. 105. l.) L. még *Zlinszky:* M. Mjog 762. l.; *Frank:* Közigazság törvénye I. 453. l.

Ellenkező értelemben *Curia* 4471/887: Az örökhagyó 100 drb aranyat hagyományozott a felállitandó önálló magyar bank ércalapja javára. Alperes végrend. örökös egyebek közt időelőttiségi kifogást is tett, melyet az alsóbiróságok elvetettek. A *Curia* az alsó-birósági itéleteket hh. indokaiból, és még azért . . . mert azon körülmény, hogy a megfelelő intézet, a magyar bank, tényleg még fen nem áll, a hagyomány hatályára befolyással már csak azért sem birhat, minthogy a hagyomány semmi felbontó vagy felfüggesztő feltételtől függővé téve nincs, ezek szerint tehát a magyar bank létesitéséig is a szóban forgó hagyomány kezelése alperes végrendeleti örökösöket semmi esetben sem, hanem az illetékes hatóságot illethetvén, következőleg a hagyomány kiszolgáltatása jogszerűleg ez okból meg sem tagadható . . .« P. T. XIII. 197. l.

Ezt az álláspontot nem ismerhetjük el helyesnek. Meg nem létező

3. Bontó feltétel esetén az érdekeltek megforditott sorrendben következnek egymás után : az örökhagyó halálával az örökség a feltételesen részesitett javára nyilik meg, a bizonytalanság ideje alatt a hagyaték az övé, s igy ő az első örökös, várományos pedig az, ki felfüggesztő feltétel esetén a hagyatékot mint első örökös birná. Ha tehát a feltétel beáll, az örökség, a mennyiben a végrendelet mást ki nem jelölt, a törvényes örökösre, ellenkező esetben arra száll, kit az örökhagyó kifejezetten (t. i. utóörökös-nevezés által) vagy hallgatag kijelölt. Ha ugyanis az örökhagyó több végrendeleti örököst nevezett, kik egymás közt növedékjogra vannak jogositva, s egynek vagy többnek kijelöléséhez bontó feltételt fűzött, akkor akarata oda magyarázandó, hogy az utóbbiak örökrészét a feltétel beálltával a feltétlenül nevezett társörökösöknek szánta (azokból az okokból, melyek alapján felfüggesztő feltétel esetén is ezeké a hagyaték a bizonytalanság ideje alatt).[8])

A hagyomány a bizonytalanság ideje alatt a feltételesen rendelt hagyományosé, a feltétel beálltával a hagyománynyal terhelté.

Ha a feltétel meghiusul, a feltételesen részesitett örökösnek (hagyományosnak) mindaddig korlátolt joga korlátlanná válik.

4. *a)* A végakarat magyarázata gyakran arra vezet, hogy a felfüggesztő feltétellel úgy bánjunk el, mintha bontó volna. Ennek az értelmezésnek (átfejtésnek) névszerint helye van, midőn az örökhagyó a részesitett akaratától függő cselekménynek abbanhagyását kötötte ki (conditio non faciendi, nemleges potestativ feltétel), melyet az illető egész élete alatt véghez vihetne, p. o. hogy sohasem járjon misére, hogy sohasem lépje túl Magyarország határát. Miután ily kikötés csak a részesitett halálával válik lehetetlenné, s igy a feltétel csak a halál pillanatá-

jogi személy végrendeleti előnyben részesithető ugyan, de miután létrejövetele bizonytalan, a végakarati intézkedés egy tekintet alá esik a felfügg. feltétel alatti részesitéssel, vagyis a jogi személy öröklési joga csak a mondott személy létrejöttével együtt nyilik meg. És ebből következik, hogy a hagyomány tárgyára a mondott időpontig a végrendeleti örökösnek van joga.

[8]) V. ö. *Unger:* Erbrecht 78. l. 21. jegyzet.

ban teljesül, az örökhagyó igérete kezdettől fogva üres, s a rendelkezés gyakorlatilag hatálytalan lenne. Azonban józanul fel nem tehető, hogy ez az örökhagyó szándékának megfeleljen, mely csak arra irányulhatott, hogy a részesitett ne kövesse el a kérdéses cselekményt; s a feltétel tartalma sem egyéb, mint a végrendeleti előny elvonásával való fenyegetés arra az esetre, ha a részesitett a tilalmat megszegné.

A végrendeletet tehát — a mennyiben az örökhagyó más akarata ki nem világlik — oda kell magyaráznunk, hogy az örökség (hagyomány) azonnal a részesitettre háruljon. A feltétel megszegése esetén azonban tartozik a végrendeleti előnyt az utóörökösnek (utóhagyományosnak; hogy ki az, arról alant szólunk) kiadni,[9]) és pedig az időközben húzott hasznok és gyümölcsökkel együtt (hatás ex tunc: a feltétel meghiusulása a részesités elnyerésének idejére hat vissza), mert az örökhagyó a tiltott cselekmény elkövetése esetére a részesitettnek semmit sem szánt, és mert az utóbbinak kedvező

[9]) A római jog oly conditio non faciendi esetén, mely a részesitett életének utolsó pillanatában is meghiusulhat, teljesülése tehát csak annak halálakor bizonyos, a feltételt teljesitettnek tekinti, ha a részesitett biztositékot nyujt (cautio Muciana), hogy a factum contrarium elkövetése esetén a végr. előnyt a szedett hasznokkal és gyümölcsökkel az utána jogositottnak kiadja, l. 7. pr. D. de cond. et dem. 35, 1.; l. 4. § 1. D. de condit. inst. 28, 7. A cautio Muciana-t előbb hagyományoknál, később örökségeknél is alkalmazták. Vitás, vajjon csak a fent körülirt, vagy egyéb nemleges potestativ feltételeknél is helye volt; továbbá, hogy a részesitett után jogositottak közé a törvényes örökösök is tartoztak-e? V. ö. *Vécsey:* Institutiók 533. l., *Bozóky:* Institutiók 409. l., *Windscheid:* Pand. III. 75. l. különösen 7. jegyzet, *Arndts:* Pand. 921., l.; *Mayer:* Lehre von den Legaten (Tübingen 1854) 227., 228. ll.; *Vangerow:* Pand. II. 149—158. ll.

A római jog mintájára alakitja az intézményt a magyar jav. 180. §. a szász ptkv. 2147. §, Mommsen jav. 115. §, a hesseni jav. 237. §. Az osztr. ptkv. 708. §-a a nemleges felfügg. feltételre a bontó feltétel szabályait alkalmazván, az ily feltétel alatt részesitettet azonnal a végr. előny birtokába helyezi, mint első örököst, úgy hogy a feltétel megszegése esetén köteles azt az utóörökösnek (utóhagyományosnak) kiadni. Hasonló intézkedést tartalmaz a német ptkv. terv. 1764. §. A cautio Muciana intézménye sok tekintetben célszerűnek jelentkezik; de hazai jogunk szempontjából. tételes törvény hiányában, a gyakorlati szükség csak a végrendelet magyarázata, illetve a feltétel átfejtése útján látszik kielégithetőnek.

értelmezés a tilalom respektálásából indulván ki, viszont a tilalom megszegése esetén nem szolgálhat az utóörökös hátrányára.[10])

b) A nemleges felfüggesztő feltétel átfejtése akkor is helyén van, midőn a teljesités nem függ ugyan tisztán a részesitett akaratától (conditio mixta) és ennek halála előtt is beállhat, de esetleg csak igen hosszú idő mulva, p. o. »ha házastársától el nem válik,« mely feltétel csak a házasfelek egyikének halálával teljesül; vagy »ha Klárát nőül nem veszi,« mely feltétel szintén csak a két személy egyikének halálával teljesül (mert habár mindkettő mással lép házasságra, még sincs kizárva, hogy özvegységre jutván, egymással kelnek egybe). Az örökhagyó szándéka itt is ugyanarra irányult, mint az *a*) alatti esetekben, hogy t. i. a részesitett ne kövesse el a tiltott cselekményt, s ha mégis elköveti, a végrendeleti előnyben ne részesüljön; de arra nincs támpont, hogy őt beláthatlan hosszú ideig (a másik személy haláláig) várakoztatni akarta.[11])

Ezek szerint nem lehet a feltételt bontónak értelmezni, ha az örökhagyó a tilalomra bizonyos időt szabott (p. o. »ha Klárát öt év alatt nőül nem veszi«), mert ily feltétel, ha előbb nem, a kijelölt idő alatt beáll, vagy meghiusul; s egyátalán nem, ha a végakarat támpontot nyujt arra, hogy a részesitett az előnyt ne nyerje el már az örökhagyó halálakor (p. o. »mig bizonytalan, hogy János nem jár-e misére, nem követ-e el bűntényt, nem szegi-e meg tilalmamat, az örökségből semmit sem kapjon«). Ellenben

c) a valaminek tevésére irányuló feltételt is helyesen értelmezzük bontónak, ha a teljesités vagy meghiusulás csak

[10]) A cautio Muciana az időközben húzott hasznok és gyümölcsökre is kiterjedt, l. 76. § 7. D. de legat. II. 31.; l. 79. § 2. D. de cond. 35, 1. Az osztr. ptkv. 708. § a nemleges feltétellel ebben a tekintetben is mint bontóval elbánván, a hasznokat és gyümölcsöket a részesitettnél hagyja; ugyanigy a német ptkv. tervezete. l. indok. V. 29. l. (végén).

[11]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 611. l. A szöveg álláspontját támogatja a magyar jav. 180. § és indok. 107. l., valamint a német ptkv. indok. V. 29. l., ez utóbbi szerint azonban az ide tartozó esetek törvényhozásilag egységesen nem szabályozhatók.

a részesitett halálával válik bizonyossá, p. o. »ha minden vasárnap misére jár,« »ha addig, mig (t. i. a részesitett) él, törvénytelen gyermekemnek gondját viseli«; vagy a mennyiben a teljesülés, illetve meghiusulás csak beláthatlan hosszú időre várható, p. o. »ha addig, mig törvénytelen fiam él, gondját, viseli« »ha édes anyját híven ápolja« stb. A ratio itt ugyanaz, mint az *a*) és *b*) alatti esetekben. A kikötés célja ott a valamitől visszatartás, itt a valamire ösztönzés. Ha a részesitett egyátalán nem, vagy csak igen hosszú idő multán (a másik személy halálakor) nyeri el az előnyt, akkor az örökhagyó kivánsága (egyátalán, vagy nagyon soká) foganatlan marad; a biró tehát úgy követi legjobban az örökhagyó szándékát, ha a részesitettet az előny azonnali birtokába bocsátja, s mig a feltételt meg nem szegi, nála hagyja.[12])

d) Mihelyt a bontóra átfejtett (nemleges vagy igenleges) felfüggesztő feltétel meghiusulása s ezzel az örökhagyó akaratának teljesülése bizonyos (a tilalom megszegése tehát immár lehetetlen), a részesitettnek korlátolt joga korlátlanná válik. Ellenben, mihelyt a feltétel a tiltott cselekmény elkövetése által teljesül, tartozik a részesitést és a szedett gyümölcsöket és hasznokat az utána jogositottaknak kiadni, tehát ha helyettes rendelve nincs, a törvényes vagy a növedékjogra jogositott társörökösöknek. Ha helyettes van rendelve, a méltányosság megkivánja, hogy a feltétel megszegése esetén ő kapja a részesitést, mint hitbizományi helyettes (utóörökös, illetve utóhagyományos). A közönséges helyettesités ugyanis csak arra az esetre szólván, ha a részesitett a végrendeleti előnyt nem nyeri el; a helyettes joga a fenforgó esetben, miután a részesitett örökössé (hagyományossá) lett, meghiusult. De ez csak a feltétel magyarázatának következménye: ha nem fejtjük át, a részesités a bizonytalanság ideje

[12]) L. az előbbi jegyzetben emlitett törv. munkálatokat és irókat és Mommsen jav. indok. 222. l. Igenleges vagy nemleges alakban jelentkezik-e a feltétel, nem döntő. »Ha minden vasárnap misére jár,« ugyanazt köti ki, mint azt, »ha sohasem mulasztja el a vasárnapi misét.« Az intézkedés értelme egyik esetben sem az: miszerint mindaddig, mig beteljesül, hogy minden vasárnap misére járt, a részesitést meg ne kapja; hanem az: hogy megkapja, de ha a misére-járást elmulasztja, elveszitse.

alatt a törvényes örökösé (esetleg a társörökösöké), a factum contrarium elkövetése esetén pedig a helyettesé. Világos azonban, hogy a részesitettnek kedvező magyarázat a helyettes hátrányára nem lehet.[18] Példa: »Ha János Klárát nőül nem veszi, minden vagyonom az övé legyen. Ha János nem lesz örökössé, Péter legyen örökösöm.« János a hagyatékot megkapja, és Klárát nőül veszi. Méltányos-e Pétert a hagyatékból kizárni, mert János örökössé lett? holott, ha a rendelkezést nem magyarázzuk János előnyére, akkor egyelőre a törvényes örökös, s ha János Klárát elveszi, Péter javára nyilik meg az örökség.

Ha a rendelkezés szövege alatt hitbizományi helyettesités is érthető (»ha János Klárát nőül veszi, Péter legyen örökösöm«), a most kifejtett értelmezésre szükség nincs.

ε. *A feltétel teljesülése.*

42. §.

1. Az igenleges feltétel teljesül, ha az eset vagy cselekmény, melynek bekövetkezését az örökhagyó kikötötte, végbement; a nemleges pedig, ha bizonyos, hogy az eset vagy cselekmény, melynek elmaradását kötötte ki, nem fog bekövetkezni.

A feltételnek úgy kell teljesülnie, a mint az örökhagyó gondolta és akarta. A körülmények azonban gyakran másként alakulnak, mint az örökhagyó hitte, s ő a változott viszonyokkal szemben talán mást akart volna. Mindezek a kérdések a végakarat magyarázatára tartoznak, és igy a feltételek tartalma, értelme és célja is a végrendelet magyarázata útján állapitandó meg.[1])

2. Ha a kikötés a részesitettnek valamely cselekményében áll, véghezvitele azonban bár önhibáján kivül, lehetetlenné

[18]) V. ö. *Unger* i. m. 81. l. 27. jegyzet.

[1]) »Feltételeknél, úgymond *Ulpian* (lib. V. Disp.), az örökhagyó akarata az első helyet foglalja el, az szabályozza a feltételeket« (l. 19. pr. D. de condit. 35, 1.); »végrendeleti feltételeknél, úgymond *Papinian* (lib. XIII. Resp.), inkább az akaratot, mint a szavakat kell figyelembe venni« (l. 101. pr. ugyanott).

válik,[2]) az örökhagyó valószinű akaratának nem felel meg, hogy a feltételt teljesitettnek tekintsük, és pedig akkor sem, ha a részesitett a cselekményre kész volt, de a megkezdésben, vagy ha már meg is kezdte, a befejezésben akadályozva lett. Mert a készség vagy a megkezdés a véghezvitelt nem pótolja, az örökhagyó pedig az utóbbi fejében igérte az előnyt, és nincs, ki a teljesitést jogosan elengedhetné (az eredmény tehát ugyanaz mint a kezdettől fogva lehetetlen feltételeknél). »Ha János Klárát nőül veszi«, »ha őseim lakházát jókarban tartja«. Klára visszautasitja őt, a lakházat kisajátitják, és János elesik a részesitéstől, mert azt kell feltennünk, hogy az neki mint Klára férjének, illetve a lakház fentartásának jutalma gyanánt volt szánva.

De a végrendelet magyarázata ellenkező eredményre is juthat, a mennyiben a részesitett kimutatja, hogy a végakarat nem irányult magára a feltételül nevezett ténykörülményre, hanem a teljesités megkisérlésére vagy tőle telhető eszközlésére. Ha p. o. az örökhagyó, rokonának nőül vételét annak jeléül köti ki, hogy a részesitett a két család közti régi gyűlölségnek véget akar vetni; a rokon vonakodása esetén már a megkérés is teljesitésnek veendő.

Az a körülmény, hogy a feltétel harmadik személy érdekében volt kikötve, és ez a teljesitést a szükséges közreműködés megtagadása által vagy más módon lehetetlenné tette, egymagában nem nyujt támpontot arra, hogy a feltétel teljesültnek vétessék; ily esetben is az lévén mérvadó, vajjon az örökhagyó a kikötött eredményt, vagy csak annak lehető megközelitését tartotta szem előtt. »Ha János törvénytelen fiamat örökbe fogadja«; ez utóbbi az örökbe-fogadásba belé nem egyezvén, vagy időközben meghalván, a feltétel meghiu-

[2]) Itt tehát u. n. vegyes feltételről (conditio mixta) van szó, melynek teljesülése nem függ tisztán a részesitett akaratától (cond. potestativa), sem tisztán a véletlentől (cond. casualis). Ezen felosztás alapja a L. un. § 7. Cod. de caduc. toll. 6, 51. Véletlen alatt értendő harmadik személynek, a terheltnek, egyátalán a részesitettől különböző minden személynek akarata is. Vegyes feltétel p. o. ha János Klárát nőül veszi, Klára házát megveszi. Tisztán potestativ feltétel csak nem-tevésben áll, mert bármely tevés idegen befolyás által megakadályozható. V. ö. *Pfaff* és *Hofmann* i. h.

sult, mert a részesités Jánosnak, mint örökbe-fogadó apának szólt. Viszont azonban, »ha édes anyját tovább is híven ápolja« s az anya meghal, a feltétel teljesültnek veendő, mert a szándék voltaképen arra irányult, hogy anyját ne hagyja el, s ő nem is tette ezt, hanem anyja hagyta el őt.[3]) A magyarázat dolga annak kiderítése is, hogy egyátalán feltételt tartalmaz-e a rendelkezés, vagy csak feltétel alakjába burkolt hagyományt, vagy meghagyást a harmadik személy javára: ily esetben a részesités elnyerése nem függne a vele egybekötött teher lerovásától, sőt a részesitett a szolgáltatás meghiusulása esetén a teher alól felszabadulna.

Más szempont alá esik, midőn nem a feltétel teljesülése, hanem meghiusulása áll a harmadik személy érdekében, és ez utóbbi a teljesülést az örökhagyó akaratával ellenkező módon szándékosan megakadályozza. »Vagyonom Jánosé legyen, ha Klárát nőül veszi; ha nem veszi el, vagyonom Péteré legyen«; Péter pedig Klárát elcsábitja és tettével eldicsekszik, hogy János Klárát el ne vehesse. »Egyedüli örökösöm János legyen, ha tudományos művét halálom után egy

---

[3]) Római jog szerint a feltétel teljesültnek veendő, ha a feltételesen részesitett a maga részéről mindent megtett, hogy a feltétel teljesüljön, azonban külső körülmények a teljesülést meghiusitották (l. 5. § 5. D. quando dies 36, 2.; l. 78. pr. D. de cond. 31, 1.), feltéve, hogy a végakarat nem magára a tényre irányult (*Arndts:* Pand. 103. l.). Az utóbbi mondat mutatja, hogy a teljesülés kérdése római jog szerint is a végakarat magyarázata útján állapitandó meg: mig azonban ezen jogrendszer onnan indul ki, hogy a feltétel az örökhagyó akarata értelmében teljesültnek veendő (l. 23. D. de cond. inst. 28, 7.), de tért enged az ellenkező bizonyitásának (*Windscheid:* Pand. I. 29, 2. l.); addig a szöveg, egyetértésben az osztr. ptkv. 699. § (l. hozzá különösen az el nem hagyásra irányuló feltétel értelme tekintetében *Unger* i. m. 67. l. és 76. l. 16. j.; továbbá System II. 67. l.) és a porosz Landrecht I. r. 4. cím, 112., 113. § és 12. cím 507. §-ával (l. hozzá *Gruchot:* Erbrecht II. 149. l.), kétség esetén a feltétel szoros teljesülését követeli, de az öszszerű esetben helyt ad a bizonyitásnak arra nézve, hogy az örökhagyó akarata nem a cselekmény véghezvitelére, hanem csak az arra való készségre, a körülmények szerint lehető teljesitésre irányult. Római jog szerint egyébiránt az érintett fictio létezése és terjedelme vitás, l. *Savigny:* System III. 140—142. ll., és különösen *Vangerow:* Pand. II. 143—148. ll. A római jog álláspontján van a magy. jav. 177. §, Mommsen jav. 113. § és német jav. 1763. §.

év alatt közzéteszi«, és a törvényes örökös a kéziratot a nyomdász megvesztegetése útján kézrekeritvén, megsemmisiti. A dolog természetéből folyik, hogy ily esetben a feltételt teljesültnek kell tekintenünk; mert az örökhagyó akaratának nem felelhet meg, hogy az ő szándékát meghiusitó harmadik személy dolusa ennek hasznára, az ő akaratához hű részesitettnek pedig kárára legyen. A kiindulási pont ugyanaz, mint az érdemetlenségnél: a ki a végakarat ellen szándékosan vét, az az öröklésből ki van zárva (itt annál inkább, mert épen vétkes cselekményéből húzna előnyt).[4])

Valamint a végakarat magyarázata arra vezethet, hogy az eredmény helyett a törekvéssel beérjük, úgy viszont azt deritheti ki, hogy a feltételt teljesültnek tekintsük, ha a kikötött cél bekövetkezett ugyan, de más, mint az örökhagyó által kijelölt módon. Ez a magyarázat ott van helyén, hol az örökhagyó szándéka csak a célra, és nem épen a végrendeletben emlitett módra vagy eszközre irányult, mely ennélfogva mellékesnek veendő. »Ha János a fivérem ellátása végett neki nevelői állást szerez«: a részesitett, ha a fivérnek bankhivatalnoki állást szerez, elnyeri a végrendeleti előnyt, ha kimutatja, hogy a rendelkezés csak a fivér ellátására (ha mindjárt nem is nevelői minőségben) fektet súlyt; különben nem nyeri el, valamint akkor sem, ha más személy szerez a fivérnek állást; mert az örökhagyó nyilván azt akarta, hogy az állást az ő intézkedése folytán kapja.[5])

3. Ha több személy egy feltétel alatt van részesitve, és mind a feltételnek, mind a részesitésnek tárgya megosztható, minden egyes a feltételt csak a maga részéről köteles teljesiteni s ennek fejében a reá eső részt igényelheti. »Asztaltársaságom tagjainak, kik temetésemben részt vesznek, száz forintot hagyok«; az összeg a résztvevők közt egyenlően felosztandó.

[4]) V. ö. *Vécsey:* Institutiok 234. l., ***Kirchsteller:*** Commentar 374. l., *Windscheid* i. m. 293. l., *Stubenrauch:* Commentar 865. l. L. még l. 161. D. de R. S. 50, 17.; l. 24. D. de cond. 35. 1.; továbbá magy. jav. 176. §, Mommsen jav. 112. §, szász ptkv. 2146. §.

[5]) V. ö. magyar jav. 171. § 2. bekezdés (l. hozzá indokolás 106. l.). Mommsen jav. 108. § 2. bek. (l. hozzá indokolás 215. l), szász ptkv. 2141. §, és *Zlinszky:* M. Mjog 726. l.

Ha ellenben a feltételnek vagy a részesitésnek tárgya fel nem osztható, vizsgálandó, vajjon megfelel-e az örökhagyó valószinű akaratának, hogy a feltétel egyedül az egyik által teljesittessék vagy nem. Az első esetben az egyik által történt teljesités a többieknek is javára szolgál; magától értetvén, hogy az utóbbiak a költségeket aránylag megtériteni tartoznak, különben a végrendeleti előnynek illető része a teljesitőre hárul, p. o. »házamat, melyben törzsvendéglőm van, asztaltársaságomra hagyom, ha nekem egy év alatt sirboltot emel.«

A második esetben a feltétel mindenik által lévén teljesitendő, az egyik által történt teljesités szorosan véve nem birna hatálylyal. De ez a méltánytalan értelmezés alig felel meg az örökhagyó akaratának, mely rendszerint valószinüleg oda irányul, hogy a teljesitő a többiek vonakodása miatt ne károsuljon. Ha tehát tárgya felosztható (p. o. maga az örökség), a teljesitő a reá eső aránylagos részt követelheti; ha fel nem osztható (p. o. egy családi arckép; két üzlettársnak hagyományozott jogositvány, hogy az örökhagyónak üzleti körökben jó hírnévnek örvendő nevét a cégben megtarthassák), az egészet kapja. Ha azonban a végrendeleti előny olyan természetű, hogy a részesitettek csak együtt szerezhetik meg (p. o. egy telek több tulajdonosának hagyományozott útszolgalom), megfelel az örökhagyó valószinű szándékának, hogy az akarata ellenére egyedül az egyik által eszközölt teljesités hatálylyal ne birjon.[6])

4. Ha az esemény, melytől az örökhagyó a részesitést függővé tette, már az ő életében végbement, akkor az a kérdés, hogy a feltétel ez által teljesültnek veendő-e, vagy szükséges-e az eredménynek ujból való bekövetkezése, s a mennyiben ez lehetetlen, a feltétel meghiusultnak tekintendő-e,

[6]) V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 727. l.; *Dernburg:* Preuss. Privatrecht 348., 349. ll.; *Gruchot:* Preuss. Erbrecht 134., 135. ll. és Mommsen jav. 111. § (indokolás 217., 218. ll.), magyar jav. 175. §. A római jog: l. 13. pr. D. de man. test. 40, 4; l. 44. D. de her. inst. 28, 5; l. 112. pr. D. de cond. et dem. 35. 1; továbbá a porosz Landr. I. r. 12. c. 498—500. §§; szász ptkv. 2139. §; hesseni jav. 253., 292. §§ és a német ptkv. terv. indokai V. 27. l. részben eltérő álláspontot foglalnak el.

az öszszerű eset körülményei szerint itélendő meg; ezek azonban oly sokféleképen alakulhatnak, hogy elvont szabály alá nem foglalhatók.

Figyelembe jön, vajjon az esemény a végrendelet alkotása előtt vagy után történt; az első esetben, vajjon az örökhagyó birt-e arról tudomással vagy nem, s ha tudomással birt, valóban jövendőbeli esetre gondolt-e (p. o. »ha gyermeke születik«, a részesitést arra az esetre szánta-e, ha még azután is gyermeke születik), s valóban feltételt akart-e szabni, vagy csak a kifejezésben tévedt, feltétel alakjába öltvén, a mi csak intézkedésének különösen hangsúlyozott indokát képezte.

Ha pedig az esemény megtörténtéről nem birt tudomással, vagy ha az a végrendelet alkotása után következett be; megfontolandó, vajjon a változott viszonyokkal szemben akarata más lett volna-e, ha a kikötött cselekmény ismételhető, és más, ha nem ismételhető; az első esetben, vajjon valószinű akarata szerint csak akkor követelhető-e az ismétlés, ha könnyen (p. o. »ha jótékony alapitványt tesz«), vagy akkor is, ha nehezen eszközölhető (p. o. »ha akadémiai pályadíjat nyer«), s ha nem ismételhető, vajjon mégis teljesültnek vehető-e a feltétel, a mit akkor lehet elfogadni, ha a végakarat magára a tényre fektetett súlyt (az örökhagyó talán egyenesen arra számit, hogy a tény beállta vagy be nem állta halála, illetve a végrendelet kihirdetése előtt fog eldőlni, azonban a részesitettet mintegy próbára akarja tenni, vajjon a cselekményt önzetlenül, vagy csak végrendeleti jutalom fejében teljesiti-e.)[7])

Ellenben a végakarat meghiusultnak tekintendő, ha az örökhagyó intentiója az volt, hogy a cselekmény az ő intézkedésének folyománya legyen.

A felhozott esetek azonban csak példák gyanánt szolgálnak, mert a számbavehető körülményeket sem kimeritően felsorolni, sem horderejüket előre meghatározni nem lehet; miért is az irányadó szempontok kideritése a végrendelet magyarázatától, mérlegelésük a biró belátásától függ.[8])

[7]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 612. l.

[8]) V. ö. *Zlinszky:* M. Magánjog 727. l., *Windscheid:* Pand. III. 77. l., *Arndts:* Pand. 920. l., *Vangerow:* Pand. II. 141. l.; *Mayer:* Lehre von den Legaten 224. l. L. továbbá l. 2., l. 10. pr., l. 19. pr., l. 91. D. de cond. et

b. Időmeghatározás.

43. §.

1. Időmeghatározás (dies, terminus) által az örökhagyó elrendeli, hogy a részesitett bizonyos időponttól fogva (a quo, ex quo; kezdési időpont), vagy időpontig (ad quem; végződési időpont) legyen örökös, illetve hagyományos.[1] Az időpont megjelölhető naptár szerint, vagy vonatkozással valamely bizonyos vagy bizonytalan eseményre; minélfogva következő eseteket különböztetünk meg: *a*) az időpont bizonyosan bekövetkezik és tudjuk, mikor következik be (dies certus an, certus quando, p. o. 1899. január 1-én);

dem. 35, 1. A gyakran és tetszés szerint ismételhető feltételeket (conditiones promiscuae) kiemeli *Paulus* (lib. IV. ad Sabin): ezeket ismételni kell, ha céljuk az örökhagyó iránti szótfogadás bizonyitása (l. 11. § 1. D. de cond. et dem. 35, 1); l. még Mommsen jav. 110. § és indokolás 216. l. A magyar jav. 174. §, osztr. ptkv. 701. §, német ptkv. terv. 1762. §, porosz Landr. I. r. 12. c. 501—503. §§, szász ptkv. 2142. § a szövegben emlitett kérdésekre nézve magyarázati szabályokat állitanak fel.

[1]) A római jogban az időszerinti korlátozások, a semel heres semper heres elvénél fogva, az örökös-nevezéssel összeférhetlennek és nem-létezőknek tekintendők; minélfogva a részesitett a kezdési időpont dacára, azonnal örökössé lesz, l. 34. D. de her. inst. 28, 5; § 9. I. de her. inst. 2, 14. Miután azonban az örökös-nevezés hatálya az örökhagyó akarata értelmében ne azonnal, hanem csak az időpont elérkeztével álljon be, a rendelkezés oda magyarázandó, hogy az örökhagyó az örökséget annak, kinek azt az időpont elérkeztéig szánta, hagyományozni akarta (fideicommissum hereditatis), v. ö. *Windscheid:* Pand. III. 81. l.; ez utóbbi nézet azonban vitás, l. *Dernburg:* Pand. III. 154. l. 3. jegyzet, és *Chylarz:* »Lehre von der Resolutivbedingung« (Prága 1871) 21. l. 31. *a)* jegyzet. Viszont a végződési időponttal sem szűnik meg az örökös ebbeli minősége, s itt is csak a fideicommissum hereditatis kerülő útján lehet esetleg segiteni. L. a fent emlitett irókat, és l. 34. D. de her. inst. 28, 5; § 8. I. de her. inst. 2, 14.

Hagyományoknál a kezdési időpont (dies legati cedit), melylyel azoknak átörökithetése kezdődik, rendszerint az örökhagyó halála; l. 7. pr. D. quando dies leg. 36, 2.

A semel h. s. h. elvének elejtésével a római jog ezen feszélye megszűnvén, az utóöröklési intézmény az időszerinti korlátozást az örökös-nevezésnél is lehetségessé teszi. Miután pedig hazai jogunk szerint az örökség a törvény erejénél fogva, elfogadási nyilatkozat nélkül szereztetik meg, az időmeghatározás melletti részesités szabályai az örökös-nevezés esetén ugyanazok, mint a hagyomány-rendelésnél.

vagy *b*) nem tudjuk, mikor következik be (d. certus an, incertus quando, p. o. János halála napján; egy évvel halálom után); *c*) bizonytalan, vajjon bekövetkezik-e az időpont, de tudjuk, hogy ha bekövetkezik, mikor következik be (d. incertus an, certus quando, p. o. János 40. születésnapján); vagy *d*) azt sem tudjuk, hogy ha bekövetkezik, mikor következik be (d. incertus an, incertus quando, p. o. János első államvizsgája, tisztté kineveztetése napján).

2. Kezdési időpontnál, melynek bekövetkezése bizonyos (*a* és *b*) alatti eset), az öröklési jog az örökös javára az örökhagyó halálával nyilik meg; neki azonnal szerzett joga van az örökség megszerzésére, mert már az örökhagyó halálakor bizonyos, hogy a rendelkezés hatályba fog lépni. Az örökséget csak az időpont elérkeztével szerzi meg, mert az neki csak ettől fogva van szánva; de joga, hogy a kitűzött időpont beálltával örökössé legyen és az örökséget birtokba vegye, érvényesül, habár időközben meghalt, és szerzett joga átszáll örököseire.[1]) Ez az örökhagyó valószinű akaratának folyománya. Az igéret, hogy valaki az örökséget valamely bizonyosan bekövetkező időpontban meg fogja kapni, feltétlen, s igy nem magyarázható oda, hogy az illetőnek a kérdéses időpontban életben kell lennie: ez feltétel lenne, s arra vezetne, hogy minden időmeghatározás feltételt foglal magában, a mi az örökhagyó akaratának nem felel meg. A bizonyosan bekövetkező időpont tehát nem tolja ki az öröklés megnyilását, hanem csak az örökség megszerzését.

Más eredményre jutunk, ha feltehető, hogy az örökhagyó az időpont elérését feltételül tűzte ki. Az *a*) alatti esetekben erre ritkán lesz támpont, mig a *b*) alatti esetekben a határvonal könnyebben elmosódik. Ha ugyanis az időmeghatározás az időpontot nem mint olyant tűzi ki, hanem az illető időpontban fenforgó állapot (p. o. életkor), viszonyok vagy constellatiók jelzésére szolgál, feltehető, hogy az örökhagyó

[1]) »..... midőn csak a fizetés napja elhalasztatott, p. o. M.-nek hagyok ezer aranyat, úgy hogy a fizetés jövő Szt.-György napján történnyen; ez örököseire átmegy, habár M. a fizetés napja előtt kimúlna.« *Frank*: Közigazs. törv. I. 455. l.

feltételt akart szabni és az időpont elérését kivánta kikötni; mert habár bizonyos, hogy a végrendeletben emlitett esemény be fog következni, mégis bizonytalan, vajjon a szemügyre vett állapotok stb. bekövetkeznek-e. Ily esetek tehát a *c*) vagy a *d*) alattiak közé tartoznak. Hasonló szempont alá esik, midőn valamely személy halálának napja képezi az időpontot. Ennek bekövetkezése nem kevésbé bizonyos, mint p. o. egy naptárilag kitűzött időpont beállta; de kérdés, vajjon az örökhagyó ezzel is csak a részesités elnyerésének, illetve megszünésének határnapját kivánta-e jelezni, vagy pedig az illető személy halálakor létező körülményeket és a részesitettet, mint az akkori körülmények közt működőt tartotta-e szem előtt.[3])

Az *a*) és *b*) alatti esetekben az örökség az időpont beálltáig azoké, a kiket az örökhagyó első örökösök gyanánt kijelölt, kijelölés hiányában a törvényes örökösé. A viszony köztük és az időpont mellett részesitett közt ugyanaz, mint az utóöröklés más eseteiben, azzal a különbséggel, hogy az első örökös ideiglenes joga semmi esetre sem válik véglegessé. Az időpont elérkeztével az időpont mellett részesitettnek, illetve örököseinek az örökségre való igénye esedékessé lesz; ők az időpont elérkeztével az örökséget megszerzik és birtokba vehetik.

Az előadottak alkalmazandók a hagyományokra is: a

---

[3]) V. ö. *Kohler:* id. értekezését a Jogtud. Közlöny 1888. évi 1. sz. 3. lapján, ki azonban messze megy, midőn minden időpontot, mely más mint naptári módon és különösen valamely körülmény megjelölésével van meghatározva, kétség esetén feltételnek tekint. A szöveg nézetét pártolja továbbá *Mayer:* »Lehre von den Legaten« 246. l. és *Enneccerus:* »Rechtsgeschäft, Anfangstermin und Bedingung« (Marburg 1879), ki azt vélelmezi, hogy az örökhagyó ily esetben a hagyományost az örökhagyó halálakor még élőnek képzelte, úgy hogy a hagyományozott jog a megholtról az élőre szálljon (425. l.). L. még l. 104. § 6. D. de leg. I.; l. 1. § 2. de cond. et dem.; l. 75. D. de cond. 35, 1; l. 79. § 1. (ugyanott); végre l. 4. pr. D. quando dies 36, 2; l. 30. § 4. D. de leg. I., és l. 12. § 1. de leg. II.

Ellenkező véleményben van *Frank* i. m.: »Ha bizonytalan, elérjük-e a kijelelt napot vagy nem, illyen időszabás feltétel erejével bir; nem pedig halálunk napján, mellyrűl bizonyos, hogy elérjük, bár nem tudgyuk hogy mikor« (594. l.).

hagyományos joga már az örökhagyó halálával nyilik meg; az időpont elérkeztéig a hagyomány tárgyát az annak kiszolgáltatásával terhelt törvényes vagy végrendeleti örökös, esetleg (első) hagyományos birja, ki azt az időpont beálltával a hagyományosnak (utóhagyományosnak), illetve örököseinek kiadni tartozik.

3. A kezdési időpont, melynek bekövetkezése bizonytalan, lényegileg feltétel: a részesités bizonytalan esemény bekövetkezésétől van függővé téve. Azonban, valamint a fent körülírt *a*) és *b*) alatti esetekben az időmeghatározás esetleg feltételt foglal magában, a *c*) és *d*) alatti esetekben a végakarat magyarázata viszont azt eredményezheti, hogy az örökhagyó biztosan beálló időpontot tartott szem előtt, s a bizonytalan eseményt csupán az időpont jelzésére használta, p. o. »azon napon, midőn örökösöm nagykorú lesz.« Ily esetek az *a*), esetleg *b*) alattiak közé tartoznak.[4])

A *c*) és *d*) alatti esetekben a feltételekre vonatkozó szabályok alkalmazandók, mind abban az irányban, hogy a részesitettnek az időpont beálltakor életben kell lennie, s öröklési joga időközbeni halála esetén nem származik át saját örököseire; mind az első és az utóörökös (hagyományos és a hagyomány tárgyát ideiglenesen birtoklók) közti viszony, a lehetetlen, az erkölcstelen feltételekre vonatkozó szabályok tekintetében. Oly időpont, mely be nem következhetik, a mennyiben az örökhagyó nem tévedett (p. o. február 29-ike oly évben, mely nem szökőév), lehetetlen feltételnek veendő.[5])

[4]) Támogatja ezt *Curia* 5211/882. (az e. b. itéletét indok. hh.): »Felperesek keresetüket arra alapitják, hogy alp.-ek átvévén H. J. . . . ingatlan vagyonát, arra kötelezték magukat, hogy ezért H. József atyai és anyai öröksége fejében 440 frtot fizetendnek. Alp.-ek . . . . a kereseti követelés kifizetését azért tagadják meg, mert . . . . a szerződés szerint az emlitett 440 frtot csak akkor tartoztak volna H. Józsefnek kifizetni, ha ez megnősül, és mert ez nőtlenül elhalván stb. . . . . Tekintettel azonban arra, hogy a 2. /. a. szerződés szövege szerint H. József nősülése nem mint feltétel, hanem mint határidő lett megállapitva stb.« (Dt. uf. III. 53. l.)

[5]) **Frank** i. m. 455. l., osztr. ptkv. 706. §, magyar jav. 186. §.

A szövegben az időmeghatározásokra nézve előadottak lényegileg megegyeznek a magyar jav. 185—188. §§, osztr. ptkv. 704—706. §§, szász ptkv. 2506., 2507. §§ és Mommsen jav. 117., 445., 446. §§-ban foglalt szabályokkal.

4. A végződési időpont, melynek bekövetkezése bizonyos, a később jogositottra nézve kezdési időpontot képez, s miután a rendelkezés alakja nem lényeges, a jogviszony ugyanaz, mint a 2. pont alatt előadott, helycserével. Ha az időpont bekövetkezése bizonytalan, bontó feltétel forog fen.

c. Meghagyás.

44. §.

1. Meghagyás (modus)[1]) által a végrendelkező örökösét vagy hagyományosát valamely szolgáltatással terheli, a nélkül, hogy harmadik személy javára vagyoni előnyt szándékoznék megállapitani.[2])

A meghagyás többnyire célhatározás, hogy t. i. a részesités egészben vagy részben mire fordittassék; de ettől függetlenül is irányulhat valaminek tevésére (p. o. örökbefogadásra), adására (itt már nehéz a hagyománytól megkülönböztetni), abbanhagyására (eladási, terhelési tilalom); szolgálhat magán- vagy közérdeknek (p. o. iskola épitése), vagyoni vagy eszményi célnak (p. o. hátrahagyott iratok kiadása, az örökhagyó becsületét érintő per vitele)[3]), és nem csökkenti szükség-

[1]) *Frank* i. m. 455. l. megbizásról, kötelezésről, *Zlinszky:* M. Mjog 134. l., *Herczegh* i. m. 208. l., *Suhayda:* M. Mjog 445. l., magyar jav. 187. l., *Curia* 8545/891. meghagyásról, *Curia* 4728/893. célhatározásról szól.

[2]) Az örökhagyó abban a feltevésben részesit, hogy meghagyását követni fogják. A meghagyás tehát tágabb értelemben vett feltevést képez, és *Windscheid* a meghagyás helyébe a feltevés tágabb kategoriáját helyezi (Pand. I. 316. l., III. 82. l., továbbá: »Die Lehre des röm. Rechts von der Voraussetzung«).

A *Curia* a meghagyást a feltétellel egy tekintet alá helyezi 8545/891: ». . . . hogy az örökös az egész örökséget egy bizonyos. részben az ő belátására bízott célra forditani köteles, ... nem egyéb, mint az öröklésnek meghagyás által történt korlátozása, a mi ép úgy meg van engedve, mint az öröklésnek *bármely más megengedett feltételtől* függővé tétele«. Dt. uf. XXIX. 298. l.

A szöveg fogalom-meghatározása lényegileg megfelel a magyar jav. 187., 188. §§, német jav. 1757. §, Mommsen jav. 120—122. §§-nak.

[3]) A meghagyás tehát másban is állhat, mint célmeghatározásban. vagy a részesités hovaforditása iránti intézkedésben, t. i. átalában oly terhelésben.

kép a végrendeleti előny értékét (p. o. meghagyás, hogy az öröklött érték mily papirokba fektettessék); de különbözik az egyszerű tanács vagy kivánságtól,[4]) mely többnyire fenforog, midőn a teljesités csupán a terhelt érdekében van.

Mig a hagyomány a részesitettnek oly követelési igényt nyujt az örökös vagy más hagyományos ellen, melynek kielégitése vagyonát az örökhagyó szándékának megfelelőleg gyarapitja; a meghagyás csak a terhelt örökös vagy hagyományos kötelezettségét állapitja meg, mely jogi kényszerrel érvényesithető ugyan, de nem harmadik személy követelési igénye alapján, és nem irányul arra, hogy a harmadik személy vagyonát gyarapitsa; a meghagyás teljesitése ez utóbbit eredményezheti ugyan, de a rendelkezés célja és súlypontja nem részesités, hanem terhelés. Az örökhagyó örökösét vagy hagyományosát p. o. arra kötelezi, hogy neki díszes temetést rendezzen; lelki üdvösségeért bizonyos számú miséket mondasson; az örökhagyó életrajzát megírja; kedvenc paripáját jól tartsa, fiait serdült korukig bizonyos személy által tanittassa. A legutóbbi esetben az illető harmadik személynek nincs követelési joga, s az örökhagyó első sorban nem fektet súlyt a részesitésre (melyet az különben is megszolgál), hanem a fiúk nevelésére; a többi esetekben pedig az örökhagyó maga az egyedüli érdekelt. A meghagyás teljesitése által a harmadik személy vagyona gyarapodhatik, de ez nem célja a meghagyásnak; ha az volna, hagyomány forogna fen, s azt kellene feltennünk, hogy az örökhagyó csak véletlenül vagy tévedésből választotta a meghagyás alakját. Ezeknek eldöntése a végakarat értelmezésétől függ.

---

melynél fogva a részesitésért valami szolgáltatást kell tenni, v. ö. *Arndts:* Pand. 120., 123. ll. és a szövegben előadottakra nézve különösen *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 615., 616. ll.

[4]) *Curia* 4728/893: »hogy az örökhagyó végr.-ében felemlitette azt is, hogy az, a ki a hagyományt átveszi, »szives lesz« azt egy bizonyos, előtte tudvalevő és a végrendelkező által szivére kötött célra forditani, ... ezen kijelentésben egy kivánság vagyis inkább emlékeztetés nyer kifejezést. Az ily módon kifejezett óhaj teljesitése birói kényszerrel kieszközölhető nem lévén, jogi hatálylyal nem bir és olyannak veendő, mintha nem is nyilvánittatott volna.« Ü. L. 1894. 40. sz.

A felfüggesztő feltételtől abban különbözik a meghagyás, hogy amaz elhalaszt, de nem kötelez; ez nem halaszt el, de kötelez (teljesitése legalább közvetett úton kikényszerithető); ott a részesités elnyeréséről, itt annak elvesztéséről van szó; amannak bekövetkezése mint bizonytalan lebeg az örökhagyó előtt, emennek bizonyos bekövetkezése rendelkezésének kiinduló pontját képezi.[5])

Abban, hogy kötelez és hogy az örökhagyó a bizonyos bekövetkezés feltevéséből indul ki, különbözik a bontó feltételtől is; de ezzel közel határos, s az elválasztó vonal gyakran elmosódik. Mert mindkettő valamely szolgáltatásban (itt t. i. csak a potestativ bontó feltételről lehet szó), mindkettőnek hatása a végakarat megszegése esetén a részesités elvesztésében áll.[6]) A meghagyás teljesitése azonban enyhébb megitélés alá esik, mint a merevebb szabályoknak alávetett feltételé (mert mig a meghagyásnál a hagyománynyal szemben a terhelési, a feltétellel szemben már a liberalitási szándék a túlnyomó); s igy a kérdés az, hogy mily jogi következményeket tartott szem előtt az örökhagyó: útmutatóul itt sem a használt kifejezés, hanem a végakarat értelmezése szolgálván.

2. A meghagyásnak a lehetőség szerint teljesen kell eleget tenni. Ha a kivánt szolgáltatást teljesiteni, a kijelölt célt elérni, a követelt módon eljárni nem lehet, a végakarat legalább megközelitőleg teljesitendő (az örökhagyó p. o. sirboltot rendelt, s a részesités értéke csak sirkőre telik).[7]) Ha

[5]) V. ö. *Vécsey:* Institutiók 235. l., *Zlinszky:* M. Magánjog 134. l., *Unger:* Erbrecht 85. l., *Savigny:* System III. 231. l.

Az uralkodó nézet szerint kétség esetén nem feltétel, hanem meghagyás fenforgása mellett kell dönteni; mert ez utóbbi a csekélyebb korlátozás. Más nézeten (minden vélelem mellőzése mellett) van *Arndts* i. m. 123. l. 17. jegyzet.

[6]) *Frank* szerint a meghagyásban bontó feltétel fekszik (i. m. 456. l.). és az osztr. ptkv. 709. §-a is annak tekinti. Hatása azonban, mint alant látjuk, csak vétkes meghiusitása esetén ugyanaz mint a bontó feltételé.

[7]) »Miután az örökhagyó, respondeál *Modestin*, látványosságot rendelt, habár olyant, melyet ebben a városban nem szabad ünnepelni, nem lenne méltányos, ha az örökösök azzal, mit az örökhagyó látványosságra szánt, gazdagodnának. A hagyományt tehát az örökösök és a városi elöljáróság

ez ki van zárva, elég a komoly, bár sikertelen törekvés; s a mennyiben még erre sincs alkalom, vagy a teljesités egyátalán lehetetlen, a meghagyás nem-létezőnek veendő. A szolgáltatásnak más szolgáltatásra való átváltozásához (conversio) vagy a teljesités lehetetlensége folytán való törléséhez azonban az érdekeltek beleegyezése szükséges; a terhelt egyoldalú kijelentése vagy a végrendeleti végrehajtó hozzájárulása nem elegendő. Magától értetvén, hogy az átváltozásnak vagy törlésnek egyátalán nincs helye, ha az örökhagyónak a körülményekből kivilágló akarata szerint a meghagyás szorosan teljesitendő.

A lehetetlenség elbirálásánál közömbös, akár kezdettől fogva, akár későbbi esemény miatt, s akár egyátalán, akár a körülmények, különösen a részesitett egyéni körülményeinél fogva, végre, akár physikai, akár jogi okokból lehetetlen a teljesités (ha az örökhagyó tudta, hogy lehetetlen, akkor csak szinleges részesités, nem komoly akarat-elhatározás forog fen).

Felszabadul a meghagyás terhe alól a részesitett akkor is, ha a részesitettől tilos cselekményt vagy abbanhagyást követel (p. o. házasságon kivüli viszony folytatását, a szűkölködő szülők gonosz elhagyását): tilos meghagyást nem kell, mert nem szabad foganatositani.[8] A részesitett nem hivatkozhatik a teljesités lehetetlenségére, ha azt maga okozta; mert a végakarat teljesitését meghiusitván, nem kivánhat részt az örökségből, illetve nem tarthatja meg azt (a szempont ugyanaz, mint az érdemetlenségnél).[9])

hozzájárulásával úgy kell megváltoztatni, hogy az örökhagyó emléke más megengedett módon ünnepeltessék.« (L. 16. D. de usu et usufr. 33, 2.) Hasonlóan osztr. ptkv. 710. §.

[8]) »A mi a végrendelkező tekintélyére vonatkozik, mond *Pomponius*, sem teljesen figyelmen kivül nem hagyható, sem mindenben nem teljesitendő; hanem mindent birói közbenjövetellel kell teljesiteni, hacsak gonoszt nem eredményez.« (L. 7. i. f. D. de ann. leg. 33, 1.)

[9]) V. ö. *Frank* i. h., *Zlinszky* i. h., *Pfaff* és *Hofmann*: Commentar II. 620. l., *Unger:* Erbrecht 84. l. és 85. l. 3. jegyzet; továbbá magyar jav. 188. l., osztr. ptkv. 710. §, porosz Landrecht I. r. 12. cím 510. §, végre l. 8. § 7. D. de cond. inst. 28., 7., l. 17. pr. D. de leg. II. Az érdemetlenségi szempontra vonatkozólag l. Nov. 1. c. 1., 2., továbbá *Arndts:* Pand. 961. l. 2. *a)* jegyzet, *Vangerow:* Pand. II. 374. l.

Mindezek a tételek alapjukat részben a meghagyás saját természetében, részben azonban a hagyománynyal és a feltétellel való rokonságában is lelik: az örökös vagy hagyományos részesitését nem érinti, hogy a reá rótt hagyományt nem lehet vagy nem szabad teljesiteni, s a lehetetlen vagy a tilos bontó feltétel a rendelkezés érvényére nincs befolyással.

3. Miután az örökhagyó abban a feltevésben részesit, hogy meghagyása teljesittetni fog, végakarata az utóbbit a részesitéssel jogi egységgé köti össze oly módon, hogy a részesitett a végrendeleti előny elfogadása által egyúttal az azt terhelő meghagyást is magára vállalja. Ha tehát a feltevést meghiusitja, vagyis a meghagyást az örökhagyó által szabott, különben pedig kellő időben (vagyis szükségtelen haladék nélkül) nem teljesiti, a végrendeleti előnyt elveszti annak javára, kit az örökségből kizárt, fellépésre jogositva lévén meghagyással terhelt hagyományos ellen a hagyománynyal terhelt hagyományos, végrendeleti vagy törvényes örökös; meghagyással terhelt végrendeleti örökös ellen a helyettese, növedékjogra jogositott társörököse, végre a törvényes örökös.[10]) Mig a meghagyás teljesitve nincs, a részesitett joga a most nevezett személyek, mint várományosok joga által korlátolva van *(1894:XVI. t.-c. 55. § 3. pont)*; s ezeknek joga megfelelően biztositandó (*78., 90. §§*), hacsak az örökhagyó, vagy az érdekeltek a biztositást el nem engedték.

4. Az örökhagyó örökösének (hagyományosának) meghagyhatja, hogy a végrendeletet vagy annak valamely intézkedését, a részesités elvesztésének terhe alatt, meg ne támadja (clausula cassatoria, privatoria). A meghagyás elvi szempontból nem kifogásolható, mert az örökhagyó kétségtelenül jogositva van, intézkedéseit szentesitéssel megerősiteni, mely által

[10]) A kereset ugyanabból a szempontból indul, mint a condictio ob causam datorum (condictio causa data, causa non secuta): a részesités jövendőbeli körülmény tekintetéből történt (causa data), és ez a körülmény kimaradván (causa non secuta), nincs alap a végrendeleti előny megtartására, sőt ez visszakövetelhető. V. ö. *Vécsey:* Institutiók 410. l. és lásd l. 2., l. 3., l. 6., l. 8. C. de cond. ob caus. dat. (4, 6), valamint l. 17. D. de usu leg. 33, 2., továbbá *Frank* i. m. 456. l., *Suhayda:* M. Mjog 446. l., *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 209. l.

az öröklésből kizárja a kegyeletlent, a ki végakaratának meghiusitására törekszik.[11]) A tilalom azonban nem terjed ki a végakarati nyilatkozat valódiságának vagy értelmének megtámadására,[12]) vagyis a megtámadás sikertelensége esetén sem veszti el a részesitést; mert nem vétkezik az elhunyt akarata vagy emléke ellen, a ki meggyőződést kiván szerezni, valjon valóban a végakarat-e, vagy annak valóban az az értelme-e, a mit annak állitanak. A megtámadásnak még az örökhagyó kifejezett tilalma sem állhat útjában, mert azzal szemben is felmerülne a kérdés: valódi-e maga a tilalmat tartalmazó nyilatkozat; helyes-e az ellenfél által vitatott értelmezés, a ki hiszen — bármely értelmezés vitatása által — szintén megszegi a tilalmat.

A mondott két esetben tehát egyre megy, akár sikertelen, akár sikeres a megtámadás; mert ha a kétely alaptalannak bizonyul, a megtámadó megtartja a részesitést; ha pedig alaposnak mutatkozik, a végrendelet mint valótlan, az ellenfél által vitatott magyarázat mint helytelen, mellőzendő.

A többi esetekben, melyek t. i. a tilalom alól nincsenek kivéve, megkülönböztetendő, vajjon a tilalom az egész végrendelet vagy annak csak egyes intézkedése ellen irányul. Az egész végrendelet megtámadása p. o. csalás, tévedés, az örökhagyó végrendelkezési,[13]) valamely részesitett öröklési képes-

---

[11]) Ily meghagyás jogosultságát elvi szempontból is tagadja *Kohler* id. értekez. a Jogtud. Közlöny 1888. évi 1. sz. 2. lapján, minden hasonló rendelkezést hatálytalannak vitatván. Ugyanezen álláspónton van a magyar jav. 181. § (indokolása szerint azonban a tilalom csak bizonyos esetekben hatálytalan, 107. l.). A szövegben érintett kérdéseket bővebben tárgyalják *Laurent:* Principes du droit civil XI. 619—638. ll., és *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 648—653. ll.

[12]) *Curia* 4070/886: »... a magyar törvényes gyakorlat szerint is, az örökhagyónak azon végr. intézkedése, mely által az örökösnek v. hagyományosnak valamely haszontóli megfosztás fenyegetése alatt, a végrendeletnek megtámadása tiltatik, ha a végrendeletnek valódisága és értelme vétetik kérdés alá, törvényes hatálylyal nem bir.« (Dtár uf. XVI. 284. l.) Igy intézkedik az osztr. ptkv. 720. §, szász ptkv. 2148. §, Mommsen jav. 116. §, porosz. Landrecht I. r. 12. cím 457. § is.

[13]) Másként határozott a *Curia:* 3327/886: ».... a keresetlevél 5. lapja és a válaszirat 11. l. szerint az érvénytelenités lényegileg azért is

ségének (p. o. a holt-kéz törvény alapján), vagy valamely alaki kelléknek [14]) hiánya miatt, a támadóra nézve hátrányos (részesitését elveszti), ha fellépése sikertelen; de nem hátrányos, ha sikeres, mert a végrendelet megdőlvén, elesik maga a meghagyás is (az örökhagyó tehát ily esetben hiába mondaná ki a törvényes öröklésből való kizárást is). A végrendelet egyes intézkedéseinek megtámadása ellenben, akár sikerrel jár, akár nem, mindig a részesités elvesztését vonja ugyan maga után.

Akár az egész végrendelet, akár egyes intézkedésre vonatkozzék, hatálytalan a megtámadási tilalom, ha valamely tilos rendelkezés, vagy nem-létezőnek tekintendő feltétel megtámadását tiltja meg. Mert a mi érvénytelen, a meghagyás által erőt nem nyerhet. Ezen meghagyás hatása ugyanaz, mint a bontó feltételé. Tilos rendelkezés meg nem támadása nem tilos ugyan, de megtámadásának vagyoni hátrány terhe alatti megtiltása már tilos, mert a törvény kijátszását célozza.[15]) Ily

kéretett, mivel ama végrendelet P. Anna öntudatos bemondásán nem alapul és akaratával nem egyező, eszerint tehát a végintézkedésnek »valódisága« vonatott kérdésbe; már pedig törvényes gyakorlat szerint az örökhagyónak azon végr. intézkedése, mely által az örökösnek v. hagyományosnak valamely haszontóli megfosztás fenyegetése alatt a végr. megtámadása tiltatik, ha a végr. valódisága és értelme vétetik kérdés alá, törv. hatálylyal nem bir.« (*Márkus* gyüjt. II. 305. l.)

Mi ezt az álláspontot helyesnek el nem ismerhetjük. Az akarat valódisága nem vonható a végintézkedés valódiságának fogalma alá. Az előbbinek hiánya az intézkedés érvényét rontja le, az utóbbinak hiánya esetén végintézkedés egyátalán nem történt. Az érvényesség szempontjából pedig a megtámadás összes eseteit ide lehetne vonni, a mi arra vezetne, h. a tilalom mindig hatálytalan lenne. Hozzájárul, h. a jogérvényes akarat, valamint egyátalán a végr. képesség hiánya miatti megtámadás, ha alaptalannak bizonyul, az örökhagyó emlékének kegyeletlen megsértését képezi és rendszerint csak a tilalom kijátszását megkisérlő ürügy gyanánt szolgál.

[14]) Alaki kellékek hiánya miatti megtámadással nem kifogásoljuk a végrendelet valódiságát, mely fenforoghat, habár az előirt alakiságok figyelmen kivül hagyattak, v. ö. *Unger:* Erbrecht 86. l., *Stubenrauch:* Commentar I. 850 l. Ellenkező nézeten van *Laurent* i. m. 629. l., hivatkozva a francia semmitőszéknek egy határozatára.

[15]) »A magyarázatnak úgy kell történni, hogy a törvénynél fogva semmisnek kell kinyilatkoztatni azt, a mi a törvény kijátszására lett hozzáfűzve; mert az állam javára hozott törvény . . . . . a magyarázat által is támogatandó.« (L. 64. § 1. D. de cond. 35, 1.)

meghagyás tehát tilos lévén, nem-létezőnek veendő, úgy mint a tilos bontó feltétel.[16])

Az örökös kijelölése.

45. §.

1. Az örökös kijelölésénél nem szükséges, hogy a végrendelkező az »örökös« szót használja; hanem elégséges, ha örökös kijelölésére irányuló szándéka a végrendeletből kiderül (*Curia* 4620/887. Dt. uf. XIX. 106. l.). A gyakorlatilag fontos kérdés tehát,[1]) hogy az örökhagyó az illető személyt örökösének avagy hagyományosnak akarta-e kijelölni, értelmezés tárgyát képezi; mert meglehet, hogy a végrendelkező az illetőt örökösnek nevezte és az mégis hagyományosnak tekintendő, és viszont, hogy hagyományosként emliti fel, és mégis örökösnek veendő.[2])

[16]) V. ö. *Kohler* id. ért. a Jogtud. Közlöny 1888. 1. sz. 3. lapján, továbbá *Nippel:* Erläuterungen IV. 437. l., *Stubenrauch:* Commentar II. 881. l., *Pfaff* és *Hofmann* i. h., *Laurent* i. h., *Förster-Eccius:* Pr. Privatr. IV. 433. l., *Koch:* Pr. Erbrecht 1138. l.

[1]) Az örökös az örökhagyó hitelezőivel és adósaival közvetlenül áll szemben, mig a hagyományos a hitelezőknek csak annyiban felelős, a mennyiben ők az örököstől nem nyertek kielégitést, és a mennyiben a hagyományos hagyományára nézve kielégitve van. Az örökös más intézkedés hiányában a kiesés által megürült hagyományt, és bizonyos esetekben a más örökös kiesése által megürült örökrészt kapja. Kétség esetén a hagyományos kielégités végett az örököshöz van utalva. Az örökösre a részesités közvetlenül az örökhagyóról száll át, mig a hagyományosnak csak követelési joga van az örökös ellenében (az utóbbi szabály egyébiránt vitás). Az örökösé csak az, a mi a hagyományok kielégitése után fenmarad, stb. Mindezekről bővebben az illető szakaszoknál szólunk.

[2]) *Curia* 6659/890: »néhai B. Tamásnak végrendeletében foglalt azon kifejezés, h. »minden vagyonának neje (alperes) legyen törvényes örököse«, a végr. további szövegével, mely szerint, ha az özvegy és a nagykorúságot elért gyermekek össze nem férnek, az özvegy $^1/_8$ telket tartson meg haszonélvezetül, a többit pedig adja át gyermekeinek, határozott ellentétben van; és miután végrendelkező szándéka nem a használt kifejezések, hanem a végrendelet egész tartalma értelmében birálandó meg; jelen esetben kétségtelen, h. örökhagyó nem nejét, hanem gyermekeit kivánta örököseiül tekinteni s alperest csakis azzal akarta megbizni, h. vagyonát gyermekei nagykorúságáig kezelje, és csakis az özvegyi jog tekintetében kivánt intéz-

Örökös az, a kire a végrendelkező cselekvő vagyonát mint egészet, összeséget, vagy a kire cselekvő vagyonának mint egésznek valamely hányadát hagyja[3]) (»vagyonom örököse Péter öcsém legyen«, »vagyonom Péter öcsémé legyen«, »vagyonom fele Péter öcsémé, másik fele Pál öcsémé legyen«).

Örökös azonban más módon is kijelölhető. A végrendelkező ugyanis ritkán tartja szem előtt a különbséget a vagyonába mint egészbe való belépés, és a halála esetén vagyonából más módon nyerendő kedvezmény közt. Midőn valakire vagyonát mint egészet vagy ennek hányadát hagyja, az a szándék vezérli, hogy az illető személy vagy személyek a vagyona fölötti uralmát folytassák és hogy a hitelezőket s a hagyományosokat ehhez a személyhez (vagy ezekhez a személyekhez) utalja. Ámde ez az akarat nemcsak abban találja kifejezését, ha a végrendelkező vagyonát mint egészet vagy annak hányadát, hanem akkor is, ha vagyonának tetemes, bár nem hányad szerint meghatározott részét hagyja valakire; sőt nálunk sűrűn fordul elő, hogy az örökhagyó, hagyatékának nem számszerinti hányadára rendel örököst, hanem egyes jelentékenyebb vagyontárgyaira, melyek a hagyatékot egészben vagy nagyobb részben kimeritik; gyakran találkozunk különösen oly végintézkedésekkel, melyek a vagyont nagyobb részben vagy egészen kimeritő jelentékenyebb alkatrészeit felsorolva, azokra külön-külön jelölnek ki örököst, s igy mintegy már az osztályt is megejtik; népünk az ily módon részesitetteket örökösöknek nézi és biróságaink gyakorlata ezt helybenhagyja.[4]) E szerint örökösnek tekintendő

kedni az esetre, ha alperes özvegy és gyermekei mint örökösök közt egyenetlenség támadna.« Dt. uf. XXVI. 122. l.

[3]) Az általános tanokban előadtuk, hogy tételes hazai jogunk szerint nem száll át a vagyon mint egész, hanem csupán a cselekvő vagyon mint egész; mert amannak (nemleges) alkatrészét az örökhagyó tartozásai képezik, melyekért pedig az örökös csak az öröksége erejéig felelős és igy azok a hagyatékon fekvő terhet képeznek (1. §).

[4]) Igy p. o. a *Curia* 601/883. örökösnek vette a kedvezményezett személyt következő végintézkedés alapján: »2. Menyem, G. Mártha, fiam özvegyének hagyom a földemnek közepét, a szőllőből pedig a hol tetszik, ott válaszszon harmadát« (Dt. uf. VI. 250., 251. ll.), valamint oly intézkedés alapján, melylyel az örökhagyó az apai és anyai ágon reászállott

az is, a kire az örökhagyó egy vagy több meghatározott dolgot hagyott, melyek az egész hagyatékot kimeritik vagy annak jelentékeny részét képezik, úgyszintén örökös-kijelölés forog fen akkor, ha az egyiknek ingó, másiknak ingatlan vagyonát hagyta. Mindezen esetekben az illetők a reájuk szállott vagyon arányában örökösöknek tekintetnek;[5]) ellen-

---

összes ingó és ingatlan vagyonát hagyta az illetőre (7831/884. Dt. uf. XII. 221. l.), továbbá, melylyel a végrendelkező az egyetlen vagyonát képező ingatlanát két örökösnek hagyja (8432/888. Dt. uf. XXI. 97. l.); egy másik végr.-re vonatkozólag, melyben örökös kifejezetten nevezve nem volt, a *Curia* 3832/894. kimondta, h.: »a végr. tartalma mi kétséget sem hagy fen az örökhagyó azon akarata iránt, h. a hagyatékát képező ház II. r. alp.-t, a háznak holtiglani haszonélvezete s az ingóságok pedig I. r. alp.-t illessék; *a mi által az örökhagyó a most említett személyeket összes vagyona örököseivé rendelte*« (P. T. XXXI. 149. l.), mely kijelentés értelmében egyes tárgyban való részesités által is örökössé válik a kedvezményezett. Hasonlóan *Curia* 3341/890. Dt. uf. XXX. 132. l.

[5]) A szövegével hasonló álláspontot foglalnak el *Frank*: Közigazság törvénye, megkülönböztetvén a vagyon (egész vagyon vagy valamely hányad) és a jószág örökösét 430. l., továbbá *Zlinszky*: M. Mjog 731. l., a magyar jav. 199., 200. §§ (v. ö. indok. 113., 114. ll.), Mommsen id. tervezete 136., 137. §§ és a szász ptkv. 2169—2171., 2183. §§.

Római jog szerint az örökös-kijelölésnek lényegileg a vagyonra mint egészre vagy annak hányadára (pars quota) kell irányulnia. Ha tehát az örökhagyó valakit bizonyos meghatározott vagyontárgyra vagy annak részére, avagy bizonyos összegre jelöl ki örökösnek (institutio ex certa re), a rendelkezés semmis volna. A favor testamentinél fogva azonban ettől eltekintenek és az egyes vagyontárgyra való korlátozást veszik semmisnek. De miután ez az örökhagyó akaratával ellenkeznék, az örökös oly módon kijelöltnek veendő, hogy az örökséget mint fideicommissumot a törvényes örökösöknek, esetleg a valamely korábbi végrendeletben kijelölt örököseinek vagy örököstársainak, avagy más személyeknek tartozik kiadni, a kiktől ő a neki szánt vagyontárgyat mint hagyományt visszakapja. Az eredmény tehát ugyanaz, mintha az örökhagyó az illető személyeket örököseinek, a bizonyos tárgyra kijelölt örököst pedig hagyományosnak jelölte volna ki. Arra nézve, vajjon az utóbbi minden tekintetben csupán hagyományosnak, vagy némely tekintetben örökösnek is veendő-e, a nézetek eltérők. L. az institutio ex certa re tanára vonatkozólag *Neuner* ily cimű munkáját, továbbá *Arndts*: Pand. 916. l., *Vangerow*: Pand. II. 175—187. ll.

Az osztr. ptkv. szerint örökös az, a kire az örökhagyó az egész hagyatékot vagy annak, vonatkozással az egészre, meghatározott részét hagyja (532. §); a kire ellenben egy vagy több dolgot, sommát vagy jogot hágy, az hagyományos, bár a jutalom a hagyatékot legnagyobb részben

ben azt, a ki a végintézkedés alapján az örökségből és annak rovására, más módon nyer kedvezményt, és igy örökösnek nem tekinthető, hagyományosnak nevezzük.[6])

2. Ha az örökhagyó csupán egy örököst jelölt ki, és nem szoritotta a hagyatéknak valamely meghatározott részére, úgy az az egész örökséget kapja; [7]) de ha az egyedüli örökös csak bizonyos meghatározott vagyontárgyra vagy a hagyatéknak csak bizonyos hányadára van kijelölve, akkor az örökség többi része a törvényes örökösökre hárul. A törvényes öröklés ugyanis mindenkor helyt foglal annyiban, a mennyiben az örökhagyó érvényes rendelkezése által kizárva nincs. Az itt emlitett esetben tehát oda kell magyaráznunk az örökhagyó intézkedését, hogy hagyatékának többi részéről azért nem rendelkezett, mert azt törvényes örököseinek szánta, végrendeleti örökösét pedig a részére kijelölt vagyonra kivánta szoritani.[8]) Úgyszintén akkor, ha az örökhagyó úgy intézkedett,

kimeriti (535. §). Hasonló módon intézkedik a porosz Landrecht I. r. 12. cím 4., 254., 256., §§ és a zürichi tvkv. 2076., 2086. §§ (l. ezen §§ magyarázatát *Bluntschli:* »Privatr. Gesetzbuch mit Erläuterungen« 159., 165. ll.). A most idézett törvénykvek álláspontját hazai iróink közül elfogadják *Suhayda* i. m. 423. l., *Knorr:* M. Mjog 488. l., és *Herczegh:* Csal. és ör. jog 146. l., a ki hagyományrendelést lát abban is, ha az örökhagyó a vagyonát kimeritő egyetlen dolgot, mint ilyent megjelölve (»Gyula legyen házam örököse«), hagyja a kedvezményezettre.

[6]) A hagyományt már *Nánásy* is nemlegesen határozza meg: »a hagyomány nem egyéb, hanem némelly részeknek az örökségből való szabad kiszakasztása, és az örökösön kivül másnak valakinek való ajándékozása.« (Testamentom 425. l.)

[7]) *Legf. it.* 600/875: »mert a végrendelet 6. pontjában alperes világosan, közönséges vagyis általános örökösnek van megnevezve, de ha általános örökösnek világosan meg nem neveztetett volna is, minthogy a végrendeletben egyedül ő van örökösül megnevezve, általános örökösül volna tekintendő. Minthogy pedig az örökösre az örökhagyó elhalálozása időpontjában létezett összes vagyoni jogai, a különösen megjelölt hagyományok kivételével, átszállanak stb.« Dt. rf. XIII. 83. l.

[8]) *Curia* 3341/890: »mert a végrendeletek azon esetben, a midőn által. örökös nincs nevezve, akként magyarázandók, hogy az illető örökös vagy hagyományos csakis azt kaphatja a végrendelet alapján, a mi a végrendeletben részére minden kétséget kizárólag kijelölve van; a hagyatékban található egyéb vagyon pedig a törvényes örököst vagy örökösöket illeti.« P. T. XXIII. 43., 44. ll. — Azonos: *Legf. it.* 7242/877. Dt. rf. XVII. 165. l.; *Curia* 8168/886. Dt. uf. XV. 85. l.

hogy végrendeleti örökösei bizonyos hagyatéki tárgyat ne kapjanak, azt kell feltennünk, hogy ő azt törvényes örököseinek szánta, és hogy ez reájuk a törvényes öröklés iránti szabályok szerint háruljon.

A most előadottakból azonban nem következik, hogy a végrendeleti örökös, ha egyszersmind az örökhagyónak törvényes örököse is, ne részesüljön utóbbi minőségében a hagyatéknak abban a részében is, mely törvényes öröklés alá esik.[9]) Ez értelmezési kérdés, mely az öszszerű körülmények szerint döntendő el. Ha a hagyatéknak egy részére kijelölt (egyedüli) végrendeleti örökös a végrendelkezőnek legközelebbi és ebben a fokban egyedüli törvényes örököse (p. o. egyetlen testvére), akkor alig lehet feltenni, hogy az örökhagyó őt a távolabbi rokonok (p. o. nagybátyái) javára a törvényes öröklésből kizárni akarta; szintúgy abból, hogy az örökhagyó a szerzeményi örököst (p. o. hitvestársát) ősi birtokának végrendeleti örökösévé jelölte ki, még nem lehet következtetni, hogy ezáltal őt erre szoritani, evvel kielégiteni, és a szerzeményből kizárni szándékozta. Ha azonban az örökhagyónak ugyanabban a fokban több törvényes örököse van, és az egyiket a hagyatéknak egy részére végrendeleti örökösül jelölte ki, akkor lehet, hogy az örökhagyó ezzel a részesités mérvét akarta meghatározni, mely esetben a végrendeleti örökös a netalán nagyobb törvényes öröklési hányadban nem részesül; de lehet az is, hogy neki a részesitést a törvényes öröklési hányadon felül szánta; végre lehet, hogy a tárgy kijelölése által az osztályt akarta szabályozni. Mindezek a kérdések a végrendelet magyarázatától függnek. Tételes szabálynak is háttérbe kellene szorulnia

V. ö. *Frank* i. m. 445. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 731. l. L. még: magy. jav. 203. §, Mommsen jav. 141. §, szász ptkv. 2174. §, német jav. 1790. §, osztr. ptkv. 554. § (és *Pfaff* és *Hofmann* erre vonatkozó magyarázatát: Commentar II. 66. l.). Római jog szerint a »nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest« szabálynál, vagyis a végr. öröklés kizárólagosságánál fogva a végr. örökös ily esetben is egyedüli örökösnek veendő (*Windscheid:* Pand. III. 26., 65. ll.), nyilvánvaló ellentétben az örökhagyó akaratával, a ki a végr. örököst bizonyos tárgyra v. hányadra jelölvén ki, őt kétségtelenül csak ennek tekintetében szándékozta örökösévé tenni.

[9]) L. az előbbi jegyzetben idézett *curiai* határozatot: »az illető örökös .... csakis azt kaphatja »»a végrendelet alapján«« stb.

az örökhagyónak bebizonyitható, sőt csak valószinűsithető akaratával szemben; annál inkább függ törvény hiányában a megoldás a végrendelet magyarázatától; mely egyébiránt nem csupán magából a végrendeletből, hanem azon kivül fekvő körülményekből is merithető.

Több örökös kijelölése.

46. §.

1. A végrendelkező több örököst is nevezhet; és ha nem intézkedett, hogy ki mit vagy mennyit örököljön, mindnyájan egyenlően osztozkodnak, mivel egyik sem tudná okát adni, miért kapjon többet, mint örököstársai. De az egyenlő osztály szabálya az örökhagyó vélelmezett akaratán alapulván, mellőzendő, ha az örökhagyónak más akarata mutatható ki. Ez áll különösen akkor, ha a kijelölés módjából következik, hogy több örökösnek együtt szánta az örökségnek valamely hányadát. Ha ugyanis a végrendelet az örökösöket több mondatban nevezi meg, és egy mondatba több örököst foglal össze, akkor az utóbbiak a körülményekhez képest egy örökrészre együttesen kijelölteknek veendők. Ez azonban mindenkor magyarázati kérdés. Az együttes kijelölés szándékát kell feltennünk, ha az egy mondatba való összefoglalásnak más okot nem tulajdonithatunk (ha a végrendelet p. o. igy szól »örököseim legyenek: 1. Pál; 2. Péter és József«). De ha a szándék nem nyilvánvaló (p. o. ily kijelölésnél: »örökösöm legyen Pál; örököseim legyenek Péter és József is«), vagy kétséget hágy fen (p. o. »örököseim legyenek: Péter öcsém 2 gyermeke és Pál öcsém«, mely előbbi összefoglalást talán csak kényelemből vagy rövidség okáért használta az örökhagyó), akkor az egyenlő osztály szabálya alkalmazandó.[1]

[1] *Puchta:* »Vorlesungen über das heutige röm. Recht« II. 345. l.; *Unger:* Erbrecht 65. l. 8. jegyzet; l. még *Vangerow:* Pand. II. 198. l.

A szász ptkv. 2175. §-a szerint az egy mondatban vagy egy összmegjelöléssel nevezett örökösök egy örökrészt kapnak, holott ezt helyesen csak a végintézkedés magyarázatától lehet függővé tenni. Magyarázati kérdésnek elismeri ezt a római jogra nézve is *Arndts:* Pand. 920. l. 3. jegyzet; l. még *Windscheid:* Pand. 64. l.

Az utóbbi példából látható, hogy értelmezés dolga az osztály akkor is, ha az örökhagyó többeket egy gyüjtőszóba vagy névbe foglalt össze. Itt sokféle combinatió képzelhető. Igy p. o. előfordulhat, hogy az örökhagyó a gyüjtőnév mellett kitette az egyéni nevet is (»örököseim legyenek Pál öcsém gyermekei, Péter és József, és Péter öcsém fiai, Antal, Lajos és Gábor«), vagy hogy az egyéni neveket az egyik gyüjtőnév mellett kitette, a másik mellől kihagyta; vagy hogy az egyik mellől viszont a gyüjtőnevet hagyta ki (»örököseim legyenek Péter öcsém fiai, Antal, Lajos és Gábor, továbbá Pál és József«, mely utóbbi kettő szintén az örökhagyó unokaöcscse) stb. Mindezen esetekben az öszszerű körülmények alapján magyarázandó az örökhagyó akarata, vajjon fejenkinti vagy pedig törzsenkinti, illetve oly osztályt tartott-e szem előtt, miszerint a gyüjtőnév alatt foglaltak együttesen kapjanak egy örökrészt.[2])

Ha a végrendelet az osztályrészeket nem határozza meg, hanem e tekintetben külön iratra hivatkozik, az irat azonban az örökhagyó halála után fel nem található, akkor két esetet kell megkülönböztetni, a szerint, a mint a végrendelet a külön irattal már elrendelt felosztásra, vagy a külön irattal jövőben elrendelendő felosztásra hivatkozik. Az első esetben, akár külön okiratot nem is készitett az örökhagyó, akár készitett ugyan, de az irat utóbb elveszett: bizonyos, hogy egyenlő osztályt nem akart, de bizonytalan, milyen felosztást kivánt; akarata tehát határozatlan, nyilatkozata a teljesség hiányában szűkölködik, s igy maga az intézkedés érvénytelen. Másként birálandó el a másik eset, midőn t. i. jövőben szerkesztendő, de fel nem talált külön iratról van szó. Az örökhagyó itt is egyenlőtlen osztályrészeket szándékozott

---

[2]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 77. l. Az osztr. ptkv. 559. §-a itt törvényes magyarázati szabályt állit fel. Ha t. i. a kijelölt örökösök közt oly személyek találkoznak, a kik közül némelyek a többiekkel szemben a törvényes öröklésnél egy személynek veendők, akkor ezek a végrendeleti öröklés alapján való osztálynál is csak egy személynek tekintendők. A ptkv. commentatorai szerint azonban ez az örökhagyónak kimutatható más akaratával szemben mellőzendő.

megállapitani, de a végintézkedés fentartása érdekében felteszszük, hogy szándékától utóbb elállott: az intézkedés tehát érvényes, és az örökösök egyenlő osztályrészeket kapnak (v. ö. fent 35. § 1. pont).[3])

2. Ha az örökhagyó több örököst jelölt ki, és pedig mindeniket határozott hányadra vagy hagyatéki tárgyra, melyek azonban a hagyatékot nem meritik ki, akkor az utóbbinak többi része a törvényes örökösökre hárul. Ez kifolyása annak az elvnek, miszerint a végrendeleti és a törvényes öröklés egymás mellett is helyt foglalhat.

De ha bizonyos, hogy a végrendelkező a kijelölt örökösöknek az egész hagyatékot szánta, akkor a törvényes örökösök semmit sem kapnak, habár az örökhagyó a hányadok kitételében, vagy a hagyatéki tárgyak felsorolásában tévedett volna. Ily esetben a hagyaték a kijelölt örökösök közt a végrendelkező valószinű akarata szerint osztandó fel. Útmutatóul szolgálhatnak a következők:

a) Ha az örökhagyó hányadokat állapitott meg, és ezek a hagyatékot nem meritik ki, akkor az örökhagyó valószinű akaratának az felel meg, hogy az egyes hányadokat aránylagosan gyarapitsuk.[4])

---

[3]) Ez a római jog álláspontja, l. 2., l. 36., l. 81. § 1. D. de hered. instit. 28, 5.; l. 12. D. de bon. pp. 37, 11. (v. ö. fent 35. § 3. jegyzet), melyet (az osztrák jogra nézve is) elfogad *Unger:* Erbrecht 64. l. 4. jegyzet, ellenben visszutasit Mommsen tervez. (indok. 202. l.), a ki az összes esetekben az intézkedés érvénytelensége mellett dönt; mig az *Gruchot:* Pr. Erbrecht I. 529. l. szerint az összes esetekben érvényes.

A két eset megkülönböztetése ellen azt lehet felhozni, hogy valamint a második esetben felteszszük, hogy az örökhagyó szándékától utóbb eltért, ugyanily joggal feltehetjük az első esetben, hogy a külön iratot utóbb megsemmisitette, s igy egyenlő osztályt kivánt; az akarat tehát az utóbbi esetben is határozott lévén, az intézkedés érvényben tartandó. Viszont az intézkedésnek mindkét esetben való érvénytelensége mellett azt lehetne felhozni, hogy a külön irat talán csak részben intézkedett (vagy intézkedett volna) az örökségről (határozott hányadokat szánván az örökösöknek); miből folyólag nem tudni, hogy az örökhagyó mennyit szánt a törvényes és mennyit a végrendeleti örökösöknek, s igy a végrendelet, mint határozatlan, figyelembe nem jöhet. De mi mindezeket a feltevéseket önkényeseknek és alig indokolhatóknak tartjuk.

[4]) *Frank* i. m. 445. l., német jav. 1794. §, hesseni jav. 130. §. porosz Landr. I. r. 12. c. 265. §.

b) Másként áll a dolog, ha a végrendelkező hagyatékát nem osztotta hányadokra, hanem mindenik örököse számára egyes vagyon-alkatrészeket jelölt ki, némely tárgyról azonban nem intézkedett (feledékenységből, vagy azért, mert ezeket csak később szerezte meg). Ily esetben (mely igen gyakran fordul elő) az örökhagyó célzata első sorban arra irányul, hogy az örökösök azt kapják, a mit nekik külön-külön szánt; mérlegeli ugyan az egyes részesitések értékét, de nem fektet fősúlyt az aránylagos osztályra. Valószinű tehát, hogy akarata a fel nem sorolt vagyonok tekintetében sem irányult volna aránylagos felosztásra, hanem inkább arra, hogy a fel nem sorolt tárgyakat egyik vagy másik (talán mostohábban részesitett) örökösre hagyja (mindig feltéve, hogy bizonyos, miszerint az örökhagyó a törvényes öröklést a fel nem sorolt vagyonra nézve is kizárni akarta). Miután azonban a végrendeletből csak az tűnik ki, hogy minden, tehát a fel nem sorolt vagyona is, a kijelölt örökösöké legyen, más intézkedés hiányában az egyenkint fel nem sorolt értékeket az utóbbiak közt egyenlően kell felosztani.[5])

Itt a legegyszerűbb eljárás az, ha a törtszámokat közös osztóval látjuk el (a mennyiben nem birnak különben is azzal), és a szorzókat összeadjuk; a szorzók összege adja azután a tulajdonképeni osztót, az egyes osztók pedig a keresett hányadok tulajdonképeni szorzóit képezik.

Példák: Péter ki van jelölve $^1/_7$-re, Pál $^2/_7$-re, János $^3/_7$-re; a szorzók összege 6, tehát a felosztás: Péteré $^1/_6$, Pálé $^2/_6$, Jánosé $^3/_6$. Az eredmény ugyanaz, mintha a fenmaradó $^1/_7$ részt aránylagosan (1 : 2 : 3) osztanók fel; ugyanis Péteré volna annak $^1/_6$ része = $^1/_{42}$, Pálé $^2/_{42}$, Jánosé $^3/_{42}$; Péter kap tehát összesen $^1/_7 + ^1/_{42} = ^7/_{42} = ^1/_6$-részt; Pál $^2/_7 + ^2/_{42} = ^{14}/_{42} = ^2/_6$; János $^3/_7 + ^3/_{42} = ^{21}/_{42} = ^3/_6$ részt.

Az első módszer sokkal egyszerűbb és világosabb, és bonyolultabb esetekben is célszerűen alkalmazható, p. o. Péteré $^1/_5$, Pálé $^1/_6$, Jánosé $^1/_7$. A közös nevező 210, vagyis: $^{42}/_{210}$, $^{35}/_{210}$, $^{30}/_{210}$, a mi összesen $^{107}/_{210}$, s igy a hagyaték nincs kimeritve. A felosztás tehát igy eszközlendő: $^{42}/_{107}$, $^{35}/_{107}$, $^{30}/_{107}$. L. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 72. l., *Stubenrauch:* Commentar I. 714. l., *Nippel:* Erläuterungen IV. 69. l. (a ki a második módszert ajánlja). A kérdés, mely nem annyira jogi, mint inkább számfejtési nehézségeket okoz, csupán az osztrák irodalomban van kimeritően tárgyalva.

[5]) Igy intézkedik a porosz Landrecht I. r. 12. cím 266. §.

Némelyek nézete szerint a most érintett esetben csupán a fel nem sorolt s az örökösök közt egyenlően felosztandó vagyonok mennek örökség-számba, mig ellenben az egyenkint felsorolt tárgyak előhagyományoknak tekintendők. Ez azonban ellenkeznék mind a méltányossággal, mind az örökhagyó valószinű akaratával, a mi szembeötlő, ha az esetleges hagyatéki terhekre gondolunk: ezek az örökségnek egyenlő eloszlása folytán az örökösöket (egymás közti viszonyukban) egyenlően terhelnék, mig az »előhagyományok« értékének eltérése esetén a hagyaték cselekvő részében különböző mértékben részesülnek. Persze, ha a fel nem sorolt vagyon képezné a hagyaték nagyobb részét (a mi azonban ritkán esik meg, és akkor is többnyire az örökhagyó szándékos mulasztására vezetendő vissza), akkor feltehető, hogy az örökhagyó a felsorolt tárgyakat csakugyan előhagyományok gyanánt szánta. A végrendeleti öröklésnek ez a kérdése tehát szintén a végakarat értelmezésén fordul meg, és nem dönthető el általános szabálylyal.[6])

3. Ha az örökhagyó által megállapitott hányadok a hagyatékot meghaladják, az összes örökrészek aránylag leszállitandók. Az örökhagyó szándéka ugyanis valószinüleg az volt, hogy az örökség az általa kitett arányban osztassék fel, és csak a számban (a törtszámok osztójában) tévedt. Ha tehát p. o. igy intézkedett: »Péteré legyen vagyonom $^3/_4$ része, Pálé is vagyonom $^3/_4$ része«, akkor mindenik a vagyon felét kapja; vagy ha igy intézkedett: »Péter legyen általános örökösöm, vagyonom fele Pálé legyen«, akkor lehetséges az a magyarázat, hogy Péter kijelölése Pálé által korlátozva legyen, mely esetben mindenik az örökség felét kapná; másrészről az mondható, hogy az örökhagyó kijelentése az arány megállapitását is tartalmazza, minélfogva Péter $^2/_3$, Pál (Péter t. i. kétszer annyit kapjon, mint Pál) $^1/_3$ részt nyer. Fenti megfontolásunk az utóbbi magyarázatot eredményezi.[7])

[6]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann* i. h. 73. l.; előhagyományt vitatnak *Stubenrauch* i. h. 714. l., és *Nippel:* Erläuterungen IV. 69. l.

[7]) És ez az uralkodó felfogás; l. magyar jav. 207. §, szász ptkv. 2177. §, hesseni jav. 132. §, Mommsen jav. 142. §, német jav. 1793. §;

Miután magyarázati szabályról van szó, az természetesen csak akkor alkalmazható, ha az örökhagyó más akarata nem derül ki. Ha tehát az örökhagyó végrendeleti kijelentéséből vagy a végrendelet egyéb tartalmából bebizonyitható, hogy a hányadok megállapitása p. o. azért haladja meg a hagyatékot, mert az örökhagyó a végrendelkezés folyamán akaratát megváltoztatta és az előbb nevezett örökösöknek vagy azok valamelyikének kevesebbet akart hátrahagyni, akkor csak az illető örökösök hányadai szállitandók le.

4. Ha az örökhagyó egy vagy több örököst határozott részben, másokat hányad meghatározása nélkül jelölt ki örökösnek, akkor abbeli akaratát kell feltennünk, hogy az utóbbiak a határozott hányadok levonása után fenmaradó részt kapják, s azt egymás közt egyenlően feloszszák. [8])

De ha a hányadok a hagyatékot kimeritik vagy meg-

l. továbbá *Frank* i. m. 445. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 732. l.; *Siebenhaar:* Commentar z. sächs. Gesetz III. 299. l. és a [4]) jegyzetben idézett irókat.

Az aránylagos levonás hasonló módon számitandó ki, mint az aránylagos hozzáadás. Példa: Péteré $^{1}/_{6}$, Pálé $^{2}/_{6}$, Jánosé $^{4}/_{6}$. A szorzók összege 7, tehát a felosztás: $^{1}/_{7}$, $^{2}/_{7}$, $^{4}/_{7}$; vagy a fentemlitett másik módszer szerint: a fölös $^{1}/_{6}$ a részek arányában (1 : 2 : 4) hetedekre osztatván, az egész hagyatéknak $^{7}/_{42}$ részét képezi; s igy levonandó Péter részéből $^{1}/_{42}$, marad $^{7}/_{42} - ^{1}/_{42} = ^{6}/_{42} = ^{1}/_{7}$, Páléból $^{2}/_{42}$, marad $^{14}/_{42} - ^{2}/_{42} = ^{12}/_{42} = ^{2}/_{7}$; végre Jánoséből $^{4}/_{42}$, marad $^{28}/_{42} - ^{4}/_{42} = ^{24}/_{42} = ^{4}/_{7}$.

Justinian a szövegben előadott második esetet úgy dönti el, hogy Pál kijelölése által a Péteré korlátozva van (l. 23. pr. C. d. leg. 6, 37); döntése azonban csak erre a (különben is fölötte ritkán előforduló) esetre vonatkózik és a szabálynak más esetekben való alkalmazását nem érinti. (V. ö. *Windscheid*: Pand. III. 68. l.)

[8]) Magyar jav. 206. §, osztr. ptkv. 557. §, hesseni jav. 131. §, német jav. 1795. §, Mommsen jav. 143. §, szász ptkv. 2179. §; a római jog hason intézkedésére nézve l. *Windscheid* i. m. III. 66. l.

Példák: *a)* »Péteré legyen vagyonom $^{1}/_{3}$ része, Pálé is $^{1}/_{3}$ része; örökösöm legyen János és Gyula is«: itt az utóbbi kettő egy-egy hatodrészt kap. Ha három van határozatlan módon kijelölve, akkor mindenik egy-egy kilenczed részt kap stb. *b)* »Péteré legyen vagyonom $^{1}/_{3}$ része, Pálé $^{1}/_{5}$ része; a többit János és Gyula örököljék«: itt Péter $^{5}/_{15}$, Pál $^{3}/_{15}$, János és Gyula egyenként $^{7}/_{30}$ részt kap; ha az utóbbiakon kivül Lajos is határozatlanul van kijelölve, akkor ez a három egyenként $^{7}/_{45}$ részt kap stb.

haladják, akkor a határozott részekre kijelölt örökösök hányadai aránylagosan és pedig oly mértékben szállitandók le, hogy a korlátozás nélkül kijelölt örökösök mindenike annyit kapjon, a' mennyi a legkisebb hányaddal részesitett örökös számára fenmarad.[9])

Ez a magyarázat természetesen csak akkor áll, ha az örökhagyó eltérő akarata ki nem derül. De kérdés, vajjon helye van-e ennek az értelmezésnek akkor is, ha az örökhagyó a határozatlanul kijelölt örökösöket kifejezetten »a maradékra«, »arra, a mi marad«, »a többire« utalta?

Több eshetőséget kell szemügyre vennünk. Lehet, hogy az örökhagyó a maradékra utalt örökösöket a határozott részekre kijelölt örökösöknek helyettesiteni akarta, úgy hogy ezek valamelyikének kiesése esetén az előbbiek a törvényes örökösöket megelőzzék. Azonban ezt az eshetőséget csak akkor fogadhatjuk el, ha az örökhagyó helyettesitési szándékának fenforgására positiv támpontokkal birunk. Egy másik eshetőség az, ha az örökhagyó tudta, hogy a határozott részek a hagyatékot kimeritik. Ekkor az az intézkedése, miszerint valaki »a többit« kapja, komolynak nem vehető, s ennélfogva érvénytelen. Ily eshetőséget azonban csak akkor fogadhatunk el, ha a komoly szándék hiánya teljesen be van bizonyitva, mert nem szabad feltennünk, hogy az örökhagyó a halál

---

[9]) Magyar jav. 207. §. osztr. ptkv. 558. §, porosz Landrecht I. r. 12. cím 269. §, szász ptkv. 2180. §, hesseni jav. 131. l., Mommsen jav. 144. §. *Frank* i. m. 446. l., *Zlinszky* i. m. 732. l. Másként dönt a római jog l. *Windscheid* i. m. 68. l.

A kiszámitás és aránylagos leszállitás legegyszerűbben úgy történik, ha határozatlan hányad gyanánt (egyelőre) a legkisebb hányaddal részesitett örökös hányadát veszszük, és ezután úgy járunk el, mint a hagyatékot túlhaladó hányadok leszállitásánál. Példák: *a)* »Péter, Pál és János vagyonom egy-egy harmadát kapják; Gyula és Lajos is legyenek örököseim.« Az utóbbi kettő úgy veendő, mintha szintén egy-egy harmadra lenne kijelölve. Megoldás: a szorzók összege 7; s igy Péter kap $^3/_7$, a többi négy fejenként $^1/_7$ részt. *b)* Már a határozott hányadok is meghaladják a hagyatékot: »Péteré legyen $^1/_2$, Pálé $^1/_3$, Jánosé $^4/_5$, Gyula és Lajos is stb.« Az utóbbiak egyenként $^1/_3$-ra kijelöltnek vétetnek. Megoldás: közös osztó 30; hányadok $^{15}/_{30}$, $^{24}/_{30}$, $^{10}/_{30}$, $^{10}/_{30}$, $^{10}/_{30}$. Szorzók összege 69. Felosztás: $^{15}/_{69}$, $^{24}/_{69}$, $^{10}/_{69}$, $^{10}/_{69}$, $^{10}/_{69}$. V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar I. 715. l.

gondolatával szemben incselkedett, örökösével tréfát akart űzni. Lehet az is, hogy az örökhagyó kétségben volt, vajjon a határozott hányadok kimeritik-e a hagyatékot? De ez az eshetőség ritkán fog fenforogni. Hátra van tehát az a (legtöbb valószinűséggel biró) eset, hogy az örökhagyó a hányadok kiszámitásában tévedett, azt gondolván, hogy a hányadok nem meritik ki a hagyatékot. Itt pedig ismét meg kell különböztetni, vajjon akkor, ha tévedésére figyelmeztetik, a határozott részeket kisebbitette volna-e vagy sem? A valószinűség az előbbi álláspont mellett szól; s ennélfogva az örökhagyó akarata a kérdéses kitételek esetén is úgy magyarázandó, mint a fent tárgyalt főesetben, mindig feltéve, hogy eltérő szándéka ki nem mutatható.[10])

Más szempont irányadó akkor, ha az örökhagyó egy vagy több örökösének a hagyaték meghatározott tárgyait hagyta, másokat pedig határozott tárgyak kijelölése nélkül, vagy a maradékra nevezte örököseinek. A valószinűség a legtöbb esetben itt is a mellett szól ugyan, hogy az örökhagyó tévedésben volt; csakhogy nem tévedett a kiszámitásban, hanem abban a feltevésében, hogy a felsorolt tárgyakon kivül van még vagyona, vagy haláláig még szerez vagyont, melyet törvényes örököseinek kizárásával a határozatlanul kijelölt örökösök kapjanak. Itt nagyobb jogosultsággal bir az a feltevés, hogy az örökhagyó, ha tévedésére figyelmeztetik, nem változtatja meg azon örökösök javára tett intézkedését, a kiknek egyenként megjelölt tárgyakat hagyott. De még akkor is, ha ez a magyarázat meg nem áll, bajosan lehetne meghatározni a kulcsot, mely szerint az egyes örökösök részesitése az örökhagyó valószinű akaratának megfelelően arányositandó lenne. A határozatlanul kijelölt, vagy a maradékra utalt örökösök tehát ily esetben semmit sem kapnak,

---

[10]) L. a magyar jav. indokolását 115. l., a német jav. indok. V. k. 67. l., *Pfaff* és *Hofmann* Commentar II. 75. l.

Másként dönt *Ulpian*, a ki az intézkedést szószerint magyarázva, »a többire« nevezett örökösnek semmit sem itél oda; l. 17, 3. § D. de hered. inst. 28. 5. Álláspontját helyesli *Unger*: Erbrecht 63. l., és Mommsen javasl. 144. § 2. bekezdés.

hacsak az örökhagyó akaratának eltérő magyarázatára kellő támpontot nyujtó körülményeket ki nem mutatnak.[11])

Folytatás. A növedékjog.

47. §.

1. Ha az örökhagyó több örököst nevezett az egész hagyatékra, és egy vagy több örökös kiesik (nem képes vagy nem akar örökölni), az örökhagyó pedig a kieső örökös részére helyettest nem rendelt, akkor az a kérdés, hogy a megürült örökrészszel mi történjék, a végrendelet magyarázata útján oldandó meg.[1])

a) Ha ugyanis az örökösök osztatlanul (részek megállapitása nélkül) vannak kijelölve, az örökhagyó valószinű akarata gyanánt azt kell feltennünk, hogy a megürült részt a kijelölt többi örökösnek kivánta juttatni. Mert a törvényes örökösök nem tarthatnak reá igényt, miután az örökhagyó azáltal, hogy a végrendeleti örökösöket az egész hagyatékra jelölte ki, abbeli akaratának adott kifejezést, hogy a törvényes örökösöket kizárja. Az osztatlanul kijelölt örökösök pedig úgy tekintendők, mintha az örökhagyó mindeniknek az egész hagyatékot szánta volna, korlátolva a többi örökösök kijelölése által. Ha tehát az egyik örökös kiesik, akkor az annak nevezése által történt korlátozás megszűnvén, a többi örö-

---

[11]) V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 732. l. **A magyar jav. 207. § (a szász ptkv. 2185. § és Mommsen jav. 145., 146. §§ nyomán) a határozott vagyontárgyakra nevezett örökösök illetőségét »aránylag oly mérvben szállitja le, hogy a határozatlan örökösök oly örökrészt kapjanak, mint kapniok kellett volna, ha az előbbiekkel együtt hányad megjelölése nélkül neveztettek volna örökösöknek«, vagyis az egész hagyatékot a kedvezményezettek arányában egyenlően osztja fel. Ezt a kulcsot azonban önkéntesnek tartjuk, mert az örökhagyó valószinű akaratával nem indokolható.**

[1]) A törvényes öröklésnél a növedékjog kérdése azáltal nyer megmegoldást, hogy itt az örökhagyó halálának időpontja szolgálván irányadóul, az öröklés, és pedig a törvény erejénél fogva, azok javára nyílik meg, a kik a mondott időpontban léteznek. A ki tehát törvényes öröklésre igényt tarthatna, de kiesik, az öröklés ezen neménél figyelembe nem jön. Ennélfogva a növedékjogról csak a végrendeleti öröklés szempontjából szólunk.

kösök jutaléka megfelelően gyarapodik, a megürült részszel megtoldatik, az utóbbi része a többi örököséhez hozzá nő (toldalék, növedékjog). Ugyanez áll akkor is, midőn az örökhagyó több örököst az egyenlő osztályt átalános kifejezésével jelölt ki (p. o. »örököseim legyenek egyenlő részekben Péter és Pál«), vagy számszerüleg egyenlő hányadokat állapitott meg. Mert itt nem akarta őket részeikre szoritani, hanem csak azt biztositani, hogy ne kapjanak egyenlőtlen részeket, vagyis csak az osztály módját akarta megállapitani.[2])

Növedékjogra az örökhagyó valószinű akarata szerint első sorban azok tarthatnak igényt, kiket ugyanarra a hányadrészre vagy ugyanarra a vagyontárgyra együtt nevezett örökösökül (re coniuncti); ezek tehát a többi örökösöket az

[2]) Római jog szerint a növedékjog a végrendeleti öröklésnél a »nemo pro parte testatus, pro parte intestatus« elvén alapul. A megürült rész azért lesz a végrendeleti, és nem a törvényes örökösöké, mert az öröklés ezen két nemének egymás mellett helye nem lehet. A növedékjog tehát mindig, és pedig jogi szükségnél fogva áll be, minélfogva azt az örökhagyó tilalma sem zárhatta ki. Növedékjognak kiesés esetén csupán akkor nem volt helye, ha az örökhagyó ily esetre helyettes örökösről gondoskodott. V. ö. *Vangerow*: Pand. II. 369. s köv. II., *Dernburg*: Pand. III. 176. l., *Brinz*: Pand. III. 170. l., *Vécsey*: Institutiók 566. l.

Miután hazai jogunk a római jog idézett szabályát nem ismeri, a növedékjogot csak az örökhagyó akaratának magyarázatára alapithatjuk.

Íróink közül a növedékjognak helyt ád *Zlinszky*: M. Mjog 702. l., *Suhayda*: M. Mjog rendszere 437. l., *Knorr*: M. Mjog 503. l. *Frank* szerint a növedékjog a római jog idézett szabályának következése lévén, »miután az anyaszabály nálunk nem áll, a következésnek is szűnnie kell«. De hozzáteszi, hogy ». . . a kik határozott rész kiszabása nélkül, meg vannak az örökségre híva, ezeké az egész maradék, tehát mindaz, a mivel az örökség szaporodik, és ennélfogva a megürült részt is ők nyerik.« (Közigazs. törv. 446. l.) A növedékjogot föltétlenül kizárja *Herczegh* (Csal. és örökl. jog 213. l.), mert a római jog fenti szabálya megszűnvén, a következmény sem állhat meg; továbbá *Emődy*: M. Mjog II. 602. l. L. még *Admeto Géza*: »A növedékjog a magy. örökjogban« a »Jog« 1895. 1. sz.

Birói gyakorlatunkban a növedékjoggal csak igen gyéren találkozunk, s az részleteiben kifejtve nincs.

A szövegben előadott magyarázati szabályokat támogatja a magy. jav. 380. § 1. bekezdés, osztr. ptkv. 560. §, német jav. 1797. §, hesseni jav. 137. §, Mommsen jav. 234. §, szász ptkv. 2269. §, porosz Landrecht. I. r. 12. cím 281. §.

illető hányadra vagy tárgyra nézve megelőzik.[3] [4]) Vajjon növedékjogra hivatkozhatnak-e azok is, a kiket az örökhagyó egy mondatba foglalt össze (verbis coniuncti), a végintézkedés magyarázatától függ. Az egy mondatba való összefoglalás azonban önmagában még nem értelmezhető úgy, hogy az örökhagyó az egyik örökös kiesése esetén annak részesitését a vele egy mondatban nevezett többi örökösöknek szánta (p. o. ha az örökhagyó igy intézkedett volna: »Örökösöm legyen Péter és Pál. Örökösöm legyen János is«). Másként állana a dolog, ha az örökhagyó az örökösök egy részét, ellentétben a többiekkel, egy átalános megjelöléssel foglalta egybe. Itt az a szándéka tűnik ki, hogy ezek együtt egy részt kapjanak, ezek tehát voltaképen egy hányadra vagy tárgyra vannak kijelölve (p. o. »örököseim legyenek Péter gyermekei és Pál gyermekei«; itt valamelyik gyermek kiesése esetén annak testvérei előnynyel birnak a másik törzs fölött).[5])

[3]) Támogatja ezt *Curia* 1205/889: Az örökhagyó az esetre, ha gyermekei meghalnának, vagyonának haszonélvezetét özvegyének hagyományozta. Utóbbi azt vitatja, hogy haszonélvezete már az egyik gyermek halálával lép hatályba. A *Curia* kimondja, hogy az idézett kifejezés a szavak közönséges értelme szerint nem magyarázható máskép, mint hogy alperes haszonélvezeti joga csak mindkét gyermek halála után lép hatályba. (Dt. uf. 275. l.)

Budapesti tábla 11163/893: »Ha az örökhagyó többek részére nem bizonyos meghatározott részekben, vagy számszerűleg meghatározott összeget, hanem az összes hagyományosok részére rendel egy meghatározott hagyományt kiszolgáltatni a nélkül, hogy meghatározná, hogy abból az egyes hagyományosokat mily rész illeti; ha a hagyományosok közül valamelyik a hagyomány megszerzése és átvétele előtt meghal, annak jutaléka nem törvényes örököseire, hanem a növedékjognál fogva a hagyományostársakra száll.« (Ü. L. 1894. 7. sz.)

[4]) Figyelemre méltó, hogy az itt érintett kérdés régi jogunkban vita tárgyát képezte. *Fekete-Csaplovits:* Problemata iuridica (122., 123. l.) szembe állitja az eltérő nézeteket: azt, mely szerint a megürült rész növedékjognál fogva (iure accrescendi) a hagyományos-társakra hárul, mert a mit a végrendelkező az örökségből kihasitott, az ujabb intézkedése nélkül ahhoz hozzá nem csatolható; és a másik nézetet, melynek értelmében a megürült rész a korábban elhunyt hagyományos örököseire, ilyenek nem-létében a fiscusra száll.

L. még a *Curia* 1753. évben hozott határozatát (közli *Nánásy:* Testamentom 155. l.), és *dec. 26.* divis. success.

[5]) L. a magyar jav. indokolását 177., 178. ll., és *Brinz* Pand. III. 176—178. ll.

b) Ha az örökösök határozott hányadrészek kijelölése mellett vannak nevezve, és a hányadrészek a hagyatékot kimeritik, akkor az a kérdés, hogy valamely örökös kiesése által megürült hányadrész a törvényes, vagy a kijelölt többi örökösöké legyen-e, két szempontból itélhető meg.

Ha abból indulunk ki, hogy az örökhagyó az egyenlőtlen hányadrészek kiszabása által csak az osztály módozatait, illetve azt akarta megállapitani, hogy az egyik örökös többet, a másik kevesebbet kapjon, de nem kivánta az örökösöket az illető hányadokra szoritani; és ha a hagyatéknak a határozott hányadrészek által való kimeritését úgy magyarázzuk, hogy ebben az örökhagyónak a törvényes örökösöket kizáró akarata nyilvánul, akkor a megürült hányadrészt a kijelölt többi örökösnek kell odaitélnünk.

Mi azonban a törvényes örökösöknek kedvező nézetet tartjuk helyesebbnek. Mert valószinű, hogy az örökhagyó a részek kiszabása által nemcsak azt akarta megállapitani, hogy ki mennyit kapjon, hanem azt is, hogy többet ne kapjon: és habár a hagyaték kimeritése által a törvényes örökösöket ki akarta zárni, ezt mégis csak abban a feltevésben tette, hogy a kijelölt örökösök mindnyájan tényleg örökösökké lesznek. A megürült rész tehát csak akkor lesz a többi kijelölt örökösöké, ha az örökhagyó a törvényes örökösöket kifejezetten kizárta.[6]) Ugyancsak a végrendeletben foglalt részesitésre van szoritva oly örökös is, a kire az örökhagyó valamely határozott vagyontárgyat hagyott.

Ha azonban a határozott hányadra, vagy vagyontárgyra nevezett örökösökön kivül egy vagy több örökös hányadrészek kijelölése nélkül van nevezve, akkor a megürült hányad vagy vagyontárgy az utóbbiak részesitéséhez hozzánő; mert az örökhagyó a határozatlanul nevezett örökösöket általános

[6]) L. a 45. § (örökös kijelölése) 7. jegyzetében idézett curiai határozatokat.

A szöveg álláspontját osztja a magyar jav. 380. § 2. bekezdése, Mommsen jav. 237. §, hesseni jav. 134. §, osztr. ptkv. 562. §, szász ptkv. 2272. §, továbbá *Zlinszky:* M. Mjog. Az ellenkező nézetet támogatja a ném. jav. 1797. § (l. indokolását V. 70., 71. ll.), és a porosz Landrecht I. r. 12. cím 283. §.

örököseinek tekinti oly módon, hogy mindaz, a mi más személyeké nem lesz, tehát a megürült érték is, az övéjük legyen.[7])

2. Miután a növedék jogának alkalmazása magyarázati szabályon alapul, világos, hogy annak nincs helye, ha a végrendeletből kiderül, hogy az örökhagyó azt kizárni kivánta. A kizárás lehet kifejezett vagy hallgatag. Mennyiben tekintendő hallgatag kizárásnak a határozott örökrészre vagy tárgyra való kijelölés, illetve az egész hagyatéknak ily kijelölésekkel való kimeritése, azt fent elemeztük. Kizárás rejlik az örökös-helyettesitésben is, mert a helyettes örökös annyiban, a mennyiben a kieső örökös helyébe lép, a többi örökösöket (a kiknek örökrészeihez a megürült rész hozzánőtt volna) megelőzi.[8]) De ha a helyettesités hatálytalanná válik, a növedék joga helyt foglal. Viszont az örökhagyó akarata a helyettesitést is kizárhatja az örököstársak növedékjoga javára

3. Miután az örökhagyó valószinű akarata szerint az, a ki a megürült örökrészt kapja, nem részesülhet kedvezőbb elbánásban annál, a kinek a megürült vagyon eredetileg szánva volt, és miután a hagyatéki terhek a terheltnek kiesésével nem szűnnek meg; ennélfogva az, a ki a megürült örökrészt elnyeri, viseli az avval egybekötött terheket is.[9])

A megürült örökrészszel átszálló terhek közé számitandók: a hagyományok, meghagyások, utóöröklési vagy utó-

[7]) L. osztr. ptkv. 561. §; ellenben a szász ptkv. 2271. §-a ily esetben csak a határozatlanul nevezett örökös-társaknak egymás között ád növedékjogot, abból indulván ki, hogy a hagyatéknak ez a része reájuk nézve közös örökrészt képez.

[8]) Hasonlóan intézkedik a legtöbb törvényhozás; a szász ptkv. 2192. § és Mommsen 152. §-ban foglalt eltérésről a helyettesitést tárgyazó szakaszban szólunk.

[9]) »A vagyon a teherrel megy által.« *Hk. I. 82. 10. §.*

»Miután már megállapitottuk, mond *Justinian*, hogy a hagyaték összes terheivel arra szálljon, a ki azt elnyeri, ezennel rendeljük, hogy ha valamely feltétel vagy teher volna kikötve, a mely valaminek adásában áll; mindnyájan, a kik a nyereségben részesülnek, előnyük arányában a tehernek is legyenek alávetve (l. unica 9. §. Cod. de caduc. toll. 6, 51.). L. még magyar jav. 384. §, osztr. ptkv. 563. §, szász ptkv. 2275. §, Mommsen jav. 243. §.

hagyományosi korlátozások, a kiesett örökös személyéhez nem kötött feltételek, hagyatéki adósságok (ez utóbbiak persze nem tekinthetők az örökhagyó által rendelt terhelésnek) stb.

Ellenben nem szállnak át oly terhek, melyek természetüknél fogva csak a kijelölt örökös által teljesithetők, vagy az örökhagyó (kifejezett vagy hallgatag) akarata értelmében csak a kijelölt örökös által teljesitendők. Előbbiekre példa: hogy az örökös egy könyvet írjon; pap létére az örökhagyó lelki üdvére miséket mondjon, tanférfiú létére bizonyos személyt neveljen, művész létére bizonyos művet készitsen, bizonyos meghatározott tárgyat, melyet előre kapott (p. o. családi ékszert) osztályra bocsásson (mert ezt a tárgyat a többiek nem képesek osztályba adni) stb.

Az utóbbiakra példa: hogy az örökös egyátalán vagy bizonyos személylyel házasságra lépjen, valamely gyámságot vállaljon stb. Mindkét nemű esetben a teher akkor, ha más mint az eredetileg kijelölt örökös kapja az örökrészt, ki nem kötöttnek tekintendő.[10])

Az örökös, a kinek a toldalék jut, az avval egybekötött hagyományokért csak a toldalék erejéig felelős.[11]) Az örökösnek eredetileg szánt örökrész ugyanis a toldalék által mintegy önmagában öregbedvén, azzal együtt egy egészet képez. Miután pedig örökséget nem lehet részben visszautasitani:[12])

[10]) V. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 91., 92. ll.; *Sintenis:* Pand. III. 674. l.; *Vangerow:* Pand. II. 345. l. és az előbbi jegyzetben idézett törvényhozási munkálatokat.

»Ha a szavak — folytatja *Justinian* a fentidézett helyen — úgy vannak szerkesztve és a szolgáltatás oly természetű, hogy az, a mi elrendelve lett, más által nem teljesithető; akkor a teher, habár az előny másnak jut, arra ne szálljon át, mert ez sem a dolog természeténél fogva nem lehet, sem a végrendelkező nem akarta.... Ily intézkedésekről felteendő, hogy az örökhagyó arra szoritotta, a kinek bőkezűségének bizonyitékát hagyta.«

[11]) »mert valamint hogy a dolog és örökség a teherrel együtt jár, úgy megforditva annyiban, a mennyiben az örökségbeli fundus fogyatkozik, a teher-viselésnek kötelessége is megszűnik« (*dec. 10.* de evictore et evictione).

[12]) mert ez nemcsak bonyodalmakra adna alkalmat, hanem arra is vezetne hogy az örökös és nem az örökhagyó határozná meg, hogy ki mit és mennyi, örököljön (erről az örökség megszerzését tárgyazó szakaszban bővebben szólunk).

oly örökös, a kire valamely túlterhelt toldalék háramlik, abban a kényszerhelyzetben lenne, hogy vagy elveszíti az egész örökséget, vagy a toldalékból nem fedezhető terheket a neki eredetileg szánt örökrészből kénytelen kielégiteni. Felelősségét tehát a toldalék erejéig kell korlátozni, a mi nemcsak méltányos, hanem megfelel az örökhagyó valószinű akaratának is: ez utóbbi arra irányult, hogy az egyik örökösnek jutalékát hagyományokkal terhelje, a másikét nem; mely szándékkal ellenkeznék az, hogy a kedveltebb örökös, a ki a toldalékot kapja, a másik örökösre rótt terhet a saját örökségéből fedezze. A végakarat tehát helyesen úgy fog teljesittetni, ha a tehermentesen szánt örökrészre nem háritjuk át a terheket, másrészről azonban a toldalékot, az örökhagyó akarata szerint avval egybekötött hagyományok kielégitésére forditjuk.[13])

Az örökös-helyettesités.

48. §.

1. Az örökhagyó arra az esetre, ha az örökös-nevezés hatályba nem lép, vagy hatályából kilép, a kijelölt örökös helyébe más örököst nevezhet (helyettes-örökös, örökös-helyettesités).[1]) A helyettes örökös helyébe is lehet örököst rendelni, úgyszintén a másod-örökös helyébe harmadik személyt és igy tovább. Helyettesitésnek van helye a hagyományoknál is.

A helyettesités hatályba lép: *a)* ha a kijelölt örökös nem akar örökölni: az örökségről lemondott, vagy azt visszautasitja; *b)* ha a kijelölt örökös nem képes örökölni, és pedig: *α)* személyében fekvő okból: ha az örökhagyó előtt vagy a kitűzött feltétel bekövetkezése előtt meghalt, vagy ha az öröklésre érdemetlenné, vagy az öröklés megnyilta előtt öröklésre

[13]) V. ö. a hesseni jav. indokait a 236. §-hoz, továbbá a porosz Landrecht I. r. 12. cím 287. §-át, és a német jav. 1799. §-át.

A magyar jav. 386. §, osztr. ptkv. 563. §, Mommsen jav. 243. §, szász ptkv. 2275. § a »res cum onere vadit« elvének kimondására szoritkoznak.

[1]) Közönséges helyettesités (substitutio vulgaris) ellentétben egyrészt az alant tárgyalandó hitbizományi helyettesitéssel (utóöröklés, substitutio fideicommissaria), másrészről a gyámhelyettesitéssel (substitutio pupillaris).

képtelenné lett; β) tárgyi okból: ha az örököst kijelölő intézkedés semmis, vagy megdöntetik.[2])

Ha valaki helyettesitve van arra az esetre, hogy a kijelölt örökös nem akar, vagy arra, hogy nem képes örökölni, az örökhagyó akarata kétség esetén oda magyarázandó, hogy a helyettesités mindkét esetre szól. Az örökhagyó ugyanis többnyire azért rendel helyettest, mert vagyonát inkább ennek, mint törvényes örököseinek szánja, s az utóbbiakat ki akarja zárni. Fölötte valószinűtlen tehát, hogy hagyatékát csak az egyik esetben (ha az első sorban kijelölt nem akar örökölni) kivánta a helyettesnek juttatni, a másik esetben (ha nem képes örökölni) azonban már a törvényes örökösöknek és viszont. Sőt ellenkezőleg, valószinű, hogy nem fektetett súlyt a kifejezésre, hanem csak arra, hogy a mennyiben a vagyon nem lesz az első sorban kijelölté, szálljon a másod-örökösre; és feltehető, hogy ha a helyettesitést csak az egyik esetre kivánta volna szoritani, ezt világosan kifejezte volna (a rendelkezés p. o. igy szól: »Péter legyen örökösöm, de ha előttem halna meg, minden vagyonom Pálé legyen«. Az örökhagyó itt arra gondolt, hogy ha vagyona nem lesz Péteré, legyen Pálé; és nem arra, hogy Pál csak Péter korábbi halála esetén, egyébként azonban, ha Péter p. o. szerzetbe lép vagy az örökséget épen talán Pál kedvéért visszautasitja, ne örököljön).[3]) Az előadottak egyébiránt nem tekinthetők szabály

[2]) A β) alatti eseteket csak a német ptkv. tervezete 1800. § és indokolása V. 74., valamint *Dernburg*: Pand. III. 169. l. emliti. A többi esetekre nézve l. *Frank* i. m. 447. l., *Zlinszky*: M. Mjog 733. l., *Herczegh*: Családi és örökl. jog 305. l., *Wenzel* i. m. II. 498. l., *Suhayda* i. m. 438. l., továbbá magyar jav. 208. §, osztr. ptkv. 604. §, porosz Landrecht I. 12. cim 50. §. szász ptkv. 2187. §, code civil 898. §, Mommsen jav. 148. §, hesseni jav. 44. §.

[3]) *Curia* (a *bpesti tábla* itél. indok. hh.) 3731./889: »a végrendelet ezen kifejezésének, »h. ha kisunokám Cs. S. meghalna«, más értelmezést tulajdonitani nem lehet, mint h. örökhagyó közönséges, esetleg gyámhelyettesitést akart, ahhoz képest, a mint Cs. S. *örököséve nem lenne*, vagy halála oly korban állna be . . . stb.« (P. T. VIII. 81. l.)

V. ö. *Huszty*: Jurisprudentia practica II. 42. 2., *Zlinszky* i. h. 733. l.; l. még *Jellinek Arthur*: »A közönséges helyettesités« (Ü. L. 1890. 16. sz.) Igy dönt a magyar jav. 309. §, német terv. 1801. §, porosz Landr: I. 12. cim 52. §, szász ptkv. 2189. §, Mommsen jav. 49. §, mig az osztr. ptkv. 605. §, és a hesseni jav. 155. § az ellenkező álláspontot fogadják el.

gyanánt, hanem csak útmutatásul az örökhagyó akaratának kideritésénél.

2. A helyettesités feltételes örökös-nevezés: a feltétel az, hogy az első sorban kijelölt személy nem nyeri el az örökséget.[4])

A helyettesnek a feltétel bekövetkezésekor élnie és öröklésre képesnek kell lennie, mely esetben öröklési jogát átörökiti a saját örököseire. A feltétel bekövetkezésének időpontja *a)* némely esetben összeesik az örökhagyó halálával: ha ugyanis az örökös az örökhagyó előtt elhunyt, vagy lemondott, vagy öröklésre képtelenné lett, vagy öröklésre érdemetlen; *b)* némely esetben a helyettesités esete csak később következik be, de ha bekövetkezik, úgy tekintendő, mintha már az örökhagyó halálakor bekövetkezett volna: ha az örökös az örökséget visszautasitja (mert akkor úgy tekintendő, mintha örökössé sem vált volna), vagy ha az örökös-nevezést tartalmazó rendelkezést semmisnek nyilvánitják, vagy megdöntik (mert az érvénytelenség következményei már az örökhagyó halálával beálltaknak veendők); *c)* végre némely esetben a helyettesités csak az örökhagyó halála után áll be, de hatása nem vonatik vissza az örökhagyó halálának időpontjára: ha az örökös-nevezéshez fűzött feltétel az örökhagyó halála után hiusul meg.

Ha a kijelölt örökös nem lesz örökössé, a helyettes lesz örökössé és igy tovább. A másod, stb. örökös azonban nem az első helyen kijelöltnek, hanem az örökhagyónak jogutóda.

Ha ellenben a kijelölt örökös örökössé lesz (és később sem teszi magát öröklésre érdemetlenné), a feltétel meghiusul, és ezzel a helyettesités hatálytalanná válik.

Az örökös azonban az örökhagyó halálával és a nélkül, hogy az elfogadás iránt nyilatkoznia kellene, szerezvén meg az örökséget; ha azt sem el nem fogadja, sem birtokba nem veszi, kétség támadhat, vajjon csakugyan akar-e örökölni. A helyettesités sorsa ily esetben függőben marad, és a helyettes esetleg az örökös roszakaratának van kiszolgáltatva.

[4]) *Huszly:* i. m. II. 42. l., *Frank* i. m. 447. l.

Hogy a függőségnek véget vessen, a helyettes az öröködési eljárás meginditását, és ha az örökös a hagyatéki tárgyaláson meg nem jelenik és igényét záros határidő alatt nem érvényesiti, a hagyaték átadását kérheti.[5])

A hagyatéknak a helyettes részére történt beszavatolása azonban nem szolgálhat akadályul arra, hogy az örökös öröklési igényét az elévülési határidőn, vagyis 32 éven belül a törvény rendes útján érvényesitse.[6])

Ha a helyettes feltételesen van nevezve, akkor két feltétel forog fen: az, a melyet minden helyettesités magában foglal, és az, a mely a helyettesitéshez van fűzve, p. o. »Péter legyen örökösöm, ha hugomat nőül veszi; ha nem veszi el, Pál azonban elveszi, akkor ő legyen örökösöm.«

3. Az örökhagyó egy örökösnek több helyettest rendelhet (egymás mellett); magától értetvén, hogy ezek más intézkedés hiányában egyenlő részben örökölnek. Az örökhagyó továbbá a társörökösöket egymásnak kölcsönösen helyettesitheti (substitutio reciproca, mutua, breviloqua), a mi nem egyéb, mint a növedéki jognak az örökhagyó általi kifejezett elismerése (p. o. »vagyonom fele legyen Péteré, egy-egy negyede Pálé és Gyuláé; a melyik nem örökölne, annak

---

[5]) *1894: XVI. t.-c.* (az örökös. eljárásról) *3. §:* »Meginditandó az örök. eljárás. ha annak meginditását kéri: 1. az örökös, kötelesrészre jogositott, vagy az utóörökös.« A törvény az örökös-helyettest nem emliti ugyan, azonban kétségtelennek tartjuk, hogy az ör. eljárás meginditását ő is kérheti, ha a helyettesitésből folyó öröklési igényét érvényesiteni kivánja.

63. §: »Ha a meg nem jelent örökös örökösödési igényét a megjelent örökösök el nem ismerik: a meg nem jelent örökös a tárgyalást vezető kir. közjegyző által egy ujabb határnapra azzal idézendő meg, hogy meg nem jelenése esetén igényét a hagyaték tárgyalása során nem fogják figyelembe venni. . . . . .«

»Ez esetben azonban az örökség vagy hagyomány átadásának csak akkor van helye, ha a meg nem jelent örökös vagy hagyományos el nem ismert örök. igényét, illetőleg hagyományát az elmulasztott tárgyalási határnaptól számitott 30 nap alatt keresettel nem érvényesiti. . . .«

[6]) *1894: XVI. t.-c. 89. §:* »Az örökös, utóörökös és kötelesrészre jogositott . . . igényüket az elévülési határidőn belül a törvény rendes útján érvényesithetik, még pedig akkor is, ha a hagyat. tárgyalásra meg nem jelentek, vagy ha az örök. eljárás során mulasztást követtek el igényeik érvényesitése körül.

része a többieknek jusson«), mely esetben az örökhagyó akaratát más intézkedés hiányában helyesen oda fogjuk magyarázni, hogy a megürülő részt a helyettes társörökösöknek örökrészeik arányában szánta (ha tehát Gyula nem örököl, akkor az ő részének $^{2}/_{3}$-a Péternek és $^{1}/_{3}$-a Pálnak jut).[7] Ugyanez áll akkor, ha a társörökösök csupán az egyik örökös számára vannak helyettesekül rendelve.[8])

Végre az örökhagyó az egymásnak kölcsönösen helyettesitett társörökösök mellett egy harmadik személyt is helyettesithet. Az osztály kérdése itt különböző módon oldható meg. Ha abból indulunk ki, hogy az örökhagyó a társörökösöket ebben az esetben is részeik arányában akarta helyettesiteni, akkor a megürült részből a harmadik személy (extraneus) számára egy fejrész kihasitandó és a többi a helyettesitett társörökösök közt örökrészeik arányában felosztandó. Ha ellenben az extraneus helyettesitésében azt látjuk, hogy az örökhagyó ezáltal az örökös-nevezésnél követett szabálytól eltérni kivánt, akkor a megürült rész a társörökösök és a harmadik személy, mint részek megjelölése nélkül helyettesitettek közt, egyenlően osztandó fel. Itt ismét eltérő magyarázatnak lehet helye akkor, ha az extraneus a megürülendő résznek bizonyos meghatározott hányadára van helyettesitve; mert ilyenkor jogosult a feltevés, hogy az örökhagyó őt erre kivánta szoritani, egyebekben azonban az örökös-nevezésnél szabott arányt a helyettesitésnél is fen akarta tartani. De lehetséges oly magyarázat is, hogy az extraneus a kieső örökös részéből abban az arányban részesüljön, a melyben az utóbbi az egész örökségből részesült volna; ha tehát p. o. az örökség felére lett nevezve,

[7]) Ez a római jog álláspontja (*Windscheid:* Pand. III. 84. l., *Brinz:* Pand. 86., 87. ll. L. 23. D. de vulg. et pup., 28. 6.), a melyet elfogad a magyar jav. 212. §, osztr. ptkv. 607. §, német terv. 1803. §, Mommsen jav. 153. §, hesseni jav. 157. §, szász ptkv. 2193. §. L. még *Zlinszky:* M. Mjog 734. l., *Suhayda:* M. Mjog 438. l., *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 305. l., *Bánffay Simon:* »Kritikai szemelvények az örökl. jogról szóló tvjavaslatból« a »Jog« 1888. 17. sz. 142. l.

[8]) Ezt kiemeli a német terv. 1803. §-a, Mommsen 153. § és a szász ptkv. 2193. § nyomán.

akkor részének felét az extraneus, másik felét pedig a helyettesitett társörökösök az örökségre való kijelölésük arányában kapják. A szempontok ezen tarkaságával szemben a megoldást az öszszerű eset magyarázatára kell bízni.[9])

4. Az örökhagyó több örökösnek egy helyettest rendelhet. Ha mindeniknek külön rendelte (p. o. »vagyonomat testvéreimre hagyom; a melyik előttem hunyna el, annak részét Péter barátom kapja«), akkor a helyettesités bármelyiknek kiesése esetén lép hatályba; mert az intézkedés ugyanaz, akár mindenik örökösnek más-más személy lett helyettesül rendelve. Ha ellenben a helyettes a társörökösöknek közösen lett rendelve (p. o. »vagyonomat testvéreimre hagyom; ha ők előttem halnak el, akkor Péter barátom örököljön«), akkor megkülönböztetendő, vajjon az örökösök közt van-e helye növedéki jognak, vagy sem. Ha van helye (miként az imént mondott példában), akkor a helyettes csak akkor örököl, ha a kijelölt örökösök egyike sem örököl. Mert a helyettes az egész örökségre, nem egyes részekre lett helyettesitve, mig tehát az előbbi esetben a helyettesités a növedéki jogot kizárja, itt az utóbbi amazt megelőzi.[10]) Másként áll a dolog, ha az örökösök közt nincs helye növedéki jognak (p. o. mert határozott részre, vagy tárgyra vannak kijelölve). Itt már egy örökös kiesése is a helyettes javára szolgál, mert eltérő intézkedés hiányában feltehető, hogy az örökhagyó a megüresedett vagyont inkább neki szánta, mint a törvényes örökösöknek.[11])

[9]) Az első álláspontot elfogadja a római jog: L. 32. D. de vulg. et pup. subst. 28, 6., l. *Windscheid:* III. 84. l. 9. jegyzet, *Vangerow:* Pand. II. 206. l., a szász ptk. 2193. §, a hesseni jav. 158. §, és helyesli *Unger:* Erbrecht 91. l. A második álláspontot elfogadja a magyar jav. 212. § 2. bekezdés, az osztr. ptkv. 607. §, és helyesli Mommsen jav. indokolásában 241. l. (153. §). nemkülönben *Zlinszky:* M. Mjog 734. l. L. még *Suhayda:* M. Mjog 438. l., ifj. *Cholnoky Imre:* M. Mjog 533. l. A részben eltérő harmadik nézetet vitatja *Stubenrauch:* Comm. I. 765. l., továbbá *Pfaff* és *Hofmann:* II. 228. l. A negyedik lehetőséget felemliti a német ptkv. terv. indokolása V. 77. l., magyarázati szabály felállitásától azonban a szövegben emlitett okból tartózkodik.

[10]) V. ö. *Zlinszky* i. h., *Suhayda* i. h., *Pfaff* és *Hofmann* i. h., *Unger* i. m. 92. l. magyar jav. 211. §. Mommsen jav. 152. § és indokol. 240. l.

[11]) L. az előbbi jegyzetben legutóbb emlitett négy munkát.

5. Az örökösre rótt terhek áthárulnak a helyébe lépő helyettesre; mert nem tehetjük fel, hogy az örökhagyó őt kedvezőbb elbánásban akarta volna részesiteni, mint az örököst. Kivételnek van helye, ha a kötelezettség akár az örökhagyó akarata, akár a dolog természete szerint az örökös személyéhez van kötve. Ide számitandó különösen az az eset, midőn az örökhagyó az örököst olyas valaminek tevésére kötelezte, a mire csak ő képes, a helyettes azonban nem képes; igy p. o. ha az örököst arra kötelezte volna, hogy szobrász létére a millennium alkalmából bizonyos szobrot készitsen. De ha a helyettes is szobrász, akkor abból kell kiindulnunk, hogy az örökhagyó a szobor létesitését akarta biztositani és a helyettest azért nevezte, hogy ő készitse el azt, a mennyiben az örökös nem nyerné el az örökséget.

Az örökös-nevezéshez fűzött feltétel elbirálásánál megkülönböztetendő, vajjon bekövetkezése a véletlentől függ-e vagy sem.

Első esetben nem lehet a feltételt (conditio casualis) a helyettesre is kiterjeszteni, mert nyilvánvaló, hogy az örökhagyó — hacsak a feltételt a helyettes kijelölésénél nem ismételte — épen azért nevezett helyettest, hogy az örökség a feltétel be nem következése esetén ne jusson a törvényes örökösöknek: ez a szándék pedig meghiusulna, ha a helyettesitést is a feltétel teljesitésétől tennők függővé.

Más szempont lép előtérbe, ha a feltétel teljesülése egészben vagy részben az örökös akaratától függ (conditio potestativa v. mixta).

Ily intézkedés gyakran csak feltétel szinében jelentkezik, mig lényegileg a meghagyás, vagyis teher természetével bir. Ennélfogva az örökhagyó akaratának magyarázata alapján döntendő el, vajjon túlnyomó-e az örökös személyéhez való vonatkozás, a midőn a helyettes az örökséget a feltétel meghiusultával feltétlenül nyeri el; vagy pedig meghagyásnak veendő-e a feltétel, a mely esetben az a helyettesre is kiterjed.[12])

[12]) A római jog az örökösnek szabott feltételt nem terjeszti ki a helyettesre. L. 73. D. de hered. instit. 28, 5., s ezt követi a magy. jav.

Az utóöröklés.

a. Az utóöröklés esetei.

49. §.

1. Az örökhagyó örököst oly módon nevezhet, hogy ez az örökséget vagy annak bizonyos részét egy másik örökös után kapja (utóöröklés, hitbizományi helyettesités, substitutio fideicommissaria). Emezt első örökösnek, azt, a kire az örökség ő utána hárul, utóörökösnek nevezzük.[1])

210. § (l. indokolás 117. l.), Mommsen jav. 150. §, az osztr. ptkv. 702. §. szász ptkv. 2190. §. A német ptkv. terv. magyarázati szabályt itt sem ád. l. indokolás V. 78. l. *Dernburg:* Preuss. Privatr. III. 426. l. szerint a feltétel a helyettesre is kiterjed akkor, ha harmadik személy javára végzendő, és a helyettes által is teljesithető cselekményről van szó.

[1]) Az utóöröklés intézményét 1848 előtti iróink is tárgyalták. »Megszokott történni, mond *Geörch Illés,* hogy az Intéző örökössének rendeli Pétert, ennek magvaszakadta után Pált, ennek ki-hóltta után Jánost és igy tovább . . . mely esetben Pált és Jánost várandó örökösnek (haeres substitutus) nevezzük. Mindnyájan örökösök tehát; de egyiknek sincs tellyes uradalma, . . . (mert a jószágot) úgy mint hitére bízott vagyont (fideicommissum) tartozik annak valóságában egészben a várandó örökösökre szállitani.« (Honnyi törvény II. 341., 342. ll.) L. még *Nánásy:* Testamentom 418. l. 5. pont, *Huszty:* Jurisprud. pract. II. 42. l., *Fekete-Csaplovics:* Problemata iuridica 285., 286. ll. és *Frank:* Közigazság törv. 447. l. A joggyakorlatba azonban alig ment át; arra akkor szükség nem volt, mert az első szerző szerzett javaiban az öröklést tetszés szerint szabályozhatta, és mert másrészről tágabb értelemben hitbizomány volt minden ősi, miután az szükség vagy nyilvánvaló célszerűség esetét kivéve, elidegenithetlen volt (*Kövy:* Elementa 245. l.). Ujabb törvényeink (*1877:XX. t.-c. 30. § c) pont; 1894: XVI. t.-c. 79., 80. §§)* az intézményt, mely ujabb joggyakorlatunkban meghonosult, kifejezetten elismerik.

A rómaiak öröklési jogával az utóöröklés elvi ellentétben áll, mert felfogásuk szerint az örökösnek közvetlen utódlása az öröklés lényegében rejlik, az örökösi minőség pedig állandó oly értelemben, hogy az örökösnevezés idő tekintetében nem korlátozható, és az örökhagyó és az örökös uralma közt más személy uralmának helye nincs (semel heres, semper heres, L. 88. D. de hered. instit. 28, 5). Szerintük tehát a vagyon az örökösről (fiduciarus) más személyre (fideicommissarius) csak hagyomány útján szállhat át. De mig a régi jogban ily rendelkezés alakjára, vagyis arra fektették a fősúlyt, hogy a singularis successio szabályait alkalmazták, a későbbi jog a vagyonnak mint egésznek átszállásában látta az intézkedés lényegét. Nero alatt a senatus-consultum Trebellianum kimondotta, hogy az

Az utóörökös nemcsak akkor nyeri el az örökséget, ha az első örökös megszűnik örökösnek lenni, hanem — a mennyiben az örökhagyónak más akarata ki nem világlik — akkor is, ha az első örökös nem lesz örökössé; az utóörökös-nevezés az örökös-helyettesitést is magában foglalván.[2]) Abból kell ugyanis kiindulnunk, hogy az örökhagyó, a ki az első örököst az utóörökös kedvéért korlátozta, amannak kiesése esetén vagyonát inkább az utóörökösnek szánja, mint törvényes örököseinek.[3])

2. Utóöröklés hallgatag is rendelhető, oly intézkedés által, mely az utóörökös-nevezést magában foglalja. Az ide tartozó eseteket lehetetlen mind felsorolni, miért is a gyakrabban előforduló esetekre szoritkozunk.

a) Hallgatag utóörökös-nevezés rejlik abban, ha az örökhagyó örökösének megtiltja, hogy az örökhagyó által reáhagyott vagyonról végrendelkezzék. Ily intézkedés által a végren-

---

örökség kiadásával az örökös jogai és kötelezettségei a fideicommissariusra szállnak át. A fideicommissum hereditatis tehát most már lényegileg különbözik a többi hagyományoktól. Teljesen azonban még sem válhatott meg a hagyományok tanától, mert az habár eredményére nézve öröklés, a megszerzés feltételeire nézve mégis hagyomány gyanánt jelentkezik.

A modern törvényhozások végleg szakitottak e dualismussal, mely szerint az egyik heres, a másik heredis loco est; az egyik az öröklési jogosultsággal bir, a másik az örökös jogának gyakorlatára van jogositva. A logika szabályaival nem ellenkezik, hogy a vagyon egymásután több örökösé legyen; sőt a gyakorlati felfogás egyenesen megkivánja, hogy azt, a ki más után kapja az örökséget, örökösnek, kijelölését pedig valóságos örökös-nevezésnek ismerjük el. Hazai jogunk a modern törvényhozások álláspontját fogadta el.

V. ö. a történeti részre nézve *Vécsey:* Institutiók 595—597. ll., továbbá *Gans:* Erbrecht in weltgeschichtl. Entwicklung (Berlin 1825) II. 222—240. ll., *Lassalle:* System d. erworb. Rechte II. 120—140. ll., *Windscheid:* Pand. III. 417. l. és *Bruns* a *Holtzendorff* Encyclopaediájában (7. kiadás) I. 368. l.

[2]) *Budapesti tábla* 36420/884: »Az utóörökösödés (hitbizományi helyettesités) a közönséges helyettesitést is magában foglalja.« (Dtár uf. XIII. 326. l.) L. még magy. jav. 236. §, osztr. ptkv. 608. §, porosz Landr. I. r. 12. c. 58. §, német ptkv. terv. 1802. §.

[3]) V. ö. *Arndts:* Pand. 1053. l., *Vangerow:* Pand. II. 644. l.

Ha az utóöröklés feltételhez van fűzve, akkor az utóbbi kiterjed a helyettesre is, *Unger:* Erbrecht 90. l. 5. jegyzet, kivéve ha a feltétel az első örökös kiesése által az örökhagyó szándéka szerint tárgytalanná lett, *Gruchot:* Erbrecht I. 407., 408. ll.

deleti örökösnek törvényes örökösei tekintendők utóörökösökké nevezetteknek.[4]) Arra nézve, hogy kik legyenek a törvényes örökösök, a végrendeleti örökös halálának időpontja szolgál irányadóul. Az örökhagyó azonban hatályosan csak a róla szállott vagyon tekintetében tilthatja meg a végrendelkezést; az örökösnek egyéb, igy p. o. más személytől örökölt vagy öröklendő vagyonára nézve a tilalom, mint a tulajdon fogalmával össze nem egyeztethető és az örökhagyó rendelkezési jogosultságának körén kivül eső korlátozás, hatálytalan.[5])

b) Az elidegenitési vagy terhelési tilalom utóörökös-nevezésnek tekintendő, ha meghatározott személy javára szól; mert ennek az intézkedésnek nem tulajdonithatunk más értelmet, mint azt, hogy az örökösre szálló vagyon annak halála után a kijelölt harmadik személyre maradjon. De ha ily személy megnevezve nincs, a tilalom az örökös érdekében is történhetett, célja az örökös iránti gondoskodás (p. o. pazarlásának megakadályozása, ellátásának biztositása) is lehetett; az utóörökös-nevezésre irányuló szándék tehát ily esetben nem lévén nyilvánvaló, nincs elegendő ok arra, hogy az örökösnek végrendelkezési szabadsága korlátoltassék.[6])

---

[4]) *Curia* 7801/889 (az e. b. itéletet indokaiból hh.): . . . . »S. Frigyes Ödön az *A)* a. végrendeletben foglalt korlátozás ellenére végrendelkezést tevén, ezen végrendeletet, a mennyiben az utóörökösödés tárgyát képező vagyont érinti, mellőzni és hatálytalannak kimondani kellett . . . . . . mert örökhagyó nyiltan kifejezvén, h. örökösei közül ha egyik v. másik törvényes örökösök nélkül halna el, annak életben maradandó osztályosai örököljenek stb.« Dtár uf. XXIII. 5. l. V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 773. l., *Herczegh:* Családi és örökl. jog 306. l., *Suhayda:* M. Mjog 439. l.; l. továbbá L. 74. D. ad S. C. Trebellianum 36, 1., *Arndts:* Pand. 1045. l., *Windscheid:* Pand. III. 418. l., magyar jav. 219. §, osztr. ptkv. 610. §, szász ptkv. 2504. §, Mommsen jav. 444. §, német ptkv. jav. 1806. §.

[5]) *Lányi Bertalan:* »Elidegenitési és terhelési tilalom« (Budapest 1889) 57. l., magyar jav. indokolása 124. l. Ellenkező nézeten van *Dernburg:* »A magyar örökl. javaslatról« irt véleményében Jogt. Közl. 1888. 13. sz. 110. l.

[6]) Hasonló állásponton van *Zlinszky:* M. Mjog 774. l., *Lányi* i. h. 58. l., *Suhayda* i. m. 439. l., *Stubenrauch:* Commentar I. 768. l., *Randa:* Das Eigenthumsrecht nach österr. Recht (Prága 1884) 197. l., *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 237. l., *Unger:* Erbrecht 93. l.

A szöveg álláspontját elfogadja a magyar (kormány) javaslat 221. §. hozzátévén, hogy: »ha azon személy, kinek javára a tilalom szolgál, meg-

c) Hallgatag utóörökös-nevezés az is, ha az örökhagyó örökösének meghagyja, hogy az örökséget bizonyos idő mulva egy másik személylyel megoszsza, vagy bizonyos személyt örökösnek nevezzen.[7])

nevezve nincsen: a tilalom nem bir hatálylyal.« Az igazs. bizottság szövegezésében a szakasz (indokolás nélkül) oda módosult, hogy ha az örökhagyó azon személyt, a kinek javára a tilalom szolgál, meg nem nevezte, az utóörökösödési jog az örökösnek törvényes örököseit illeti (219. §). Hasonlóan a szász ptkv. 2526. §. Hazai jogunk szempontjából azonban, tételes törvény hiányában, az örökhagyó akaratának magyarázata útján nem lehet a puszta elidegenitési tilalomnak az örökös végrendelkezési szabadságát korlátozó hatályt tulajdonitani.

Az osztr. ptkv. 610. §-a szerint az elidegenitési tilalom a végrendelkezési tilalmat nem foglalja magában; a porosz Landrecht 534. §-a szerint a közelebbi intézkedés nélkül tett tilalom azt jelenti, hogy a dolog az örökös, illetve hagyományos családjában maradjon; a szász ptkv. 2387. §-a szerint az örökhagyó által valamely személy javára tett elidegenitési tilalom annak javára szóló hagyománynak tekintendő.

Mennyiben bir hatálylyal a puszta elidegenitési vagy terhelési tilalom élők közt, vajjon az csupán az örököshöz intézett nudum praeceptumnak tekintendő, vagy bizonyos esetekben — ha az indok, a mely miatt a tilalom történt, elég nyomós — a hatóság által érvényesithető-e? vitás. Erre nézve l. *Lányi* i. h., *Randa* i. h., *Arndts:* Pand. 235., 236. ll., *Windscheid:* Pand. I. 597. l.

A *Curia* 1895. junius 7-én hozott 59. sz. teljes ülési döntvénye szerint: »olyan ingatlan állagára, a melynek tulajdonosával szemben elidegenitési vagy terhelési tilalom van feljegyezve, végrehajtási zálogjognak sem bekeblezése, sem előjegyzése el nem rendelhető.«

[7]) *Curia* 4760/889 (a *bpesti tábla* határozatát indok. hh.): ». . . . . a *B)* a. végrendeletben Soós Zsuzsánna rokonai javára az utóöröklés biztositva . . . . . van. A *B)* a. végrendelet azon intézkedésében ugyanis, mely szerint Soós Zsuzsánna összes ingó és ingatlan vagyonát szabad rendelkezési tulajdonjoggal ugyan, de oly módon hagyta férjének, Csöreg Györgynek, h. ez azok felett úgy intézkedjék, s halála esetére úgy oszsza meg a Soós Zsuzsánna rokonai közt, a mint ezek azt megérdemlik, ebben Soós Zsuzsánnának nyilvánvalóan az az akarata nyert kifejezést, h. férje, a mig él, korlátlanul élvezheti neje vagyonát, halálesetre szóló semmi oly intézkedést, mely neje rokonait a vagyonból teljesen kirekesztené, nem tehet . . . . . S a mennyiben Csöreg György, nejének egyik rokonát sem tüntette ki a többiek felett, de nem nyilvánitá érdemetlennek sem, okszerűleg következik, h. a Cs. Györgyre bizott rendelkezés elmulasztása folytán S. Zs. végrendelkezésének az utóöröklést szabályozó általános azon határozmánya lép életbe, mely szerint a vagyon rokonait illetendi stb.« (P. T. XX. 11. l.)

d) Utóörökös-nevezést foglal magában minden örökösnevezés, mely időponthoz vagy feltételhez van kötve, mert ezeknek bekövetkezése előtti, illetve utáni időben az egyik örökös még nem, a másik már nem, a két örökös tehát egymás után birja az örökséget.[8])

Ha a végrendelet megmondja, hogy az örökség kié legyen előbb és kié utóbb, akkor kifejezett; de ha csak ezen esetek egyikét mondja meg, hallgatag: utóörökös-nevezéssel van dolgunk.

Ha ugyanis az örökhagyó az örökös-nevezéshez bontó feltételt vagy végzési időpontot fűzött, a nélkül, hogy megjelölte volna, kire háruljon a vagyon a feltétel vagy az időpont bekövetkezésekor: azt kell feltennünk, hogy utóörökösökül törvényes örököseit, még pedig azokat a személyeket akarta, a kik törvényes örökösei lennének, ha ő a feltétel vagy időpont bekövetkezésekor halna meg. Ha pedig az örököskijelöléshez felfüggesztő feltétel vagy kezdési időpont van fűzve, a nélkül, hogy megjelölve volna oly személy, a kié a vagyon a feltétel vagy az időpont bekövetkezéséig legyen: azt kell feltennünk, hogy a végrendelkező törvényes örököseit akarta első örököseiül.

Ez az örökhagyó valószinű akaratának magyarázatából, és abból az elvből folyik, hogy törvényes öröklésnek csak annyiban nincs helye, a mennyiben azt a végrendelkező akarata kizárja. Felbontó feltétel, vagy végzési időpont tűzése esetén az örökség a törvényes örökösöké lenne, ha jogukkal nem állana szemben a végrendelet által részesitettnek joga; s igy mihelyt ennek joga megszűnik, hatályba lép a törvényes

---

Ugyanigy *Ulpian* lib. II. Fideicommiss. L. 17. pr. ad S. C. Trebellianum 36, 1. L. még magyar jav. 221. § (kormányjav., mig az igazságügyi bizottság szövegében erről az esetről nincs intézkedés); *Unger:* Erbrecht 93. l., *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 237. l.

[8]) *Curia* 1617/894: ». . . H. E. végrendelete 2. pontjában foglalt az az intézkedés, hogy arra az esetre, ha H. M. kinevezett közvetlen örökös az örökhagyó halála után »röviden« elhalna, a vagyon M. A. I. r. alp.-é legyen, kétségtelenné teszi, h. a végrendelkező a közvetlen örököst az örökség feletti szabad rendelkezésében korlátozni akarta, s h. arra mostoha-anyját, I. r. alperest jelölte ki utóörökösül.« (Jogtud. Közl. 1895. évi 23. sz. mellékl.)

örökösök joga.[9]) Felfüggesztő vagy kezdési időpont tűzése esetén pedig valószinű, hogy az örökhagyó csak ezeknek bekövetkeztétől fogva akarta a törvényes örökösöket az örökségtől megfosztani, addig tehát törvényes öröklésnek van helye.[10])

e) Ebből az álláspontból folyólag hallgatag utóörökösnevezésnek tekintendő az is, ha az örökhagyó oly személyt nevezett örökösnek, a ki az örökhagyó halálakor még nem fogantatott. A mennyiben a végakarat másként nem intézkedett, ez a rendelkezés is úgy értelmezendő, hogy a kijelölt személy születéséig az örökséget törvényes örököseinek szánta. A még nem született személynek örökössé kijelölése tehát, mely mint ilyen, érvénytelen volna, mint utóörökösnevezés marad érvényben.[11])

3. Habár az örökhagyónak utóörökös-nevezésre irányuló szándéka magyarázat útján is megállapitható, ily szándékot

---

[9]) *Curia* 3002/886 (*bpesti t.* itél. ind. hh.): »néhai J. J. azt rendelvén, h. egész hagyatéka nejére élethossziglani tulajdonul maradjon, és kimondván, h. örökhagyó törv. örökösei a kereseti vagyonból alp. haláláig mitsem követelhessenek, . . . alp.-t a törv. örökösök utóöröklési joga által korlátolt tulajdon illeti meg a haszonélvező jogaival és kötelezettségeivel.« (P. T. XV. 69. l.)

[10]) A szöveg intézkedésével a legtöbb törvényben találkozunk: magyar jav. 218. §, osztr. ptkv. 707., 708. §§, német ptkv. 1807., 1808. §§, szász ptkv. 2013., 2505., 2506. §§, porosz Landrecht I. r. 12. cím 259., 478., 489. §§, hesseni jav. 64., 65. §§. A német ptkv. indokolása V. 87. a szöveg szabályát nem magyarázat, hanem csak tételes törvény által tartja megállapithatónak.

[11]) Hogy oly személy, a ki az örökhagyó halálakor még fogantatva nincs, végrendeleti utóörökösnek nevezhető, elismeri az *1877:XX. t.-c. 30. § c)* pontja, kimondván, miszerint gondnokságnak helye van »a születendő« végrendeleti utóörökösök képviseletére; továbbá az *1894:XVI. t.-c. 78., 79. §§.* a még születendő utóörökösök jogainak biztositásáról, illetve a születés abbanmaradásának esetéről intézkedvén.

A szövegével egybehangzó intézkedést tartalmaz a magyar jav. 220. §, német ptkv. terv. 1808. § és az osztr. 1845. évi junius 30-iki udvari rendelet (Függelék 54. szám); az utóbbi azonban oly esetben, ha az örökhagyó növedékjogra jogositott örökösöket is nevezett, ezeket és nem a törvényes örökösöket jelenti ki első örökösöknek. L. *Unger:* Erbrecht 96. l. 10. jegyzet, *Pfaff* és *Hofmann:* »A magyar javaslat birálatában« Jogtudom. Közlöny 1889. évi 8. sz. 62. lap.

mégis csak akkor szabad vélelmeznünk, ha annak fenforgása iránt kétség nem merül fel; mert ha a rendelkezés kétséges, akkor annak oly értelem tulajdonitandó, a mely az örökös rendelkezési jogát mentül kevésbé korlátozza.[12]) Ez a tulajdonnal való szabad rendelkezés elvéből folyik, a kivétel szorosan lévén magyarázandó. Ha tehát a végrendelet p. o. igy szólna: »Péter legyen örökösöm, de ha magtalanul hunyna el, akkor örökségem Pálra háruljon«; Pál utóörököse ugyan Péternek, de ez utóbbinak gyermekei nincsenek hitbizományilag helyettesitve, vagyis: ha Péternek nincsenek gyermekei, akkor az örökséget kénytelen Pálra átbocsátani; mig ha vannak gyermekei, akkor jogában áll, de nem köteles az örökséget ezekre hagyni, mert fölötte kétséges, vajjon az örökhagyó Péter gyermekeit utóörökösöknek akarta-e nevezni.[13])

---

[12]) G. Erzsébet végrendelete igy szólt: »ha Cs. Sándor kisunokám meghalna, az esetben minden rólam eredt vagyon B. Péter családjára szálljon.« Cs. Sándor 20-ik évében halt el, és B. Péter leszármazói végrendeleti örökl. joguk elismerése iránt pert inditottak. Keresetüket azonban mindhárom biróság elutasitotta. *Curia* 3731/889 (a *budapesti t.* itéletét ind. hh.): »mert G. Erzsébet végrendeletének más értelmezést tulajdonitani nem lehet, mint h. örökhagyó közönséges, esetleg gyámhelyettesitést akart, ahhoz képest, a mint Cs. Sándor örökösévé nem lenne vagy halála oly korban következnék be, mely a végrendelkezési képességet kizárja; mert a végr. emlitett kifejezése, kapcsolatban a végr. egyéb intézkedéseivel, nem nyujt alapot arra, h. örökhagyó unokájának leszármazóit kizárni, vagy őt a neki hagyott vagyonnal való rendelkezésben korlátolni akarta, már pedig, ha a végr. egyes kifejezései kételyt engednek meg, úgy a végr. akkép magyarázandó, h. az örökös rendelkezési joga mentül kevésbé korlátoztassék stb.« P. T. XX. 23. l. L. még osztr. ptkv. 614. §.

[13]) Eltérő nézetben van *Zlinszky*, ki a szöveg példájában a gyermekeket tartja első sorban helyettesitetteknek; mert, úgymond, nem volna értelme az örökhagyó intézkedésének, h. akkor, ha az örökséget 3-ik számára is fentartani rendeli, a fentartást ne első sorban a gyermekekre kiterjesztettnek tartsa; hiszen ha nem kivánt volna az örökös gyermekeiről gondoskodni, nem lett volna oka X. örökségét a gyermekek lététől tenni függővé (M. Mjog 774. l. 3. jegyzet). Ámde Péter joga csak magtalan elhunyta esetére lévén Pál javára korlátozva, ez utóbbi javára szóló fentartást lehetetlen Péter gyermekeire kiterjeszteni; és továbbá, ha az örökhagyó Péter gyermekeiről gondoskodni kivánt volna, úgy kifejezetten meghagyta volna, h. ha Péternek gyermekei lesznek, a vagyont ezekre tartozzék bocsátani.

A mondott szempontból következik, hogy ha kétséges, vajjon az örökhagyó utóörökös-nevezést vagy (közönséges) helyettesitést vett-e célba, az utóbbi mellett kell dönteni; mert amaz nemcsak ez utóbbit, hanem a végrendelkezési és elidegenitési tilalmat is magában foglalja.[14])

Ha az örökhagyó oly kivánságának vagy reményének ad kifejezést, hogy az örökös bizonyos személyekre tekintettel legyen, ez sem utóörökös-nevezést, sem helyettesitést nem képez, és az örököst nem kötelezi.[15])

4. Utóörökösödést képez az úgynevezett gyámhelyettesités (substitutio pupillaris), melylyel a szülő, ki serdületlen leszármazóját örökösének nevezi, elrendeli, hogy a tőle maradt vagyon a leszármazónak serdületlen korban való elhunyta esetén más örökösre háruljon.

A gyámhelyettesités pusztán 1848 előtti jogunkban, és egyedül a jobbágyok tekintetében birt jelentőséggel. Ezek ugyanis szerzeményeikről csak felerészben tehetvén végrendeletet (másik fele a földesurat illette), s ha törvényes utódok és végrendelet nélkül hunytak el, egész szerzeményük a földesúrra szállván, *Hk. III. rész 30. cim 1., 2. §§*; a *4. §* megengedte, hogy a jobbágy, 12 éven aluli s igy végrendelkezési képességgel nem biró kisdedének arra az esetre, ha serdületlen korban elhunyna, örököst helyettesitsen. Ez tehát a földesúr háromlási jogával szemben nyujtott kedvezmény volt; egyéb személyek, szerzeményeikre nézve korlátlan végrendelkezési szabadsággal s igy utóörökös-nevezési joggal is birtak.[16])

Zlinszky egyébiránt hibásan hivatkozik nézetének támogatása végett *Pfaff* és *Hofmann*-ra; ezek a szöveg nézetét osztják (Commentar II. 257. l.). úgyszintén *Stubenrauch:* Commentar I. 774 l.

[14]) L. az előbbi jegyzetben emlitett irókat, továbbá por. Landrecht I. r. 12. c. 59. §.

[15]) Hasonlóan *Curia* 4728/893. a 44. § 4. jegyzet alatt közölt itéletben.

[16]) V. ö. *Kelemen:* Institut. III. 331. l., ki a jobbágynak ezt a jogát a más sorsúak korlátlan végrendelkezési szabadságával állitja szembe; ez utóbbi magától értetődvén, mig a jobbágynak a jogot csak a törvény adja meg. Hasonló értelemben *Geörch:* Honnyi törvény II. 342. l., és *Kövy:* Elementa iurisprud. (sárospataki kiadás 1830) 205. l. *Frank* a Hk. III.

Miután azonban a földesúr háromlási joga és az öröklési jog terén a rendi különbség megszünt, a gyámhelyettesités önálló jellegét elvesztette és úgy tekintendő, mint más utóörökös-nevezés, a szülő sem rendelhetvén serdületlen korú leszármazójának utóörököst más módozatok mellett, mint más személy rendel örökösének utóörököst.[17])

A gyámhelyettesités jelentősége, mint külön intézményé, megszünt ugyanis abban az irányban is, hogy a köteles-rész iránti igény érvényesitésének most már útjában nem állhat. 1848 előtti jogunkban szerzeményéről mindenki szabadon rendelkezhetvén, a jobbágy gyámhelyettesitése sem volt köteles-

30. 4. §-át a »nemtelenekre« vonatkoztatja. (Közig. törv. I. 448. l.) *Zlinszky* szerint a Hk. rendelkezésének indoka valószinüleg abban rejlik, h. a telek mivelésére s a földesúri szolgálmányok teljesitésére kellő munkáskéz ne hiányozzék, s ne adassék a földesúrnak alkalom arra, h. munkáskéz hiányában a telket volt gazdája kisk. örököseitől elvonván, azok minden vagyon nélkül maradjanak. (»A m. örök. jog és az európai jogfejlődés« 241. l.)

Az *1836: IX. t.-c. 9. §* a jobbágyok végrendelkezési jogát egész szerzeményükre kiterjesztette, és az *1840: VIII. t.-c. 10. §* a földesúr háromlási jogát megszoritotta ugyan; de miután ez utóbbit meg nem szüntette, a jobbágy gyámhelyettesitési joga fontosságát az ősiségi nyilt parancsig, illetve az Országbirói Értekezletig megtartotta.

[17]) V. ö. a *Curia* 47. sz. teljes ülési döntvényének indokolását (Dt. uf. XXVI. 25, 26. ll.).

A római substitutio pupillaris az atyai hatalom kifolyása volt, és tulajdonképen nem képezett helyettesitést, hanem a gyermek részére örökösnevezést (*Vécsey:* Institutiók 526. l.), mely kiterjedt a gyermeknek nemcsak apjától eredő, hanem bárki mástól származó vagyonára is (a végrendelkező és az örökhagyó tehát különböző személyek is lehettek, *Puchta:* Vorlesungen über Pandektenrecht 351. l.), és arra az esetre szólt, ha a gyermek, ki apja halálával sui iuris lesz, serdületlen kora alatt meghal (*Vécsey* i. h., l. még *Arndts:* Pand. 925. l.).

A subst. pup. a végrendelkezési jogosultság személyes jellegével szemben oly kivételt képez, mely csak a patria potestasnak római jogi felfogásában találja magyarázatát, s ennek változott felfogásával az intézmény is elvesztette talaját. Hazai jogunkban a gyámhelyettesités, mint láttuk, teljesen elütő értelemmel birt; és a többi európai állam is a substitutio pupillarist vagy nem ismeri, illetve kiküszöbölte, mint p. o. az osztr. ptkv. 609. §, a zürichi ptkv. 2077. § (l. *Bluntschli* magyarázatát a törvényhez 160. l.); vagy ha szabályozza is, mint p. o. a porosz Landr. I. r. 12. c. 60. §, az intézmény nem vert gyökeret az életben.

rész címén, melyet előbbi jogunk nem ismert, megtámadható. Az *I. T. Sz. 7. §*-a folytán azonban a szülő által serdületlen korú leszármazója részére történt utóörökös-nevezés sem akadályozhatta meg a köteles-rész iránti igény érvényesitését. Ennek alapján a kir. *Curia* a következő kérdésre, vajjon t. i. : »Szülők részéről tett azon végrendeleti intézkedés, melyben a kiskorú gyermekükre hátrahagyott vagyon tekintetében akként rendelkeznek, hogy e vagyon, és pedig vagy azzal a kifejezéssel, hogy a gyermek kiskorúságában beállható elhalálozása esetére, vagy azzal a kifejezéssel, hogy a gyermek nagykorúságának vagy férjhezmenetelének elérte előtt beállható halála esetére egy harmadik személyre szálljon : korlátozza-e és mennyiben korlátozza a gyermek végrendelkezési jogát a reá hagyott vagyonra nézve az esetben, ha elhalálozása ezen határidőn belől következett ugyan be, de oly kort ért el, melyben a törvény szerint végrendelet alkotására már képességgel birt ?« a 47. sz. teljes ülési döntvénynyel kimondta, hogy :

»A szülők részéről tett (ily) végrendeleti intézkedés a gyermek törvényes osztályrészére ki nem terjed ; következőleg a reá akként hagyott vagyon azon értéke erejéig, mely törvényes osztályrészének megfelel, sem a gyermek végrendelkezési jogát egyáltalában nem korlátolhatja, sem a gyermek végrendelet nélküli elhalálozása következtében beállott törvényes öröklés érvényesitésének akadályul nem szolgálhat. Ellenben a hagyatéknak azon értékére nézve, mely a gyermek törvényes osztályrészét meghaladja, a szülők teljes szabadsággal jelölhetnek ki nemcsak serdületlen vagy serdült, hanem nagykorú gyermeküknek is utóörököst ; s következve az erre irányzott helyettesitési intézkedésük az örökségre hivatott gyermek végrendelkezési jogát, a hagyaték utóbb emlitett része tekintetében kizárja.« (Dtár uf. XXVI. 24. l.)

A döntvény arról az esetről szól, midőn a gyermek kiskorúsága alatt, de oly korban hal meg, melyben végrendelkezési képességgel már bir. De nem alkalmazható, ha a gyermek serdületlen korában halálozik el. Ily esetben az utóörökösnevezés a gyermek után köteles-részre jogositottak által köteles-rész címén megtámadható ugyan, minélfogva annak csak

a köteles-részt meghaladó érték erejéig lesz hatálya. Azonban, ha köteles-részre jogositott nincs, nem áll be a törvényes öröklés, hanem az utóöröklés a végrendelkező szülőről maradt egész vagyonra terjed ki. Az utóörökös-nevezés itt ugyanis a leszármazót semmi tekintetben nem korlátozza vagy terheli: nem korlátozza élők közti rendelkezési jogát, mert ily utóörökös-nevezésnél az utóörökös joga, az örökhagyó valószinű akarata értelmében rendszerint csak arra terjed ki, a mi az örökségből az első örökös halálakor még meg lesz;[18]) és nem érinti a leszármazónak végrendelkezési szabadságát, mert hiszen azzal serdületlen létére nem is bir; az pedig, hogy az utóörökös-nevezés az utána való törvényes öröklést a köteles-rész erejéig is kizárja, hátrányára nem szolgál, mert senkinek joga vagy érdeke, miszerint halála után a törvényes öröklés foglaljon helyet, nincsen. Igaz, hogy sérti azoknak érdekét, kik a serdületlen korban elhunyt leszármazó után köteles-rész követelésére lennének jogositva: de jogukat nem sérti; mert ők a végrendelkező felmenő utáni köteles-részre nem birnak igénynyel. Ha tehát a szülő, gyermekének utóörököst rendelt, s meghal a szülő, utána a másik szülő, s azután serdületlen korában a gyermek; ennek rokonai az utóörökössel szemben a szülőtől maradt vagyon felét sem követelhetik, mert köteles-részre igénynyel nem birnak.

A kérdés fontossággal bir különösen, midőn törvénytelen gyermekről van szó, kinek serdületlen korban leendő elhunyta esetére anyja utóörököst rendelt. A törvénytelen gyermek hazai jogunk szerint csak anyjával állván törvényes öröklési kapcsolatban; ha serdületlen korában és anyja után hal meg, nem hagy maga után köteles-részre jogositottat, de törvényes örököst sem. Ha tehát az utóörökös-nevezés a hagyaték felére nézve hatálytalan volna, végrendeleti öröklésnek sem lenne helye, s a vagyon fele az *I. T. Sz. 18. §*-a értelmében a szt. koronára hárulna. Ily eredmény pedig ellenkeznék nemcsak a jogérzettel és a végrendelkező anya akaratával, hanem a törvény szándékával is, mely a kir. ügyigazgató fellépését arra

---

[18]) Ugynevezett fideicommissum eius quod supererit, melyről az 51. §-ban szólunk.

az esetre kivánja szoritani, midőn magánszemély távoli igényt sem tarthat az örökségre.[19])

5. Az örökhagyó az időpontot, melylyel vagyona az utóörökösre háruljon, különböző módon állapithatja meg: teheti naptárilag meghatározott időre, vagy bizonyos feltétel, avagy bizonyos esemény, különösen az első örökös halálának bekövetkezésére (az utóbbi eset a leggyakoribb). Ha a végakarat az utóöröklés beálltára nézve nem tartalmaz intézkedést, az örökhagyó akarata oda magyarázandó, hogy az utóöröklés az első örökös halálával álljon be.[20]) A magyarázat abból indul ki, hogy a végrendelet szerint az utóörökös az örökséget az első örökös után nyervén el, az örökhagyó azt akarja, hogy emez az örökséget bizonyos ideig megtartsa; és itt más intézkedés hiányában feltehető, hogy az örökhagyó időhatár gyanánt az első örökös halálát tartotta szem előtt.[21])

---

[19]) Bővebben foglalkozik az itt tárgyalt kérdéssel *Pfaff* és *Hofmann*: Excurse 143—149. ll. és *Stubenrauch*: Commentar I. 767. l.

[20]) *Curia* 3057/884: »Ha az örökhagyó apa és férj végrendeletében nejét örökösének s ugyanazon nejével nemzett gyermekeit egybefoglalva (conjunctive), egy korábbi házasságából származott többi gyermekei kizárásával, utóörököseinek nevezte ki; a kinevezett utóörökösök egyike pedig »még anyja életében, *tehát az utóörökösödés beállta előtt*. . . . . elhalt stb.« M. Igazságügy Dtár I. 164. l. Az eset részleteit l. ugyanott 171. l.

[21]) Igy intézkedik a magyar javasl. 217. § és a német ptkv. 1809. § is (mely utóbbi azonban itt is tételes intézkedést tart szükségesnek, indokolás V. 88. l.); *Unger*: Erbrecht 213. §, *Gruchot*: Preuss. Erbr. I. 401. l., kik szintén magyarázat útján állapitják meg a szöveg álláspontját. Sem az osztrák, sem a porosz tvkv. ebben a részben nem intézkednek.

Római jog szerint, ha a hagyaték kiadatásának ideje az első örökös tetszésétől függ, a hitbiz. helyettes nem követelheti azt az első örökös halála előtt l. 41., 13. § D. de leg. III.; ha ellenben a végrendelet a kiadatás idejére nézve nem intézkedik, akkor azonnal köteles kiadni, l. 41. § 14. D. de legatis III. Ennek azonban a rómaiaknál egészen más jelentősége volt, mint nálunk. Habár ugyanis az örökös az örökséget a fideicommissariusnak kiadni tartozott, mégis visszatarthatta annak negyedrészét, a Quarta Falcidiát (l. erről bővebben *Rentmeister Antal*: Lex Falcidia és Quarta Falcidia, Pozsony 1888. 45. s köv. ll.). A hitbizományi helyettesitésnek tehát akkor is volt gyakorlati értelme, ha az örökös az örökséget azonnal tartozott kiadni. Ha ellenben az időpont megállapitása nélküli utóörökös-nevezést mi is oda magyaráznók, hogy az örökös az örökséget azonnal köteles átbocsátani, akkor ő ipso iure nyerné el, és egyidejüleg ipso iure el is

b. **Az utóörökös-nevezés hatályának megszűnése.**

50. §.

1. Nem képezi kétség tárgyát, hogy az utóörökös-nevezés hatálytalanná válik, ha az utóörökös az örökhagyót nem éli túl; valamint az sem, hogy ha az utóörökös az utóöröklés esetének beálltakor életben van, utóöröklési joga átszáll saját örököseire. Azonban kétes, vajjon átszállásnak helye van-e akkor is, ha az utóörökös az utóöröklés esetének beálltakor már nincs életben.

Itt is elkülönitendők a nem vitás esetek, midőn t. i. az utóörökös feltétel alatt (p. o. ha házasságra lép), vagy az első örökös időmeghatározás mellett (p. o. naptárilag kijelölt időre) van nevezve; nem forogván fen kétség, hogy átszállásnak az előbbi esetben nincs, az utóbbiban van helye. Kételyre tehát azok az esetek adnak okot, midőn kifejezetten sem feltétel, sem időmeghatározás nem lévén szabva, kérdés, vajjon ezek közül melyik forog fen, és névszerint, vajjon feltétel rejlik-e magában az utóörökös-nevezésben, az a feltétel t. i., hogy az utóörökös az utóöröklés esetének beálltát elérje.

Az ide tartozó esetek közt a leggyakoribb az, midőn az utóöröklés az első örökös halálával áll be. Láttuk, hogy valamely személy halálnapjának kitüzése, miután bekövetkezése bizonyos és csak bekövetkezésének ideje bizonytalan (dies certus an, incertus quando), időmeghatározást képez ugyan; de feltételnek veendő, ha a végrendelet magyarázata azt eredményezi, hogy az örökhagyó az utóörököst az első örökös halálakor élőnek képzelte (43. § 2. pont). A kérdés tehát az, mily sorsot szánt hagyatékának az örökhagyó, ha feltevése meghiusult; és ennek eldöntése a végrendelet magyarázatától függ.

Három érdekeltről van szó: az első örökös, ennek örökösei és az utóörökös örököseiről. Legközelebb fekszik és a legtermészetesebb az a feltevés, hogy az örökhagyó annak elhunytával, kinek javára az első örökös jogát korlátozta, a

---

vesztené az örökséget, vagyis azt kellene feltennünk, hogy az örökhagyó az örökös kijelölése és az örökségtől való egyidejű megfosztása által értelemmel nem biró intézkedést akart volna tenni.

korlátozást is megszüntetni akarta, és hogy nem kivánta azt oly személyek (az utóörökös örökösei) kedveért fentartani, kikre többnyire nem is gondolt, létezésükről talán tudomással sem birt, sőt — ha halálakor még életben nem voltak — nem is birhatott. Hozzájárul, hogy ha a végrendelet értelmére nézve kétség forog fen, a végrendelet akkép magyarázandó, hogy az örökös rendelkezési joga mentül kevésbé korlátoztassék.[1])

A feltevés jogosultsága, melynek folyományaként az utóöröklés esetének beállta előtt elhunyt utóörökös joga nem száll át saját örököseire, támponttal bir az »örökösödési eljárásról« szóló *1894: XVI. t. c. 79.* §-ában, mely az utóöröklési jog biztositására foganatositott intézkedések megszüntetését rendeli el, ha az utóörökös az utóöröklés esetének beállta előtt meghal.[2]) A törvény kijelenti ugyan, hogy a mondott rendelkezés az utóöröklési jogra vonatkozó anyagi jogszabályokat nem érinti; és miután a biztositást megszüntető határozat csak jogerőre emelkedés után foganatositható, az utóörökös örököseinek, kiknek a határozat kézbesitendő, módjukban áll, az utóöröklési jognak az ő javukra való fenmaradását a felebbezésben kimutatni. De az a körülmény, hogy a törvény a biztositás megszüntetését az utóörökös halála esetére, és pedig rendesen az érdekeltek meghallgatása nélkül, megengedi, arra mutat, hogy az utóöröklési jog rendszerint megszünik, ha az utóörökös az utóöröklés esetének beállta előtt meghal.

A mondott feltevésnél abból indulunk ki, hogy mind az első, mind az utóörökös nevezése az örökhagyónak pusztán az ő személyük iránti jóakaratának kifolyása. A két örökös örököseinek egymással ellentétes érdekei figyelembe jönnek ugyan; és az örökhagyó tudván, hogy hagyatéka az első örökös halálával vagy ennek, vagy az utóörökösnek örökö-

---

[1]) *Curia* 3731/889. a 49. § 12. jegyzete alatt közölt itéletben (utolsó mondat) P. T. XX. 23. l., továbbá *Kohler:* »a magyar javaslatról irt birálatában« Jogt. Közl. 1888. évi 1. sz. és *Strohal:* Transmissio pendente conditione 192. l.

[2]) *1894: XVI. t.-c. 79. § 1., 2.* pont; *80. §*; *124. § 4.* pont.

seire hárul, ezt a két eshetőséget bizonyára fontolóra vette. De arra, hogy valamelyiknek kedvezni kivánt volna, rendszerint nincs támpont; minélfogva előtérben marad az első örökös érdeke, mely azt igényli, hogy az utóörökös halálával az ennek javára történt korlátozás megszünjék.[3])

Másként áll azonban a dolog, ha az utóörökös örökösei kimutatják, hogy a végrendelkező a hagyatékot az első örökös örököseivel szemben nekik szánta. Ez többnyire akkor fordul elő, midőn az első örökösnek pusztán a hagyaték életfogytiglani haszonélvezetét kivánta biztositani.

P. o. a gyermektelen házastárs túlélő hitvesét első örökösnek, valamely (saját) rokonát pedig utóörökösnek nevezi; nem valószinű-e, hogy az örökhagyó itt csak hitvesének ellátására gondolt, vagyonát azonban annak halála esetére saját

---

[3]) *Curia* 6103/887 : ». . . . . a végrendelkező örökösül fiát, örökhagyó V. Imrét és csak ennek halála esetére nevezte ki utóörökösül férjét, V. Vidát, az alp.-ek atyját. Az ily utóörökös utóöröklési joga pedig, hacsak a végr. másként nem intézkedett, az örökös halálakor nyilik meg, s ebből következik, hogy az örökös V. Imre előtt 1873-ban meghalt V. Vida az utóörökséget nem szerezhette meg és második házasságából származott gyermekeire nem szállithatta át.« A »Jog« 1887. évi 27. sz. melléklete 105. l.

Kassai tábla 1383/891 : ». . . . Habár az örökségi jog az örökhagyó halálakor rendszerint az örökösre átszáll, s habár jelen esetben az örökösök előtt elhalt utóörökösök után törvényes, illetve végr. örökösök maradtak, mindazáltal az örökösök előtt elhalt utóörökösök örököseire átszállottnak kimondani nem lehetett, mert a fenforgó esetben az utóöröklési jog nem az örökhagyó halála idejében, hanem az örökös halálával nyilván meg, az utóöröklési jog azokra az utóörökösökre nézve, kik az örököst túl nem élték, meg nem nyilt, s ekként azon utóörökösök örökl. igénye, tekintve, hogy az öröklés hatálya csakis az öröklés megnyiltával kezdődik, elenyészett« stb. A *Curia* a kérdés elvi megoldását, mint az összerű esetben jelentőséggel nem birót, mellőzte. (P. T. XXV. 148., 149. ll.)

A *kassai tábla* itéletét birálja *Polgár József:* »Substitutio fideicommissaria és a transmissio« cimű cikkében (a »Jog« 1893. évi 12. sz. 90—93. ll.), és arra az eredményre jut, miszerint az örökhagyó valószinű akaratának megfelelőleg az öröklési jog elenyészik ugyan, ha az utóörökös az első örökös halálát el nem éri; de ha az örökhagyó valamely rokonát nevezi utóörökösnek, ennek (az első örökösét megelőző) halála esetén az első örökös halálával az örökség az utóöröklési kapcsolat alól felszabadulván, az örökhagyó utáni törv. öröklés áll be. Ugyanezen eredményre jut *Gruchot:* Preuss. Erbrecht II. 101. l.

véreinek, és nem sógorainak szánta? Ugyanez áll akkor, midőn az örökhagyó utóörökösök gyanánt törvényes örököseit nevezte. Mindezekben az esetekben a végakarat magyarázata azt eredményezi, hogy az utóöröklési jog az utóörökös örököseire átszálljon, habár az utóörökös az első örökös halálát el nem érte.[4])

2. Az utóöröklés nem áll be s az örökös joga korlátlanná válik, ha az eset, melyre az utóöröklés rendelve lett, meg-

[4]) Magyar jav. 217. § szerint, ha az utóörököst az örökség az örökös halálától illeti, az utóörökös részére az öröklés, hacsak a végrendeletben eltérő intézkedés nem foglaltatik, az örökös halálakor nyilik meg. Azonban az indokolás (120. l.) hozzáteszi, h. ha az utóörökösnek az örökség nem az örökös halálakor, hanem más esetre, p. o. bizonyos idő mulva adandó ki, az utóörökös örökl. joga az örökhagyó halálával nyilik meg (hacsak a végr. eltérő intézkedést nem tartalmaz). L. még az *Értekezleten* lefolyt vitát (Jkvek 216., 217. ll.), hol *Oberschall* azt vitatta, h. az a kérdés, vajjon az utóörökös kijelölése feltételes vagy határidőhöz kötött örökös-nevezés-e, mint quaestio voluntatis mérlegelendő, nem pedig mint quaestio iuris, vagyis kinyomozandó, vajjon akarta-e, h. az örökség átszálljon az utóörökös örököseire akkor is, ha az túl nem éli az instituált örököst (216. l.).

Hazai iróink közül különösen *Zlinszky* (M. Mjog 772. l.) nézete oda terjed, h. a hitbizományi helyettesités a helyettesitettnek utóörököseire átszáll, habár elődük az örökös előtt halt el, mig *Herczegh* (Csal. és örökl. jog 306. l.) szerint a hitbizományi örökösre nézve szükséges, hogy az örökös halálát megérje. *Lányi Bertalan:* az Ügyv. Lapja 1894. évi 9. számában kifejti, miszerint annak meghatározásánál, vajjon az utóörökl. jog átszáll-e, egyedül az örökhagyó akarat-kijelentése lehet irányadó.

Kohler (id. értekez. a Jogtud. Közl. 1888. 1. sz. 3. l.) azt vitatja, h. az utóörökös-nevezés feltételes örökös-nevezés az esetre, ha az utóörökös »az örökössé lett gravatus« halálát megéri; ellenben *Unger* (Erbrecht 213. l.) szerint az utóörökös örökl. joga (hacsak különös feltételhez nincs kötve) megnyilik, mihelyt az első örökös az örökséget elfogadta, s mint szerzett jog átszáll saját örököseire. Az osztrák irók nagyobb részének ettől eltérő nézetét ismertetik *Pfaff* és *Hofmann* a Jogtud. Közlöny 1889. évi 8. sz. 63. l. foglalt birálatban, kiknek véleménye szerint itt quaestio voluntatis forog fen.

A német ptkv. terv. 1804. 1810. §§ szerint az átszálláshoz nem szükséges, hogy az utóörökös az első örökös halálát elérje; ugyanez áll a porosz Landr. I. r. 12. c. 467. § szerint (l. hozzá *Gruchot:* Preuss. Erbr. II. 97. l., *Förster-Eccius:* Preuss. Priv.-R. IV. 608. l. és *Dernburg:* Preuss. Privat-R. III. 436. l.); ellenkező állásponton van a hesseni jav. 171., 172. §§ indokolása és a francia joggyakorlat a kivételesen megengedett hitbiz. helyettesitési esetekben, l. *Sirey* (ed. *Gilbert*)*:* Codes annotées I. 472. l. 9. tétel.

szünik. Az utóöröklés p. o. arra az esetre szól, ha az örökös bizonyos személyt nőül vesz, s ez a személy meghal; vagy ha bizonyos személy születendő leszármazói vannak utóörökösök gyanánt nevezve, s ez a személy leszármazók hátrahagyása nélkül meghalt. (A jelen pont alá vonandó eseteket tartja szem előtt az *1894: XVI. t.-c. 3.* pontja.)

3. Ha az örökhagyó oly leszármazójának halála esetére kinek a végrendelkezéskor leszármazója nincs, utóörököst rendelt, valószinű akaratának megfelel, hogy az utóörökösnevezés hatályát veszitse, ha az első örökös leszármazó hátrahagyásával hal meg. Az értelmezés abból indul ki, hogy az örökhagyó az utóörököst azon feltevés alatt nevezte, miszerint nem fog leszármazót hátrahagyni (a ki hiszen az örökhagyónak is leszármazója), nem lévén támpont arra, hogy az örökhagyó távolabbi leszármazóját a hagyatékból kizárni akarta.[5]) Magá-

---

[5]) *Huszty:* Jurisprud. practica 156. l. az utóörökös-nevezést egyátalán csak arra az esetre érti, ha az első örökösnek magva szakad; úgyszintén *Nánásy:* Testamentom 418. l.

A *Curia* álláspontját jelzi a következő eset: N. János végrendeletének 3. pontja igy szólt: »György fiam gyermekei, nagykorúságukig kellő polgári nevelést nyerjenek, mely a reájuk eső kamatrészből fedeztessék; ..... ha azonban meghalnának, a reájuk eső örökrész gyermekeimre, Dr. N. J. és N. M.-re, azután ezeknek gyermekeire háruljon.« *Curia* 2168/884: ».... A végr. 3. pontja nyilvánvalóan örököshelyettesitést tartalmaz; mert világosan rendeli, h. a felp. kiskorúak örökrésze az ő haláluk után alp.-re s azután ezek gyermekeire szálljon .... Az örökhagyó tehát nem közönséges, hanem hitbizományi helyettesitést rendelt, feltételezvén ennek hatályát attól, h. a felp. kiskorúak kiskorúságukban halnak el leszármazók hátrahagyása nélkül.« (P. T. VIII. 165. l.)

Egybehangzik ezzel *Papinian* döntése. »Egy nagyapa, úgymond lib. IX. Resp., ki fiát s egy másik fiától való unokáját örököseiül nevezte volt, kérte unokáját, hogy ha 30-ik éve előtt elhunyna, az örökséget nagybátyjának adja ki. Az unoka a mondott életkor előtt halt meg, gyermekek hátrahagyásával; itt, úgy nyilatkoztam, elesik a hitbizom. helyettesités feltétele a gyermekek iránti szeretet mellett szóló vélelem folytán, mert a szavakban több rejlik, mint a mi írva van.« (102. D. de cond. 35, 1.)

Támogatja továbbá ezt az értelmezést *Curia* 9367/892 (a *szegedi tábla* itél. indok. hh.): ».. . e tényállás mellett azon jogi vélelemnek van helye, h. a végrendelkezés után csaknem 5 évre elhalt örökhagyó végintézkedését gyermekének időközben történt születése folytán maga is megszüntnekö tekintette, mely feltevés annyival inkább indokolt, mert a gyermektelen örkhagyó

tól értetődik azonban, hogy a végrendelet magyarázatán alapuló vélelem pusztán az örökhagyó akaratát kivánván érvényre juttatni, nem zárja ki az ellenkezőnek bizonyitását.[6])

A magyarázat kiindulási pontja megvonja egyúttal az ide tartozó esetek körét. Az utóörökös-nevezés hatálya nem szűnik meg, ha a (magtalan) első örökös az örökhagyónak nem leszármazója, hanem más rokona vagy idegen személy, bár leszármazót hagy hátra; vagy leszármazója ugyan, de utóörökösül az első örökösnek még nem született leszármazója van rendelve; vagy ha az első örökös örökbe fogadott gyermeket hagy hátra (mert ő a maga akarata — az örökbefogadás — által az örökhagyóét meg nem hiusithatja);[7]) vagy törvénytelen gyermeket, habár a törvénytelen anya az első örökös (mert itt nem áll az örökhagyónak a leszármazók iránti szeretetére alapitott vélelem); [8]) vagy ha az első örökösnek az utóörökös-nevezés után születik ugyan leszármazója, de az első örökös előtt hal meg (e szerint nem a

által az oldalrokonok javára tett végrendelet mindig azon hallgatólagos feltétel alatt alkotottnak tekintendő, h. azzal a végrendelkezőnek netán később születendő törvényes leszármazója jogaiban sértve nem lehet.« (Ü. L. 1892. évi 36. sz. melléklapja.) Hasonlóan l. 30. C. 6, 42. (». . . . hogy ne tünjék fel oly szinben, mintha az örökhagyó idegen örökösnek jobban kedvezne, mint az övéinek«), és l. 6. § 1. C. 6, 42.; és ez a döntés átment a magyar jav. 220. §, osztr. ptkv. 617. §, porosz Landrecht I. r., 12. cím 538. §, szász ptkv. 2508. §, német ptkv. terv. 1811. §-ába.

[6]) *Curia* (az előbbi jegyzetben idézett 9367/892. sz. itélet indokolásában): ». . . . Ezzel a jogvélelemmel szemben tehát az ellenkezőnek, t. i. annak bizonyitása, hogy az örökhagyó emlitett végrendeletét gyermekeinek születése után is a rokonok javára fentartani kivánta, azoknak feladatát képezi, kik a végr. alapján jogokat érvényesiteni kivánnak.« (Ügyv. L. 1892. évi 36. sz. mellékl.).

[7]) *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 263. l.; *Gruchot:* Preuss. Erbrecht II. 197. l.

[8]) Ez a kérdés vitás. A szöveg álláspontját osztja *Unger:* Erbrecht 95. l. 4. jegyzet; ellenkező nézeten vannak (természetesen csak az örökösül rendelt *leány* törvénytelen leszármazóira nézve) *Stubenrauch:* Commentar I. 777. l., *Dernburg:* Preuss. Privat-R. III. 431. l., *Förster-Eccius:* Preuss. Priv.-R. 441. l. 27. jegyzet, véleményüket arra alapitván, hogy az utóbb született gyermeknek az első örököshöz, s nem az örökhagyóhoz való viszonya jön figyelembe; itt pedig a törvénytelen anyának törvénytelen és törvényes gyermekei egy tekintet alá esnek.

leszármazónak születése teszi hatálytalanná az utóörökösnevezést, hanem az első örökös elhunytakor való életbenléte).[9]) Ellenben elenyészik az utóörökös kilátása, habár az első örökös a végrendelkezőnek nem törvényes, hanem örökbefogadott vagy törvénytelen gyermeke; [10]) vagy habár az első örökösnek a végrendelkezéskor már volt leszármazója, az örökhagyó azonban erről tudomással nem birt.[11])

Ha az utóörökös-nevezés hatálya az itt tárgyalt okból megszűnik, az első örökös a hagyatékról szabadon rendelkezhetik és nem köteles azt leszármazójára hagyni; mert nincs támpont arra, hogy az örökhagyó az utóbbiakat születésük esetére utóörökösöknek kivánta tekinteni.[12])

4. Az utóörökös, kit a szülő serdületlen korú leszármazójának rendelt, az örökhagyó valószinű akarata értelmében elesik az örökléstől, ha a leszármazó serdült korát eléri. Az intézkedés inditó oka gyanánt ugyanis azt kell feltennünk, hogy az utóörökös a leszármazónak végrendelkezésre való képtelensége miatt, s igy abban a feltevésben lett nevezve, hogy végrendelkezésre képessé nem is válik; mihelyt tehát a serdült kor beálltával a feltevés elesik, megszünik az annak alapján tett utóörökös-nevezés is, s a leszármazónak végrendelet nélküli elhunyta esetén a reá maradt vagyon törvényes örököseire száll.[13])

---

[9]) L. 30. C. de fideicommissis 6, 42; és a német ptkv. terv. indokolását V. 90. l.

[10]) Kifejezetten rendeli ezt a concubinatusban született gyermekekre nézve a l. 6. C. de instit. et substit. 6, 25.

[11]) Támogatja ezt *Curia* 7487/890 (a *budapesti tábla* itél. indok. hh.): »A végr. keletkezése idején az utószülött kk. felp. még csak 4 hónapos méhmagzat volt, kinek létezéséről, hogy tudomással birt volna végrendelkező, . . . nem bizonyittatott. (Ennek folytán) az a jogszerű vélelem áll fen, h. végrendelkező a méhmagzat létezése felől tévedésben volt, s minthogy csakis e tévedés következményeként tekinthető az, h. végr. a felp.-ként fellépő kiskorút egész vagyonából kizárta, . . . a végrendeletet érvénytelennek kellett kimondani stb.« P. T. XX. 129. l.

[12]) »Ha valakit felkérnek, hogy valamit mint fideicommissumot kiszolgáltasson, a mennyiben gyermekek hátrahagyása nélkül halna meg, a feltétel elesik, ha a gyermekek az apát túlélik, l. 114. § 13. D. de legatis et fideicommissis.

[13]) *Hk. III. 30. cím 4. §:* »Ha azonban a paraszt törvényes örököst hagyna maga után és az örökös még kisded és a 12 éves életkort még el

Elveszti hatályát az utóörökös-nevezés, melyet elmebeteg örökös részére annak szülője vagy más személy tett, ha az utóbbi eszének használatát visszanyeri. A magyarázat abból indul, hogy az örökhagyó nem akarván örökösének végrendelkezési szabadságát megszoritani: mihelyt az a feltevése, hogy örököse végrendelkezésre képtelen, az elmetehetség visszanyerésével elesik, megszűnik az ezen feltevés alatt tett utóörökös-nevezés is. Az épelméjűség helyreállásának bizonyitása azt terheli, ki az utóöröklési kötelék megszünését vitatja; mely bizonyitást nem zárja ki az, hogy az örökös elmebetegség miatt gondnokság alatt állott, mely a végrendelkezéskor még nem volt megszüntetve, mert ez a körülmény a gondnokoltat végrendelkezési képességétől meg nem fosztja.

Az utóöröklési kötelék, mely az örökös épelméjűségének visszatérésével megszünt, nem éled fel, ha az örökös ujra elmebeteggé lett, és pedig akár tett végrendeletet a világos időközben, akár nem; mert az utóbbi esetben valószinű akarata gyanánt azt kell feltételeznünk, hogy a reá maradt örökséget törvényes örököseinek szánta.[14])

---

nem érte volna, akkor az apa nemcsak a maga osztályrészéről végrendelkezhetik, hanem a kisded és netán életkorának 12. évén belül elhaló örökösnek is, más örököst (a kit épen akar) helyettesithet, úgy, hogy ha a törvényes örökös az alatt előbb meg találna halni, a helyettesitett örökös örököljön. *5. §.* De ha az igazi örökös azután a mondott életkort eléri vagy meghaladja, az ilyen helyettesités elenyészik és az egész vagyon megtartása és kezelése az örököst fogja illetni.«

Curia 6941/894 (a *szegedi t.* itél. ind. hh.): »néhai R. J. jelzett intézkedésében nem hitbizományi (fideicommissaria), hanem csupán a *Hk. III. 30. címe* által megengedett azt a helyettesitést kivánta statuálni, a melyet az apa rendelhet serdületlen kiskorú gyermekének halála esetére. A mennyiben pedig e szerint a serdületlen korban való elhalálozása esetére tett, vagyis pupillaris helyettesités forog fen, ez hatályát abban a pilanatban elveszitette, a melyben a serdületlen kiskorú örökös végrendelkezési képességét elérte.« (Dt. 3. folyam III. 63. l. Azonos: *Curia* 3731/890. P. T. XX. 81., 82. ll.)

L. még *Frank:* Közigazs. törv. 448. l.; *Geörch:* Honnyi törv. II. 342. l.; *Huszty:* Jurisprud. practica II. 41., 33., a ki hangsúlyozza, h. az utóörökös mindenesetre ki van zárva.

[14]) *Frank* i. m. 448. l. Az utóörökös-nevezés ezen esete teljesen különbözik a római substitutio quasi pupillaristól, mely »a pup. substit.

Ha az örökhagyó, örökösének elmebetegségéről a végrendelkezéskor nem birt tudomással, az utóörökös-nevezés az elmebetegség megszünésével nem veszti hatályát; mert akkor nyilvánvaló, hogy öröklési jogának korlátozása nem a végrendelkezésre való képtelensége miatt történt.

5. Az utóöröklés csak egyszer állhat be; az utóörökösnek az örökös után való öröklésével, a netaláni további utóörökösök nevezése birói gyakorlatunk értelmében [15]) hatályta-

mintájára« lett alakitva, csak felmenő által rendelhető leszármazója részére, és (az uralkodó nézet szerint, v. ö. *Windscheid:* Pand. III. 95. l.) nemcsak az örökhagyótól, hanem más személytől hagyott vagyonra is kiterjed. A helyettesités arra az esetre szól, ha a leszármazó az elmebetegség alatt hal meg. L. 9. C. de impub. et aliis substit. 6, 26.

[15]) *Curia* 7913/894: »Itélkezési gyakorlatunk szerint a hitbizom. helyettesités csak a közvetlen következő első helyettesitett örökösnél foglalhat helyet, további helyettesités azonban, vagyis h. a helyettesitettnek ismét helyettes rendeltessék, megengedve nincs.« (P. T. XXXI. 125. l.) Hasonlóan, és szintén a gyakorlatra hivatkozva *Zlinszky:* M. Mjog 775. l.

Másként állapitotta meg az utóöröklés terjedelmét *Curia* 308/892: »Senki sincs elzárva attól, h. örökösének a kortársak vagyis azok közül, kik a végrendelkezéskor már léteznek, annyi utóörököst rendelhessen, a mennyit jónak lát, s ezek közt az egymásután következés sorrendjét megállapithassa, de ezek kimerültével a további oly utóörökösre nézve, ki még csak azután lesz születendő, vagy ha kortárs is, de utóörökösi joga csak esetleges és e miatt a végr.-ben meg sem neveztetett, a helyettesités joghatályát veszti. Néhai S. J., házát két testvérének együttesen hagyományozta akként, h. mig mindketten élnek, a ház jövedelmeit egészen élvezik, ha pedig mindketten meghalnak, a ház S. G.-re, ennek elhunytával pedig mindig a S. család életben levő legidősb férfisarjadékára szálljon.

Vagyis a végr.-kező, felp.-ben megnevezte a kortársak közül azt a rokonát mint utóörököst, a kire akarta, h. a ház 2 testvére halála után szálljon, de névszerint meg nem nevezte a végrendelkezéskor okvetlenül létezni kellett azt a második legidősb férfi sarjadékot, kinek felp. után esetleg következni kellett volna. A felp. elhunyta esetére tett további intézkedés tehát tisztán hitbizományi jogi természet jellegével birván, csakis felp. lehet az az utóörökös, kinél a hitbiz. korlátozás hatálya megszakad, ki tehát korlátlan tulajdonjogának kimondását szorgalmazni jogositva van.« (*Márkus* gyüjt. II. 328. l.)

Ezen helyesen rendelkező itélet indokait helyeseknek el nem ismerhetjük. Az utóöröklési köteléknek kortársakra való korlátlan kiterjesztése nemcsak a hitelezők zaklatását és jogaik veszélyeztetését vonja maga után, hanem bonyodalmakra is ád alkalmat, a mi különösen abban mutatkozik.

lanná lesz. Az örökhagyó több egymásután következő utóörököst jelölhet, s ezek közt oly személyt is, ki halálakor még nem született, és ha valamelyik utóörökös kiesik, ez a reá következők kilátását nem enyészteti el; de ha az utóörökös-nevezés hatályba lép, az utóörökösök közül az, ki az örökös után első örököl, korlátlan örökössé válik. A halott akaratát ugyanis, mely a jelent egy távoli jövő békóiba verve, beláthatlan viszonyokat szeszélye szerint rendezve, késő nemzedékeken át uralkodnék az élők akarata felett, ezen korlátozásnak azért kell alávetni, mert a vagyonnak túlságos hosszú időn át való lekötése nemzetgazdasági okokból káros: gyengiti az egyéni felelősség és a reá bízott vagyon gyarapitásának ösztönét az örökösben, feszélyezi a helyes gazdálkodásban és célszerű beruházásokban, akadályozza az olcsó hitelt, az adósságtörlesztést, az alkalmas cserét stb.[16] [17])

---

h. az örökös, hagyatéki tárgyak eladása esetén az összes várományosok beleegyezését kénytelen kieszközölni. (V. ö. német ptkv. tervezetének indok. V. 90. l.) Másrészről nem lehet kellően indokolni, h. valamely névszerint meg nem jelölt személy az utóöröklésből kizárassék. Az utóörökösnek név helyett körülirással való megjelölése ép oly kevéssé csökkenti a rendelkezés hatályát, mintha az örökös van ily módon kijelölve; sőt az *1894: XVI. t.-c. 79. § 2. pontja* a megjelölésnek ezt az alakját egyenesen érvényesnek ismeri el (»h. ha az utóörökösök névszerint megnevezve nincsenek, hanem valamely névszerint megnevezett személynek már született gyermekei, leszármazói vagy testvérei javára van az utóör. jog rendelve és feljegyezve stb.«).

[16]) *Curia* 6264/886. (a *budapesti t.* itél. ind. hh.): »az ősiség és a tulajdonjognak abban foglalt korlátozásai az *I. T. Sz. 2. §*-ban fentartott ősiségi pátens értelmében és az *1848: XV. t.-c.* által elfoglalt elvi álláspont alapján közgazdasági és igy politikai, vagyis magánrendelkezés alá nem eső tekintetekből szüntettetvén meg, az abban fekvő tulajdonjogi korlátozás többé magánrendelkezés vagyis végrendelet útján meg nem állapitható.« (P. T. XIII. 105. l.)

Régi jogunk a szerzemény tekintetében mindenkinek korlátlan végr. jogot adott; de arra nézve, h. az utóöröklést a végtelenig terjedőleg meg lehetett-e állapitani, iróink nézete szétágazik. *Nánásy* (Testamentom) szerint: »a törzsökös keresetű testálónak olyan privilégyioma vagyon, h. a mennyire a halandók sorsa engedi, számiálhatatlan időkre szabadon testálhat« (417. l.). *Huszty* i. m. II. 42. l. hangsúlyozza a végrendelkezési szabadságot, de csak több (három-négy fokú) örökös-nevezést emlit; mig *Frank* i. m. 447. l. szerint ily rendelet csak nemzetségi díszjószágnál terjedhet örökre.

Ha az utóörökös-nevezések az örökhagyó által kivánt terjedelemben fen nem tarthatók, rendelkezése annyiban, a mennyiben a törvényes gyakorlatba nem ütközik, teljesitendő lévén, az utóörökös-nevezés legalább egy fokban fentartandó.[18]

Egy fokú örökös-nevezést ismer a magyar jav. 237. § (a család körében bizonyos feltételek mellett több fokú örökös-nevezést megengedvén, 238. §); a code civil 1048. § (hasonló kiterjesztéssel mint a magyar jav.); a német ptkv. terv. 1812. §; két fokú helyettesitést a porosz Landr. I. r. 12. c. 55., 57. §§. Az osztr. ptkv. 611., 612. §§ az utóörökösök sorát, ha az örökhagyónak mindnyájan kortársai, nem korlátozza; ha nem kortársai, ingóknál két, ingatlanoknál egy fokra szoritja.

[17]) A több fokú utóöröklés megengedését némelyek a családvagyon és ezzel a család fentartásának hathatós eszköze gyanánt ajánlják. L. erről a Magyar Jogászegyletben »Az örökjog alapelveiről« 1882. évben folytatott vitát, M. jogászegyl. értekezések X. 62—70., 137—144. ll.; továbbá a magyar jav. indokolását 127. 128. ll.; *Pólya Jakab:* »Agrárpolitikai tanulmányok« (Budapest 1886) 296—302. ll. (a kiterjesztést ellenző értelemben): *Tisza István:* »Az agrárius kérdésről« a Budapesti Szemle 1887. évfolyam 50. k. 214—220. ll. (az előbb emlitett munkát birálva, a kiterjesztést pártoló értelemben). *Zsögöd Benő:* »Családfőntartás és örökjogi javaslat« a Budapesti Szemle 1887. évfolyam 49. k. 62—73. ll. az utóöröklésnek több fokra való kiterjesztésének hátrányait elismeri (»hitbizomány en miniature«, azonban »kontára a hitbizománynak, a melynél több a segélyforrás és elasticitás«), de nem nyilatkozik ellene, mert mostani öröklési rendünk mellett megállhatna. A családfőntartási alapeszme körében azonban ezen intézménynek, melyet csak gyéren és szórványosan vesznek igénybe, súlyt nem tulajdonit, hanem döntő pontnak tekinti fenálló öröklési rendünk megtartását vagy elejtését (68. l.).

[18]) *Curia* 8142/893: ». . .. annak, h. a hitbizomány felállitására vonatkozó intézkedés nem foganatositható, nem az a következménye, h. a végr. érvénytelen és törvényes örökösödésnek van helye, hanem az, h. a hitbizományban végrendeletileg kijelölt örökösök az osztr. ptkv. 611., 612. §§ korlátai közt hitbizományilag helyettesitetteknek tekintendők.« (P. T. XXVIII. 38. l.). Itt erdélyi eset került elbirálás alá; de miután az osztr. ptkv. hivatkozott §§ csupán a hitbiz. helyettesités terjedelméről szólnak, a kimondott elv általában alkalmazhatónak tekintendő.

Hasonlóan *Curia* 7913/894. a 15. jegyzet alatt közölt esetben. (P. T. XXXI. 126. l.)

Ellenkező értelemben *Curia* 6264/886. (a 16. jegyzet alatt közölt esetben): ». . . . . mert miután örökhagyók az esetre, ha fentebbi rendelkezésük érvényre nem jutna, oly hitbizom. helyettesités iránt, mely a fenálló joggyakorlat szerint megengedhető volna, *kifejezetten* nem intézkedtek: felperesek (az első örökösök) öröklési jogát ilynemű hitbizom. helyettesitéssel sem lehetett korlátolni.« (P. T. XIII. 105. l.)

c. Jogviszony az első és az utóörökös közt.

51. §.

I. Az utóöröklés esetének beállta előtt.

1. Az első örökös az örökhagyó halálával örökössé lesz az általános szabályok szerint, és vagyona a hagyatékkal összevegyül; az örökhagyónak ellene, és az ő, az örökhagyó ellen fenálló tartozásai egyesülés által megszűnnek. Ő tulajdonosa a hagyatéknak; tulajdonjogát nem osztja meg az örökössel, ki sem nem közös tulajdonos, mert tulajdonjoga csak az első örökösének megszüntével létesül, sem nem a főtulajdonban részes, mint családi hitbizománynál a várományosok. Ez utóbbiak az állagnak társtulajdonosai, mig a hitbizomány birtokosát a kizárólagos haszontulajdon és az állag társtulajdona illeti meg (*1862. okt. 9-iki* kir. leirat *12. §*); ellenben az utóöröklésnél az első örökös az állagnak is kizárólagos tulajdonosa, ki jogát esetleg saját örököseire átörökiti, holott a hitbizományi birtokos joga nem képezi öröklés tárgyát (mert az utódlás nem öröklésen, hanem az alapitó rendelkezésén alapul); s a valószinűség is, hogy az első örökösnek az utóöröklés által terhelt tulajdonjoga korlátlanná válik, sokkal nagyobb, mint családi hitbizománynál a lekötöttség megszünésére való kilátás. Az első örökös puszta haszonélvezőnek sem mondható. A haszonélvezővel a tulajdonos áll szemben, az utóörökösnek pedig még nincs és talán nem is lesz tulajdonjoga, az első örökös tehát uratlan dolog haszonélvezője volna. A haszonélvezet továbbá a tulajdonjogot korlátozza, mig az utóöröklésnél az örökség hasznát élvező az, kit az utóöröklés korlátoz; s ha a korlát (az utóöröklés meghiusulása által) elesik, az első örököst már ez a tény teszi korlátlan tulajdonossá, holott a haszonélvezőnek, hogy tulajdonjogot szerezzen, külön szerzési jogügyletre van szüksége; és hogy az örökhagyó sem kivánja az első örököst puszta haszonélvezőnek tekinteni, kitűnik abból, miszerint örökösévé, kinek hitére hagyatékát bízta, és nem az örökség haszonélvezetének hagyományosává nevezte. A haszonélvezet szabályai tehát az első örökös jogának tartama alatt csak a hagyaték kezelése tekintetében, jogának megszünése után

pedig annyiban szolgálnak irányadóul, a mennyiben a kiadatási kötelezettség mérvének megállapitására szolgálnak.[1])

Ezek értelmében az első örökös a hagyatéknak valóságos tulajdonosa, terhelve az örökhagyó azon rendelkezése által, miszerint bizonyos eshetőségre más személy lesz a tulajdonos.[2]) Ez utóbbinak joga azonban még nem létezik, és létesülése bizonytalan. Ennélfogva az utóöröklés esetének beállta előtt nincs dologi joga a hagyatéki tárgyakra, hanem csak kötelmi igénye az első örökös ellen, azoknak majdani kiadatása iránt;[3]) nincs tulajdona, csak címe az örökség tulajdonának megszerzésére. Harmadik személyekkel szemben egyedül az első örökös van jogositva minden a tulajdonból folyó intézkedésre; felelősséggel tartozik az utóörökösnek, a mennyiben a hagyaték kezelésében, vagy használatában jogának határait túllépi, de jogosulatlan intézkedéseit is az utóörökös, harmadik személyekkel szemben csak öröklési jogának létesülése után támadhatja meg. Azonban abból, hogy tulajdonjoga az utóöröklés beálltával megszűnik, következik, hogy nem tehet oly rendelkezést, melynek hatálya jogának tartamán túl terjed. Ennélfogva az utóörökléssel terhelt vagyonról tehet ugyan végrendeletet, de csak feltételesen, t. i. arra az esetre,

---

[1]) *Curia* 3002/886 (a *bpesti t.* itél. indok. hh.): ». . . alp.-t tehát a törv. örökösök utóörökl. joga által korlátolt tulajdon illeti meg, a haszonélvező jogával és kötelezettségeivel.« (P. T. XV. 69. l.) Hasonlóan *Curia* 8219/894. Ü. L. 1896. 2. sz.

Szintén haszonélvezőnek mondják az örököst *Geörch:* Honnyi törvény II. 344. l., *Frank* i. m. 448. l., *Herczegh:* i. m. jog 306. l. és a magyar jav. 223. §. *Zlinszky* szerint — követve az osztr. ptkv. 613. §-át — az örököst korlátolt tulajdonjog illeti, melynek folytán a haszonélvezőt illető jogositványokat gyakorolhatja (M. Mjog 775. l.); hasonlóan porosz Landr. I., 12. cim 466. §, és szász ptkv. 2515. §. L. még *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 243., 244. ll.

[2]) V. ö. *Wenzel:* M. Mjog 499. l., a ki a hitbiz. helyettesitést az örökség jogi terhének mondja; továbbá *Kohler;* »A törvényhozás és az örökl. jog alakulása« a Jogtud. Közl. 1887. évi 51. sz. 403. l; *Lányi:* »Elidegen. és terh. tilalom« 124. l., és *Bánffay Simon*: »Kritikai szemelvények« a »Jog« 1888. 10. sz. 23. l.

[3]) Hasonlóan a római jog (*Windscheid:* Pand. III. 421. l. 1. jegyzet) és a német ptkv. 1828. § szerint; l. még *Förster-Eccius:* Preuss. Privatr. IV. 611. l.

ha az utóöröklés meghiusul;[4]) élők közt pedig csak oly jogügyleteket köthet, melyeknek természetével a végződési időpont vagy bontó feltétel általi korlátozás ellentétben nem áll. A hagyatékhoz tartozó dolgokra tehát azok a szabályok alkalmazandók, melyek az ily módon korlátolt tulajdonra vonatkoznak. Az időpont, illetve feltétel az utóörökösre nézve kezdési, illetve felfüggesztő; és jogunkkal nem ellenkezik, hogy két feltételes vagy időben korlátolt tulajdonjog egymással versenyezzen. Ezeket zsinórmértékül véve:

A hagyatéki ingatlanokra tulajdonjogát bekebleztetheti *(1894: XVI. t.-c. 78. §)*; az ingatlanokat eladhatja és megterhelheti,[5]) mert ez az ingatlanok létezését nem veszélyezteti

---

[4]) *Curia* 2168/884: ». . . az örökhagyó tehát nem közöns., hanem hitbiz. helyettesitést rendelt, feltételezvén ennek hatályát attól, h. felp. kiskorúak kiskorúságukban halnak el leszármazók nélkül. Ezen helyettesités a maga céljához képest s az általa megszabott határok közt korlátozza felp. kiskorúak tulajdonjogát; azon időre, mig hatálya tart, kizárja az ő végrendelkezési jogukat, vagyis magában foglalja a végrendelk. tilalmat is.« (P. T. VIII. 165. l.) Hasonlóan *legf. itélősz.* 6113/879. Dt. rf. XXIII. 129. l., *Frank* i. m. 448. l., *Zlinszky:* M. Mjog 773. l. A végrendelkezési tilalom azért csak feltételes, mert ha az utóöröklési jog elenyészik, a végrendelet a végr. tilalomba nem ütközik, és ennélfogva foganattal bir.

Zlinszky i. h. (3. jegyzet) a *legfőbb itélősz.* 9511/875. sz. itéletét alaptalanul támadja meg azon állitólagos kijelentés alapján, h. a hitb. hely. a végr. tilalmat nem foglalja magában; ez az itélet a gyámhelyettesités egy esetét tárgyalja, és helyesen mondja, h. a serdült korát elért örökös végrendelkezni jogositva volt. (Dt. rf. XIII. 123. l., az osztr. ptkv. 609. helyett a 608. § van, nyilván sajtóhiba folytán hivatkozva.)

[5]) *Legf. itélőszék* 8695/872: »tek., h. a baracsi 10. sz. tkjvben foglalt bejegyzés szerint ifj. V., mint örökös, habár az utóörökösök sérelme nélkül, a kérdéses ingatlanokra nézve, az e részben érvényes osztr. ptkv. 613. §-a értelmében korlátolt tulajdonjogot nyert, erre nézve pedig az ellene kért bekeblezés oly megszoritással, h. az utóörökösök sérelme nélkül történjék, megtámadható nem volt.« (Dt. rf. VIII. 152. l.), és *bpesti tábla* 30006/887: ». . . a *B*) 6. a. bejegyzett korlátozás (mely szerint a hagyatéki ingatlan az összes örökösök elhalta esetére lesz eladható) nyilvánkönyvi akadályt nem képez, mely a *C*) 5. a. zálogjog bekeblezését kizárja; mert ez által a korlátozások szerinti jogosultak még sérelmet nem szenvedtek stb.« (P. T. XVI. 145. l.)

Hasonló értelemben német ptkv. terv. 1828. §, összefüggésben a 135., 871. §§ második bekezdésével (indokolás V. 115. l., I. 259. l., III. 318—320. ll.), és német birodalmi tvszék 278/886. sz. itélete, a biróság tagjai által

és nem érinti az utóörökös jogát, a ki (eltekintve attól, hogy az első örökös ellen biztositást és az ingatlanra zárlatot kérhet) az utóöröklési jog feljegyzése alapján, az utóöröklés esetének beálltával[6]) (előbb azért nem, mert harmadik személy ellen nincs több joga, mint az első örökös ellen) az ingatlanokat, bárkinek kezén legyenek, visszakövetelheti, a terheket törültetheti,[7]) mely okból az ingatlanra árverést csak az utóöröklési jog fentartása mellett lehet elrendelni.

kiadott gyüjtemény (Entscheid. des Reichsgerichts in Civilsachen XVII. 230. l.) hivatkozva a túlnyomó gyakorlatra.

Ellenkező értelemben *Curia* 9457/871 (*pesti t.* végz. indok. hh.): »tekintve, h. a tulajdonjog bekebl. iránti kérvény beadása napján a tulajdonjog L. K.-né részére oly korlátozással volt bejegyezve, h. az ingatlanok, halála esetén L. A., P. és M.-re szállandnak, s igy ezek felett eladónőnek intézkedni, illetőleg azokat elidegeniteni jogában nem állván, stb.« (Dt. rf. VIII. 129. l.); továbbá *Curia* 8219/894: »Az örökös hitbiz. helyettesités esetében csak haszonélvező lévén, a vagyon korlátlan terheléséhez még az esetben sincs jogositva, ha a terhel. tilalom a végrendeletben kifejezetten nem foglaltatnék; mert a hitbiz. helyettesités már magában megfosztja az örököst attól, h. a vagyont terhelhesse.« (Ü. L. 1896. 2. sz.) Hasonlóan *Curia* 8622/887. (P. T. XVI. 146. l.)

A *Curiának* ezen utóbbi álláspontján van *Lányi:* »Elideg. és terh. tilalom« 57. l., továbbá *Zlinszky* i. h., kik az elidegenitést semmisnek mondják, mig *Frank* i. h. közelebb áll a szöveg felfogásához, tanitván, h. »a váró örökös a sérelmes örökvallást eldönthetné«; ő tehát nem tekinti eredetileg érvénytelennek. A *Curia* 59. sz. teljes ülési döntvénye (l. 49. § 6. jegyzet), mely a végrehajtási zálogjog bejegyzéséről szól, a szöveg álláspontját nem érinti.

[6]) *Zlinszky:* M. Mjog 777. l., *Stubenrauch:* Commentar I. 773. l. A *Curiának* az előbbi jegyz.-ben idézett 8622/887. sz. itélete szerint már az utóörökl. beállta előtt is felléphet.

[7]) *Curia* többször idézett 8622/887. sz. itélete: »II. r. alp. köteles tűrni, h. a C) 5. a. javára 5000 frt erejéig bekebl. zálogjog kitörlése bekebleztessék; . . . mert a végr.-ben foglalt helyettesitések a tkkvben alp. javára eszközölt zálogjogi bekeblezést megelőzőleg voltak feljegyezve . . . és miután a bekeblezés által felp.-nek ezen nyilvánkönyvileg biztositott joga sértetett, annak orvoslását a tkkvi rdtts 148. § értelmében törlési kereset útján érvényesitheti.«

A szöveg álláspontja szerint a törlési kereset a tkkvi rdtts 155. §-ára alapitandó.

Lányi i. m. 85. l.: »Épségben hagyatván az oltalmazott félnek az a joga, mely szerint bizonyos körülmények közt (p. o. . . . utó-

Másként áll a hagyatéki ingók tekintetében. Kivételesen ezeket is eladhatja, nevezetesen: ha természetüknél fogva el nem tarthatók, vagy a rendes gazdálkodás az eladást megkívánja; ha az eladás a hagyatéki adósságok, a köteles-rész, a hagyományok kifizetése végett szükséges (ez utóbbi esetben a hagyatéki ingatlanokat is, az utóöröklési jog feljegyzésétől mentesen eladhatja,[8]) perrel kényszerithetvén az utóörököst a feljegyzés törlésére; minélfogva elvi különbség az ingó és az ingatlan közti elbánás tekintetében voltaképen nincs is). Ily kivételes esetekben elidegenitheti a hagyatéki értékpapirokat is, melyek, a mennyiben törzsvagyont képeznek, rendes körülmények közt természetben megőrzendők. Eladhat továbbá oly ingókat, melyek hasznot csak az eladás vagy elhasználás által nyujtanak, vagy melyeknek használhatósága az örökhagyó személyéhez vagy viszonyaihoz kötött, az örökösnél többé fen nem forgó körülményektől függ, úgy, hogy az ingóknak természetben megőrzése nem áll a várományos érdekében; igy nevezetesen: házi eszközöket, kereskedési, gyári, ipari, gazdasági felszerelést, elhasználásra, eladásra, át- vagy feldolgozásra szánt ingókat; magától értetvén, hogy az utóöröklés esetének beálltakor ugyanazon minőségű és mennyiségű dolgokat vagy azoknak értékét köteles az utóörökösnek kiadni.

De a mennyiben ily kivételek fen nem forognak, az első örökös a hagyatéki ingókat el nem idegenitheti; mert az adás-

öröklés esetében) a tilalommal terhelt tulajdonostól a teljesités tárgyára nézve biztositást követelhet; az a fél, kinek érdekében a tilalmi rendelkezés szolgál, feljogositandó arra, h. . . . igényét a tilalmi rendelkezés megalkotásánál kontemplált időpontban, alakban és terjedelemben, nemcsak a vele közvetlen kötelmi viszonyban álló terhelt fél ellen érvényesithesse, hanem a tilalom által lekötött dolog kiadását annak minden más birtokosától az ezen dologra nézve fentartott jog tartalmának megfelelő keresettel követelhesse, a nélkül, h. előbb a tilalomellenes elidegenités formaszerű érvénytelenitését lenne kénytelen kieszközölni.«

[8]) *Curia* (már idézett) 8622/887. itélete: »a kérdésben forgó 5000 frt tehát a hagyaték állagának terhéül el nem fogadható, és pedig annál kevésbé, mert be nem bizonyittatott, h. ezen összeg a vagyon állagának fentartása vagy az örökség terheinek törlesztésére volt szükséges s az tényleg erre is fordittatott.«

vevési szerződés, habár végződési időponttal összeköthető, mégis végleges intézkedést tartalmaz, melynek hatálya a gyakorlatban rendszerint túlterjed az első örökös jogának tartamán. Az utóörökös t. i. akkor is, ha az elidegenités feltételes átadás (az ő jogainak fentartása) mellett történt, dologi igényét, melyet különben is csak az utóöröklés esetének beállta után támaszthat, a vevő, illetve a harmadik birtokos ellenében ritkán fogja sikeresen érvényesithetni; mert ha a lekötöttség külsőleg felismerhető nem volt, az első örökösnek, illetve a vevőnek az ingó dolog feletti tényleges hatalma rendes körülmények közt elfogadható indokul szolgálván arra a következtetésre, hogy tulajdonjoga korlátlan és hogy a dologgal jogszerűen rendelkezett, a birtokos mellett a jóhiszeműség vélelme harcol.[9]) (Az ellenkező nézet arra vezetne, hogy az örökössel szerződő félnek kellene bebizonyitani, hogy az eladás a fent részletezett kivételes célokból történt, a mi a forgalom követelményeivel ellentétben áll.) Az eladott ingó tehát reá nézve létezni megszünt, s habár annak helyébe a vételár lép, az nem pótolja mindig az ingót; az örökhagyó pedig azt és nem annak értékét kivánta az utóörökösre hagyni. Ezek szerint az első örökös jogának túllépésével eszközölt eladás esetére, a mennyiben az utóörökös tulajdoni keresete célhoz nem vezet, teljes kártéritéssel tartozik.[10]) Az előadott szempontból az első örökös a hagyatéki ingók elzálogositására sincs jogositva, és hitelezői azokra birói zálogjogot sem szerezhetnek (sőt a végrehajtató, miután a birói zálogjogot nem közvetlenül a birtokban levő első örökös jogcselekvénye alapján szerezte, jóhiszemű harmadiknak sem tekinthető).[11]) Ellenben magától értetik, hogy a hagyatéki

---

[9]) V. ö. *Lányi* i. m. 100. l.

Curia 4890/889: ». . . . a jogvélelem a tulajdon korlátlansága mellett harcol.« Dt. uf. XXIV. 44. l.

[10]) Az a kérdés, hogy az örökös a kivételek alá nem tartozó esetekben mennyiben van jogositva valamely hagyatéki ingóságot eladni, vitás. L. erről *Zlinszky* i. h., *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 245., 246. ll., magyar jav. indokolása 125. l., Mommsen jav. 445. § és indok. 438. l.

[11]) *Lányi* i. m. 103. l. és *Schwarz Gusztáv:* »A pactum reservati dominii hatálya« Jogt. Közl. 1886. 10. sz. 77. l.

hitelezők, a köteles-részre jogositottak és a hagyományosok a hagyatéki vagyonra, bár lekötése külsőleg is felismerhető, végrehajtást vezethetnek.

Az első örökös legitimálva van a hagyatékot cselekvőleg vagy szenvedőleg megillető pereket vinni és egyezségeket kötni; folyó követeléseket beszedni és a felvett összegeket továbbra is a kezelésre felhasználni; kintlevő tőkéket felmondani és a felmondást elfogadni. A befolyt tőkét azonban biróilag tartozik letéteményezni, valamint kereseti kérelme sem irányulhat az ő, hanem a biró kezéhez leendő fizetésre, s az adós, a mennyiben az utóöröklési kötelékről tudomással bir, jogérvényes fizetést csak birói kézhez teljesithet.

Az örökség hasznai, a mint magától értetik, teljesen az első örökösé, ő azokat korlátlanul élvezheti, eladhatja, elzálogosithatja. Ellenben a hagyatéki ingatlanon talált kincs osztályrésze, a hagyatéki sorsjegyre eső nyeremény, s egyátalán minden növedék a hagyaték állagát öregbiti.

A hagyatéki vagyon kezelése, a kezelésnél a rendes gondosság alkalmazása, az örökölt ingatlannak jókarban tartása, a használattal egybekötött terhek és költségek viselése stb., különösen pedig a mulasztás és hibákért való felelősség mérve tekintetében, az első örökös a haszonélvezőre nézve fenálló szabályoknak van alávetve.

2. Az utóörökös, akár már szerzett joggal bir az utóöröklésre (ha időmeghatározás mellett van nevezve), akár joga még csak létesülni fog (feltételes jelölés esetén), jogositva van oly intézkedésekre, melyek az utóöröklés meghiusitását meggátolják, nevezetesen: kérheti az örökösödési eljárás megинditását (*1894: XVI. t.-c. 3. § 1. pontja*), és a hagyaték leltározását (*36. § a) pont*), habár az előbb emlitett eljárást nem kérte, és megidézendő a hagyatéki tárgyalásra (*55. §*). Ha az utóöröklés tárgyát ingatlan vagyon képezi, utóöröklési joga telekkönyvi feljegyzés által hivatalból biztositandó, akkor is, ha a hagyatéki tárgyaláson meg nem jelent (*78. §*). Ingóságokra a biztositásnak hivatalból csak az esetben van helye, ha az örökhagyó elrendelte (u. o.); a mennyiben el nem rendelte, s az utóörökös a tárgyaláson megjelenik, a felek megállapodása szolgál irányadóul, s ha ilyen létre nem jön, a

hagyatéki eljárásra illetékes járásbiró a hagyaték átadásával kapcsolatban határoz megfelelő módon, a fenforgó körülmények s különösen annak figyelembevételével, hogy ingóságoknál a forgalom igényei fokozottabb mérvben lépnek előtérbe.[12]) Az utóörökösre vonatkozó intézkedések az átadó végzésbe foglalandók (*72. §*), és joga az örökösödési bizonyitványban feljegyzendő (*102. §*). Ha a hagyatéki tárgyak elrejtésének, eltékozlásának vagy rongálásának veszélye nyilvánul, az utóörökös zárlat elrendelését kérheti, a haszonélvezet és a *90.*, *93. §§* joghasonlatosságánál fogva (nem ezen szakaszok alapján, mert azok folyamatban levő hagyatéki eljárást, illetve peressé vált hagyatékot tartanak szem előtt). Az utóörökös már létesült vagy létesülendő jogát, tekintve, hogy hazai jogunk az öröklési jognak az örökhagyó halála után való eladását nem tiltja, elidegenitheti,[13]) s az, kire jogát átruházta, az örökösödési eljárás során ugyanazokat a jogokat gyakorolhatja, melyek az utóörököst megilletik (idéz. törvény *5. §*); az előadott elvnél fogva az utóöröklési jog elzálogositás és végrehajtási foglalás tárgyát is képezi. Ha méhmagzat vagy még nem született személy van utóörökösnek nevezve, részére gondnok rendelendő (*gyámsági törvény 30. § b) és c) pont*).

II. Az utóöröklés esetének beálltával az utóörökös az örökséget megszerzi. Valamint az első örökös az örökhagyó halálának, úgy ő az utóöröklés esete beálltának ténye folytán lesz az örökség tulajdonosa; midőn tehát az első örökös a hagyatékot neki kiadja, ez nem bir a tulajdonjog szerzéséhez szükséges átadás (traditio) jelentőségével, mert az utóörökös a törvény erejénél fogva szerzi meg a tulajdont,[14]) hanem

---

[12]) V. ö. a 78. § ministeri indokolását; *Fodor-Márkus:* Törvkez. rdttás III. Örök. elj. 197. l.

[13]) Támogatja ezt *Curia* 2411/890: »A kérvényhez mellékelt szerződés szerint ugyan kérvényezők a szülők után öröklendő ingó és ingatlan javaikat adják el; azonban ez nem reménybeli örökségről, hanem inkább a szülők által már életükben a gyermekeknek osztályul átengedett vagyonról köttetvén, érvénytelennek nem tekinthető.« Dt. uf. XXV. 149. l.

[14]) Római jog szerint az örökös az örökség hagyományosával áll szemben, ez utóbbinak öröklése tehát közvetett; közvetiti pedig az örökös azon nyilatkozata, miszerint az örökség a hagyományosé legyen (l. 37. pr. ad

azon szempont alá esik, mint midőn a nem-tulajdonos adja ki a tulajdonosnak az ezt megillető dolgot. Önhatalmúlag nem veheti ugyan birtokba az örökséget, mint tehette az első örökös az örökhagyó birtokában volt vagyonnal, mert ő a birtokló örökössel áll szemben. De ez utóbbi ezentúl úgy lévén tekintendő, mint más harmadik személy; az utóörökös úgy léphet fel ellene, mint más harmadik ellen, a ki a hagyatékot, annak hányadát vagy alkatrészét (hagyatéki egyes dolgot) jogtalanul birtokban tartja, vagy a ki ellen neki, mint örökösnek kötelmi igényei vannak. Ezeknek keretébe tartozik különösen az, hogy az első örököstől a hagyatékról számadást követelhet, melynek megállapitásánál az első örökös jogállásából folyó, fent érintett eltérésekkel a haszonélvezetre fenálló szabályok alkalmazandók, és a hiányzó tárgyak értéke, a kár, a befektetések stb. megtéritése iránti kölcsönös követelések elszámolás tárgyát képezik. Az örökhagyó halálakor már meglevő hasznok és a főtárgytól elválasztott gyümölcsök a hagyatékhoz tartozván, számon kérhetők; ellenben megtartja az első örökös a jogának tartama alatt keletkezett hasznokat és elválasztott gyümölcsöket. Az utóbbinak öröklése folytán egyesülés által megszünt jogviszonyok felélednek: ő ismét adósa, illetve hitelezője lesz a hagyatéknak. A hagyatéki terhekért a reá szállt örökség erejéig az utóörökös válik felelőssé, és az első örökös, mint örökös ellen, vagy az utóöröklés alá tartozó hagyatéki tárgyra vonatkozólag hozott itélet, mely az első örökös jogának tartama alatt jogerejűvé vált, az örökség erejéig az utóörököst is kötelezi és ellene végrehajtható.[15]) A mennyiben azonban az első örököst valamely kötelezettsége megszegése folytán hiba vagy mulasztás terheli, a felelősséget személyesen viseli.

---

sen. cons. Trebell. 36, 17). A hagyaték tényleges kiadása itt sem lényeges; az átadás az érintett nyilatkozatban áll (v. ö. *Windscheid:* Pand. III. 425.). Hazai jogunk szerint azonban ily nyilatkozat felesleges, mert az utóörökös valóságos örökös, ki jogát közvetlenül az örökhagyó akaratából származtatja, és a törvény erejénél fogva örököl úgy, mint örökölt az első örökös.

[15]) Hasonlóan a német ptkv. terv. 1830. §, l. hozzá indokolás V. 117—120. ll.

III. Az örökhagyó, első örökösének az eddigiekben előadott jogositványait kibővitheti, nevezetesen az örökséget az első örökös »szabad rendelkezésére« hagyhatja, vagy elrendelheti, hogy az utóörökös arra legyen szoritva, a mi az utóörökösödés esetének beálltakor az örökségből még megleszen (fideicommissum eius quod supererit).[16])

Ily intézkedés folytán, melylyel többnyire gyermektelen házastársak szokták túlélő élettársuknak a vagyont, az utóörökösökül nevezett oldalrokonok zaklató beavatkozásától és mindennemű számadástól ment használatára hagyni, az első örökös élők közt szabadon rendelkezhetik, és pedig nemcsak viszteher mellett, hanem ingyenesen is; mert különben (az örökhagyó szándékával ellenkezőleg) azon eredmény állana elő, hogy vagy a hagyatékot, vagy annak értékét tartoznék az utóörökösre hagyni, holott a végintézkedés szerint az utóbbinak csak arra van joga, a mi még megleszen.[17]) Az örökséget azonban roszhiszeműleg (p. o. halálos ágyán tett ajándékozással) nem apaszthatja, mert ezzel az utóöröklést meghiusitván, már túllépné az örökhagyó szándékát; és halál esetére szóló (feltétlen, l. fent I. 1.) rendelkezést sem tehet a fenmaradó vagyonról, mert a helyettesités épen erre a vagyonra jelöl örököst.

Az utóörökös — a mennyiben az örökhagyó másképен nem intézkedett — a helyettesités ezen neménél is kérheti a hagyaték leltározását, hogy az örökhagyó vagyonállapota meg-

[16]) A régibb római jog ilynemű fideicommissum universale esetén az örökösnek minden bona fide intézkedést megengedett, l. 54. §, l. 58. § 8. D. ad S. C. Trebell. 36, 1. *Justinian*, hogy viszályoknak elejét vegye, csak a hagyaték háromnegyedrésze fölötti rendelkezést engedte meg feltétlenül, az utolsó negyedre csak bizonyos szükségesetekben, Nov. 108. cap. 1., 2. Az ujabb jog a régi r. jog álláspontjára tért vissza, melynélfogva arról, h. mi adandó ki az utóörökösnek, az örökhagyó valószinű akarata legyen irányadó.

[17]) Ez a kérdés egyébiránt vitás. Az ellenkező nézet (német ptkv. 1839. §, indok. V. 129. §; porosz Landr. I. 12., 69. §; *Dernburg* i. m. III. 439. l.) arra hivatkozik, h. a szabad rendelkezés joga csak az első örökös gazdasági szükségleteinek kielégitésére és nem egyúttal ajándékozásokra szól.

A szöveg álláspontján van a magy. jav. 2031. §, Mommsen jav. 460. §. szász ptkv. 2522. §. hesseni jav. 175. l.

állapittassék; de biztositás iránti kérelme a dolog természeténél fogva ki van zárva. Az utóöröklési jog a hagyatéki ingatlanokra telekkönyvileg feljegyzendő, de a bejegyzésben az első örökös szabad rendelkezési joga fentartandó. Az utóöröklés esetének beálltával az utóörökös igényelheti az első örökösnél meglevő hagyatéki dolgoknak abban az állapotban, melyben az utóöröklés esetének beálltakor vannak, a befektetések megtéritése melletti kiadását, és a meg nem levő dolgoknak az első örökösnél meglevő értékét, mert ez a hiányzó dolgok helyébe lépvén, a hagyatéki vagyon, bár változott minőségben megmaradt. A pótlásul szolgáló értéket az utóörökös azonban csak annyiban követelheti, a mennyiben az az első örökös vagyonát meghaladja, mert az örökhagyó valószinű akarata ilynemű utóörökös-nevezésnél arra irányul, hogy az első örökös saját vagyona előtt az örökség erejét fogyaszthassa.

Az örökhagyó hitelezőinek jogát az első örökösnek bővebb jogositványai nem érintik; ők az utóbbi ellen itt is az egész, az utóörökös ellen pedig a reá hárult örökség erejéig fordulhatnak.

A végrendelet alaki kellékei.

Bevezetés.

52. §.

Az alaki kellékek, melyekhez a törvény a végrendeletek érvényességét köti, nem képezik a végakarat bizonyitási módját, mert ily kellék hiánya semmi bizonyiték által nem pótolható,[1]) hanem ünnepélyességi kellékeit, melyek közül egynek elmulasztása is a végrendelet semmiségét vonja maga után.

---

[1]) *Curia* 923/883 *(budapesti t.* itél. indok. hh.): ». . . . tekintettel arra a körülményre, h. az *1876 : XVI. t.-c.* szabályai szerint elbirálandó irásbeli végr.-eknek külformák tekintetében minden bizonyitékaikat magukon kell hordani, tehát az irásbafoglalásnál elkövetett mulasztás v. tévedes sem tanuvallomásokkal, sem más bizonyitékokkal nem pótolható« stb. Dt. uf. VII. 244. l. Azonos: 7723/881. (IV. 262. l.), 2125/884. (X. 164. l.), 3474/886. (XVI. 48. l.).

A törvény ezen szigorát több szempont indokolja. Az alakszerűségek arra valók, hogy a végrendelkezőben a cselekmény fontosságának, más személyek sorsára, gyakran egész családok boldogságára kiható jelentőségének tudatát ébresztvén, rendelkezése okainak és következményeinek megfontolására intsék őt, és ez által viszont a túlélőket biztositsák, hogy az örökhagyó azt, a mit kijelentett, komolyan akarta; hogy nem pusztán szándékba vett, de még meg nem érett, vagy megérett ugyan, de végleg meg nem állapitott, s igy bármily formában nyilvánitható, hanem végleges elhatározásának és pedig végső akaratának kivánta tekinteni; minek jeléül azt a törvényes alakba foglalta. Mert a végrendelet oly időben lép hatályba, midőn alkotója örökre elnémult, akaratának fentartásáért már nem szállhat síkra; megtámadás, hamisitás, elsikkasztás ellen nem védelmezheti. Az örökhagyónak tehát az előírt alakszerűségek kényszerének kell magát alávetnie, hogy intézkedésének sikerét biztositsa.

Törvényeink a végrendeleti alakszerűségeket, a mennyire azok céljának biztositása megengedi, mind a mult időkben, mind jelenleg lehetőleg egyszerűsitik, hogy nehezen teljesithető kellékek a feleket a végrendelkezéstől el ne riaszszák, és hogy a végrendelkezők szándéka komplikált alakiságoknak könnyen megesheтő eltévesztése által meg ne hiusittassék.[2])

Nánásy (Testamentom): »A törvény csak annak a Testamentomnak hiszen, a melly az ő tőlle kiszabott és kötelezve parancsolt külső forma és mód szerint tétettetik, és ebben áll minden Testamentomnak az ő külső formája, h. ez a Törvénytől parancsoltatott módon tétettessék.« (237. l.).

[2]) »A Karok és Rendek, mond az *1715: XXVII. t.-c.* bevezetése, a végrendelkezőknek nagy hátrányára tapasztalták, h. a szabadon rendelkezhetők szándékai, az egyházi és világi (római jogi) törvények több kellékei miatt meghiusultak.«

Hasonló irányt követ a képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése az *1876: XVI. t.-c.* tervezetéről: »(a bizottság) . . . . kivánatosnak tartja, h. a nagyobb formalitások mellőzése által lehetőleg kikerültessenek azon tévedések, melyek a végintézkedéseket gyakran a megsemmisitésnek és ez által a magánjogi érdekeket káros következményekkel járó esélyeknek tehetnék ki.« (1875/78. országgyülés nyomtatványai. Képviselőház irományai IV. kötet 158. sz. 248. lap.) L. még *Vavrik Béla:* »A végrendeleti alakszerűségek« a »Nemzeti Hirlap« c. napilap 1876. febr. 8-iki 38. sz.

A törvényes szabályok azonban korszakok szerint változván, megkülönböztetjük az 1848-ik előtti törvényeket és törvényes gyakorlatot, az Országbirói Értekezlet kijelentéseit, és az *1876 : XVI. törvénycikk* szabályait.

Alaki kellékek előbbi törvényeink szerint.

53. §.

1. Hazánkban a végrendeletek régebben a római és kánoni jog szerint itéltettek. Az *1715 : XXVII. t.-c.* az alakszerűségeket egyszerűsitvén, következőleg állapitotta meg. Közvégrendeletet hiteles helyen lehetett tenni, melyek a végrendeletekre nézve voltak: a kir. udvari cancellária, az ország nagybirái és azok itélőmesterei, a káptalanok és conventek, melyek hiteles pecsétet nyertek (id. törv. *1. §, 1492 : XCII. t.-c., 1729 : XXIV. t.-c. 12. §*); a megyei közgyülésből kiküldött alispán, vagy szolgabiró esküdttársával (id. törv. *9. §*). Ha nemes ember magánvégrendeletet tett, szükség volt, hogy a végrendelkező által felkért öt nemes, vagy nemesi szabadsággal élő, vagy szükség esetén más tisztes és alkalmas, azaz nem-érdekelt ember, mint tanu együtt jelen legyen, és hogy mind a végrendelkező, mind a tanuk az irott végrendeletet aláirják és pecsételjék (id. törv. *1. §*);[1]) ha pedig a végrendelkező nem irhatna, hogy helyette az aláirást és pecsételést egy hatodik, szintén megkért és jelenlevő tanu teljesitse (id. törv. *2. §*). A végrendelet lehetett nyilt, midőn a tanuk tudják, vagy zárt, midőn nem tudják a tartalmát, csak azt

---

[1]) Hogy saját pecsétjüket használják, nem volt szükséges; egyik a másikét használhatta, a mi a törvény ellenkező rendelkezése hiányában szokássá vált; »az emberi gyarlóság tekintetéből, mond *Frank*, mert egyébként a meghivott tanuk feledékenysége vagy a hirtelen szükség miatt sokszor az intézkedés, kivált faluhelyen, végbe sem mehetne« (i. m. 435. l.).

Hasonlóan római jog szerint, L. 22. § 2. D. qui test. fac. 27; l. 1. § 5. J. de test.; és I. Miksa német császár 1512. évi Notariats-Ordnungjának 10. §-a; v. ö. *Holzschuher:* Theorie u. Casuistik d. Civilrechts (Lipcse 1864) II. 728. l. A pecsételés célja itt az okirat elzárása volt; l. *Windscheid:* Pand. III. 36. l. 4. jegyzet.

írván alá az okiraton, hogy az nekik az örökhagyó által mint végrendelete lett felmutatva.[2]) A gyakorlat azonban öt tanu előtt élő nyelvvel tett végrendeleteket is meghonositott, és a kir. *Curia* ezt helybenhagyta.[3]) Fiókvégrendeleteknél csak három tanu kivántatott (id. törv. *6. §*). Kiváltságos végrendeleteknél, melyek t. i. pusztán kegyes célokra szánt intézkedéseket tartalmaztak, vagy járványhalál idején, vagy katonák által háboru idején, azaz midőn és a meddig zsoldpótlékot húztak (*1830: IX. t.-c. 3. §*), vagy szülők által csupán gyermekeikre nézve tétettek, elég volt, ha a végrendelkező saját kezével írta és aláírta, vagy végakaratát két tanu előtt élő nyelven kijelentette (id. törv. *5. §*).

Szab. kir. városok polgárai közvégrendeletet a városi tanács vagy kiküldött tanácsbeliek előtt tehettek. Magánvégrendeletekre nézve a régi szokások fentartattak ; megkivántatott ugyan, hogy a végrendelet az intézkedőnek felolvastassék, s hogy ő azt élőszóval a tanuk előtt végakaratának vallja (id. törv. 7. *§*), de ujabb törvény ezt elengedte (*1840: XIV. t.-c.*).

Jobbágyokról a törvény nem szól, és ennélfogva végrendeletet vagy öt tanu, vagy a helybeli szokás szerint tehettek (*Hk. III. 30, 6. §*).

A külföldön tartózkodók végrendeletet tehettek a magyar kir. udvari cancellária, vagy az ország valamely nagybirája előtt, ha ott mulatott, vagy pedig a helyi szokás szerint, melyet azonban a végrendeletre hivatkozó bizonyitani tartozott (*1729: XXIV. t.-c. 10., 11., 12. §§*).

2. Az 1852. évi nov. 29-iki (ősiségi) nyilt parancs 1853. május 1-től fogva az osztrák polgári törvénykönyvet életbeléptetvén, a végrendeletek külső formaszerűségei tekintetében kimondta, hogy a törvénykönyv hatályba lépte előtt keletkezett végrendeletek érvényessége, ha az örökhagyó ezen időpont után halt meg, vagy az addig létezett, vagy pedig az osztrák törvény szerint itélendő meg, a szerint, a mint ezek

[2]) *Kövy:* Elementa 207. l., *Fogarassy:* Magyar közp. törv. tudomány elemei 160. l., *Geörch* i. m. II. 322. l., *Nánássy* i. m. 400. l.

[3]) *Sent:* 24., 94., 95. de action. Fisci R. (*Péterfalvai Molnár István* gyüjteményében.)

vagy amazok a végrendelet fönmaradására nézve kedvezőbbek (*nyilt par. 7. §*).

3. Az *I. T. Sz.* a magyar polgári anyagi magántörvényeket visszaállitván, megengedték, hogy »oly végrendeletek, melyek a magyar törvény életbeléptétől számitandó félév alatt elhaló örökhagyóktól származnak, külső kellékek szempontjából az eddig fenállott osztrák törvények szerint is alkothatók (*I. T. Sz. 6. §*). »A jövőre nézve pedig a végrendelet és a fiókvégrendelet külső kellékei tekintetében a polgári állás közti különbséget megszüntetvén, kimondta, hogy a magyar törvényben, statutumokban s törvényes gyakorlaton alapuló különböző szabályok, polgári állásra való tekintet nélkül, egyforma hatálylyal birnak, s a nemesek végrendeletei azért, hogy a nemnemesekre nézve fenállott szabályok szerint alkotvák, és viszont, külkellékek hiányából nem érvénytelenithetők. (*5. §*).«

Ennek folytán bármily rangú egyének három tanu együttes jelenlétében érvényesen végrendelkezhettek.[4]) Miután pedig ez országos szokáson alapult, az, a ki ellenkező helyi szokást vitat, azt bizonyitani tartozik.[5]) A végrendeletek külkellékeire nézve a helyi szokás lévén irányadó, a szolga-

---

[4]) *Legf. itélőszék* 192/874: »mert .... felp.-ek az alp. tagadás ellenében azon állitásukat, h. Zomborban a végr.-ek hitelesitésére bevett szokás szerint, épen úgy mint a nemeseknél, 5 tanu jelenléte és aláirása kivántatik, a per során nem igazolták; miután magyar törvények szerint nem-nemesek 3 tanu előtt is érvényesen intézkedhettek, az *I. T. Sz. 5. §*-a értelmében pedig nemesek és nem-nemesek végrendeletei azért, h. az egyik vagy másikra nézve fenálló szabályok szerint alkottattak, külkellékek hiányában nem érvénytelenithetők, a több előjoggal nem biró városi lakosok végr.-ei azért, mert a nemesek végr.-eire előszabott 5 tanu aláirásával ellátva nincsenek, alaposan meg nem támadhatók.« Dt. rf. XV. 70. l.

[5]) *Legf. itélősz.* 10335/873 (a *bpesti t.* itél. indok. hh.): »mert azt, h. ily végr. készitésére nézve más helyi szokás uralkodott volna, felp.-ek nem is állitották, annál kevésbé bizonyitották.« Dt. rf. XI. 11. l.; és a szövegben idézett 8. sz. telj. ül. döntvény indokolása: »a döntvény csak azon végrendeletekre vonatkozhatik, melyek 1861. jul. 23-tól az *1876 : XVI. t.-c.* életbeléptéig jöttek létre s melyekre nézve perrendszerűleg igazoltatott, h. keletkezésük idején és helyén az érintett és jogszabályt képező törvényes szokás fenállott.«

Ezen kérdésről l. még *Kovács József:* »A végrendelet külkellékeinek kérdéséhez« Jogt. K. 1883. 9. sz.

biró és esküdttársa előtt alkotott végrendeletek is érvényes magánvégrendeletnek elfogadhatók, ha bebizonyittatik, hogy 1861. julius 23-tól (az *I. T. Sz.* életbeléptétől) az *1876 : XVI. t.-c.* életbeléptéig a végrendelet keletkezésének helyén és idején ily törvényes szokás fenállott (a *Curia* 1883. március 17-én hozott 8. sz. teljes ülési döntvénye).

4. 1876. julius 1-én az ugyanazon évi *XVI. törvénycikk* lépvén hatályba *(36. §)*, az ezen határidő előtt tett végrendeletekre nézve kimondta, hogy azok érvényesek, ha:

a) a végrendelkező 1877. julius 1-éig (vagyis a törvény hatálybaléptétől számitott egy év alatt) meghal;

b) ha az, a ki a végrendeletből jogokat érvényesiteni kiván, bebizonyitja, miként az egy évi határidő lejártától a halálozás bekövetkezéséig az örökhagyó oly állapotban volt, hogy ujabb végrendeletet nem tehetett;

c) ha a korábbi irásbeli végrendelet az előbbi jogszabályok szerint erre illetékes közhatósághoz 1876. julius 1-éig letétetett, vagy ezen naptól számitott egy év alatt közjegyzőhöz letétetett. Érvényesek az 1876. julius 1. előtt tett végrendeletek akkor is, ha az uj törvény rendelkezéseinek megfelelnek *(37. §)*,[6]) feltéve, hogy a keletkezésük idejében fenállott törvényeknek is megfelelnek, mert az eredetileg érvénytelen végrendelet a törvény utólagos változása által kötelező erőre nem emelkedik.[7])

---

[6]) *Legf. itélőszék* 8987/879: ». . . . ha az örökhagyónak 1876. julius 1. előtt alkotott végrendelete az uj törvény szabályainak megfelel, az életben maradt örökhagyó ezen végrendelete érvényes, s ujra végrendelkezni nem tartozik.« Dt. rf. XXIV. 88. l.

[7]) Ellenkező értelemben *Curia* 4015/885: »Az *1876 : XVI. t.-c. 32. §*-a a házastársaknak egymás javára intézkedő végrendeleteit a kiváltságos végr.-ek közé sorozza, s elegendőnek tartja, ha az örökhagyó házastárs által sajátkezüleg irva és aláirva vannak . . . Tekintve már most, h. örökhagyó a férje javára 1866. dec. 2-án alkotott végrendeletet a felhivott 32. §-hoz képest sajátkezüleg irta és aláirta, ezen végr.-nek érvényessége azon okból, mert a korábbi törvények házastársak közt kiválts. végr.-et nem ismertek, annál kevésbé támadható meg, mert az *1876 : XVI. t.-c.* nem állitja fel szabályul azt, h. az 1876. julius 1. előtt tett végr.-eknek külkellékek tekintetében keletkezésük idejében fenállott törvények szerint érvényeseknek kellett lenniök, miről különben mint önálló törv.-nek okvetlenül intézkednie kellene.« (P.T. XI. 139. l.)

Alaki kellékek mostani törvényeink szerint.

54. §.

A jelenleg hatályban lévő *1876:XVI. törvénycikk* szerint következő végrendelkezési alakok állnak rendelkezésre:

A. Magánvégrendeletek:

I. Rendes alakok:

1. irásbeli végrendeletek:
   a) titkos alak:
   α) az örökhagyó által sajátkezüleg írt és aláírt végrendelet (*1. § a) pont*);
   β) az írni és olvasni tudó örökhagyó által sajátkezüleg aláírt végrendelet (*1. § b) pont; 5. §*);
   b) nyilt alak:
   az írni és olvasni nem-tudó, vagy nevét aláírni nem képes örökhagyó által alkotott végrendelet (*1. § b) pont; 6. §*);
   c) kir. közjegyzőnél letett végrendeletek *(22., 23., 24. §; 1874: XXXV. t.-c. 106. §)*;
2. szóbeli végrendeletek (*15—20. §§*).

II. Rendkivüli (enyhitő) alakok (kiváltságos végrendeletek):
α) kórvész vagy járvány alkalmával (*27. §*),
β) nyilt tengeren tett (*28. §*),
γ) katonai (*29. §*),
δ) leszármazók és házastárs javára tett végrendeletek (*32. §*).

B. Közvégrendeletek:

Közjegyző vagy a kir. járásbiró által:
1. felvett végrendeletek (*21. §; 1874: XXXV. t.-c. 82. §*);
2. közokirati minőséggel felruházott nyilt irásbeli végrendeletek (*21. §; 1874:XXXV. t.-c. 83. §*).

Az utóbbi érv szerint a 37. § *a*), *b*) és *c*) pontjai alá eső végrendeleteknek sem kellene a korábbi törvényeknek megfelelniök. A *bpesti kir. tábla* a végr.-et érvénytelennek nyilvánitotta volt. (L. a két itélet bővebb megbeszélését (névtelen szerzőtől) a P. T. i. helyén.

A fiókvégrendeletek ugyanazon alaki kellékekkel birnak, mint a végrendeletek (*14., 20., 26. §§*).

I. Az irásbeli magánvégrendelet.

A. Titkos alak.[1])

55. §.

Az *1876 : XVI. t.-c. 1. §*-a szerint: »az irásbeli magánvégrendeletek érvényességéhez:

a) ha a végrendelet az örökhagyó által egész terjedelemben iratott és aláiratott, két tanu kivántatik« (önkezű, holografus végrendelet);

b) »minden egyéb esetben négy tanu kivántatik« (allografus végrendelet).

Az egyéb esetek: *α*) midőn az örökhagyó a végrendeletet sajátkezüleg nem írta, de aláírta; *β*) midőn alá nem írta, hanem csak kézjegyével látta el. Az 1. § *a*) pontjának és a *b*) pontnak itt *α*) alatt különválasztott esetében a tanuknak a végrendelet tartalmát nem kell ismerniök (titkos alak), s ehelyütt ezekről az esetekről szólunk. A *b*) pontnak itt *β*) alatt emlitett esetében a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök kell (nyilt alak); ezt az esetet a következő szakaszban tárgyaljuk.

1. Az irás.

a) Az *1.* § *a*) pontja alá tartozó esetekben az örökhagyó saját kezeirása lényeges kellék lévén, harmadik személy segélyt nyujthat ugyan az írásnál, de nem vezetheti az örökhagyó kezét, nem szabad addig mennie, hogy az örökhagyó gondolat és akarat nélkül tegye a szavakat az okiratra. Az sincs kizárva, hogy az örökhagyó a szöveget más által készitett mintáról másolja, de szükséges, hogy tudja mit másol, mily értelme van a keze által alakitott betűknek, mert különben azok nem az ő akaratát fejezik ki.[2])

[1]) ». . . . A titkos Testamentum azért neveztetik igy, mert nem a Tanuk előtt, hanem titkon, a Tanuk nélkül tétetik, és a midőn már készen vagyon a Testamentum, akkor teszik neveiket a Testamentumba, azonkivül, hogy tudnák, mi vagyon a Testamentumban.« (*Nánásy* i. m. 404. l.)

[2]) V. ö. *Laurent:* Principes XIII. 172. l.; *Pacifici-Mazzoni:* Trattato delle successioni III. 11. l.

Az örökhagyó nem használhat számjegy- (p. o. chiffrirt) irást, mert az többértelműsége folytán megbízhatlan s esetleg megfejthetlen; sem nem jegyirást, p. o. gyorsirást, mert ez utóbbi mai fejlettsége mellett megbízható ugyan, de oly futólagos jellegű, hogy végintézkedés tolmácsolására alkalmatlan; azonban élhet bármely élő vagy holt nyelvvel, és bármely élő vagy holt nyelv betűivel, p. o. ó-görög, cyrill, héber betűkkel.[8])

A végrendelet akármily anyaggal, akármily anyagra írható, tehát tentával, krétával, irónnal, festékkel, vésővel stb. papirra, disznóbőrre, fa- vagy kőtáblára stb. (feltéve, hogy a tanuk is írhatnak ily módon); mert a törvény az irásnak semmi módját sem zárja ki (a biró persze az eset körülményei szerint

---

[8]) A *11. §* szerint: »A közönséges irástól eltérő jegy- vagy számjegyirásokba foglalt végrendelet semmis.«

A törvény tehát nem a közönséges irástól eltérő minden irás, hanem csak a »jegy- vagy számjegy-irás« használatát tiltja, mert különben »a közönséges irástól eltérő« és a »jegy- vagy számjegy-irásokba« szavak közé egy elválasztó, megkülönböztető szót vagy jelt ékelt volna.

A kormányjavaslat 9. §-a igy szólt: »A közönséges irástól eltérő« »»vagy«« számjegy-irásokba foglalt végrendelet semmis.« (1875/78-iki országgyülés nyomtatványai. Képviselőház irományai II. 76. l.) Az igazságügyi biz. szövegezése megegyezik a törvény szövegével.

Az örökl. jog javaslatának 142. §-a (kormányjav. 146. §) igy hangzik: »A jegy- vagy számjegy-irásba foglalt végrendelet semmis.« Az indokolás szerint a javaslat »az *1876: XVI. t.-c. 11. §* közelebbi körülirását: »»közönséges irástól eltérő«« mellőzi, minthogy a közönséges irás fogalmának ingatagsága miatt e szöveg kételyekre szolgáltatott alkalmat.« A törvény jelenlegi szerkezete ád ugyan okot kételyre, de a helyes magyarázat felfogásunk szerint a szöveg nézetére vezet. Az ellenkező magyarázat azon viszás eredményre vinne, hogy minden irás, mely nálunk nem »közönséges«, p. o. az orosz, török, de még a nyomtatott betűket utánzó irás is, mellőzendő. Másrészről valamely szokatlan nyelv vagy irás használata persze kételyt ébreszthet, vajjon az örökhagyó valóban végrendelkezni (s intézkedéseit talán titokban tartani), vagy csak tréfát űzni, avagy nyelvgyakorlatot tenni akart-e, p. o. ha magyar ember itthon török nyelven szerkeszt végrendeletet.

Bozóky Alajos: »Az örökl. törv.-jav. 146. §-a« Jogt. K. 1888. 16. sz. a szokatlan irásjegyek megengedhetősége ellen nyilatkozik, mert ez nehezen ellenőrizhető visszaélésekre ád alkalmat.

itéli meg, vajjon a szokatlan mód mellett fenforgott-e valóságos végrendelkezési akarat).[4])

Miután a végrendelet az örökhagyó által »egész terjedelmében« irandó, oly esetben, midőn azt részben más írta, a végrendeletnek az örökhagyó által írt része sem érvényes (mindig feltéve, hogy a végrendelkezés kevesebb mint négy alkalmas tanu előtt ment végbe, mert az utóbbi esetben a végrendelet, mint idegen kéz által — vagy idegen kéz által is — írt végrendelet marad érvényben), habár csak egyes, a rendelkezés értelmét semmi tekintetben nem befolyásoló, lényegtelen szó származik idegen kéztől; mert a törvény az örökhagyó által egész terjedelemben írt végrendeletet kivánván, nem tesz különbséget, akár sokat, akár keveset írt harmadik személy a végrendeletbe. De ha idegen kéz az örökhagyó akarata nélkül csempészett valamit az irásba, a végrendelet érvénye érintetlen marad; mert harmadik személy akarata a kellő módon alkotott végrendelet érvényét meg nem szüntetheti.

Vakarások, javitások, törlések, beszúrások stb., a végrendeletet nem teszik érvénytelenné, mert a törvény ezt nem mondja ki; de aggályossá tehetik, a mi az öszszerű eset kérdése. (A végrendelkezés utáni javitásban, beszúrásban stb. foglalt intézkedés azonban, ha uj végrendelkezési szertartással megerősitve nincs, érvényesnek nem tekinthető. Mennyiben vehető a törült intézkedés visszavontnak, az illető helyen tárgyaljuk.)

Az örökhagyónak nem kell végrendeletét egy huzamban írnia, írhatja azt akármilyen hosszú időközökben. Sőt szükséges, hogy ideje legyen rendelkezéseit éretten megfontolni, és hogy oly időpontokat választhasson, melyekben szellemi munkára és irásra képes.

b) Ha az örökhagyó a végrendeletet nem sajátkezüleg írta, de az okirat nyelvén (erről alant szólunk) írni és olvasn tud és a végrendeletet sajátkezüleg aláírta, eltérés az *1. §* *a*) pontjának eseteitől csak a szöveg irása és a tanuk száma tekintetében van. A mi az irást illeti, az örökhagyó a vég-

---

[4]) V. ö. *Laurent* i. h., *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 145. l.

rendeletet tollba mondhatja, vagy maga szerkesztheti és más által leirathatja, vagy fogalmazását is másra bízhatja; mindez a végrendelet alaki érvényessége tekintetéből közömbös (más kérdés, vajjon az, a mit más személy írt vagy leírt, az örökhagyó valódi akaratának ad-e kifejezést). A végrendelet irója végrendeleti tanu is lehet, mert a törvény a végrendelet irását a tanuskodástól kizáró okok közt fel nem sorolja; s ha nem tanu, nem szükséges, hogy a tanukra előírt kellékekkel birjon (gyermek, siket stb. is írhatja az okmányt). Az irás több személytől, s részben az örökhagyótól is eredhet; a valódiság körüli viták kikerülése, valamint beszúrások, hamisitások megnehezitése végett azonban helyesebb, ha az egész szöveg irása egy személyre bizatik. Beszúrások, javitások, pótlások stb., akár az örökhagyó, akár más személy kezétől származnak, nem rontják le a végrendelet érvényességét, csak aggályossá tehetik; de a javitásban, beszúrásban stb. foglalt egyes intézkedés csak akkor érvényes, ha a végrendelkezés előtt történt, vagy uj végrendelkezési szertartással megerősittetett.

2. Az aláirás.

Az örökhagyó aláirásul nemcsak vezeték- és keresztnevét használhatja, hanem az előbbi mellett elég keresztneve kezdőbetűjének irása is, sőt ez utóbbit el is hagyhatja; a mennyiben pedig viselt méltóságánál fogva csak a keresztnévvel szokott élni (p. o. János püspök, Pál herczeg),[5]) elhagyhatja a vezetéknevét is. Férjes nő akár férjének családi nevét (Nagy Jánosné, Nagy szül. Kiss Klára, Nagy Jánosné Kiss Klára, Nagy Klára), akár azt mellőzve, csupán saját vezeték- és keresztnevét írhatja alá a végrendeletre, feltéve,

[5]) Hasonló szempontból mondta ki a *Curia* 58/884 (*budapesti t.* itél. indok. hh.): ».... a váltótörvény 3. § *b*) pontjához képest az intézvényezett megnevezéséhez elegendő, ha az általa a közéletben használni szokott néven történik az intézvényben a megnevezés, miután alp. beismerte, h. papi méltóságánál fogva az intézvényben keresztnevét használja és az igy reá intézett kereseti váltót beismeréséhez képest papi nevén elfogadta, illetőleg »Michael Metropolit« szavakat a váltó előlapjára reávezette, úgy az intézvény, valamint a vt. 21. §-a szerint az elfogadás váltójogi érvénynyel bir« stb. (Dt. uf. IX. 260. l.)

hogy személyazonossága kétségtelen.[6]) Nem szükséges, hogy az aláírt név az anyakönyvi bevezetéssel összevágjon, hanem elég a rendesen használt név (eltérések az anyakönyvi bevezetés és a rendesen használt név közt gyakran fordulnak elő, a nélkül, hogy maga az illető tudomással birna róla); viszont érvényes az aláirás, ha a rendesen használt névtől eltér, de az anyakönyvi bevezetéssel egybehangzik, vagy ha a helyesirásnak meg nem felel, vagy ha a kézvonás az örökhagyó rendes kézvonásától eltér.[7]) Ily eltérések az aláiró személyazonossága tekintetében kételyre adhatnak ugyan alkalmat, melynek eloszlatása a bizonyitásra tartozik, de nem érintik az aláirás és a végrendelet érvényességét.

Az aláirást a végrendelet alá kell tenni. A törvény ezt nem mondja ki, de megkivánja a dolog természete, mert az aláirás által megerősitettnek csak az tekinthető, a mit az örökhagyó az aláirás fölött irt. Ugyanazért nincs ereje az aláirásnak, mely a bevezetésben áll (»Én Nagy János rendelem«), vagy az okirat hátán, vagy a lap oldalán, vagy mely a szövegen keresztül van irva, vagy szokatlan nagy üres hely után követi a szöveget (ez utóbbi p. o. csak az első lap felét foglalja el, s az aláirás a harmadik lap alján áll; itt valószinű, hogy az örökhagyó előbb tette az aláirást és később akarta a szöveget kitölteni, tehát az, a mit irt, befejezetlen maradt). Ellenben nem szükséges, hogy az aláirás és a szöveg közt üres hely vagy sor maradjon, hanem irható folytatólag a szöveg után; és az örökhagyó az aláirás után oly nyilatkozatokat is tehet, melyek rendelkezéseket nem tartalmaznak

---

[6]) *Curia* 5525/894: »nem képez érvénytelenitési okot, h. végrendelkező, férjének családi nevét mellőzve, csupán saját családi és keresztnevét, »Kozinka Anna« irta alá a végr.-re; még pedig annál kevésbé, mert a végr. záradék szerint kétségtelen, h. Kozinka Anna, Bátor Józsefnek neje volt a végrendelkező.« (Jogt. K. 1896. 2. sz.) Hasonlóan *Laurent:* Principes XIII. 246. l.

[7]) A szövegben előadott szabályok nagy része vitás. *Laurent* i. m. 244. l. az anyakönyvvel megegyező aláirást tart szükségesnek, és gáncsolja, hogy a biróság érvényesnek fogadott el ily aláirást: »† † J. J., bayonne-i püspök« (a francia püspökök igy szoktak okiratokat aláirni). L. bővebben még *Zachariä:* Franz. Civilrecht IV. 248. l., *Sirey:* Codes Annotés edit. *Gilbert* a code civil 970. §-hoz az 53—57. és a 973. §-hoz az 1—24. tételek alatt; továbbá *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 146. l.

(»Én Nagy János ezeket magam írtam és lelkem üdvét ajánlom a Mindenható kegyébe. Amen!«). De ha az aláirás utáni sorok rendelkezéseket tartalmaznak, nemcsak ez utóbbiak érvénytelenek, mert nincsenek aláirással megerősitve, hanem kétely támadhat, vajjon az aláirás előtt írt szöveg kész végrendelet vagy csak tervezet-e. Ez az öszszerű eset kérdése: ha az örökhagyó az aláirást követő részt későbbi időpontban írta, mint az aláírt szöveget, ez utóbbi kész végrendeletnek veendő; ellenben, ha az aláirás előtti és utáni szöveget egyfolytában írta, akkor meglehet, hogy az aláirt szöveget befejezett, önálló nyilatkozat érvényére akarta emelni (p. o. mert attól tartott, hogy már nem lesz módjában a többi intézkedéseket végig írni), de meglehet az is, hogy csak egy befejezetlen egész kiegészitő részének tekintette (p. o. ha az aláirást egy befejezetlen mondattal végződő ív vagy lap alján tette).[8])

3. A tanuk.

1. A végrendeleti tanuk jelenléte a végrendelkezésnél nem az ügymenet bizonyitása (bizonyitási tanuk), hanem a végrendelkezésnél való közreműködés végett szükséges (ünnepélyességi tanuk), olyként, hogy alkalmas tanuknak a törvényben előírt számban és módon való részvétele nélkül a végrendelkezési jogügylet létre sem jön.[9]) A tanuk esetleg arra is lesznek hivatva, hogy a biró előtt (a végrendelet tartalmáról vagy a végrendelkezési ügymenetről) mint bizonyitási tanúk tegyenek vallomást; de ezen két minőségük egymástól teljesen különbözik. Az egyik minőségben, mint a jogügylet mellékszemélyei, a tényállás létrehozásában közreműködnek; a másikban a tényállásról tett észleleteiket közlik; kellékeiket mint végrendeleti tanukét az *1876 : XVI. törvénycikk* állapitja meg; mig perrendtartásunk (a sommás eljárásról szóló tör-

[8]) *Unger:* Erbrecht 47. l. 1. jegyzet.

[9]) *Kelmen:* Institutiones III. 325. l. *) jegyzet.

»(A Testáló) jól felnyissa a szemét, hogy micsoda Tanut választ magának, és jusson eszében, hogy a millyen lesz a Tanu, ollyan lesz a Testamentoma is.« (*Nánásy:* Testamentom 238. l.) L. még a 18. jegyzet alatt idézett irókat.

vénynek a rendes eljárásban is alkalmazandó *85—91., 64. §§*) nem tesz különbséget alkalmas és nem alkalmas tanuk közt, és a biró a vallomások bizonyitó erejét szabadon mérlegeli. Meglehet e szerint, hogy a biró vallomásuknak nem tulajdonit hitelt, bár alkalmas végrendeleti tanuk voltak ; és viszont, hogy az általuk megerősitett tényeket bizonyitottaknak veszi, bár a végrendelet épen a tanuk alkalmatlansága miatt érvénytelen. A végrendelkezés csak a közreműködésre alkalmas tanuk közbejötte mellett érvényes; a végrendelet ügymenetének bizonyitása ellenben nemcsak a végrendeleti, hanem más tanuk vallomásával és egyéb módon is eszközölhető.[10])

2. Miután rendszerint mindenki bir képességgel arra, hogy mint végrendeleti tanu működjék, a törvény nem azt határozza meg, hogy ki képes, hanem azt, hogy ki nem képes a tanuskodásra. A képesség hiánya általános, ha az illető egyátalán, vagy viszonylagos, ha bizonyos esetekben nem lehet végrendeleti tanu.

a) Általában képtelenek *(2. §)*:

α) »a kik 18. évüket be nem töltötték« (régi jogunk szerint a 12. életév betöltése volt szükséges); [11])

[10]) V. ö. *Teleszky* nyilatkozatát az *Értekezleten*, Jegyzőkönyvek 170. l.

[11]) *Nánásy* i. m. 239. l.; hozzátévén, hogy: »részemről Testamentomi Tanunak senkit is legalább 18 esztendeig be nem vennék.« *Geörch* azt kivánja meg, hogy »elegendő idejeket felérték.« (Honnyi törvény 320. l.).

Mostani törvényünk a nem szerinti különbséget nem tevén, nők is lehetnek végrendeleti tanuk. Régi jogunkban ez a kérdés vitás volt. *Geörch* (i. h.) szerint csak férfiszemélyek, *Huszty* (II., 40., 19.) szerint nők is lehettek tanuk, mert a törvény őket ki nem zárja. *Kövy* (Elementa 207. l.) a férfiaknak, ha ilyeneket kapni lehet, előnyt ád a nők előtt, mig *Kelemen* (Institut. III. 326. l.) annálfogva, hogy nők tanukul fontos ügyekben el nem fogadtatnak, őket végr. tanuskodásra sem tartja alkalmasoknak; de ha a szükség esete kimutatható, ezen okból nem merné a végr.-et megsemmisiteni.

A római jog a nőket kizárta, l. *Arndts:* Pand. 904. l., a minek oka azonban az volt, h. az ünnepélyességi tanuskodásra való képesség eredetileg csak a civitas közjogi jellegének (a ius suffragii et honorum) kifolyása volt. Ugyanazért eleinte a peregrinik sem lehettek ünnepélyességi tanuk, kiket mint »quirites« szólitottak meg. V. ö. *Fein: Glück* Pandekta-kommentárjának folytatása (Erlangen 1868) XLIV. 443. l.

β) »a vakok, siketek és némák«.[12]) A ki nagyot hall vagy igen gyenge szemű, nem alkalmatlan végrendeleti tanu formai tekintetben, tehát nem vehető kifogás alá; de esetleg alkalmatlan bizonyitási tanu;

γ) »a kik eszük használatától megfosztva vannak«. A gyengeelméjű nem alkalmatlan tanu,[13]) mert a képesség hiányát megállapitó törvény mint kivételes intézkedés szorosan lévén magyarázandó, csak azok tekintendők kizártaknak, kik eszük használatától teljesen meg vannak fosztva. Ugyanebből a szempontból érvényes tanu a tébolyodott is, midőn világos időköze van;[14])

δ) »a kik hamis eskü vagy nyereségvágyból elkövetett bűntett miatt jogerejűleg elitélve voltak«.[15]) Mig a hivatalvesztés és a politikai jogok felfüggesztése csak bizonyos időtartamra mondható ki (vétség esetén 1—3, bűntett esetére 3—10 évre, *bünt. tvkv. 57. §*); a hamis eskü vagy nyereségvágyból elkövetett bűntett miatt jogerejűleg elitélt, végrendeleti tanu többé soha nem lehet, mert a büntető törvényeket életbeléptető törvény az *1876: XVI. t.-c.* idevágó rendelkezését fentartja.[16])

[12]) A némákat régi jogunk nem zárta ki, v. ö. *Nánásy* i. m. 239. l.; hasonlóan a francia jog; ez utóbbiban azonban a kérdés vitás, v. ö. *Laurent* i. m. XIII. 302. l.

[13]) Igy nyilatkozott az *Értekezleten* a tagok többsége is, Jegyzőkönyvek 171. l.

[14]) L. 20. §, 4. D. qui testam. fac. 28, 1.

[15]) Régi jogunk általában azt kivánta, hogy a tanuk ellen semmi fontos kifogás ne tétethessék; azonban mely bűntettek miatt volt kizárva a tanu, azt közelebbről meg nem határozza, és iróink nézete is e részben fölötte eltérő.

[16]) *1880: XXXVII. t.-c. 23. §:* »A bűntett, vétség, vagy kihágás miatti elitéltetésnek hatása arra nézve, hogy az elitélt mint tanu, illetőleg végrendeleti tanu elfogadható-e, vagy vallomása bizonyitó erővel bir-e: az illető törvényeknek rendelkezései szerint itélendő meg.«

A szöveggel ellenkezik *Curia:* 11890/894 (az alsóbir. itéleteket megváltoztatva): »Az a körülmény, h. M. L. végr. tanu 1874-ben nyereségvágyból elkövetett bűntett miatt jogerősen elitélve volt, a jelen esetben azért nem szolgálhat okul a végr. érvénytelenitésére, mert M. L. büntetésének kitöltésétől a végrendelkezésig 10 évnél, tehát a btkv. 57. §-ában a büntetés mellékkövetkezményeinek megszüntére megszabott leghosszabb határidőnél több

Nyereségvágyból elkövetett bűntettek alatt nemcsak azok értendők, melyeknél a nyereségvágy a tényálladékhoz tartozik (p. o. csalás, lopás, rablás), hanem azok is, melyeknél bebizonyitható, hogy az öszszerű esetben a nyereségvágy képezte az inditó okot (p. o. gyilkosság öröklés elérése céljából). Kizárási ok csak a bűntett miatti elitélés, nem a vétség vagy kihágás miatti elitélés is. Ez következik nemcsak a törvény szavaiból, melyek kiterjesztőleg nem magyarázhatók, hanem a szakasz előzményeiből is: az eredeti törvénytervezet »bűntett, vétség vagy kihágás« miatti elitéltetésről szólt (1875/78. évi országgyülés, képviselőházi irományok II. k. 76. l.); az igazságügyi bizottság által ajánlott (irományok IV. k. 249. l.) és a végleg elfogadott szöveg azonban már csak bűntetteket emlit.[17])

telt el, már pedig a büntető törvénykönyvnek, mint az *1876: XVI. t.-c.*-nél később hozott törvénynek szabványai a most idézett törvény rendelkezésére is kihatnak, s ennélfogva M. L., a ki a btkv. szerint a kérdésben forgó végrendelkezés idejében előbbi elitéltetése dacára a végrendeleti tanuskodásnál még nagyobb bizalmat és egyéni hitelességet igénylő bármely közhivatali állást is viselhetett és tényleg községi jegyző volt, az *1876: XVI. t.-c. 2. §*-a alá esőnek nem tekinthető.« (P. T. XXXI. 125. l.) Felfogásunk szerint az 1876. törvény rendelkezésének ezen megszoritó értelmezése a bünt. törvényeket életbeléptető *1880: XXXVII. t.-c.* fentidézett intézkedésével szemben helyt alig foglalhat.

De lege ferenda a szöveg álláspontja ellen nyilatkozik *Vavrik Béla*: »A végrendeleti alakszerűségek« a »Nemzeti Hirlap« 1876. febr. 8., 38. sz. L. még az *Értekezleten* folyt vitát Jegyzőkvek 170., 171. ll.

[17]) Az 1876. febr. 11-iki országos ülésen inditvány tétetett ugyan, h. a kormányjavaslat szövege (mely szerint nyereségvágyból elkövetett bűntetteken kivül »a vétség és kihágás« miatti elitélés is disqualifikál) helyreállittassék; de az igazs. biz. előadója hangsúlyozta, h. az igazs. biz. a »vétség és kihágás« szavakat azért hagyta ki, »mert nem akarta kitenni a végrendelkezőt azon eshetőségnek, h. a végrendelkező által igen gyakran nem ismert csekély jelentőségű körülménynél fogva semmisüljön meg a végrendelet;« mire a képviselőház a szakaszt a biz. szerkezetében fogadta el (1875/78 képviselőház Naplója IV. kötet 340. l).

A bünt. törv. életbeléptető törvény 23. § 2. bekezdése szerint (folytatólag a 16. jegyzetben közölt szöveg után): »Ott, a hol ezen törvényekben nyereségvágyból elkövetett bűntett vagy kihágás kifejezése használtatik, a nyereségvágyból elkövetett vétség is értendő«; az *1876: XVI. t.-c. 2. §*. azonban nem a »bűntett vagy kihágás«, hanem a »bűntett« kifejezést használja.

A képesség hiánya, mely a végrendelkezés után áll be, a végrendelet érvényét nem érinti, viszont a végrendelkezéskor hiányzó képesség az érvényt lerontja, habár a képesség utóbb beállott.

Az, hogy az örökhagyó a tanu képességének hiányáról nem birt tudomással, a hiány következményeit meg nem szünteti, mert a törvény az örökhagyó vélelmének ily hatályt nem tulajdonit. Ezen álláspont a legnagyobb elővigyázattal készitett végrendelet megsemmisitésére vihet ugyan, különösen oly kizárási okok esetén, melyek, mint az elitéltetés (a tanu p. o. régóta kiállván büntetését, a községben, hol letelepedett, közbecsülésnek örvend, l. a 16. jegyzetben közölt esetet), külsőleg fel nem ismerhetők, és a tanu által is eltitkoltatnak. De a törvény hallgatása még sem magyarázható oda, hogy a közhiedelem, vagy az örökhagyónak bár teljesen menthető tévedése a hiányt jóvá tegye.[18])

b) Viszonylagos képtelenség. *α*) Érdekeltségnél fogva. A *9. §* szerint: »Az, a ki valamely végrendeletnél tanuul alkalmaztatott, továbbá annak fel- és lemenő ágbeli rokonai, úgy szüleitől és nagyszüleitől leszármazó oldalrokonai, unokatestvérekig bezárólag; nemkülönben házastársa, házastársának testvérei, ugyanannak fel- és lemenő rokonai, továbbá fel- és lemenő rokonainak és testvéreinek házastársai, a végrendelet által nekik szánt előnyben csak akkor részesülhetnek, ha a kérdéses tanut nem számitva, a végrendelkezés a szükséges számú tanuk előtt történt.« [19])

[18]) L. erről különösen *Vavrik Béla:* »A végr. alakszerűségek« a Nemzeti Hirlap 1876. febr. 9-iki 39. sz. Hasonlóan *Windscheid:* Pand. III. 40. l.; *Arndts:* Pand. 904. l., *Laurent:* Principes XIII. 320. l., német ptkv. törv. terv. indokolás V. 267. l. (az 1917. §-hoz). A francia birói gyakorlat ingadozó, l. *Sirey-Gilbert:* Codes annotés a 980. §-hoz (34—42. tételek). A római jog kivételt tesz, ha a közhiedelem szerint szabadon bocsátott rabszolga, mint végrendeleti tanu működött (l. 1. C. de testam. 6, 23; § 7. J. de testam. 2, 10); de ezen kivételes döntés nem általánositható, v. ö. *Vangerow:* Pand. II. 141. l. és a fentemlitett irókat.

[19]) Régi jogunk is kizárta az érdekelt tanukat, de az aggályosság eseteit tüzetesen nem határozta meg. Iróink közül némelyek megelégszenek az érdekeltségnek, mint kizárási oknak megemlitésével (*Kövy* i. m. 207. l.); mások

A szakasz alapeszméje részint az, hogy saját ügyében senki tanu nem lehet,[20]) minélfogva a végrendelkezési jogügylet alapján oly személy, ki annak létrehozásában mint az örökhagyó segédkezője közreműködött, előnyt nem igényelhet; részint a tanusitás hitelességére való tekintet, mely érdekelt személy közreműködése, és ha bizonyitásra kerül a sor, bizonyságtétele esetén csorbát szenvedhetne. Az első szempontból folyólag a törvény sem az egész végrendeletet, sem annak a tanut vagy hozzátartozóit részesitő egyes intézkedését nem mondja semmisnek, hanem csak az előny igénybevételét tiltja meg; a másik szempontból folyólag a részesitést is hatályosnak ismeri el, ha az elfogult tanun kivül kellő számú alkalmas tanu volt jelen: a tanu közreműködése még nem teszi aggályossá a részesitést, csak az szükséges, hogy a végintézkedés hitelt-érdemlőségét más, és pedig kifogástalan tanuk támogassák. Azonban nem elég, hogy az örökhagyó a végrendelkezés után, mely az érdekelt tanut beleértve két (illetve az 1. § *b*) pontja esetében négy) tanu előtt történt, a részesitést a kellő számú kifogástalan tanuk előtt külön megerő-

---

egyes érdekeltségi eseteket felsorolnak ugyan, de csak példa gyanánt, nem taxative (*Nánásy* i. m. 249. l., *Geörch* i. m. 320. l.); valamint azt sem mondják, hogy az egész végrendelet, vagy csak a végrendeleti tanut érdeklő intézkedés érvénytelen-e.

A *legf. itélőszék* csak a tanut érdeklő intézkedést mondta ki érvénytelennek 13486/879 (a *budapesti t.* itél. indok. hh.) : »minth. M. A. és A. I. tanuk, csak a részükre szánt hagyományra nézve érdekelt tanuknak tekintendők lévén, a végr. egyéb pontjaira .... tanuskodásuk teljes hitelt érdemel stb.« (Dt. rf. XXV. 127. l.)

Római jog szerint nem volt érvényes tanu az örökös, valamint az, ki a végrendelkezőnek apai hatalma alatt áll, vagy a ki az örököst apai hatalmában tartja, vagy vele ugyanazon harmadiknak apai hatalma alatt áll (l. pr. § 2. D., § 9, 10. J. de testam.). A kizárás oka azonban nem a tanu aggályossága, mert hiszen a hagyományos nem volt kizárva (§ 11. I. de testam.). hanem az a képzelet, hogy a mancipatiós végrendelet tanui a nép képviselői, tehát az örökhagyóval szemben annak házához tartozói a népet nem képviselhetik. L. *Windscheid* i. m. 39. l. Érvénytelen nem maga a tanut érdeklő intézkedés, hanem az egész végrendelet. L. *Vécsey*: Institutiók 524. l., *Bozóky*: Institutiók 400. l.

[20]) Hasonlóan *Kövy* i. m. 207. l. (353. §), *Huszty*: Jurispr. pract. I. 52, 4. és L. 10. D. de testibus 22, 5.

sitse; ez a törvény 10. §-a szerint a végrendelet irójának szánt előnyre nézve elegendő, de az itt szóban forgó esetekre ki nem terjeszthető. Az egész végrendeletnek az aggályos tanut pótló egyes kifogástalan tanu előtti megerősitése sem elég, mert a törvény a tanuknak együttes jelenlétét kivánván, és az aggályos tanu úgy tekintetvén, mintha jelen sem lett volna (»a kérdéses tanut nem számitva«), az összes kifogástalan tanuk együttes jelenléte szükséges. Az sem elég, hogy a végrendelet (óvatosságból, vagy a 6. § esetén) felolvastatván, az aggályos tanut érdeklő intézkedés felolvasásánál kivüle más kifogástalan tanu van jelen; hanem szükséges, hogy »a végrendelkezés«, tehát az egész ügymenet kezdettől végig a kellő számú kifogástalan tanuk előtt történjék. Habár a törvény kifejezetten nem rendeli, hogy azon tanuknak, kik az érdekelt tanun kivül vannak jelen, saját személyükre és hozzátartozóikra nézve nem-érdekelteknek kell lenniök, ez mégsem kétséges és a törvény szövegéből folyik. A 9. § ugyanis azt kivánván, hogy »a végrendelkezés«, »a kétséges tanut nem számitva«, a szükséges számú tanuk előtt történjék; a többi tanu is, a mennyiben érdekelt, számitáson kivül maradna, mert a szakasz az előny igénybevehetését attól teszi függővé, hogy a végrendelkezés (tehát az egész végrendelkezés, nem a tanunak szánt előny megerősitése) oly tanuk előtt történjék, kik számitásba jönnek, vagyis kik érdekelve nincsenek. Ha tehát érdekelt tanuk vannak jelen, a végrendelet érvényes, azonban a tanuk (vagy hozzátartozóik) egyike sem részesül a nekik szánt előnyben, mert őket nem számitva, a végrendelkezés nem történt a szükséges számú tanuk előtt.[21]) Ellenben természetesen elegendő, ha a végrendelkezési alakszerűségek a szükséges számú aggálytalan tanuk előtt ismételtetnek, mert ez uj végrendelkezés számba megy.

Nem képez érdekeltségi okot, hogy a tanuk az örökhagyóval, vagy egymással a törvényben emlitett rokonsági

[21]) A törvény szövegezése nem szerencsés ugyan, és helyesebb lett volna annak kifejezett kitétele, hogy a végrendelkezés a szükséges számú »és a szakasz szerint kifogás alá nem eső« tanu előtt történjék, de azért nem tekinthető helyesnek a magy. jav. 136. § indokolásában (95. l.) kifejtett nézet, h. a jelenlegi szöveg mellett »4 tanu alkalmazásával alkotott irás-

vagy sógorsági viszonyban állanak; de az utóbbi esetben, ha a végrendelet bár csak az egyik tanunak vagy hozzátartozóinak valamely előnyt biztosit, mindenik tanu helyett egy-egy másik aggálytalan tanunak kell jelen lennie. (Az 1. § *a)* pontja esetében tehát, ha a tanuk egymással rokonok, s bár csak egyik tanu vagy hozzátartozója részesül előnyben, a két tanun kivül még két aggálytalan tanu szükséges.)

Nem tesz különbséget, hogy a tanu a részesitésről nem birt tudomással, vagy hogy a rokonsági (sógorsági) viszony az örökhagyó előtt ismeretlen volt.

Rokonok alatt csak a törvényes rokonok értendők; mert a törvény abból indul ki, hogy az érdekeltséget a közeli rokonság, illetve sógorság, vagyis a családi és a benső kapcsolat szüli; a törvénytelen rokonok közt ily kapcsolat nem létezvén, a törvény ezt a viszonyt nem tarthatta szem előtt. Ellenben a törvénytelen anya, annak gyermeke, a gyermek házastársa, törvényes leszármazói és törvényes leszármazóinak házastársai között fenálló, valamint az örökbefogadás vagy törvényesités által létesitett kapcsolatra a szakasz intézkedései alkalmazandók, mert a viszony itt ugyanaz, mint a vérszerinti törvényes rokonok közt.

A szakasz szerint annak következménye, hogy az aggályos tanun kivül nem voltak jelen a szükséges számú kifogástalan tanuk, az, hogy a tanu és hozzátartozói a végrendeleti előnyt nem vehetik igénybe; egyéb vonatkozásaiban az intézkedés megáll. Ha tehát p. o. a végrendelkező örököst nevezett, és az egyik tanut vagy hozzátartozóját utóörökösnek rendelte, az örökös korlátlanul nyeri el a hagyatékot; ha az örökhagyó minden adósának a tartozásukat elengedte, a tanu és hozzátartozóinak adósságai fenmaradnak stb.

A szakasz a tanunak vagy hozzátartozóinak szánt, vagyis oly előnyről szól, melyet az örökhagyó közvetlenül

beli magánvégrend.-et akkor is, és pedig a tanuk részesitését tárgyazó részeiben érvényesnek kellene tekinteni, ha az örökhagyó a tanuk mindenikét részesitette.« Egyébiránt a javasolt módositást, mely szerint a végrendelkezés a szükséges számú »s a végrendelkező által nem részesitett« tanu előtt történjék, szintén nem tartjuk kielégitőnek, mert nem öleli fel azokat az eseteket, melyekben nem a tanu, hanem a szakasz szerint szintén kizárt hozzátartozója lőn részesitve.

vagy közvetve, de nekik kivánt juttatni; nem alkalmazható tehát oly előnyre, melyet más személynek szánt, habár az intézkedés a tanunak vagy hozzátartozójának előnyére válik. Döntő az örökhagyó szándéka. Ha p. o. tartást hagyományoz oly személynek, kinek tartása a tanut terheli (szerződés vagy kártérités cimén; p. o. testi sértés folytán, vagy mert törvénytelen gyermeke), ez úgy tekintendő, mintha az örökhagyó a tanunak valamely tartozását vállalta volna el, nem lévén kizárva az ellenbizonyitás, miszerint az örökhagyó az előnyt a hagyományosnak kedveért rendelte, s hogy e szerint az illető tanu aggálytalan. Ha ellenben az örökhagyó p. o. örökösének meghagyja, hogy a törvénytelen gyermeket örökbefogadja, ez a tartásra kötelezett apának előnyére válik ugyan, de nem tekinthető neki szánt előnynek. Ugyanezen szempontból oly hagyomány rendelésénél, melyet az örökhagyó p. o. misék vagy imádságok mondásáért valamely egyház javára tesz, érvényes tanu az egyház papja; mert habár ő mondja a misét vagy imádságot, a végrendelet nem neki szánja az előnyt, hanem az egyháznak, melynek ez idő szerint ő a szolgája.[22])

Előny alatt az értendő, mit a végrendelet ingyenesen nyujt. Ha tehát az örökhagyó, p. o. cselédeinek, örököse általi elbocsátásuk esetén bizonyos időre szóló bért hagyományoz, ez nem képez előnyt, hanem az ellátás elvesztéseért adott kárpótlást. Másként áll, ha a hagyomány nem áll arányban az ellenszolgáltatással (p. o. a cselédeknek sok ezret hagyományoz), vagy ha az, a mit az örökhagyó a részesitettnek meghagy, ellenszolgáltatásnak nem tekinthető, és pedig egyátalán nem, vagy azért, mert meg nem becsülhető, p. o. hogy sirját évenként megkoszorúzza, vagy hogy egy névszerint megnevezett lelkész bizonyos számú misét vagy imádságot mondjon. Nem alkalmas tanu a végrendeleti végrehajtó sem; mert akkor is, ha díjazásban nem részesül, állása

[22]) Az 1774. évi aug 8-iki kir. rendelet (intimatus) az egész végrendelet semmiségének terhe alatt tiltja, hogy szerzetesek, plébánosok és egyéb lelkészek, mint tanuk működjenek oly végrendeletek alkotásánál, mely templomoknak vagy kolostoroknak hagyományt rendel. Ezen rendelet hatálya azonban a törvény 9. §-a folytán megszünt.

oly rendelkezési hatalmat nyujt, mely gyakran értékesebb egy jelentéktelen hagyománynál, és melynek elnyerése végett nem csekélyebb visszaélésekre vetemedhetik, mint valamely számszerű értékkel javadalmazott tanu.[23])

β) Viszonylag képtelen a törvény *1. § a)* pontja esetén a két tanu, ha egyik sem tud írni és olvasni. A *4. §* szerint ugyanis »az 1. § *a*) pontja esetében a tanuk közül legalább egynek írni és olvasni kell tudni.«

Ezen kellék célja nemcsak az, hogy a tanunak a végrendeleti okiratra teendő aláírása által az okirat azonossága biztosan megállapitható, hanem az is, hogy az írni és olvasni tudó tanu képes legyen ellenőrizni, vajjon a záradék, melynek tartalmát a tanuk aláírásaikkal, illetve kézjegyükkel megerősitik, a valósághoz híven mondja-e el a végrendelkezési ügymenetet. Ennélfogva nem elég, hogy a tanuk csak nevüket tudják aláírni, mert ez voltaképen nem lévén egyéb kézjegynél, oly tanu írni és olvasni tudónak nem tekinthető;[24]) az írni- és olvasni-tudás pedig a törvény világos szavai által megkivánt kellék, melynek hiánya a végrendeletet érvénytelenné teszi. Sőt a rendelkezés célja és a dolog természete folytán az sem elég, hogy a tanuk pusztán csak nyomtatvány olvasására legyenek képesek, hanem szükséges, hogy írottat tudjanak olvasni.[25])

---

[23]) V. ö. *Értekezlet* Jegyzőkönyvek 173., 174. ll.

[24]) A 4. § szerint a tanunak a végrendeletet »tanu-minőségben« önkezűleg aláírni kell; de ezen szabálynak eleget tehet oly módon is, ha a tanu-minőség idegen kézzel van a végrendeleten kitüntetve, s a tanu csak a nevét írja önkezűleg alá.

[25]) A törvény indokolása, mely a szakasz célja gyanánt csak az okirat azonosságának biztos megállapithatását emliti, célszerűnek tartaná az írni- és olvasni-tudás kellékét (úgy mint a szász ptkv. 2102. § és a zürichi törvény 2060. §) az összes tanukra kiterjeszteni, s ettől csak azért tér el, mert alkalmazását a mi viszonyaink lehetetlenné teszik. (Irományok II. 84. l.) Ez utóbbi körülmény a törvény hozatala óta lefolyt idő alatt persze igen lényegesen változott. Az írni- és olvasni-tudók száma, mely nálunk (Horvát- és Szlavonország, valamint Fiume kivételével) a 6 éven felüli népességből 1869-ben 32·83%-ot tett, 1880-ban 43·46%-ra, 1890-ben pedig 53·22%-ra emelkedett. (*Magyar stat. évkönyv*, kiadja a m. kir. stat. hivatal, II. évfoly. 1894.) Az analfabéták száma pedig az elemi tanitás terjedése következtében, a mint az öregektől a fiatalok felé haladunk, mindig fogy.

3. A *3. §* szerint: »A tanuknak a végrendelkezésnél együttesen jelen lenni, és annak bizonyitására, hogy az örökhagyó személyében csalás vagy tévedés nem történt, képességgel birniok kell.« Nem szükséges, hogy a tanuk a megjelenésre, de szükséges, hogy a közreműködésre felkéressenek. A szakasz ugyanis nem kivánja, hogy a megjelenésre különösen meghivassanak, s igy elég, ha véletlenül vannak jelen; azt sem kivánja, hogy a jelenlevő tanuk a tanuskodásra egyenesen felhivassanak.[26]) De miután a tanuskodás a végrendelkezési jogügyletben való részvételben áll, a tanuknak a dolog természetéből folyólag tudniok kell, hogy mint végrendeleti tanuk vannak jelen; ily értelemben szükséges tehát, hogy az örökhagyó nyilatkozatának tanusitására felkérve, végrendeleti tanuminőségükre figyelmeztetve legyenek.[27]) Azonban nem szük-

---

Igy p. o. számuk 1881-ben (Horvátországot beleértve) 11—15 éveseknél 40·90%, 31—40 éveseknél 48·20%, 41—50 éveseknél 56·3%, 60 éven felülieknél 60·6% volt. (Részletes adatokat tartalmaz *Kőrösi József* cikke: »Analfabéták« a Pallas Nagy Lexicona I. 584., 585. II.)

A magyar jav. 140. §-a az írni- és olvasni-tudás kellékét az összes tanuknál megköveteli.

[26]) *Legf. itél.* 6548/875: ». . . . a végrendelkező azon figyelmeztetésére, hogy a 3 tanu együtt van, kijelentette, h. élőszóval akar végrendelkezni. e kijelentésben pedig a megkeresés benfoglaltatik.« (Dt. rf. XVI. 98. l.)

[27]) Hasonló módon nyilatkozik a törvény indokolása i. h.; továbbá *Vavrik Béla:* »A végrend. alakszerűségek« i. h.

A kormányjavaslat 3. §-ának szövege kifejezetten kimondta, hogy a tanuk különös meghivása nem szükséges, és hogy külön figyelmeztetendők, miszerint mint végrendeleti tanuk fognak működni. Abból, h. az utóbbi kellék a végleges szövegből kimaradt, nem következik, hogy a tanuknak nem kell tudniok, hogy mint végrendeleti tanuk vannak jelen (ez a dolog természetéből folyik), hanem csak az, hogy külön figyelmeztetésük szükségtelen. A képviselőház tanácskozásánál inditvány tétetett, miszerint kimondassék, h. »a tanuknak a végrendelkezőhöz a végrendelkező által, v. annak megbizásából meghíva . . . . kell lenni.« Azonban az igazs. minister és az igazs. biz. előadója arra utalván, h. ez a kellék szükség nélkül megnehezitené a végrendelkezést, és érvényét csekély fontosságú dolog miatt megtámadásnak tenné ki, az inditvány mellőztetett. (Napló IV. 341., 342. ll.)

Régi jogunk szerint szükséges volt, hogy a tanuk a tanuskodásra különösen megkéressenek, *1715: XXVII. t.-c. 1. §*, *Geörch* i. m. II. 319. l., *Nánásy* i. m. 293. l., és *Kelemen* i. m. III. 323. l., a ki a törvény kellékét: »requisiti« úgy magyarázza, hogy a tanuk az örökhagyó által felkérve, azaz a végrendel-

séges, hogy a tanuskodásra az örökhagyó maga kérje fel őket, teheti ezt bárki, sőt maga az érdekelt fél is.

A tanuktól megkivánt »képesség«, miszerint azt, hogy az örökhagyó személyében csalás vagy tévedés nem történt, bizonyithassák, nem jelenti a bizonyságtételre való természetes képességet (mert a ki azzal nem bir, már a 2. § által van kizárva), sem a törvénykezési rendtartás szerint szükséges képességet (mert a szavahihetőséget a biró itéli meg); hanem az oly értelemben veendő, hogy a tanuk az örökhagyót ismerjék; vagyis habár nem szükséges, hogy a szó közönséges értelmében »ismerősei« legyenek, de azonosságáról tudomással birniok kell, és abban a helyzetben (»képeseknek«) kell lenniök, hogy őt a végrendelkezésnél tett észleléseik alapján oly módon leírják, miszerint személyazonossága kétségtelenül megállapitható legyen.[28]) A tanu tudomása dacára meglehet, hogy akkor, midőn mint bizonyitási tanu felhivatik, vallomást egyátalán nem tehet (p. o. meghal vagy megtébolyodik), vagy hogy a biró azt bizonyitékul el nem fogadja; viszont meglehet, hogy a tanu az örökhagyó személyazonosságáról tudomással nem birt, de az más módon (p. o. a többi tanu vagy más személyek vallomásai által) bebizonyittatik.

---

kezési ügyletre figyelmeztetve, és arra, hogy a végrendelet alkotásában segitsék, felkérve legyenek. L. hasonlóan a városi polgárokra nézve *Király János:* »Pozsony város joga a középkorban« 165. l., és az általános szokásra hivatkozva *Stegger:* »Rechte der kön. freien Städte« 239. l.

Római jog szerint szükséges, hogy a végrendelkezésnél való közreműködésre felkéressenek (rogati), de nem szükséges, hogy odahivassanak; l. 21. § 2. D. qui testam. fac. 28. 1.

[28]) A kormányjavaslat (3. §) szövege igy szólt: »A tanuknak . . . . a végrendelkezőt ismerniök kell.« Az igazs. biz. az utóbb a törvénybe átment szöveget állapitotta meg. A képviselőház tanácskozásánál inditvány tétetett annak kimondására, miszerint megkivántatik, h. (a tanuk) a végrendelkezőt személyesen ismerjék, vagy személyének ugyanazonosságáról előleges meggyőződést szereztek legyen. Mire az igazságügyminister megmagyarázta, h. a kormányjav. szövege is azért lett elejtve, mert aggály merült fel, h. az ismerés igen tág kifejezés: meglehet, hogy némelyek úgy fognák föl, h. szükséges, miszerint a tanuk a végr.-vel bizonyos ismeretségben álljanak, holott ismerhetünk valakit a nélkül, h. vele valaha szót váltottunk, s igy személyére nézve tévedésben nem lehetünk. Erre a képviselőház az inditványt mellőzte. (Napló IV. 341. l.)

Mindez a bizonyitásra tartozik; a végrendelkezési jogügylet érvényes létrejöveteléhez szükséges, hogy az abban résztvevő minden tanu a fent körülírt tudomással birjon, különben alkalmas tanunak nem tekinthető.[29])

4. A végrendelkezés ügymenete.

Irásbeli magánvégrendelet alkotása két részből áll: az okirat elkészitéséből, továbbá az okiratnak végrendelet erejére való emeléséből, vagyis a végrendelkezésből.

Ez utóbbinak ügymenetét az *5. §* szabályozza, kimondván, hogy »az *1. § a)* pontja esetében, továbbá akkor is, ha az olvasni és írni tudó végrendelkező a végrendeletet nem önkezűleg írta, hanem csak aláírta: a tanuknak a végrendelet tartamát ismerniök nem szükséges, hanem elégséges, ha a végrendelkező együttes jelenlétükben és általuk értett nyelven kijelenti, miként az okirat az ő végrendeletét tartalmazza; azt előttük aláírja, vagy már előbb általa önkezűleg aláírtnak elismeri, és az, hogy ez megtörtént, magán az okiraton, nem pedig annak boritékán, a tanuk által igazoltatik.

A végrendelkezés tehát több cselekményből áll, melyeknek a tanuk »együttes« jelenlétében kell végbemenniök. Az együttes jelenléthez nem szükséges, hogy a tanuk az örök-

[29]) Ellenkező értelemben *Curia* 6622/885: »minth. a végr.-nél tanuul alkalmazottak és ilyeneküI elfogadottak közül 3 tanu határozottan megemliti, h. végrendelkező személye előttük ismeretes volt; egymagában véve az, h. egyik végrendeleti tanu, S. J. a végr. készitése előtt az örökhagyót nem ismerte, s személye azonossága iránt a kihallgatás alkalmával is bizonyságot nem tett, még a végr. érvénytelenitésére alapul annál kevésbé szolgálhat, minth. a tévesztés ténye egyes tanu által bizonyitottnak még az esetben sem volna tekinthető, ha az ellenkező nem tanusittatott volna.« A *m.-vásárhelyi t.* (az e. b. it. indok. hh.) a végr.-et érvénytelennek mondta ki, »miután S. J., egyik végr. tanu eskü alatt azt vallotta, h. ő M. M.-nét nem ismerte s igy akkor sem tudta, most sem tudja, h. azon asszony, ki a végr.-et tette, M. M.-né volt-e vagy sem? tehát S. J. ezen végr.-re tanuzási képességgel nem birt stb.« (Ügyv. L. 1886. 12. sz.)

A *Curia* álláspontjából folyólag a tanuk egyikének sem kell az örökhagyót ismerni, hacsak annak személyazonossága más úton bebizonyittatik; ez azonban ellentétben áll a törvény világos szavaival: »a tanuknak (tehát az összes tanuknak) annak bizonyitására stb. képességgel birniok kell.«

hagyó közvetlen közelében vagy vele egy lakosztályban legyenek; lehetnek más helyiségben is; azonban okvetlen szükséges, hogy mindenik tanu az örökhagyót lássa; lássa a mit tesz, és hallja a mit mond.[30]) Hogy a cselekmények »egy időben« vagyis egy folyamban, más ügylet belevegyitése nélkül és egy helyen történjenek, a törvény nem írja elő, de megköveteli a dolog természete. Rövid félbeszakitás (p. o. testi szükséglet kielégitése végett az örökhagyó, vagy egyik tanu részéről) nem jön számba; de ha a befejezés elnapoltatik, a végrendelkezést ujra elölről kell megkezdeni.[31])

Az egyes cselekmények: 1. Az örökhagyónak azt, hogy az okirat az ő végrendeletét tartalmazza, élőszóval (. . . . általuk értett »nyelven«) kell kijelentenie. Nem elég tehát oly cselekmény, melyből a kijelentés bármily világosan következtethető (az okirat aláirása is ily cselekmény, de a törvény mégis megkivánja azonkivül a kijelentést); nem elég a kifejezett kijelentés sem, ha csupán jellel, p. o. fejbólintással [32]) történik, habár az örökhagyó csak életének veszélyeztetése mellett (p. o. nyelvrák esetén), vagy egyátalán már nem képes beszélni (ily személy, valamint a néma csak közvégrendeletet tehet). Az élőszóval tett nyilatkozat azonban nincs semmi alakhoz kötve, lehet egyenesen igenlő, de lehet az igenlésre csak világos és kétségtelen következtetést engedő kinyilvánitás vagy kérdésre adott felelet is; valamely kérdés igenlése vagy megtagadása a törvény 15. §-a szerint csak szóbeli

[30]) *Curia* 3516/888. (az alsóbir. itél. indok. hh.) érvénytelennek mondott ki egy végr.-et, egyebek közt következő indokból: ». . . . V. János és Sz. László tanuk a végrendelkezőnő azon kijelentéséből, h. az okirat az ő végr.-ét tartalmazza, semmit sem hallottak, sőt Sz. László a kézjegygyeli megerősitést sem látta stb.« (M. I. Dt. V. 39. l.)

[31]) Az unitas actus már a régibb római jog követelménye volt; l. § 3. l de test. ord. 2, 10, melyet ismételt *Ulpian:* lib. II. ad Sab. (l. 21. § 3. D. qui test. fac. 28, 1.), és a Codex l. 28. de test. 6, 23. Kifejezetten előírja a szász ptkv. 2100. § is.

[32]) *Curia* 3242/892: ». . . . K. J. és T. L. végr. tanuk vallomásai bizonyitják, h. a végrendelkező a végr. felolvasása után semmi szóbeli kijelentést nem tett, hanem pusztán a fejével bólintott, a fejbólintást pedig a törvény által megkivánt szóbeli nyilatkozatnak tekinteni nem lehet.« (P. T. XXV. 149. l.)

végrendeletnél nem pótolván a nyilatkozatot.[33]) (L. még fent az akarat-nyilatkozat kellékeiről szóló 35. §-t.)

2. Ha a végrendelet még nincs aláírva, szükséges, hogy az örökhagyó azt az összes tanuk szemeláttára (»előttük«) aláírja. Ha már előbb aláírta, az ezt elismerő nyilatkozatot már nem kell élőszóval tennie, hanem más kétségtelen módon, p. o. fejbólintással vagy egyéb jellel is teheti. Nem szükséges, hogy a 2. alatt emlitett cselekmény az elsőt kövesse, a sorrend megforditva is lehet, sőt a cselekmények egybe is foglalhatók, az örökhagyó p. o. aláirás közben jelentheti ki, hogy az okirat az ő végrendelete.

3. Miután a tanuk az 1. és 2. alatt emlitett cselekmények megtörténtét igazolják, az ő cselekményük szükségképen az örökhagyó két cselekménye után következik. Az igazolás abban áll, hogy a tanuk kijelentik, miszerint az örökhagyó az 1. és 2. alatti cselekményeket együttes jelenlétükben végezte, és hogy tanusitványukat aláirásuk, illetve kézjegyükkel megerősitik. A tanusitványnak az örökhagyóra nézve előírt cselekmények megtörténtét, habár a törvény által használt kifejezésektől eltérő, de kétséget nem szenvedő világos szavakkal kell kifejeznie,[34]) a kijelentést pedig, az okirat azonosságának biztositása végett, magára az okiratra kell írni. Azon-

[33]) *Curia* 1076/888: ». . . . alp.-ek maguk is való ténynek akarták bizonyitani azt, h. a végrendelkező igennel felelt azon hozzá intézett kérdésre, vajjon az okirat az ő végr.-ét tartalmazza-e? . . . (ennél) többet az 5. § nem kiván, mig a 15. § a szóbeli végr.-ek nyilvánitásáról már szigorúbban rendelkezik.« (Dt. uf. XX. 71. l.)

Ellenkező értelemben *Curia* (a *győri t.* itél. ind. hh.) 1946/894: »N. Gy. és B. J. tanuk vallomásával igazolt az a körülmény, h. örökhagyó a hozzá intézett arra a kérdésre, vajjon akként rendelkezik-e? azt felelte: igen, és M. J. tanunak vallomása, h. a kérdésre fejével bólintott, a végr. tartalmának elfogadására vonatkozó oly határozott és kételyt kizáró kijelentésnek, a minőt az *1876: XVI. t.-c.* megkiván s melynek nem szabad puszta igenlésben nyilvánulnia, el nem fogadható.« (P. T. XXXI. 150. l.)

[34]) Ellenkező értelemben *Curia* 1324/891 (a *budapesti t.* it. ind. hh.): ». . . . Igaz, hogy a tanuk nem bizonyitják, miszerint a végrendelkező az okiratot végrendeletének nyilvánitotta, de mivel a tanuk a bizonylatban az okirat kiállitóját »végrendelkezőnek« nevezik, és mivel a végrendelkező az okiratot tartalmának elfogadása jeléül saját kézjegyével ellátta: félre nem ismerhető, h. a tanusitvány a törvényben előszabott nyilatkozat értelmét

ban nem szükséges, hogy a záradékban külön kiemeltessék, hogy a végrendelkezés a tanuk együttes jelenlétében történt, hanem elég, ha ez a körülmény a végrendeletből (a záradékból vagy a végrendelet tartalmából) kitűnik.[85]) Az

adja vissza, és ezen nyilatkozat megtörténtéről kétséget fen nem hagy. Ezek szerint stb.« (Dt. uf. XXX. 299. l.)

Hasonlóan *Curia* 4025/894 (a *győri t.* it. ind. hh.): »minth. pedig a záradékot aláírt 5 tanu .... H. Jánost »végrendelettevőnek« nevezik, nyilvánvaló, h. a végrendelet... a végrendelkező által, mint végakaratát tartalmazó nyilatkozat aláiratott, következőleg az *1876: XVI. t.-c. 1—5. §§* szerint megkivánt alaki kellékeket magában foglalja stb.« (P. T. XXXI. 147. l.)

Ezt az álláspontot helyesnek nem ismerhetjük el. A törvény világosan két cselekményt követel az örökhagyótól: a kijelentést és az aláírást. Az, h. a tanuk őt végrendelkezőnek nevezték, természetes következménye annak, h. ők végrendelkezés végett voltak jelen, és h. az örökhagyó a végrendeleti okiratot aláírta; de a megnevezésből még nem következik, h. ő az előírt kijelentést tette, annál kevésbé az, hogy élőszóval tette.

A szöveg álláspontjával megegyezik *Curia* 5273/894: »Habár a végrendelet fel lett olvasva, ... az mégis érvénytelen, mert a tanuk sem annak szövegében, sem külön záradékban nem igazolják, h. a végrendelkezők a végr.-ről készült okirat felolvasása után kijelentették, h. ez az okirat végr.-üket tartalmazza, s h. azt végrendelkezők kézjegyükkel ellátták stb.« (Dtár uf. II. 22. l.);

valamint *Curia* 1826 888: ».... a végr. záradékában a tanuk azt bizonyitják, h. a végrendelkező »általuk értett magyar nyelven szóról-szóra épen úgy végrendelkezett, mint fentebb írva vagyon« ... az *1876: XVI. t.-c. 5. §*-a elengedhetlen és pótolhatlan kellékül szabja azt, h. a tanuk az okiraton bizonyitsák, h. a végrendelkező előttük az okiratot saját végrendeletének jelentette ki. Ennek a tanuk részéről tett bizonyitását sem a záradékból, sem magából a tanuk előtt fel sem olvasott végr. szövegéből kimagyarázni nem lehet és annak bizonyitása a záradékban, h. a végrendelkező az okiratot a tanúk előtt írta önkezűleg alá, egymagában nem elegendő.« (Dt. uf. XXII. 42. l.);

végre *Curia* 8314/889: ».... azon teendők és nyilatkozatok megtörténtének bizonyitása, melyet a törvény a végr. érvényes létrejöttének kellékévé állapit meg, a tanuk által a végr.-re vezetett tanusitványban oly kifejezésekben teljesitendő, melyek ha a törvényben használt kifejezéstől eltérők is, de félre nem ismerhetők stb.; ezen kifejezés azonban: »hogy ezen zárt végrendelet előttünk tétetett« határozatlan stb.« (Dt. uf. XXIII. 197. l.)

[85]) *Curia* 3445/885: ».... s miután (a végr) tartalmából kitetszik, h. a végakarat 6 tanunak együttes jelenlétében örökhagyó által nyilvánittatott stb.« (Dt. uf. VII. 203. l.)

sem szükséges, hogy a kijelentés külön záradékba foglaltassék (melyet a törvény nem ír elő), hanem a végrendelet szövegébe, az okiratba is foglalható, mert a tanúk az igazolást tartalmazó végrendeleti szöveg aláirása által már megerősitik a törvény által megkivánt kijelentésüket.[36])

A tanusitványnak, ha külön záradékban teszik, sem kell a tanuk egyike által iratni; írható idegen kéz, az örökhagyó vagy más személy által; azonban, akár a végrendelet szövegében, akár külön záradékban történjék a tanuk kijelentése, szükséges, hogy a tanuk annak szövegét ismerjék.[37])

A tanuknak a végrendeletet az örökhagyó után kell aláírniok, mert alirásuk (kézjegyük) az örökhagyó összes cselekményeinek, tehát aláirásának is tanusitására szolgál. Szükséges továbbá, hogy

[36]) *Curia* 4123/892: ». . . . az *1876 : XVI. t.-c. 5. §*-a értelmében szükséges, h. a tanuk a végr.-en bizonyitsák, h. stb. . . . . azt azonban. h. ezeknek megtörténtét a tanuk külön záradékban bizonyitsák, a most hivatott törvény nem rendeli. Az 1882. szept. 30-án kelt végr. utolsó pontjában benfoglaltatik, h. a végrendelkező a tanuk jelenlétében ezen okiratot az ő végr.-ének kijelentette és aláírta; a tanuk pedig az ezen tényeket magában foglaló végr.-et aláírták; és minth. valamely okiratnak aláirása annak bizonyitásául történik, h. az aláirás fölött írt szöveg tartalma a valóságnak megfelel, a végr. utolsó pontjában foglalt tények megtörténte a tanuk aláirásával bizonyitva van.« (P. T. XXVI. 70. l.) Azonos: *Curia* 11799/893. P. T. XXVIII. 61., 62. ll.; 2120/886. P. T. XV. 148. l.; 4668/883. Dt. uf. VIII. 194. l.; 3087/894. P. T. XXXI. 146. l.

[37]) *Curia* 7566/889: »A mennyiben tehát az *1875 : XVI. t.-c. 6. §*-ában előszabott alakiság megtartása lényegileg a végr. szövegében bizonyitva van és annak tartalma a tanuk előtt ismeretes volt, minth. az a végrendelkező előtt a tanuk jelenlétében felolvastatott, ... a végr. érvénytelennek nem tekinthető stb.« (Ü. L. 1890. évi 24. sz.) Azonos *Curia* 8058/893 (a *szegedi t.* it. ind. hh.): ». . . . de az ily esetben (ha t. i. külön záradék nincs) megkivántatik az, h. az alakiság megtartása lényegileg a végr. szövegében bizonyitva és annak tartalma a tanuk előtt ismeretes legyen.« (P. T. XXVI. 150. l.) L. még *Curia* 5525/894. P. T. XXXI. 151. l.

Ellenkező értelemben *Curia* 1076/888: »Ha tehát a végr. tanuk, kik mindannyian az értelmiség osztályához tartoznak, a záradék felolvastatását nem kivánták és annak elolvasását maguk részéről feleslegesnek tartották, ezt az indokolja, h. reájuk a végr. cselekmény azt a benyomást tette. mikép az örökhagyó (ki maga is a művelt osztályhoz tartozott) a jelenlétükben is betekintett okirat tartalmát előbbről ismerte, s h. igy mint végr.-ét írta alá öntudatosan. (Dt. uf. XX. 17. l.)

a végrendeletet az örökhagyó jelenlétében és a végrendelkezés folyama alatt írják alá, mert az utóbbi ezen aláírások megtétele előtt befejezettnek nem tekinthető.[38]) Ha tehát a végrendelkező, bár az 1. és 2. alatti cselekmények után, de mielőtt a tanuk is aláírták volna, meghal, a tanuk az okiratot érvényesen többé alá nem írhatják (mennyiben tartható fen a végrendelet mint szóbeli végrendelet, azt alant tárgyaljuk).

Aláírásukat (kézjegyüket), ha külön záradék van, a dolog természete szerint ez alá kell tenniök; ha nincs külön záradék, a végrendeleti okirat szövege alá, vagy annak üres lapjára, sőt küllapjára is tehetik (a mi előfordul, midőn a végrendelkező a szöveget nem akarja megmutatni), és pedig az örökhagyó aláírása mellé, vagy alá[39]) (ha föléje teszik, kétség támad, hogy nem-e az örökhagyó előtt írták alá).[40])

A *4. §* szerint szükséges, hogy a végrendeletet »tanu-minőségben« írják alá, és ezen minőség akár minden tanu aláírásánál külön-külön, akár az összmegjelöléssel kiteendő (»A. B. C. D. mint tanuk«). Azonban nem szükséges, hogy a tanu magát »mint végrendeleti tanu« írja alá, mert a törvény csak »tanuminőség«-ről szól, és mert az, hogy a tanu mint végrendeleti tanu volt jelen, kitűnik a tanusitványból; az sem szükséges,

---

[38]) *Curia* 6622/895 : ».... minth. a végrendelkezésnél B. Ignác. L. Ignác, J. István és D. Elek együttesen voltak jelen, Sz. András tanu ugyan a végr.-et utólagosan írta alá, de nélküle is a végrendelkezésnél 4 tanu volt együtt jelen. (Dt. uf. XIV. 36. l.)

[39]) *Curia* 4431/889 (*bpt. t.* itél. indok. hh.) : ».... jelen esetben tehát az által, h. a tanuk az *1876 : XVI. t.-c. 4. 5. §§*-nak megfelelő módon és számban a végr. okiratot részben az örökhagyó aláírása mellett, részben pedig az alatt tanu-minőségben aláírták, bizonyitottnak veendő az okirat szövegében felhozott tények valódisága.« (Ügyv. L. 1888. évi 5. sz.)

[40]) *Bpesti tábla* 6040/883 : »miután végrendelkező az okiratot a tanuk bizonyitványa után írta alá, nyilvánvaló, h. a tanuk bizonyitványában még akkor, mikor a bizonyitás tétetik, meg nem történhetett cselekmény igazoltatik, mi kizárja az igazolás komolyságát is stb.« (Dt. uf. VI. 298. l.)

Ellenkező értelemben *bpesti tábla* 26713/887 : »a végr. azért, h. azt végrendelkező a záradék után látta el kézjegyével, érvénytelennek és a záradék nem-létezőnek nem tekintethetik.« (Dt. uf. XIX. 284. l.)

A *Curia* az itéletet a végr. érvénye kérdésében, mint nem felebbezettet, érintetlenül hagyta (ugyanott 285. l.).

hogy a »mint tanu« szavak, az illető által önkezűleg irassanak, mert a törvény csak önkezű aláirást kiván (»tanu-minőségben önkezűleg »»aláirni«« kell«, l. fent 24. jegyzet).[41])

5. A keltezés.

A 7. *§* szerint: »Irásbeli magánvégrendeleteknél a végrendelkezés helyének és időpontjának kitétele szükséges.«

A keltezés azért szükséges, mert módot nyujt annak megállapitására, vajjon a kelet időpontjában az örökhagyó végrendelkezési, a tanuk tanuskodási képességgel birtak, vagy valamely körülmény a végrendelet érvényes létrejövetelét gátolta-e; és azért célszerű, mert több végrendelet hátramaradása esetén lehetővé teszi a legutóbb alkotott végrendelet megjelölését. Azonban, habár más úton kétségtelenül megállapitható, hogy a végrendelkezés mikor történt, és hogy a végrendeletnek a kérdéses időpontban és helyen való érvényes létrejövetelét semmi körülmény nem akadályozta, és habár más végrendelet fel nem mutattatik; a végrendelet, ha a végrendelkezés helye és időpontja kitéve nincs, mégis érvénytelen, mert a keltezés az irásbeli magánvégrendelet lényeges kellékei közé tartozik,[42]) úgy mint a tanusitvány egyéb lényeges

[41]) Régi jogunk szerint a végrendelkezés abban állott, hogy az örökhagyó és a tanuk, együttes jelenlétükben a végrendeletet aláirták és pecséteikkel ellátták, *1715: XXVII. t.-c. 1. §;* v. ö. *Frank* i. m. 434. l., *Geörch* i. m. II. 317. l. Az örökhagyó külön kijelentése, miszerint az okirat az ő végr.-ét tartalmazza, nem volt előirva, úgyszintén a végrendelkezés tanusitása sem; az utóbbi azonban szokásos volt.

[42]) A kormányjavaslat 9. §-a igy szólt: »irásbeli magánvégr.-nél a végrendelkezés helyének és időpontjának kitétele nem szükséges, de a kételyek elháritása végett tanácsos. Ha több végr. létezik, az időpont meghatározása nélkül kelt végr. csak akkor érvényes, ha a többinél későbbi kelte bebizonyittatik.« Az igazs. bizottság a szakasznak ezen intézkedéseit mellőzte. A képviselőház, 1876. február 11-én tartott 87. ülésén következő inditványt: »A dátumnak kifejezése lényeges kelléke a végrendeletnek. Ezen elvi kijelentésnek a törvénybe való illesztése végett a kérdés a jogügyi bizottsághoz utasittatik«, elfogadta, minélfogva az igazs. bizottság 175. sz. jelentésében, a képviselőház azon határozata folytán: »hogy az irásbeli magánvégr.-ek alaki kellékei közé a végrendelkezés helyének és időpontjának kitétele is felvétessék«; ajánlja, h. a törv.-javaslat 6. §-a után következő uj § vétessék

tartalma (ez utóbbi azt mondja, hogy mi, a keltezés pedig, hogy mikor történt).

Miután a lényeges kellékeknek magából a végrendeleti okiratból kell kitűnniök, a kelet hiánya semmi bizonyiték által nem pótolható; [43]) a mi egyébiránt a törvény szavaiból (»kitétele« szükséges) is következik.

Lényeges nem a végrendeleti okiratnak, hanem a végrendelkezésnek keltezése. Az okirat, habár az örökhagyó aláírta, végrendelet erejével nem bir; ezzel csak a végrendelkezés szertartása ruházza fel; az örökhagyó végrendelkezési képessége, és minden egyéb körülmény, melytől a végrendelet érvényessége függ, a végrendelkezés helye és ideje szerint birálandó el. E szerint közömbös, hogy maga az okirat keltezve van-e vagy nem, mert annak keltezése a végrendelkezés, vagyis a tanusitvány keltezését nem helyettesiti, abból a végrendelkezés idejére és helyére következtetést vonni nem lehet, valamely alaki kellék hiánya vélelem által nem lévén pótolható. Másként áll, ha a tanusitvány nem külön záradékban, hanem a végrendelet szövegében foglaltatik; itt az okirat

fel; »Irásbeli magánvégr.-eknél a végrendelkezés helyének és időpontjának kitétele szükséges«. Ezt az inditványt a képviselőház az 1876. február 16-án tartott ülésen elfogadta. (Irományok V. 25. l., Napló XIV. 349., 352. ll.)

A törvényalkotás ezen előzményeire hivatkozik a *Curia* 6814/893. sz. itélete, hozzátévén, h.: »igy mi kétség sem fér ahhoz, h. a kelet kitétele a végrendelet érvényességéhez, mint lényeges kellék megkivántatik, és h. ennek a lényeges kelléknek hiányában szenvedő .... végr. érvénytelen«. (P. T. XXX. 4. l.)

Régi jogunkban sem a végrendelet, sem a végrendelkezés keltének kitétele nem volt előírva. Nem kivánja azt a római jog sem. Az osztr. ptkv. 578. §-a a kormányjavaslat 9. §-ában foglalt tanácsot adja, úgyszintén a szász ptkv. 2104. § indokolása. A code civil 970. §-a szerint a holograph (tanuk nélkül tett) végrendelet keltezendő; a közjegyzőnek tanuk előtt átadott magánvégrendeletre nézve ez nincs előírva (976. §).

[43]) *Budapesti tábla* 30112/890: »A keletnek, mint szükséges kelléknek, tanuvallomások útján történt meghatározása a törvény vonatkozó kötelező rendelkezését nem pótolhatja.« (Dt. uf. XXX. 294. l., a *Curia* a kérdés eldöntésébe bele nem bocsátkozott.) Az előbbi jegyzet alatt közölt esetben is, a végrendelet a boritékon volt keltezve és a tanuk az ugyanazon időpontban való végrendelkezést bizonyitották, de a felső biróságok ezt elegendőnek nem találták. (P. T. XXX. 2. l.)

kelte egyszersmind a végrendelkezés kelte, és mint ilyen jön figyelembe.

»Hely« alatt a község értendő, melynek területén a végrendelkezés történt. Az utca, ház, lakás szerinti közelebbi megjelölés célszerű ugyan, de nem szükséges; sőt elegendő minden egyéb megjelölés is, mely a hely iránt kétséget nem hágy fen, p. o. »kelt az x-i kastélyban.« Az »időpont« az okiratok tekintetében törvényeinkben és a szokás által elfogadott értelemben veendő, vagyis kiteendő a végrendelkezés éve, hónapja és napja; az óra megjelölése nem szükséges.[44]) Az időpont körülirással is meghatározható, ha abból a körülirásból kétségtelenül kivehető, p. o. 1895. év első napján, husvét vasárnapján.

Miután a kelet a tanusitvány kiegészitő részét képezi; közvetlenül a záradék alá, vagy ha a tanusitvány a végrendelet szövegében foglaltatik, a végrendelet alá írandó, de mindenesetre a tanuk aláirását meg kell előznie, mert ők aláirásuk által a végrendelkezés idejét is tanusitják.

A kelet törlése az ellenkezőnek bizonyitásáig szándékosnak,[45]) s ily esetben a végrendelet úgy tekintendő, mintha a végrendelkezés keltével ellátva nem volna. Szándékos azonban csak oly törlés, melyet az örökhagyó, vagy a végrendelkezés befejezése előtt valamelyik tanu eszközöl; mert harmadik személy cselekménye (s ilyennek tekintendő a végrendelkezés befejezése után a tanu is) a végrendeletet érvényétől meg nem foszthatja.

---

[44]) A közjegyzői törvény (*1874: XXXV. t.-c.*) *79. § f) pontja* szerint az okirat bevezetésében vagy záradékában kiteendő a felvétel helye, éve, hónapja és napja (az óra akkor, ha a törvény, vagy valamely fél kivánja). Az *1876: XXVII.* (váltó-) *t.-c. 3. § 8. pontja* szerint kiteendő a váltó kiállitásának helye, éve, hónapja és napja. Az *1881: XXXIII.* (közforg. tárgyát képező értékpapirok megsemmis.-ről szóló) *t.-c. 11. §-a* szerint a három évi hirdetményi határidő (bizonyos esetekben) a hirdetmény »keltétől« (tehát annak napjától) számitandó; úgyszintén az *1881: LX.* (végrehajt. eljárás) *t.-c. 89. §-a* szerint az igénykereset az igényhirdetmény keltétől számitott 15 nap alatt adandó be stb.

[45]) Hasonlóan a *váltótörvény 6. §-a*: »A lényeges kellék hiányával egyenlőnek tekintendő, ha az a váltón szándékosan töröltetett ki. A megtörtént törlés az ellenkezőnek bizonyitásáig szándékosnak vélelmeztetik.«

Ha a törült kelet helyett más kelet van írva, az utóbbi érvényes, feltéve, hogy a valóságnak megfelel; ellenkező esetben a végrendelet úgy tekintendő, mintha a kelte kitéve nem volna. A valótlan keltezést ugyanis, akár szándékból, akár tévedésből eredjen a valótlanság, nem-létezőnek kell vennünk; mert a valódi kelet valamely bizonyitási eszköz, névszerint a végrendeleti tanuk vallomása által ép oly kevéssé pótolható, mint a (szándékosan vagy tévedésből) teljesen elmaradt kelet: a valódi kelet egyik esetben sem tűnik ki magából a végrendeleti okiratból. Másként áll, ha a hamis keltezés nyilvánvaló iráshibán alapszik, p. o. a század lett hibásan írva (1895 helyett 1795); de ha a hamis keltezés nem iráshibából eredt, a kelet nem-létezőnek veendő, mert az igaz keletet sem a végrendeletben foglalt adatokból (itt a tanusitás időpontjáról lévén szó), sem bizonyitási úton helyreállitani nem lehet.

Ha a végrendelet velős foglalatjában[46]) javitások, vagy a foglalaton kivül pótlások, toldalékok vannak, az azokban elrendelt intézkedések csak akkor jöhetnek figyelembe, ha a végrendelkezés előtt történtek, vagy ha uj végrendelkezési szertartással megerősittettek. (V. ö. 330., 331. ll.)

6. Több ívből álló végrendelet.

A *8.* § szerint: »Ha a végrendelet több ívből áll, ezek zsinórral összefűzendők, s a zsinór két vége a végrendelkező, és a midőn ezen törvény értelmében tanuk alkalmazása szükséges, legalább is egy tanu által pecséttel megerősitendő.«

Ezen intézkedés célja az ívek kicserélésének meggátlása, vagyis ugyanaz, a mi a végrendelkezés egyik célja: az okirat azonosságának biztositása. Ebből folyik, hogy az ívek megerősitése és pecséttel összefüzése a végrendelkezési cselekménynek kiegészitő részét képezi; annak tehát a végrendelkezés alatt kell történni,[47]) a miből ismét következik, hogy

[46]) *Geörch Illés* használja a kifejezést i. m. II. 322. l.

[47]) *Curia* 3516/888: ». . . . mert midőn a 8. § azt rendeli, h. ott, hol a végr. több ívből áll, ezek zsinórral összefüzendők és a zsinór két vége

megtörténte a tanusitványban igazolandó. Szükséges továbbá, hogy a záradékban kiemeltessék, kinek pecsétje alkalmaztatott. A végrendelkező, valamint az illető tanu ugyanis az okirat azonosságának biztositása végett saját pecsétjét tartozik alkalmazni, és a törvény szavai: hogy a zsinór »egy tanu által pecséttel megerősitendő«, úgy értendők, hogy »egy tanu (saját) pecsétjével megerősitendő.«[48])

A pecsételésre nemcsak pecsétviasz, hanem más viasz, és egyátalán minden anyag használható, mely alkalmas a zsinór két végét összetartani, és a pecsét nyomát megőrizni (p. o. kátrány, szurok, ostya).

Ha a pecsét letörik, elmállik, leszakittatik, vagy a zsinór szétvágatik, összemetéltetik stb., úgy veendő, mintha a pecsételés és összefüzés meg sem történt volna, és a végrendelet érvénytelen; mert a törvény által előírt kellék célja nem csupán az összefüzés és a pecsételés eszközlése, a minek megtörténte a tanusitványból tűnik ki, hanem a zsinór és pecsét sértetlen megőrzése mindaddig, mig a végrendelet érvényesittetik, és az ívek azonossága megállapittatik.[49]) Másként áll,

a végrendelkező vagy (?, a törvényben »és« áll) a hol tanuk alkalmazása szükséges, legalább is egy tanu által pecséttel megerősitendő, önként értetik, h. ez utolsó esetben a tanu által pecséttel *akkor látandó el a zsinór két vége, a mikor a végr. aláirása eszközöltetik*, különben ezen intézkedés *célja*, mely abban áll, *h. az ívek ki ne cseréltessenek*, meg volna hiusitható. (M. I. Dt. V. 39. 1.)

[48]) *Curia* 909/894 (a *szegedi t.* it. indok. hh.): az e. b. itélete a végr.-et érvénytelennek kimondó részében hh., mert .... a 8. §-ban foglalt szabály feltétlenül rendeli, h. az összefüzést igénylő több ívből álló végr.-et is egybefüző zsinór *a végrendelkező és egy tanunak, tehát két külön személynek pecsétjével* lepecsételendő; az azonban a szóban levő végr.-nél, az arra ragasztott (vignett-szerű) község-címjegy a rendes pecsételést különben sem pótolván, elmulasztatott. (Ü. L. 1895. 18. szám.)

[49]) L. 1. D. de bon. pp. 37, 1, 10. §: »Ha a zsinór, mond *Ulpian*, melylyel a végr. átfűzetett, szétvágatott, a hagyaték birtoka követelhető, ha harmadik személy az örökh. akarata ellenére tette; ha maga az örökhagyó tette, a végr. lepecsételtnek nem tekinthető, és a hagy. birtoka nem követelhető. 11. §: Ha a végrendelet egerek által szétmarva, a zsinór kettészakitva, vagy az idő, a fekvés vagy más véletlen által összeroncsolva lett, a végr. mégis lepecsételtnek veendő, különösen, ha még egy zsinór tartja. Ha a zsinór 3-szor, 4-szer van körülfonva, a végr. lepecsételtnek veendő, ha a

ha harmadik személy vétkes cselekménye okozta a pecsét vagy zsinór megsértését; ez a végrendelet érvényét le nem rontja, ha az ívek azonossága kétségtelen módon bebizonyitható.

B. Nyilt alak.

56. §.

1. Eddig azon esetekről szóltunk, midőn az örökhagyó a végrendeletet sajátkezüleg írta és aláírta, vagy sajátkezüleg nem írta ugyan, de írni és olvasni tud és sajátkezüleg aláírta. Az idetartozó végrendeletek kellékei, a mint láttuk, csak az okirat szövegének irása és a tanuk száma tekintetében térnek el; minden más irányban, különösen a végrendelkezési szertartás kellékeire vonatkozólag megegyeznek.

Midőn azonban az örökhagyó írni és olvasni nem tud, vagy végrendeletét sajátkezüleg alá nem írhatja, a törvény a végrendelkezési szertartást illetőleg is más szabályokat állit fel. A többi kellékek azonkivül, hogy a törvény megkivánja, hogy a tanuk az örökhagyó által használt nyelvet értsék, ugyanazok, mint midőn az írni és olvasni tudó örökhagyó a végrendeletet sajátkezüleg aláírta; de a végrendelkezés ügymenete szigorúbb alakiságokhoz, különösen azon kellékhez van kötve, hogy a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök kell. A *6. §* szerint ugyanis: »Ha a végrendelkező írni és olvasni nem tud, vagy más körülmény miatt végrendeletét önkezűleg alá nem írhatja, a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök kell és e végből szükséges, hogy a tanuk a végrendelkező által használt nyelvet értsék; hogy a végrendelet tartalma a végrendelkező és tanuk együttes jelenlétében az írni és olvasni tudó tanuk egyike által érthetően felolvastassék; hogy ennek megtörténte után a végrendelkező kijelentse, miként az okirat az ő végrendelkezését tartalmazza; hogy az okiratra a végrendelkező nevét az írni és olvasni

zsinórok egy része kettévágva vagy szétmarva lett.« Hasonlóan *Justinian* l. 30. C. de testam. 6, 23.

A turini főtörvényszék egy végr.-et a pecsét megsértése folytán érvénytelennek mondott ki (közli *Pacifici-Mazzoni:* Trattato delle success. III. 83—85. ll.).

tudó tanuk egyike mint névaláiró aláírja, a végrendelkező pedig kézjegyével ellássa, és hogy ezeknek megtörténte magán az okiraton, nem pedig annak boritékán, a tanuk által igazoltassék.«

2. A felolvasás kellékét azért írja elő a törvény, mert biztositékot kiván nyujtani, hogy az olvasni nem tudó örökhagyó, mielőtt az okiratot végrendeletének nyilvánitja, annak tartalmáról tudomást nyerjen. A törvény azonban nem tesz különbséget, akár írni és olvasni, akár csak írni, vagy (p. o. vak létére csak olvasni nem tud az örökhagyó.[1]) A törvény célja szerint tehát a *6. §* alkalmazása alól kizárandók lennének oly esetek, melyek annak világos szavai szerint ide tartoznak; de másrészről épen a törvény ratiojánál fogva ide vonandók oly esetek is, melyeket a szakasz puszta szóhangzása kirekesztene és az *5. §* esetei közé utalna. Ha ugyanis az örökhagyó írni és olvasni tud, de nem az okirat nyelvén; továbbá, ha nyomtatványt tud ugyan olvasni, de írottat nem; végre, ha nevét aláírni és elolvasni tudja, de egyebet írni és olvasni nem tud:[2]) a törvény szempontjából a tényállás ugyanaz, mintha egyátalán nem tudna írni és olvasni. Mert ezen esetek mindenikében a végrendelet betűi reá nézve puszta hieroglyphák lévén, nem képes ellenőrizni, vajjon az okirat valóban azt tartalmazza-e, a mit ő abba felvétetni akart; s ennélfogva ezekben az esetekben nem az *5. §*, hanem a *6. §* szertartása alkalmazandó. A *6. §* szavaiból: ha örökhagyó

[1]) Az *1868: LIV. t.-c. 167., 168. §§* a különbségre figyelemmel vannak: a felolvasás csak akkor szükséges, ha a magánokirat kiállitója írni és olvasni nem tud; ha csupán írni nem tud, elég, ha két tanu jelenlétében kézjegyével látja el az okiratot.

Az *1715: XXVII. t.-c.* is a rendes alaktól való eltérést (hatodik tanut mint névirót) csupán arra az esetre szab elő, ha az örökhagyó írni nem tud. Római jog szerint, ha az örökhagyó vak, a hét tanun kivül egy közjegyző (tabularius) vagy nyolcadik tanu, ha írni nem tud, az octavus subscriptor szükséges, a tanuknak azonban a végr. tartalmát csak vak ember végrendeleténél kell ismerniök; ha az örökhagyó írni nem tud, ez nincs előírva, l. 8. C. qui test. 6, 22. (v. ö. *Windscheid:* Pand. III. 40. l.) Az osztr. ptkv. 580., 581. §§ szerint is a felolvasás csak akkor szükséges, ha az örökhagyó olvasni nem tud.

[2]) Más nézeten van *Vavrik Béla* i. h.; szerinte az, a ki bár csak nevét tudja írni, írni-olvasni tudónak veendő.

írni és olvasni nem tud, vagy a végrendeletet »más okból« alá nem írhatja, arra lehetne ugyan következtetni, mintha az írni-olvasni nem-tudás pusztán az aláírni nem-tudás egyik oka gyanánt szerepelne, a *6. §* alkalmazása tehát csupán attól függne, hogy az örökhagyó nevét sajátkezüleg aláírhatja-e, nem pedig attól is, vajjon írni-olvasni tud-e vagy nem. De az *5. §*-ból, melynek értelmében ez a szakasz akkor alkalmazandó, ha az »írni és olvasni tudó« örökhagyó a végrendeletet önkezüleg aláírta (tehát nem alkalmazandó, ha az »írni-olvasni nem tudó« örökhagyó nevét önkezüleg aláírta), valamint a törvény ratiojából, melynél fogva a végrendeletnek azért kell felolvastatni, hogy az örökhagyó és a tanuk annak tartalmáról tudomást nyerjenek: kitűnik, miszerint az írni és olvasni nem-tudás nem csupán az aláírni nem-tudás egyik okát, hanem a 6. § alkalmazásának önálló okát is képezi.

A *6. §* tehát alkalmazandó:

a) ha az örökhagyó írni és olvasni nem tud;

b) ha írni és olvasni tud ugyan, de nevét sajátkezüleg alá nem írhatja.

Az első eset fenforoghat, bár az örökhagyó nevét aláírni tudja, a második eset, bár legalább olvasni tud.

Ha az örökhagyó sem írni és olvasni nem tud, sem az okirat nyelvét nem érti, úgy, hogy annak tartalmáról a felolvasás által sem szerezhet meggyőződést, azt irásbeli magánvégrendelet erejére egyátalán nem emelheti. Mert ily végrendeletet az örökhagyó csak annak megmagyarázása által érti meg; mig a törvény *nem megmagyarázást*, hanem *felolvasást* kiván, ez által azonban az örökhagyó a végrendeletet nem érti meg. A mennyiben tehát kellő számú tanukkal rendelkezik, a kik az általa használt nyelvet értik (de mint írni-olvasni nem-tudók, irásbeli végrendeletnél tanuk nem lehetnek), szóbeli magánvégrendeletet alkothat; ha pedig kellő számú tanui nincsenek, csak közvégrendeletet tehet, melynél tolmács közbenjárásának van helye.[3])

[3]) Ellenkező értelemben *Curia* 6891/888 (a *budapesti* t. itél. ind. hh.): »Minth. pedig az *1876: XVI. t.-c. 4. §* azon rendelkezéséből, h. azon esetre, ha a végrendelkező írni-olvasni nem tud, a tanuk közül legalább kettőnek

3. Ha az örökhagyó nevét alá nem írhatja, ennek oka vagy az, hogy aláírni nem tudja (sohasem tudta vagy már nem tudja, elfelejtette), vagy az, hogy testi fogyatkozásnál fogva aláírni nem képes (sohasem volt képes vagy már nem képes, p. o. a végrendelkezés alatt teljesen elgyengül). Az utóbbi eset fenforog akkor is, ha az örökhagyó a végrende-

---

írni és olvasni kell tudni, okszerűen az is következik, h. azon esetre, ha a végrendelkező a végr. nyelvét nem ismeri, elég, ha a tanuk közül kettő ismeri az okirat nyelvét, és csak az szükséges még, h. a végr. tartalma ezen tanuk egyike által értett nyelven megmagyaráztassék, ennek megtörténte pedig a tanuk által igazolva lett; ennélfogva stb.« (Dt. uf. XXI. 29. l.)

Eltekintve attól, h. a *4. §* szerint két tanunak írni-olvasni kell tudni az *1. § b)* pontjának azon esetében is, ha az örökhagyó írni-olvasni tud és h. a törvény a tanuk számát nem az utóbbi körülménytől, hanem attól teszi függővé, vajjon az örökhagyó a végr.-et sajátkezüleg írta-e vagy nem: a törvény oly esetet, melyben a magánvégrendelet a végrendelkezőnek megmagyarázandó volna, szem előtt nem tart. Az *1868: LIV. t.-c. 168. §* intézkedik arról az esetről, ha a magánokirat kiállitója az okirat nyelvét nem érti; az *1876: XVI. t.-c.* ellenben ily esetről nyilván azért nem intézkedik, mert már a végrendelet fogalma is megkivánja, h. az örökhagyó maga tegye a végakarati kijelentést, vagy ha annak fogalmazását másra bízza, a fogalmazvány helyességét önmaga ellenőrizhesse. Ebből folyólag nem tehet végr.-et oly nyelven, melyet nem ért; nem nyilváníthat végr.-ének egy általa nem értett okiratot, melyet hiába olvasnak fel előtte a tanuk, kiknek magyarázata a hitelesség jellegével nem bir. Ugyanazért helyesnek tartjuk a fenti ügyben hozott e. b. itéletet, mely a végr.-et érvénytelennek mondja: »minth. a tanuvallomások szerint végrendelkező S. János csakis a tót nyelv használatában volt jártas, ... a végr. tanuk közül pedig L. Gy., D. P. és P. Gy. a magyar nyelvet nem értik, következőleg az előttük felolvasott végrendelet tartalmát meg nem érthették, de a végrendelkező sem nyilvánithatta az általa nem értett végrendeletet saját végrendelkezésének stb.« (l. ugyanott 28. l.).

A *Curiának* itt megtámadott álláspontjából látszik továbbá kiindulni *Curia* 6843/888: . . . . . . »a felolvasást a 6. § megkivánja ott, hol a végrendelkező olvasni és írni nem tud, és a hol az okirat felolvasása nélkül történt megmagyarázás egymagában a tanukat sem győzheti meg arról, h. az okiratban valósággal az foglaltatik, a mi végrendelkezőnek magmagyaráztatott« (Dt. uf. XX. 158. l.), és kiindul *Curia* 4109/893: ». . . . a végr.-en igazolva van, h. a magyar nyelven írt végr. végrendelkezőnek horvát anyanyelvén a tanuk jelenlétében megmagyaráztatott, h. ő azt jól megértette, saját végakaratának nyilvánította . . . . . a tanuk vallomásából továbbá kitűnt, h. végakaratát, midőn az irásba foglaltatott, az általuk is teljesen értett horvát nyelven nyilvánitotta, s h. a jelenvolt tanuk közül P. T. és A. F. tanuk a magyar nyelvet is értik.« (P. T. XXVII. 19. l.)

letet egész terjedelmében sajátkezüleg írta ugyan, de alá nem írta, s a végrendelkezéskor már nem képes aláírni.

A szakasz azonban csak akkor alkalmazandó, ha az örökhagyó a végrendeletet alá nem »írhatja«, nem akkor is, ha kényelemből, roszakaratból (hogy érvénye ne legyen) vagy bármily más okból aláírni nem akarja: a ki nevét aláírni tudja és képes, tartozik aláirásával élni és nem használhat kézjegyet;[4]) ha nem akar aláírni, tegyen szóbeli végrendeletet. Ez utóbbira (vagy közvégrendeletre, a miről alant szólunk) van utalva oly végrendelkező is, a ki még kézjegyet sem csinálhat.

4. A *6. §* esetén szükséges, hogy a tanuk az örökhagyó által használt, t. i. az okirat nyelvét értsék. Ez a tanuk egyik kellékét képezvén, nem elég, hogy csak a tanuk egy része értse a nyelvet és a tartalmat a többieknek megmagyarázza, hanem szükséges, hogy mindenik tanu értse a nyelvet. Ez kitűnik abból, hogy a törvény szerint »a tanuknak«, tehát nem a tanuk némelyikének, egy részének, vagy többségének kell a nyelvet értenie; továbbá abból, hogy a nyelv megértése a tartalom ismerése végett (»e végből«) szükséges, a miből következik, hogy minden tanunak a felolvasás által a végrendelet tartalmáról közvetlen, nem a forditás vagy megmagya-

[4]) *Curia* 3436/887: ».... h. pedig néhai id. K. M. a kézjegyet nem a hozzájárulás megtagadása okából, hanem csak testi fogyatkozása miatt használhatta, bizonyitja azon körülmény, h. a kellő alakszerűségek mellett használta kézjegyét ..... és bizonyitják az előttemező tanuk azt, h. id. K. M. az aláiráskor nem annak adott kifejezést, h. írni nem akar, hanem h. írni nem tud stb.« (P. T. XVII. 93. l.) L. még *Legfőbb itélősz.* 2431/880: »Tekintve, h. alp.-ek a kötelezvénynek szülőik által történt kiállitását tagadásba vették és előadták, h. annak valótlansága abból is következtethető, mert néhai atyjuk, M. László irástudó ember lévén, fel sem tehető, h. az *A)* kötelezvényt csak kézjegyével látta volna el, felp. pedig, ki ez ujitott perben M. László irásbeli képességét tagadja, az alapperben azt elismerte, állitván, h. a kötelezvényt sajátkezüleg azért nem irta alá, mert azon alkalomkor keze fájt s a tollat kezelni nem birta, a felperesileg felhitt tanu, D. Gábor pedig ezzel ellenkezőleg ez ujitott perben azt vallja, h. M. L. habár irástudó, kijelenté, h. pápaszem nélkül nem tud írni, s tanut hivta fel az aláirás megtételére, mely ellentétes állitások s körülmények a kötelezvénynek valódiságát kétségessé teszik stb.« (Dt. rf. XXV. 69. l.)

rázás által közvetett tudomással kell birnia. Ez következik abból is, hogy egyik tanu általi forditás a hitelességnek mi biztositékát sem nyujtja.[5])

5. A végrendelkezés cselekményei: *a*) az okirat felolvasása; *b*) az örökhagyó kijelentése, hogy az okirat az ő végrendeletét tartalmazza; *c)* a kézjegy alkalmazása és az örökhagyó nevének néviró általi aláirása, és *d)* a tanuk igazolása. A *c)* alatti cselekmény a felolvasás és az örökhagyó kijelentése előtt vagy után mehet végbe; de a kijelentésnek a felolvasás után kell történnie (»ennek« »megtörténte után ..... kijelentse«), a mi egyébiránt önként értetődik, mert az örökhagyó az aláirandó okiratot csak azután jelentheti ki végakaratának, miután tartalmáról annak felolvasása által tudomást nyert; a tanuk igazolásának, miként már indokoltuk, legutoljára kell maradnia.

6. A végrendelkezés ezen alakja az *5. §* alakjától abban különbözik, hogy a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök kell; de miután a törvény ennek elérése végett csak azt kivánja, hogy az okirat érthetően felolvastassék, a tartalom megismerése végett többnek (p. o. az okiratba való betekintésnek, jegyzetek készitésének stb.) akkor sem kell történni, ha az okirat terjedelménél, az abban szabályozott viszonyok bonyolultságánál, a nevek és összegek sokaságánál, a tanuk alantas műveltségi fokánál fogva valószinű, hogy a tanuk az okirat tartalmát tényleg és valójában és a szó szoros értelmében véve nem ismerik, hanem csak hallották.

A felolvasásnak az írni és olvasni tudó tanuk egyike által kell történnie;[6]) szükséges tehát, hogy ez a tanusitványban kiemeltessék, és célszerű annak megemlitése, hogy melyik tanu olvasta fel az okiratot. A végrendelet irója az okiratot csak akkor olvashatja fel érvényesen, ha egyszersmind tanu is. Miután pedig oly tanu, a ki tanuskodási képességgel nem bir, jelen nem

[5]) Ellenkező értelemben *Curia* a 4. jegyzet alatt közölt 6891/888. sz. itéletben.

[6]) *Curia* 6442/886 : ».... alp. beismerte, h. a végr. nem a végr. tanuk által, hanem általa olvastatott fel; ennélfogva id. G. Jánosnénak végr.-e a törvény által kijelölt kellékekkel nem birván, érvénytelenitendő stb.« (Dt. XVII. 262. l.)

levőnek veendő, a végrendelet akkor sem érvényes, ha négynél több tanu volt ugyan jelen, a felolvasást azonban egy alkalmatlan tanu végezte. Ugyanezen szempontból folyólag nem tartjuk érvényesnek a valamelyik tanu vagy hozzátartozói javára tett részesitést sem, ha a végrendeletet az érdekelt tanu olvasta fel. Ellenben, habár a törvény világosan a »tanuk« egyike általi felolvasást kivánja, értelmével megegyeztethetőnek tartjuk, hogy a végrendeletet maga az örökhagyó olvassa fel; úgyszintén, habár a felolvasást a tanuk »egyike« végzi, hogy a tanuk felváltva olvassák fel a végrendeletet (nagy terjedelmű okiratoknál, különösen a halál közelsége esetén ezt alig lehet kikerülni).

7. Mig az *5. §* esetében az örökhagyó a végrendeletet a végrendelkezés előtt is aláirhatja, a szertartásnál az aláirást sajátjának elismervén; a *6. §* szerint a kézjegy előzetes odatételének nincs helye, hanem szükséges, hogy az örökhagyó a kézjegyet a végrendelkezéskor, a tanuk láttára tegye az okiratra. A dolog természetéből folyik, hogy a néviró tanu részéről (más személy a névirást érvényesen nem teheti) a névirás a kézjegy megtétele után történik. A törvény azt kivánja, hogy az örökhagyó az okiratot »kézjegyével« lássa el; ha tehát bizonyos kézjegygyel szokott élni, azt alkalmazza, különben akármilyent (keresztvonást, vagy más kézjegyet) használhat.[7])

C. Közjegyzőnél letett végrendeletek.

57. §.

1. Az örökhagyó végrendeletét kir. közjegyző őrizetébe adhatja,[1]) a mi azzal az előnynyel jár, hogy az okirat elve-

[7]) A 4. § is azt mondja, hogy az írni-olvasni nem tudó tanu »kézjegyével« él; a közjegyzői törvény 80. §-a szerint a fél az okiratot »saját kézjegyével lássa el«; a törvénykez. rendttás 167. §-a a fél »szokott kézjegyéről« szól; a váltótörvény 104. §-a pedig váltónyilatkozatokról, melyek névaláirás helyett »keresztvonással vagy más kézjegygyel« eszközöltetnek.

[1]) A közjegyzői törvény életbeléptéig okiratok és különösen végrendeletek megőrzése a hiteles helyek egyik lényeges feladatát képezte. I. *Wenzel:* M. Mjog I. 445. l., *Ökröss:* Közjegyzői törvény (Bpest 1886. II. kiadás) 35., 167. ll.

szés, meghamisitás, elrejtés, megsemmisités ellen kellően biztositva van. Alaki tekintetben az ily végrendelet részint enyhébb, részint szigorúbb kellékekhez van kötve, mint a végrendeleteknek eddig tárgyalt alakjai; de a magánokirat jellegét a letétel dacára megtartja, a mi a végrendelet valódiságának bizonyitása szempontjából (erről alant szólunk) fontos.

2. A *23.* § szerint: »A végrendelkező által önkezüleg irott és aláirott végrendelet tanuk alkalmazása nélkül is, az idegen kézzel irott, de a végrendelkező által önkezüleg aláirott végrendelet, ha azt a végrendelkező a *2.* § értelmében kifogástalan két tanu együttes jelenlétében irta alá, vagy ismerte be általa irottnak és az okiratot mindkét tanu az *5.* § értelmében sajátkezű aláirásával ellátja, érvényes akkor, ha a végrendelkező által a közjegyzőnek megőrzés végett személyesen adatik át, s ha ez alkalommal a végrendelkező a közjegyző előtt kijelenti, hogy ezen okirat az ő végrendeletét tartalmazza.«

A közjegyzőnél letett magánvégrendelet a le nem tett magánvégrendelettől abban különbözik, hogy a letétel két végrendelkezési tanu jelenlétét pótolja (ebből áll az enyhités); és hogy nem önkezüleg irt végrendeletet érvényesen csak akkor lehet letenni, ha az örökhagyó azt sajátkezű aláirásával, nem kézjegyével látta el (ebben áll a szigoritás). A törvény ugyanis »alulirott«, »aláirottnak beismert« végrendeletről szól; továbbá hivatkozik az *5.* §-ra, mely ellentétben a *6.* §-sal, a hol kézjegygyel ellátott végrendeletekről van szó, névaláirással ellátott végrendeletekről intézkedik; végre azt az esetet emliti, midőn az örökhagyó a korábban tett aláirást sajátjának ismeri be, a minek csak az *5.* §-nak megfelelő végrendelkezésnél van helye. A mondottakból következik egyúttal, hogy letételnek csak oly örökhagyó részéről van helye, a ki a végrendelkezéskor irni és olvasni tudott.

Egyéb tekintetben a már előadott szabályok a letett végrendeletekre is alkalmazandók. Névszerint a holografus végrendeletnél szükséges, hogy az örökhagyó azt egész terjedelmében irta légyen; a tanuk nemcsak a *2.* § értelmében

esnek kifogás alá, hanem a nekik vagy hozzátartozóiknak szánt előnyre vonatkozólag a *9. §* értelmében is, úgyszintén a végrendelet irója a *10. §* alapján. A végrendelkezési szertartásnak pedig úgy kell végbemenni, mint az *5. §* egyéb eseteiben. A közjegyzőnél való letétel ugyanis sem nem végrendelkezés, sem a végrendelkezésnek kiegészitő részét nem képezi, hanem az örökhagyó teljesen kész végrendeletet ád a közjegyző őrizetébe. Ez utóbbi cselekménye, mint olyan, mely személye és az okirat azonosságának biztositásához hozzájárul, két tanu jelenlétét pótolja; azonban a végrendelkezés a (talán csak évek mulva eszközlendő) letéteményezéstől egészen különböző cselekmény. A végrendelet, ha egyébként nem bir az irásbeli magánvégrendelet kellékeivel, a *25. §* szerint (mint alant látni fogjuk) csak a letétel időpontjától válik érvényessé, és a végrendelkezési képességnek nemcsak a végrendelkezés, hanem a letétel idejében is fen kell forognia; mert ez oly cselekmény, mely nélkül a végrendelet erejével még nem biró okirat joghatályra nem emelkedik. Egyéb tekintetben azonban, különösen a mi a tanuk tanuskodási képességét illeti, a végrendelet érvényessége nem a letétel, hanem a végrendelkezés időpontja szerint birálandó el. Ha tehát az örökhagyó a végrendelkezéskor elmebeteg volt, a végrendelet nem válik érvényessé, habár a letéteményezés idejében épelméjű volt; ha a végrendelkezéskor 18. életévét be nem töltötte (s igy magánvégrendeletet nem tehet), az emlitett életkor betöltése utáni letéteményezés az érvénytelenséget meg nem szünteti; ha valamelyik tanu a végrendelkezés idejében kifogásolható volt, a végrendelet nem lesz érvényessé, ha a kérdéses ok megszünt, és viszont nem lesz érvénytelenné, ha a végrendelkezéskor kifogástalan tanu az őrizetbe-adás időpontjában a kellő képességgel már nem bir. Ebből folyólag az örökhagyónak az utóbbi alkalommal tett kijelentése, miként az okirat az ő végrendeletét tartalmazza, nem pótolja a végrendelkezéskor teendő hasonló nyilatkozatát, sem a közjegyző által felveendő letéti jegyzőkönyv keltezése a végrendelet keltezését (mely a fentemlitett körülmények megitélésénél irányadóul szolgál). A tanuk nem mint előttemező, hanem végrendeleti tanuk szerepelnek, kik a tanu-

sitványt oly módon tartoznak kiállitani és aláírni, mint az *5. §* egyéb eseteiben (»az 5. § értelmében«).[2]) A tanuk közül azonban elég, ha csak egy tud írni és olvasni, s az okiratot névaláírásával, a másik pedig csak kézjegyével látja el (amannak névirása mellett); mert az *5. §* szerint nem szükséges, hogy az összes tanuk írni és olvasni tudjanak; s habár a *4. § b)* pontja esetében legalább kettőnek kell írni és olvasni tudni, ez mégis csak a *b)* pont rendes eseteiben, vagyis akkor alkalmazandó, ha négy tanu jelenléte kivántatik.

Az, hogy az örökhagyó a végrendeletet személyesen adja át a közjegyzőnek, és hogy ez alkalommal kijelentse, miszerint az okirat az ő végrendeletét képezi, a végrendelet egyik érvényességi kelléke. A kijelentés megtörténtét a letételről szóló jegyzőkönyv bizonyitja. Ezt a jegyzőkönyvet a fél aláírja; de ha akkor írni már nem tud, vagy nem képes, elég, ha kézjegyével látja el, épen azért, mert ezen cselekménye már nem tartozik a végrendelkezéshez.

3. A *24. §* értelmében »a végrendelkező személyazonosságának igazolására és a letett végrendelet megőrzésére és visszaadására nézve az *1874:XXXV. t.-c.* rendelkezései tartandók meg.«

»Az ily módon letett végrendelet boritékba zárva, a közjegyző pecsétjével hivatalosan, és akként pecsételendő le, hogy a pecsét feltörése nélkül a boriték felbontható ne legyen. E mellett a végrendeleten és a boritékon keresztül húzott

---

[2]) Örökhagyó Cs. Pál végr.-ét azért támadták meg, mert az *1876:XVI. t.-c. 23. §*-a szerint azon végr.-eknek is, melyek a kir. közjegyzőnek átadatnak, az *1—5. §§* kellékeivel ellátva kell lenniök. A *bp. tábla* azonban a végr.-et érvényesnek mondta ki, mert az a közjegyzőnek a felvett jegyzőkönyv szerint oly végből adatott át, h. közokirat minőségével ruháztassék fel, s a *Curia* 2648/885. sz. itéletével kimondta, h. »miután az által az átadott magánvégr. hiányai pótolva lettek, s immár közvégrendeletnek kell azt tekinteni, az *1876:XVI. t.-c. 21. §*-a értelmében .... nem ezen törvény *23. §*-a alkalmazandó.« (P. T. X. 100. 1.)

A szöveg álláspontját támogatja az is, h. a kormányjavaslat az együttesen jelenlevő két tanu »előttemező« aláirását kivánta meg, miből folyólag a szertartás és annak tanusitása nem lett volna szükséges. Azonban az igazs. bizottság a szakaszt oda módositotta, hogy a tanuk az okiratot »az 5. § értelmében« írják alá; minélfogva az 5. §-nak megfelelő szertartást kell tanusitaniok.

zsinórral a végrendelet a jegyzőkönyvhöz fűzendő, s a zsinór úgy a jegyzőkönyvhöz, mint a végrendelet boritékához a hivatalos pecséttel, s ha a végrendelkező kivánja, az ő pecsétjével is hozzápecsételendő.«

»A közjegyző tartozik a végrendelet letevőjét a letételkor figyelmeztetni arra, hogy a letett végrendelet csak akkor érvényes, ha a 23. §-ban előírt alaki kellékkel ellátva van, és hogy a figyelmeztetés megtörtént, az a felveendő és a fél által aláirandó jegyzőkönyvben megemlitendő.«

A közjegyzői törvény *106.* §-a szerint: »a közjegyző a végrendelet átvételéről elismervényt ad a félnek, s a letéti jegyzőkönyvbe foglalja a letevő nevét, polgári állását és lakhelyét, a letétel helyét, évét, hónapját és napját, s azon személy megnevezését, a kinek a letett okirat kiadandó lesz.«

Ezen két szakaszban foglalt szabályok részint érvényességi kellékeket, részint puszta kezelési utasitásokat tartalmaznak.

Az előbbiekhez számitandók: *a*) azok, melyek az örökhagyó személyazonosságának biztositására szolgálnak, névszerint: *α*) az a kellék, hogy a letéti jegyzőkönyvben az örökhagyó neve foglaltassék (ha a polgári állás és lakhely nincs megemlitve, ez nem hátrányos, hacsak az azonosság ezek nélkül is megállapitható), és *β*) az, hogy az örökhagyó a letéti jegyzőkönyvet aláírja (ez már a *23.* § szerint is érvényességi kellék, mert az örökhagyótól kivánt kijelentés megtörténtét igazolja); *b*) azok, melyek az okirat azonosságának, továbbá az okiratnak elvesztés, kicserélés, hamisitás elleni biztositására szolgálnak; ezek a *24.* § második bekezdésében foglaltatnak, névszerint: *α*) az, hogy a végrendelet boritékba zárandó (a *közj. törv. 106.* §-a szerint a közjegyző különben is csak zárt végrendeletet van jogositva őrizet alá venni); *β*) azok, melyek a pecsételés és összefűzés módjára vonatkoznak; *γ*) az, hogy a közjegyző saját pecsétjét köteles használni (de nem érvénytelenségi ok, ha azonfelül az örökhagyó pecsétje nem használtatott, bár ő azt kivánta; mert az okirat azonossága e nélkül is biztositva van); [3]) *c*) azok, melyek a

[3]) *Curia* 5505/894: ». . . minth. a közjegyzőnél letett végr.-nél az iránt, h. annak ívei ki ne cseréltessenek. az *1876: XVI. t.-c. 24.* §-a külön

letétel érvényes eszközlésére vonatkoznak, névszerint: *α)* hogy a közjegyző a letéti jegyzőkönyvet szabályszerűen aláírja; *β)* hogy a letétel ideje a jegyzőkönyvben kitüntetve legyen, mert a végrendelet érvénybelépésének időpontja csakis a jegyzőkönyv keltezése alapján állapitható meg.

Ellenben pusztán kezelési utasitást képeznek, és ennélfogva elmulasztásuk nem képez érvényességi akadályt: ha az örökhagyó személyazonosságának igazolására vonatkozó szabályok meg nem tartattak (p. o. az azonossági tanúk a közjegyző személyzete közül választattak, vagy a közjegyzői törv. *72. §*-a alapján más irányban kifogásolhatók), feltéve, hogy az örökhagyó azonossága kétséget nem szenved; ha a közjegyző a végrendeletről elismervényt nem ád; ha a letéti jegyzőkönyv nem tartalmazza azon személy megnevezését, kinek a végrendelet kiadandó, vagy annak megemlitését, hogy az örökhagyó a *23. §* kellékeire figyelmeztetve lett; sőt az sem hátrányos, ha tényleg figyelmeztetve nem lett, feltéve, hogy a *23. §* kellékei megtartattak.

4. *25. §:* »A 23. és 24. §§-ok értelmében letéteményezett magánvégrendelet, ha egyébként az irásbeli magánvégrendelet kellékeivel nem bir, még ha korábbi kelettel ellátva van is, csak a letétel időpontjától válik érvényessé, és hatályát veszti, ha a közjegyzőtől visszavétetett.«

A szakasz szóhangzása is mutatja, hogy az csak oly végrendeletre alkalmazható, mely a törvényben előírt kellékekkel nem bir; ellenben, ha azokkal el van látva, a végrendelet hatályossága már annak kelte napjától számitandó,[4]) és fenmarad, habár a *23.* és *24. §§*-ban előírt, s az érvényességhez szükséges kellékek meg nem tartattak.

Ezek alapján határozandó meg a végrendeletek időszerinti sorrendje: ha az örökhagyó végrendeletei közül az egyik minden kellékkel bir, nincs letéve és május 1-én kelt; a másik pedig nem bir minden kellékkel, április 1-én kelt, és junius 1-én van letéve (a mi által végrendelet erejére

rendelkezik, a 8. §-ban ugyan e célból az egyszerű irásbeli magánvégr.-nél megszabott kelléket . . . szükségesnek tekinteni nem lehet.« (P. T. XXXI. 151. l.)

[4]) *Zlinszky:* M. Mjog 719. l.

emelkedik); az utóbbi tekintendő a későbbi végrendeletnek. Ellenben, ha a letett végrendelet már a végrendelkezéskor is minden kellékkel lett felruházva, akkor a május 1-én kelt végrendelet tekintendő a későbbinek; mert a letett végrendelet már április 1-én kész végrendelet volt.[5])

D. Az irásbeli magánvégrendelet bizonyitó ereje.

58. §.

1. A magánvégrendelet magánokirat minőségével bir. Hogy megalkotása bizonyos alakszerűségekhez van kötve, az nem kölcsönöz neki közokirati jelleget, melyet csak akkor ölt, ha a közjegyző az okiratot közokirat minőségével ruházza fel (*közjegyzői törv. 83. §*). E szerint az irásbeli magánvégrendelet valódisága és érvényessége, valamint az a kérdés, hogy ezekre vonatkozólag a bizonyitás kit terhel, a magánokiratokra fenálló szabályok szerint birálandó el.

2. A magánvégrendelet valódisága két tényállást foglal magában: az irás és az aláirás valódiságát (*törvkez. rendttás 171. §*). Az irás valódisága a végrendelet alaki kellékei szempontjából csak annyiban fontos, hogy a szöveget az örökhagyó vagy más írta-e (*1. § a)* pontja), mely irányban a bizonyitási teher megoszlásáról alant szólunk. Az irás tartalmának kérdése a végrendelet érvényességére tartozik, s erre nézve áll az egyéb magánokiratok tekintetében alkalmazandó azon elv, hogy ha az aláirás nem kétséges és az érvényességhez szükséges kellékek megtartattak, a szöveg és annak tartalma az ellenkezőnek bizonyitásáig valódinak vélelmezendő (*sommás elj.-ról szóló törv. 77. §*, összefüggésben a *73. §* utolsó bekezdésével és a *215. §*-sal).

3. Az örökhagyó aláirásának valódiságát tagadás esetén az a fél tartozik bizonyitani, ki a végrendeletre hivatkozik (*törvkez.*

[5]) A letétel az örökhagyó azon szándékából eredhet, hogy az április 1-én alkotott és junius 1-én letett végr.-et kivánja érvényesnek tekinteni: de ezen szándék kifejezésére a letétel nem alkalmas, hanem csak az ujabb végrendelkezés általi megerősités.

rendtts 171. §, sommás elj. törv. 76., 77., 80. §§), a törvényes örökössel szemben tehát a végrendeleti örökös. Nem tesz különbséget, hogy az utóbbi mint felperes, vagy mint alperes szerepel-e a perben, s hogy a törvényes örökös van perre utasitva. Mert az, hogy ki tartozik bizonyitani, nem a perbeli állástól, hanem attól függ, hogy mit kell bizonyitani, s ez ismét attól, hogy mit kell állitani (allegálni); már pedig a végrendeleti örökös a végrendeletet allegálja, vagyis oly tényre hivatkozik, mely a törvényes örökös jogát kizárja. A törvényes örökösnek csak az ő jogát megállapitó tényeket, vagyis azt kell bizonyitania, hogy az örökhagyóval oly vérségi, illetve házassági kötelékben állott, melynél fogva a törvényes öröklés szabályai szerint a hagyaték őt illeti meg. Ellenben nem tartozik bizonyitani, hogy a végrendelet valótlan; mert joga nem azon alapszik, hogy érvényes végrendelet nincs, hanem az érvényes végrendelet, ha létezik, az ő jogát kizárja; ily tényt pedig az arra hivatkozó fél tartozik bizonyitani.[1]) Ha abból indulnánk ki, hogy a törvényes örököst terheli a végrendelet valótlanságának bizonyitása, akkor oda jutnánk, miszerint bizonyitani köteles, hogy végrendelet egyátalán nem maradt (mert az ellenében felhozott végrendelet valótlanságából még nem következik, hogy nincs más érvényes végrendelet); [2]) a minek bizonyitása lehetetlen.

---

[1]) *Legf. itélősz.* 2192/371: ... »mert ezen egy kézzel irt és aláirt végr. hitelességét felp. a perben megtámadta, s alp. a per során az ellenkezőre semmiféle bizonyitékot nem hozott fel.« (Dt. rf. VII. 122. l.)

Pécsi tábla 3450/892: »mert a megtámadott aláirások valódiságát az tartozik bizonyitani, ki ör. igényét a végr.-re alapitja. Ehhez képest tekintve, h. felp. (a törvényes örökös) a végr. aláirások valódiságát tagadásba vette, első sorban alp.-nek állott kötelességében azok valódiságának bizonyitása, mert csak az ez irányban való bizonyitás eredményessége után hivatkozhatott volna arra, h. annak bizonyitása, miszerint az alakilag különben helyes végr. bel- és külkellékek hiányában szenved, a végr.-et támadó felp.-t terheli.« A *Curia* (4934/894.) a bizonyitási tehert felperesre háritotta, a nélkül, h. a kir. tábla indokolásában foglalt elv helyességét kétségessé tette volna; itéletét ugyanis az öszszerű esetben a végr. örökös mellett fenforgó valószinűségi okokkal indokolja. (P. T. XXIX. 79., 80. ll.)

Curia 1877/894: »... a bizonyitás a végr. valódiságára nézve alp.-t terheli, mert alp. alapitja örökjogát a végr.-re.« (P. T. XXX. 123. l.)

[2]) *Curia* 1826/888: »... a *C)* a. végr.-et érvénytelennek kellett ki-

Ez az álláspont azonban összetéveszti a törvényes örökös jogát megállapitó és kizáró tényeket; a végrendelet az utóbbiak közt sorakozik, tehát a végrendeleti örökös kifogásának alapját képezi, melyet a felperes tagadásával szemben a kifogásoló tartozik igazolni. És habár a törvényes örökös keresetében a végrendeletet érvénytelennek állitja, és érvénytelennek kimondatni kéri, ez nem rójja ő reá a bizonyitás terhét; mert állitása nem egyéb, mint az alperes ellenkező állitásának tagadása, kérelme pedig annak folyománya, hogy saját öröklési jogosultságát elismertetni kéri.[3]) De a kereset és a kérelem alakja a jogviszonyt és a bizonyitási tehernek abból folyó eloszlását nem érinti.

Nem változtat ezen az a körülmény sem, hogy a hagyaték a végrendeleti örökösnek (miután a törvényes örökös nem jelentkezett, vagy keresetét a perre utasitó végzésben kitűzött határidő alatt be nem adta) biróilag átadatott, és a törvényes örökös csak az átadás után érvényesiti jogát (*1894: XVI. t.-c. 87., 88. §§*). Mert bármily viszás legyen az, hogy a kinevezett és biróilag birtokba helyezett örökös számos év mulva a végrendelet valódiságát tartozik bebizonyitani, ez csak annak következménye, hogy az örökségi kereset meginditása a rendesnél rövidebb elévülési határidőhöz kötve nincs. A hagyaték átadása a végrendeleti okirat valódisága mellett vélelmet nem állapit meg.[4])

A mit a törvényes és a végrendeleti örökösre nézve mondottunk, áll akkor is, ha két különböző végrendeletre hivatkozó örökös áll egymással szemben: mindenik az általa hi-

mondani ... Ámde felperesek ama kérelmének, h. immár ők az örökhagyó K. Imre törvényes örököséül ismertessenek el, helyt adni csak úgy lehetne, ha egyúttal az örökhagyó korábbi, 1878. aug. 5-én alkotott 10. sz. a. végrendeletének érvénytelensége is megállapitható volna.« (Dt. uf. XXII. 42. l.)

[3]) *Curia* 6791/888: »tekintve, h. felp.-nek azon kereseti kérelmében, h. a törv. öröklés rendje az érvényesen létre nem jöttnek állitott szóbeli végr. érvénytelenitése mellett állapittassék meg, a végr. érvénytelenitése iránti kérelem is benfoglaltatik stb.« (Dt. uf. XX. 89. l.)

[4]) A bizonyitási teher eloszlásáról l. Magyar polg. törv. rendttsi jegyzetek *Plósz Sándor* előadásai után (Bpest 1890/91; jegyezte: Tetétleni) II. 49. l., 53. és köv. ll. L. továbbá *Laurent: Principes* XIII. 249. és köv. ll., *Pfaff* és *Hofmann*: Excurse 79—88. ll., *Unger*: Erbrecht 237. l. 5. jegyzet.

vatkozott végrendelet valódiságát, nem pedig az ellenfélnek kedvező végrendelet valótlanságát köteles kimutatni. De ha ily esetben a bizonyitás egyik félnek sem sikerül és a hágyaték az egyik végrendeleti örökösnek már átadatott, a biró méltán ez utóbbit fogja végrendeleti örökösnek elismerni.

4. Az aláirás valódiságának bizonyitása nem elég annak kimutatására, hogy az örökhagyó a végrendeleti okirat tartalmát magáévá tette,[5]) hanem a törvény ehhez megkivánja az előirt alakszerűségek megtartását is. Ennélfogva a végrendeletre hivatkozó köteles a külkellékek fenforgását is bizonyitani; és itt sem tesz különbséget, hogy a perbeli állás szerint a végrendelet érvényességét vagy érvénytelenségét vitatja-e.[6])

A külsőleg hibátlan (az alaki kellékekkel ellátott) végrendeleti okirat alapján azonban az alakszerűségek megtartása nem vélelmezhető;[7]) mert a valószinűség, hogy az

[5]) V. ö. *Plósz:* Perrendttsi jegyzetek II. 145., 146. ll.

[6]) *Zlinszky* (M. Mjog 758. l.) szerint a bizonyitás terhe úgy oszlik meg, h. mindenik fél keresetének jogalapját — képezze azt a végr. érvényes v. érvénytelen volta — bebizonyitani tartozik. Ha tehát az öröklés jogalapját a végr. érvénye képezi, az erre hivatkozó fél tartozik azt, h. a külkellékek megtartattak, bizonyitani; mig ha a keresetnek alapját a végr.-nek külkellékek hiánya folytán való érvénytelensége képezi, az a fél tartozik az érvénytelenséget bizonyitani, kinek ez képezi keresete jogalapját.

Ámde annak keresete, a ki örökséget igényel, nem azon alapul, h. másnak nincsen, hanem azon, h. neki van öröklési jogosultsága; ez utóbbit köteles tehát bebizonyitani s nem egyuttal azt is, h. az ő jogosultságát kizáró tény (a végrendelet) nem létezik (érvénytelen). Viszont annak jogosultsága, ki a végrendeletre hivatkozik, ez utóbbinak érvényességén alapulván, tartozik azt bebizonyitani, akár ő lép fel a végrendelet érvényességét, akár ellene lépnek fel annak érvénytelenségét vitatva.

[7]) *Curia* 1877 894: ». . . . az ügy eldöntése csakis azon kérdés megoldásától függ, h. a végr. valódiságának és annak bizonyitása, h. alkotásánál a törvényes alakiságok megtartattak-e vagy nem, az alp.-t terheli-e? avagy pedig a felp. tartozik az általa állitott alaki hiányokat bebizonyitani? E tekintetben kimondandó volt, h. mindkét irányban a bizonyitás az alp.-t terheli . . . . Nemcsak a végr.-nek a felp. által tagadott valódiságára, hanem *arra nézve is alp.-t terheli a bizonyitás, h. a végr. alkotásánál a törvényben előirt alakiságok megtartattak,* mert a végr., mint valódiság tekintetében kifogásolt magánokirat, e tekintetben sem képez bizonyitékot.«

ünnepélyességek úgy, miként az okirat feltünteti, valóban megtörténtek, a törvény kijelentése nélkül vélelmet meg nem állapit (a praesumptio hominis alapján nem lehet praesumptio iurist felállitani); és azon körülmény, hogy a tanuk a záradékban az alaki kellékek megtartását igazolják, mint magánszemélyeknek hittel meg nem erősitett bizonyitványa, a végrendeletnek magánokirati jellegén, melynél fogva az egymagában bizonyitékul nem szolgálhat, változást nem tesz. A külkellékek megtartása tehát a végrendeletre hivatkozó fél által külön bizonyitandó.

(P. T. XXX. 123. l.) L. ezen itélethez *saját* cikkünket: »Az irásb. magánvégr. bizony. ereje.« (P. T. i. h.)

Hasonlóan *Fein: Glück* Commentárjának folytatásában XLV. 45. l., továbbá *Unger:* Erbrecht 237. l. 6. jegyzet.

Ellenkező értelemben *Legf. itélősz.* 12544/876. (Dt. rf. XVII. 90. l.), mely itélet szerint, a ki az alakilag érvényes végr.-et megtámadja, azt terheli a bizonyitás kötelezettsége arra nézve, h. a végr. a törvény által előirt kellékekkel nem bir;

valamint a *pécsi tábla* az 1. jegyzet alatt közölt itéletben, mely azonban a tanu-aláirások valódiságának bizonyitását szintén a végr.-re hivatkozó félre háritja;

továbbá *Curia* 3832/894 (a *szegedi tábla* itél. ind. hh.): »..... *az alakilag kifogás alá nem eső végr.-tel szemben* az azt megtámadó felpereseket és nem alpereseket terhelte a bizonyitás kötelezettsége abban a tekintetben, h. a törvény által előirt formaságok a végr. alkotásánál meg nem tartattak.« (P. T. XXXI. 148. l.)

A *Curia* 1877/894. és 3832/894. sz. itéletei szerint mérvadónak veendő az, vajjon a végr. valódisága ellen kifogás tétetett-e vagy nem? Ha kifogás emeltetett, a végr.-re hivatkozó fél köteles a formaságok megtartását is bizonyitani; ha nem tétetett, a bizonyitás ebben az irányban a végr.-et megtámadó félre hárul.

A *legfőbb itélőszék* fentid. itéletében kimondott elvet elfogadja a magyar jav. 467. §-a; és de lege ferenda helyes, hogy a törvény a végr.-et megtámadó fél helyzetén, vélelem felállitása által könnyit. De törvény vagy a *Curia* teljes-ülési megállapodásának hiányában vélelmet alkalmazni nem lehet. A bizonyitékok szabad mérlegelése egyébiránt módot nyujt a birónak, hogy a szövegben vitatott elv szigorát enyhitse. L. még az *Értekezleten* lefolyt vitát Jegyzőkönyvek 166—188. ll., hol *Oberschall* a szöveg álláspontját védvén, felhozta, h. »ellenkező felfogás mellett igen könnyen érhet célt az, a ki a végr.-en az elhalt tanuk aláirását fogja hamisitani, miután ily esetben is a végrendelet ellen fellépő félnek kellene az alaki kellékek meg nem tartását bizonyitani.« (179. l.)

Az egyes kellékek közül az, hogy az örökhagyó a végrendeletet egész terjedelmében sajátkezüleg írta, az alaki érvényesség egyik kellékét, s ennélfogva bizonyitás tárgyát *(1868: LIV. t.-c. 171. §)* csak akkor képezi, ha a végrendelkezés csak két tanu előtt történt. Egyéb esetekben közömbös, hogy a szöveget ki írta (kivéve, ha a végrendelet irója javára tett intézkedésről van szó). A többi kellékek azonban, névszerint a tanuk aláirásának valódisága,[8]) együttes jelenléte, az örökhagyó kijelentése, hogy az okirat az ő végrendeletét tartalmazza, és az a körülmény, hogy az örökhagyó a végrendeletet a tanuk előtt aláírta vagy már előbb aláírtnak beismerte, nemkülönben a *6. §* esetén az ott előírt, továbbá a *7.* és *8. §§*-ban foglalt kellékek megtartása perrendszerűleg bizonyitandó. Ha a végrendeletet megtámadó fél azt állitja, hogy az örökhagyó írni és olvasni nem tudott (hogy t. i. csak nevét tudta aláírni), vagyis, hogy csak a *6. §* szigorúbb alakja szerint végrendelkezhetett, ezt az állitást neki kell bizonyitani;[9]) ha nem bizonyitja be, s az okirat az *5. §* kellékeivel bir, a végrendeletre hivatkozó fél a további bizonyitástól mentesül; de ha bebizonyitja, a végrendelet csak akkor lesz érvényesnek

[8]) *Curia* 1877/894: ».... (a végrendeleti okiraton) előforduló tanuk aláirásának valódiságát a ppts 171. §-a szerint (a végr.-re hivatkozó) alp. tartozott bizonyitani, minth. a törvény a ptts 171. §-ában foglalt eme szabály alól kivételt nem tesz.« (P. T. XXX. 123. l.)

[9]) *Dec. 3.* ad invalid testam.: »A felpörös a Testamentomnak megerőtlenitésére pörölvén, ha a maga keresetét abban fundálja, h. a Test.-ban kifejezett némely paragrafusok a Test.-ot tevő férfiúnak vagy asszonynak, előttök ismeretlen nyelven lévén is írva, azokat nőkiek meg nem magyarázták; illyenkor a megtörtént kimagyarázásnak megmutatását az alpörösnek nyakába nem tsavarithatja; hanem ő maga tartozik elégségesképpen megmutatni azt, h. a megmagyarázás elmulasztatott; ugyanis az előadásnak, kiváltképpen mikor a megszerzésnek Fundamentumául az vétetik fel, megmutatása, *az azt állító*, vagyis a felpörös kötelessége.« Mind a két tábla. *Planum Tabulare, Czövek István* forditásában (Budán 1825) 527. sz. 180. l. Hasonlóan *Geörch* i. m. 322. l.

Ellenkező nézeten *Nánásy* i. m.: »Hogyha valaki megmutatandja, h. a Testamentomnak külső formájára megkivántató részek közzül avagy tsak egy is hibázik .... az ellenkező feleket a katolika (és nem más vallású) Egyházi Székekre kell Törvénybe idézni, és igy kell a Testamentomot erőtelenné tétetni.« (431. l.)

tekinthető, ha a *6. §* kellékei megtartattak. Ugyszintén a végrendeletet megtámadó fél köteles bebizonyitani azon kellékek fen nem forgását, melyek magából az okiratból ki nem tűnnek (a cselekmény egységének, a tanuk képességének hiányát, az örökhagyónak magánvégrendelet alkotásához szükséges korát), valamint általános jogelvek szerint az (alakilag érvényes) végrendelet érvénytelenségét az örökhagyó végrendelkezési, a részesitett öröklési képességének, az akarat valódiságának vagy szabadságának, a tartalom valódiságának vagy megengedettségének hiánya folytán (l. fent a 2. pontot). Az örökhagyó irásának valódisága az *1893: XVIII. t.-c. 78. §* szabályai szerint; az alaki kellékek megtartása pedig első sorban a végrendeleti tanuk vallomásával, s ha az nem lehetséges, más módon bizonyitandó. A végrendeleti tanuk vallomásával szemben ellenbizonyitásnak van helye.

Ha az örökhagyó a végrendeletet közjegyzőnél letette, a letéti jegyzőkönyvben, tehát közhitelesen tanusitott tényeket a végrendeletre hivatkozó fél nem köteles bizonyitani; a *22—23. §§*-ban foglalt alakszerűségeket azonban bizonyitani tartozik, mert azok a végrendeletnek, mint magánokiratnak érvényességére tartoznak.

5. Habár az alaki kellékeket nélkülöző végrendelet bizonyitó erővel nem bir, az abban foglalt intézkedések hatálya még sem függ feltétlenül a végrendeleti okirat létezésétől. Ha ugyanis az okirat elvész, vagy az örökhagyó akaratán kivül megsemmisül, tartalma más módon is bebizonyitható.[10])

A bizonyitás azonban csak peres eljárás útján eszközölhető, perenkivüli eljárás során annak nincs helye. Az okirat tartalmát ugyanis nem lehet helyreállitani megsemmisitési eljárás útján, mert ez csak oly okiratoknál alkalmazható,

[10]) *Curia* 4672/890: ». . . . . és habár egyáltalában kizártnak nem tekinthető, h. a végrendeleti okirat elveszése esetén a véletlen elveszés ténye s a végr. okirat tartalma és a törvényes kellékeknek megfelelő szabályossága, más perrendszerű bizonyitékokkal bizonyittassék, mindazonáltal stb.« (Ügyv. L. 1891. évi 14. sz.) V. ö. továbbá *Kövy:* Elementa (Sárospatak 1830) 208. l.

Hasonlóan L. 1. § 3. D. de bonor. possess. 37, 11., l. 2., l. 11. C. de testam. 6, 23.

melyek követelési igényt állapitanak meg (*1868: LIV. t.-c. 531., 533. §§)*, és célja nem az elveszett okirat tartalmának helyreállitása, hanem nem-létezőnek nyilvánitása, esetleg uj okirat kiállitása (a mi végrendeleteknél, ha az örökhagyó még él, felesleges; ha meghalt, lehetetlen). Nem lehet a tartalmat helyreállitani az örökösödési eljárás során sem: a hagyatéki biró hatósági köre erre ki nem terjed, mert szóbeli végrendelet tanuit eskü alatt kihallgathatja ugyan, de az csak az előleges bizonyitás hatályával bir (*1894: XVI. t.-c. 33. §*). Nem elég az sem, ha a törvényes örökös, kizárólagos örökösi minőségét igazolva, a végrendelet tartalmát az örökösödési (tehát perenkivüli) eljárás folyamán bizonyitottnak ismeri el; mert ily elismerés az állitólagos végrendeleti örökös jogosultságát meg nem állapitja és a hagyatékkal való rendelkezésre neki jogot nem ád, hanem legfölebb mint az öröklési jog érvényesitéséről az ő javára való lemondás jöhet figyelembe.[11])

A bizonyitás, mely tehát csak peres eljárás útján érvényesithető (és rendszerint az örökösödési per folyamán foganatosittatik), három tényre irányul:

a) Arra, hogy a végrendelet elvesztését vagy megsemmisülését véletlen esemény okozta. Ily esemény forog fen, ha az okiratot nem az örökhagyó, sem megbizásából más nem semmisité meg; vagy az örökhagyó tette ugyan, de nem szándékosan; vagy szándékosan ugyan, de oly állapotban, melyben a végrendeletet hatályosan vissza nem vonhatta. Azt a kérdést, hogy mit kell bizonyitani: a szándékot-e vagy a véletlent? elvontan eldönteni nem lehet. Mert abból, hogy az örökhagyó, vagy megbizásából más semmisitette meg az okiratot, okszerűen következtethetjük ugyan, hogy a cselekmény szándékos volt és hogy a szándék a visszavonásra irányult. De abból, hogy a végrendelet az örökhagyó őrizetében volt, még nem következik, hogy ő semmisitette meg.[12]) Több támpontot nyujt a véletlen megsemmisülés feltevésére az, ha a megsemmisülés az örökhagyó halála után történt; de itt sincs

[11]) Bőven tárgyalja ezeket a kérdéseket *Pescatore:* »Herstellung des Inhalts verloren gegangener Testamente« (Landsberg 1877) 1—63. II.

[12]) *Köry* i. m. ily esetben azt vélelmezi, hogy az örökhagyó semmisitette meg.

kizárva, hogy azt valaki az örökhagyó meghagyásából eszközölte. Ennélfogva a bizonyitási teher felosztása a körülményektől függ, és esetről-esetre döntendő el, vajjon eleget bizonyitott-e az állitólagos végrendeleti örökös annak kimutatásával, hogy a végrendelet kellő alakban létrejött, mely esetben az ellenfél tartozik a szándékos megsemmisitést bebizonyitani; vagy a fenforgó viszonyok szerint azt kell-e feltenni, hogy az örökhagyó, ha végrendeletét érvényben akarta tartani, annak kellő megőrzéséről gondoskodott volna, mely feltevés esetén a végrendeleti örököst terheli a véletlen megsemmisülés bizonyitása.[13])

b) A bizonyitás továbbá arra irányul, hogy a már nemlétező végrendelet alkotásánál a törvényes alakszerűségek megtartattak.[14]) Ez a végrendeletre hivatkozó fél által bizonyitandó, bizonyitékul szolgálván nemcsak a végrendeleti tanuk vallomása, hanem más bizonyiték, p. o. más tanuk vallomása is, kik a végrendelkezésnél jelen voltak, vagy az alaki kellékeket feltüntető végrendeletet látták.[15])

[13]) A véletlen elveszés bizonyitását kivánja a 10. jegyzetben közölt *curiai* itélet: ». . . . nincs kizárva, h. a véletlen elveszés ténye bizonyittassék«; továbbá: ». . . . annak megállapitása, h. örökhagyó érvényes irásb. végr.-et hagyott hátra, helyt nem foglalhat, mivel alp. a végr. okirat elvesztésének körülményeit sem adta elő«; ellenben a végr. létrejöttének bizonyitását elegendőnek fogadja el az alant a 15. jegyzetben idézett itélet.

A bizonyitási terhet különböző módokon szabályozza az osztr. ptkv. 722. §, szász ptkv. 2300. §, hesseni jav. 111., 112. §§; a német ptkv. indokolása (V. 302. l.) szerint vélelem, s ennek folytán bizonyitási szabály fel nem állitható.

[14]) *Curia* (a 10. jegyzet alatt idézett itéletben): ». . . . alp. azt adta elő, h. örökhagyó K. M. szóbeli végrendeletet tett, majd ismét, h. a végr. irásbeli magánvégr. volt . . . . s azonfelül a kihallgatott végr. tanuk mindannyian jogügyekben járatlan, az irásbeli végrendelet kellékeit nem ismerő, sőt részben irástudatlan személyek lévén, vallomásaik nem is alkalmasak annak megállapitására, *h. az alp.-nél állitólag elveszett okirat az irásb. magánvégr. érvényességéhez szükséges törv. kellékekkel birt«* (az e. b. itélet indokolása szerint a tanuk a hagyatéki elj.-nál azt vallották, h. az örökhagyó a végr.-et sajátkezüleg aláirta, mig a perbeli kihallgatáskor két tanu azt adta elő, hogy csak kézjegyével ellátta, s egyikük mint névaláiró szerepelt).

[15]) Ellenkező értelemben *Curia* 3666/886: »a végr. tételénél jelen volt T. János tanuvallomását birói meggyőződést keltő módon támogatja: *a*) N. J.

c) A végrendelet tartalmának bizonyitására. A végrendeletre hivatkozó nem köteles az okirat szószerinti tartalmát bizonyitani; sőt, miután valamely végrendeleti intézkedés hatálya nem függ mindig és feltétlenül a többi intézkedések hatályától, elég, ha a tartalmat annyiban igazolja, a mennyiben saját jogosultságának megállapitására szolgál;[16]) mig a jogát (helyettesités, utóöröklés, hagyomány, társörökös-nevezés által) korlátozó vagy kizáró intézkedések bizonyitása az ellenfél dolga.

A tartalom bizonyitása a végrendeleti tanuk vallomása által, vagy bármely más perrendszerű módon történik.[17]) Következetlennek látszik ugyan, hogy itt könnyebb bizonyitás engedtessék, mint a szóbeli végrendeletnél, melynek tartalma csak a végrendeleti tanuk által bizonyitható. Ámde ez utóbbinál a törvény gondoskodik arról, hogy a tanuk a tartalmat ismerjék és bizonyos idő mulva bemondják. (erről a következő §-ban szólunk). Irásbeli végrendelet tartalmára ellenben, még ha felolvastatott is, a tanuk (különösen, ha csak huzamos idő mulva hallgatják ki), csak véletlenségből emlékeznek, mert hiszen ők csupán a felolvasás megtörténtét vannak hivatva bizonyitani. Sőt titkos végrendeletnek, ha elveszett, egyátalán nem lehetne foganatot szerezni; mert annak tartalmát a tanuk

és S. T. tanuk vallomása, kik a végrendeletet a község ládájában látták, olvasták és tartalmáról meggyőződést szereztek; *b*) D. A. tanu vallomása, ki a községi pecséttel lezárt végr.-et látta«; *c*), *d*) és *e*) alatt az itélet több tényt sorol fel, melyből az, h. végr. létezett, következtethető. (Dt. uf. XVI. 204. l.)

Ámde az okirat létrejöttének és tartalmának bizonyitásából még nem következik, h. a végrendelet jogérvényesen jött létre; ennek bizonyitása nélkül pedig a végrendelet öröklés alapjául nem szolgálhat, annál kevésbé, mert közel fekszik a veszély, h. az érdekeltek egy alakilag hiányos végr.-et — ha eltünése esetén a kellékek igazolása nem kivántatik — egyszerűen fel sem mutatnak (az itt közölt esetben az eltünés körülményei birói megfontolás tárgyát sem képezték).

[16]) V. ö. *Pescatore* i. m. 29., 30. ll.

[17]) V. ö. a 15. jegyzet alatt közölt *curiai* itéletet; hasonlóan *Windscheid:* Pand. III. 276. l.

Az osztr. ptkv. 722. §-a szerint az eltünt végr. tartalma csak a szóbeli magánvégrendeletekre nézve előirt módon, tehát csak a végr. tanuk vallomásával bizonyitható.

csak ritkán, többnyire egyátalán nem ismerik. Indokolatlan szigor lenne tehát, más tanuk vallomását, a kik a végrendeletet (bármikor) látták vagy olvasták, vagy az (utóbb elveszett) végrendelet kihirdetése alkalmával felvett hiteles másolatot vagy más bizonyitékokat kizárni. Ez visszás következményekre vinne azért is, mert a végrendelet a hagyaték átadása után is megtámadható lévén, a bár birtokban lévő végrendeleti örökös a végrendeleti okirat eltünése esetén az elévülési idő tartama alatt védtelen volna.

II. A szóbeli magánvégrendelet.

59. §.

1. Az *1876 : XVI. t.-c. 15. §*-a szerint: »A szóbeli végrendelet érvényességéhez négy tanu jelenléte szükséges, kik az örökhagyó által használt nyelvet értik. A végrendelkezőnek nyilatkozatát a tanuk előtt érthetően és egész terjedelemben élőszóval, nem pedig valamely hozzá intézett kérdés igenlése vagy megtagadása által kell előadnia és kinyilatkoztatnia, miként az általa tett nyilatkozatot szóbeli végrendeletnek kivánja tekinteni. A szóbeli végrendelkezés a végrendelkező nyilatkozatának bevégzésével fejeztetik be.« A *16. §* szerint a tanuk képességére (*2., 3. §§*) és kizárására (*9. §*), valamint a más okiratra való hivatkozásra (*12. §*) nézve az irásbeli végrendeletek tekintetében szabott intézkedések, a szóbeli végrendeletekre is alkalmazandók.

A szóbeli végrendelet lényege abban áll, hogy az örökhagyó mindazt, mit halála esetére rendel, élőszóval jelenti ki. A részesitendő személyt illetőleg a végrendelet kellékeivel ellátott külön iratra hivatkozhatik; egyéb tekintetben azonban nem. Mert ha a hivatkozott irat az irásbeli végrendelet kellékeivel bir, ilyennel s nem szóbeli végrendelettel; ha pedig azokat nélkülözi, formátlan, s igy érvénytelen, pusztán feljegyzés-számba menő nyilatkozattal van dolgunk. A szóbeli végrendelkezés nem állhat abban sem, hogy az örökhagyó végakaratát csak nagyjában, a fővonásokban, későbbi vagy külön irásban foglalt részletezésre hivatkozva közli a tanukkal; mert ily módon nem jelentette azt ki »egész terjedelem-

ben.« Nem érinti azonban a szóbeli végrendelet érvényességét, ha az örökhagyó, nyilatkozatát egy előre elkészitett iratból felolvassa, mert a törvény nem kivánja, hogy nyilatkozatát szabad előadásban tegye. De a felolvasásnak általa kell történnie, nem pedig más személy, p. o. egyik tanu által,[1]) mert az örökhagyónak kell a kijelentést tennie; és a más általi felolvasás akkor sem elég, ha az örökhagyó maga fogalmazta és sajátkezüleg írta végakaratát, mert ezt a nyilatkozatot nem élőszóval tette. Az örökhagyó kijelentése nem állhat hozzá intézett kérdések igenlése vagy tagadásában, mert ez szóbeli nyilatkozat ugyan, de ily kikérdezés kételyt hagyhat fen a végakarat iránt; állhat azonban más oly feleletekben, melyek a végakaratot világosan kifejezik (»kire hagyja házát?« »fiamra«); mert a törvény nem kivánja, hogy a nyilatkozat összefüggő előadásban történjék, a kérdezés pedig homályos nyilatkozatok felvilágositása végett gyakran kikerülhetlen. Jelképi beszédben sem állhat a nyilatkozat, mert a jel nem élőszó (a néma pedig csak közvégrendeletet tehet); de nem rontja le a nyilatkozat érvényességét, ha a jel csak a szóbeli nyilatkozat kiegészitésére szolgál (»birtokomat erre a fivéremre hagyom«, az ott álló János fivérére mutatva).

Akkor is, midőn az örökhagyó összefüggő előadásban nyilatkozik, a formátlan beszéd (elbeszélés, beszélgetés, narrare) és a végrendelkezési szándékkal való kijelentés (testari) határai könnyen elmosódnak, és kétely támadhat, vajjon csakugyan végrendelkezni akart-e az örökhagyó? Ezért szabja a törvény, hogy az örökhagyó kijelentse, miként »nyilatkozatát szóbeli végrendeletnek kivánja tekinteni.« Ezen kellék lényege nem annak kijelentésében áll, hogy nyilatkozata »szóbeli végrendeletét« képezze, mert a kijelentés célja nem azon alaknak megjelölése, melyet az örökhagyó végakaratának ki-

[1]) *Curia* 2475/885 (*bp. t.* itél. ind. hh.): »néhai D. M.-né végakaratát élőszóval csakis 3 tanu előtt nyilatkoztatta ki; K. Péter azonban a helyszinére csak akkor érkezett, midőn az örökhagyó nyilatkozatáról készitett jegyzéket M. Sándor (tanu) már elkészitette, mely jegyzéket felolvasása után K. Péter is aláírta a nélkül, h. a végrendelkező nyilatkozatát egész terjedelmében magától a nyilatkozótól hallotta volna. Minthogy pedig« stb. (Dt. uf. XIII. 195. l.)

nyilatkoztatására választ; hanem lényege és célja annak megállapitása, hogy az, mit az örökhagyó szóval kijelent, végrendelete legyen.[2]) Az irásbeli és a szóbeli végrendelet közti különbség ugyanis nem abban áll, hogy amazt irásbeli, ezt szóbeli végrendeletének nevezi az örökhagyó; hanem abban, hogy ott irásban, itt élőszóval jelenti ki végakaratát, mely ténynyel szemben annak konstatálása, hogy mily alakú a végrendelet, és annak kijelentése, hogy mily alakúnak kivánja tekinteni, felesleges. A két alak megkülönböztetése, mint alant látni fogjuk, csak a *19. §* esetében,[3]) vagyis akkor lényeges,

[2]) *Curia* 1185/890: ». . . . a végr. alaki érvényének birálatánál nem az a döntő, h. végrendelkező a végr. alakjára, hanem h. arra nyilatkozzék, vajjon szóval v. irásban tett nyilatkozatának végr. hatályt kiván-e tulajdonitani . . . . . A 15. § azon rendelkezése (tehát), h. végrendelkezőnek ki kell nyilatkoztatni, h. szóbelileg akar végrendelkezni, nem azzal az értelemmel bir, h. a végr. alakjára előzetesen nyilatkozzék, hanem azzal, h. nyilatkozata ne hagyjon kétséget az iránt, h. szóval tett nyilatkozatát kivánta végintézkedésnek tekinteni.« (P. T. XXIII. 90. l.)

Támogatja ezt a 15. § keletkezésének története is. A szóban forgó kellék sem a kormányjavaslat, sem az igazs. bizottság szövegében elő nem fordult. A képviselőház 1876. febr. 11-iki ülésén inditványozta egyik képviselő, hogy az örökhagyónak »határozottan kinyilatkoztatnia kell, mikép az általa tett nyilatkozatot szóbeli végr.-nek kivánja tekinteni«; azért tartván ezt szükségesnek, »mert igen helyesen ejtetett el azon régi intézkedés, h. a végrend.-hez megkivántató tanuk ad hoc legyenek meghivandók.« »Ennek következtében minden további indokolás nélkül« inditványozta a kellék felvételét, s inditványa vita nélkül lett elfogadva, csupán a »határozottan« szó kihagyásával. Látnivaló ebből is, hogy a kellék megállapitásánál nem fektettek súlyt arra, h. az örökhagyó a végr.-et »szóbelinek« nyilvánitsa, hanem arra, h. a nyilatkozat, melyet azelőtt a tanuk meghivása ruházott fel a végrendelkezés jellegével, azontúl az örökhagyó kijelentése által nyerje el ezt a minőséget (l. 1875/78. országgyülés képviselőház Naplói IV. 355. l.).

Ellenkező értelemben *Curia* 6643/893 (*debreczeni t.* it. ind. hh.): »minth. azonban a végrendelkezésnél jelen volt tanuk mindegyike által az sem bizonyittatik, h. végakaratáról tett nyilatkozatát szóbeli végr.-nek kivánja tekinteni, sőt . . . . az sem állapitható meg, h. akarata egyátalában szóbeli, nem pedig irásbeli végr. alkotására irányult.« (P. T. XXIX. 5. l.) Azonos *Curia* 2509/885. (P. T. XI. 83. l.) és 7914/893. (P. T. XXIX. 22. l.)

[3]) *Curia* 9730/891: »minth. . . . . . az *1876: XVI. t.-c. 19. §* esete fen nem forog, mely esetben annak határozott kijelentése szükséges, h. a végr.-et szóbeli végr.-nek kivánja tekinteni, ennélfogva az emlitett szóbeli végr. érvényesnek elfogadandó volt.« (P. T. XXV. 75. l.)

ha az örökhagyó végakaratát szóval ugyan, de irásba-foglalás végett jelentette ki, s érvényes irásbeli végrendelet létre nem jött; egyéb esetekben azonban az a kijelentés, miként a nyilatkozatot végrendeletének kivánja tekinteni, csak arra való, hogy a nyilatkozat végrendelet jellegét nyerje. Mindezeknél fogva nem rontja le a végrendelet érvényességét, ha az örökhagyó kijelenti, hogy nyilatkozatát, melyet szóval tett, »végrendeletének« kivánja tekinteni, habár nem teszi hozzá, hogy »szóbeli« végrendeletének kivánja tekinteni. Az sem szükséges, hogy a kijelentésnél a törvényben foglalt szavakat használja; hanem elég, ha azon akarata, hogy nyilatkozata végrendeletét képezze, a használt kifejezésekből kétségtelenül kiderül.[4]) Miután pedig a törvény arra nézve, hogy az örökhagyó a szóban forgó kijelentést mikor köteles tenni, intézkedést nem tartalmaz; teheti azt végakaratának előadása előtt, vagy után, vagy közben; mindig feltéve, hogy a tanuknak megmondta légyen, miszerint nyilatkozata végrendeletének tekintendő.

Abból a szempontból, hogy a végrendelkezési szándékkal való nyilatkozást az egyszerű szóbeli közléstől szorosan el kell határolni, folyik az is, hogy a tanuknak a tanuskodásra való felkérése a szóbeli végrendeletnél fokozott jelentőséggel bir. Meghivásuk itt ugyan ép oly kevéssé szüksé-

[4]) Azonban ezt az akaratát, ha mindjárt a törvény által használt kifejezésektől eltérő, de világos szavakkal kell kifejeznie, és nem elegendők oly szavak vagy konkludens cselekmények, melyekből akaratának fenforgására következtetést lehet vonni. Ha a törvény az irásbeli végr.-nél kiván világos kijelentést (miszerint t. i. az okirat a végrendeletet tartalmazza), annál inkább szükséges az a szóbeli végrendelkezésnél. Ugyanazért nem tartjuk helyesnek a *Curia* 1185/890. sz. itéletének indokát, h. az örökhagyó »azt jelentvén ki: hogy vagyonát nejére hagyja«, ezen kijelentésével, tekintettel arra, h. »vagyont hagyni« kifejezésnek a közéletben általánosan elfogadott értelmezése szerint csakis halál esetére való intézkedés értelme tulajdonitható, végrendelkező azon kijelentésével kétségtelenül fejezte ki azon akaratát, h. vagyonáról neje javára akar végrendelkezni és h. szóval tett nyilatkozatát kivánta végr.-ének tekinteni stb.« (P. T. XXIII. 90. l.) Helytelen a *Curia* 9730/891. sz. itéletének indoka is: »minth. tehát bizonyitva van. h. örökhagyó 4 tanu együttes jelenlétében jelentette ki végakaratát, és azon körülmény, h. azt irásba nem foglaltatta, azt is bizonyitja, h. szóbeli végr.-et akart tenni stb.« (P. T. XXV. 75. l.)

ges, mint az irásbeli végrendeletnél, s elég, habár csak véletlenül vannak jelen. De egyszerű jelenlétük nem elég, hanem szükséges a tanuskodásra való felkérés, mert e nélkül a végrendelkezést nem lehetne az egyszerű közléstől megkülönböztetni. Az irásbeli végrendeletnél a tanuk azt, hogy ily minőségben vannak jelen, az örökhagyó nyilatkozata után az okiratra tett aláirásaikkal egyidejűleg tanusitják; a szóbeli alaknál ellenben a tanu-minőségben való jelenlétet csak a felkérés által lehet megállapitani. A felkérés szükségessége következik egyébiránt a törvény azon szavaiból is, hogy az örökhagyó nyilatkozatát »a tanuk előtt« teszi, vagyis azok előtt, kik mint tanuk vannak jelen; a kik fel nem kérettek, tanu-minőségben jelenlévőknek nem tekinthetők.[5])

2. Miután a szóbeli végrendelet hatálya a tanuk emlékezésétől függ, ezek helyesen teszik, ha az örökhagyó nyilatkozatát irásba foglalják vagy foglaltatják (testam. nuncupativum in scripturam redactum).[6]) Ez által azonban a szóbeli végrendelet, habár a tanuk közösen vették fel az okiratot, irásbelivé nem válik, mert az utóbbinak kellékei fen nem forognak; hanem a felvett okirat csak a végrendeleti tanuk vallomásának támogatására szolgál.[7]) Másként áll, midőn az okirat az irásbeli végrendelet kellékeivel felruháztatik. Ha ez a szóbeli végrendelkezés befejezése előtt történik és az örökhagyó, eredeti szándékától eltérve, kijelenti, miként az okirat tartalmazza az ő végakaratát, akkor irásbeli végrendelettel

[5]) *Curia* 7914/893 (*győri t.* it. ind. hh.): »mert a (szóbeli végr.) tanuk nem végrendelkezés céljából hivattak az örökhagyóhoz, s az előttük, mint beteglátogatás céljából alkalmilag jelenvoltak előtt tett nyilatkozat csak magánbeszélgetés jellegével birt.« (P. T. XXIX. 22. l.)

[6]) »A tanuk, ugymond *Nánásy* (Testamentom 406. l.), lelkek-esméretek szerént tartoznak a magok élő ugyan, de hamar feledékenységbe mehető mulandó bizonyságokat, azonnal halhatatlan irásbéli bizonysággá változtatni; de a Testáló örököseinek is jobb egy 6—7 sor irásból álló irásotskát ingyen megszerezni, mint annak utánna a Tanuknak vagy elszéledések vagy feledékenységek miatt egy tsak erszény ki-rágó, s némelykor még sem sokat érő törvényes vizsgálásról való bizonyságlevelet (inquisitio) 20—30 forinton megvásárolni.«

[7]) *Huszty:* Jurisprud. practica. De testam. II. 40, 25. *Nánásy* i. m. 405. l.

van dolgunk. Ha ellenben a szóbeli végrendelkezés befejezése után (nyomban, vagy későbbi időpontban) történik, akkor szóbeli és irásbeli végrendelet létesül, melyek mindenike az illető alakokra fenálló szabályok szerint megitélendő; magától értetvén, hogy ha az irásbeli végrendelet tartalma a szóbeli kijelentéssel mindenben megegyezik, csupán az előbbi jön figyelembe.[8]) »Ha a szóbelileg nyilvánitott végrendelet tartalma, rendeli a *18. §*, később irásba foglaltatik s az írott magánvégrendeletekre előírt alaki kellékekkel elláttatik, akkor az ekként irásba foglalt végrendelkezés uj végrendeletnek tekintendő s ennek érvényessége az irásbeli magánvégrendeletekre megállapitott szabályok szerint itélendő meg.«

3. Az örökhagyó a rendelkezésre álló végrendeleti alakok közt szabadon választhat. De választania kell; a miből következik, hogy szándékának bizonyos alakra kell irányulnia. Nem szükséges, hogy a választott alaknak minden kellékét ismerje, és hogy az egyes kellékeket azzal a szándékkal és tudattal teljesitse, miszerint a törvényben előírt szabályoknak megfelel; de azzal tisztában kell lennie, hogy szóval vagy irásban, hiteles vagy magánjellegű alakban kiván-e végrendelkezni. Nem elég tehát, hogy egyátalán végrendelkezni akarván, valamely alaknak kellékeit véletlenül eltalálja: ha nem ebben az alakban akart végrendelkezni, hanem más alakban, mely azonban meghiusult, végrendelet nem jött létre; mert azt, a mit tett, nem a jogi hatás szándékával tette, s igy az akarat s annak kinyilvánitása nem fedik egymást. Ebből folyólag, ha irásbeli végrendeletet akart alkotni, ez azonban valamely alaki kellék elmulasztása miatt meghiusult, a végrendelet mint szóbeli fen nem tartható.[9]) Szóbeli-

[8]) *Curia* 3445/882: »... mindazáltal figyelembe véve. h. H. Gábornak imént emlitett szóbeli kijelentése nyomban a *C)* a. okiratnak eredetijébe irásba felvétetett és ezt H. Gábor sajátkezüleg aláirta, ... s miután a végakaratnak nyilvánitása, valamint a *C)* a. okirat eredetijének örökhagyó általi aláirása s előtte felolvasása (a tanuk) együttes jelenlétében történt, a végr.-nél mint irásbelinél a törvénykivánta feltételeknek elég tétetett stb.« (Dt. uf. VII. 203. l.)

[9]) *Curia* 3990/884: »... maga azon körülmény. h. az 5. sz. a. okmány az örökhagyó előtt felolvastatott, arra vall, h. ő végakaratát irásbafoglalás

nek nem tekinthető már azért sem, mert mig az örökhagyó ily végrendelkezésnél szavait a tanukhoz intézi: ez utóbbiak, habár a végrendelet előttük tollba mondatott, az örökhagyó végakaratát legfölebb véletlenül hallják, és mert ekkor még nem, hanem csak későbbi időponttól fogva működnek közre mint végrendeleti tanuk.[10])

Más megitélés alá esik, ha az örökhagyó akarata több végrendeleti alakra irányulván, nagyobb biztonság kedveért ezen alakok mindenikének kellékeit egyesiti. Ily esetben a végrendelet, ha a célba vett alakok egyikének kellékeivel létesül, érvényes. Ebből kiindulva rendeli a *19. §:* »Ha az örökhagyó által irásbafoglalás végett kijelentett végakarat irásba foglalva nem lett, vagy az irásbafoglalás be nem fejeztetett, vagy az irásbeli magánvégrendeletekre előszabott alaki kellékek meg nem tartattak, akkor az ily módon kijelentett végakarat szóbeli végrendelkezésnek csak azon esetben tekinthető, ha a szóbeli végrendeletek alaki kellékei megtartattak, s a végrendelkező határozottan kinyilatkoztatta, miként az általa tett nyilatkozatot szóbeli végrendeletének kivánja tekinteni.« Az alak kifejezett megjelölése, mely a szóbeli végrendelkezés egyéb eseteiben felesleges, itt (de csakis itt) azért szükséges, mert kifejezi az örökhagyó azon akaratát, hogy a végrendelet, ha mint irásbeli meg nem áll, mint szóbeli fenmaradjon. Azonban ennél a kijelentésnél sem szükséges, hogy a törvény által használt szavakkal éljen; teheti bármily szavakkal, melyekből akarata világosan kitűnik.[11])

végett jelentette ki; a midőn pedig az irásbafoglalás az örökh. aláirásának elmaradásával be nem fejeztetett, az ő kijelentett akarata csak azon esetben volna szóbeli végr.-nek tekinthető, ha kijelentette volna azt, h. nyilatkozatát szóbeli végr.-nek kivánja tekinteni.« (Dt. uf. 18. l.)

Előbbi jogunk szerint az irott végr., ha valamely hiba miatt megdőlt, megállhatott mint szóbeli. V. ö. *Suhayda:* M. Magánjog 472. l., és *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 177. l., mindketten hivatkozva a *Hétszemélyes tábla* 14068/867. sz. itéletére.

[10]) V. ö. *Unger:* Erbrecht 50. l. 12. jegyzet.

[11]) *Curia* 1768/881: »mert midőn az örökhagyó a községi elöljárók által irásba foglalt végr.-ének aláirását csakis a községi biró tanácsára mellőzte, s megnyugodott az elöljárók azon biztatásában, h. végintézkedésének valóságát és hitelességét majd ők szükség esetén bizonyitani fogják, ezzel

4. A *17. §* szerint: »A szóbeli magánvégrendelet feltétlen érvényességgel csak azon esetben bir, ha a végrendelkező a szóbeli végrendelkezéstől számitott 3 hó alatt meghal. Ha a végrendelkező ezen határidő után hal meg, a szóbeli végrendelet csak akkor érvényes, ha az, a ki a végrendeletből jogokat érvényesiteni kiván, bebizonyitja, miként a 3 havi határidőtől az elhalálozás bekövetkezéséig az örökhagyó oly állapotban volt, hogy ujabb végrendeletet nem tehetett.«

A törvény azt akarja, hogy az örökhagyó szóbeli végrendeletét csak ideiglenesnek tekintse (mi által az a kiváltságos alakokkal egy szempont alá sorakozik); azonban ujabb végrendelet megfontolására, miután a legtöbb ember nem egykönnyen határozza el magát a végrendelkezésre, 3 havi határidőt enged. Kivételnek van helye, ha az örökhagyó állapota az ujabb végrendelkezést kizárja. Azonban a kivételes állapot csak annyiban jön figyelembe, a mennyiben: *a)* a 3 hó után forgott fen (»a 3 havi határidő*től*«). A kivételes állapot ugyanis a határidő lefolyását félbe nem szakitja, és igy nem lehet a kivételes állapotra hivatkozni, ha a 3 havi határidő előtt beállott, de annak letelte előtt megszünt, vagy letelte után szünt meg ugyan, de az elhalálozás előtt; *b)* a kivételes állapotnak a 3 hó leteltétől »az elhalálozás bekövetkezés*éig*« kell léteznie; szükséges tehát, hogy nyomban a lejárattal, vagy már azelőtt álljon be és az elhalálozásig folyton tartson. Ha időközben, bár ideiglenesen, megszűnik, a törvény által a végrendelet érvényben maradására szabott feltétel meghiusul.[12])

Ha a szóbeli végrendelet a 17. § értelmében hatályát

ő azt nyilvánitotta, hogy végr.-ét szóbelinek kivánta tekinteni.« (Dt. uf. III. 108. l. A végr. mint szóbeli, a per inditásakor hatályban volt törvényes gyakorlatnak megfelelt, l. a *bp. tábla* itéletét u. o.)

[12]) Czélszerűbben intézkedik a német ptkv. terv. 1925. §, mely szerint a kiváltságos végrendelet nem alkotottnak veendő, ha az örökhagyó annak alkotásától számitott 3 hó alatt még életben van. A határidő folyása meg nem kezdődik és félbeszakad, mig az örökhagyó oly állapotban van, hogy rendes alakban nem végrendelkezhetik. A határidő tehát nem a kivételes állapot megszüntétől számitandó, hanem a félbeszakadás be nem számitásával 3 hónapig tart, úgy, hogy az örökhagyó ujabb (rendes alakú) végrendelet tételére, a kivételes állapot tartamán felül, 3 havi idővel rendelkezik.

veszti, úgy tekintendő, mintha létre sem jött volna; ennélfogva egy esetleg korábban alkotott végrendeletnek hatályát nem szünteti meg.

5. A törvény nem bízza pusztán az érdekelt felekre, hanem külön is gondoskodik arról, hogy a biróság a szóbeli végrendelet létezéséről tudomást nyerjen. Ha ugyanis az örökhagyó meghal, a szóbeli végrendelet tanuinak neve, polgári állása és tartózkodási helye a haláleset-felvételi ívbe feljegyzendő; továbbá az, ki mint tanu közreműködött, köteles a szóbeli végrendelet tételét, mihelyt az örökhagyó haláláról értesül, a haláleset-felvételre jogositott hivatalos közegnek, vagy a hagyatéki eljárásra illetékes biróságnak, avagy a legközelebbi járásbiróságnak bejelenteni *(1894 : XVI. t.-c. 13., 25. §§)*.[13])

A hagyatéki biróság a tanukat eskü nélkül kihallgatja s a felvett jegyzőkönyvet kihirdeti; ezt azonban a további örökösödési eljárásra nem illetékes járásbiróság is teheti, melynek a haláleset-felvételt bemutatták vagy a szóbeli végrendelet létezését bejelentették *(30. §)*, mert a tanuk kihallgatása és vallomásuk irásba-foglalása esetleg sürgős lehet. A tanuk kihallgatása elmarad, ha a szóbeli végrendeletről készitett és aláírt feljegyzést mutatnak be, mely esetben a feljegyzést kell kihirdetni *(32. §)*. A tanuk a feljegyzést már a haláleset-felvételkor is átadhatják, mely esetben az a felvételi ívhez mellékelendő.[14])

A tanuk kihallgatása és a jegyzőkönyv, illetve feljegyzés kihirdetése csak előzetes tájékoztatásul szolgál, és nem céloz arra, hogy később a perben bizonyitékot képezzen.[15]) Ha valamely fél a tanuk vallomását bizonyitékul kivánja felhasználni, de a per birája általi kihallgatásukig nem várhat, kérje eskü alatti kihallgatásukat.[16]) Az eskü alatti kihallgatást csak a

---

[13]) Inditványoztatott ez már az *1876 : XVI. t.-c.* országgyülési tárgyalása alkalmával, de sikertelenül. (1875/78. országgy. Napló IV. 355., 356. ll.) A tanuknak a bejelentést lelkére köti *Nánásy* i. m. 408. l.

[14]) *Sirócz:* Gyámsági törvény 338. l.

[15]) V. ö. az örök. elj.-ról szóló kormányjavaslat indokolását a 30. §-hoz.

[16]) *Fodor-Márkus:* Örökös. eljárás (Bpest 1894) 87., 88. ll.

hagyatéki biróság rendelheti el, az érdekeltek valamelyikének kérelmére, és pedig már a tanuknak első kihallgatása alkalmával is. Érdekelt fél mind az, a ki a vallomásokra hivatkozni, mind az, a ki azoknak valódiságát kétségbe vonni szándékozik; tehát a törvényes örökös vagy korábbi végrendelet által részesitett nem kevésbé, mint a szóbeli végrendelet által részesitett (örökös vagy hagyományos). A tanuk kihallgatására és a foganatositott tanukihallgatás hatályára a polgári peres eljárásnak az előleges bizonyitásra vonatkozó szabályai alkalmazandók (*33. §*); azonban az eskü alatti kihallgatás elrendelésére nézve a biróság nincs a perrendtartásban (*1868: LIV. t.-c. 534. §*) szabott előfeltételekhez (vagyis az ellenfél beleegyezéséhez, vagy annak kimutatásához, hogy a kérelmező fél a per kimeneteléig bizonyitékától eleshetik) kötve,[17]) mert az a veszély, hogy a tanuk — kiknek emlékezetén a szóbeli végrendelet hatálya nyugszik — a per birája általi kihallgatásig meghalnak vagy a végrendelet tartalmát elfelejtik, mindig fenforog.

6. A szóbeli végrendelet tartalma csak a végrendeleti tanuk által bizonyitható.[18]) Nem helyettesitheti azt sem az örökhagyó nyilatkozatáról felvett s a tanuk által aláírt feljegyzés, mely bizonyitó okiratot nem képez,[19]) sem más véletlenül jelen volt személyek vallomása; ez utóbbi esetleg arra szolgálhat, hogy a végrendeleti tanuk hitelt-érdemlőségét csorbitsa vagy lerontsa, de a végrendelet tartalmára nézve bizonyitékul el nem fogadható.

---

[17]) L. az igazságügyi bizottság jelentésének idevonatkozó részét, közlik *Fodor-Márkus* i. m. 90. l., továbbá *Imling*: Az örökös. elj. (Bpest 1894) 23., 24. ll.

[18]) *Kövy*: »per ipsos testes«, »hi testes jurare debebunt.« (Elementa iurisprud. Sárospatak 1830, 208. l.)

[19]) L. a 15. jegyzetben idézett indokolást, továbbá *Geörch* i. m. 324. l. és *Unger*: Erbrecht 50. l. 11. jegyzet. A római jogra vonatkozólag némelyek (*Arndts*: Pand. 903., 979. ll.) azt állitják, hogy a tanuk által felvett és aláirt jegyzék bizonyitási eszközül szolgál; ellenben mások (*Sintenis*: Practisch. gem. Civilrecht III. 556., 557. ll. 8. jegyzet) szerint ez a nézet a forrásokban támpontra nem talál. Iróink közül az utóbbi álláspontot elfogadja *Huszty*: Jurisprud. pract. II. XL. 25.

A tartalom bizonyitottnak csak annyiban vehető, a mennyiben a végrendeleti tanuk egybehangzóan vallanak; mert valamint a szóbeli végrendelkezés négy tanu előtt teendő, úgy kijelentettnek is csak az vehető, a mit mind a négy tanu bizonyit.[20]) A biró tehát a vallomások bizonyitó erejét szabadon mérlegeli ugyan; de a mérlegelés eredménye nemcsak az, vajjon az örökhagyó szóbeli nyilatkozatának tartalma hitelt-érdemlőleg, hanem az is, vajjon a négy tanu által egybehangzóan bizonyitva van-e. Eszerint egy végrendeleti tanu ellenkező vallomása is elegendő arra, hogy a szóbeli végrendeletet a többi tanuknak hitelt-érdemlő vallomása dacára hatálytalanná tegye.[21]) Azonban nem szükséges a nyilatkozat szószerinti tartalmának egybehangzó bizonyitása; elég, ha a kijelentés értelmét egyetértően adják elő. Az értelmet illetőleg is megkülönböztetendő, vajjon az eltérés lényeges, vagy csak mellékes pontokra vonatkozik. Az utóbbi arra indithatja a birót, hogy a tanuknak a lényeges pontokban sem hisz; a lényeges rész továbbá oly szoros összefüggésben állhat a mellékes pontokkal, hogy az ezekben való eltérés az összes vagy egyes lényeges pontokra nézve tett vallomás bizonyitó erejét is megingatja, vagy megsemmisiti. De ha ezek az esetek nem forognak fen, a lényeges tartalom a mellékkérdésekben való eltérés dacára bizonyitottnak vehető. Azonban, ha a vallomások a nyilatkozat egyes lényeges részeire nézve eltérnek, másokra nézve egybehangzanak, az utóbbiakra jogok érvényesitése végett csak annyiban lehet hivatkozni, a mennyiben azok az előbbiektől függetlenül, önmagukban is megállnak; ellenkező esetben a be nem fejezett akarat-nyilatkozatok szempontjából lévén elbirálandók.

---

[20]) »Mert a törvény nagyobb számú (kettőnél több) tanukat kiván, hogy több személy által a valóság a legteljesebben kideríttessék« (l. 32. C. de fideicomm. 6, 42.).

[21]) *Curia* 6643/893 (a *debreczeni t.* itéletét ind. hh.): »minthogy azonban ezek a tanuvallomások egyes részeikben eltérnek egymástól, és a végrendelkezésnél állitólag jelen volt tanuk mindegyike által az sem bizonyittatik, h. az örökhagyó kifejezetten kijelentette volna előttük, h. végakaratáról tett nyilatkozatát szóbeli végrendeletnek kivánja tekinteni stb.« (P. T. XXIX. 5. l.)

Ha valamelyik végrendeleti tanu az eskü alatti kihallgatás előtt meghal, a szóbeli végrendelet meghiusul;[22]) ha azonban eskü alatti kihallgatása után, bár a perben való ujbóli kihallgatása előtt hal meg, úgy tekintendő, mintha vallomását ujból megerősitette volna (*1868:LIV. t.-c. 534. §*). Meghiusul a végrendelet (mert nem mind a négy tanu vallomása által támogattatik) akkor is, ha egyik végrendeleti tanu a tanuságtételt megtagadja, vagy azt vallja, hogy az örökhagyó nyilatkozatának tartalmára nem emlékezik, vagy ha oly körülmény merül fel, melynél fogva az *1893:XVIII. t.-c. 91. §*-a szerint (elmebeli fogyatkozás, hamis tanuzás, vagy hamis eskü miatti jogerejű elitélés stb.) eskü alatt ki nem hallgatható.

Ha a szóbeli végrendelkezésnél négynél több tanu volt jelen, négy tanu egybehangzó vallomása elegendő; a többinek eltérő vallomása csak annyiban bir súlylyal, a mennyiben a biró belátása szerint, az előbb emlitett tanuk vallomásának bizonyitó erejét befolyásolja.

III. A kiváltságos végrendeletek.[1])

60. §.

1. A törvény a magánvégrendeleteknél bizonyos előfeltételek esetén kevesebb kellékkel elégszik meg. Az előfeltételek vagy tárgyi okokban (kórvész, tengeri utazás, háború), vagy személyes vonatkozásokban (leszármazó rokonság, házassági kötelék) állanak. A törvény abból indul ki, hogy a rendes alakszerűségek megtartása az előbbi esetekben gyakran lehetetlen, többnyire nehéz, az utóbbiakban pedig rendszerint felesleges. De a kiváltságos alak csak a törvényben körülirt előfeltételek esetén alkalmazható; más esetekre az engedély

---

[22]) Hasonlóan *Geötch* i. m. 323. l.

[1]) Előbb ezekről az *1715:XXVII. t.-c. 5. §*-a intézkedett. A »kiváltságos« megjelölést már *Fogarassy:* Közpolg. törv. tudomány 159. l., és utána *Suhayda:* M. Mjog 432. l. használta. Az eredeti törv.-terv. »kedvezményezett«, a képviselőház határozata »kiváltságolt«, a végleges szöveg »kiváltságos« végr.-ről szól. *Kallós* a »szabadalmas« megjelölést használja (Alapelvek 141. l.).

ki nem terjeszthető, habár a rendes alak megtartása hasonnemű előfeltételek (p. o. árvíz, földrengés, tűzvész) folytán általában vagy az öszszerű esetben lehetetlen. Viszont a kiváltságos alaknak helye van, habár kimutatható, hogy az öszszerű esetben a rendes kellékeket teljesiteni lehetett volna.

Kiváltságos végrendeletet csak oly személyek tehetnek, kik magánvégrendeletet tehetnek; azok, a kik közvégrendelet alakjára vannak utalva (*21. § 2.* bekezdés), a kiváltságos alakot nem vehetik igénybe.[2])

2. A tárgyi okok: *a) 27. §:* »Kórvész, vagy más életveszélyes, egyszersmind ragályos avagy rohamos (rapid) lefolyású járványok alkalmával azon községben, melynek területén a kórvész vagy járvány uralkodik, kiváltságos végrendeletet lehet tenni.«

A törvény kórvész vagy »más« járvány, továbbá kórvész »vagy« járványról szól. Az első jelzés a helyes, miután a kórvész (dögvész, mirigyvész, pestis) a járványos betegségek egy nemét képezi;[3]) külön kiemelése egyébiránt gyakorlati jelentőséggel nem bir, mert a pestis nálunk alig fordul elő.[4])

Az orvosi tudomány tájkórról (endemia) beszél, ha nagyobb számú megbetegedés kisebb-nagyobb kiterjedésű helyen előfordul, s ott ismétlődik; ellenben járványról (epidemia), ha nagyobb kiterjedésű helyeket egymás után lep el

---

[2]) *Curia* 8099/885: »18 éven alóli kiskorúak csak közvégr. által intézkedhetnek. Ennélfogva, habár a kiskorúra nézve azon körülmények forognának fen, melyek a kiválts. végr. alkotását megengedik, a kiskorú által alkotott ily kiv. végr. érvénytelen.« Márkus gyüjtem. II. 294. l. 2580. sz.)

[3]) *Purjesz Zsigmond:* A belgyógyászat tankönyve (Bpest 1894) I. 162. l.

[4]) *Purjesz* i. m. 160. l.

Czuczor és *Fogarassy* (A magyar nyelv szótára, 1865) szerint kórvész = ragályos dögvész. *Ballagi* (Magyar-német szótár) szerint kórvész = die Pest, dögvész = die Pest. *Bugát* és *Schedel* Orvosi szókönyve (Pest 1833), valamint *Barts* Orvosgyógyszerészeti műszótára (Budapest 1884) a kórvész szót nem tartalmazza. A pestis külön kiemelése valószinüleg az *1715: XXVII. t.-c. 5. §*-án, mely ezt a szót használja, és az osztr. ptkv. 597. §-án alapul, melynek hivatalos forditása »kórvész vagy hasonló ragályos járványokról« szól.

valamely kór-alak. Megkülönbözteti továbbá a ragályos (contagiosus) fertőzéseket (p. o. kiütéses hagymáz, himlő), az u. n. miasmatico-contagiosus bántalmaktól (p. o. hasi hagymáz, cholera).[5]) Azonban annak megitélésénél, hogy lehet-e kiváltságos végrendeletet tenni, nem az orvosok véleménye dönt arra nézve, hogy a betegség járványos, ragályos, életveszélyes-e (mert nem az orvosok működnek közre mint tanuk), hanem a nagy tömeg felfogása a baj pusztitó hatásáról, mely rémületet, s ezzel a törvény kiindulási pontját képező szükség-állapotot, a tanuk megszerzésének lehetetlenségét vagy rendkivüli megnehezitését idézi elő. Ez a szempont irányadó annak elbirálásánál is, hogy a járvány »uralkodik«-e, mely kifejezés a betegség kiterjedését jelzi: a közfelfogás uralkodónak tekintheti a járványt, bár egymástól távol eső pontokon (p. o. a főváros különböző részeiben) és csak egyes esetekben üti fel fejét, és viszont nem félelmetesnek, bár bizonyos helyen (p. o. egy kaszárnyában) sűrűbben fordul elő. A szükség-állapot fenforgása lévén mérvadó, nem tesz különbséget, hogy a járvány az illetékes hatóság által még nincs constatálva (a közegészségügyről szóló *1876:XIV. t.-c. 80., 81. §§)*; mert eltekintve attól, hogy valamely magánjogi előfeltétel bekövetkezése közigazgatási úton meg nem állapitható, a megállapitás is alig történik kellő időben és jön kellő módon az érdekeltek tudomására. A járvány létezése egyébiránt hatósági constatálás nélkül is rendszerint oly köztudomású tény, hogy kétségbevonása alapján a kiváltságos végrendelet érvényességét ritkán lehetne sikerrel megtámadni.[6])

A »község« kifejezés (az eredeti tervezet a »helység« szót használja) a szó földrajzi értelmében veendő; tehát az alatt valamely puszta is értendő, habár több más pusztával együtt képez egy községet; viszont két egymás tőszomszédságában épült község is, habár közigazgatásilag külön községet képeznek, és a járvány még csak az egyikben ütött ki.

Nem szükséges, hogy a betegség abban a házban is létezzék, hol a végrendelkező tartózkodik, valamint az sem,

[5]) *Purjesz* i. m. 12. l.

[6]) V. ö. *Ökröss Bálint:* »Cholera és végrendelet« Jogt. Közl. 1866. 39. sz., és a német ptkv. terv. indokolását V. 284. l.

hogy a bántalom az örökhagyót sujtsa; de ha őt megfertőzi, a kiváltságnak helye van, habár a járvány még nem igen terjedt el.[7])

b) *28. §:* »Kiváltságos végrendeletet tehetnek azok is, kik hajón a nyilt tengeren vannak.«

A ki tengeri útnak indul, a halála esetére szükséges intézkedésekről előre gondoskodhatik, mert szabad akaratából vállalja el az utazás esélyeit és a szükség-állapot körülményeit. Azonban törvényünk helyesen tesz, hogy a kiváltságot erre az esetre is kiterjeszti; mert a legtöbb állam hasonló megkönnyebbitéseket engedvén, magyar hajón épen a magyar honos lenne a törvény szigorához kötve (idegen hajón az illető állam törvényének megfelelő kiváltságos alakot veheti igénybe).[8])

A hajó lehet hadi vagy kereskedelmi hajó, halász-bárka vagy más tengeri jármű. A kiváltságos alakkal csak akkor szabad élni, ha a hajó a nyilt tengeren, tehát sem akkor, midőn még, sem akkor, midőn ismét kikötőben van. Az utóbbi esetekben is beállhat a szükség-állapot, de az figyelembe nem jöhet. Viszont a nyilt tengeren kiváltságos végrendeletet lehet alkotni, habár négy tanura kényelmesen lehet szert tenni.[9])

---

[7]) Az *1715: XXVII. t.-c. 5. §*-a arra szoritkozik, hogy a »járvány-halál idején« (tempore pestis) alkotott végr.-et a kiváltságos közé sorolja. A római jog intézkedését a L. 8. C. de test. 6, 23. tartalmazza; a kiváltság előfeltételei azonban vitásak, l. *Windscheid:* Pand. III. 43. l. (ha az örökhagyó ragályos betegségben szenved); *Dernburg:* Pand. III. 136. l. (pestis idején); hasonlóan *Arndts:* Pand. 907. l., mig *Vangerow:* Pand. II. 167. l. *Windscheid* nézetét osztja. L. még *Kiss Mór:* »A végr. alakok története Justinian törvényhozásáig« (Kolozsvár 1876) 150—152. ll. Az ujabb törvényhozások fölötte eltérők; bőven tárgyalja azokat Mommsen: Erbrechtsentwurf 194. l.

[8]) Ez következménye egyrészről a locus regit actum, másrészről azon elvnek, hogy a hajó, melyet valamely nemzet a szabad tengerre küld, az illető állam területének folytatását, mintegy mozgó alkatrészét képezi. V. ö. *Störk Félix* a *Holtzendorff*-féle Handbuch des Völkerrechts (Berlin 1886) II. 493. és köv. ll., *Calvo:* Droit international (Paris 1870) I. 469. és köv. ll.

Ha a belföldi honos idegen vízben lévő nemzeti, különösen kereskedelmi hajón van, vitás, vajjon a locus regit actum szempontjából külföldön tartózkodónak tekinthető-e; v. ö. *Heffter:* Völkerrecht (*Geffcken* kiadása, Berlin 1882) 173. és 175. l. 8. jegyzet.

[9]) Előbbi jogunk a tengeren tett végrendeletről nem intézkedett; úgyszintén a római jog sem. Ellenben a legtöbb modern törvény (ezeknek átné-

c) *29. §:* »Háború alkalmával azon időponttól kezdve, midőn a csapatok hadilábra állittattak, a véderőnek ezen csapatokhoz osztott tagjai, továbbá mindazok, a kik csatatéren vagy ostromzár alá vett helyen, avagy e helyektől 8 kilométernél nem nagyobb távolságban tartózkodnak, szintén jogositva vannak kiváltságos végrendeletet tenni.«

A kiváltság: *α*) bizonyos eshetőségre csak a véderő tagjainak, bárhol tartózkodjanak, nyujtott előnyt képez; tehát a kivételes helyzetnek (a hadilábra állitásnak) és a személyes kedvezményezésnek kombinálásából ered, vagy: *β*) csak bizonyos területen, de bárki által igénybe vehető; tehát csupán az illető területen uralkodó kivételes helyzeten alapul. Közös előfeltétel a háború.

Az *α*) alatti esetben nem lehet szó a katonai rendnek adott kiváltságról; mert a véderő alatt mind a közös hadsereg, a közös tengerészet és a honvédség, mind a népfölkelés értendő (*1889: VI. t.-c. 2. §*), és mert a kiváltságot nemcsak a tisztek és a közkatonák, hanem mindazok is igénybe vehetik, kik mint lelkészek, orvosok, katonai hivatalnokok a véderőhöz tartoznak. A *β*) alatti esetben a kiváltságos alakban természetesen már nem lehet végrendelkezni, mihelyt a csata vagy az ostrom-zár megszünt, habár a háború még nincs befejezve.[10])

zetét adja a német ptkv. terv. indok. V. 287. l.) szabályozza, az angol jog kivételével, melynek rendes alakja is (sajátkezű irás és két tanu) a többi államok jogához képest (ezeknek rendes alakja többnyire a közvégrendelet) igen egyszerű.

[10]) A *β*) alatti eset ujitást képez; az *α*) alatti eset alapeszméje megfelel régi jogunknak; ugyanis az *1715: XXVII. t.-c. 5. §*-a kiváltságosnak mondja »a katonák által alkotott« végr.-eket, a mit iróink a táborban, az ellenség előtt tett végr.-ekre magyarázták; igy *Geörch:* »ellenség előtt táborozó katonák vagy a katonák miatt a tábornál tartózkodó személyek« (i. m. 319. l.); hasonlóan *Huszty* i. m. II. XL. 1, 3.; *Nánásy* i. m.: »Tábori testam.« (390. l.); *Kövy* i. m. »in castris« (206. l.) Az *1830: IX. t.-c. 3. §* »a háború idejének meghatározását illető kételyek eloszlatása tekintetéből megállapitja, h. a katona mindjárt háborúban levőnek tartassék, mihelyt a hadviselés címe alatt felemelt zsoldot kap.«

Római jog szerint a katonák (*Windscheid* i. m. III. 41. l. szerint »a had alatt«) teljesen formátlanul végrendelkezhettek: mihelyt bizonyos, h. végrendelkezni akartak, elegendő bármily alakú nyilatkozatuk. L. 24. de

3. A *27—29.* §§ eseteiben a kiváltság tartalmát a *30.* § határozza meg: »Kiváltságos irásbeli végrendeletet az *1.* § *a*) pontja esetében (egész terjedelemben sajátkezű irás és aláirás) tanuk alkalmazása nélkül; a *b*) pont esetében (»minden egyéb esetben«) pedig — valamint kiváltságos szóbeli végrendeletet is — két tanu jelenlétében lehet tenni; és a *b*) pont esetében elég, ha a tanuk közül írni és olvasni csak egy tud is. Minden esetben a kik 14-ik életévöket betöltötték, ha különben a *2.* § szerint kizárva nincsenek, tanukul alkalmazhatók. Ragályos betegség esetében a tanuk együttes jelenléte nem szükséges.«

a) A tanuk előtt tett végrendelet.

A rendes alak azon kellékei, melyek a szakaszban elengedve nincsenek, névszerint az *5.*, illetve *6.* §-ban előírt szertartás, a keltezés, több ívből álló végrendelet összefűzése és pecsételése, a tanuk érdekeltsége, a végrendelet irója, a külön iratra való hivatkozás stb. tekintetében felállitott szabályok a kiváltságos végrendeleteknél is szorosan megtartandók. A végrendeletet úgy mint a rendes alaknál, egyik tanu is aláírhatja. A ki 14-ik életévét betöltötte, tanu lehet.

Ragályos betegség esetében a tanuk együttes jelenléte akkor sem szükséges, ha maga az örökhagyó nem beteg. Az együttes jelenlét elengedése nem abban áll, hogy a tanuknak nem

---

mil. test. D. 29. 1.; l. 1. pr. D. h. t. A katonák a végr. képesség és a végr. tartalma tekintetében is kiváltságokat élveztek, de ezek részint a jogegyenlőség, részint annak következtében, hogy a javukra szóló kivételek általános szabály erejére emelkedtek, utóbb mellőztettek. A testam. militare alaki kiváltságának történeti fejlődését és jelentőségét tárgyalja *Kiss Mór* i. m. 124—134. ll.

Az osztrák jogban a kiváltság (mely ott is csak alaki megkönnyebbitésekben áll) rendi előny jellegével bir (v. ö. *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 205. l.), mert béke idején is igénybe vehető, és két fokú: az 1. fok megilleti *a)* a katonai rendnek tényleges szolgálatban levő vagy valamely rokkantház ellátásában részesülő személyeit; és *b)* azon katonai személyeket, kik nem tartoznak a katonai rendhez, ha háború alatt a hadseregnél v. békében is a tengeren tengeri hajón szolgálatban vannak; a 2. fok (nagyobb megkönnyebbitések) szintén az 1. alatt felsorolt személyeket illeti, de csak háború alatt. L. bővebben az 1873. aug. 9-iki szolgálati utasitást (101. §, 719. és 720. bekezdés), mely lényegileg megegyezik a közös hadügyminister 1886. jul. 2-iki (u. a. évi jun. 20-iki legfelsőbb elhatározás alapján kibocsátott) körrendeletének 3. sz. mellékletével.

kell egymással és az örökhagyóval egy helyen együtt lenniök (unitas loci), mert a rendes alaknál (feltéve, hogy az örökhagyót egy időben látják és hallják) sem szükséges az egy helyiségben való együttlét; hanem abban, hogy nem kell egy időben jelen lenniök, s a tanui teendőket egymás után végezhetik. Magától értetik, hogy az alakszerűségek mindannyiszor ismétlendők (a *6. §* esetén a felolvasás — ha csupán egyik tanu tud írni és olvasni — valamint a kézjegy alkalmazása persze csak egyszer eszközölhető).[11]

b) A tanuk alkalmazása nélkül tett, csupán sajátkezüleg írt és aláírt végrendelet.

α) Az irás és aláirásra nézve ugyanaz áll, a mit az *1. §* *a*) pontjára vonatkozólag előadtunk, mégis az *5. §* szertartásának elmaradásából folyó eltérésekkel, melyek különösen az animus testandi fenforgásának megállapitását illetik.

Ha az önkezű végrendelet a szokott alaknak megfelel, nincs ok a végrendelkezési szándékban kétkedni; ha azonban attól eltér, a kétely annál indokoltabb, minél szokatlanabb, formátlanabb, futólagosabb jellegű az alak. A végrendelet p. o. rajzónnal érvényesen írható, de kérdés, vajjon az örökhagyó ily módon maradandó bizonyitékot akart-e szolgáltatni végakaratáról; feljegyzési vagy más könyvbe, imakönyvbe, naplóba foglalható, papirszeletre jegyezhető, de felmerül a kétely, nem-e pusztán fogalmazványnyal, a megemlékezést támogató jegyzetekkel van-e dolgunk; fába, kőbe, ércbe véshető, szénnel irható, de közel fekszik a valószinűség, hogy az elhunyt nem végakaratát nyilvánitani, hanem idejét tölteni, vagy magát gyakorolni akarta.[12] Az önkezüleg írt, aláírt és keltezett végrendelet tehát nincs ugyan egyéb kellékekhez kötve, de a biró az öszszerű eset körülményei szerint vizsgálja, hogy

[11]) A szövegben érintett kérdés a római jogban vitás. Az irók többsége a szöveg nézetét osztja; és azok is, kik a kedvezményben csak az »unitas loci« elve alóli kivételt látnak, elismerik, h. véleményük csak az ide vonatkozó constitutio (l. 8. C. de testam. 6, 23.) szövegének magyarázatán alapul, mig az ellenkező nézet mellett a dolog természetéből vont benső érvek harcolnak. L. *Vangerow*: Pand. II. 166., 167. ll.

[12]) V. ö. *Laurent*: Principes XIII. 180. és köv. ll., *Pfaff* és *Hofmann*: Commentar II. 145. l.

egyátalán végrendelet fekszik-e előtte: rendkivüli alak választását csak rendkivüli helyzet fogja megmagyarázni. Hasonló szempont alá esik, ha az örökhagyó az okiratot nem nevezte kifejezetten végrendeletének (a mit a törvény nem ír elő) és az más megszokott formával, különösen levél (p. o. barátaihoz, rokonaihoz intézett megszólitás) alakjával bir. Itt is ténykérdés, vajjon egyszerűen jóakaró nyilatkozat, a jövőre szóló terv, vagy a halál esetére szóló végső intézkedés forog-e fen. Ha az örökhagyó a levelet p. o. el nem küldte, hanem magánál őrizte, inkább lehet a végrendelkezési szándékra következtetést vonni, mintha postára adta; viszont az elküldésből nem folyik az animus testandi hiánya, ha rendkivüli körülmények forognak fen, a levél p. o. hajótöréskor lepecsételt és a tengerbe dobott üvegben találtatik; a csatában valamely bajtársnak adatott át kézbesités végett.

γ) Az önkezű végrendeletnél a kelet nem a végrendelkezés, hanem a végrendelet kelte. A kelet hiánya a végrendelet érvénytelenségét vonja maga után; (a *7.* § a végrendelkezés keltezéséről szól; de kétségtelen, hogy ez a kellék az önkezű végrendeletekre is kiterjesztendő;) miután pedig az önkezű végrendelet az örökhagyó által »egész terjedelemben« sajátkezüleg írandó, szükséges, hogy a kelet is, mint a végrendelet lényeges alkatrésze, az örökhagyó kezétől eredjen.

A kelet kitételének hiánya bizonyitási eljárás útján, mely kimutatná, hogy az örökhagyó a végrendeletet tényleg mikor írta és írta alá, nem pótolható; nem elegendők tehát magától az örökhagyótól eredő (irás- vagy szóbeli) nyilatkozatok sem, melyekből az érintett körülmény kétségtelenül kiderül; mert nem a kelet bizonyitása, hanem kitétele szükséges.

Nem elég bármely keletnek, hanem megkivántatik a valódi keletnek kitétele. A törvény a keltezést azért szabja elő, hogy az abban kitett időpont az örökhagyó végrendelkezési képességének, az akaratszabadság hiányának és más végintézkedések visszavonásának megitélésénél irányadóul szolgáljon. Ezzel szemben pedig nem elég, hogy a végrendelet egyátalán kelettel legyen ellátva, hanem ki kell tenni a valódi keletet.

Ha az örökhagyó a végrendeletet tudva hamis kelettel látja el, úgy tekintendő, mintha keltezni, tehát érvényes vég-

rendeletet alkotni nem akart volna. Ha tévedésből írt hamis keletet, a valódi kelet bizonyitásának helye van, s a bizonyitás sikere esetén a végrendelet érvényes. De bizonyitékul csak oly körülmények szolgálhatnak, melyek magából a végrendeletből, vagy avval szoros összefüggésben levő körülmények avagy okiratokból kiderülnek. Egyéb bizonyitékok, névszerint tanuvallomások alapján a valódi keletet megállapitani nem lehet; mert az egyértelmű volna a kelet pótlásával, a mit ennek, mint alaki kelléknek természete kizár. E szerint a kelet, mely igy szól: »kedden, 1895. március 6-án«, helyreigazitható »kedd, március 5-ére«, ha az örökhagyó 5. és 6. közti éjjel meghalt; »1895. március 1« helyesbithető »május 1-re«, ha az örökhagyó által a végrendeletre tett feljegyzések erre kellő támpontot nyujtanak. Hasonlóan birálandó el, ha a kelet 1895. junius 15-ike, s az örökhagyó, egyik örököséül benső barátját nevezi, a ki azonban a kelet időpontjában már meghalt, másik örökösének pedig barátjának névszerint megjelölt gyermekét, ki 1894 elején született: miután a hó és nap helyessége nem kétséges, és miután a végrendelet az egyik részesitett javára már nem, a másik javára még nem akarhatott gondoskodni, nyilvánvaló, hogy az örökhagyó 1894. junius 15-én végrendelkezett. Ellenben, ha a kelet p. o. 1895. junius 31-ről szól, a biró a helyreigazitásba nem bocsátkozhatik, mert ily nap nem létezvén, kétséges, vajjon az örökhagyó a hó vagy a nap kitételében tévedt-e (lehet, hogy p. o. juliust vagy más 31 napot tartalmazó hónapot, de az is, hogy p. o. 21-ét akarta írni).[13])

A keltezést akárhová írhatja az örökhagyó, az okirat elejére, végére, az aláirás előtt vagy után. Ha a kelet és az aláirás után még következnek intézkedések, melyek keltezve nincsenek vagy aláírva sincsenek, akkor az öszszerű eset körülményei szerint itélendő meg, vajjon az örökhagyó való-

---

[13]) Hasonló szempontból *Curia* 972/885., a *kolozsvári trvszék* itél. ind. hh.): ». . . a kereseti váltó lejárati ideje 1885 február 31-ére van megjelölve, ezen nap pedig számitásunk szerint nem létezvén, a lejárat a váltóügyletnek megfelelő határozottság hiányában szenved, *és mert a váltó érvénye meghatározott formákhoz van kötve, lételét, érvényességét és jelentőségét csakis formájának köszönheti* stb.« (Dt. uf. XIV. 13. l.)

szinű akarata szerint az egész okirat egy végrendeletnek veendő, vagy csak az aláírt és keltezett intézkedések érvényben tartandók, vagy ez utóbbiak is egy befejezetlen maradt egésznek alkatrészei gyanánt tekintendők-e. Ha a végrendeleten több kelet van, ez nem teszi érvénytelenné, mert azt kell feltenni, hogy az örökhagyó különböző időben irván a végrendeletet, annak egyes részeit külön keltezte.[14])

γ) Az önkezű végrendelet irásának és aláirásának valódiságát az arra hivatkozó fél köteles bizonyitani; de ha a valódiság bebizonyitva vagy elismerve van, a végrendelet a keletnek valódiságát önmaga bizonyitja, valótlanságát tehát az azt vitató fél tartozik kimutatni.[15])

4. A *27—29. §§* eseteiben a végrendelet érvényességének tartamát a *31. §* határozza meg: »A 27., 30. § §§-ok (itt nyilván irás- vagy sajtóhiba van; a helyes szöveg: a 27—29. §§-ok)[16]) értelmében készitett kiváltságos végrendelet feltétlen érvényességgel csak azon esetben bir, ha a végrendelkező a kiváltságos végrendelkezésnek alapjául szolgáló kivételes helyzet megszüntétől számitott 3 hó alatt meghal.«

»A kiváltságos végrendelet azonban ezen határidő eltelte után is érvényben marad, ha

a) az, a ki a végrendeletből jogokat érvényesiteni kiván, bebizonyitja, miként a 3 havi határidőtől az elhalálozás bekövetkezéséig, az örökhagyó oly állapotban volt, hogy ujabb végrendeletet nem tehetett;

b) ha a végrendelkező a végrendelkezés alapjául szol-

[14]) A szövegben tárgyalt, részben vitás, valamint a keltezés körül felmerülő számos más kérdésekről l. bővebben *Laurent:* Principes XIII. 200—242. ll., *Zachariä:* Franz. Civilrecht IV. 250—253. ll., és *Pacifici-Mazzoni:* Trattato delle successioni 15—22. ll.

[15]) Ez az uralkodó nézet, l. különösen a *Zachariä* i. m. 256. l. 3. jegyzetében idézett irókat és a német Reichsgerichtnek (egy rajna-vidéki jogesetben) hozott itéletét, Entscheidungen des Reichsger. VII. 294., 295. ll. *Laurent* ellenkező nézetével (i. m. 277—286. ll.), mint önmaga elismeri, egyedül áll.

[16]) Az ellenkező nézet arra vezetne, h. csakis a kórvész alkalmával tett kiváltságos végrendelet veszti el 3 hó alatt érvényét; a mi nyilt anomalia, v. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 720. l. 5. jegyzet. A kormányjav. szövegében a sajtóhiba elő nem fordul.

gáló kivételes helyzet következtében az *1868: LIV. t.-c. 523. §*-ának *c)* pontja értelmében nyilvánittatik holtnak.«

A 3 hó nem, mint a négy tanu előtt tett szóbeli végrendeletnél, a végrendelkezés napjától, hanem a kivételes helyzet megszüntétől számitandó. Annak bizonyitása, hogy a kivételes helyzet az örökhagyó halálát megelőző 3 hónapon belül szünt meg, a végrendeletre hivatkozó felet terheli, mert a kérdéses körülmény az ő igényét megállapitó tényekhez tartozik. Kétség esetén azonban a biró a kivételes helyzet meg nem szünéséből fog kiindulni, mert azt, hogy a járvány, a háború, az ostromzár mikor szünt meg, nap szerinti pontossággal meghatározni alig lehet.

5. A személyes vonatkozásnál fogva kiváltságolt végrendeletről a *32. §* intézkedik: »Azon végrendelet, melyben leszármazó egyenes örökösök és házastárs javára tétetik intézkedés, alaki kellékek tekintetében akkor is érvényes, ha azt a végrendelkező egész terjedelmében önkezűleg irta és aláirta. Az ily végrendeletben foglalt más személyek javára szóló intézkedések hatálylyal nem birnak.«

Ezen kiváltságos végrendelet érvényessége idő tekintetében nincs korlátozva. A törvény csak az irás és az aláirás kellékét emliti, azonban kétségtelen, hogy az irásbeli magánvégrendeletek általános kellékeit meghatározó I. fejezetnek a keltezésre vonatkozó *7. §*-a szintén alkalmazandó.

Az ide tartozó végrendeletek valóságos végrendeletet képeznek (testamentum parentum inter liberos), és az örökhagyó nincs arra korlátozva, hogy a végrendelet által csak az osztályra tartozó intézkedéseket tegyen (divisio p. i. l.). Ez kiderül egyrészről a szakasz keletkezésének történetéből,[17]) másrészről annak szóhangzásából és abból, hogy a

---

[17]) A kormányjavaslat 30. §-a oly végr.-ekről intézkedett, »melyek által a végrendelkező a törvényes örökl. rend fentartása mellett csupán a törvényes örökösök közti *osztály* módozatait állapitja meg.« Az igazs. bizottság az ilynemű végrendeletek kiváltságolását mellőzte és a §-t egészen kihagyta. A képviselőházban inditvány tétetvén, »hogy a szülők, a mennyiben végrendelkezésökben utódaik közt *osztályt* tesznek, rendkivüli végrendeletet érvényesen alkothassanak,« »az eszme, szövegezés végett« az igazs. bizottsághoz utasittatott. Ez utóbbi azonban nem a divisio p. i. l.,

végrendelet kizárólag a házastárs tekintetében is intézkedhetik. Az örökhagyó tehát ily végrendelettel nemcsak azt határozhatja meg, hogy ki mit, hanem azt is, hogy mennyit kapjon, az egyik leszármazójára többet, a másikra kevesebbet hagyván; egyes vagy összes közeli vagy távolabbi leszármazóiról gondoskodhatik, azokat a köteles-részre szorithatja, sőt ki is tagadhatja;[18]) korábbi végrendeletet visszavonhat vagy módosithat, feltéve, hogy a visszavont vagy módositott intézkedést leszármazói vagy házastársára vonatkozólag tette.

Más személyek javára tett intézkedések hatálylyal nem birván, a végrendelet magyarázatától függ, vajjon a leszármazók vagy a házastárs javára tett intézkedések nem állanak-e a más személyekre vonatkozó rendelkezésekkel oly kapcsolatban, hogy ez utóbbiaktól elkülönitve, egymagukban, az örökhagyó valószinű akarata szerint egyátalán fen nem tarthatók, vagy azoknak elesése folytán módositást szenvednek.

Törvénytelen leszármazók javára a kiváltságos alakban csak az anya tehet végrendeletet; az apa azért nem, mert azok vele törvényes öröklési kapcsolatban nem állanak, és sem a közfelfogás, sem törvényeink nem tekintik őket természetes apjuk »egyenes leszármazó örököseinek.«[19])

---

hanem a testamentum p. i. l. eszméjét szövegezte, úgy, miként a végleges szöveg mutatja; indokul felhozván: »h. a szóban forgó végintézkedések kiváltságolásában a holographumokon túlmenve, oly térre kellene lépni, melynek szabályozása egyfelől e törvény keretében meg sem is volna oldható; másfelől pedig épen azon végintézkedések sorsát veszélyeztetné, melyeket a törvényhozás kiváltságolni épen kiváló fontosságuknál és természetüknél fogva kivánt.« (1875/78. évi országgy. irományok II. 78. l., V. 25. l., Napló IV. 365., 366. ll.)

Előbbi jogunk szerint is a kiváltság, a gyermekek közt (*1715: XXVII. t.-c. 5. §*) tett végr.-nek szólt, v. ö. *Kövy:* Elementa 206. l., *Geörch:* Honnyi törvény 318 l., *Frank:* Közigazs. törv. 434. l.

A római jogban a testamentum és a divisio p. i. l. külön-külön intézményt képezett; l. erről *Windscheid:* Pand. III. 44. l., *Sintenis:* Civilrecht III. 390—395. ll.

[18]) A legtöbb törvényhozási munkálat szerint az ily végr. a kitagadást hatályosan ki nem mondhatja (igy a magyar jav. 160. §); azonban tételes intézkedés nélkül ez az álláspont el nem fogadható.

[19]) *I. T. Sz. 7. §:* »a végr. jog leszármazó egyenes örökösök és szülők nem-létében stb.« . . . »a leszármazó egyenes örökösök . . . ezen feleresznek (a törv. osztályrésznek) kiegészitését követelhetik.«

Ha az örökhagyó rendes alakban kivánt végrendelkezni, s ez meghiusult, de az okirat a kiváltságos alak kellékeivel el van látva; a végrendelet mint kiváltságos is csak akkor tartható fen, ha feltehető, hogy az örökhagyó végakaratának érvényességét nem kötötte a rendes alakban való kijelentéshez. Azonban kétség esetében az a fél, a ki azt vitatja, hogy a szándékba vett alak meghiusult, köteles ezt bizonyitani; ellenben a végrendeletre hivatkozó fél elég, ha kimutatja, hogy az okirat a kiváltságos alak kellékeinek megfelel.[20] [21]

IV. A közvégrendeletek.

61. §.

1. A *21. § első* bekezdése szerint »közvégrendeletet közjegyző és kir. járásbiróságok előtt az *1874 : XXXV. t.-c.*-(közjegyzői törvény)-ben előírt módon lehet tenni.«

Miután a szakasz a közjegyzőt és a járásbiróságokat együttesen emliti, annak értelmében a járásbiróságok közvégrendeletek felvételére kivétel nélkül jogositvák, s ezt kimondta a kir. *Curiának* 1884. évi ápril 3-án hozott 12. sz. teljes-ülési döntvénye is. Ez az intézkedés azonban változást szenvedett. Az *1886 : VII. t.-c.* (közjegyzői novella) *9. §* első bekezdése szerint ugyanis a járásbiró (járásbiróság vezetője) oly esetben, ha a közjegyző meghal, állomásától felfüggesztetik, visszalép, vagy áthelyeztetett (*közj. törv. 22. § novella 7. §*), a közjegyző teendőit addig végzi, mig a közjegyzői kamara helyettest nem rendel, valamint halasz-

---

Nánásy i. m. 389. l.: »illyen privil. Testamentomot emlit a Törvény, mikor az Atya, Nagy-Atya, Anya, Nagy-Anya *a maga ágyékából származott* gyermekei között rendelést tészen.«

Ellenkező nézeten van *Zlinszky:* M. Mjog 721. l. 2. jegyzet.

[20]) V. ö. *Kiss Mór* i. m. 140. l., *Sintenis* i. m. III. 375. l.

[21]) Előbbi jogunk szerint a kegyes hagyományok is kiváltságos alakban voltak tehetők, és a kiválts. végrendelet minden neméhez elég volt az önkezű irás és aláirás, vagy az élő szóval két tanu előtt tett végrendelkezés. *1715 : XXVII. t.-c. 5. §.*

tást nem szenvedő esetekben akkor is, ha a közjegyző bármily ok miatt eljárni akadályozva van, és helyettese, vagy székhelyén más közjegyző nincsen. Ugyanezen szakasz utolsóelőtti bekezdése szerint »ezen eseteken kivül a járásbiróság vezetője semminemű közjegyzői teendőt nem végezhet.« Ezen bekezdés tehát az *1876 : XVI. t.-c. 21. §*-t hatályából kivetkőztette, és igy a járásbiróság vezetője közvégrendelet felvételére vagy magánvégrendeletnek közjegyzői okirat minőségével való felruházására csak a *novella 9. §*-a esetében, vagyis csak kivételesen bir jogosultsággal. Miután pedig az utóbbi szakasz értelmében a járásbiró okiratokat közjegyzői őrizetbe egyátalán nem vehet: magánvégrendeletet kir. járásbiróságnál jogérvényesen letéteményezni nem lehet.

A járásbiró (járásbiróság vezetője) a közjegyző helyett végzendő teendőknél azon szabályok szerint jár el, a melyekre a közjegyzőt az *1874 : XXXV.* és az *1886 : VII. t.-c.* kötelezi. Ebből folyólag a biró az okirat külalakját illetőleg is a közjegyzői törvény szabályait, különösen pedig két ügyleti tanut köteles alkalmazni.[1])

Az albiró a közjegyző helyett csak akkor járhat el, ha a járásbiró az ügyet hozzá utalta, vagy a járásbiró akadályozva van *(1871 : XXXI. t.-c. 2. §)*.

2. A *21. §* második bekezdése szerint: »némák és siketnémák, még ha irni és olvasni tudnak is, továbbá 18 éven alóli kiskorúak, a mennyiben végrendelkezési képességgel birnak, csak közvégrendeletet tehetnek.«

Az *1886 : VII. t.-c. 21., 22., 23. §§*, melyek az *1874 : XXXV. t.-c. 54. §* helyébe léptek,[2]) különbséget tesznek azon esetek közt, midőn közjegyzői okirat »az okirat általi bizo-

---

[1]) A 12. sz. teljes-ülési döntvény kimondta, h. a járásbiró csak az okirat külalakját illetőleg tartozik a hatóságokra nézve fenálló szabályokat alkalmazni. Ezen kijelentés a *közj. törv. 25. §*-án alapult, mely szerint a járásbiró a közjegyző helyettesitése esetén a biróságokra fenálló szabályokhoz volt kötve. A *25. §* azonban a *közj. nov. 9. §*-a folytán hatályát elveszitvén, most már az okirat külalakjára nézve is a közj. törvények alkalmazandók.

[2]) *1874:XXXV. t.-c. 54. § :* »A jogügylet érvényességéhez közjegyzői okirat szükséges: *d)* minden jogügyletnél, melyet vakok, olvasni nem

nyitás végett« (*21. §*), és azok közt, midőn közjegyzői okirat »a jogügylet jógérvényességéhez« (*22., 23. §§*) szükséges. Az utóbbi esetek kizárólag házastársak és jegyeseknek egymásközti ügyleteire terjednek ki. Az okirat általi bizonyitás szükséges (*21. § c*) pontja) »a vakok, siketnémák, olvasni nem tudó siketek és írni nem tudó némák által kiállitott minden okiratnál, mennyiben a jogügylet megkötésénél személyesen járnak el.« Ez a szakasz azonban, miként szóhangzása és a ***közjegyzői novella 24.*** *§*-a mutatja,[3]) nem alkalmazható végrendeletekre, hanem csak oly okiratokra, melyek vak, siketnéma stb. személyek által kiállittatván, ellenük bizonyitékul szolgáljanak; másrészről pedig a szakasz a jogügylet érvényességét nem teszi függővé attól, hogy közjegyzői okirat vétessék fel. Ennél fogva, valamint a ***közjegyzői törvény 54.*** *§*-a nem érinti az *1876 : XVI. t.-c. 21. §* második bekezdését, úgy nem érinti azt a ***közjegyzői novellának*** az (54. § helyébe lépett) *21. § c*) pontja sem, és igy csakis az *1876 : XVI. t.-c.*-ben felsorolt testi fogyatkozások zárják ki a magánvégrendelet alakjában való végrendelkezést.[4])

Ellenben a közvégrendelet alakjára van utalva az írni-

---

tudó siketek, vagy írni nem tudó némák és siketnémák kötnek, ide értve az örökösödési szerződéseket is, a mennyiben a jogügylet megkötésénél személyesen járnak el.« »A mennyiben a törvény az itt meghatározott eseteken kivül, valamely jogügylet megkötéséhez birói v. közjegyzői közbenjárást követel, azon törvényszabályok érintetlenül hagyatnak.«

[3]) *1886 : VII. t.-c. 24. §* : »A mennyiben a törvény a 21., 22., 23. §§-ban meghatározott eseteken kivül valamely jogügylet megkötéséhez birói v. közj. közbenjárást követel, a törvény azon intézkedése érintetlenül hagyatik.«

[4]) A vak ember tehát magánvégrendeletet is alkothat. ***Curia*** 4519/886 : »tekintve, h. az *1874 : XXXV. t.-c. 54. § d)* pontja a végrendeletekre nem is vonatkozik; tek., h. a közj. törvénynél későbbi *1876 : XVI. t.-c. 21. §* második bekezdésében sorolja elő azokat, kik csak közvégrendeletet tehetnek; tek., h. P. M.... a tanuk vallomásaként sem siket, sem siketnéma, hanem vak volt, magánvégr.-e pedig megfelel az *1876 : XVI. t.-c. 1., 3., 4., 6.* és *7. §§*-nak stb.« (Ü. L. 1887. 10. sz.) Azonos: ***Curia*** 9858/894. P. T. XXXI. 43. l.

Herczegh i. m. az *1876 : XVI. t.-c. 21. §*-ára hivatkozva azt tanitja, h. vak ember csak közvégr.-et tehet (175. l. 2. jegyzet).

olvasni nem tudó örökhagyó, a ki az okirat nyelvét nem érti (s igy irásbeli magánvégrendeletet nem alkothat), és nem rendelkezik a kellő számú tanukkal, a kik az általa használt nyelvet értik (s ennélfogva szóbeli magánvégrendeletet nem tehet. V. ö. fent 56. § 2. pont).

3. A közjegyző valamint más hivatalos cselekményt, úgy végrendelet felvételét, őrizetbe vételét vagy közokirat minőségével való felruházását csak azon törvényszék területén végezheti, a melyen a részére kijelölt székhely fekszik (a budapesti közjegyzők hatásköre a budapesti és a pestvidéki törvényszék területére terjed ki); a végrendelkező azonban bármelyik közjegyzőhöz fordulhat, és nincs kötve azon terület közjegyzőihez, a melyen lakik (*közj. törv. 50., 51. §§*).

A közjegyző nem végezhet hivatalos cselekményt oly végrendelet körül: *a)* a melyben személyesen érdekelve van; *b)* a melyben felesége, jegyese, fel- vagy lemenő ágbeli rokonai, továbbá oly személyek vannak érdekelve, a kik vele legalább is másodíziglen rokonságban, első ízigleni sógorságban, fogadott szülei, vagy fogadott gyermeki viszonyban állanak; *c)* a melyben oly személyek vannak érdekelve, a kik gyámsága vagy gondnoksága alatt állanak (*közj. törv. 49. §*).[5]) Ezek a körülmények azon időpont szerint itélendők meg, melyben a közjegyző a hivatalos cselekményt végzi. Ha (tanuk helyett) egy másik közjegyző is közreműködik, az itt érintett viszonyok reá nézve is kizáró akadályt képeznek (*közj. t. 73. §*).

Az eddig előadott szabályok ellenére felvett okirat, közokirat erejével nem bir (*közj. t. 68. § 1.* bekezdés), minélfogva a végrendelet, mint közvégrendelet érvénytelen. Ha azonban a végrendelet alkotásánál a magánvégrendelet kellékei megtartattak és az örökhagyó szándéka nem irányult arra, hogy végakaratának érvényességét a közvégrendelet alakjában való

---

[5]) *Curia* 8936/887 (a *bpesti t.* it. ind. hh.): »az örökhagyó Sz. Dániel a L. Simon közj. által felvett közj. okiratban foglalt végr.-ében nevezett kir. közjegyzőt nemcsak végr. végrehajtónak nevezte ki, hanem részére hagyatékából kifizetendő 500 frtot is kikötött s igy a 49. § *a)* szerinti érdekeltsége fenforogván, ugyanezen törv. 73. §-a szerint egy másik közj. közreműködése lett volna igénybe veendő.« (P. T. XVI. 170. l.)

kijelentéstől tegye függővé: a végintézkedés, mint magánvégrendelet érvényben tartható (*közj. t. 68. § 2.* bekezd.).[6])

4. A tanukra vonatkozólag a közvégrendelet több irányban különbözik a magánvégrendelettől. A tanuk száma kettő; a tanuk helyett egy másik közjegyző működhetik közre (*közj. törv. 73. §*); a tanuk kellékei részben eltérők a magánvégrendelet tanuinál megkivánt kelléktől; valamely tanu érdekeltségének következménye nem az, hogy ő vagy az illető hozzátartozója a végrendeleti előnyt igénybe nem veheti, hanem az, hogy a végrendelet közokirat erejével nem bir (*közj. törv. 68. §*). A tanukra nézve általában megkivántatik, hogy 16 éves korukat betöltötték legyen; a végrendeleti (ügyleti) tanukra még különösen, hogy közülök legalább az egyik írni és olvasni tudjon. Nem lehetnek tanuk: *a*) kik elmebeli vagy testi fogyatkozásnál fogva tanubizonyságot nem tehetnek; *b*) kik nyerészkedési vágyból elkövetett bűntettben vagy kihágás miatt elitéltettek; *c*) kik hamis tanuság, vagy hamis eskü miatt büntetve voltak vagy kereset alatt állanak; *d*) kikre az ügyletből előny háramlik; *e*) a kik a közjegyzővel vagy valamelyik féllel (a végrendelet által részesitett személylyel) a *49. § b*) és *c*) alatt (l. fent a 3. pontot) érintett viszonyok valamelyikében, avagy a közjegyzőnek, illetőleg valamelyik félnek szolgálatában állanak (*közj. törv. 72. §*).

5. A végrendelet felvételénél a közjegyző, mielőtt az örökhagyóval tárgyalásba bocsátkoznék, igyekezzék a lehetőségig meggyőződést szerezni rendelkezési képességéről. Ha e tekintetben hiány vagy aggály mutatkoznék és az örökhagyó mégis sür-

---

[6]) *Curia* 129/886: »... a közj. törv. 68. §-a megengedi, h. a hiányos közvégrendelet esetleg érvényes magánvégrendeletnek tekintethessék. Az örökhagyó B. Imre kérdéses végrendeletei pedig érvényes magánvégrendeleteknek tekintendők. Ugyanis a közjegyzőt a törvény nem zárja ki a magánvégr. tanuskodásból, és a közjegyzővel együtt 4 tanu előtt jelentette ki az örökh. azt, h. az általa előttük aláírt okiratok az ő végakaratát tartalmazzák.« A *bp. kir. tábla* a végr.-eket mint magánvégr.-eket is érvénytelennek mondta ki egyebek közt azért, »mert az örökhagyó akarata közvégr. alkotására volt irányulva, s a közjegyző abbeli minőségében és nem mint tanu volt jelen.« (Dt. uf. XIV. 201., 203. ll.) A *kir. tábla* ezen utóbbi érvének súlya kétségbe nem vonható.

geti az okirat felvételét: a felvételt nem tagadhatja meg, azonban a hiányról, illetőleg az aggályról az okiratban emlitést tenni köteles (*közj. t. 69. §*). Ha az örökhagyót személyesen nem ismeri, azonosságáról magának két, előtte ismert tanu, vagy egyéb teljes hitelt érdemlő adatok által meggyőződést szerezni köteles. Ha a tárgyalásnál egy másik közjegyző is vesz részt, elégséges, ha az örökhagyó az egyik közjegyző előtt ismeretes. Nem szükséges, hogy az azonossági tanuk egyszersmind az ügylet tanui is legyenek. Az azonossági tanuskodásból nincsenek kizárva azok, a kik a 49. §. *b*), *c*) alatt (l. fent a 4. pontot) emlitett viszonyok valamelyikében állanak az örökhagyóval (*közj. t. 70. §*); a közjegyzővel vagy a végrendelet által részesitett személylyel ily viszonyban állók, azonossági tanuk sem lehetnek. A *69.*, *70. §§*-ban foglalt szabályok csak kezelési utasitások, melyeknek megszegése a végrendeleti okiratot közokirati minőségétől meg nem fosztja.

A végrendelkezésről felvett közjegyzői okirat bevezetésének, illetőleg záradékának magában kell foglalni: *a*) a közjegyzőnek, s ha két közjegyző vesz részt, mindegyiknek családi- és kereszt- vagy melléknevét, közjegyzői minőségét és székhelyét; *b*) az örökhagyónak, úgyszintén a netáni tanuknak, bizalmi személyeknek és tolmácsnak (ezekről alant szólunk) családi- és kereszt- vagy melléknevét, polgári állását, lakhelyét és alkalmazásának minőségét; *c*) azon megjegyzést, hogy a közjegyző az örökhagyót személyesen ismeri, vagy hogy mi más módon szerzett meggyőződést a személy azonosságáról; *d*) annak megjegyzését, hogy az okirat az örökhagyó előtt felolvastatott, vagy hogy az örökhagyó maga olvasta és akaratával megegyezőnek találta; *e*) ha tanuk is voltak jelen, azon megjegyzést, hogy az okirat az örökhagyónak a tanuk jelenlétében olvastatott fel; *f*) a felvétel helyét, évét, hónapját és napját, s ott, hol az örökhagyó kivánja, az órát is, melyben a felvétel történt; *g*) az *a*) és *b*) alatt emlitett személyek aláirását s a közjegyzőnek, vagy ha két közjegyző vett részt, mindegyiknek hivatalos pecsétjét. Minden közjegyzői okirat bevezetése és záradéka magyar nyelven szerkesztendő (*közj. t. 79. §*). Az okirat csak a *d*), *e*), *f*), és *g*)

alatti kellékek hiánya esetén nem bir a közokirat minőségével (*közj. t. 68. §*).[7])

Ezen és a közjegyzői okiratokra nézve előírt egyéb kellékeken felül szükséges, hogy : *a*) a végrendelkező személyesen jelentse ki végakaratát a közjegyző előtt; *b*) az ügymenet egész folyama alatt két tanu, vagy egy másik közjegyző folyton jelen legyen; *c*) a törvény határozatainak megtartása az okiratban bizonyittassék (*közj. t. 82. §*). Az utóbbi kellék szempontjából nem szükséges, hogy a közjegyző ezen határozatok megtartását a törvény által használt kifejezésekkel bizonyitsa, hanem elég, ha oly szavakkal él, melyekből a kellékek megtartása kétségtelenül kiderül.[8])

A közvégrendelet felvétele eszerint a következőkben áll: *a*) az örökhagyó végakaratának személyes kinyilvánitásából; *b*) az okirat felolvasásából; *c*) a közjegyzőnek a félhez intézett kérdéséből, hogy az okirat tartalma az ő akaratának megfelel-e?; *d*) az örökhagyónak a kérdésre adott válaszából; *e*) az okirat aláirásából; *f*) mindezeknek az okiratban történt bizonyitásából. Nem elég tehát az okiratnak felolvasása és helybenhagyása; hanem szükséges, hogy az örökhagyó a felolvasást megelőzőleg a közjegyző és a tanuk előtt kijelentse, hogy végakarata miben áll. Ez következik egyrészről abból, hogy a *82. § a*), *b*) és *c*) pontjaiban foglalt kellékek egy elválaszthatlan egészet alkotnak, minélfogva a végakarat kijelentése az ügymenet egyik lényeges alkatrészét képezi; másrészről a törvény azon kijelentéséből, hogy a *82. §*-ban előírt kellékek, a közokiratokra nézve előírt kellékeken *felül* szükségesek. Miután ugyanis a tanuk jelenléte rendszerint csak a felolvasásnál és az aláirásnál kivántatik (*közj. t. 74. §*); ezen szabálylyal szemben

[7]) *Curia* 3494/883: ». . . . a végr. tanuknak a közokirat fejezetében meg nem nevezése nem oly szabálytalanság, mely az okirat érvénytelenségét vonná maga után.« (P. T. IX. 140. l.)

[8]) *Curia* 11622/893: ». . . . mert a közjegyző a végr. fejezetében foglalt azon kijelentésével, h. az előtte megjelent Kesselring Theobald a folyton együtt jelenlevő két ügyleti tanu előtt megalkotott következő végrendeletet: »Ich, Th. K. stb.«, magában az okiratban bizonyitja, h. a végrendelkező előtte és a 2 tanu előtt személyesen jelentette ki végakaratát.« (D. T. uf. XXXVIII. 227. l.) L. ezen kérdésről *Baum Béla:* »A közjegyzői törvények magyarázata« (Budapest 1896) 75. l.

a kivétel abban áll, hogy nekik az ügymenet egész folyama alatt kell jelen lenniök. Az ügymenet pedig ott kezdődik, a hol a közvégrendelet alkotásához szükséges cselekmények sora: a végakarat szóbeli kijelentésénél.[9]) Nincs ezzel kizárva, hogy az örökhagyó a végrendeletről a közjegyzővel tanuk nélkül értekezzék, az okirat felvételét előkészitse vagy a közjegyző által előkészittesse, sőt kész fogalmazványt is hozhat magával a közjegyzőhöz oly célból, hogy annak tartalma az okiratba felvétessék: de a közjegyző és a tanuk előtt azt, a mit végakarata gyanánt az okiratba foglaltatni kiván, élőszóval (vagy a fogalmazványból felolvasva) személyesen ki kell jelentenie. A *82. §* szabályainak megtartása a közokirati minőség kellékét képezi (*68. §*). A kijelentés oly módon tör-

---

[9]) *Curia* 129/885: »..... a közj. t. 82. § egyes pontjai egymással szorosan összefüggnek s egymástól elválaszthatatlanul egy egészet képeznek. Amit abban az *a)* pont rendel, hogy t. i. a végrendelkező személyesen jelentse ki végakaratát a közjegyző előtt: az egyik lényeges mozzanata annak az ügymenetnek, melynek egész folyama alatt kell h. 2 tanu vagy egy másik közjegyző legyen folyton jelen a *b)* ponthoz képest. Elengedhetlenül szükséges tehát, h. a 2 tanu, illetőleg a másik közjegyző is magától a végrendelkezőtől szerezzen tudomást a kijelentett végakaratról. Igy érti az ügymenet egész folyamát a közj. t. 75. §-a is stb.« Dt. uf. XIV. 202. l. Azonos: *Curia* 8282/892. P. T. XXVI. 93. l.

A szöveg álláspontján van *Grubiczy László:* »A végrendelkezési ügymenet« cimű értekezése a Magy. Igazságügy X. 204—207. ll., továbbá *Plihál Ferencz:* »Miben áll az ügymenet a közvégrendeletek felvételénél« cimű értek. M. Igazs. X. 150—151. ll., ki azonban azon nézetben van, h. az írni és olvasni tudó örökhagyó oly kijelentése alapján, miszerint titkos végr.-et kiván tenni, az okirat felolvasása a közj. t. 74. §-a értelmében mellőzhető.

Bonis Döme: »Miből áll az ügymenet a közvégr.-ek felvételénél« c. értek.-ben Magy. Igazs. VIII. 498—501. ll. azt vitatja, h. a tanuk előtt csak a végr. okirat felolvasása szükséges, ellenben a végakarat kijelentésénél azoknak nem kell jelen lenniök, mert »az ügymenet« csak a felolvasással kezdődik. Hasonlóan *Blum Béla* i. m. 76. l.

Ezt a nézetet elfogadta a *Curia* 5588/890: ».... a 82. §-ban emlitett ügymenet alatt, a dolog természetéhez képest, sőt a 74. § értelmében is, csak az ügylet jogi alkatelemeit képező jogcselekmények értendők, és igy a törvénynek teljesen megfelel az, h. a végr. tételénél az ügyleti tanu a távollétében szerkesztett okirat felolvasásánál és akkor, midőn a végrendelkező arra nyilatkozik és az okiratot aláirásával v. kézjegyével ellátja, jelen van.« (Márkus gyüjt. II. 2576. sz. 291. l.)

tényik, mint a szóbeli végrendelkezésnél, azaz nem az örökhagyóhoz intézett kérdések igenlése vagy megtagadása, hanem az örökhagyó saját előadása által; azonban kérdésekre adott oly feleletek által is, melyekből a végakarat határozottan kiviláglik.

Az örökhagyónak a végrendelkezésről felvett okiratot aláírnia kell *(79. § g)* pont). Ha nem tud vagy nem képes írni, ez az okiratban az akadályozó körülmény megemlitése mellett megjegyzendő, az örökhagyó pedig a tanuk (illetve a másik közjegyző) előtt kézjegyével látja el az okiratot, s az egyik tanu (a másik közjegyző) az örökhagyó nevét írja alá, s magát mint névaláirót nevezi meg. Ha az egyik tanu nem tud, vagy nem képes írni, nevét a másik tanu írja alá, a fenti szabály szerint *(80. §)*. Ezen szabályok elmulasztása az okirat közokirati minőségét elenyészteti (*68. §*).[10]) Ha az örökhagyó még kézjegyével sem képes az okiratot ellátni (mert p. o. teljesen elgyengült, vagy keze megbénult vagy görcs szállja meg), a kézjegyzés elmaradhat és elég, ha a tanuk egyike (a másik közjegyző) az örökhagyó nevét írja, magát mint névirót megnevezvén. Az ellenkező nézet, hogy t. i. a kézjegy elmaradása folytán az okirat közjegyzői minőséggel nem bir, arra vezetne, hogy a közvégrendelet alakjára utalt személyek, ha a fent jelzett állapotba jutnak, végrendeletet egyátalán nem tehetnek, s igy közvetett úton a végrendelkezési képességtől megfosztatnak. Azonban a törvény szándéka nem lehetett a közvégrendelet érvényességét a kézjegyzéstől függővé tenni oly esetben, midőn ez physikailag lehetetlen. A közjegyző által felvett végrendelet, tekintve, hogy az örökhagyó tartalmát személyesen köteles előadni, lényegileg szóbeli végrendelet, s ezen természetén nem tesz változást az, hogy a félnek, ha lehet, a végrendelkezésről felvett okiratot aláírnia kell (a felek a sommás szóbeli eljárásról

---

[10]) *Curia* 3494/883: ». . . . tekintve, h. (a végr.) felvételénél a *közj. t. 80. §* rendelete figyelmen kivül hagyatott, a mennyiben t. i. a végrendelkező nevét nem a tanuk egyike, hanem a végr.-et felvevő birósági tag írta alá, mely tény magával az *F)* a. okirattal teljesen bizonyitva van; az ily egyik lényeges alaki kellékben szűkölködő okirat tehát közokirat erejével nem birván stb.« (P. T. IX. 140. l.)

felvett jegyzőkönyvet is aláírni tartoznak); mert a végrendelkezés lényege a fél személyes kijelentésében áll. Nem lehet már most feltételezni, hogy a törvény épen a legkényesebb végrendelkezési alaknál, a szóbelinél, az annak felvételére kiválóan hivatott bizalmi embert, a közjegyzőt, mellőzni akarta volna, s igy csak elnézésnek tulajdonitható, hogy az itt felhozott esetről nem intézkedett.[11])

Azonban abból, hogy a közjegyző által felvett közvégrendelet lényegileg szóbeli végrendelet, nem következik, hogy az örökhagyó akkor sem köteles azt aláírni, ha írni vagy kézjegyezni tud, vagy hogy a tanuk nem kötelesek azt aláírni. Mert itt szóbeli végrendelkezésről felvett közjegyzői okiratról van szó, melynek felvételénél tehát az utóbbiakra előírt kellékek megtartandók (*82. §:* »a közj. okiratokra előírt kellékeken felül«), s ugyanazért az okirat felolvasása nem mellőzhető (*79. § d)* pont). Ebből folyólag, ha az örökhagyó meghal, mielőtt az örökhagyónak (ha írni tud), a közjegyzőnek, a tanuknak aláírása, vagy a felolvasás végbement, és egyátalán a *82. §* kellékei teljesittettek: a közvégrendelet létre nem jöttnek veendő, s esetleg csak mint szóbeli magánvégrendelet tartható fen.[12])

6. Oly siketnek, a ki olvasni tud, az okiratot magának kell olvasnia és egyszersmind kijelentenie, hogy azt olvasta és akaratával megegyezőnek találta. E nyilatkozat az okiratban az aláirás előtt megjegyzendő. Ha a siket nem tud olvasni, a tanukon felül még egy, a siket bizalmát biró személy hivatik meg, a kinek jelbeszédét a siket megérti. A siketnek ezen jelbeszédben való jártasságáról a közjegyző magának meggyőződést szerezni tartozik oly kisérletek által,

---

[11]) V. ö. *Rupp:* »A közjegyz. törv. magyarázata« (Bpest 1875) 124., 132., 133. ll., *Grubiczy:* »Közj. iratmintatár« (Bpest 1875) 43., 44. ll. A szöveg álláspontján van az osztr. közj. törv. 68. § *g)* pontja és különösen a bajor törv. 60. §-a (melyből a mi törv. a szakaszt átvette, l. *Rupp* i. h.).

[12]) V. ö. *Grubiczy:* Iratmintatár 67., 68. ll. Ellenkező nézeten *Rupp* i. m. 133. l., ki azt vitatja, h. a közj. által felvett végr.-nek szóbeli jellegénél fogva az aláirások és a felolvasás nem szükséges, hanem csak célszerű lévén, a félnek közbejött halála folytán való elmaradás esetén a közvégrendelet érvényesen létrejött.

melyek nem a fenforgó ügy tárgyaira vonatkoznak, s hogy ez megtörtént, az a jegyzőkönyben felemlitendő (*közj. t. 76. §*).

Ha az örökhagyó néma vagy siketnéma: a jelbeszédben jártas bizalmi személy mindig meghivandó. Ha az örökhagyó írni-olvasni tud, az iratot magának kell olvasnia, s egyszersmind bizonyitania, hogy olvasta és akaratával megegyezőnek találta. Ha írni-olvasni nem tud, a jelbeszédben jártas két bizalmi személy hivandó meg (*közj. t. 77. §*).

Ha az örökhagyó egyikét sem érti azon nyelveknek, melyeken a közjegyző az okiratot felvenni jogositva van, a közjegyző hites tolmács meghivása mellett, az okiratot magyar nyelven veszi fel (*közj. t. 78. §*). A közjegyző jogositva van tolmács alkalmazása nélkül is, magyar nyelven felvenni az okiratot oly örökhagyóval, a ki a magyar nyelvet nem érti, ha a közjegyző az örökhagyó által értett nyelven okiratot fölvenni jogositva van. Ily esetben azonban a közjegyző az okirat záradékában, jogositványára való hivatkozással, az okiratnak az örökhagyó által értett nyelven történt megmagyarázását bizonyitani tartozik (*közj. novella 26. §*). A *76.*, *77.*, *78.* és a *nov. 26. §§* rendelkezései a *68. §* sanctiója alatt állanak. Ha tolmács alkalmaztatik, a dolog természete magával hozza, hogy a két ügyleti tanu vagy a másik közjegyző csak olyan lehet, ki úgy az örökhagyó nyelvét, mint pedig a magyar nyelvet érti, mert különben a tolmács volna az egyedüli hitelesitő személy, a mi az ügylet közhitelességét a végrendeletet felvevő közjegyző közbenjárása dacára meg nem állapithatná.[13])

A tanukat kizáró okok a tolmácsra is kiterjednek (*közj. t. 78. §*); a bizalmi személyekre azonban csak a mennyiben a *72. § e)* pontjában (l. fent 4. pont) foglalt okok fen nem forognak (*közj. t. 76. §*).

7. A közvégrendelet felvételétől megkülönböztetendő az irásbeli végrendeletnek közvégrendeleti minőséggel való felruházása. Ha ugyanis nyilt irásbeli végrendelet készen nyujtatik át a közjegyzőnek a végből, hogy az közokirat minőségével

---

[13]) *Rupp* i. m. 120. l.

ruháztassék fel, a közjegyzői okiratokra nézve előszabott kellékeken felül a következők tartandók meg: *a*) a végrendelet csak olyan féltől fogadtatik el, a ki az okirat nyelvén írni-olvasni tud, s az okiratot sajátkezűleg aláírta, — miről a közjegyzőnek meg kell győződnie; *b*) a fél a végrendeletet személyesen köteles átadni, két tanu vagy egy másik közjegyző jelenlétében s azon világos kijelentéssel, hogy az, az ő végakaratát foglalja magában; *c*) az egész ügymenetről jegyzőkönyv vétetik fel, melyhez az átadott végrendelet melléklendô, annak megjegyzése mellett, hogy az itt előírt kellékek teljesittettek (*közj. t. 83. §*). Mig e szerint a közvégrendelet felvételénél a közjegyző foglalja irásba azt, a mit az örökhagyó előzetesen szóval kijelentett: itt a fél előzetesen irásba foglalt végrendeletet nyujt át a közjegyzőnek (irásbeli közvégrendelet ellentétben a *82. §* szerinti szóbeli végr.-tel);[14]) mig továbbá zárt irásbeli végrendelet átnyujtása esetén szükséges, hogy az okirat a törvényben előírt kellékekkel birjon (*1876: XVI. t.-c. 23. §*), mert az a letétel dacára magánvégrendelet marad, nyilt végrendelet átadása esetén csak az szükséges, hogy az örökhagyó azt sajátkezűleg aláírta legyen, a magánvégrendelet egyéb kellékei azonban nem kivántatnak meg, mert a közjegyző a közokirat kellékeivel látja el.[15]) A törvény nem mondja ugyan, hogy a tanuknak az átadásnál együttesen jelen kell lenniök; de ez következik egyrészről a magánvégrendeletek alkotásának és a közvégrendeletek felvételének (*82. §*) szabályaiból vont joghasonlatosságból, és másrészről a dolog természetéből, mert az átadás ténye csak egyszer, tehát a tanuk együttes jelenlétében történhetik.[16]) A közjegyző az átvételről a félnek elismervényt ad s a végrendeletet biztos helyen megőrzi. A fél azonban a végrendeletet azonnal is

[14]) V. ö. *Grubiczy:* Iratmintatár 67. l.

[15]) *Curia* 2649/885: »tek., h. az örökhagyó írott végr.-ét nyiltan nyujtotta át a közjegyzőnek a végre, h. az közokirat minőségével ruháztassék fel, és a közj. azon alkalommal mindenekben a 83. §-nak megfelelően járt el; miután az által az átnyujtott magánvégrendeletnek hiányai pótolva lettek, s immár közvégr.-nek kell azt tekinteni az *1876: XVI. t.-c. 21. §*-a értelmében, nem ezen törvénynek 23. §-a alkalmazandó.« (P. T. X. 100. l.)

[16]) V. ö. *Rupp* i. m. 138. l.

magával viheti. Ha később kivánja annak visszaadását, ez csakis saját, vagy az e célra külön hiteles meghatalmazványnyal ellátott megbizottjának kivánságára teljesithető. A visszaadásról jegyzőkönyv vétetik fel. A végrendelet a visszaadás által nem veszti el közjegyzői okirat minőségét, ha az változatlanul és sértetlenül fentartatik; azért erről a közjegyző a visszaadás alkalmával a végrendelkezőt felvilágositani s a visszaadásról felvett közjegyzői okiratban ennek teljesitését megemliteni köteles (*közj. t. 84. §*). Ha a fél a végrendeletet azonnal magához veszi, ez az átadásról felvett jegyzőkönyvben folytatólagosan felemlitendő. Ha később veszi vissza, a közjegyző hiteles másolatot tart vissza (*közj. t. 135. §*), a mi a visszavett végrendelet felcserélése vagy hamisitása ellen némi biztositékot nyujt.[17])

8. A ki közvégrendeletre hivatkozik, csak azt tartozik bizonyitani, hogy az okirat a szabályszerű kellékekkel el van látva; miután pedig ezt maga az okirat bizonyitja, a bizonyitási teher minden irányban a végrendelet érvényességét megtámadó felet terheli. A közvégrendelet ugyanis teljes bizonyitó erővel birván az okirat valódisága és az abban a közjegyző által illetőségi körén belül tanusitott tények (a kellékek megtartása, a tett nyilatkozatok megtörténte) tekintetében (*1868: LIV. t.-c. 165. §*); az ellenfelet terheli annak bizonyitása, hogy az okirat hamis vagy meghamisittatott (a mi azonban sikerre való kilátással többnyire csak akkor fog birni, ha a közokirati minőséggel felruházott végrendelet az örökhagyónak vagy meghatalmazottjának visszaadatott), továbbá annak bizonyitása, hogy a közokiratban tanusitott tények valótlanok. Bizonyitékul az ügyleti tanuk is felhívhatók, mert ők a közjegyző mellett, az ő tényeinek tanusitása végett működnek közre, és a második közjegyző is, mert ő csak mint különösen qualifikált tanu volt jelen.[18]) Más

---

[17]) V. ö. *Grubiczy:* Iratmintatár 75. l.

[18]) Ellenkező értelemben *Curia* 8282/892: »Az ekként kiállitott végrendelettel szemben nem birhat súlylyal az a körülmény, h. K. L. és P. J. ügyleti tanuk azt vallották, h. ők a végrendelkező akaratának kijelentésénél nem, hanem csak a végr. utolsó részének tollbamondásánál stb. voltak jelen . . . . tekintve, h. a közokirat tartalmának hamissága az annak alkotásában részt vett tanuk vallomásával nem bizonyitható stb.« (P. T. XXVI. 92. l.)

kérdés persze, hogy a közokiraton látható aláirásukkal szemben, az annak tartalmával ellenkező vallomásuknak mily súlyt tulajdonit a biró.

A közvégrendelet tartalmának valódisága tekintetében is az azt megtámadó felet terheli a bizonyitás. De ez már nem a közokirati minőség folyománya, mert hasonló teher a magánvégrendelet ellen fellépőre is nehezedik, igy p. o. az örökhagyó személyazonossága, épelméjűsége, akaratának valódisága stb. elleni kifogás bizonyitása.

V. Külföldön alkotott végrendeletek.

62. §.

Az *1876: XVI. t.-c. 34.* §-a szerint: »A külföldön tett végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kellékek tekintetében akkor is érvényesek, ha azon ország jogszabályainak, melyben keletkeztek, megfelelnek.«

A szakasz ismétli a jogszabályt, melyet már az *1729: XXIV. t.-c. 10. §*-a törvénybe iktatott.[1]) Az utóbbi törvény azonban nyitva hagyta a kérdést, vajjon az illető helynek alaki szabályai kötelezőleg alkalmazandók, vagy pedig vagylagosan alkalmazhatók-e. A »locus regit actum« elve, melyet a jogszokás már a 16. században általánosan elfogadott, alapját abban a megfontolásban leli, hogy a jogügylet létrejöttének helyén gyakran nehéz azon helynek törvényeit, hol a jogügylet hatását nyilvánitani hivatva lesz, megtudni, s ha megtudhatók, alkalmazni. Sőt ez utóbbi néha lehetetlen is, igy p. o. ha magyar honos, néma létére, Poroszországban közvégrendeletet kiván alkotni, csak biróság előtt teheti, holott törvényünk szerint a biró csak a közjegyző akadályoztatása esetén járhat el, és a közjegyzői törvény szabályait köteles szem előtt tartani, mig Poroszországban egészen más

---

Hasonlóan *Curia* 5588/890 (a *bp. t.* it. ind. hh.), bár hozzá teszi, h. »azt pedig, h. a végr. tételénél az ügyl. tanuk ... . jelen voltak, B. B. tanu vallomása is bizonyitja.« (Ügyv. L. 1891. évi 22. sz.)

[1]) Hasonlóan az *1868 : LIV. t.-c. 180. §*: »az okirat alaki kellékei azon hely törvényei szerint itélendők meg, a hol az okirat kelt.«

szabályok vannak érvényben. Hozzájárul, hogy a formák, azok kezelésében járatlan népesség közt többnyire hiányosan alkalmaztatnak. Az érintett jogelv tehát kedvezményt és könyebbitést képezvén, nem bir parancsoló szabály (lex cogens) természetével, hanem vagylagosan alkalmazható: az örökhagyó jogában áll, az illető helynek, vagy pedig hazai törvényünk alaki kellékei szerint végrendelkezni (a végrendelet »akkor is« érvényes, ha stb.).[2]

A törvény nem tesz különbséget, akár ingók, akár ingatlanok, akár mindkettőről intézkedik a végrendelet. Az ingatlanok rendszerint a lex rei sitae alá esnek ugyan, de itt nem mint egyediségek, hanem az egy jogi egységet képező (cselekvő) hagyatéki vagyon alkatrésze gyanánt jelentkeznek.[3]

A küllföldön tett végrendelet érvényben marad, habár az örökhagyó hazatért, és érvényes akkor is, ha az örökhagyó pusztán az ottani törvények szerinti végrendelkezés végett ment külföldre (a határszélen lakó ember p. o. Ausztriába megy át, hogy az ott érvényes polg. törvénykönyv szerint tanuk nélkül tehessen végrendeletet). A locus regit actum elvével szemben ugyanis nem hozható fel az, hogy a törvény kedvezménye a törvény kijátszására (in fraudem legis) fel nem használható;[4]) mert valamely jogügylet létesitése végett szabadon választhatván a helyet, mely nekünk arra

---

[2]) V. ö. *Savigny:* System III. 358., 359. ll., *Windscheid:* Pand. I. 95. l., *Brocher:* »Droit internat. privé« (Paris 1882) 135. l.; »Nincs ok, úgymond *Modestinus*, vagy méltányos körültekintés, mely megengedné, h. azt, a mi az emberek javára hozatott be, keményebb magyarázat által, hasznuk ellenére, a szigorúságig vigyük« (l. 25. D. de legibus 1, 3). Ellenkező nézeten van *Laurent:* »Droit civil international« (Paris 1880) II. 444—446. ll., mert a felek nem jelölhetik ki a törvényt, mely a jogügyletre alkalmazandó legyen. *Asser:* »Droit internat. privé« (németalföldi nyelvből franciára ford. *Rivier*, Paris 1884) 64., 65. ll. elismeri, h. a szövegben előadott álláspont az uralkodó, de elvileg helyesli *Laurent* véleményét.

[3]) *Szántó Mihály:* »Nemzetközi magánjog« (Bpest 1893) 223. l.

[4]) *Szántó* i. m. 225. l., *Asser-Rivier* i. m. 62. l. Ellenkező nézeten van *Laurent* i. m. 432. l., mert minden, a mit a törvény kijátszására tesznek, semmis.

legalkalmasabbnak látszik, a törvény kijátszásáról itt tulajdonképen szó sincsen (másként áll, ha valamely hazai tiltó törvény bizonyos jogügyleti alaknak a külföldön való igénybevételét is megtiltja).

A *34.* § csak annyiban alkalmazható, a mennyiben a végrendelet külső alakja, vagyis az jön szóba, hogy az örökhagyó által választott alakban az illető helyen lehet-e végrendelkezni, és hogy az ezen alakhoz szükséges kellékek megtartattak-e. De nem alkalmazható, ha bizonyos alak hazai törvényünk szerint érvényességi kelléket képez; mert ez már a jogügylet lényegére tartozik.[5]) Áll ez különösen azon kérdés tekintetében, vajjon a végrendelkező köteles-e a közvégrendelet, vagy jogositva van-e a magánvégrendelet alakját választani. Törvényünk a 18. éven alóli kiskorúakat, a némákat és siketnémákat az előbbi formára szoritván, azt az illető személyek érdekének szempontjából írja elő, és ezzel személyes képességöket korlátozza; ily korlátozás pedig a külföldön is gyakorolja hatását.

---

[5]) Ez a kérdés vitás. A szöveg álláspontját egy a genuai főtörvényszék által 1891. aug. 4-én (hasonló értelemben) eldöntött jogeset alkalmából közzétett és az irók többségének nézetére támaszkodó jogvéleményben védi *Scrafini* pisai tanár (Memoria in favore di S. G. H., Pisa 1891, 30. l.). Az ellenkező nézetet vitatja *Fusinato* pisai tanár, ugyanazon jogesetről adott véleményében, és szintén hivatkozva egy ily értelemben hozott itéletre (Orleans 1859. aug. 4-én); azt vitatván, h. ez első sorban az alaki érvényesség kérdése, s ha a személyes képesség figyelembe jön is, mérvadó mégis azon törvény, melynek területén a végr. létrejött, és mely a szem. képességet elismeri (Della validità del testam. olografo stb. Castello 1892, 14. l.). A per egy hollandi örökhagyó végr.-e körül forgott; a hollandi törvény pedig megtiltja, hogy a hollandi külföldön önkezű végr.-et tegyen. L. a Zeitschrift für internat. Privatrecht II. 178. és 541. ll. (a honnan a fenti adatokat meritjük). Számos hasonló jogesetet közöl ezen folyóirat I. 225. l., 229. l., 603. l., 612. l., II. 461. l., továbbá a Journal du droit internat. privé XII. 120. l., XIV. 495. l., 756. l., 621. l. A német Reichsgericht (egy kötelmi jogi esetben) kimondta, h. ha a külföldi törvény a jogügylet érvényességét csakis bizonyos alaktól teszi függővé: az a körülmény, h. az illető személy a hazai törvény szerint a jogügyletre képességgel nem birt, a hazai biró által figyelembe nem vehető; mert az, h. a hazai törvény a cselekvési képességet korlátozni akarta, a külföldi törvénynek mint alaki szabálynak alkalmazhatóságát nem érinti. (Entscheid. d. Reichsgerichts IX. 176. l.)

A végrendeletek megmásitása.

63. §.

1. Az örökhagyó, végrendeletét egészben vagy részben mindvégig szabadon megmásithatja.[1]) Nem áll ennek ellenében oly kijelentése, hogy végrendeletének jövendőbeli visszavonása érvénytelen legyen, vagy csak akkor legyen érvényes, ha bizonyos meghatározott alakban történik (clausula derogatoria), mert az örökhagyó önmaga iránt jogi kötelezettséget nem vállalhat.[2]) Másként áll, ha az örökhagyó arról, hogy végakaratát megmásithassa, szerződésileg lemondott; ily szerződés öröklési szerződésnek tekintendő, és érvényes, ha ez utóbbinak kellékeivel bir.[3])

A végrendetet megmásitható: *a*) visszavonás, és pedig: *α*) kifejezett, *β*) hallgatag visszavonás által; *b*) uj végrendelet alkotása; *c*) a közjegyzőnél letett magánvégrendelet visszavétele által (ez utóbbit az 57. §-ban tárgyaltuk).

2. A végrendelet kifejezett visszavonása, uj végrendelet alkotásával egy tekintet alá esik. A különbség az, hogy az örök-

[1]) V. ö. *Frank* i. m. 456. l., *Zlinszky:* M. Mjog 736. l., a fent a 29. § 1. jegyzet alatt idézetteket, és *Huszty* I. 32, 18: »Az örökhagyó végr.-ét akkor is visszahúzhatja, ha esküvel megerősité, h. vissza nem vonja«; valamint *Lassalle:* System d. erw. Rechte I. 474. l.: ha a végr. vissza nem vonatott, a halált úgy kell tekintenünk, mint a végr.-nek az élet utolsó pillanatában való megerősitését.

[2]) *Herczegh* tanitása, h. érvénytelenitő záradék esetén a későbbi végr. csak akkor érvényes, ha ez utóbbi a korábbi végr.-ben foglalt záradékot kifejezetten visszavonja (Csal. és örökl. jog 212. l.), megegyezik az osztr. ptkv. 716. §-ával, de sem törvényeinkben, sem birói gyakorlatunkban támpontot nem talál. Ezen intézkedésnek, melynek helyességét az osztrák irók is kétségbe vonják, meghonositása annál viszásabb lenne, mert az örökhagyó, különösen, ha hosszabb idő előtt tette a záradékkal ellátott végr.-et, a záradékról könnyen megfeledkezhetik, s igy ez utóbbi a valódi végakarat érvényrejutását (a mi tulajdonképeni célja) nem h. biztositaná, hanem inkább megakadályozná. V. ö. a magy. javasl. indok. 131. l. és *Unger:* Erbrecht 107. l. 5. jegyz.

[3]) *Legf. itélőszék* 1919/874: »tek., h. a férj halála után alperes a *C*) a. egyezségben magát felp.-ek irányában a végr. fentartására kötelezte; . . tek., h. az *A*) a. közös végr. azon intézkedése, h. a tanyai 2 fertály szőlő felp.-eknek hagyományoztatott, a *C*) a. egyezség által örökségi szerződés természetét és hatályát nyerte el stb.« (Dt. rf. XIV. 25. l.)

hagyó ott positiv intézkedést tévén, meghatározza, hogy vagyonával mi történjék; itt pedig negative rendelkezvén, kijelenti, hogy az, a mit végakaratában elrendelt, meg ne történjék. De a visszavonás épen úgy belényul a hagyaték jogi sorsába, mint a végrendelet, és pedig akár igenleges, akár nemleges végrendeletre, és akár az egész végrendeletre, akár annak egyes intézkedésére (örökös-nevezés, kitagadás, helyettesités, hagyomány, feltétel stb.) vonatkozzék. Ebből folyólag a visszavonáshoz ugyanazon kellékek kivántatnak, mint a végrendelet alkotásához.

Szükséges tehát, hogy az örökhagyó a visszavonás időpontjában végrendelkezési képességgel birjon; mert ha p. o. elmebeteg lett, gondnoka, valamint helyette végrendeletet nem tehet, úgy a visszavonás által sem változtathatja meg az örökhagyó által már megállapitott öröklési rendet; szükséges, hogy akarata komoly, határozott és tévedéstől ment legyen, mert különben nem nyujt biztositékot arra, hogy az örökhagyó most már valóban nem akarja azt, a mit korábban elrendelt. E szerint nem jön figyelembe a visszavonás, mely p. o. úgy szól, hogy a végrendelet hatálya függőben maradjon; mert itt a visszavonásra irányuló akarat határozatlan, holott a végrendelet alkotására irányuló akarat határozott volt, s igy a visszavonási akarat határozatlansága csak a visszavonás hatályát gyengiti, de az attól függetlenül létrejött végrendeleti jogügyletet nem érinti.[4]) Nincs hatálya a visszavonásnak akkor sem, ha p. o. az örökhagyó azon téves feltevésén alapul, hogy a visszavont végrendeletben kijelölt örökös meghalt, vagy azon tévedésén, hogy a visszavonás folytán feléled egy a visszavontnál korábban tett végrendelet, ez utóbbi azonban alaki kellékek hiánya miatt, vagy más okból érvénytelen. A visszavonást és annak érvényességét annak kell bizonyitania, a ki arra hivatkozik, mert az akarat megmásitása nem vélelmeztetvén, a végrendeletre támaszkodó félnek nem kell kimutatnia, hogy az vissza nem vonatott.

A visszavonás alaki kellékeiről az *1876: XVI. t.-c. 35. §*-a intézkedik: »A végrendeletek és halálesetre szóló, de visszavonható ajándékozások szó- vagy irásbeli visszahuzásának

---

[4]) V. ö. *Kohler:* Ademtion d. Legate a Zeitschrift f. Priv. u. öff. R. VII. 728. l.

érvényességéhez ugyanazon alaki kellékek kivántatnak meg, melyek azok megtételére megszabva vannak.« A visszavonásra választott alak független attól az alaktól, melyben a visszavont végrendelet tétetett; minélfogva közvégrendelet magánvégrendelet alakjában és viszont, irásbeli végrendelet szóbeli alakban és viszont, rendes alakban tett végrendelet kiváltságos alakban és viszont visszavonható; a kiváltságos alak azonban csak a törvényes előfeltételek esetén vehető igénybe. Az ilyen vagy a szóbeli alakban tett visszavonás a törvényes határidő beálltával hatályát veszti; mert különben az a viszásság állana elő, hogy a kiváltságos vagy szóbeli végrendelet hatálya idő tekintetében korlátozva, van az ily végrendeletben foglalt visszavonás hatálya azonban fenmarad; már pedig a kiváltságos, vagy a szóbeli végrendelet hatályának megszüntével megdől minden, a mit a végrendelet magában foglalt, és pedig az örökhagyó akaratánál fogva; mert feltehető, hogy a határidőt szándékosan hagyta uj végintézkedés alkotása nélkül lefolyni.[5]) A ki csak közvégrendeletet tehet, a visszavonást is csak ily alakban eszközölheti.

A közokiratban való visszavonásnál a közvégrendeletek alkotására fenálló szabályok irányadók. Ha a visszavont végrendelet ugyanazon közjegyző előtt vétetett fel, a visszavonás az eredetilcg felvett közjegyzői okiraton, és ha átadott irásbeli végrendeletre vonatkozik, ezen végrendeleten jegyzendő fel (*közj. t. 86. §*). Ha a visszavont közvégrendelet más közjegyzőnél van letéve, a közjegyző ez utóbbit a visszavonásról értesiti.[6])

Ha az örökhagyó a visszavonást visszavonja, a visszavont végintézkedés ismét hatályba lép; mert a visszavonás által a végrendelet nem semmisül meg, csak hatályosságának áll útjában a visszavonás, a mennyiben az az örökhagyó

---

[5]) Ellenkező nézeten van *Zlinszky* i. m. 737. l., *Unger:* Erbrecht 109. l. (abból indulván ki, h. az érvényes visszavonás, hatását azonnal nyilvánitja; azonban l. ezzel szemben a szövegünk jelen pontjának utolsó bekezdésében mondottakat), és a magyar jav. 252. §. A szöveg álláspontján van a német jav. indokolása V. 298. l., *Siebenhaar:* Commentar III. 314. l. (a szász ptkv. 2217. §-hoz) és a hesseni jav. indokolása 120. l.

[6]) *Rupp:* Közjegyzői törv. magyarázata 142. l.

halálakor még érvényben van; ha tehát az örökhagyó a visszavonási nyilatkozatot mellőzte, ez utóbbi a végrendelet érvényre-jutását többé nem akadályozza. Ez az álláspont megfelel az örökhagyó valószinű akaratának, a ki nem kényszerithető arra, hogy előbbi intézkedését, a mennyiben fentartani akarja, uj végrendelet alkotása által ismételje.[7]) De miután ezek szerint azon kérdés, vajjon a végrendeletet fentartani kivánja-e, az örökhagyó akaratának magyarázatára tartozik; törvényes vélelem hiányában a biró csak az öszszerű esetben fenforgó körülmények figyelembe vételével döntheti el, hogy a végrendelet hatályban maradt-e vagy sem. A visszavonás kifejezett visszavonásának szintén a végrendelet kellékeivel kell birnia.

3. A végrendelet hallgatag visszavontnak tekintendő, ha az örökhagyó a végrendeleti okirattal oly módon bánik el, mint irásos nyilatkozatok megszüntetése végett elbánni szokás. Ide számitandó az okirat megsemmisitése, elszakitása, elégetése stb., úgyszintén tartalmának kitörlése, kivakarása, kigyűrűzése stb., vagy valamely lényeges kellék megsemmisitése (az aláirások vagy a keltezés kitörlése, a pecsét leszakitása, a zsinór szétvágása stb.). Vajjon a visszavonási szándékra következtetést lehet-e vonni abból, hogy az irás (aláirás) kitörülve van, de nincs olvashatlanná téve,[8]) s az első első esetben, vajjon elég-e a tintával irt végrendeletnek rajzónnal való kitörlése [9]) vagy átirása (kigyűrűzése), az eset körülményeitől függ. Egyes rendelkezés megsemmisitése stb.

---

[7]) V. ö. *Windscheid:* Pand. III. 107. l., *Sirey-Gilbert:* Codes annotés I. 465. l. 21—25. tétel, *Zachariä:* Franz. Civilr. IV. 445. l. Ellenkező nézeten *Kövy* i. m. 209. l., *Kallós:* Alapelvek 144. l., *Pacifici-Mazzoni* i. m. IV. 343. l., *Borsari* i. m. 874. l., német terv. ind. V. 299 l.

[8]) *Zlinszky* i. h. azt kivánja, h. az irás olvashatlan legyen, úgyszintén *Herczegh* 213. l.; *Nánásy* szerint ez, úgy látszik, nem szükséges: »ha szántszándékkal holmit bele irkál-firkál.« Magyar jav. 245. §: »ha . . . az irást kitörli, vagy bármi »más« módon olvashatlanná teszi.« Felfogásunk szerint a biró a kérdést csak az öszszerű eset körülményei szerint itélheti meg.

[9]) Hasonló szempontból indult ki *legfőbb itélőszék* 960/881. (a *bp. tábla* it. ind. hh.): »a váltó hátán előforduló első üres hátirat tekintettel a többi (tentával áthúzott) forgatmányok megsemmisitési módjára, a váltó hátán észlelhető irónvonás által megsemmisitettnek nem tekinthető.« (Dt. uf. I. 137. l.)

a végrendelet többi intézkedéseit, feltéve, hogy azok a megsemmisitett részek nélkül is megállanak, nem érinti.[10]) Ha tehát az örökhagyó p. o. az összes örökös-nevezeséket kitörülte, a többi rendelkezések, névszerint a hagyományok azért érvényben maradnak, és a törvényes örökösök által kifizetendők.

Visszavontnak tekintendő a most részletezett cselekmények valamelyike által a közokirat erejére emelt végrendelet is; de a szóbeli végrendeletről tett feljegyzés vagy a hiteles kiadvány megsemmisitése, mely a közjegyző által felvett végrendeletről kiadatott, nem tekinthető visszavonásnak, mert itt a végrendelet a szóbeli kijelentésben áll.

Ha a végrendelet több példányban lett kiállitva, a viszszavonási szándékot nem lehet feltenni, ha a példányok egyike fenmaradt[11]); mert egyéb irásbeli nyilatkozatok megszüntetésénél is szokás a kiállitott összes példányok megsemmisitése.

A végrendelet visszavontnak csak akkor tekinthető, ha az örökhagyó oly állapotban volt, hogy a visszavonást érvényesen tehette, vagyis ha akkor végrendelkezési képességgel birt, és ha az illető cselekményt szándékosan és a visszavonás célzatával követte el. Nem tesz különbséget, akár ő maga, akár megbizásából vagy utólagos jóváhagyása mellett más cselekedett; a megbizás vagy jóváhagyás fenforgása és értelmezése azonban ismét az öszszerű eset kérdése (lehet, hogy a megbizást visszavonta, de késõn; vagy hogy a megbizás nélküli megsemmisitéshez hallgatott, a minek értelme ép oly kétes, mint a megsemmisitésnek kifejezett jóváhagyás nélküli megbocsátása; vagy hogy az illető a kijelöltnél több intézkedést törült ki stb).

A végrendelet megsemmisitése folytán az örökhagyónak korábban tett végrendelete ismét hatályba lép.[12])

---

[10]) Bő kazuisztikát tartalmaz e részben a l. 2., 3. D. de his quae in test. 28., 4.

[11]) *Hétszem. tábla* 22068/866 Jogt. K. 1867. 16. sz. 228 tétel (az osztr. ptkv. szerint elbirálandó esetről volt szó, de az itélet általános elvi jelentőséggel bir.

[12]) *Herczegh* azon megkülömböztetése, h. a későbbi végr. visszahuzása esetén a korábbi irásbeli végr. ujra erőre kap; ellenben a szóbeli korábbi rendelkezés a későbbinek visszahuzása által föl nem éled (Csal. és örökl. j. 213. l. 5. jegyzet), szintén az osztr. ptkvnek egy különlegessége (723. §), melyet jogunk

4. A végrendelet megmásitható uj végrendelet alkotása által. Azonban kérdés, vajjon maga azon tény, hogy az örökhagyó uj végrendeletet alkotott, megszünteti-e a korábbinak hatályát, vagy pedig a korábbi végrendelet megmásitottnak csak annyiban tekinthető-e, a mennyiben az uj végrendelettel ellenkezik. A kérdés megoldása az örökhagyó akaratának magyarázatától függ, s ez a másodsorban emlitett álláspontot támogatja.[18]) Uj végrendelet tétele ugyanis egymagában ép oly kevéssé vezethető vissza az örökhagyó azon szándékára, miszerint előbbi intézkedését félretenni kivánja, valamint hogy végrendelet alkotása esetén nem teszszük fel, hogy az örökhagyó a törvényes öröklést a hagyaték azon részében is kizárni akarta, melyről a végrendelet nem intézkedik. A mint a törvényes öröklés helyt foglalhat végrendelet, úgy a régibb végrendelet megállhat uj végrendelet mellett. A végrendeletekről azt szokták mondani, hogy a hagyatékra

---

nem ismer. Ausztriában a rendelkezés némi indokkal bir, a mennyiben abból indul ki, h. az örökhagyó a szóbeli végrendeletről könnyen megfeledkezhetvén, feltehető, h. azt nem akarta ujra érvényre emelni, és ott a megfeledkezés lehetősége könnyebben fen is forog, mert a szóbeli végr. hatálya idő tekintetében korlátozva nincs. Nálunk azonban a hatály csak 3 hóra terjedvén, az ily végrendeletre nézve teendő kivétel nem indokolható, egészen eltekintve attól, h. tételes intézkedés hiányában azt megállapitani alig lehet.

[18]) Ellenkező értelemben *Curia* 5673/885 : »jelen peres kérdés, a mennyiben a fiókvégr. a végr.-nek intézkedéseit nem tartotta fen, s ezektől eltért: az utóbb kelt végr., mint későbbi önálló végintézkedés alapján birálandó el.« (Dt. uf. XIV. 119. l.)

Nánásy (Testamentom 429. l.) szerint az uj végrendelet az elsőt elrontja; hasonlóan *Huszty* II. 43, 7.; *Kövy* 209. l.; *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 212. l.

A szöveg nézetét vallja *Frank* i. m.456. l.; *Kelemen* i. m. III. 347. l.; *Zlinszky:* M. Mjog 737. l. a ki a nézetével ellenkező gyakorlatot konstatálja); a magyar jav. 248., 249. §, a német ptkv. terv. 1936. §, a szász ptkv. 2216. §, a hesseni jav. 181. l., a code civil 1036. l. A római jog a korábbi végrendeletet már az uj végr. tétele által is megszüntnek tekinti (*Windscheid:* Pand. III. 106. l.), a mi a »nemo pro parte testatus, pro parte int. decedere potest« elvének következménye. Ezt a jogrendszert követik oly törvényhozások is, melyek a most emlitett elvet nem recipiálták, igy az osztr. ptkv. 713. §, és részben a porosz Landrecht I. r. 12. c. 572. §, habár ez utóbbi a »nemo cum pluribus testamentis decedere potest« elvét (az előbb felhozott elv folyományát) kifejezetten mellőzi. (*Förster-Eccius:* Pr. Priv.-R. IV. 466. l., *Dernburg:* Pr. Priv.-R. III. 468. l.)

vonatkozólag törvény erejével birnak; már pedig a régi törvény is hatályban marad, a mennyiben a hozott uj törvény meg nem változtatja.

E szerint az uj végrendelet tartalma határoz a fölött, hogy a korábbi végrendelet figyelembe jön-e még és menynyiben, s itt következő eseteket különböztetünk meg: *a*) mind a régi, mind az uj végrendelet az egész hagyatékról intézkedik: nyilvánvaló, hogy csak az utóbbi bir hatálylyal; *b*) a korábbi végrendeletben két vagy több személy részek megnevezése nélkül van örökösül nevezve, a későbbiben (más személyek) szintén: a döntés ugyanaz, mint *a*) alatt, mert az örökösök mindkét végrendeletben az egész hagyatékra kijelölteknek veendők. Másként áll, ha a későbbi végrendelet a korábbit kifejezetten fentartja; itt mind a két végrendeletben nevezett örökösök úgy tekintendők, mintha egy és ugyanazon végrendeletben neveztettek volna, és egyenlő részeket kapnak (az első végrendeletben Pál és Gyula jelöltetett ki, a másodikban Klára; mindenik az örökség $^1/_3$ részét nyeri el); *c*) mind a régi, mind az uj végrendelet csak részben intézkedik a hagyatékról, de együttvéve teljesen kimeritik: megáll mind a két végrendelet (a törvényes örökösök tehát nem kapnak semmit); *d*) a régi és az uj végrendelet együttvéve sem meritik ki az örökséget: a mi a két végrendeletben nyujtott részesitések után fenmarad, a törvényes örökösöké; *e*) a régi végrendelet az egész hagyatékot kimeriti, az uj végrendelet csak részben intézkedik (egyes hányadokat vagy hagyatéki tárgyakat adományoz): a korábbi végrendelet csak annyiban birván hatálylyal, a menynyiben a későbbi meg nem változtatta, az ez utóbbiban foglalt részesitések egész terjedelemben foganatositandók, a korábbiban foglaltak ellenben aránylagosan leszállitandók, úgy, hogy azok együttvéve a későbbi intézkedés által nem érintett vagyonnal felérjenek; *f*) a korábbi végrendelet részben intézkedett, s az uj is csak részben, de a részesitések együttvéve meghaladják az örökséget: az örökhagyó valószinű akarata értelmében a döntés ugyanaz, mint *e*) alatt. Lehet azonban, hogy a fenforgó körülményekhez képest azt akarta, hogy mind a két végrendeletben tett részesitések aránylago-

san leszállittassanak, sőt az is, hogy csak az uj végrendeletben történt adományok szállittassanak le, a korábbiban foglaltak pedig ne csorbittassanak (ez utóbbihoz persze kifejezett akaratnyilvánitás szükséges, p. o. »az itt elrendeltek csak annyiban jőjjenek figyelembe, a mennyiben a közjegyzőnél letett végrendeletemmel — melynek tartalmára nem emlékszik — nem ellenkeznek«). Ezek az eshetőségek egyébiránt az *e)* alatti eseteknél is előfordulhatnak.[14])

Abból az elvből, hogy maga a végrendelet alkotásának ténye még nem elég a korábbi végrendelet hatálytalanitására, következik, hogy ez utóbbi hatályban marad, ha az uj végrendelet bármely okból érvénytelen vagy hatályba nem lép (mert p. o. az örökös nem akar vagy nem képes örökölni). Az örökhagyónak szándékában állhatott a korábbi végrendeletet megváltoztatni, de szándékának foganatja nem volt; megáll tehát az, a mit érvényesen kijelentett, és megváltoztatni akart, de törvényes módon meg nem másitott; vagy megmásitott ugyan, de utóbb kijelentett akarata nem teljesült. Ugyanezen szempont mérvadó, ha a megmásitó szóbeli vagy kiváltságos végrendelet az érvényességére szabott idő letelte folytán veszti hatályát: a korábbi végrendelet ismét hatályba lép. (l. fent 419. l.)[15])

Miután a korábbi végrendelet az uj végrendelet alkotása által megszüntnek nem vehető és csak annyiban mellőzendő, a mennyiben a későbbi végrendelet figyelembe jön; a korábbi intézkedés ismét hatályba lép, ha a későbbi végrendelet visszavonatott (kivéve, ha a későbbi végrendeletben vagy annak visszavonásakor szintén visszavonatott).[16])

---

[14]) A szövegben tárgyalt eseteket hasonló módon taglalják *Pfaff* és *Hofmann:* Commentar II. 630. l.

[15]) *Zlinszky:* M. Mjog 738. l. abban a nézetben van, hogy ily esetekben az uj végr. nem az örökhagyó akarata, hanem más körülmények folytán válván hatálytalanná, a régi végr. nem éled fel, hanem törvényes öröklésnek van helye. De ezen álláspont következetlen, *Unger*-re (Erbrecht 109. l.) való hivatkozása pedig nem találó. mert ezen iró csak a kiváltságos alakban tett *visszavonást* tartja a határidő lefolyása dacára is érvényben maradónak.

[16]) Hasonlóan a magyar jav. 251. §-a

Közös végrendeletek.

64. §.

1. Egy végrendeletbe rendszerint csak egy személy végakarata foglalható. Kivételnek van helye házastársakra nézve; ezek közös végrendeletet tehetnek. Az *1876:XVI. t.-c. 13. §*-a szerint: »Házastársak feljogositva vannak végrendelkezésüket ugyanazon irott magánvégrendeletbe foglalni, akár tartalmazzon e végrendelet a házastársak közötti kölcsönös intézkedést, akár pedig nem. Ezen eset kivételével, ha ugyanazon végrendeletbe többeknek végintézkedése foglaltatik, e végrendelkezések mindenike semmis.« A *21. §* értelmében a *13. §* rendelkezése a közvégrendeletekre is alkalmazandó.

Mig más személyek közös végrendelkezésével, bár 1876 előtt a törvény kifejezett tilalma annak ellent nem állott, előbbi jogunkban felette ritkán találkozunk; viszont hitvesek közös végrendeletei már abban az időben is, midőn a törvény azokat még kifejezetten meg nem engedte, sűrűen fordulnak elő;[1]) a régóta meghonosult jogszokás a házasság bensőségén, az együttélés és együttműködésből eredő érdekközösségen, a gyermekek és a mindkét oldalbeli rokonok iránti kölcsönös gondoskodáson, és azon törekvésen alapulván, hogy a hitvesek egyikének halála esetén a vagyoni viszonyokon lehetőleg kevés változás történjék. A mostani tapasztalat is mutatja, hogy bensőleg ép házasságnál a hitvesek többnyire közösen végrendelkeznek.

Közös magánvégrendelet csak irásban tehető; mert a feleknek bár ugyanazon tanuk előtt és nyomban egymásután való szóbeli kijelentése nem egy közös, hanem két külön végrendélkezést képezne. Ellenben közös közvégrendelet akár irásban alkotható oly módon, hogy a házastársak a közös végakaratukat tartalmazó okiratot közokirat erejével ruháztatják fel; akár szóval, mely utóbbi esetben a házastársak egy jegyzőkönyvben jelölik ki végakaratukat. A magánvégrendeleti ala-

[1]) *1876:XVI. t.-c.* indokolása (Irományok II. 84. l.) és az örökj. javasl. indokolása 129. l.; *Frank:* Közig. törvénye 457. l. *a*) jegyzet; *Herczegh:* Csal. és ör. jog 183. l.; *Vavrik Béla:* »A végrendeleti alakszerűségek« a Nemzeti Hirlap 1876. évi 41. sz.

kok közül a kiváltságos alak sincs kizárva, és pedig az *1876:XVI. t.-c. 1. § a)* pontja, valamint a *32. §* esetében oly módon, hogy mindenik örökhagyó az általa rendelt intézkedéseket sajátkezüleg írja és a közös okmányt aláírja. Bármely alak választassék, az alakiságok csak egyszer teljesitendők, mert a közös végrendelet két közös végakaratot tartalmaz ugyan, külsőleg azonban egy végrendelet gyanánt jelentkezik.[2])

Miután a közös végrendelet előfeltételét a házassági frigy képezi, a végrendelet hatályát veszti, ha a házasság nem halál folytán, hanem más okból szünik meg.

2. Nem szükséges, hogy a közös végrendelet intézkedései egymással vonatkozásban álljanak (testam. mere simultaneum). Ha a hitvesek egymást kölcsönösen örökösöknek nevezik ki, vagy más módon részesitik, kölcsönös végrendelet (test. reciprocum); ha pedig az egyik hitves intézkedéseit tekintettel a másik hitves intézkedéseire tette, viszonos végrendelet (testam. correspectivum) forog fen. A rendelkezések a házastársak, vagy harmadik személyek javára szólhatnak. A viszonosság lehet kifejezett vagy hallgatag, ha ugyanis felteendő, hogy az egyik házastárs intézkedése a másiknak intékedése nélkül meg nem történt volna (a minek kideritése tehát a végakarat magyarázatára tartozik). De a viszonosságot nem lehet vélelmezni, mert abból, hogy a hitvesek közös végrendeletet tettek, vagy vagyonukról, mint közösről intézkedtek, egymagában a viszonosság szándékára nem vonhatunk következtetést.[3]) Másként áll, ha a közös végrendelet tartalmából az intézkedések kölcsönös függősége kiderül, s igy különösen, ha a házastársak egymást kölcsönösen részesitették

[2]) *Curia* 7017/887 : ». . . . a mennyiben az egy okiratban foglalt közös végrendelet tulajdonkép két végrendeletet tartalmaz . . . .« (Márkus gyüjteménye II. 295. l. 2584. sz.). Hasonlóan *Windscheid* i. h.

[3]) Hasonlóan *Frank* i. m. 459. l. : »kétes esetekben a függetlenség és szabadság mellett áll nemcsak az intézet belső valósága, hanem az is, h. bizonyos ok nélkül senki sem köteleztetik,« és *Hartmann:* Lehre von d. Erbverträgen und gemeinschaftlichen Testamenten (Tübingen 1862) : mert végintézkedéseknél a feltételek kifejezetten és mint olyanok kikötendők (134. l.). Ellenkező nézeten van *Windscheid:* Pand. III. 115. l., ki kétség esetén a kölcsönös függőséget vélelmezi.

(vagyis minden kölcsönös vegrendeletnél), vagy ha harmadik személyt kölcsönösen részesitettek, végre ha mindkét házastárs oly személyt részesitett, ki a másik házastárshoz rokon, vagy ahhoz más módon közel áll.[4])

3. Ha a hitvesek egymást kölcsönösen örökösnek nevezték, s egyszersmind a továbbélőnek halála esetére vagyonukról, mint közös vagyonról rendelkeztek, a közös vagyon felében az egyik, felében a másik hitves hagyatékának tekintendő. Ez a magyarázat a hitvesek valószinű akaratán és azon körülményen alapul, hogy a továbbélő házastárs öröklése folytán a hitvesek vagyona eredete szerint meg nem különböztetett egységes tömeget képez, mely mint közös vagyon, osztálykulcs hiányában, két egyenlő részben oszlik meg a végrendelkezők jogutódai közt. Ha tehát a hitvesek úgy rendelkeztek, hogy a vagyon a továbbélő halála után mindkét oldalbeli rokonaikra vagy törvényes örököseikre szálljon, annak fele a korábban elhunyt, fele pedig a továbbélő hitves rokonaira, illetve törvényes örököseire hárul.[5])

Annak eldöntésénél, hogy az öröklési jog a rokonokra illetve a törvényes örökösökre nézve mely időpont szerint határozandó meg, első sorban a végrendelkezők akarata szolgál irányadóul; vajjon t. i. a korábban elhunyt hitves azon személyeket, kik az ő halálakor, vagy azokat, kik továbbélő házastársa halálakor lesznek legközelebbi rokonai, tartotta-e szem előtt. A mennyiben a végakarat e részben támpontot nem nyujt, figyelemmel kell lennünk arra, hogy két hagyatékról, két személy után különböző időpontokban megnyiló öröklésről van szó, miből önként következik, hogy a korábban elhunyt hitves rokonaira nézve az ő örökhagyójuk halálának napja veendő zsinórmértékül.[6])

A továbbélő hitves halála után ugyanis a vagyon két címen száll át a kijelölt harmadik (rokon vagy más) szemé-

---

[4]) Hasonlóan a német ptkv. terv. 2137. §. (II. olvasás; az I. tervezet közös végrendelet alkotását hitveseknek sem engedi meg).

[5]) V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 735. l., magyar jav. 239. § és indokolás 130. l.

[6]) Magyar jav. 239. § a továbbélő hitves halálának napját veszi irányadóul; hasonlóan, a 2136. §-ból folyólag a német ptkv. terv. II. olv. A szöveg nézetét osztja *Gruchot:* Preuss. Erbrecht II. 495. l.

lyekre: a korábban elhunyt házastárs vagyonát (esetleg a közös vagyon felét) az általa kijelölt személy mint utóörökös nyeri el (első örökös a továbbélő hitves volt); a továbbélő hitves vagyonát (esetleg a közös vagyon másik felét) pedig az ez utóbbi által kijelölt személy mint helyettes-örökös kapja (örökös a korábban elhunyt hitves lett volna.)[7])

Ennek megfelelően állapitandó meg a továbbélő hitvesnek és a vele szemben álló harmadik személynek jogállása: a továbbélő hitves az elhunyt társáról reá maradt vagyon tekintetében az első örökös jogaival és kötelezettségével bir, és ebből folyólag akkor is, ha a viszonos végrendelet értelmében az elhunyt hagyatékával tetszés szerint rendelkezhetik, mégis az élők közti intézkedésekre van szoritva, a halálesetre szóló intézkedések kizárásával.[8]) A mi pedig saját vagyonát,

---

[7]) Ez a konstructio (melyet bővebben tárgyalnak a porosz irók, névszerint *Dernburg:* Pr. Priv.-R. III. 494., 496. ll., *Gruchot:* Pr. Erbr. II. 488—490. ll., *Förster-Eccius:* Pr. Priv.-R. IV., 474., 475. ll., továbbá *Unger:* Erbrecht 108. l. 9. jegyzet és *Hartmann* i. m. 169. l.) a jogviszony természetének leginkább megfelel. Lehetséges ugyan, h. a kijelölt harmadik személy az egyik címen (a korábban elhunyt hitves után) örökölni fog, a másik címen nem, ha t. i. a továbbélő hitvest nem éli túl; s a végrendelkezők szándéka ily módon meghiusul. De ezt megelőzhetik az által, h. a kijelölt harmadik személynek az ő saját (törvényes vagy végrendeleti) örököseit helyettesitik.

Némelyek nézete szerint mindkét hitves a harmadik személyt az egész hagyatékra, tehát a túlélőnek vagyonára nézve is örökösül nevezi, a miből folyólag a korábban elhunyt hitves volna az egyedüli örökhagyó, ki a harmadik személyt nemcsak a maga utóörökösének, hanem a túlélő hitves örökösének is kijelöli. De ezen mesterkélt felfogás, habár biztositja azt, h. a korábban elhunyt hitvest túlélő harmadik személyek a vagyont osztatlanul elnyerik, ellenkezik a végrendelkezők valószinű akaratával, mely kétszeri (a korábban elhunyó, és a továbbélő hitves utáni) öröklésből indul ki, és nem irányul arra, h. a korábban elhunyó a továbbélő hitves vagyonáról is rendelkezzék.

Ujabban az a nézet merült fel, h. kétség esetén a harmadik személy az egész vagyonra nézve a továbbélő hitves örökösének veendő (német ptkv. terv. II. olvasás 2136. §). Ámde ez a felfogás meg figyelmen kivül hagyja, h. a korábban elhunyt a továbbélő hitvest nem mint korlátlan, hanem mint az utóbbinak halála után hivatott személyek joga által korlátolt örököst tartotta szem előtt; a minek fontos gyakorlati hordereje van.

[8]) *Curia* 839/891 (*győri t.* itél. indok. hh.): ». . . . az a körülmény sem jogositotta fel S. Ferencet a közös végr. visszavonására, illetve uj,

vagyis az ő utána maradandó hagyatékát illeti, arról élők közt szintén szabadon rendelkezhetik, halála esetére azonban nem; mert ő, miként alant látni fogjuk, elhunyt hitvese örökségének megszerzése által a viszonos végrendelet intézkedéseihez lévén kötve, ettől eltérő rendelkezést nem tehet. Sőt a viszonos végrendelet ezen hatálya a hitvesek valószinű akarata szerint kiterjed arra a vagyonra is, melyet a továbbélő hitves, társának halála után szerez; mert kétség esetén abból kell kiindulnunk, hogy a hitvesek mindeniknek egész, tehát jövőben szerzendő vagyonáról is rendelkeztek.

Ha a harmadik személy nem örökösnek, hanem a hitvesek által közösen hagyományosnak van rendelve, a hagyományt nem tekinthetjük fele részben az egyik, fele részben a másik hitves rendelkezésén alapulónak, hanem a közösen kijelentett akaratot egységesnek kell tartanunk; azon feltevésből indulván ki, hogy a hitvesek valószinű szándéka szerint a hagyomány mindenikük vagyonát egész összegben terheli.[9]) Ebből következik, hogy a hagyományos a reá hagyott tárgyat már a korábban elhunyt hitves halálával szerzi meg és csak a kiszolgáltatás halasztatik el a továbbélő haláláig. A hagyományos joga tehát átszáll saját örököseire, habár a továbbélőt nem éli túl. Másként áll természetesen, ha a végrendeletből az derül ki, hogy a hagyomány a továbbélő vagyonát terheli; ily esetben a kijelölt személynek a továbbélőt túlélnie kell, különben nem szerzi meg a hagyományt.

4. A közös végrendelet, mint minden más végrendelet intézkedései egyoldalúan visszavonhatók,[10]) mert az a körül-

---

az előbbitől eltérő rendelkezésre, h. a végr.-ben az foglaltatik, mikép a túlélő általános örökös a birtokot el is adhatja, mert a végr. amaz intézkedése csak a vagyon felett az élők közti szabad rendelkezést biztositotta a túlélő házastárs részére stb.« (P. T. XXV. 51. l.)

[9]) *Dernburg:* Pr. Priv.-R. III. 496. l., *Förster-Eccius:* Pr. Priv.-R. IV. 475. l.

[10]) *Curia* 2543/891: ». . . . minthogy ekként a jelzett közös végr. nem a visszavonhatlanság kikötésével alkottatott . . . . ennélfogva a közös végr. tételéből oly kötelezettségek, melyek neje halála után annak vissza-

mény, hogy a végrendeletek külsőleg egyesitve lettek, az egyoldalúan tett intézkedések egyoldalú visszavonását nem akadályozza. Ha a végrendelkezők a visszavonás jogáról lemondanak, voltaképen öröklési szerződéssel van dolgunk, mely az előírt kellékek fenforgása esetén mint ilyen érvényes.[11]) Ha csupán egyik hitves mond le a visszavonás jogáról (a mi azonban alig fordul elő), az ő részéről forog fen öröklési szerződés.

A mennyiben kétes, vajjon közös végrendeletnek vagy öröklési szerződésnek tekintendő-e az intézkedés, az előbbit kell vélelmeznünk, mert az a feleket kevésbé köti meg.[12])

5. Az egyoldalú visszavonás joga sajátságos alakulatokat teremt, az intézkedések kölcsönös függősége folytán, a viszonos végrendeleteknél. A viszonos végrendelet is egyoldalúan visszavonható;[13]) de a rendelkezések sorsa itt oly módon van egymás-

---

huzását Sch. Ignácra nézve anyagi jog szempontjából kizárnák, nem származtak. (Ennélfogva) a visszahuzást érvényes ténynek elfogadni kellett stb.« (P. T. XXIV. 34. l.)

[11]) *Curia* 5737/887: ».... tek., h. T. J. és M. házasfelek az 1860. jun. 24-iki, illetve 1862. máj. 25-iki közös végr.-ükben annak visszavonhatásáról való jogról kölcsönösen lemondtak, a kérdéses közös végrendelet tartalmánál fogva öröklési szerződésnek tekintendő.« (Márkus gyüjteménye II. 296. l. 2585. sz.) V. ö. magyar jav. 240. §.

[12]) Ellenkező értelemben *Curia* 839/891 (a *győri t.* itél. ind. hh.): »S. Ferencnek és nejének, T. Borbálának közös végr.-e kétoldalú szerződés jellegével bir, illetve öröklési szerződésnek tekintendő, mert a házastársak a meg nem osztott közös vagyon összeségére első sorban egymást tették általános örökössé stb.« (P. T. XXV. 51. l.)

A *Curia* ezen álláspontja összefügg a 13. jegyzet alatt (ugyanezen eset alkalmából) közölt kijelentésével, h. a viszonos végrendeletek egyoldalúan vissza nem vonhatók.

A szöveg megegyezik a magyar jav. 240. §-ával.

[13]) Ellenkező értelemben *Curia* 839/891: ».... tekintettel tehát arra, h. a közös végr.-ben a házastársak az egész vagyonra nézve első sorban kölcsönösen egymást teszik általános örökösül, ... tek. arra, h. a közösen és kölcsönösen tett intézkedések egyoldalúlag vissza nem vonhatók stb.«

Mig Németországban a régibb tan (16. és 17. század) a viszonos végr.-ek visszavonási jogával tüzetesen nem foglalkozott, mert a végrendelkezési szabadságot oly axiomának vették, melylyel szemben az arról való lemondás szóba sem jöhetett; egy 1702-ben megjelent értekezés (*Stryke*: »de testam. coniugum reciprocis«) minden kölcsönös végrendeletet, mint

hoz bilincselve, hogy az egyoldalú visszavonás az egész közös végrendelet létezését megszünteti. Nem tesz különbséget, hogy a visszavonás kifejezetten történik-e vagy hallgatag, a viszonos végrendeletet megmásitó uj végrendelet alkotása által. Az sem tesz különbséget, vajjon a másik fél a visszavonásról tudomást nyert-e vagy sem,[14]) s az első esetben, hogy a visszavonással szemben tétlen maradt; mert miután feltehetjük, hogy végakarata az általa viszonzott intézkedések létezése esetén más lett volna, puszta hallgatásából nem követ-

---

olyant, visszavonhatlannak vitatott, és ezen nézethez számos tekintélyes jogász csatlakozott. Azonban ez a tan nem birt túlsúlyra vergődni, és *Hartmann* is, ki a visszavonási jogot nem adja meg feltétlenül (i. m. 121. l.), kifejti, hogy a kölcsönösség és viszonosság egymagában még nem állapitja meg a visszavonhatlanságot (miként azt a *Curia* most idézett itélete kimondani látszik); mert habár mindkét fél arra számit, h. a másik nem változtatja meg rendelkezését, ez a bizalom nem kötelezheti sem azt, a ki nyujtja, sem azt, a kinek nyujtja. Ennélfogva a visszavonhatlanság csak akkor forog fen, ha az öszszerű esetben a felek concludens cselekményeiből ebbeli szándékukra következtetést lehet vonni.

[14]) *Zlinszky:* M. Mjog 734. l. 5. jegyzet, hasonlóan a magy. jav. 256. §, német ptkv. terv. (II. olv.) 2137. §, porosz Landr. II. r. 1. cim 485. § (l. hozzá a 8. jegyzetben idézett porosz irókat) és szász ptkv. 2200. §.

Windscheid (Pand. III. 116. l. 5. jegyzet) szerint a másik végrendelkezőnek a visszavonás folytán csak az a joga nyilik meg, h. meghiusult feltevés alapján a maga rendelkezéseit visszavonhatja, minélfogva az, a ki a közös végr. nem-létezése esetén örököse lenne, az örökséget attól, ki azt a közös végr. alapján elnyerte, igényelheti, mint olyantól, ki azt tulajdonképen az örökhagyó akarata nélkül, tehát nem igaz cimen (sine causa) birja. De ehhez szükséges, hogy az illető hitves a visszavonásról nem nyert tudomást; mert igenlő esetben a visszavonás módjában állván, tétlensége a végr. megerősitésének veendő, a mi által a feltevés meghiusulására többé nem lehet hivatkozni.

Hartmann i. m. az egyik végr. hatálytalanságának a másik végr.-re semmi befolyást nem enged; mert ez arra lenne visszavezetendő, h. az egyik végr. fenállása a másik végr. fenállásának feltételét képezi (129. l.), feltételek pedig nem vélelmezhetők (134. l.); ha pedig feltétel forogna fen, azok mindenike captatorius rendelkezések tilalma folytán érvénytelen volna (130. l.). L. erről és ez ellen *Windscheid* i. h.

Az osztr. ptkv. 1248. §-a szerint egyik fél visszahuzásából a másiknak visszahuzását következtetni nem lehet (ugyanezt tanitja *Herczegh* i. m. 183. l.). L. még *Bozóky:* »A közös végrendeletek« Jogt. Közl. 1889. 34. sz.

kezik, hogy viszonzó rendelkezéseit, a viszonzott rendelkezések megszünése dacára fentartani kivánta: ha ezt akarja, uj végrendeletet kell tennie. A hatálytalanság azonban a közös végrendeletnek csak azon intézkedéseit érinti, melyek viszonosak. A viszonos és nem-viszonos intézkedések szétválasztása (a mi az öszszerű esetben tetemes nehézségekkel járhat) a magyarázat dolga. Igy p. o. ha a hitvesek egymást kölcsönösen részesitették és mindenik hitves akár ugyanazon, akár más-más harmadik személy javára rendelkezett; egyoldalú visszavonás folytán a visszavonó hitves elesik az előnytől, melyet a másik hitves az ő javára rendelt, de a harmadik személy a vissza nem vont intézkedésben foglalt részesitést mégis elnyeri, hacsak ki nem mutatható, hogy a vissza nem vonó hitves őt csak tekintettel a másik hitves általi javadalmazásra részesitette. Egyes intézkedéseken tett oly módositás vagy kiegészités, mely a másik fél viszonos intézkedéseit nem érinti, ez utóbbiak hatályosságára sincs befolyással.

Ha az egyik hitves meghalt, a továbbélőnek választási joga van: ha az elhunyt társa által neki szánt előnyt igénybe nem veszi, a végrendeletet visszavonhatja s ennek hatása ugyanaz, mint a mindkét hitves életében tett visszavonás. De ha az előnyt igénybe (a hagyatékot kezei közé) vette, úgy kell tekintenünk, mint a ki visszavonási jogáról lemondott,[15])

---

[15]) *Legfőbb itélőszék* 4125/875. »... mert jelen esetben végrendelkező házastársak nemcsak arról intézkedtek, h. vagyonuk haláluk után kire szálljon, hanem egyik vagy másik elhalálozása esetére összes vagyonuk tulajdonjogának tkkvi bekeblezését is gyermekeikre megrendelvén és elfogadván s maguk részére csak a korlátlan haszonélvezeti jogot és annak kitüntetését kötvén ki, kétségtelen, h. a mennyiben egyik házasfél halálát feltételezetten az életben maradt másik házastárs vagyonának tulajdona iránti rendelkezésről a biztositott haszonvétel fejében lemondottnak tartandó stb.« (Dt. r. f. XVI. 30. l.)

Hasonlóan *Curia* 839/891 (a 12. jegyzet alatt idézett itéletben): »... Ezt a végr.-et tehát nem volt joga S. Ferencnek visszavonni, mert .... nejének, az egyik végrendelkezőnek, illetve szerződő félnek elhunytával ő azt a végr.-et öröklés alapjául elfogadta, abból jogokat szerzett, tehát később attól eltérni, illetve az abban foglaltaktól eltérően és a másik végrendelkező fél hozzájárulásával kinevezett utóörökösök sérelmére intézkedni jogositva nem volt.« (P. T. XXV. 53. l.)

mert az előny elfogadása folytán (quasi ex contractu) kötelessé válik saját intézkedéseit épségben hagyni, jogállása hasonló lévén azon örököséhez, ki a részesitést annak fejében nyervén el, hogy az örökhagyó az ő (az örökös) saját vagyonáról tett intézkedéseket, ez utóbbiakat respectálni tartozik. Ha a viszonos intézkedések a hitvesek egész vagyonát felölelték, a továbbélő az ezentúl szerzendő vagyonáról sem tehet a viszonos végrendelettől eltérő intézkedést (l. fent); másrészről azonban visszavonási joga csak a végrendelet viszonos rendelkezései tekintetében van korlátolva (l. fent).[16])

Ugyanazon szempont, mely mérvadó az egyoldalú visszavonás hatásának megitélésénél, irányadó kell hogy legyen akkor is, ha az egyik hitves rendelkezése külső kellékek hiányából vagy más okból hatálytalan. Miután ugyanis a két hitves viszonos intézkedései egymást kölcsönösen feltételezik, közömbös, hogy az egyiknek rendelkezése a törvénynél fogva, vagy az illető hitves akaratából nem bir hatálylyal; ennélfogva a másik hitves viszonos rendelkezései az előbbi esetben is hatályukat vesztik.

6. A közös végrendelet nem érinti a törvény azon intézkedéseit, melyek a végrendelkezési jogot korlátozzák. Áll ez különösen arra az esetre, ha a továbbélő hitves uj házasságra lép, és ha ebből gyermekei születnek. Ez utóbbiaknak, valamint a második házastársnak jogai a közös végrendelettel szemben is érvényesülnek: miután ez utóbbi azon feltevés mellett jött létre, hogy a továbbélő más házasságra nem lép, illetve, hogy abból nem fog gyermeke

---

L. még magyar jav. 257. §, mely szerint a továbbélő, ki elhunyt hitvese részesitését elfogadta, saját rendelkezésének azon részét, mely az elhunyt házastárs rokonainak javára szolgál, vagy pedig a közös végr.-ben egyoldalúlag vissza nem vonhatónak van nyilvánitva, visszavonni vagy megváltoztatni csak azon esetre van jogositva, ha a részesitett őt megelőzőleg halna meg, vagy az öröklésre képtelenné vagy érdemetlenné válnék.

[16]) Támogatja ezt *Legf. itélőszék* 7559/875: »mert a *B*) alatti közös és viszonos végr. nem képezett törvényes akadályt arra nézve, h. a nejét túlélő D. Szilárd *A)* a. végrendeletében saját vagyonából alp.-nek 6000 frtnyi hagyományt tehessen; illetve a *B*) a. közös végr.-ben az általa rendelt 500 frtnyi hagyományát magasabb összegre fel ne emelhesse.« (Dt. rf. XVI. 143. l.)

születni, a feltevés meghiusulása a végrendelet hatálytalanságát vonja maga után annyiban, a mennyiben annak intézkedései a második házastársnak, s az avval nemzett gyermekeknek öröklési jogaival ellentétben áll (magától értetvén, hogy az elhunyt házastárs által tett viszonos intézkedések szintén hatályukat vesztik).

Viszont a közös végrendelet nem akadályozhatja a továbbélő hitvest abban, hogy a mindkét hitves által örökösnek nevezett közös gyermeket, ha törvényes ok fenforog, kitagadhassa; mert nem tehetjük fel, hogy a szülők egymást kölcsönösen megfosztani akarták azon joguktól, miszerint a kegyelet súlyos megsértését kitagadás által megtorolhassák.[17])

A végrendeletek kihirdetése.

65. §.

A törvény a végrendelet kihirdetését kötelezően rendeli meg, arra az esetre is, ha hivatalos beavatkozásnak nincs helye. Ha az örökhagyó több végrendeletet hagyott hátra, valamennyit ki kell hirdetni (*1894: XVI. t.-c. 24. §*); e szerint azokat is, melyek megszünteknek vagy megmásitottaknak látszanak, vagy a melyekre kifejezetten feljegyezte az örökhagyó, hogy megszüntette vagy megmásitotta. Közös végrendelet az egyik végrendelkező halála után kihirdetendő (u. o.). A törvény ezen parancsoló intézkedésével szemben nem bir hatálylyal a zárt közös végrendeletek boritékán gyakran előforduló rendelkezés, hogy a végrendelet csak mindkét hitves halála után lesz kihirdetendő.[1])

A ki az örökhagyó végrendeletét őrzi, köteles azt azonnal, mihelyt az örökhagyó haláláról értesült, a törvényben kijelölt közegek egyikének átadni. Ezen kötelezettség teljesitése az átadás különböző helyeinek megjelölése által nagyon meg van könnyitve. A végrendelet ugyanis a haláleset felvé-

---

[17]) V. ö. *Dernburg* i. m. 499. l., *Gruchot* i. m. 507. l.

[1]) *Imling:* az *1894: XVI. t.-c.* magyarázata 19. l. Az eddigi gyakorlat ingadozott. Mig a *semmitőszék* 26071/877. a végrendelkezők ezen kivánságát figyelembe vette, a *budapesti tábla* 9971/884. mellőzte. (P. T. V. 49—53. l., és l. hozzá *Imling* megjegyzéseit u. o.).

telére jogosult közegnek, vagy a hagyatéki eljárásra illetékes járásbiróságnak, avagy a legközelebbi járásbiróságnak bemutatható (*25. §;* a szóbeli végrendelet bejelentéséről az illető helyen szóltunk). Ha a hagyatéki tárgyalás már elrendeltetett, a végrendeletet a tárgyalást vezető kir. közjegyzőnek is át lehet adni. A kir. közjegyző a nála levő, vagy neki átadott végrendeletet a székhelyén levő kir. járásbiróságnak tartozik bemutatni (u. o.; a kir. közjegyző ebbeli kötelezettségét az *1874:XXXV. t.-c. 85. §*-a is kimondja). Hatóságok — ide nem értve a járásbiróságokat — a náluk letett végrendeletet a hagyatéki eljárásra illetékes járásbiróságnak vagy a legközelebbi biróságnak küldik át (u. o.).

Miután a bemutatás elmulasztása az érdekeltek súlyos kárositását vonhatja maga után, a törvény a mulasztás következményeit állapitja meg. A hagyatéki biróság ugyanis azt, a ki a végrendeletet őrizetében tartja, annak bemutatására utasitja; ha pedig a végrendeletet az utasitás dacára sem mutatja be, az érdekeltek igényeiket ellene a törvény rendes útján érvényesithetik. Mennyiben van ez esetben bűnvádi eljárásnak helye, a büntető törvények szerint itélendő meg (*27. §*). A polgári per a végrendelet kiadása vagy felmutatására indul; esetleg a biróság elrendelheti, hogy az illető, ha mint tanu kihallgattatik, a birtokában levő okiratot felmutassa (*1893:XVIII. t.-c. 90. 215. §§*). Az örököstárs a végrendelet, mint közös okirat kiadása iránt az *1868 : LIV. t.-c. 188. §*-a és az *1893 : XVIII. t.-c. 81. § 2.* bekezdése alapján léphet fel.[2]) A bűnvádi kereset az ellen, a ki a végrendeletet, mint idegen okiratot, a visszakövetelésre jogositott előtt eltagadja, a *B. T. K. 355. §,* esetleg *298.* vagy *406. §§*-ra alapitható.

A végrendelet gyors és közhitelű kihirdetése főfontossággal birván, és sürgős lévén, az nincs kizárólag a hagyatéki biróság hatáskörébe utalva (gyakran még azt sem lehet

[2]) *Frank* i. m. 458. l.: »A végrendelés közösen illeti mindazokat, kik belőle vagy ellenére valamit követelhetnek.« L. továbbá *Kallós:* »Magyarországi Főtörvényszék itéleteinek gyüjteménye« (Debrecen, 1862) : »ez esetben a nevezett örökösök ellen az irományok fölfedezése . . . végett pör indittatik.« (266. l., 15. tétel.)

egyelőre tudni, hogy melyik biróság lesz a hagyatéki biróság, sőt az ennek illetékességére mérvadó körülményekre talán csak a végrendelet tartalma nyujt támpontot).[3]) Ennélfogva a végrendeletet rendszerint az a járásbiróság hirdeti ki, melyhez azt a haláleset-felvétel kapcsán beterjesztették, vagy közvetlenül bemutatták, vagy áttették. A járásbiróság az általa felvett vagy nála letett végrendeletet maga hirdeti ki (*26. §*). A végrendeletek kihirdetése soron kivül elintézendő (*birói ügyv. szab. 159. § 10. p.*).

A végrendelet kihirdetésére kitűzött határnapról értesitendők a tudvalevő érdekeltek, ha a biróság székhelyén laknak vagy tartózkodnak, avagy ugyanott lakó képviselőjük van (*1894 : XVI. t.-c. 28. §*). A törvény »értesitésről« szól, nem »idézésről« ; ez utóbbi szükségtelen, mert az érdekeltek elmaradása jogkövetkezménynyel nem jár. Az érdekeltek meghivás nélkül is megjelenhetnek; ha nincsenek jelen, a kihirdetés két tanu előtt történik. A kir. közjegyző által felvett, a nála letett vagy neki átadott és általa bemutatott végrendelet a közjegyző jelenlétében azonnal kihirdetendő (u. o.); erről a kihirdetésről tehát nem kell az érdekelteket értesiteni.[4]) A biró a kihirdetés idejét magára a végrendeletre feljegyzi és aláirásával bizonyitja (u. o.). A végrendelet kihirdetéséről jegyzőkönyv veendő fel, a melynek a kihirdetés felemlitésén felül magában kell foglalnia: *a*) a talált végrendeletek számának és keltének előadását; *b*) a végrendeletet bemutató személy vagy hatóság megnevezését; *c*) annak előadását, vajjon a végrendeletet felbontva, vagy lepecsételve nyujtották-e be?; *d*) ha a biróság a felbontásnál a pecséteket sérült állapotban találja, vagy ha maga az okirat aggályra ad okot: ennek megemlitését. A jegyzőkönyvet mind a biró, mind a jelenlevők aláirják. A kir. közjegyző vagy a járásbiróság által felvett közvégrendelet és a kir. közjegyzőnél letett végrendelet a kihirdetésről felvett jegyzőkönyvhöz hivatalból hitelesitett másolatban csatolandó; az eredeti megőrzés végett a járásbiróság iratai közt marad, s illetőleg visszaadandó a közjegyzőnek.

---

[3]) Min. indokolás a 26. §-hoz.

[4]) *Imling* i. m. 21. l.

Minden más esetben a végrendelet eredetije csatolandó a jegyzőkönyvhöz (u. o. *29. §*).

A végrendelet kihirdetéséről felvett jegyzőkönyvet és csatolmányait a biróság, ha nem egyszersmind a hagyatéki biróság, ez utóbbinak megküldi. A hagyatéki biróság a végrendelet kihirdetéséről értesiti a végrendeletben részesitett személyeket, — ide értve a hagyományosokat is, — ha lakhelyük tudva van, vagy könnyen kipuhatolható. Ha pedig a haláleset-felvétel adatai vagy a végrendelet tartalma szerint kiskorú vagy gondnokság alatt álló, vagy távollevő személy, méhmagzat, vagy még nem született utóörökös vagy utóhagyományos van érdekelve: a végrendelet hivatalos másolatát megküldi a gyámhatóságnak. Ha még létesitendő alapitvány van részesitve s végrendeleti végrehajtó nincs: a biróság az alapitványnak a jogosult képviselő felléptéig való képviseletére gondnokot rendel. A kihirdetési jegyzőkönyvhöz csatolt eredeti végrendelet a hagyatéki biróságnál őriztetik meg és a hagyatéki iratokhoz annak hivatalból hitelesitett másolata csatoltatik (u. o. *34. §*).[5])

A végrendeleti végrehajtó.

66. §.

1. A végakarat, különösen a hagyományok és a meghagyások teljesitése, illetve a teljesitésre való felügyelet az

[5]) A kir. igazságügyminister *1874. január 28-án 2745. sz. a.* körrendeletével a biróságokat felhívta, h. a közalapitványok és jótékony intézetek javára rendelt hagyományokról, az ezen alapok és intézetek jogi képviseletére törvény szerint hivatott közalapitványi kir. ügyigazgatóságot kellő időben értesitsék. Úgyszintén *1881. jun. 18-án 14507. sz. a.* körrendeletével felhívta a biróságokat, hogy ne az illető közintézet igazgatóságát, hanem a közalapitványi kir. ügyigazgatóságot, a végrendeletnek a közintézeti hagyományra vonatkozó pontjának közlése mellett értesitsék; róm. kath. lelkész vagy segédlelkész végrendeletének kihirdetését illetőleg pedig a kihirdetett végr. hiteles másolatát az illetékes egyházmegyei hatóságnak megküldjék. Ezen, valamint azon egyéb különös szabályok, melyek a végrendelkező személyi minőségére v. a végr. céljára való tekintettel azt rendelik, h. a biróság a végr.-et bizonyos hatóságokkal közölje, a 34. § által nem érintetnek. (Minist. indokol. a 34. §-hoz.)

örökös feladata. Miután azonban meglehet, hogy ő e tisztre akár az azzal összekötött fáradságnál és nehézségnél, akár érdekeltségnél fogva nem alkalmas, az örökhagyó más személyt rendelhet, a kinek elfogulatlanságában, hűségében és buzgóságában megbizván, felhatalmazza, hogy végső intézkedéseit az örököstől függetlenül végrehajtsa. A végrendeleti végrehajtó tehát az ügyköréhez tartozó teendőkben az örökhagyó megbizottja, a ki az örökös helyett intézkedik. Nem jogutóda az örökhagyónak; jogutód az örökös, a kinek joga azonban, melylyel az örökség körüli ügyvitel is járna, korlátolva van a végrendeleti végrehajtó ügyviteli joga által, s ezt az örökös, mint nem tőle eredőt sem vissza nem vonhatja, sem meg nem szorithatja.[1])

---

[1]) A végr. végrehajtó *Frank* szerint a biztos (mandatarius) hatalmával bir (i. m. 458. l.) és az *1868: LIV. t.-c. 567. §*, valamint az *1894: XVI. t.-c. 34. §* is a végr. végrehajtó »megbizásáról« tesznek említést. De vitás az, hogy kinek a megbizottja, és a jog állására vonatkozó nézetek igen eltérők. Némelyek szerint a hagyatékot képviseli. Az örökhagyó ugyanis a hagyatékban, annak lebonyolitásáig mintegy tovább élvén, a végr. végrehajtó formailag az örökhagyó képviselője (*Beseler*, az intézmény történeti fejlődését tárgyazó értekezésében a Zeitschrift für d. Recht IX. 144. és köv. ll.). Ez a nézet azon fiction alapul, h. az örökös által már megszerzett és vagyonának alkatrészévé lett hagyaték továbbra is önálló jogi létet folytat; az örökös vagyoni uralma mellett fenáll az örökhagyónak a végr. végrehajtó általi formai képviselete. De eltekintve attól, h. ez a kettő összeférhetlen, és a végr. végreh. jogállása csak mint az örökös jogkörét megszoritó, jogát terhelő functió fogható fel; a képekben kifejezett, és félreértésekre könnyen alkalmat nyujtó, mesterkélt nézet gyakorlati következmények levonására teljesen alkalmatlan (v. ö. *Gerber:* D. Privatr. 16. kiad. 451. l.).

Windscheid (Pand. III. 112. l., 7. jegyzet) a gyámság analogiájára utal, és Németországban ezen hasonlatosságot az intézmény egyes részeinek kiképzésénél felhasználták is. Ámde a gyámság a közjogban, ellenben intézményünk magánérdekben leli gyökerét; amaz szükségszerű, emez önkéntes; amannak elfogadása állami kényszerrel kieszközölhető, gyakorlása állami felügyelet alatt áll: mig a végr. végrehajtásánál ezek egyikének sincs helye (v. ö. *Dernburg:* Pand. III. 251. l. és Pr. Priv.-R. III. 452. l.).

A szász ptkv. 2244. §-a szerint a végr. végrehajtó az örökösök képviselője és a német ptk. terv. indokai (V. 236. l.) őt az örökösök törvényes képviselőjének mondják. Ámde jogállása kétségtelenül az örökhagyó akaratán alapul, tehát nem törvényen és nem az örökösök megbizásán, a kiket már azért sem képvisel, mert esetleg ellenük fordul és pedig nem az ügyvitelből folyólag (miként más ügyvivő a megbizó ellen), hanem vol-

A végrendeleti végrehajtók intézménye nálunk régóta meghonosult,[2]) az egyház befolyása alatt,[3]) mely a végső

---

takcpeni feladatát teljesitve. Hozzájárul, h. néha egyik örökös a végr. végrehajtó, a ki tehát önmagát képviselné. V. ö. *Hartmann*, a német jogászgyülésre beterjesztett véleményében, Verhandlungen des XXI. Jur. Tages I. 1—15. ll. Ugyanezen iró azt állitja, h. a végr. végrehajtó személyes joggal bir, melynélfogva sem az örökös, sem az elhunyt, hanem saját nevében perben is állhat. Ámde a végr. végrehajtó nem érvényesiti saját jogait, mert tőle személyesen nem követelnek és ő személyesen nem követel semmit, az általa kötött szerződéssel nem ruház át és nem szerez személyesen tulajdont, követelési jogot stb.

A szövegben előadott nézet ellen, melyet először *Unger* fejtett ki (Erbrecht 124. l. 7. jegyzet), és hozzájárultak *Sipőcz:* Gyámsági törvény 340. l., *Trux Hugó:* Örökös. eljárás 20. l., *Laurent:* Principes du droit civil XIV. 350. l. (mandatum sui generis), *Gruchot:* Pr. Erbrecht II. 213. l., *Förster-Eccius:* Pr. Priv.-R. IV. 446. l., *Randa:* Erwerb der Erbschaft 79. l., azt hozták fel, h. nem képzelhető megbizás, mely csak a megbizó halála után lép hatályba, és hogy a megbizás nem elegendő az intézmény valódi természetének meghatározására. Ámde az első kifogást megcáfolja nemcsak a római jog (p. o. L. 12. § 4. D. 11, 7.), hanem a mindennapi élet is (p. o. megbizás a temetésre, a sírkőre, annak feliratára nézve), és különösen az a tény, hogy a különböző jogrendszerek és a birói gyakorlat a síron túl terjedő megbizást érvényesnek fogadják el. A második kifogás pedig elesik azon megfontolás folytán, h. itt a megbizás egy különös nemével van dolgunk, mely előfeltétel és jogi hatály tekintetében eltér ugyan a rendes megbizástól, de alapjában mégis alkalmas a jogviszony egyes alakulatainak felölelésére (v. ö. *Randa* i. m. 77., 78. ll.). Lényegileg a megbizási viszonyból indul ki a magyar jav. 263. § (l. hozzá indokolás 137. l.), osztr. ptkv. 816., 817. §§ (l. hozzá *Stubenrauch:* Commentar II. 132. l.), porosz Landrecht I. r. 12. cím, 557—562. §§, zürichi tvkv. 2099—2101. (l. hozzá *Bluntschli:* Erläuterung V. 172. l.; az uj tvkv. hasonló alapból indul ki), code civil 1025., 1034. §§, olasz polg. tvkv. 903. § (l. hozzá *Borsari:* Commentario III. 1. k. 811., 812. ll., *Pacifici-Mazzoni:* Trattato IV. 449—455. ll).

[2]) János királynak végrendeleti végrehajtót kinevező végrendeletét (1540) közli *Szalay László:* az Akadémia által kiadott »Magyar történelmi emlékek« II. osztály (irók) II. kötet 151. l.).

A Codex iuris tavernicalis (kiadta *Kovachich M. G.* Budán, 1803) 139., 140. fejezete szerint a városi polgárok hagyatéka, az adósságok kifizetése után, az örökösök közt a végrendeleti végrehajtó és a városi esküdtek közbenjöttével volt felosztandó.

[3]) A kánoni jog a végakarat teljesitését a püspökök felügyelete alá helyezte (C. 3, 19. X. de test. 3, 26.), és a kegyes hagyományok biztosi-

akarat pontos és hű teljesitését erkölcsi kötelességnek mondta.[4]) Azóta és jelenleg is végrendeleti végrehajtók kinevezésével sűrűn találkozunk; de a birói gyakorlatnak ritkán lévén alkalma az intézménynyel foglalkozni, tételes törvény hiányában a végrendeleti végrehajtó jogköre ingatag alapon nyugszik.

2. Végrendeleti végrehajtót a törvényes kellékekkel biró végrendeletben (öröklési szerződésben), vagy közjegyzői okiratban lehet kinevezni, vagyis azon módon mint gyámot (*1877: XX. t.-c. 34. §*), mert a végrehajtó kirendelése gyámi tartalmú intézkedést képez. A kinevezés történhetik irás-, vagy szóbeli, köz- vagy magán-, és a körülményekhez képest kiváltságos végrendeletben. Az *1876: XVI. t.-c. 9. §*-a (a végrendeleti tanuk képessége), *10. §*-a (a végrendelet irója), és *12. §*-a (testamentum mysticum), mint láttuk, a végrendeleti végrehajtóra is alkalmazandók, mert a tisztéből folyó rendelkezési hatalom gyakran fölér a közvetlen anyagi előnyben való részesitéssel. Hasonló szempontból nem rendelhető ki a *32. §* értelmében (házastárs vagy leszármazók javára) tanuk

tása végett kényszer-eszközök alkalmazását is megengedte (C. 6. X. de test. 3, 26.). Ezen intézkedések gyakorlatilag nem érvényesültek, de a cél, melyet az egyház elérni kivánt: a kegyes hagyományok biztositása, a végr. végrehajtóknak az egyház által pártolt intézménye által éretett el. Ezen intézmény ugyanis eredetét a kegyes hagyományokban leli, melyek a kereszténység terjedésével az egyház befolyása alatt mind sűrűbben rendeltettek és melyeknek biztositása végett a végrendelkezők külön bizalmi embereket neveztek ki (v. ö. *Pacifici-Mazzoni:* Trattato delle succesioni IV. 449. l.). Közel fekszik a feltevés, h. ez volt az intézmény eredete nálunk is. A német irók azt német szokás-jogra vezetik vissza (l. különösen *Stobbe*: D. Privatrecht 260 l. és az ott idézetteket), és a német Treumänner (Salmannen) intézményével hozzák összefüggésbe.

A római jog az intézményt sem névleg, sem az utóbb avval összekötött fogalom szerint nem ismerte; végrehajtókról csak oly értelemben szól, h. mint hagyományosok a nekik hagyottat másoknak kiadják v. bizonyos célra forditsák, igy p. o. L. 96. §, 3. D. de leg. I., l. 17. pr. D. de leg. II., l. 80. § 1. D. ad. Sc. Treb. 36, 1. (v. ö. *Windscheid* i. m. III., 112. l. 6. jegyzet.)

[4]) Hasonlóan *Gcörch Illés:* »Az Intézőnek hideg tetemei bosszúért kiáltanának az ellen, a' ki annak végső akaratját bé-tellyesiteni el-mulasztaná.« (Honnyi törvény II. 328. l.)

nélkül tett önkezű végintézkedéssel sem; mert kinevezése a végakarat teljesitése érdekében történik ugyan, de esetleg az ő javára is szolgál.

A jogviszony természetében rejlik, hogy a tiszt elvállalására nemre való tekintet nélkül képességgel bir mindenki, a ki magát jogérvényesen lekötelezheti és más személyt képviselhet. Végrendeleti végrehajtóul rendelhető jogi személy vagy valamely hatóság is oly módon, hogy az illető hivatallal felruházott mindenkori tisztviselő legyen a végrehajtó.[5]) Előfordul az is, hogy az örökhagyó a végrehajtó kinevezését a biróságra bízza. Az örökhagyó helyettes-végrehajtót is rendelhet, vagy megbízhatja a végrehajtót, hogy valakit helyettesitsen.

Miután a végakarat teljesitése nem közérdek, a kijelölt végrehajtó a tisztség elvállalására nem kényszerithető, hanem a hagyatéki biróság által nyilatkozatra hivandó fel a megbizás elvállalása iránt (*1894: XVI. t.-c. 34. §*), s ha a kitűzendő záros határidő alatt nem nyilatkozik, úgy kell tekinteni, hogy a megbizást nem fogadja el. Az örökhagyó élők közti szerződéssel biztosithatja a tiszt elvállalását (a kirendelés érvényességéhez ekkor is szükséges, hogy az örökhagyó nyilatkozatát közjegyzői okirat alakjában, vagy a végrendeleti alakszerűségek megtartása mellett tegye). Az ily módon kirendelt végrendeleti végrehajtó jogköre ugyanaz, mint a végrendelet által kinevezetté, és a szerződés alapján az örökös a végrehajtó ellen a megbizás elvállalása, vagy kártérités végett felléphet (p. o. a végrendeleti végrehajtó kötelezte magát a hagyaték értékesitésére, és a romlandó áruk eladása iránt nem intézkedett). Ha valaki az örökös irányában kötelezi magát a végrendelet végrehajtására, a jogviszony mindenben a közönséges megbizás fogalma alá esik.[6])

---

[5]) L. a *Hétszemélyes tábla* 1821. nov. 17-én hozott itéletét N.-Kanizsa város tanácsa, mint Ilosvay Katalin végr. végrehajtója elleni ügyben (sent. 5. ad redintegr. Péterf. *Molnár István* gyüjteményében. Pest 1824. II. 274 l.).

[6]) V. ö. *Dernburg:* Pr. Priv.-R. III. 453., 454. ll., a ki azonban az örökhagyóval szemben élők közt elvállalt megbizást is a közönséges megbizás kategoriájába sorolja, holott ez is halálesetre szól, s az elvállalás módja a jogviszony természetén nem változtat; továbbá *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 217. l., ki (a szász ptkv. 2233. §-át követve) az örökösök által megbizottat is az örökhagyó által kirendelt végrehajtóval egy

Az örökhagyó több végrendeleti végrehajtót is nevezhet (ez régóta szokásban van nálunk),[7]) és pedig egymás után vagy egymás mellett. Az utóbbi esetben, a mennyiben a végrendelet a végrehajtókat külön-külön hatáskörre nem utalja, mindnyájan közösen járnak el; de a mennyiben valamelyik akadályozva van, a többiek nélküle is intézkedhetnek, sőt (szükség esetén) egy végrehajtó is érvényesen intézkedhetik. Ugyszintén, ha valamelyik kiesik, helyettesitésére nincs szükség; mert a végrendelet végrehajtására rendesen egy személy is elég, többek kinevezésének nem lévén más célja, mint azon személyek kijelölése, kikre az örökhagyó inkább reábízza végső kivánalmainak teljesitését, mint az örökösökre. A végrehajtók az ügyvitelért egyetemlegesen felelősek. Vélemény-eltérés esetén a szótöbbség, szavazat-egyenlőség esetén a hagyatéki biróság dönt. Mindez megfelel a dolog természetének és az örökhagyó valószinű akaratának.[8]) Ha a kinevezett végrehajtó mind kiesik, az örökhagyó e részbeni korlátozása megszűnik: miután a tisztség az örökhagyó bizalmán alapszik, a biróság más valakit ki nem rendelhet; az illető csak hagyatéki gondnoknak volna tekintendő.[9])

3. A végrendeleti végrehajtó megbizásának, valamint alapját a végrendelet (öröklési szerződés, a kirendelést tartalmazó közjegyzői okirat) képezi, úgy terjedelmét is az határozza meg. A mennyiben a végrendelet a végrehajtó jogkörét világosan ki nem jelöli, az értelmezésnél szem előtt tartandó egyrészről, hogy a végrendeleti végrehajtó bizalmi állásánál fogva meghatalmazásának ki kell terjednie mindazon teendőkre, melyek nélkül a kinevezés célja: az örökhagyó akaratának érvényesitése és megvalósitása el nem ér-

---

sorba látszik állitani, tanitván, h. az előbbi a megbizásról le nem mondhat. Ámde az elvállalt teendők minősége sem érinti a jogviszony természetét.

[7]) V. ö. *Kallós:* Főtörvényszék itél. gyüjteménye 263. l. 32. tétel.

[8]) és átment a legtöbb törvényhozásba, igy már a kánoni jogba: C. 2. §, 1. in 6-to, de test. (6, 11.), a szász ptkv. 2236. §, a code civil 1033. §, és részben a magyar jav. 275. §, Mommsen jav. 183. §, és a német polg. tvkv. terv. 1893. §-ba.

[9]) *Trux Hugó* i. m. 21. l., hasonlóan *Laurent* i. m. 366. l.

hető; azonban másrészről, hogy a felhatalmazás a most említett cél által kijelölt határon túl ki nem terjeszthető; mert a végrehajtó kirendelése az örökös jogainak korlátozását képezvén, mint ilyen lehetőleg szorosan magyarázandó.

Az örökhagyó megbizása egyes teendőkre, vagy a végrendelet összes intézkedéseinek végrehajtására irányulhat. Az utóbbi esetben magában foglalhatja a hagyaték kezelését is; de ez a megbizásban benfoglaltnak nem vélelmezhető, hanem a végrendeleti végrehajtó avval kifejezetten felruházandó.[10])

Eszerint megkülönböztetjük a vagyonkezeléssel meg nem bízott végrendeleti végrehajtót attól, a ki azzal meg van bízva.

a) A vagyonkezeléssel meg nem bízott végrehajtó gondoskodik a végrendelet kihirdetéséről, kérheti a hagyatéki eljárás meginditását és a hagyaték leltározását *(1894: XVI. t.-c. 3. § 2. pont; 36. §)*; a mennyiben más kérte a leltározást, a megkezdés idejéről értesitendő, és a leltározásnál meghivás nélkül is jelen lehet (*39. §*); a hagyatéki tárgyalásra megidézendő (u. o. *53. §*), és a hagyatéki zárlat elrendelését kérheti (u. o. *90. §*). Habár a törvény szavai az utóbbi jogosultságot csak a köteles-részre jogositottnak és annak adja meg, a kinek öröklési joga valószinű, mégis, a zárlatkérés jogosultságát neki is tulajdonitjuk, mert a hagyatéknak ily módon leendő biztositása nélkül feladatában gyakran el sem járhatna.

---

[10]) *Curia* 2079/886: ». . . . mert a végr. végrehajtói megbizatásban jogilag a hagyatéki vagyon kezelése iránti megbizás is benfoglaltnak nem tekinthető, azt pedig felp. nem is állitja, h. az örökhagyó által végrendeletileg a hagyatéki vagyon kezelésével is megbizatott volna.« (Dt. uf. XVIII. 108. l.)

Hasonlóan *Sipőcz* i. m. 340. l., *Trux* i. m. 20. l., l. még *Pacifici-Mazzoni* i. m. IV. 493. l., *Laurent* i. m. XIV. 367. l., *Randa* i m. 77. l., és *Hartmann* a jog.-gyülésher adott véleményét I. 15. l.; továbbá magyar jav. 269. §, code civil 1020. §, szász ptkv. 2238. §, codice civ. 906. §, porosz Landr. I. r. 12. c. 558. §.

Ellenkező értelemben *Georch Illés* i. m., a ki a felügyelő és a kezelő végrehajtó közt különbséget nem tesz, hanem a »végrehajtót« feljogositja az adósság beszedésére, a vagyon felosztására, a hagyományok kiadására stb. (328. l.), továbbá *Koch:* Preuss. Erbrecht 358. l., német terv. 1897. §., Mommsen jav. 184. §; ugyanezen nézeten látszik lenni *Nánásy:* Testamentom 434. l. is.

A végrehajtó az örökhagyó érdekében tett intézkedéseket, p. o. a temetést, sirkő felállitását stb. önmaga foganatositja, és az erre szükséges költségeket a hagyatéknak rendelkezésre levő eszközeiből felveheti, mert nem kivánható tőle, hogy a költségeket előlegezze, vagy adósságot csináljon. Hatásköre azonban egyebekben csak a felügyelet jellegével bir:[11]) a végrendelet intézkedéseit tényleg nem foganatosithatja, hanem a foganatositást az örököstől és az örökhagyó által terhelt egyéb személyektől csak követelheti. De a mennyiben késedelmeskednek, saját felperessége alatt perúton léphet fel ellenük, és a teljesitésre végrehajtásilag kényszeritheti,[12]) mert e nélkül felügyeleti joga hatálytalan, és kirendelése céltalan volna. A terhelt személy a teljesitésre szolgáló dolgokat közvetlenül a jogositottnak szolgáltathatja ki; de miután a végrehajtó a teljesitést közvetitő szereppel bir, a terhelt a teljesités tárgyát a jogositottnak leendő kiszolgáltatás végett a végrehajtó kezébe is adhatja;[13]) miből folyólag, ha ez utóbbi az átvett értéket elsikkasztja, a terhelt személy ismételt teljesitésre nem szoritható. A végrendeleti végrehajtó felügyeleti joga csak az örökhagyó által rendelt terhek és meghagyások teljesitésének eszközlésére terjed ki; egyéb tekintetben a végakaratot nem érvényesitheti, igy p. o. nem akadályozhatja meg, hogy az örökösök a végrendelettel ellenkező osztályegyezséget kössenek.[14])

Miután a végakarat érvényesitésére irányuló megbizása magában foglalja a végrendelet fentartását és megtámadás elleni védelmét is, a végrendelet érvényessége iránti perre felperes és alpereskénf legitimálva van.[15]) A végrendelet kétes

---

[11]) L. a *Hétszemélyes táblának* az 5. jegyzet alatt idéz. itéletét (»cui inspectio ad substantiam incumbebat«); az előbbi jegyzet második bekezdésében idézett irókat és tövényhozásokat, és a német terv. indok. V. 226. l

[12]) V. ö. magyar jav. 269. §.

[13]) V. ö. a *Hétszemélyes tábla* 1813. január 12-én hozott itéletét (sent. 4. ad redintegr.) *Péterfalvai Molnár István* gyüjteményében II. 274. l.; *Kallós:* Főtörv. itél. gyüjt. (251. l. Desőffi-pör 1815. máj. 15.); *Dernburg* i. m. 455. l.

[14]) *Sipőcz:* Gyámsági törvény 341. l.

[15]) *Kallós* Főtörv. itél. gyüjt.: »Ha a végintézet jogtalan, és végintézeti végr. neveztetett ki, ez esetben az érvénytelenitési kereset a végrehajtó ellen intéztetend« Jursich-pör 1801. jun. 20. (259. l. 13. tétel).

intézkedéseinek magyarázatára csak annyiban van hivatva, a mennyiben az örökhagyó őt e joggal felruházta; ily esetben tehát, ha a végrendelet értelme vitássá tétetik, a biróság azt a magyarázatot köteles elfogadni, melyet a végrendeleti végrehajtó hitelesnek jelent ki. De ő csak a valóban kétes rendelkezések magyarázatára van jogositva; a világos intézkedések értelmét kétségbe nem vonhatja.[16])

b) A végrendeleti végrehajtónak sokkal tágabb hatásköre van, ha az örökhagyó a hagyaték kezelésével is megbízta.

Ily esetben a hagyatékot, a mennyiben a végakarat teljesitése végett szükséges, birlalatába veheti, és jogállása ebben a tekintetben olyan, mint a zár- vagy hagyatéki gondnoké: a hagyatékot nem saját nevében birja, hanem az örökös részére (detentor nomine alieni). Ha az örökös őt megelőzve, a hagyatékot birtokba veszi, annak kiszolgáltatását az *1893: XVIII. t.-c. 1. § m*) pontja értelmében sommás per útján követelheti,[17]) és a hagyatéki zárlat elrendelését kérheti (*1894: XVI. t.-c. 90. §;* a törvény szövege szerint zárlatot csak a köteles-

---

Hasonlóan egy 1819. aug. 25-én eldöntött ügyben, melyben kimondatott, h. a per a végrehajtó és a hagyományosok ellen intézendő (u. o. 262. l. 26. tétel). A szöveg nézetével megegyezik *Randa* i. m. 80. l., *Zachariä:* Franz. Civilr. IV. 364., 365. ll.

[16]) *Curia* 963/890: ». . . . a végrendelet 32. pontja szerint kétségtelen, h. néh. H. R. feljogositotta a felp.-t a hagyatékát képező szobabeli bútorokból és egyéb felszerelvényekből azoknak kiválasztására, melyekről kifejezetten máskép nem intézkedett; végrendelkezőnek ezen világos rendelkezésével szemben a végrendeleti végrehajtónak joga nem terjedhet ki arra, h. felperesnek a választást egyátalán megtagadhassa, mert a végrendelet ugyanazon pontjában foglalt s a végrendelet végrehajtására vonatkozó intézkedés csakis a végr. azon értelmezésére terjedhet ki, mely kétséget engedhetne meg, a mi a jelen esetben nem forog fen.« (Márkus gyüjtem. II. 299. l. 2595. t.)

[17]) A törvény »visszahelyezési« keresetekről szól, de a sommás perút birtokba-helyezés végett is igénybevehető, ha ezen perút feltételei egyébként fenforognak. *Budapesti tábla* 27492/888. »felp. sommás keresetét elutasitotta, mert valamely ingó dolognak (gőzcséplőgép) visszatartása nem visszahelyezésre, hanem tulajdoni keresetre nyujt alapot.« *Curia* 6599/888. a m. birói itéletet megváltoztatta; »mert habár tulajdonjogból kifolyó jogok ingókra nézve is rendszerint tulajdoni keresettel érvényesitendők, törvényes akadály nem forog fen az ellen, h. a csupán birtokba-helyezésre inditott kereset sommás visszahelyezés címén ne indittassék, ha ezen perút feltételei egyébként fenállanak.« (Dt. uf. XXV. 67. l.)

részre jogositott vagy oly személy, a kinek öröklési joga valószinű, kérhet; a végrendeleti végrehajtó ez iránti jogosultságát azonban, miután az a végakarat érvényesitésének nélkülözhetlen kellékét képezi, kétségtelennek tartjuk). Ha harmadik személy tart birtokában hagyatéki tárgyat, a végrendeleti végrehajtó a körülményekhez képest sommás visszahelyezési vagy tulajdoni keresettel léphet fel ellene,[18]) esetleg az *1881:LX. t.-c. 237. §* értelmében peres zárlatot kérhet.

A kezelő végrehajtó a kinlevő tőkéket felmondhatja, a hagyatéki követeléseket felveszi és felperességgel bir azoknak birói úton való behajtására,[19]) mert a behajtás jogosultsága a kezelés fogalmával együtt jár, és mert a nélkül nem teremthetné elő a végakarat teljesitéséhez szükséges eszközöket (az *1894:XVI. t.-c. 90. §*-a szerint a követelések behajtására ügygondnok rendelendő; de ez nyilván arra az esetre szól, ha az örökhagyó másként nem intézkedett; már pedig a kezeléssel való megbizás a most előadottak értelmében a követelések behajtására is kiterjed). A hagyaték cselekvő pereiben kizárólag ő bir felperességgel; az örökösök tehát ily pereket nem vihetnek, mert különben a végrehajtónak a behajtásra irányuló intézkedéseit meghiusithatnák.

A kezelő végrehajtó a fizetéseket jogérvényesen nyugtázhatja, s ha az örökhagyó követelése telekkönyvileg bejegyezve volt, érvényes törlési nyugtát adhat, végrendeleti végrehajtóvá történt kinevezése a *tkkvi rdtts 70. § 2.* bekezdésében emlitett meghatalmazást pótolván. A hagyatékból és annak erejéig az örökhagyó tartozásait kifizeti, a hagyományokat és a törvényes osztályrészre jogositottak igényeit kielégiti.

Hasonlóan az u. n. remedium ex l. ultim. C. de edicto D. Hadriano tollendo (6, 33) megengedi, hogy a külsőleg érvényes végrendeletre támaszkodó örökös az örökség birtokába helyeztessék, azzal szemben, a ki az örökséget nem törvényes módon birja.

[18]) Kiemeli ezt *Kövy:* Elementa 214. l. 367. §.

[19]) *Geörch Illés* i. h., *Nánásy* i. h., *Kallós* i. m., hivatkozván egy 1824. jun. 25-én hozott itéletre (263. lap 32. tétel).

Hasonlóan a kezelő végrehajtó jogkörét részletetesen szabályozó minden törvényhozás.

Miután azonban oly esetben, midőn a végrendelet téves magyarázata folytán valamely nem-létező adósságot vagy hagyományt kifizet, az örökösöknek felelősséggel tartozik; az utóbbiak kifogása esetén a követelést, a törvényes osztályrészt vagy a hagyományt csak annak jogerejű megitélése után elégitheti ki. Ebből folyik továbbá, hogy a valamely hitelező, hagyományos, vagy törvényes osztályrészre jogositott által inditott perbe sem bocsátkozhatik, ily kereset az örökösök ellen lévén intézendő.[20]) Az utóbbiak ellen nyert itélet alapján a kezelő végrehajtó által birlalt vagyonra végrehajtás vezethető.

A végrehajtó a hagyatéki vagyonból oly kiadásokat és fizetéseket tehet, melyek a rendes kezeléssel járnak, és ezen határon belül a hagyaték terhére kötelezettségek elválalására, valamint hagyatéki tárgyak elidegenitésére is jogositva van. Egyébként azonban az örökösök, mint a hagyatéki vagyon urainak beleegyezése nélkül, sem hagyatéki ingó vagy ingatlan vagyont el nem idegenithet, sem hagyatéki követelést át nem ruházhat. Ha az elidegenités (átruházás) a végakarat teljesitése vagy a teljesitéshez szükséges eszközök beszerzése céljából szükséges, az örökösök részéről megtagadott beleegyezést a hagyatéki biróság hozzájárulása pótolja, mely az eladás szükségét beigazolva látván, a vagyontárgyak árverés útján való eladását elrendelheti. Az *1894:XVI. t.-c. 95. §*-a

---

[20]) *Curia* 5389/892: ». . . . a végr. végrehajtó a hagyaték jogi képviseletére jogositva nincs, sőt a mennyiben az emlitett örökhagyó hagyatékához az örökösödési nyilatkozat már a kereset beadása előtt megtétetett, hagyatéka képviseletére csupán a nyilatkozott örökös van jogositva, felp. pedig annak hagyatékát nem ez utóbbi s igy nem törvényes képviselője képviseletében vonta perbe stb.« (Márkus gyüjtem. II. 168. l. 2216. t.) Itt erdélyi esetről volt szó; miután azonban az osztr. ptkv. (816., 817. §§) a végr. végrehajtó jogkörét részletesen meg nem állapitja, a *Curia* által kimondott jogelv általános érvényűnek, s igy a Királyhágón inneni területre is kihatónak veendő. L. még magyar jav. 269., 270. §§, német ptkv. terv. 1897., 1903. §§; a II. olvasás szerint azonban, ha a végrehajtó nincs a kezeléssel megbízva, a kereset akár ellene, akár az örökösök ellen intézhető. Hasonlóan *Nánásy* (Testamentom 434. l.): »A hagyományosok a Testamentom tellyesitőjét, ha ez késne a testáló akarattyának bé-tellyesitésével, bizvást Törvénybe idézhetik;« továbbá *Unger:* Erbrecht 123. l. 7. jegyzet.

azok közt, kik az eladást kérelmezhetik, a végrendeleti végrehajtót nem sorolja ugyan fel; miután ő azonban az örökösök helyett jár el, és miután a végakarat teljesitése egyes örökösök esetleges csökönössége vagy alaptalan vonakodása által meg nem akadályozható, a hivatkozott szakasz alkalmazásának a kezelő végrehajtó kérelmére is helye van. Ha az örökösök az eladás által beszerzendő összeget a végrehajtónak rendelkezésére bocsátják, ez utóbbi az eladást abbanhagyni köteles. A kezelő végrehajtó tisztének tartama alatt az örökösök a hagyatéki tárgyakról dologi hatálylyal nem rendelkezhetnek, mert a végrehajtó kinevezése épen arra irányul, hogy az örökösök rendelkezési joga a végakarat teljesitésének biztositása céljából kizárassék s pedig akkor is, ha ezen korlátozás az örökösök személyes érdekével ellenkeznék.[21]) Mihelyt az örökösök a végakarat teljesitésére szükséges tárgyakat vagy pénzösszegeket a végrehajtónak rendelkezésére bocsátják, a kezelés iránti megbizás célja megszűnik; ennélfogva a végrehajtó a birlalatában levő hagyatéki vagyont az örökösöknek kiszolgáltatni tartozik; ezzel azonban tiszte, miután a végakarat még teljesitve nincs, meg nem szűnik.[22])

A kezelő végrehajtó a hagyatékot az örökösök közt a végrendelet értelmében felosztja,[23]) de ha ők a végakarattól eltérő osztályban egyeznek meg, a végrehajtó megállapodásukat elfogadni tartozik (l. fent *a*) pont).

Az örökhagyó a végrendeleti végrehajtót a végakarat teljesitésére való felügyelet kizárásával, pusztán a hagyaték kezelésével bízhatja meg, valamint elrendelheti, hogy a vég-

---

[21]) V. ö. német ptkv. terv. indok. V. 234. l.

[22]) Ellenkező nézeten van *Sipőcz:* Gyámsági törvény i. h., ki a gyakorlatra hivatkozva tanitja, h. ha az örökösök a hagyatékot birtokba vették és felosztották, a végrehajtó tiszte megszűnik, bár a végr. minden irányban még nem is lőn végrehajtva. Ez azonban ellenkezik az örökhagyó akaratával. A hagyaték birtokbavétele és felosztása a végrehajtó tisztét annál kevésbé szünteti meg, mert ha az csupán a felügyeletre van szoritva, a végrehajtó a hagyatékot egyátalán nem birja, hanem az örökösök azt azonnal hatalmukba ejthetik és feloszthatják.

[23]) V. ö. *Geörch Illés* i. m. 328. l., hangsúlyozva az intéző szándéka szerinti felosztást.

akarat teljesitése után a vagyont bizonyos ideig, mely azonban túlságos hosszú nem lehet, p. o. az örökség felosztásáig kezelje.

4. A végrendeleti végrehajtó az örökösöknek számolni tartozik,[24]) és pedig (a *gyáms. törvény 115. §* joghasonlatosságánál fogva) akkor is, ha az örökhagyó őt a számadási kötelezettség alól felmentette; az ellenkező nézet szerint ő volna a vagyon ura. A mennyiben számadási kötelezettségének eleget nem tesz, a per az *1881 : LIX. t.-c. 81—88. §§* szerint indul (számadási per); miután azonban a számadási kötelezettség (feltéve, hogy az, miszerint a hagyatékot tényleg birtokba vette és kezelte, nem vitás) kérdés tárgyát nem képezheti, a biróság a végrehajtót a felhivási kereset alkalmából, kellő határidő kitűzésével, legott a számadás előterjesztésére kötelezi (hasonlóan mint a *gyáms. törv. 125. §* értelmében a gyámot vagy gondnokot). Ha a hagyatéki biróság a végrendeleti végrehajtót a hagyaték gondnokává is kirendelte, megszámoltatása az *1881 : LX. t.-c. 247. §*-a szerint történik,[25]) melynek értelmében, ha számadását a biróság által kitűzött határidő alatt be nem nyujtaná, állásától hivatalból elmozditandó, s egyszersmind ellene a valószinű hiányt fedező összeg erejéig, az érdeklettek bármelyikének kérelmére a biztositási végrehajtás elrendelendő.

Eljárásáért való felelősségének megitélésénél a megbizási jogviszonyra vonatkozó szabályok szolgálnak irányadóul.

5. A végrendeleti végrehajtó az örökösöktől, a hagyaték erejéig kiadásainak megtéritését követelheti. Tiszteletdíjra azonban, a baráti bizalmon alapuló viszony lényegénél fogva, csak akkor tarthat igényt, ha az örökhagyó a díjazást kifejezetten vagy hallgatag elrendelte. Hallgatag elrendeltnek tekintendő, ha a fenforgó körülményekből az örökhagyó valódi akarata gyanánt azt kell következtetnünk, hogy az intézkedéseinek teljesitésével összekötött szolgálatokat nem kivánta ingyen a

[24]) *Frank* i. m. 458. l., *Kovachich:* Codex iuris tavern. 46. fej. 136. l., és az 5. és 13. jegyzetek alatt közölt itéletek.

[25]) Támogatja ezt *budapesti tábla* 43443/883: »A hagyatéki zárgondnok által adandó számadás kérdésében az eljárás nem az *1881 : LIX. t.-c.* 81. és köv. §§-ban, hanem az *1881 : LX. t.-c.* 247. és köv. §§-ban előirt szabályok szerint történik.« (»Jog« 1890. 7. sz.)

végrehajtótól; ily körülményt képez különösen a hagyaték kezelésével való megbizás.

6. A végrehajtó tiszte megszűnik: *a*) a dolog természete szerint az ő halálával, és *b*) a reábízott feladat teljesitésével; továbbá *c*) ha a hagyatéki biróság őt fontos okokból a tiszte alól saját kérelmére felmenti; önként s a nélkül, hogy kellő okát adja, a végrehajtó vissza nem léphet,[26]) mert a halott bizalmának, a ki már nem nevezhet helyette mást, és a ki iránti kegyeletből vette magára a tisztet, az elvállalt kötelezettségnek megfelelni tartozik; *d*) elmozditható a hagyatéki biróság által, ha az örökhagyó bizalmával visszaélve, tisztét hűtlenül vagy lelkiismeretlenül látja el; *e*) megszűnik tiszte a hagyaték fölött nyitott csőddel is, mely valamint az örököstől, úgy tőle is megvonja a rendelkezés jogosultságát.

Erőtlen végrendeletek.

67. §.

A végrendelet erőtlen, ha kezdettől fogva érvénytelen; de ereje utóbb is odaveszhet.

a) A végrendelet eredetileg érvénytelen, ha az érvényesség valamely kelléke hiányzik (testamentum nullum, iniustum), tehát: ha az örökhagyónak nincs végrendelkezési képessége (30. §); ha az akaratelhatározás, vagy az akaratnyilatkozat valamely kelléke hiányzik (31., 35. §§); ha az alaki kellékre nézve hiba történt (52. §). Az érvénytelenség oka lehet olyan, hogy kihat az egész végintézetre, melynek ily esetben semmi része fen nem marad; vagy csak egyes rendelkezését rontja el, a midőn a többi rendelkezés érintetlenül megáll,[1]) p. o. ha az örökösök kijelölése érvénytelen, a hagyományok érvényüket megtarthatják; egyik érvényes lehet, a másik nem. Miután

---

[26]) *Curia* 5389/892 (a 19. jegyzet alatt idézett esetben): ». . . . . a végrendeleti végrehajtó, ha ebbeli megbizatását elfogadta, köteles az örökhagyó rendelkezéseit teljesiteni.«

[1]) *Curia* 4949/882: ». . . . mert oly esetben, midőn a törvényes örökös jogait a végr.-nek egyedül csak a hagyományokra vonatkozó intézkedései által érzi sértve, arra, h. a végr.-et egész terjedelmében . . . . érvénytelenitse, nem kötelezhető stb.« (Dt. uf. VII. 294. l.)

pedig az itélet jogerejének hatálya csak azon felekre terjed ki, a kik perben álltak: a végrendeleti örökösökkel szemben érvénytelennek nyilvánitott végrendelet, a perbe nem idézett hagyományosokra nézve érvényesnek tekintendő, s ők most már a törvényes örökösök ellen léphetnek fel, a kik viszont a hagyományosokkal szemben kifogás alakjában védekezhetnek.[2])

Az érvénytelenségi ok vagy nyilvánvaló, midőn a végrendelet szembetünő alaki hibában szenved; ily esetben a végrendelet félreteendő,[3]) és az, a ki arra hivatkozik, tartozik igényét a törvényes (vagy az alaki kellékekkel ellátott végrendeletre támaszkodó) örökös ellen keresetileg érvényesiteni (*1894: XVI. t.-c. 85. §*). Ha pedig nem nyilvánvaló, az, a ki a végrendelet által sértve van, fogja sérelmének orvoslását keresni:[4]) ha birtokban van, az ellene inditott perben kifogás alakjában; ha birtokban nincs, szintén kereset útján (u. o. *85. §*), mely voltaképen nem egyéb, mint kereset alakjába öltött érvénytelenségi kifogás.[5])

A biróság azonban a végrendelet érvénytelenségét hivatalból ki nem mondhatja;[6]) ezt csak az érdekeltek, vagyis

---

Hasonlóan *sent. 17. és 18.* divis. success. (*P. Molnár István* gyüjt. II. 280. l.), továbbá *Frank* i. m. 459. l.; ellenkező értelemben *sent. 35.* divis. success. (u. o. 282. l.) és *Fekete-Csaplovits:* Problemata iuridica 280., 281. ll.

[2]) Az előbbi jegyzet (1. bekezd.) alatt idézett esetben felp.-ek (a törvényes örökösök) a végr.-et a végr. örökössel kötött magánegyesség utján hatályon kivül helyezték, és most már a hagyományosok ellen léptek fel a végr. érvényesitése végett. *Curia* 4949/882: »felp.-eket a hagyományokra vonatkozó intézkedések érvénytelenitésére a kereseti jog megilleti; mert azon körülmény, h. a hagyományoknak a törvény rendes útján való érvényesitése alkalmával, felp.-nek a hagyományok fen nem állásának bebizonyitása (kifogás alakjában) módjukban áll, . . . miután mindazon jogok, melyek kifogásként érvényesithetők, önálló keresetnek tárgyát is képezhetik, a kereseti jog elvonása alapul nem szolgálhat.« (Dt. uf. VII. 295. l.).

[3]) Az *1894: XVI. t.-c. 85. §*-a csak alaki kellékek hiányáról szól; de a hiba nyilvánvaló lehet, habár a végrendelet alakilag kifogástalan, p. o. ha tudvalevően elmebeteg személy, a ki gondnokság alatt is állott, v. serdületlen személy tett végrendeletet; ha 18 éven aluli kiskorú magánvégr.-et hagyott hátra

[4]) *Frank* i. m. 458. l.

[5]) *Unger* i. m. 100. l. és 101. l. 5. jegyzet.

[6]) *Budapesti tábla* 63084/888: »minth. a halálesetre szóló ajándékozásokra vonatkozó okiratok csak abban az esetben érvényesek, ha a végr.-ekre

29*

azoknak kérelmére teheti, a kiket végrendelet nem-létében az örökhagyó vagyonában öröklési jog illetne meg.[7]) Sőt az érdekeltek az érvénytelen végrendeletet érvényesnek ismerhetik el, a minek folytán az úgy tekintendő, mintha érvényesen létrejött volna.[8]) Az elismerés az öröklési keresetről való lemondást képez,[9]) nem pedig az öröklési jogról való lemondást, mely nem a másik szerződő félnek, hanem a lemondó fél után öröklésre hivatott személyeknek szolgálna előnyül. A ki a végrendelet érvénytelenségét tudva, a végrendeletet akár kifejezetten, akár annak alapján valamely előnyt elfogadva, hallgatag érvényesnek ismeri el, a végrendeletet többé meg nem támadhatja.[10]) Másként áll, ha az érvénytelenségről nem

---

előírt kellékekkel készittetnek, az A) a. okirat azonban nem bir ezekkel a kellékekkel, azt érvénytelennek kimondani kellett.« *Curia* 1451/889: A m. b. itélete megváltoztatik, ... mert felp. keresetében az A) a. nyilatkozatot nem azért kérte érvénytelennek kimondani, mivel az, mint halálesetre szóló ajándékozási okirat az *1876: XVI. t.-c. 33. §*-ában előírt kellékeknek meg nem felel stb.« (Dt. uf. XXVII. 266. l.)

[7]) *Curia* 9043/891: Felp.-ek néhai P. Zs. hagyatéki javait, melyekről nem is állítják, h. az örökhagyóra velük közös törzsről szállottak, kérik a maguk részére törvényes öröklés cimén megitélni. Erre azonban nincs kereseti joguk, s igy az annak akadályul szolgáló végr. érvényének megtámadására sincs kereseti joguk« (P. T. XXV. 10. l.). Azonos: *Curia* 194/890. (Ü. L. 1890. 33. sz.); *budapesti tábla* 23249/882. (Dt. uf. VIII. 323. l.) Erről bővebben az öröklési keresetről szóló szakaszban.

[8]) *Curia* 1722/893. ». . . . mert az önmagában érvénytelen végr. is kötelezővé válik az örökösre nézve, a ki azt elfogadta.« (P. T. XXVIII. 22. l.) továbbá *Curia* 6027/883. (P. T. VIII. 23. l.) és *Curia* 1011/887: »tek. azonban, h. az örökösök jogositva vannak az alakilag hiányos végr.-et is az osztály alapjául érvényesnek elfogadni, stb.« (Dt. uf. XXI. 211. l.)

[9]) *Frank* i. m. 459. l., *Unger:* Erbrecht 100. l. és 101. l. 4. jegyzet, *Windscheid:* Pand. III. 108. l.

[10]) *Hk. I. 62. pr:* ». . . . . mert a valóságos használat alapján úgy kell (az atyafit) tekinteni, mint a ki a bevallásba belé egyezett.« *Curia* 2940/892 (az alsóbir. itél. indok. hh.): ». . . . felp. elismeri azt, h. örökhagyó végakarata teljesedésbe ment; s a három darab földnek és 66 frt 66 kr. készpénznek átvételéből a megtámadott végr. érvényességének elismerése vélelmezhető stb.« (P. T. XXVII. 182. l.) Azonos: *Curia* 7801/888. (Ügyv. L. 1889. évi 17. sz.)

Dec. 4. ad invalid. testam. »Az örökösök által éléssel megerősitett Testamentomot . . . . . megerőtleniteni nem lehet. Mert az olyan Osztály-

birt tudomással; ily esetben az elismerés, ha menthető tévedésen alapul, a végrendelet utólagos megtámadását nem zárja ki.[11])

b) Az érvényesen létrejött végrendelet erejét vesztheti az alkotása után beálló körülmények folytán (testamentum irritum), és pedig 1. az örökhagyó akaratánál fogva, a végrendelet megmásitása által (63. §), vagy 2. az ő akaratán kivül: *α*) a mag nélküli örökhagyó végrendelete, leszármazó születése által (33. § 3. pont és 4. jegyzet); *β*) kiváltságos és szóbeli

részeknek minden ellene-szóllás nélkül való elfogadások, és a Testamentom tartalma szerint megesett osztály, és az a szerint hosszabb ideig folyvástoltt birtok, megegygyezés sőt megerőssités gyanánt vagyon, és igy tehát már nem csak a Tesztátornak, hanem az örökösnek tselekedete is fenforog.« (*Planum tabulare, Czövek István* forditásában, Budán 1825, 180. l.) Hasonlóan *Dec.* 7. ad invalid. test.

L. még a *Kallós* Főtörvényszék it. gyüjt. által idézett 1815. május 14-iki (Desőffi-per) és 1824 nov. 18-iki (Vurm-per) itéleteket i. m. 266. l. 9. tétel és 270. l. 27. tétel; továbbá *Geörch Illés* i. m. II. 331. l.; *Frank* i. m. 459. l.; *Herczegh* i. m. 219. l.

[11]) *Curia* 7033/890 (az e. b. itélet indokaira hivatkozva): »Felp. a. (hagyatéki) tárgyalás alkalmával a . . . végr. ellen kifogást nem emelt és belcegyezett abba, h. a hagyatéki javak a végr. örökösöknek átadassanak. . . . . Felp. periratаiban nem is állitja, h. az egyezség megkötésénél megtévesztve lett volna, hanem csupán azt, h. igényeire nézve nem lett felvilágositva, a mi azonban az egyezségtől való egyoldalú elállásra föl nem jogositja.« (Ügyv. L. 1891. évi 31. sz.)

Pozsonyi tábla 1432/892 (a 8. jegyzetben a *Curia* által 1722/893. sz. a. elintézett esetben): »a néhai H. J. végrendeletének állitott okirat felp.-sel egyedül H. J. hagyatékának tárgyalásakor közöltetett, s az a lényeges körülmény sem nyert igazolást, h. felp. az E) a. egyezség tartalmát annak a hagyatéki tárgyalás folyamán lett becsatolása előtt ismerte volna; miből folyólag felperes habár a végr.-ben és az E) a. szerződésben részére kikötött előnyöket elfogadta és tényleg felhasználta; most, midőn az okiratok közlése után azoknak külalakjáról és tartalmáról tudomást szerzett, jogosult úgy a végr. érvényét, mint az E) a. egyezség valódiságát megtámadni.« (P. T. XXVIII. 20. l.) A *curiai* itélet felperest azért utasitja el, mert örökl. igényeinek érvényesitésére 24 évet meghaladó időn át lépést nem tett, s csak a hagyatéki tárgyalásnál állott elő követelésével, állitólagos tévedését tehát menthetőnek nem vette.

L. 4. C. de iur. facti ignor. 1, 18: »ha a megejtett osztály után a végr.-nek egy hibája derül ki, abból, a mit tévedés okozott, károd nem származhatik.« L. még u. o. l. 8., továbbá l. 13. D. de leg Corn. 48, 10.; l. 5. pr. D. de his quae ut indign. 34, 9; l. 19. D. de inoff. test. 5, 2.

végrendeletek, a kedvezményes idő lefolyásával (60. §); γ) az által, hogy az örökösök kiesnek, mert nem akarnak vagy nem képesek örökölni (különösen, ha az örökhagyó előtt halnak meg, l. fent 5. §), és helyettes rendelve nincs (elhagyott, üres végrendelet, testam. destitutum). A hagyaték ily esetben a törvényes örökösökre száll, a kik a hagyományokat teljesiteni tartoznak;[12]) ha a hagyományosok közt törvényes örökös is van, ez a hagyományt előhagyományként nyeri el. Ha az örökösök közt növedékjognak helye nincs, és nem mindenik örökös esik ki, a végrendelet részben elhagyottá válik és a törvényes öröklés részben foglal helyet.

Öröklési szerződések.

a. A szerződés megkötése.

68. §.

1. Az örökhagyó végakaratát kétoldalú jogügyletben is nyilvánithatja. Az *1876:XVI. t.-c. 33. §*-a az öröklési szerződéseket kifejezetten érvényeseknek ismeri el;[1]) miután pedig jogunk abból indul ki, hogy minden szerződés betartandó (»Kinek-kinek irott törvénye a maga kötése« Appr. III. R. 11. C. 2. c., *1486:XVII. t.-c.*, *1492:XXXVIII. t.-c.*), az öröklési szerződés minden nemét, úgy az örökös-nevezést, valamint a hagyomány-rendelést[2]) tartalmazó szerződést érvényesnek kell elfogadnunk. Az előbbiek többnyire házastársak közt fordulnak elő, de nincsenek ezekre szoritva. Már pedig az öröklési szerződéseknek korlátlan megengedése, a közös végrendeleteknek a házastársakra való szoritásával szemben nemcsak következetlen, hanem ethikailag sem indokolható, mert társadalmi veszélyt rejt magában. Az örökhagyó szabadsága, hogy végakaratát minden időre lekötheti, illetéktelen

---

[12]) V. ö. *Nánásy:* Testamentom 430. l.

[1]) Római jog szerint az örökösnek szerződés általi kijelölése, valamint általában a végrendelkezési szabadságnak bárminemű lekötése, mint a jó erkölcsökkel ellenkező, érvénytelen; L. 61. de V. O. 45, 1.; l. 4. C. de inut. stip. 8, 39.

[2]) V. ö. *Knorr:* M. Mjog 507. l.

befolyások, szenvedélyeinek lelketlen kihasználása, örökséghajhászat, uzsorások fondorlatai által szomorú végzetévé lehet. Fiatal szemmel másként látjuk a világot, mint meglett korunkban, s az örökös-nevezés teljes jelentőségét csak akkor fogjuk fel, ha az élet munkája jellemünket kiképezte, vagy midőn végakaratunk családunk jövendő sorsát biztos alapra törekszik fektetni. Azért az öröklési szerződéseket, ha bizonyos kor betöltéséhez nincsenek kötve, a házastársakra kellene szoritani.

Az öröklési szerződés kétoldalú (kölcsönös), ha mindkét fél, egyoldalú, ha csupán az egyik fél tesz halála esetére szóló intézkedést. A szerződő felek egymás vagy harmadik személy javára, vagy egymás és harmadik személy javára rendelkezhetnek.

Az öröklési szerződés nem megállapodás a felek vagy azok egyikének hagyatékáról, melyet az egyik odaigér s a másik elfogad. Ez az örökségnek az igérő halála utáni átadására irányuló kötelem volna, mely jogi hatálylyal nem birna, mert a jogositott személylyel nem állana szemben kötelezett, a részesitett (hitelező) maga lévén a kötelezett. A jogositott továbbá legott a szerződés megkötésével nyerne öröklési jogot, mely tehát az örökhagyót megelőző halála esetén is átszállana saját örököseire, holott az öröklési szerződés az abban kijelöltet csak meghívja az öröklésre, ez utóbbi attól függvén, hogy a részesitett az örökhagyót túlélje.

Az öröklési szerződés nem képez önálló öröklési címet sem. A végrendelet általi részesités lényegén az által, hogy a részesités elfogadtatik, változás nem esik; az örökhagyó akaratkijelentése akkor is érvényes, ha azt elfogadás nem követi; az öröklés feltételei: kellő módon való kijelölés, az örökhagyó halála, és öröklésre képes személy létezése, az öröklési szerződésnél ugyanazok, mint a végrendeletnél. Az előbbinél azonban egy negyedik tényező járul hozzá: a végrendelkezési szabadságnak szerződés általi megszoritása, a visszavonási jogról való lemondás. Csupán ez különbözteti meg a végakarat nyilvánitásának két módját egymástól; és ez arra vezet, hogy az öröklési szerződés voltaképen két alkat-elemből áll: halálesetre való rendelkezésből, és a vissza-

vonás jogáról való lemondásból, és igy az nem egyéb, mint szerződésileg visszavonhatlan végrendelet.[3])

Miután a visszavonásról való lemondás az öröklési szerződés lényeges alkatrészét képezi, a törvény pedig ily szerződések érvényességét határozott alakszerűségekhez köti (l. a 2. pontot): a visszavonásról való lemondás csak akkor érvényes, ha öröklési szerződésben foglaltatik, vagyis ha közvetlenül a halál esetére szóló rendelkezéshez csatlakozik (ebből egyszersmind következik, hogy a végrendelet fentartása iránti puszta szerződések — pacta de non mutanda testamento — érvénytelenek).[4])

A visszavonásról való lemondást az öröklési szerződésben világosan ki kell fejezni, vagy annak a rendelkezés egyéb intézkedéseiből határozottan kivehetőnek kell lenni, p. o. a hitvesek közös vagy kölcsönös végrendeletében foglalt oly kijelentéséből, hogy végakaratuk egyoldalú megváltoztatása hatálylyal ne birjon, a mi által ily végrendelet öröklési szerződés minőségét ölti. Ha a használt kifejezések vagy más körülmény folytán kétséges, vajjon a végakarati nyilat-

[3]) Az öröklési szerződés lényegét a szövegben előadott értelemben először *Hartmann* formulázta (Lehre v. d. Erbverträgen u. wechsels. Testam., 1862); nézetéhez csatlakozott *Unger:* Erbrecht 116. l., *Arndts:* Pand. 883 l. 3. jegyzet, *Kirchstetter:* Commentar 619. l. Ellenkező értelemben nyilatkozott *Hofmann:* Wesen u. Wirkung d. Erbvertrags u. Erbverzichts, a bécsi Zeitschrift f. d. Privat- u. öff. R. III. 666. l.; *Dernburg:* Pand. III. 256. l. és Pr. Priv.-R. III. 476. l.; a német polg. tvkv. terv. indok. V. 312. l., és *Windscheid:* Pand. III. 7. l. 3. jegyzet. L. még ezen elméletről, melynek fontos gyakorlati folyományai vannak, *Pfaff* és *Hofmann* a Jogt. Közlönyben közzétett cikksorozatban : »Vélemény a magyar örökj. javaslatról« 1889. évi 33. sz. 262. l. Hazai iróink az öröklési szerződés lényegének fejtegetésével nem foglalkoznak.

A szövegben előadott felfogásunk indokolja, h. az öröklési szerződéseket nem külön öröklési cím gyanánt, hanem a végrendeletekről szóló fejezetben tárgyaljuk.

[4]) Ellenkező értelemben *Pesti tábla* 26701/873: »tek., h. a férj halála után alp. a *C)* alatti egyezségben felp. irányában a végrendelet fentartására magát kötelezte . . . .« *Legf. itélőszék* (a tábla itél. hh.): »tek. h. az *A)* alatti közös végrendelet . . . . a *C)* a. egyezség által örökségi szerződés lényegét és hatályát nyerte el.« (Dt. rf. XIV. 25. l.) A szöveg megegyezik *Unger* i. h. és *Hartmann* i. m. 45. l. nézetével.

kozat visszavonható-e vagy nem, vagyis, vajjon (egyszerű vagy közös) végrendelet avagy öröklési szerződés forog-e fen (és pedig akkor is, ha a halál esetére való megállapodás házassági szerződésben foglaltatik);[5]) a birónak, hacsak a visszavonásról való lemondás szándékáról meggyőződést nem szerzett, a visszavonhatlanságot tagadó fél mellett kell, hogy döntsön.[6])

Ha az öröklési szerződés mint ilyen érvénytelen, de a végrendelethez szükséges kellékek fenforognak: a szerződési alkatelem (a lemondás) elesik, de a végrendelkezési alkatelem fenmarad, s a jogügylet mint végrendelet érvényben tartandó;[7]) a rendelkező fél tehát intézkedését szabadon visszavonhatja.

2. Az öröklési szerződés alaki érvényességéhez szükséges, hogy az irásbeli magánvégrendelet, a közvégrendelet, vagy a közjegyzőnél letett irásbeli magánvégrendeletre előírt alaki kellékekkel birjon (*1876: XVI. t.-c. 33. §*). Az irásbeli magánvégrendelet kiváltságos alakjában azonban öröklési szerződés nem köthető; és pedig az idéz. törv. *27—29. §§* eseteiben azért nem, mert a végintézkedésnek rövid idő mulva beálló hatálytalanságával a visszavonásról való lemondás tárgytalanná válván, annak kikötése jogi alappal nem birna; a *32. §* (leszármazók és házastárs javára tett intézkedések) esetében pedig azért nem, mert az egész terjedelemben való sajátkezű irás kelléke, az igéretnek és

---

[5]) *Pesti kir. tábla* 18611/865: »a *C*) a. becsatolt házassági szerződéssel felp. azt, h. férje, Sz. J. a házasság kötésekor létezett, valamint utóbb szerzendő v. öröklendő összes vagyonát gyermekek nem-létében neki lekötötte, igazolván; miután e szerint a szerződésileg lekötött vagyonról intézkedni Sz. J.-nak jogában nem állott, az *A*) a. végr.-nek félretétele mellett köteleztetnek alp.-ek stb.« Törvényszéki Csarnok 1866. évi 1. sz. 52. l.

[6]) *Curia* 5737/887; az itélet szövegét l. 64. § 12. jegyzet alatt.

[7]) *Fekete-Csaplovits* Problemata iuridica: »A részben hibás végrendelet nem egészen félreteendő; érvényes részeiben fenmarad; utile enim per inutile vitiare non debet« (281. l., Testamentum cikknél). Hasonlóan *Unger* i. m.: »itt az utile per inutile non vitiatur elve alkalmazandó« (117. l. 9. jegyzet); továbbá magyar jav. 369. §; ellenben a szász ptkv. 2547. §, és a porosz Landr. I. r. 12. c. 619. §-a szerint az érvénytelen örökl. szerződés mint végrendelet sem tartható fen.

együttal az elfogadásnak kijelentésénél, a dolog természete szerint nem teljesithető. Ezen okból a most emlitett alak a közjegyzőnél letett öröklési szerződéseknél sem alkalmazható.

Valamint a végrendelkezésnél, úgy az öröklési szerződés kötésénél is a rendelkező fél képviselete ki van zárva; de az elfogadó fél megbízott által képviselve lehet. Az ellenkező nézet arra vezetne, hogy nem önjogú vagy jogi személyek öröklési szerződés útján részesitést nem fogadhatnak el.

Miután az öröklési szerződés végrendelkezést foglal magában, a rendelkező félnek végrendelkezési, a részesitettnek öröklési képességgel kell birnia; miután pedig szerződésszerű lemondást is tartalmaz, az előbbinek szerződés kötésére is képesnek kell lennie. Ha tehát ezzel nem bir, de végrendelkezési képessége van, a szerződés mint végrendelet marad érvényben (a mennyiben az ehhez szükséges kellékek fenforognak), melyet az örökhagyó szabadon visszavonhat. Ennek folytán kiskorú vagy gondnokság alatt álló személy által kötött egyoldalú (csupán őt kötelező) öröklési szerződés csak mint végrendelet jöhet figyelembe; szerződés hatályával az apa, illetve a gyámhatóság helybenhagyása sem ruházhatja fel, mert annak viszteher nélkül kötött jogügyletnél joghatálya nincs (*1877:XX. t.-c. 20., 133. §§*). Csupán végrendelet erejével bir a mondott személyek által kötött kölcsönös öröklési szerződés is, mely az apai, illetve gyámhatósági jóváhagyást nem nyerte el; ilyenkor azonban a másik fél az öröklési szerződéstől meghiusult feltevés alapján elállhat, és pedig méltányosságból már akkor is, ha a jóváhagyás kellő időben be nem következik.[8]) A most mondottak alkalmazandók akkor is, ha a halál esetére szóló rendelkezések házassági szerző-

---

[8]) *Zlinszky:* M. Mjog 740. l. és *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 223. l. a gyámhatósági jóváhagyás tekintetében az egyoldalú és kölcsönös örökl. szerződések közt különbséget nem tévén, azt tanitják, h. a nem-önjogú személy által kötött örökl. szerződés érvényességéhez gyámhatósági helybenhagyás szükséges.

A szöveg nézetét osztva, de részben attól, részben egymástól eltérően döntenek a magyar jav. 369. §. *Unger:* Erbrecht 115. l., *Hartmann* i. m. 43. l.

désben foglaltatnak, melyek ebben a tekintetben az öröklési szerződés minőségét öltik.[9]) Miután pedig házassági szerződések érvényességéhez közokirat kivántatik, annak felvételénél a végrendelkezések felvételére vonatkozó szabályok *(1875: XXXV. t.-c. VII. fejezet)* is megtartandók.[10])

Az öröklési szerződés rendelkezéseinek tartalmára és magyarázatára, az abban foglalt feltételek, időmeghatározások és meghagyásokra, továbbá az intézkedések végrehajtására vonatkozólag a végrendeletekre előadott szabályok alkalmazandók.[11]) Az *1894: XVI. t.-c.* az öröklési szerződések kihirdetéséről nem intézkedik ugyan, azonban a törvénynek a végrendeletek kihirdetésére vonatkozó rendelkezései kétségtelenül az öröklési szerződésekre is kiterjednek.

3. Öröklési szerződést képez, mint alant látni fogjuk, a halálesetre szóló s az adományozott által elfogadott ajándékozási igéret is, nemkülönben az írott hitbérről, az özvegyi tartásról való megállapodás; továbbá azon szerződés, melynélfogva a férj, túlélése esetére a hozományt vagy annak egy részét megtarthatja; valamint a vagyon haszonélvezetének a túlélő szerződő (többnyire házastárs) részére való átengedése. Az örökbefogadás nem sorolható az öröklési szerződés közé, mert annál az öröklés annak következménye, hogy az örökbefogadott az örökbefogadóval törvényes öröklési kapcsolatba lép.[12])

[9]) *Curia* 2074/891 (a *budapesti tábla* itél. ind. hh.): »a *D)* a. közjegyzői okiratban foglalt házassági szerződés, a mennyiben halál esetére szóló rendelkezést tartalmaz, annyiban öröklési szerződést foglal magában stb.« (Ügyv. L. 1892. évi 6. szám.)

Zlinszky: M. Mjog 740. l. azon nézete, h. az ör. szerződések tárgyát más, mint a szerződő felek jövendőbeli hagyatéka nem képezheti, sem önmagában, sem a gyakorlat által nem indokolható.

[10]) Az *1886: VII. t.-c.* (közjegyzői novella) *22. §* a házasfelek közti vagyoni viszonyokat szabályozó szerződésekhez általában csak közokiratot kiván meg; de ez csak élők közti jogügyletekre érthető, mert az *1876: XVI. t.-c. 33. §* a halál esetére szóló minden szerződéses rendelkezésre a végrendeletek alaki kellékeit írja elő.

[11]) *Zlinszky:* M. Mjog 741. l.

[12]) *Wenzel:* M. Mjog II. 464. l. és *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 226. l. az örökbefogadást az örökl. szerződések közé sorozzák; úgyszintén *N. J.* cikke: »Az örökbefogadás« a Jogt. K. 1883. 7. sz. 22. l.

b. A szerződés hatásai.

69. §.

1. Az öröklési szerződés által az örökhagyó akarata szabadságának önként korlátot szabván, halála esetére oly intézkedést, mely a részesitett öröklési jogát csorbitaná, többé nem tehet, az annak javára tett intézkedést vissza nem vonhatja (erről alant bővebben szólunk), őt hagyományokkal vagy meghagyásokkal nem terhelheti.[1]) Ily intékedések tehát annyiban, a mennyiben a szerződéses örökös, illetve hagyományos jogát csorbitják, hatálylyal nem birnak. De csakis ezekkel szemben; ha tehát az öröklési szerződés hatályát veszti, az előbb alkotott, önmagukban érvényes rendelkezések a hatályukat gátló rendelkezés megszüntével foganatot nyernek. Az öröklési szerződés ellen az abban tett részesités terjedelmében, a halál esetére korábban tett rendelkezések sem érvényesithetők; és pedig nemcsak azért, mert a későbbi végintézkedés a vele ellentétben álló korábbi végintézkedést hatályából kivetkőzteti (a mi a végrendeletekre is áll), hanem azért is, mert (a mi a végrendeletekre nem áll) a visszavonásról való lemondás magában foglalja azt az igéretet, hogy halál esetére szóló más rendelkezés a részesités értékét nem fogja csorbitani; mely szempontból közömbös, akár az öröklési szerződés megkötése előtt, akár azután történt a terhelő részesités. Ebből folyólag, mig a későbbi végrendelettel részesitett, a korábbi végrendelettel tett hagyományokat és egyéb terheket, hacsak a később alkotott végrendelet azokat meg nem szünteti (mint a hagyományok tanában látni fogjuk), elvállalni tartozik; a szerződésileg részesitett erre, hacsak a szer-

---

[1]) *Curia* 5737/887 (a *budapesti tábla* itél. hh.): ».... mert ő, midőn hagyatékáról öröklési szerződésben rendelkezett, elvesztette azon jogát, h. azon vagyonról, melyet a szerződésben férjének vagy harmadik személynek hagyott, halálesetre rendelkezzék, h. az örökl. szerződésben férje v. harmadik személyek javára tett intézkedéseket visszavonja, megszüntesse, vagy azoknak akár minőségén, akár összegén, akár kezelési módján még férje halála után is egyoldalúlag változtatást tegyen; ezt csak szerződő házastársával együttesen, közös megállapodással tehették volna.« (Ügyv. L. 1888. évi 19. sz.)

ződésben fentartva nincsenek, nem köteles. Mert a szerződésnél, melyet az örökhagyó ily fentartás nélkül kötött, azon jogos feltevésből indult ki, hogy a neki oda igért vagyon minden végintézkedési tehertől menten fog reá szállni. Vajjon az örökhagyónak szándékában volt-e a korábbi terheket megszüntetni vagy érvényben hagyni, lényegtelen.[2])

2. Az élők közti szabad rendelkezésben az örökhagyó az öröklési szerződés megkötése által nincs korlátozva,[3]) mert a szerződéses örökösnek nincs joga az örökhagyó vagyonára, hanem úgy, mint a végrendeleti örökösnek, csak öröklési joga van arra, a mi az örökhagyó után hátra fog maradni. Ennélfogva az örökhagyótól nem követelhet biztositást, habár az vagyonát eltékozolja (tékozlás miatt gondnokság alá helyezést csak fel- és lemenő ágbeli rokonok *1877 : XX. t.-c. 31. § c)* pontja; tékozlás miatt zárlatot csak a törvényes osztályrészre jogositottak kérhetnek, *I. T. Sz. 4. §*; *1881 : LX. t.-c. 254. §*), és az öröklési szerződés alapján, habár abban az öröklés tárgyát képezendő ingatlanok tüzetesen felsorolva vannak, az örökhagyó beleegyezése nélkül nem nyerhet telekkönyvi bejegyzést; sőt a várományi jognak az örökhagyó beleegyezésével elrendelt bekeblezése sem akadályozhatja az utóbbit, hogy az illető ingatlanokkal az élők közt szabadon rendelkezzék.[4])

---

[2]) Hasonlóan, részben eltérő érveléssel a német ptkv. terv. indok. V. 331. l.

[3]) *Curia* 3200/894: ». . . . mert felp. a néhai nejével, S. Rozinával kötött házassági s illetve öröklési szerződés alapján jogot nyert ugyan arra, h. nejének halálával ennek hagyatékára igényt tarthat, de nem nyert jogot arra, h. néhai nejének saját vagyona felett életében gyakorlandó szabad rendelkezését korlátozhassa.« (P. T. XXX. 68. l.)

Hétszemélyes tábla 3320/863: »miután a *D*) a. szerződés alp.-eket csak az őket örökbefogadók mindkettejének s igy csak felp.-nek is halála után teszi a kérdéses javak tulajdonosaivá és igy, mig felp. életben van, ki azon szerződésben köztulajdonosi jogáról épen le nem mondott, tulajdoni jogot alp.-ek nem követelhetnek stb.« Törvényszéki Csarnok 1863. évi 54. sz. 241. l.

[4]) Az osztr. ptkvnek az *I. T. Sz. 1. r. 21. és 156. §§* értelmében ideiglenesen érvényben tartott 1252. §-a.

A *Curia* gyakorlata abban a kérdésben, vajjon a várományi jog az örökhagyó beleegyezése alapján bejegyezhető-e, ingadozó. *Curia* 9516/895: ». . . . a tkkvi rdtts 63. §-a szerint ingatlanokra csak azon jogok jegyez-

A szerződéses örökös az örökhagyó ellen akkor sem léphet fel, ha az vagyonát élők közti ingyenes elidegenités által csorbitja. Miután azonban a szerződő felek akarata nem irányulhatott arra, hogy a részesitett személy csak névleg váljék örökössé, a mi bekövetkeznék, ha az örökhagyó az örökös-nevezés gyakorlati eredményét ajándékozások által meghiusithatná; a szerződéses örökös az örökhagyó halála után annak ingyenes jogügyleteit (a szokásos és alkalmi ajándékozásokat kivéve) akkor és annyiban, ha és a mennyiben örökössé lesz, megtámadhatja, és ezen joga kiterjed azon terhes jogügyletekre is, melyek csak valamely ajándékozás elpalástolására szolgálnak.[5]) A megtámadásnál tehát az a mérvadó, hogy az örökhagyó ingyenes elidegenitést tett; ellenben nem mérvadó az örökhagyónak az öröklési jog meghiusitására irányuló szándéka; mert a megtámadás számos esetben méltányosnak jelentkezhetik, habár az örökhagyó az örökös megkárositását nem célozta, igy p. o. ha azt hitte, hogy az örökös meghalt, vagy hogy az öröklési szerződés hatályát vesztette; ha a megajándékozott vagy más személy által tévedésbe ejtetett stb. Más tekintet alá jön a

---

hetők be, melyek törvényes fogalmuknál fogva dologi jogok, vagy melyek a kötelmi jogok közé tartoznak ugyan, de a tkkvi bejegyzés által a törvény által meghatározott dologi jog minőségét öltik; ezek közé a jogok közé azonban az öröklési jog nem tartozik.« Ü. L. 1893. 3. sz. Hasonlóan *Zlinszky-Imling:* »Magyar tkkvi rendtartás« (5. kiadás), kiemelvén, h. az osztr. törvény az öröklési jogot is a dologi jogok közé sorozza, de tévesen; s hogy az örök. jog, mint ilyen, bejegyzés tárgyát nem képezheti. (78. l. szöveg és 2. jegyzet.)

A *Legf. itélőszék* a bejegyzést megengedte; 4377/875: »mert a felperes, alperes és néh. F. J. közt az 1867-iki osztályos egyezség alkalmával kötött örökségi szerződésből folyó jogait felp. telekkönyvileg biztositani csak jogositva, de kötelezve nem volt.« (Dt. rf. XIV. 56. l.) Hasonlóan *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 224. l. és Telekkönyvi rdttás 219. l.

[5]) Hasonlóan a *csődtörvény 28. §-a:* » . . . megtámadhatók: 1. a közadós azon ügyletei, melyeket viszteher nélkül, vagy szinleges viszteher mellett kötött, a mennyiben azok tárgyát nem a szokásos ajándékok képezik.« Hasonló álláspontot foglal el a német ptkv. terv. 1952. §, és indok. V. 329. l., mig a magyar jav. 364. §-a a megtámadási jogot az örökhagyó dolusától teszi függővé. Ezen álláspont előnyeit és hátrányait tárgyalja *Abicht:* Lehre vom Erbvertrag. (Göttingeni inaugur. dissertatio 1893.)

megajándékozottnak jó- vagy roszhiszemüsége. Ez befolyással van a visszatéritési kötelezettség mérvének megállapitására: az előbbi esetben az csak gazdagodása erejéig áll fen (a kapott tárgyat vagy értéket csak annyiban tartozik visszaadni, a mennyiben az igény érvényesitésekor még birtokában van), mig az utóbbinak fenforgása őt teljes kártéritésre kötelezi;[6]) mindkét esetben igénye lévén arra, a mit az örökhagyónak viszontteljesités fejében adott. A mondottakból önként folyik, hogy oly ajándékozási igéret, melyet az örökhagyó életében nem teljesitett, a szerződéses örökös ellen nem érvényesithető.

Az élők közti szabad rendelkezési jog, hagyomány-szerződés esetén is megilleti az örökhagyót a hagyomány tárgyára nézve; ő azt tetszése szerint elidegenitheti vagy elhasználhatja, és erre vonatkozó jogcselekményei teljes érvénynyel birnak; mert a mig él, a szerződéses hagyományosnak sincs több joga, mint a szerződéses örökösnek, névszerint nincs joga az igért tárgyra, hanem csak öröklésre való kilátása van, melynek érvényesülése attól függ, hogy az örökhagyót túlélje. Azonban, mig az örökös-nevezés az örökhagyónak élők közti jogügyletei, vagy az által, hogy az örökséget felemészti, bár gazdasági eredményében értéktelenné válhatik, de jogi tekintetben érintetlen marad; a hagyomány tárgyának elidegenitése vagy felhasználása folytán (mint alant látni fogjuk) megszüntnek, mert hallgatag visszavontnak tekintendő. De ez szerződéses hagyománynál egyenlő volna a visszavonásról való lemondás kijátszásával; sőt az örökhagyó, a ki a szerződéses örökös jövendőbeli vagyonát csak saját jelenlegi kárositásával csorbithatja, a hagyomány tárgyának előnyös eladása esetén a szerződés meghiusitása mellett még haszonra tenne szert. Ugyanazért a szerződéses hagyományos, bár az örökhagyó ellen szintén nem léphet fel, annak halála után követelheti, hogy a hagyomány-szerződés fenállónak tekin-

[6]) Hasonlóan a *csődtörvény 33. §-a*: »Az, a mi a megtámadható jogcselekvény által közadós vagyonából elidegenittetett, a csődtömegnek visszatéritendő; de a jóhiszemű szerző azt, a mit a közadósnak viszteher nélküli ügylete folytán kapott, csak annyiban köteles visszatériteni, a mennyiben a kapott tárgynak vagy értéknek még birtokában van.«

tetvén, az örökös a hagyomány tárgyának értékét neki megtéritse (a tárgy véletlen megsemmisitése azonban a hagyomány-szerződést tárgytalanná tenné).[7])

3. Az öröklési szerződés hatálya a részesitettnek örököseire csak akkor terjed ki, ha ő az örökhagyót túléli. Akár mint egységes ügyletet fogjuk fel az öröklési szerződést, mely önálló öröklési cimet ád, akár két ügyletből állónak tekintsük, mely a végrendelet fogalma alá esik: az ügylet nem tartalmaz többet, mint öröklési okot. Az ilyenből eredő jog pedig nem képez oly vagyoni jogot, melyet a részesitett, halála esetére tetszése szerint másra ruházhat át; hanem csak öröklési (varományi) jogot nyujt, mely az örökhagyó által a

---

[7]) Részben eltérő érvelés alapján, ugyanezen eredményre jut *Hartmann* i. m. 83. l., mig *Bluntschli* a zürichi ptkvhez írt magyarázatában azt vitatja, h. az örökhagyó, vagyonának ezen részéről is élők közt szabadon rendelkezhetik és igy a hagyományt megszüntetheti. (Erläuterungen IV. 198. l.) Több régibb német iró magát az elidegenitést mondja érvénytelennek, l. erről *Gruchot:* Pr. Erbrecht II. 352. l. Ennél is tovább megy *Curia* 5832/888: »Alp. tartozik tűrni, h. a zombori 5654. sz. tjkvben az a korlátozás, mely szerint alperes ezen ingatlant halála esetére kk. b. B. F.-nek köteles örökségképen hagyni, feljegyeztessék; mert az *A)* a. szerződés szerint alp. arra kötelezte magát, hogy a zombori 266. sz. tjkvben felvett ingatlannak anyjától, S. szül. W. A.-tól átvett felerészét halála esetére kk. b. B. F.-nek fogja örökségképen hagyni. Ezen szerződési kikötésben nemcsak a végrendelkezésről és általában halál esetére rendelkezésről való lemondás foglaltatik, hanem benne foglaltatik a dolog természeténél fogva az élők közti elidegenités tilalma is, mivel alp. csak úgy hagyhatja halála esetére az ingatlant kk. b. B. F.-nek, ha azt életében fentartja és el nem idegeniti. Az *A)* a. szerződéssel e szerint alp. nem korlátlan, hanem csak kk. b. B. F. varományi joga által korlátolt tulajdoni joghoz szerezvén cimet stb.«

Ez a döntés ellenkezik egyrészről azzal az elvvel, h. az örökhagyó örökl. szerződés kötése által az élők közti rendelkezésben nincs korlátozva, másrészről az osztr. ptkvnek az *I. T. Sz. I. r. 21. §*-a értelmében még érvényben lévő 1252. §-al, mely szerint még a tkkvileg biztositott örökl. szerződés (vagyis az annak alapján bejegyzett varományi jog) sem akadályozza az élők közti szabad rendelkezést. Azért a *bpesti tábla* a fenti esetben helyesen utasitotta el a varományi jog bekeblezése iránti kérelmet, mert az *A)* a. okiratnak (mely hitbizom. helyettesitést nem tartalmaz) 2. pontjában alp. magát csak arra kötelezte, h. az átvett ingatlan-részt halála esetére kk. b. B. F.-re örökségképen hagyandja, . . . a miből következik, h. oly korlátozást, mely élők közti rendelkezési jogát gátolná, tűrni nem köteles.« (Ügyv. L. 1889. évi 51. sz.)

részesitettnek lévén szánva, személyéhez van kötve, s ennélfogva, ha ő azt meg nem szerzi, meghiusul. Az örökhagyó akarata, de a részesitett szándéka sem irányul az utóbbinak (talán távoli) törvényes vagy végrendeleti örököseire. Ezek a szerződő felekkel szemben egyebeknek, mint harmadik személyeknek nem tekinthetők, a kik a szerződésből csak akkor nyernek jogot, ha ilyen részükre kifejezetten vagy hallgatag kiköttetett. De ily kikötés, p. o. a részesitett személy leszármazóinak hallgatag helyettesitése, a felek valószinű akaratából nem következtethető, minélfogva azt tételes törvény hiányában nem vélelmezhetjük.[8])

c. A szerződés megszűnése.

70. §.

1. Az öröklési szerződés hatályát veszti ugyanazon okokból, mint a végrendelet (67. § *b*) pont). Kiemelendő különösen, hogy ha a szerződéses örökös nevezése annak folytán, hogy az örökös az örökhagyó előtt hal meg, meghiusul, a harmadik személyek javára tett intézkedések oly módon maradnak fen, mintha végrendeletben tétettek volna;[1]) és hogy az öröklési szerződés erőtlenné válik ugyan, ha az örökhagyónak a szerződés megkötése után törvényes osztályrészre jogositott leszármazója születik, a ki az örökhagyó halálakor még életben van; de az örökbefogadásnak ily hatása nincs, mert ez egyenlő volna a szerződés egyoldalú visszavonásával. Megjegyzendő még, hogy az örökös-nevezés ereje akkor, ha a szerződéses örökös az örökséget visszautasitja, elveszvén: a visszautasitás jogáról való lemondás a szerződésben érvényesen kiköthető; de ha ez nem történt, az örökössé való kijelölés elfogadása még nem foglalja magában az örökség elfogadása iránti kötelezettséget. A szerződő fél jogállása ebben a tekintetben ugyanaz, mint a végrendeleti vagy törvényes örökösé.

[8]) A szöveg értelmében nyilatkoznak *Zlinszky:* M. Mjog 741. l., *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 225. l., a magyar jav. 366. §. A törvényhozások és az irók nézete eltérő, sőt a német ptkv. terv. indokolása jogosultnak tartja (bár nem fogadja el) azt a felfogást is, h. a szerződéses örökös joga oly vagyoni jog, mely rendszerint átörökithető (indok. V. 333. l.).

[1]) V. ö. *Zlinszky* i. m. 741., *Hartmann* i. m. 68. l.

Meghiusul az öröklési szerződés, ha azon feltevés, melynek alapján létrejött, be nem teljesedik. E szerint a jegyesek közt kötött ily szerződés hatályát veszti, ha a házasság nem létesül; a házastársak közt kötött öröklési szerződés, ha a házasság biróilag érvénytelenittetik (*1894 : XXXI. t.-c. 71. §*), vagy felbontatik (u. o. *75. §*), vagy ha a házasfelek ágy- és asztaltól elválasztatnak, a mi vagyonjogi tekintetben a felbontás joghatályával bir (u. o. *105. §*). Hatályukat vesztik nemcsak a vétlen félnek a vétkes fél javára, hanem az utóbbinak a vétlen fél javára tett rendelkezések is, mert czek nem esnek az id. törv. *89. §*-ában emlitett ajándékozási igéretek fogalma alá (melyek a vétlen fél javára a vétkesnek nyilvánitott fél ellenében fenmaradnak).

2. Az egyoldalú öröklési szerződés az örökhagyó által a másik szerződő félnek, úgyszintén a harmadik személy javára kikötött részesités ennek vastag hálátlansága esetén egyoldalúan visszavonható; mert az örökhagyónak, a ki valakit ellenszolgáltatás nélkül, bőkezűségből részesitett, nem lehet kevesebb joga, mint annak, a ki élők közti ajándékot tett.[2])

Ezen esettől eltekintve, az örökhagyó egyoldalú visszavonása által az öröklési szerződés, legyen az egy vagy kétoldalú, meg nem szűnik (ez a kétoldalú jogügylet lényegéből folyik);[3])

---

[2]) Ezen kérdés vitás. A szöveg álláspontját osztja *Bluntschli* a zürichi ptkv. 2136. §-ához írt magyarázatában; ellenkező nézeten van *Hartmann* i. m. 69. l., a ki az ajándékozás szabályait más jogügyletre kiterjeszthetőknek nem tartja. Iróink ezt a kérdést nem érintik.

[3]) Ellenkező értelemben *Curia* 6068/892: »... nem szenved ugyan kétséget, h. a *D)* alatti öröklés szerződést képez; minth. azonban ebben a szerződésben alp.-ek saját hagyatékukra sem örökhagyónak, sem nejének jogokat nem engednek, sem élők közt saját vagyonukból semmit nem adtak és nem biztositottak, ez az öröklési szerződés oly egyoldalú rendelkezést képez, mely lényegében a halálesetre szóló ajándékozás, vagy a végrendelet tekintete alá esik, tehát örökh. által feltétlenül visszavonható, annál inkább, mivel a visszavonhatlanság szerződésileg kikötve nem volt.« (Ügyv. L. 1893. évi 40. sz.)

Ámde minden egyoldalú örökl. szerződés, mint alant látni fogjuk, a halálesetre szóló ajándékozással egy tekintet alá esik; és ez utóbbi is, mint szerződés, nem az adakozó tetszése szerint egyoldalúan, hanem szintén csak a visszavonás fentartása vagy az adományos vastag hálátlansága esetén vonható vissza.

hanem a megszüntetéshez mindkét fél hozzájárulása vagyis uj megállapodás szükséges. Ennek a szerződők életében kell végbemennie; valamelyiknek halála után azért nincs helye, mert igy a túlélő fél az elhunyt másik szerződő fél örököseivel egyetértve, a harmadik személy javára visszavonhatlanul biztositott öröklési jogot kijátszhatná. Ha azonban a részesitett harmadik személy az elhalt szerződő félnek örököse, a javára történt részesitést az örökhagyóval való megállapodás útján természetesen megszüntetheti.

A megszüntetés alakjára nézve a törvény (*1876: XVI. t.-c.*) intézkedést nem tartalmaz. A *35. §* csak a végrendeletek és a halálesetre szóló visszavonható ajándékozások viszszavonásának alakjáról szól. A közjegyzői törvény (*1875: XXXV. t.-c.*) pedig csak azt az esetet szabályozza, ha a visszavonás közokirat alakjában történik (*82., 83., 86., 87. §§*). E szerint az öröklési szerződésnek más, mint a most emlitett esetben való megszüntetése, nincs alakszerűséghez kötve.[4]) A törvény nyilván abból indul ki, hogy a megszüntetés hatálya még a szerződők életében állván be; nem halálesetre szóló, hanem élők közti jogügylet forog fen, melynek érvényességét nem szükséges a halál esetére tett ügyletek alaki kellékeihez fűzni. A megszüntetés által azonban nem lesz hatálytalanná más, mint a visszavonásról való lemondás: hogy maga a rendelkezés is erejét veszitse, kell, hogy a végrendeletek visszavonására előirt alakszerűségek mellett visszavonassék.[5]) A megszüntetés és a visszavonás iránti nyilatkozat természetesen egybe is foglalható.

A megszüntetés iránti megállapodásra az örökhagyó csak önszemélyében léphet (a szempont ugyanaz, mely az öröklési szerződés megkötésénél mérvadó), és miután kötelezettség alól szabadul, nem-önjogú létére nem szükséges a törvényes képviselő beleegyezése. Ellenben a másik szerződő fél, ha nem önjogú, csak a törvényes képviselő hozzájárulásával egyezhetik bele az örökhagyó lemondásának visszavonásába; sőt egyoldalú öröklési szerződésnél, viszteher nélkül történt

---

[4]) *Zlinszky:* M. Mjog 742. l.
[5]) V. ö. *Unger:* Erbrecht 115., 121. ll.; *Hartmann* i. m. 66. l.

beleegyezése egyátalán nem, még gyámhatósági jóváhagyás esetén sem érvényes (*gyáms. törv. 20., 113. §§*).

A megszüntetéssel a harmadik személyek javára visszavonhatlanul tett rendelkezések visszavonhatókká lesznek.

3. Az örökhagyó fentarthatja magának azon jogot, hogy az öröklési szerződést egyoldalúan visszavonhassa. Ily esetben a visszavonásra nézve a végrendeletekre fenálló szabályok alkalmazandók. Megkivántatik tehát, hogy a végrendeletek visszavonására előírt alaki kellékek megtartassanak, hogy az örökhagyó akaratát személyesen jelentse ki, és hogy végrendelkezési képességgel birjon; habár nem önjogú, törvényes képviselőjének hozzájárulása nem szükséges. Mindez abból folyik, hogy a visszavonás fentartásával kötött öröklési szerződés voltaképen végrendelet. Miután azonban a visszavonás a szerződéstől való elállást tartalmaz, melynek megtörténtéig a szerződés fenállónak veendő; szükséges, hogy az örökhagyó az elállást (visszavonást) a másik féllel közölje, mely közlés alakszerűséghez kötve nincs. A dolog természete szerint a harmadik személy javára tett rendelkezések visszavonása is a másik félnek, és nem a harmadik személynek tudomására hozandó, a kivel az örökhagyó nem szerződött. Ha a másik fél az örökhagyó előtt hal meg, az ő részesitése önmagától erőtlenné válik; a harmadik személyre vonatkozólag (a ki örökösül, vagy az elhunyt szerződéses örökös helyettese vagy hagyományos gyanánt rendeltetett) a visszavonás, a fentiekből folyólag, szintén nem vele, hanem a másik szerződő fél örököseivel közlendő.

Ha a szerződők egymást kölcsönösen örökösül nevezték, vagy más módon részesitették, valószinű akaratuk az öröklési szerződésnek mint egésznek elfogadására irányulván, annak fenállása is a kétoldalbeli részesités fenmaradásától függ; valamelyik fél részesitésének visszavonása tehát az egész szerződés megszünését vonja maga után. Az előadott szempontból kifolyólag közömbös, vajjon a visszavonás közös megegyezéssel, vagy a visszavonási jog fentartása alapján egyoldalúan történt-e. Megszűnik az egész szerződés akkor is, ha az egyik fél részesitése érvénytelen: a kölcsönösség folytán az ügylet ezen részének érvénytelensége kihat az egész ügyletre. Ha a szerződő felek egyike meghal, a kölcsönös

szerződés, habár a visszavonás fentartatott, többé vissza nem vonható; mert a túlélő a neki szánt részesitést a másik szerződő halálával a törvény erejénél fogva megszerezvén, a szerződés immár részben teljesitve lett; s nem felelne meg a szerződők valószinű akaratának, hogy a túlélő a részesités visszautasitása által a szerződést még ekkor is megdönthesse.[6])

4. Az öröklési szerződésben harmadik személy javára tett intézkedések ez utóbbival szemben csak egyoldalú rendelkezés erejével birnak, s ennélfogva annak beleegyezése nélkül is szabadon visszavonhatók, a mi az öröklési szerződésnek, mint csupán a szerződő feleket kötelező megállapodásnak jogi természetéből önként folyik.[7]) Ezen elv alkalmazásánál azonban több esetet kell megkülönböztetnünk: *a*) az öröklési szerződés az örökhagyó vagyonának csak egy részére terjed ki, és a harmadiknak (szerződésileg ki nem kötött) részesitése az örökhagyó többi vagyonából teljesitendő. Az utóbbi rendelkezés és a szerződéses megállapodás pusztán külsőleg függnek össze; azok egymást nem érintvén, bármelyiknek hatálytalansága a másikra befolyással nem bir. A harmadik személy részesitése tehát, valamint a szerződésileg részesitettnek jogát nem korlátolja, úgy hatálytalansága esetén sem szolgál ez utóbbinak, hanem a törvényes örökösök javára. *b*) Az örökhagyó egyoldalú öröklési szerződésben a másik szerződő felet, a harmadik személy javára terheli. Itt az utóbbinak részesitése formailag a felek megállapodásán, lényegileg azonban az örökhagyó egyoldalú akaratán alapulván, melylyel a másik szerződő félnek a vagyont az arra rótt teher által korlátozva igéri oda; a harmadik személy jogállása ugyanaz, mint a hagyományosé:[8]) az örökhagyó a javára tett rendelkezést szabadon visszavonhatja, és pedig a másik szerződőnek beleegyezése nélkül, mert hiszen az utóbbi a terhelt lévén, a tehertől való felszabaduláshoz az ő hozzájárulása szükségtelen (ha akarja,

[6]) Hasonlóan *Förster-Eccius* i. m. IV. 309—315 ll. és a német ptkv. terv. indok. V. 342—347. ll.

[7]) V. ö. *Lányi Bertalan:* »A harmadik javára szóló szerződés hatálya« c. értekezését a P. T. XII. 73. és köv. ll., továbbá *Biermann Mihály:* »A harmadik előnyére kötött szerződésekről« a M. Igazságügy XVI. 398. és köv. ll., és egy névtelen szerző hasoncimű értek. a P. T. X. 158. és köv. ll.

[8]) *Biermann Mihály* i. h.

önként is szolgáltathatja a visszavont részesitést!). Ebből folyólag a harmadik a részesitésre, mint más hagyományos, csak akkor tehet szert, ha az örökhagyó azt haláláig vissza nem vonta.[9]) *c*) Másként áll, ha kétoldalú szerződésben mindkét fél közösen részesitette a harmadik személyt. Ez a rendelkezés is visszavonható, de csak mindkét szerződő által közösen; egymásközti viszonyukban a részesités visszavonhatlan, s igy akkor, ha az egyik szerződő fél meghal, a másik fél által többé vissza nem vonható. *d*) A most emlitett jogviszonynyal egy tekintet alá esik, ha kétoldalú öröklési szerződésben a harmadiknak részesitése egyoldalúan (nem közösen) történt ugyan, de annak visszavonhatlansága kiköttetett. Ily részesités is a szerződők által csak közösen, tehát valamelyiküknek halála után már egyátalán nem vonható vissza.[10]) A visszavonhatlanság kikötése lehet kifejezett, vagy hallgatag, midőn t. i. a felek ebbeli akarata a fenforgó körülményekből derül ki, igy p. o., ha házastársak egymást kölcsönösen részesitő öröklési szerződésre lépvén, az egyik hitves a másiknak rokonai javára tesz intézkedést: itt az igérő fél megkötésére irányuló szándék méltán feltehető. Ily következtetést megengedő körülmények hiányában az örökhagyó akaratának hallgatag megkötését nem vélelmezhetjük; mert pusztán azon tény, hogy a harmadik személy kölcsönös öröklési szerződésben nyert részesitést, az emlitett vélelemre elegendő támpontot nem nyujt.[11])

[9]) L. erről bővebben *Hartmann* i. m. 41. l.

[10]) *Curia* 5737/887 (a *bpesti tábla* itél. ind. hh.): ».... a J. házastársak ezen közösen alkotott végrendelete, tek., h. abban a visszavonhatlanság mindegyik végr.-kező által kimondatott; tek., h. a házastársak öröklési szerződésben harmadik személyek részére is rendelhetnek örökrészt vagy hagyományt, örökl. szerződést képez, mely mint szerződés csak a szerződő felek közös akaratnyilvánitása által változtatható meg, de egyoldalúlag egyik házastárs által, akár a másik házastárs életében, akár annak halála után meg nem szüntethető stb.« (Ügyv. L. 1888. évi 19. sz.)

[11]) A magyar jav. álláspontja elvileg ugyanaz, mint a szövegé; a 370. § azonban csak a szövegben adott példa esetében állit fel vélelmet. Ámde, miután a körülmények más esetekben is olyanok lehetnek, h. a végakarat megkötésére irányuló szándék azokból okszerűen következik, a vélelmet felfogásunk szerint nem lehet egy esetre szoritani, hanem a biró belátásának tért kell engedni.

5. Az eddig emlitett esetektől eltérőleg alakul a harmadik személy jogállása, ha az öröklési szerződéshez az igérő fél felszólitására vagy beleegyezésével (e nélkül ez utóbbi részéről nem forogna fen a megállapodás létrejöveteléhez szükséges szerződési akarat) [12]) hozzájárul. A hozzájárulás, mely semmi alakhoz nincs kötve, lehet kifejezett [13]) vagy hallgatag, ha t. i. konkludens cselekményekből derül ki. [14]) Elegendő az is, ha a harmadik személy helyett az ő képviseletére jogositott jelenti ki a hozzájárulást, igy p. o. ha a felmenő, leszármazói javára köt ki az öröklési szerződésben előnyöket. [15])

Ha a harmadik személy a szerződéshez hozzájárult, szerződés-társsá lett, s az eredetileg szerződő felek az ő javára szóló rendelkezéseket beleegyezése nélkül már közös akarattal sem vonhatják vissza. [16])

[12]) *Legfőbb itélőszék* 4615/874 : » . . mert a kihallgatott alperesi tanuk vallomásából az, h. alperes és néhai neje előttük a kölcsönös öröklés iránt szerződési vagy végintézkedési akarattal (animus contrahendi vel testandi) nyilatkoztak volna, ki nem tűnik.« (Dt. rf. XIV. 122. l.).

[13]) *Curia* 2074/891 : »a *D)* a. házassági szerződés rendelkezése, mely a nőnek férjét megelőző és leszármazók hátrahagyása nélküli elhalálozása esetén a hozomány felére a legközelebbi rokonok örökl. jogát biztositja, ... örökl. szerződést képez, és különösen alp.-sel (a túlélő férjjel) szemben nem vehető az örökhagyó oly egyoldalú igéretének, mely későbbi végrendelet által hatálytalanitható volna, mert épen *alp. a felp.-től (az elhunyt nő apjától) mint az egyik szerződő-társtól a hozományt ezen korlátozás mellett vette át* . . . Az örökhagyó által később tett végr. tehát annyiban, a mennyiben felp.-nek, illetve az örökhagyó legközelebbi rokonainak az örökl. szerződésben biztositott öröklési jogába ütközik, hatálytalan stb.« (Ügyv. L. 1892. évi 6. sz.)

[14]) *Curia* 6760/887 (*bpesti tábla* itél. indok. hh.) : » . . . h. Sz. M. az örökl. szerződésben gyermekei vagyonáról rendelkezett, s másrészt M. J. részéről az örökl. jog Sz. M. gyermekeire is kiterjesztetett, kik a szerződés kötésében részt nem vettek, ... azon szerződést érvénytelenné nem teszi, s csak azt vonja maga után, h. Sz. M. gyermekei nagykorúságuk elértével azt magukra nézve kötelezőnek elismerni s az abban javukra biztositott előnyöket elfogadni kötelesek nem voltak ; midőn azonban az apjuk által nevükben elvállalt kötelezettséget azzal, h. M. J.-t javaik haszonélvezetében meghagyták, teljesitették, ez által az azon szerződéssel javukra biztositott jogokat is megszerezték.« (Ügyv. L. 1888. évi 8. sz.)

[15]) Hasonló szempontból indultak ki a két előbbi jegyzetben idézett itéletek.

[16]) V. ö. a 13. jegyzetben id. itéletet és *Lányi* ért. i. h.

Halálesetre szóló ajándékozás.

71. §.

1. A halálesetre szóló ajándékozást az adakozó arra az esetre teszi, ha előbb halna meg, mint az adományos; ellenkező esetben tehát az ajándékozás erejét veszti.

Az ajándékozás ezen alakja nem esik külön intézkedések, hanem vagy az élők közti ajándék, vagy a végrendeletek, vagy az öröklési szerződések szabályai alá.[1])

Ha ugyanis adakozó az adományt már életében adta át, az ajándékozás az adakozó túlélése (vagy az adományossal egyidejű halála) esetén erejét vesztvén, az adomány visszajár. Ezen bontó feltétel beálltáig azonban az adakozás hatása ugyanaz, mint az élők közti adakozásé; mert habár az adomány az adományos végleges tulajdonába csak az adakozónak az utóbbiét megelőző halála esetén megy át, az adakozó vagyonát azonnal apasztja, az adományosét növeli. Ennélfogva ezen ajándékozásra az élők közti ajándékozás szabályai alkalmazandók.[2])

[1]) V. ö. *Zlinszky:* M. Mjog 763. l., *Herczegh:* Csal. és örökl. jog 227. l., s a szöveg nézetéhez közel áll *Huszty:* Jurisprud. pract. II. 18., 2., 3., míg *Frank* a halálesetre szóló ajándékozást oly jogügyletnek nézvén, mely részint szerződést, részint végrendeletet képez, arra külön szabályokat mond alkalmazandóknak, melyek kivált a tetszésszerinti visszavonás jogában nyernek kifejezést (i. m. 466. l.). Ugyanazon alapon áll a *Curiának* a 70. § 3. jegyzetében közölt 6068/892. sz. itélete, követve a római jogot és különösen az osztr. ptkv. 956. §-át. A római jog a halálesetre szóló ajándékozást csak az adakozó halálával tekinti befejezettnek (l. 32. D. de mortis causa donat. 39, 6.), minélfogva az mindaddig visszavonható (l. 16. és 30. ugyanott), hacsak a visszavonhatlanság kikötve nincs (l. 13. § 1. ugyanott); de az. h. ilynemű, vagy pedig élők közti ajándékozás forog-e fen, a magyarázat dolga (l. 27. ugyanott). A római jog az öröklési szerződéseket egyátalán nem ismeri el érvényeseknek; a kerülő-út pedig, melyhez az osztr. ptkv. folyamodik, midőn a bár elfogadott igéretet csak akkor tekinti kötelezőnek, ha a visszavonhatlanság kiköttetett, magyarázatát abban találja, h. az örökl. szerződéseket csak házastársak közt engedi meg. Nálunk azonban, hol az örökl. szerződések korlátlanul helyt foglalnak, nincs ok a szövegben foglalt, s a dolog természetéből folyó szabálytól való eltérésre (melyet elfogad az öröklési szerződéseket szintén korlátlanul megengedő német ptkv. terv. 1963. §, szász ptkv. 2501. §, és zürichi ptkv. 2127. §).

[2]) *Curia* 7111/891: »tek., h. az örökhagyó ingatlanait visszavonhatlanul adta át alp.-nek, . . . nem oly ügyletről van szó, melynek csak az

Viszont, ha az adakozó halála esetére csak ajándékozási igéretet tett, ennek célja és hatása összeesik a végintézetével: meghatározza a hagyaték (vagy egy részének) sorsát, és miután csak az adakozó halála után megy teljesedésbe, annak vagyonát élők közt nem, hanem csak örökségét kevesbiti. Formailag, igérete alapján az örökhagyó adósságát képezi; de valójában a hagyatékból való kielégitésre irányul, miként a végakaraton alapuló többi igény. A végintézetben az örökhagyó örököst nevez, hagyományost rendel (a mihez öröklési szerződésnél a másik fél elfogadása járul hozzá); mig az ajándékozásnál az adományos igéretet nyer, igéretet fogad el. De ez nem hoz létre kötelmi igényt, nem állapit meg követelési, sem az egyezség esetén kártéritési jogot: nem eredményez más hatást, mint a végakarati nyilatkozat. Ennélfogva a halálesetre tett ajándékozási igéret, ha elfogadva nem lett, a végrendelet,[3]) ha elfogadva lett, az öröklési szerződés szabályai szerint itélendő meg.[4])

2. Ezen szempontból birálandó el a visszavonási jog is. Ha a halálesetre szóló ajándékozást külön jogintézménynek tekintjük, melynek lényege abban áll, hogy a halálesetre szóló ajándékozási igéretet csak az adakozó megelőző halála teszi kötelezővé, s hatálya mindaddig függőben marad: akkor az adományos általi elfogadás sem hoz létre szerződést, hanem az adakozó, a két megegyező akarat találkozása dacára is, igéretét mindvégig visszavonhatja. De ha szem előtt tartjuk, hogy nem a kijelentésnek igéret gyanánt jelentkező alakja, hanem tartalma dönt, és hogy ez a halálesetre tett igéretnél ugyanaz, mint a végakarati részesitésnél: akkor

örökhagyó halála után kell teljesülnie; nem tekinthető az halálesetre szóló ajándékozásnak sem, hanem ajándékozási szerződésnek, mely alp. elfogadásával azonnal hatályba lépett.« (P. T. XXVI. 75. l.)

[3]) *Legf. itélőszék* 12557/877: »Az *A)* a. okirat szerint T. Gy. arra kötelezte magát, h. szegény rokonai számára 10,000 frtot fog hagyni; vagyis az *A)* a. okirat halál esetére való ajándékozásról szól. Az ily ügylet, a mennyiben az ajándék-összeg az ajándékozó életében nem adatik át, és igy csak puszta igéret marad, ... a visszavonhatóság tekintetében is a végrendelet természetével bir.« (Dt. rf. XXIII. 95. l.)

[4]) V. ö. *Zlinszky* i. h. és Mommsen: Entwurf, indok. 430. s köv. ll.

az igéret elfogadásának is kell, hogy ugyanazt a hatást tulajdonitsuk. E szerint a visszavonhatlanság lévén a szabály, ettől való eltérés végett nem a visszavonhatlanság megerősitése, hanem a visszavonás fentartása szükséges.

Az alaki kellékek tekintetében az *1876 : XVI. t.-c. 33. §*-a szerint »öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások csak azon esetben érvényesek, ha az irásbeli magánvégrendeletre, a közvégrendelet, vagy a közjegyzőhöz letett irásbeli magánvégrendeletre előírt alaki kellékekkel birnak;« a visszavonásra nézve pedig a *35. §* rendeli, hogy »a végrendeletek és halálesetre szóló, de visszavonható ajándékozások szó- vagy irásbeli kifejezett visszahuzásának érvényességéhez ugyanazon alaki kellékek kivántatnak meg, melyek azoknak megtételére megszabva vannak.« A *33. §* a visszavonhatlan és a visszavonható ajándékozás közt különbséget nem tévén, a halálesetre szóló ajándékozás megtétele akkor is, ha az egyoldalú visszavonható igéret, s igy voltaképen végrendelet, az irásbeli alakhoz volna kötve; mig a *35. §* értelmében a visszavonható ajándékozásnak mind megtételére, mind visszavonására a szóbeli alak is rendelkezésre áll.

A két szakasz közti ellentét[5]) csak oly módon látszik kiegyenlithetőnek, ha a *33. §*-ban emlitett ajándékozások alatt pusztán a visszavonhatlan és igy öröklési szerződés természetével biró ajándékozásokat értjük. Ez megfelel annak a megfontolásnak is, hogy a törvénynek alig volt szándéka, a halálesetre szóló visszavonható ajándékozásokat, melyek a végrendeletek fogalma alá esnek, az irásbeli alakra szoritani.

Ezen magyarázat mellett is fenmarad az a viszásság, hogy a halálesetre tett visszavonhatlan ajándékozások visszavonása (a közokirat alakjában tett visszavonás esetét kivéve) alakszerűséghez kötve nincs, ellenben a visszavonható ajándékozások visszavonása a végrendeleti alakszerűségek mellett történik. De ez annak a következménye, hogy az öröklési szerződések visszavonása nincs alakszerűséghez kötve.

---

[5]) melynek felvilágositására az országgyülési irományok (1875/78. országgyülés nyomtatványai. Képviselőház irományai II., IV., V. kötet. Napló IV, VI. kötet) támpontot nem nyujtanak.

